

श्रीदेवेन्द्रसूरिविरचित-स्वोपज्ञ-टीकायुत.

कर्मग्रन्थः

विभाग बीजो
(कर्मग्रन्थ ५-६)

शेठ वीरजी कल्याणजीना सुपुत्र रतनजीभाइ तथा शेठ जीवणभाइ जेचंदनी सहायवडे-
छपावी प्रसिद्ध करनार,

श्रीजैनधर्म-प्रसारकसभा-भावनगरनीवती शा कुंवरजी आनंदजी

इव पुस्तक मुम्बय्या निर्णयसागरमुद्रणालये कोलभाटवीथ्या २३ तमे गृहे वा रा घाणेकरद्वारा मुद्रयित्वा प्रकाशितम् ।

वीरसंवत् २४३८

विक्रमसंवत् १९६८

खास सूचना.

आ बीजा विभागनी अंदर पांचमो ने छट्टो कर्मग्रंथ टीका सहीत आपवा उपरांत संस्कृत कर्मग्रंथ चार पण दाखल करेला छे. प्रस्तावना संस्कृतमां पंन्यासजी श्रीआनंदसागरजीए लखेली छे. तेनी अंदर छ कर्मग्रंथमां गुं गुं हकीकत समावेली छे ते दुंकामां दर्शविल छे. संस्कृत चार कर्मग्रंथमां प्रथमना पांच कर्मग्रंथनी अंदर आवेल भावार्थ समावेल छे. आ कर्मग्रंथने अंगे प्राचीन कर्मग्रंथोमांथी मूळमात्र क्यां मळे छे अने चूर्णि भाष्य के टीका क्या क्या कर्मग्रंथो उपरनी कोनी कोनी करेली लभ्य छे तेमज कर्मने लगती हकीकतवाळा बीजा क्या क्या ग्रंथो छे इत्यादि हकीकत एकठी करीने हवे पछी बाहार पाडवा इच्छा छे. आ विभागनुं शुद्धिपत्र पण हवे पछी बाहार पाडवानुं छे. चारे तरफथी ताकीद भरेली मागणी आववाथी आ विभाग ताकीदे बहार पाडवामां आवेल छे. आ कार्यमां आर्थिक सहाय आपनारनी इच्छानुसार आ ग्रंथ तेना खपी साधु साध्वीने तेमना गुरुद्वारा भेटतरीके आपवानुं ठरावेलुं छे. लखेला पुस्तकना भंडारमां पण एक एक नकल मौकलवानी छे तेथी तेमणे मंगावी लेवी.

॥ कर्मग्रन्थोपोद्धातः ॥

वजयते विजितान्तरारातिवर्गो महापुरुषवर्गः ।

आकलनीयमिदं कलावत्कलापाकलनीयाकल्प्याकलङ्कितविकलकलनकलापरिकलिताकल्पाविकलितकीर्तिकन्द-
कमनानेकान्तप्रकटनकोविदकल्पान्तकालाविशकलिताकारकलिकृतानेकाकान्तैकान्तर्हकान्तिकर्तनविकर्तनश्रीमदकलंकक-
लाकल्पिताकलनीयार्थकदंबककल्पकल्पाकर्णनकान्ततमसंस्कारकलितै कोविदकुलोत्तसकैः, यद्भुत समेऽप्यास्तिका विहाय
विविधविधानधुरन्धराद्गुणप्रत्यक्षप्रचृतिप्रमाणप्रथाप्रतीतार्थसमूहापोहाहार्योहान् वेदान्तिन उत्तरमीमांसामासलमीमा-
सावत्ताख्यापकचणान् जगद्वैचित्र्यान्यथानुपपत्त्येकलक्षणश्लेतोर्जवान्तरानुयायिन आत्मनः शुभाशुभसाधनद्वममदृष्टम-
नुपचरितमुररीकृतवन्त । न चातिरिच्य चृतिचूपितविग्रहपरिचर्यापरायणान् केनचिदपि यत्किञ्चिदेदिना मतान्तरावि-
ष्टान्तरात्मना तस्य स्वयं फलप्रदानपाठवतायामङ्गीचेक्रीयते विवादः सौगतानीश्वरसाख्यजैमिनीयवेदान्तिनामन्यतमेन ।
यचनास्तु विवेकमतिवारिधरपवना नैवान्नाहन्ति विवादास्थानता । युक्तं च तस्या अद्धोपनिषद्विरचनमिवोन्मूढ्य यथार्था-
र्थदर्शकपथप्रवणं पारमर्षं चूचूचूद्विरचनाङ्गीकरणप्रवणता वितण्णादीनामपकर्णितसन्मार्गाणा तत्त्वतोऽजिरणे विचक्षणाना
तद्विषया स्वीकृतिः । कल्पितकायपरिकरितताऽन्यादृष्टपरिज्ञोग इत्याद्याश्च के नारोपिता अनारोपणीयाः कस्याचिदपि

व्यक्त्यां दोषास्तन्मूलाः । अंगीचक्राणा अपि ज्ञूत्यंवरं ज्ञूधरोद्भूतिनिबन्धनतया स्वःश्वत्रादित्रमणप्रेरकतया च नाशो-
 षशेषशास्तृसंमतं निशिततरयुक्त्यसिविशसितोच्छिष्टशिष्टाशस्ययुक्तिप्रयुक्तिप्रततीव्रातत्त्वेनादृष्टमतमतितांसिधुर्निर्मूलं ।
 तन्न तन्न साधीयान् साधनीयः प्रयासः प्रज्ञावद्भिः । प्रकरणकरणनिपुणकरणनिकरैर्ज्ञगवद्भिरपि नात एव तत्सिद्धौ विहितं
 विशेषेण किञ्चिदत्र । परं काव्यमेव तत्र जवत्प्रणीतं जगद्वैचित्र्यख्यापकत्वेनादृष्टवैचित्र्यविवेचकमेकं मननीयतममेतद्वि-
 लोकनीयं विलोककैः, यथा—

“द्वाञ्छूद्रङ्ककयोर्मनीषिजडयोः सद्रूपनीरूपयोः, श्रीमद्गुर्गतयोर्वलाबलवतोर्नीरोगरोगार्त्तयोः ।

सौजाग्यासुजगत्वसंगमजुषोस्तुद्वयेऽपि नृत्वेऽन्तरं, यत्तत्कर्मनिबन्धनं तदपि नो जीवं विना युक्तिमत् ॥१॥”

न चाञ्चेदौचितीमेतादृगवलोक्य वैचित्र्यं नानुमन्येत सुकृतदुरितसद्भावं सद्भूतपदार्थप्रत्यायनपरायणो नेति । दुर-
 न्तानन्तयातनाकेतनोद्विग्नसंवेगवेगपरिवृढानां महात्मनामेतादृग्वैचित्र्योपनिबन्धकमदृष्टवैचित्र्यमेव निखिलाञ्जीप्सितानू-
 नशर्मास्पदं प्रति पराणयनहेतुः । मोक्षोऽपि च चोद् आचचक्षे अधिगतलोकालोकावलोकनलम्पटकेवलालोकश्यालिं-
 गनैस्त्रिकालविद्भिस्तस्यात्यन्तिकाधियोगात् । न च जवति संजावनास्पदमेतत्, यदुत सत्यावारकैऽशतोऽपि प्रकाश्यं प्रका-
 शते यथावत्प्रकाशकः प्रतिरूपवस्त्वोतस्वस्वरूपं निरूपयेत्स्वस्वरूपं वस्तु । ततोऽनुग्रहोपघातनिबन्धनतया मूर्तत्वेनान्तरा
 फलदानापाठवतायां सत्यामपि कालान्तरेणैव फलप्रदानसौष्ठवावलोकनाद्वन्धमोक्षादिव्यवहारविषयत्वेन ज्ञव्यरूपस्या-

त्मनो यावत्फलप्रदानमवस्थानेनाविष्वग्जावितया वा इव्यत्वेनाज्ञानात्मकत्वादिनाऽचेतनत्वेनानुमतमविरुद्धपदार्थप्र-
स्फुरणपटुप्रतिज्ञाववद्धान्त करणै सुकरणैः । अदृष्टदष्टो जीवः कथं दृष्टादृष्टफलाजिकाही स्वस्वरूपावोधिप्रवर्तितपुञ्ज-
प्रचयमयपदार्थोपचयापचयजहर्षशोकोऽपि समवगम्याव्यावाधमात्मरूपमात्मानं सुखमवतिष्ठेद्यावन्नोदितसुकृतदुरितनो-
दनाविद्वयप्रज्ञवयथास्थितात्मस्वरूपाविर्भावः । न चर्ते प्रतिबन्धकस्वरूपतदागमननिदानतद्वन्धहेतुतत्स्थानतदुद्वेदफल
कारणाद्यवगम सुकरा स्यात्, नुन्नजगन्नितयानुन्नरूपस्य विजिगमिषेति युक्त एवारजोऽस्यैतद्विधस्य तत्रज्ञवता देवेन्सू-
रीणा । विशेषतश्चास्यैदंयुगीनस्य प्राणिगणस्य दुष्पमाररक्षप्रतिक्षणविनाश्यमानमेधादिगुणनिकायस्य दुरवसेयात्पञ्चसं-
ग्रहकर्मप्रकृत्यादेरतिगहनतमाद्वाङ्मयेमिदं लघुतम कुर्वता सग्रहं तेषामुपकारसुकृतिना । विज्ञागश्चास्यागमतीर्थकारैर्जग-
वन्निरिहित समितिसंख्यया । क्रमेण गाथाश्चात्र पष्टिश्चतुस्त्रिंशत्पञ्चविंशतिः पञ्चशीति शत च मित्ता अनेकसहस्रगाथान्यास-
दुरवसेयतत्त्वावसायिन्यः । विज्ञागश्च पष्ट श्रीचन्द्रमहत्तरपादप्रणीतो दृष्टिवादनिस्त्यन्दचूतोऽमन्दानन्दप्रदशब्दार्थमय संग्र-
हणीकदृष्ट इति न तत्र प्रचुञ्जिरातत आयास , उष्णताप्रचयाविष्टाम्बुततिरिव यतो निर्मूलतामेवेयुयात्तत् तथा तन्यमानमिति ।

प्रक्रान्ते प्रक्रमपञ्चके च दृग्धा आद्ये कर्मविपाकाख्ये कर्मणा मूलोत्तराः प्रकृतयस्तदुदयोद्भवमनुभवनीय फल च ।
न चैव सैदंपर्य कमप्रकृतिप्रकरव्याकरणमुपलब्धिमाश्रित परत्र तीर्थे कौतस्कुती च तद्वन्धादिवैचित्र्य-विवेचना ?
वन्धहेतवोऽपि च निवद्वा जवञ्जयपरिजिहीर्षणामिष्टसिद्ध्यै । अत्र चावधेयमिदं-यदुतासाधारणगुणयुगलयुक्त आ-
त्मानुच्यते एवानुभवदद्वैः, तत्तारतम्यावलोकनं च न स्वाज्ञाविक संज्ञवेदात्मत्वाविशेषात् जेदकमन्तरा, प्रतिप्राणि

पौर्वापर्येणापि च तारतम्यप्रकृतिप्रेक्षणाद्भेदकस्वीकार आवश्यकः । न चासौ चेतनो घटाकोटिमाटीकते निष्टङ्कित-
 त्वाध्वनि । अहश्यता चाएवादिवन्न सूक्ष्मत्वादनुचित्यञ्चिता । तथा च तद्व्यप्रतिबन्धकमत्रानुक्रमेण ज्ञानदर्शनावरणी-
 यत्वेनाख्यातं । जेदाश्च तयोः सामान्यविशेषव्याख्यानस्यार्थबोधकत्वदर्शनात्तथैवातताः । तत एव च बुद्धेरनियत्ता न
 व्याघातिनी । सुखदुःखसाधनसिद्धावपि तज्जावाजावौ प्राणिवैचित्र्येणानुचूयेते इति वेदनीयस्य सज्जेदगुग्मस्याख्यानं ।
 यथार्थार्थदर्शनदर्शनश्रद्धानतदाचारप्रतिबन्धकाध्यक्षानुज्ञवादाख्येयं उद्देश्यैकत्वेन विज्ञेदं मोहनीयं, कपायाश्च क्रोधमान-
 मायादोषाख्यास्तथाविधा हास्यादयस्तु तत्कारणानि तत्तेऽपि व्याख्यायन्ते एतद्भेदतयैव । आयुर्नामिगोत्राणि तु विचि-
 त्राण्यागह्नन्त्येवानुचूत्यास्पदमिति न तद्भेदेषु विस्त्रंजाजावः । चरमेऽन्तराये च सामान्यविशेषरूपेण शक्तिपञ्चकं दानला-
 जवीर्यजोगोपजोगाख्यं वेविद्यत इति तदायातिप्रतिबन्धकमपि तावत्संख्यावदेव प्रतिज्ञातं संख्यावञ्चेदवरकैः । अनेन च
 ये केचन दुर्विदग्धतमा आनन्दगिरिवाचस्पतिमिश्राद्या अनाकलप्यार्हतमविकलं मतं अनाघ्राय च तत्रस्थमर्थसार्थ-
 व्याख्यानं दीप्रदीपे कम्पापातमिव शलजा ब्रह्मसूत्रज्ञाप्यव्याख्यायां कर्मव्याख्याने जैनसंमततया जैनजातासंमतं विष-
 मयमसत्यतममुज्जरं निपात्यात्मानमधमाध्वनि न्युदगृणन् ते तथैवोज्ञाविता जावितात्मनां पुरः । कृतं वानेन, यत्तथा-
 स्वजावा एव ते, यन्न हि मक्षिकाणामन्यथाजवेत्स्वजावो यत्सत्यप्युत्तमे चन्दने सुरजिणि समिञ्चति ता वर्चोगन्धाद्या-
 घ्रातुं । एतद्विधमेव चानाकर्णनीयतमं सकर्णानां गेहेशूरतरप्रक्षपितं कामकदानिण्णतेप्सुजगदशंकरशंकरचरितं स्वप्न-
 जावोपलब्धमिव सबाधैः । कर्मसु चाष्टस्वत्र प्रथमद्वितीयचतुर्थान्त्यानि घातिसंज्ञकानि, यतस्ते ह्यन्त्येवात्मनां ज्ञानादीन्

गुणान् । अन्यत्तु चतुष्कं तेषां तत्तत्स्वभावाविर्भावो सहचारि, ततो न धातुकता तस्य तथा चात्मनः स्वाभाविकसुखान्वितत्व वेदनीयस्य चाधातुकत्वं नाविर्भावयेद्विरुद्धता । प्रान्ते चान्तरायकारणे यज्जिनार्चाविरुद्धताया दर्शन कारणतया, तन्निजात्तनीयं लुप्तविवेकलोचनैर्यथार्थतया ज्ञेयं च ज्ञातमध्यस्थमार्गतत्त्वैर्यद्भुतं नोत्पत्तिकालाद्बुम्पकानामाख्यायते ख्यातयशस्कार्हेतैर्जिनप्रतिनिधिप्रतिपत्तिपराकरणमशुचतरादृष्टदन्दशूकदष्ट, किंतु तस्य तथात्वेन प्रागपि । ततः द्वितीये कर्मस्तये च सुजटसिंहस्य कृतसंग्रामगुणग्रामवर्णनमिव जिनपते. प्रतिष्ठितं यशः समाख्यातुं कर्मधातकरणक्रिया निकटजन्यानुकरणीयामाचिख्यासवो जटारका जणितवन्तो गुणस्थानकानां मुक्तिसौधसोपानकानामभिधाः, अदृष्टानां क्रमशो बन्धोदयोदीरणसत्ताश्च । तेषु यथार्थतयाऽवलोकनेनासां जविष्यति ज्ञातुकपुगवानां स्वात्मनोऽवस्थानं जिगमिषामप्राप्तिश्च कदा कदा क्व क्वेति । साक्षाज्जविष्यति च जगवतामाप्तानां सिद्धिराप्तताया अनुकरणीयता च तदाचाराणां चेतसि सचेतनानां । तृतीयस्मिन् बन्धस्वामित्वाख्ये प्रकरणे च प्राहुश्चक्रुः पूज्यतमा कर्मणा केषां केषां के के जीवा बन्धका इति । तत्र प्रथमं गतिरिन्द्रियाणि काया योगा वेदा. कपाया ज्ञानानि सयमा दर्शनानि क्षेत्र्या ज्ञव्यः सम्यक्त्व सङ्गिन आहारक इत्येतास्तता मार्गणाश्चतुर्दश । अत्र च सर्वसंसार्यसुमच्चिन्तनावश्यकतया नव्याख्याप्रज्ञस्यादाविवानिन्द्रियाकायायोगावेदाकपायादीनां गणना । गणना च ज्ञानादिरुद्धानां अज्ञानाविरतिमिथ्यात्वसास्वादनादीनां देशविरतिमिश्रादीनां मिश्राणामपि च सर्वससारान्तर्गतगतिमध्यास्तये । तथा च द्वापष्टिरेव मार्गणाः, सर्वाः । सर्वासु चैतासु चिन्तितो बन्धो मुख्यतया । क्वचित्प्रकृतीनामाविष्कृता सख्या । क्वचित्तु दाघवार्थितया उदयाद्यपि चानुपद्गतोऽन्यावादयितुं गुणस्थान-

धारा दर्शितो दृष्टबोधमार्गैर्जगवद्भिर्वन्धः । नविष्यति नविनां नावुकाजिलापिणां नङ्करी चिन्ताऽतो यत्स्वयं क्व क्व
 मार्गणायां केषां केषां बन्धक आसीत्प्राक् विद्यते अनाराधने चात्मगुणानां नावी चेत्यात्मिका अनेकधा । चिन्तनं तु
 पूज्यैरन्योऽन्यव्यञ्जिचाराजत्यादीनां बन्धस्य क्वचित्क्वचिद्विशेषादनेकधाबोधनस्य 'दृढतरसंस्कारविधानप्रत्यक्षत्वाच्च बन्धस्य
 गत्यादिर्निर्घणितं । तुर्ये तु तेनुस्ततयशसः परुशीतिकाख्ये विज्ञागे ख्याततया दर्शयितुं नव्येन्यो बन्धादि तद्भेतुगणं च
 जीवस्थानानि मार्गणस्थानानि गुणस्थानानि उपयोगा योगा लेश्या बन्धोऽदृष्टपवहुत्वं चेति धाराणि । तत्र चतुर्दश चतुर्दश
 द्वादश पञ्चदश षट् चत्वारः क्रमेण जेदा यावद्बन्धं विवृताश्च परस्परेषु मनोहरया पद्भत्या । नविष्यति च तदवलोकनादेव
 यथावदान्नोगो जूरिप्रतिज्ञानां । न च वर्णिका शक्या वर्णयितुं पारयति चरिर्कर्तुं तदास्वादं वा सा, प्रथमं प्रोच्य सामा-
 न्येन साधितवन्तो विस्तरेण द्विषष्ट्यादिजेदैर्जीवानां गुणस्थानोपयोगादीन् दर्शयामासीना दृष्टाशेषदर्शनदर्शनपरमार्थाः ।
 प्रथमे प्रतिपादितेऽपि प्रकरणे बन्धहेतुसंघाते किमिदमत्र पुनरिति न चतुरैश्चिन्तनीयं चेतसि । यतः प्रथमं तावत्सामा-
 न्येन प्रथमे हेतवोऽत्रैव च पुरा मूलप्रकृतीनां बन्धो न्यरूपि । पश्चात्तु ये मूलहेतवो बन्धस्य मिथ्यात्वाद्या यावन्तश्च
 गुणस्थानेषु येषु येषु याश्च प्रकृतयो यद्यन्मूलास्तत्तत्सर्वं समाचक्षत प्रसन्नमाहितहितबुद्धिनिधयः । पश्चात्प्रकटितवन्तः
 प्रकटतरप्रतिज्ञा गत्यादीनां विचारमदृष्टपवहुत्वान्यां मार्गणानां तद्वर्तिजीवधारा उदयोदीरणादिस्थानानि च । नावाश्चौ-
 पशमिकाद्याः षट् तत्प्रजेदा गुणाद्याश्रितत्वं जीवाजीवालिंगितादि च व्याख्यायिपत ख्यातख्यातिज्ञिः । अत्रापि सामा-
 न्यतः शिष्टं धर्मादीनां अव्यत्वं चेदन्नविष्यदवगतमपगतकाद्युप्यहृदयेनानन्दगिर्याद्यैर्नैव वाचालतां प्राकटयिष्यत् जगज्जै-

त्ररागादिद्विपत्संमोहजेतृश्रीमज्जिनोक्त्यनुसारिमतमन्तव्यमिम्खासया (चिखंडयिषया) । परं किं कुर्यान्नरो हीनजाग्यो ?
 यन्न स स्वय सन्मार्गप्राप्तो न च तदीप्सु परान्निमिमज्जिपुश्चाविशेषेण च तथाञ्जुत. शाक्तमतासक्तयोगोऽनृतवादकलकि-
 तजिह्वाकराल. । पश्चाज्जीवादीनामद्वपवहुत्वाद्युपयोगि संख्यातादि व्याचिख्यासया संख्यातकपरीतयुक्तस्वपदयुक्तास-
 ख्यातकानन्तकाना सप्ताना जघन्यमध्यमोत्कृष्टजेदान् जापितवन्तो जापाचणा जासितलोकालोकलीनार्थजातज्ञानलब्ध-
 बोधिलाजा । अत्र च प्रथमं प्रेदय प्रोक्तप्रकारप्रकर प्रहीनदृष्टिरागाणां प्रादुरजविष्यञ्चकरस्य सन्न्यस्तधर्मग्रामणेरलीकार्थ-
 व्याकरणपदुता हृदये । यतो न तेनाधिगत असंख्यानन्तयोरपि पार्थक्य कर्मपृथक्करणप्राप्तयथार्थबोधिजैनमतानुमत ।
 कथमन्यथा न्यास्यदसौ जीवानामनन्तावयववत्ता आत्मप्रमाणविचारे आप्तोदितिविचारणीये । परं नासज्जीद तादृशे
 श्वपचपराकृते कामशूकरे पदार्थविचारशून्यहृदये न्हित्तदृष्टिरागहृत्पूरे । यतः स स्वयमेवात्मन. पारमार्थिकमवञ्चत्व व्याव-
 हारिक चान्यथात्वमन्युपगम्य कथञ्चिद्वादमपजानानो दृष्टः प्रागेव । अन्यच्च ये कैश्चिच्चकासामासिरे वितथा वाणीवि-
 तति वितत्य यद्भुत यद्यनन्त कथ ज्ञेयोऽर्थो ज्ञेयश्चेत् कथमनन्त', संपूर्णावलोकनस्य संपूर्णताऽविनाजावित्वात् । संपूर्णता
 च सान्तस्य न त्वन्यस्येति ते उद्घाटिता प्रकटितस्वाज्ञानप्रचयतया, यतो नावबुद्धं बोधस्यापि तथैवानन्तत्व । तथा च
 तादृशातादृशपरिच्छेद कथमिवानुचितिमंच्यात्, येनोदिति शुजायतिस्तेषा । अत एव चानेहसानन्तेनानन्तानामिति
 सिद्धौ सिद्धा सेत्स्यति च । न चानन्तात्परा संख्या । तस्य नवमस्य मतेन केपाञ्चित्सर्वथैवाजावात् । येषामपि चास्ति सा
 नवमी साप्यसजाविन्येव, यतस्तत्रद्विष्टास्त्रिर्वर्गयित्वाऽलोकाकाशे द्विष्टे केवलद्विकपर्यायाः । तथा च नान्तस्तथाविधं प्रतिस्पर्धि-

नमन्तरा । विचाराश्चातितमां सूक्ष्माः ख्यापिता अत्र केचित्कर्मस्वरूपविवेचनेनाक्ताः केचित्पारंपर्येण केचिन्मुख्यतयाऽपरे
इतरथा । अत एव चोपसंहारमुपरचयत्रुपनिबन्धुर्बन्धुरतरं “इय सुहुमत्थ वियारो” इति । संज्ञा चैषा प्राक्तनी, यथा
पूर्वाञ्जियुक्तै रचितपूर्वमस्त्येव तदञ्जिधेयं प्रकरणं । एवमेव कर्मविपाकस्तवादीनि नामधेयान्यपि प्राचीनान्येव । यतो
वेविद्यन्त एव प्राचीनतमानि प्राकृतान्यप्राकृतजनाकर्णनीयानि । वरीवृतति च तानि तत्र तत्र तत्रन्नवदनगारागारिसत्क-
जांभागारे । मोमुञ्जितानि चात्र संस्कृतानि त्वेतदनुसारीण्येव, न त्वेतन्मूढानीति नैवात्र संमोहो निर्मोहानुसारिणां ।
पडशीतिकेत्यञ्जिधा तु परुशीतिगाथामानत्वादेवमेव च शतक इति च । सप्ततिरिति तु “संख्यामतेश्चाशक्तिष्टेः कः” इति
सूत्रेण कप्रत्ययाच्चावात्, प्राचीनाऽपि चैषैव संज्ञेति । चतुष्कं प्रकरणानामेतत्तज्जिज्ञासूनामत्याग्रहवद्भिज्ञोः प्रागेव प्राडु-
रकृत संसदियं, मंळु तत्प्राडुर्चावनकारणेनैव च न तत्र प्रस्तावनादिकं किमपि प्रास्तावि, समयस्यातिह्रस्वत्वात्, सम-
स्तानां समग्रैव च तथाविधोपकारिणीति समादोचनया चापि । तत एव च षष्ठोऽञ्जियुक्ततमैः परैरञ्जिद्वब्धोऽपि सहैव
नीतः प्राकाश्यतां प्रास्तावितश्चेति चेतनीयं चेतनावच्चतुरचक्रेणावक्रे चेतसि ।

पञ्चमे तु शतकारख्ये कर्मप्रकरणे प्रतिज्ञातमेतत् प्रतिपाद्यतया प्रचुञ्जिर्यद्भुत ध्रुवं या आयान्ति बन्धं उदये वर्वृतति
सत्तायां गुणस्थाने वृत्तितान्विता याश्चात्मगुणघातप्रत्यक्षत्वेन घातिन्यस्तत्रापि या देशघातिन्यः सर्वघातिन्यश्च याः पुण्य-
प्रकृतयो याश्च परावर्तमानाः सर्वास्ताः सप्रतिपक्षाः प्रतिपादनीयाः, क्षेत्रजीवन्नवपुञ्जलविपाकदर्शिन्यो मूलोत्तरप्रकृतिगता
चूयस्काराल्पतरावस्थितावक्तव्यज्ञेदाः प्रकृतिस्थितिरसप्रदेशाद्या उत्कृष्टजघन्येतरान्यां बन्धप्रज्ञेदास्तत्स्वामिनः सोत्तराणां

मूलप्रकृतीना आवाधाकालं ह्युल्लकञ्चस्वरूपं योगिकादृष्यवदुत्वमवन्धकालः शुजाशुजद्विस्थानकादिरसनिरूपणा औदा-
रिकाद्या वर्गणा अष्टौ अग्रहणान्तरिता उच्यते कर्मदलिकस्वरूपं तद्वन्धे विज्ञागः कर्मणा रूपणोपयोगिनी गुणश्रेणि-
रचना गुणस्थानकानामन्तरं पद्योपमसागरोपमपुञ्जलावर्ता सूक्ष्मेतरजेदा अदृष्यवदुत्वं योगस्थानप्रकृतिप्रदेशवन्धस्थितिव-
न्धाध्यप्रसायस्थानस्थितिविशेषानुज्ञागवन्धावसायस्थानानुज्ञागस्थानानां श्रेणिस्वरूप उपशमरूपकश्रेणिस्वरूपं इत्येव श्रद्धा-
जरजाजनज्ञेयस्वरूपमतिता गहनं व्यवगाह्य कर्मप्रकृतिपञ्चसंग्रहाद्यनदृष्यतरगूढं ग्रन्थकदंबक सूक्ष्मग्रन्थ ग्रथितवन्तोऽने-
कदुर्गमविचारारूढ प्रकरणे । जवति च समाप्ताऽत्र श्रीमद्देवेन्द्रसूरिकृतिः ।

कदा कतमं जूमरुलं मंरुयामासुर्मरुतशासनाम्बरा किमर्थं चायास एष केपा वा पूज्यतमाना परिचर्याया अवा-
प्तसञ्चारित्रा. के वा जगवन्त समस्तानस्तमितसुखसन्दोहसाधनस्याघादसाधितसाधीय शुचिताञ्चितागमान्यासकदृष्य-
प्रततीकन्दकदृष्याः तत्रजवदुद्देशप्रव्राजनाद्याचार्या के वा जगवच्चरणचञ्चरीकमकरन्दमत्तमनोमधुपा इत्यादि ज्ञेयमत्र विघ-
दृन्दारकाणां वहीय , परं तज्ज्ञेय यथायथ श्रेष्ठिदेवचन्द्रलालनाज्ञैनपुस्तकोच्चारकोशद्वारा मुञ्जिताया वन्दारुवृत्ते प्रस्ताव-
नात् । किञ्चिच्चान्नैव प्रकरणे प्रणीता या श्रीमद्बृहदयपद्मप्रजवप्रस्तावनापीयूपाशनतरङ्गिणी, तदवलोकनतोऽपि स्फुटं
सिद्धिमेप्यति । विस्तरार्थिना तु विलोकनीया गुर्वावली पद्मावली च तत्प्रवन्धवन्धुरा ।

पठं तु कर्मस्वरूपनिरूपणप्रवणं वाङ्मयं सप्तत्याख्यं, संज्ञाव्यते दृष्टिवादवदनातिक्रान्तवेदवादकत्रह्यसहस्रानन्तार्थ-
ज्ञापनदृढदृष्टिवादपानपीयूपापीनप्रवचनप्रधानतरं पुरुषविशेषोऽस्य सद्वन्धा, यतो दृश्यतेऽस्यादिगाथायां "नीसदं दिशि

वायस्स” इत्यमृतायमानं वाक्यं । प्रान्तेऽपि “रुद्रवहुजंगदिठिवायाउ” इति च । दृष्टिवादश्च श्रीमदकलंकास्यपद्महृद-
 निर्गत “उप्पन्ने इ वा विगमे इ वा धुवे इ वा” इतित्रिपथगायमानाशेषविश्वव्याप्तवस्तुविसरानुसारिपदत्रयीपानोद्भूतचूतो-
 द्रवप्राविजावावजासनप्रचुत्तारतीत्तरगणचूत्प्रणीतघादशाङ्गीगणपिटकान्त्यजागः पणवतशताष्टसहस्रमानाविचलमानम-
 हाविदेहमातङ्गमानमितमषीमादादेख्यवाच्यो, व्युत्तिन्नश्चायं श्रीमदपश्चिमपारगतपरमगत्यधिगतिसमतिक्रान्तशतकष्य
 इति नूनं निर्मातारोऽस्य निर्ग्रन्थाग्रेसराः प्राचीनतमाः श्रीमन्तश्चन्द्रमहत्तराः । यद्यपि न जिज्ञा बहुश आसीरञ्छाखा-
 स्तदा तथापि सामान्यतोऽचूवँस्ताः श्रीमति कटपे समस्तसमग्रवेदीशानवृत्तशासनापरगुरुपरम्परापद्मावबोधपद्मवान्धवा-
 खिदखिदस्खलनावाप्यासाधारणानूनशर्माश्रयनिःश्रेयससाधनसमर्थसामाचारीविचारविस्तृतविज्ञवानदृष्टप्रतिष्ठाकटपे श्रीम-
 द्बुच्यो यशोऽज्ञेच्य एव व्याख्याता वृत्तविस्ताराः शाखाः । प्राचीनाश्च तत एते सुरासुरविसरपरिसर्याविसरसंसृष्टशिरःशेख-
 रखरतरमयूखमादासङ्गाः तत्रचवन्तः । एतावताऽवश्यं वावसिष्यति मानसे मनस्विनामेतत् यद्भुत प्रकरणमेतत्प्राचीनतमं
 श्रेष्ठयतमं चेति । पष्ठत्वं तु श्रीमद्देवेन्द्रपादोपज्ञपूर्वप्रस्तावितप्रकरणपञ्चकप्रसिद्धिसिद्धं । अत एव च नास्य चूर्णिकाराः
 पुरातना अपि प्रपञ्चितवन्तः पष्ठतां । सिद्धिश्चास्मादपि प्रकरणस्यैतस्य चिरंतनतायाश्चूर्णिकारपूज्याजिधानानुपलंभात्,
 विवरीतारस्तु प्रस्तुतस्य प्रवचनवृत्तिविधानावाप्तावतारकीर्तिनटीनाटितनाकनाथाः श्रीमन्तो मलयगिरिपादाः । तत्रचवतां
 तेषामपि जगवतां नैवावगम्यते इतिहा इतिहाससाधनशून्यानेहःसाधितसाधनैरधुनातनैः । प्रणीताश्च जगवन्निस्तात्रजा-
 जप्रश्रीयादीनामुपाङ्गानां व्यवहारस्य धर्मसंग्रहिण्या नन्द्याः पञ्चसंग्रहकर्मप्रकृत्योः पीठिकाया वृहत्कटपस्यावश्यकस्य

यावत्कुन्धुजिन विवृत्तयोऽनेका उपलब्धन्ते अधुनाऽपि धूतैर्नोर्जरैर्जाग्यजराद्धर्मसारादीना तु ता नागहन्ति गोचरं ।
 शब्दानुशासनं तु साधित प्रतिष्ठितं श्रीमद्भिर्वेविद्यत एव । नविष्यति चास्य प्रादुर्भावः प्रादुर्भावकगोष्ठीससत्संमत्या
 नविष्यन्त्या । प्रस्तुत प्रकरणं यत्सप्ततिरित्याख्यया ख्यातं तत्र गाथापरिमाणमेव कारणं । यच्चानेकत्रोपलब्धन्तेऽधिका
 एतास्ता ज्ञाप्यसत्का सुगमतायै सगमिता अवगन्तव्या. कैश्चिद्विपश्चिन्नि । अत्र तु पार्थक्येनावबोधाय पृथगेव न्यस्ता
 अङ्कत । अत्र च कर्मप्रकृतयो विचार्यन्ते बन्धोदयोदीरणासत्तारूपै सवेधमनुसधाय परसहस्राः परंलक्षाच्च विकष्टपा
 जाजायन्ते । निरूपणमेतदेव दर्शयते विलोककाना प्रस्तुतप्रकरणस्य सर्वविन्मूलता दृष्टिवादोद्भूतत्वं च । ते च जीवस्था-
 नगुणस्थानादिजिरपि चिन्तता एव गत्यादिजिर्मार्गणाजिरपि तथैव मूलोत्तरप्रकृतीराश्रित्योदयादीना चिन्तयित्वा चैवं
 गुणस्थानकान्याश्रित्य बन्धमुपशान्ति ह्य चाविश्चकार । प्रादुर्भावितश्च प्रान्ते जनार्थपूरणपूर्वकपरिकथनप्रार्थनापरो
 वचोविसरो व्याख्यायाशेषकर्मह्योपपद्यमानाव्यावाधपदस्थितिमखिलजव्यजननि.शेषप्रयोजनोपनिषद्भूता प्रान्त्यमङ्गल-
 रूपामित्याख्याति लोकख्यातरुयातिश्रीमदकलककलनावगतत्रिजगतीगतचराचरपदार्थप्रकरश्रीमज्जिनवरेन्द्रोदित्युदितानू-
 नरलत्रयासमप्रजावजावितान्तरात्मोदन्वदन्ताजिधोऽशुध्यागोजातैर्नोऽपनयनप्रचुप्रचूत्तमोपदिष्टमर्षयित्वा मिथ्यादुष्कृत-
 मिति शं सर्वेन्यो लेखकपाठकेन्य. ॥

सुरपालिशिरोरत्नद्योतिक्रमयुगाय ते । शान्ते शान्तिनिशान्तोऽयमार्षि याम्यर्हणायति ॥ १ ॥

त्वया निर्णाशिताशेषाशिवेनान्तितशात्रवे । मृगग्रामेऽयमग्रन्थि ग्रन्थोदूघातो मुदब्धिना ॥ २ ॥

श्रीदेवेंद्रसूरिविरचित-स्वोपज्ञ-टीकायुक्त-

शतक कर्मग्रंथः

॥ ॐ नमः श्रीप्रवचनाय ॥

यो विश्वविश्वज्ञविनां जववीजभूतं कर्मप्रपंचमवलोक्य कृपापरीतः ।
तस्य ह्याय निजगाद सुदर्शनादिरत्नत्रयं स जयतु प्रभुवर्षमानः ॥ १ ॥
अग्रायणीयपूर्वाद्भुङ्क्ष्य परोपकारसारधिया ।
येनाज्यधायि शतकं स जयतु शिवशर्मसूरिवरः ॥ २ ॥
अनुयोगधरान् पूर्वान् धर्माचार्यान्मुनीस्तथा नत्वा ।
स्वोपज्ञशतकसूत्रं विवृणोमि यथाश्रुतं किञ्चित् ॥ ३ ॥

सत्रादावेवाजीष्टदेवतास्तुत्यादिप्रतिपादिकामिमां गाथामाह—

नमिय जिणं ध्रुवबंधोदयसत्ताघाड्पुन्नपरियत्ता । सेयर चउह्विवागा बुहं बंधविह सामी य ॥ १ ॥

टीका—जिनं नत्वा ध्रुवबन्धिन्यादि वक्ष्य इति संबन्धः । तत्र नत्वा नमस्कृत्य, कमित्याह—जिनं रागद्वेषमोहादिदुर्वार-
वैरिवारजेतारं वीतरागं परमार्हन्त्यमहिमालंकृतं तीर्थकरमित्यर्थः । अनेन परमाजीष्टदेवतानमस्कारेणैकान्तिकमात्यन्तिकं
ज्ञावमंगलमाह, अनेन च शास्त्रपरिसमाप्तेर्निष्प्रत्यूहता ज्ञवतीति । क्त्वाप्रत्ययस्य चोत्तरक्रियासापेक्षत्वाद्दुत्तरक्रियामाह—
ध्रुवबंधोदयादि वक्ष्ये । तत्र मिथ्यात्वादिजिर्वन्धहेतुजिरञ्जनचूर्णपूर्णसमुद्रकवन्निरन्तरं पुञ्जलनिचिते लोके कर्मयोग्यवर्गणा-
पुञ्जलैरात्मनः शीरनीरवद्बह्वयःपिंडवद्वाऽन्योऽन्यानुगमाज्ञेदात्मकः संबन्धो बन्धः । तेषामेव कर्मपुञ्जलानामपवर्तनादि-
करणकृते स्वाज्ञाविके वा स्थित्यपचये सत्युदयसमयप्राप्तानां विपाकवेदनमुदयः । तेषामेव कर्मपुञ्जलानां बन्धसंक्रमाच्यां
लब्धात्मलाज्ञानां निर्जरणसंक्रमकृतस्वरूपप्रच्युत्यज्ञावे सति सज्ञावः सत्ता । बन्धश्चोदयश्च सच्च बन्धोदयसंति, ततो
ध्रुवशब्दस्य प्रत्येकं संबन्धाद्भ्रुवाणि बन्धोदयसन्ति यासां ता ध्रुवबन्धोदयसत्यः । 'घाड् त्ति' सर्वघातिन्यो देशघातिन्यश्चे-
त्यर्थः । 'पुन्न त्ति' पुण्यप्रकृतयः, 'परियत्त त्ति' परिवृताः परावर्तमानाः, 'सेयर त्ति' सेतराः सप्रतिपक्षा विपक्षयुक्ता
इत्यह्वरार्थः । ज्ञावार्थोऽयम्—ध्रुवबन्धिन्यः, अध्रुवबन्धिन्यः, ध्रुवोदयाः, अध्रुवोदयाः, ध्रुवसत्ताकाः, अध्रुवसत्ताकाः, सर्वदे-
शघातिन्यः, अघातिन्यः, पुण्यप्रकृतयः, पापप्रकृतयः, परावर्तमानाः, अपरावर्तमानाश्चेति द्वादश धाराणि वक्ष्ये । तत्र
निजहेतुसज्ञावे यासां प्रकृतीनां ध्रुवोऽवश्यंज्ञावी बन्धो ज्ञवति ता ध्रुवबन्धिन्यः । यासां च निजहेतुसज्ञावेऽपि नावश्यं-

जावी बन्धस्ता अध्रुववन्धिन्यः । यदवादि—“नियहेतुसंज्ञवे वि द्रु जयणिजो जाण होइ पयनीणं । बधो ता अध्रुवाउं ध्रुवा अजयणिजा बधाउं ॥ १ ॥” निजहेतवश्चेह मिथ्यात्वादयो मन्तव्याः । यासामव्यवहिनोऽनुसन्ततश्चोदयव्यवहृद-
कालं यावद्दयस्ता ध्रुवोदया । यासा तु व्यवहिनोऽप्युदयो ज्ञयोऽपि प्राप्नुवति तथाविधज्व्यक्षेत्रकालजावजवस्वरूप
पचविध हेतुसबन्ध प्राप्य ता अध्रुवोदया । यदजाणि—“अबुद्धिनो उदउं जाणं पयडीण ता ध्रुवोदइया । बुद्धिनो वि द्रु
सजवइ जाण अध्रुवोदया ताउं ॥ १ ॥” याः सर्वसंसारिणामप्राप्तसम्यक्त्वाद्युत्तरगुणाना सातत्येन जवन्ति ता ध्रुवसत्ताकाः ।
यास्तु कादाचित्कजाविन्यस्ता अध्रुवसत्ताका । सर्वेतरघातित्व च प्रकृतीना स्वविषयघातनजेदतो जवति, तत्र सर्वस्ववि-
षयघातिन्य सर्वघातिन्यः । स्वविषयदेशघातिन्यश्च देशघातिन्यः । स्वविषय चासामुत्तरत्र व्याख्यास्यामः, तत सर्व
समस्त देशं च कचन स्वार्थं गुणं घ्नन्तीत्येवशीला सर्वदेशघातिन्यः । ज्ञानदर्शनगुणाना मध्ये न कचिज्गुणं घ्नन्तीत्येवं-
शीला अघातिन्यः । केवल यथा स्वयमतस्करस्वजावोऽपि तस्करैः सह वर्तमानस्तस्कर इव दृश्यते, एवमेता अपि
घातिनीभिः सह वेद्यमानास्तदोपा इरु जवन्ति । यदाहु श्रीशिवशर्मसूरिप्रवरा.—“अवसेसा पयडीउं अघाइया घाइया-
हिं पलिजागो ।” ‘पलिजागु त्ति’ सादृश्यं । घातित्व च प्रकृतीना रसविशेषादिज्ञेयम् । पुण्यप्रकृतयो जीवाह्लादजनकाः

१ निजहेतुसभनेऽपि च यासा भवति प्रकृतीना । बधो भजनीयस्ता अध्रुवा अभजनीयवधा ध्रुवा । २ यासा प्रकृतीनामविच्छिन्न
उदयस्ता ध्रुवोदया । यासा व्युच्छिन्नोपि च सभवति ता अध्रुवोदया । ३ अवशेषा प्रकृतयोऽघातिन्य पर (घातिप्रकृतिसहगता)
घातिनीभिः सदृश्यः ।

शुजा उच्यन्ते । पापप्रकृतयः कटुकरसा अशुजा उच्यन्ते । याः प्रकृतयोऽन्यस्याः प्रकृतेर्बन्धमुदयमुत्थयं वा विनिवार्य स्वकीयं बन्धमुदयमुत्थयं वा दर्शयन्ति ताः परावर्तमानाः । यास्त्वन्यस्याः प्रकृतेर्बन्धमुदयमुत्थयं वाऽनिवार्य स्वकीयं बन्धमुदयमुत्थयं वा दर्शयन्ति ता न परावर्तन्त इति कृत्वाऽपरावर्तमाना उच्यन्ते । यत्प्रत्यपादि—“वि’ णिवारिय जागह्णइ बंधं उदयं च अन्नपगईए । सा हु परियत्तमाणी अणिवारंती अ परियत्ता ॥ १ ॥” ‘चउहविवाग ति’ चतुर्धा क्षेत्रजीव- जवपुजलाश्रितत्वेन चतुःप्रकारो विपाको विपचनं स्वशक्तिप्रदर्शनं यासां ताश्चतुर्धाविपाकाः—क्षेत्रविपाकाः, जीवविपाकाः, जवविपाकाः, पुजलविपाकाः, प्रकृतीर्वदये । तथा ‘बंधविह ति’ विधानानि विधा जेदा बन्धस्य विधा बन्धविधाः प्रकृति- बन्धस्थितिबन्धरसबन्धप्रदेशबन्धलक्षणास्तान् वदये । अत्र च मोदकदृष्टान्तं पूर्वसूरयो व्यावर्णयन्ति यथा—वातापहारि- ज्व्यनिचयनिष्पन्नो मोदकः प्रकृत्या वातमपहरति, पित्तापहज्व्यनिर्वृत्तः पित्तं, श्लेष्मापहज्व्यसंजनितः श्लेष्माणमि- त्यादि । स्थित्या तु स एव कश्चिद्दिनमेकमवतिष्ठतेऽपरस्तु दिनद्वयमन्यस्तु दिवसत्रयं यावन्मासादिकमपि कालं कश्चिदव- तिष्ठते ततः परं विनश्यति । स एवानुजावेन रसपर्यायेण स्निग्धमधुरत्वादिलक्षणेन कश्चिदेकगुणानुजावोऽपरस्तु त्रिगुणा- नुजावोऽन्यस्तु त्रिगुणानुजाव इत्यादि । प्रदेशाः कणिकादिज्व्यप्रमाणरूपास्तैः प्रदेशैः स एव कश्चिदेकप्रसृतिप्रमाणोऽपरस्तु प्रसृतिद्वयमानोऽन्यस्तु पुनः प्रसृतित्रयप्रमाण इत्यादि । एवं कर्मापि ज्ञानावरणादिपुजलैर्निर्वृत्तं प्रकृत्या किञ्चिज्ज्ञानमावृणोति किञ्चिद्दर्शनं किञ्चित्तु सुखदुःखे जनयतीत्यादि । स्थित्या तु तदेव त्रिंशत्सागरोपमकोटीकोट्यादिकालावस्थायि जवति ।

१ या अन्यप्रकृतीनां बंधमुदयं च विनिवार्यागच्छति (बंधमुदयं च) सा परावर्तिनी अनिवारिणी चापरावर्तिनी ।

अनुज्ञावतस्तु तदेवैकस्थानिकद्विस्थानिकतीव्रमन्दादिकरसयुक्त । प्रदेशतस्तु तदेवाहृत्पत्रहुप्रदेशनिष्पन्नं स्यादिति । एष च प्रकृत्यादिस्वज्ञावश्चतुर्विधोऽपि कर्मण उपादानकाल एव बध्यत इति बन्धश्चतुर्विध सिद्धो जवति । तथा डमरुकमणि-
न्यायेन बन्धशब्द इहापि योज्यते, ततो बन्धस्वामिनो वक्ष्ये क कस्या प्रकृते, स्थितेर्वा क कस्य रसस्य तीव्रमन्दादि-
रूपस्य कश्च कस्य प्रदेशाग्रस्य जघन्यत्वादिलक्षणस्य बन्धक इत्यादि स्वामित्वेन वक्ष्ये । चशब्दाद्गुणशमश्रेणिरूपकश्रेण्या-
दिक च वक्ष्ये इत्यनेनाजिधेयमाह । संबन्धप्रयोजने तु सामर्थ्यगम्ये । तत्र सवन्ध साध्यसाधनलक्षण उपायोपेयलक्षणो
गुरुपर्नक्रमलक्षणो वा वेदितव्यः । प्रयोजन तु प्रकरणकर्तृश्रोत्रोरनन्तरपरपरज्ञेदेन द्वेषा, तत्र प्रकरणकर्तुरनन्तर सत्त्वानु-
ग्रह प्रयोजनं, श्रोतुश्चानन्तर प्रयोजन प्रकरणार्थपरिज्ञान । परपरप्रयोजन तु द्वयोरपि परमपदप्राप्तिरिति । तथा चोक्तम्—
“सम्यक्शास्त्रपरिज्ञानाद्विरक्ता जवतो जना । लब्ध्वा दर्शनसशुद्धिं ते यान्ति परमा गतिम् ॥ १ ॥” तदेतेन मगलाद्य-
जिधानेन सकलशास्त्रकृता प्रवृत्तिरनुसृता जवति । तथा च तै. प्रणिजगदे—“प्रेक्षावता प्रवृत्त्यर्थमजिधेयप्रयोजने । मगल
चैव शास्त्रादौ वाच्यमिष्टार्थसिद्धये ॥ १ ॥” इति ॥ १ ॥

अथ यथोद्देश निर्देश इति न्यायात्तत्प्रथमतो ध्रुवबन्धिनी प्रकृतीर्व्याचिख्यासुराह—

वन्नचउतेयकम्मा गुरुलहुनिमिणोवघायजयकुष्ठा । मिष्ठकसायावरणा विग्धं ध्रुवबंधि सगचत्ता ॥ २ ॥

टीका—प्राकृतत्वाङ्घ्रिगवचनव्यत्ययेन ध्रुवबन्धिन्यः प्रकृतय ‘सगचत्त त्ति’ सप्तचत्वारिंशत्सख्या जवन्ति । तथाहि-
घर्णेनोपलक्षित चतुष्क वर्णचतुष्क वर्णगन्धरसस्पर्शलक्षणं, ततो वर्णचतुष्क च तैजस च कार्मणं चागुरुलघु चेत्यादिषु

घर्णचतुष्कतैजसकार्मणागुरुलघुनिर्माणोपघातत्रयकुत्साः, कुत्सा जुगुप्सा, तथा मिथ्यात्वं च कषायाश्चावरणानि च मिथ्या-
 त्वकषायावरणानि । तत्र घर्णचतुष्कतैजसकार्मणागुरुलघुनिर्माणोपघातानि इत्येता नव नामप्रकृतयः, त्रयं कुत्सा मिथ्यात्वं
 कषायाः षोरुशेत्येता एकोनविंशतिर्मोहनीयप्रकृतयः । आवरणानि ज्ञानावरणपंचकदर्शनावरणनवकरूपाणि चतुर्दश ।
 विघ्नमन्तरायं दानलाज्जोगोपजोगवीर्यान्तरायज्ञेदात् पंचविधमिति । एवं सप्तचत्वारिंशदप्येता ध्रुवबन्धिन्यो निजहेतु-
 सज्ञावेऽवश्यं बन्धसज्ञावादिति ॥ १ ॥

उक्ता ध्रुवबन्धिन्यः प्रकृतयः, सांप्रतमध्रुवबन्धिनीः प्रकृतीरजिधित्सुराह—

तणुवंगागिश्संघयणजाश्गश्खगश्पुविजिणसासं । उज्जोयायवपरघातसवीसागोयवेयणियं ॥ ३ ॥
 हासाश्जुयलडुगवेयश्चाज तेवुत्तरी अध्रुवबंधा । जंगा अणाश्साश् अणंतसंतुत्तरा चजरो ॥ ४ ॥

टीका—तनवः शरीराणि औदारिकवैक्रियाहारकलक्षणास्तिस्त्रः, तैजसकार्मणयोर्ध्रुवबन्धित्वेनाजिहितत्वात् । उपांगानि
 औदारिकांगोपांगवैक्रियांगोपांगाहारकांगोपांगरूपाणि त्रीणि । आकृतयः संस्थानानि समचतुरस्रन्यग्रोधपरिमंरुदसादिकुब्ज-
 वामनहुंडाख्याः षट् । संहननान्यस्थिनिचयात्मकानि वज्रक्षपन्नाराचक्षपन्नाराचनाराचार्धनाराचकीदिकासेवार्तदक्षणाणि
 षट् । जातय एकेन्द्रियघ्नीन्द्रियत्रीन्द्रियचतुरिन्द्रियपंचेन्द्रियरूपाः पंच । गतयो देवमनुषतिर्यङ्न्नारकगतिलक्षणाश्चतस्रः । खग-
 तिर्विहायोगतिः प्रशस्ताप्रशस्तज्ञेदाद्वेधा । 'पुवि त्ति' पदैकदेशे पदसमुदायोपचारादानुपूर्व्यो देवानुपूर्वीमनुष्यानुपूर्वीति-

र्भगानुपूर्वीनरकानुपूर्वीरूपाश्चतस्रः । जिननाम तीर्थकरनाम । श्वासनाम उच्चासनामेत्यर्थः । उद्योतनाम । आतपनाम ।
 पराघातनाम । 'तसवीस त्ति' त्रसेनोपलक्षिता विशतिस्त्रसविशतिः । त्रसदशक स्थावरदशकमित्यर्थः । गोत्रमुच्चैर्गोत्रनी-
 चैर्गोत्रजेदेन द्विधा । वेदनीय सातवेदनीयमसातवेदनीयमिति द्विधा । हास्यादियुगलद्विक हास्यरत्यरतिशोकाज्जिध ।
 वेदा स्त्रीपुनपुसकरूपास्त्रयः । आयूपि देनायुर्मनुजायुस्तिर्यगायुर्नरकायुरिति चत्वारि । इत्येतास्त्रिसप्ततिप्रकृतयोऽध्रुवबन्धा
 अध्रुवबन्धिन्यो ज्वन्तीति शेषः । एतासा निजहेतुसन्नावेऽप्यवश्य बन्धाज्ञावादध्रुवबन्धित्वम् । तथाहि—पराघातोच्चास-
 नान्नोः पर्याप्तनाम्नैव सह बन्धो नापर्याप्तनाम्नाऽतोऽध्रुवत्व, आतप पुनरेकेन्द्रियप्रायोग्यप्रकृतिसहचरितमेव नान्यदा,
 उद्योत तु तिर्यग्गतिप्रायोग्यबन्धेनैव सह बध्यते, आहारकद्विकजिननाम्नी अपि यथाक्रम संयमसम्यक्त्वप्रत्ययेनैव बध्येते
 नान्यथेत्यध्रुवबन्धित्व । शेषशरीरोपागत्रिकादीना पट्टपट्टिप्रकृतीना सविपक्षत्वात्निजहेतुसन्नावेऽपि नावश्यं बन्ध इत्यध्रुव-
 बन्धित्व सुप्रतीतमेव । उक्ता अध्रुवबन्धिन्यः प्रकृतयः, साप्रत ध्रुवबन्धिन्यध्रुवबन्धिनीना जगान् ग्रन्थलाघवार्थं च
 वक्ष्यमाणध्रुवोदयाध्रुवोदयप्रकृतीना च जगान् बन्धमाश्रित्योदयमाश्रित्य च चिन्तयन्नाह—'जगा अणाइसाई' इत्यादि,
 जगा जगकाश्चत्वारो ज्वन्ति । कथमित्याह—अनादिसादयोऽनन्तसान्तोत्तराः । इदमुक्तं ज्वति—अनादिसादिशब्दावादी
 येषां तेऽनादिसादयः, प्राकृतत्वादादिशब्दस्य लोपः । अनन्तसान्तशब्दावुत्तरे उत्तरपदे येषां तेऽनन्तसान्तोत्तराः, "ते
 युग्वा" (सिद्ध ३-२-१०८) इति सूत्रेण पदशब्दस्य लोपः । यदि वा जगा अनादिसादयोऽनन्तसान्तोत्तराः सन्तश्चत्वारो
 ज्वन्ति । तद्यथा—अनाद्यनन्त, अनादिसान्त, साद्यनन्तः, सादिसान्तश्चेति ॥ ३-४ ॥

उक्ता जंगा अथ यत्रोदये बन्धे वा ये जंगका घटन्ते तानाह—

पढमबिया धुवउदइसु धुवबंधिसु तइयवज्जजंगतिगं।मिडंमि तिन्नि जंगा डुहावि अधुवा तुरियजंगा ।५।

टीका—प्रथमद्वितीयावनाद्यनन्तानादिसान्तलक्षणौ ध्रुवोदयासु प्रकृतिषु जंगकौ जवतः । तथा हि—न विद्यत आदिर्य-
स्यानादिकालात्सन्तानजावेन सततप्रवृत्तेः सोऽनादिः, अनादिश्चासावनन्तश्च कदाचिदप्यनुदयाजावादनाद्यनन्तः, अयं
च जंगको निर्माणस्थिरास्थिरागुरुलघुशुजाशुजतैजसकार्मणवर्णचतुष्कज्ञानपंचकान्तरायपंचकदर्शनचतुष्कलक्षणानां षड्विंश-
तिप्रकृतीनां ध्रुवोदयानामज्जव्यानाश्रित्य वेदितव्यः, यतोऽज्जव्यानां ध्रुवोदयप्रकृत्यनुदयो न कदाचिन्नविष्यतीति । तथाऽ-
नादिश्चासौ सान्तश्चानादिसान्तः, तत्र ज्ञानपंचकान्तरायपंचकदर्शनचतुष्करूपाणां चतुर्दशप्रकृतीनामनादिकालात्सन्तान-
जावेनानादिः सन् यदा क्षीणमोहचरमसमये उदयो व्यवच्छिद्यते तदाऽयमनादिसान्तजंगकः, निर्माणस्थिरास्थिरागुरुलघु-
शुजाशुजतैजसकार्मणवर्णचतुष्कलक्षणानां द्वादशानामपि नामध्रुवोदयप्रकृतीनां सततोदयेनानादिरुदयो जूत्वा सयोगिके-
वलिचरमसमये यदोदयव्यवहृदमनुजवति तदाऽनादिसान्तजंगकः, इति ध्रुवबन्धिनीषु पूर्वोक्तस्वरूपासु सप्तचत्वारिंशत्सं-
ख्यासु तृतीयवर्जजंगत्रिकं जवति । तथा हि—यो बन्धोऽनादिकालादारभ्य सन्तानजावेन सततं प्रवृत्तो न कदाचन
व्यवहृदमापन्नो न चोत्तरकालं कदाचिद्व्यवहृदमाप्स्यति सोऽनाद्यनन्तोऽज्जव्यानामेव जवति । यस्त्वनादिकालात्सततप्रवृ-
त्तोऽपि पुनर्बन्धव्यवहृदं प्राप्स्यति, असावनादिसान्तोऽयं ज्जव्यानाम् । साद्यनन्तलक्षणस्तु तृतीयजंगकः शून्य एव, न हि
यो बन्धः सादिर्जवति स कदाचिदनन्तः संजवतीति तृतीयजंगवर्जनं । यः पुनः पूर्वं व्यवच्छिन्नः पुनर्बन्धनेन सादित्वमा-

साद्य कालान्तरे ऋयोऽपि व्यवच्छेद प्राप्स्यति सोऽय सादिसान्तः । इत्येवस्वरूपं साद्यनन्तलक्षणतृतीयशून्यजंगकवर्जितं
जगकत्रय ध्रुवबन्धिनीषु जवति । सूत्रे च पुंस्त्वं प्राकृतत्वात् । प्राकृते हि लिगं व्यञ्जिचार्यपि । यदाह पाणिनि -स्वप्रा-
कृतलक्षणे “लिगं व्यञ्जिचार्यपीति” । तत्र प्रथमजगकस्तासा सर्वासामप्यजव्याश्रितः सुप्रतीत एव, ध्रुवबन्धिनी प्रति
बन्धस्यानाद्यनन्तत्वादिति । द्वितीयजंगकस्तु ज्ञानावरणपचकदर्शनावरणचतुष्कान्तरायपचकलक्षणाना चतुर्दशप्रकृतीना-
मनादिकालात्सन्तानजावेनानादि सन् सूक्ष्मसंपरायचरमसमये यदा बन्धो व्यवच्छिद्यते तदा जवति । आसामेव चतुर्दश-
प्रकृतीनामुपशान्तमोहे यदाऽबन्धकत्वमासाद्यायु ह्येणाद्वाह्येण वा प्रतिपतितः सन् पुनर्वन्धेन सादिवन्धं विधाय
ऋयोऽपि सूक्ष्मसंपरायचरमसमये बन्धविच्छेद विधत्ते, तदा सादिसान्तलक्षणश्चतुर्थः । चतुर्दशाना च प्रकृतीना तृतीयो
जगको न लन्यत इति । सज्वलनकपायचतुष्कस्य तु सदैवावाप्तानादिवन्धजावो यदा तत्प्रथमतयाऽनिवृत्तिवादरादिवन्ध-
व्यच्छेद विधत्ते तदाऽनादिसान्तस्वजावस्तस्य द्वितीयजंगः । यदा तु ततः प्रतिपतितः पुनर्वन्धेन सज्वलनबन्धसादि कृत्वा
पुनरपि कालान्तरेऽनिवृत्तिवादरादिजावं प्राप्त सस्तान् न जन्तस्यति तदा सादिसान्तस्वरूपः संज्वलनचतुष्कस्य चतुर्थः इति ।
निजाप्रचलातेजसकार्माणवर्णचतुष्कागुरुलघूपधातनिर्माणजयजुगुप्सास्वरूपाणा त्रयोदशप्रकृतीनामनादिकालादनादिवन्ध
विधाय यदापूर्वकरणाद्वाया यथास्थान बन्धोपरमं करोति तदा द्वितीयो जगकः । यदा तु ततः प्रतिपतितः पुनर्वन्धवि-
धानेन सादित्वमासाद्य ऋयोऽपि कालान्तरेऽपूर्वकरणमारूढस्य बन्धाजावस्तदा चतुर्थः इति । चतुर्णां प्रत्याख्यानावरणाना
बन्धो देशविरतगुणस्थानक यावदनादिस्ततः प्रमत्तादौ बन्धोपरमात्सान्तः इति द्वितीयजगः । ततः प्रतिपतितो ऋयोऽपि

बन्धनेन सादित्वमासाद्य यदा पुनः प्रमत्तादावबन्धको ज्वति तदा चतुर्थो जंगः । अप्रत्याख्यानावरणानां त्वविरतसम्य-
 ग्दृष्टिं यावदनादिवन्धं कृत्वा यदा देशविरतादावबन्धको ज्वति तदा द्वितीयः । ततः प्रतिपतितो जूयोऽपि तानेव बद्ध्वा
 पुनस्तेषां यदा देशविरतेष्वबन्धको ज्वति तदा चतुर्थ इति । मिथ्यात्वस्त्यानार्द्धित्रिकानन्तानुबन्धिनां तु मिथ्यादृष्टिरना-
 दिबन्धको यदा सम्यक्त्वावाप्तौ बन्धोपरमं करोति तदा द्वितीयः । पुनर्मिथ्यात्वगमने तान् बद्ध्वा यदा जूयोऽपि सम्य-
 क्त्वलाप्ते सति बन्धं न विधत्ते तदा चतुर्थः । इत्येवं ध्रुवबन्धिनीनां जंगकत्रयं निरूपितमिति । तथा मिथ्यात्वस्य ध्रुवोदयस्य
 जंगा अनाद्यनन्तानादिसान्तसादिसान्तस्वजावास्त्रयो ज्वन्ति । तत्रानाद्यनन्तोऽज्व्यानां, यतस्तेषां न कदाचिन्मिथ्या-
 त्वोदयविभेदः समपादि संपत्स्यते चेति । अनादिसान्तस्त्वनादिमिथ्यादृष्टेः, तत्प्रथमतया सम्यक्त्वलाप्ते मिथ्यात्वस्याजा-
 वात् । सादिसान्तः पुनः प्रतिपतितसम्यक्त्वस्य सादिके मिथ्यात्वोदये संपन्ने पुनरपि सम्यक्त्वलाप्तान्मिथ्यात्वोदयाजावे
 संज्वतीति । 'डुहा वि अधुवा तुरियजंग त्ति' द्विधापि द्विजेदा अपि बन्धमाश्रित्योदयमाश्रित्याध्रुवा अध्रुवबन्धिन्योऽ-
 ध्रुवोदयाश्चेत्यर्थः, तुरीयश्चतुर्थो जंगः सादिसान्तलक्षणो यासां तास्तुरीयजंगा ज्वन्ति । तत्राध्रुवबन्धिनीनां पूर्वोक्तत्रि-
 सप्ततिसंख्यप्रकृतीनामध्रुवबन्धित्वादेव सादिसान्तलक्षण एक एव जंगको ज्वति । तथाऽध्रुवोदयानामुदयः सहादिनोदय-
 विभेदे सति ततः प्रथमतयोदयज्वनस्वजावेन वर्तत इति सादिः, स चासौ सान्तश्च, पुनरुदयव्यवहेदात् सपर्यवसानश्च
 सादिसान्तः, ततश्चाध्रुवोदयानामयमेवैको जंगको ज्वति, नान्यो, अध्रुवत्वादेवेति जावः ॥ ५ ॥

उक्ताः सजावार्था ध्रुवबन्धिन्योऽध्रुवबन्धिन्यश्च प्रकृतयः प्रसगतो ध्रुवाध्रुवोदयाना प्रकृतीना जगताश्च, सप्रति
ध्रुवाध्रुवोदयप्रकृतिद्वारनिरूपणायाह—

निमिण थिर अथिर अगुरुय सुहृथसुहृ तेय कम्म चउ वन्ना।नाणंतरायदंसण मिष्ठ ध्रुवउदय सगवीसा ।६।

टीका—'निमिण ति' प्राकृतत्वान्निर्माण, स्थिरास्थिर, 'अगुरुय ति' अगुरुलघु, शुजाशुज, तैजसकार्माण, चतुर्वर्ण वर्ण-
गन्धरसस्पर्शदृशणमित्येता षादश नाम्नो ध्रुवोदया, ज्ञानावरणपचकमन्तरायपचक दर्शनचतुष्क मिथ्यात्वमिति सप्तविं-
शतिप्रकृतयो ध्रुवोदया नित्योदया, सर्वासामपि स्वोदयव्यवहृदकालं यावदव्यवहृन्नोदयत्वादिति ॥ ६ ॥

अजिहिता ध्रुवोदया. प्रकृतय , इदानीमध्रुवोदया प्रकृतीराह—

थिरसुजियर विणु अध्रुववंधी मिष्ठ विणु मोहध्रुववंधी । निद्वोवघायमीसं संमं पणनवइ अध्रुवुदया ॥७॥

टीका—इतरशब्दस्य प्रत्येकं संबन्धात् स्थिरेतरशुजेतरप्रकृतिचतुष्कं विना स्थिरमस्थिरं शुजमशुज विना शेषा एकोनस-
प्ततिसंख्या अध्रुवबन्धिन्यः प्रकृतय । तथाहि—तैजसकार्माणवर्ज शरीरत्रिकं, अगोपागत्रय, सस्थानपट्ट, सहननपट्ट,
जातिपचकं, गतिचतुष्क, विहायोगतिद्विकं, आनुपूर्वाचतुष्क, जिननाम, उन्नासनाम, उद्योत, आतप, पराघात, त्रसवा-
दरपर्याप्तप्रत्येकसुजगसुस्वरादेययश कीर्तिस्थावरसूक्ष्मापर्याप्तकसाधारणपुर्जगदु स्वरानादेयायश कीर्ति, उच्चैर्गोत्र, नीचै-
र्गोत्र, सातासातवेदनीयं, हास्यरती, अरतिशोकौ, स्त्रीपुंनपुंसकरूप वेदत्रय, आयुश्चतुष्कमिति । तथा मिथ्यात्व विना मो-

हध्रुववन्धिन्योऽष्टादश । तद्यथा-षोरुश कषायाः, जयं, जुगुप्ता । निजाः पंच, उपघातनाम, मिश्रं सम्यक्त्वमिति पंच-
नवतिरध्रुवोदयाः, व्यवहृन्नस्याप्युदयस्य पुनरुदयसज्ञावादिति । यद्येवं मिथ्यात्वस्याप्यध्रुवोदयतैव युज्यते, सम्यक्त्वप्राप्तौ
व्यवहृन्नस्यापि तदुदयस्य मिथ्यात्वगमने पुनः सज्ञावादिति । अत्रोच्यते-यासां प्रकृतीनां येषु गुणस्थानकेषु गुणप्रत्ययतो-
ऽद्याप्युदयव्यवहृदो न विद्यते, अथ च इव्यक्षेत्रकालाद्यपेक्षया तेष्वेव गुणस्थानकेषु कदाचिदसौ जवति कदाचिन्नेति
ता एवाध्रुवोदयाः, यथा निजाया मिथ्याहृष्टेरारज्य क्षीणमोहं यावदुदयोऽव्यवहृन्नो वर्तते, अथ च न सततमसौ
जवतीति । मिथ्यात्वस्य तु नेदं लक्षणं, यतस्तस्य यत्र प्रथमगुणस्थानके नाद्याप्युदयव्यवहृदस्तत्र सततोदय एव न
कादाचित्क इति ध्रुवोदयतैव तस्येति ॥ ७ ॥

उक्तमध्रुवोदयप्रकृतिद्वारं, संप्रति ध्रुवसत्ताकाध्रुवसत्ताकप्रकृतिद्वारद्वयं निरूपयन्नाह—

तसवन्नवीससगतेयकम्म ध्रुवबंधि सेस वेयतिगांश्रागिइतिग वेयणियं डुजुयल सग उरल सास चऊ । ७
खगईतिरिडुग नीयं ध्रुव संता संम मीस मणुयडुगं । विउविक्रार जिणाऊ हारसगुञ्जा अध्रुवसंता ॥ ७ ॥

टीका-इह विंशतिशब्दस्य प्रत्येकं योगात्रसविंशतिर्वर्णविंशतिश्च । तत्र त्रसेनोपलक्षिता विंशतिस्त्रसविंशतिः । तत्राहि-
त्रसवादरपर्याप्तकप्रत्येकस्थिरशुजसुजगसुस्वरादेयशःकीर्तिनामेति त्रसदशकं, स्थावरसूत्रापर्याप्तकसाधारणास्थिराशु-
जडुर्जगडुःस्वरानादेयायशःकीर्तिनामेति स्थावरदशकं, उजयमीलने त्रसविंशतिरियमुच्यते । वर्णविंशतिरियम्—

कृष्णनीललोहितहरिद्रसितवर्णजेदात्पंच वर्णा, सुरजिगन्धदुरजिगन्धजेदेन द्वौ गन्धौ, तिक्तकटुकपायाम्जमधुरजे-
 दात्पच रसा, गुस्लघुमृदुखरशीतोष्णस्निग्धरूक्षस्पर्शजेदादष्टौ स्पर्शाः, सर्वमीलने वर्णविशतिरियमुच्यते, वर्णेनोपल-
 क्षिता त्रिंशतिर्वर्णविशतिरिति कृत्वा । 'सगतेयकम्म त्ति' तैजसकाम्मणसप्तकं तैजसशरीरकाम्मणशरीरतैजसतैजसवन्धनतै-
 जसकाम्मणवन्धनकाम्मणकाम्मणवन्धनतैजससघातनकाम्मणसघातनलक्षणम् । 'ध्रुवधिसेस त्ति' वर्णचतुष्कतैजसकाम्मण-
 स्योक्तत्वात्त्रेपा एकचत्वारिंशद्भुवधिन्यः, तथाहि-अगुरुलघुनिर्माणोपघातत्रयजुगुप्सामिथ्यात्वकपायपोडशकज्ञानावरण-
 पंचकदर्शनावरणनवकान्तरायपचकमिति । वेदत्रिक स्त्रीपुनपुसकलक्षण । 'आगिइतिग त्ति' "तणुवगागिइसघयणजाड-
 गडखगइ" इत्यादिसज्ञागाथोक्तमाकृतित्रिक गृह्यते, तत आकृतयः सस्थानानि पट्ट, सहननानि पट्ट, जातयः पच चेत्ये-
 वमाकृतित्रिकशब्देन सप्तदश जेदा गृह्यन्ते । वेदनीय सातासातजेदाद्विधा । द्वयोर्युगलयोः समाहारो द्वियुगल हास्य-
 रत्यरतिशोरुरूपम् । 'सग उरल त्ति' औदारिकसप्तक औदारिकशरीरौदारिकागोपागौदारिकसघातनौदारिकौदारिक-
 वन्धनौदारिकतैजसवन्धनौदारिककाम्मणवन्धनौदारिकतैजसकाम्मणवन्धनरूपम् । 'सासचउ त्ति' उड्वासचतुष्कं उड्वासो-
 धोतातपपराघाताख्यम् । 'खगइतिरिडुग त्ति' द्विकशब्दस्य प्रत्येक सवन्धात् खगतिद्विक प्रशस्ताप्रशस्तविहायोगतिलक्षण,
 तिर्यग्द्विक तिर्यगतिरित्यगानुपूर्व्यरूपम् । 'नीय ति' नीचैर्गोत्रम् । इत्येतास्त्रिंशदुत्तरशतसंख्याः प्रकृतयो ध्रुवसत्ताका
 अजिधीयन्ते, ध्रुवसत्ताकत्व चासा सम्यक्त्वलाजादवार्हू सर्वजीवेषु सदैव सन्नावात् । अथानन्तानुवन्धिना कपायाणा-
 मुपलनसन्नमादध्रुवसत्ताकतैव युज्यते, अत कथं ध्रुवसत्ताकप्रकृतीना त्रिंशदधिकशतसंख्या सगच्छते ? मैव वोचः,

कस्यचिन्नेति । तथोच्चैर्गोत्रमसप्राप्तत्रसत्वस्य बन्धात्तावाधिहितैतद्वधस्य स्थावरजावं गतस्य स्थितिद्वयेण वा सत्ताया न लन्यते तेजोवायुकायिकजीवमध्यगतस्योर्ध्वतनप्रयोगेण वा सत्ताया न लन्यते, इतरस्य तु चवतीत्यासामधुप्रसत्ताकता ॥ ७-ए ॥

उक्त ध्रुवसत्ताकाधुप्रसत्ताकप्रकृतिवारण्यं, सप्रति गुणस्थानकेषु कासाचित्प्रकृतीना ध्रुवाधुप्रसत्ता गाथात्रयेण निरूपयन्नाह—

पढमतिगुणेषु मिथं नियमा, अजयाइअठगे चज्जं । सासाणे खलु सम्मं, संतं मिथाइदसगे वा ॥ १० ॥

टीका-प्रथमा आद्यास्त्रयस्त्रिसंख्या गुणा गुणस्थानकानि प्रथमत्रिगुणास्तेषु प्रथमत्रिगुणेषु मिथ्यादृष्टिसास्वादनसम्यग्मिथ्यादृष्टिलक्षणेपु मिथ्यात्व मिथ्यात्वलक्षणा प्रकृतिनियमान्निश्चयेन सविद्यमान सत्ताया प्राप्यत इत्यर्थ । अयताद्यष्टकेऽविरतसम्यग्दृष्टिदेशविरतप्रमत्तसंयताप्रमत्तसयतापूर्वकरणानिवृत्तिवादरसूक्ष्मसपरायोपशान्तमोहलक्षणेऽष्टसु गुणस्थानकेषु जाग्य विकल्पनीय कदाचिन्मिथ्यात्व सत्तायामस्ति कदाचिन्नास्ति । तथाहि-अविरतसम्यग्दृष्ट्यादिना ह्यपिते नास्ति, उपशमिते त्वस्ति । सास्वादने खलु नियमेन 'सम्म' सम्यक्त्व सम्यग्दर्शनमोहनीयलक्षणा प्रकृति सविद्यमान सर्वदैव लन्यत इत्यर्थ । यत औपशमिकसम्यक्त्वाद्वायौ जघन्यत समयावशेषायामुत्कृष्टतः पमावल्लिकावशिष्टाया सास्वादनो लन्यते । तत्र च नियमादष्टाविंशतिसत्कर्मसासाविति जाव । मिथ्यात्वादिदशके मिथ्यादृष्ट्यादिषु सास्वादनप्रजितोपशान्तमोहपर्यवसानगुणस्थानकेषु दशसख्येषु वा विकल्पेन चजनया सम्यक्त्व सत्ताया स्याद्वन्यते स्यान्नेति ।

तथाहि-मिथ्यादृष्टौ जीवेऽनादिषड्विंशतिसत्कर्मण्युद्भूतसम्यक्त्वपुंजे वा मिश्रोऽप्युद्भूतसम्यग्दर्शनेऽविरतादौ चोपशान्तमोहान्ते क्षीणसप्तके सम्यग्दर्शनमोहनीयं सत्तायां न प्राप्यतेऽन्यत्र सर्वत्र लक्ष्यत इति ॥ १० ॥

सासणमीसेसु ध्रुवं मीसं मिञ्जाइ नवसु जयणाए । आइडुगे अण नियमा जइया मीसाइ नवगंमि ॥११॥

टीका-सास्वादनं च मिश्रं च सास्वादनमिश्रे तयोः सास्वादनमिश्रयोः, बहुत्वं च प्राकृतवशात्, यदाहुः श्रीहेमचन्द्रसूरिपादाः-“द्विवचनस्य बहुवचनं (सि-७-३-१३०) यथा हत्था पाया य इत्यादौ” । सास्वादनगुणस्थाने सम्यग्मिथ्यादृष्टिगुणस्थाने चेत्यर्थः । ध्रुवमवश्यंज्ञावेन मिश्रं सम्यग्मिथ्यादर्शनमोहनीयं ‘सदिति’ पूर्वोक्तगाथातो रुमरुकमणिन्यायादिहापि संबध्यते । इदमत्र हृदयम्-सासादनो नियमादष्टाविंशतिसत्कर्मैव जवति, मिश्रश्चाष्टाविंशतिसत्कर्मा, विसंयोजितसम्यक्त्वः सप्तविंशतिसत्कर्मा, उद्भूतानन्तानुबन्धचतुष्कश्चतुर्विंशतिसत्कर्मा वा । तत एतेषु सत्तास्थानकेषु मिश्रसत्तावश्यं लक्ष्यते, षड्विंशतिसत्कर्मा तु मिश्रो न संजवत्येव, मिश्रपुंजस्य सत्तोदयाच्यां व्यतिरेकेण मिश्रगुणस्थानकाप्राप्तेरिति । मिथ्यात्वादिनवसु सास्वादनसम्यग्मिथ्यात्वरहितेषु मिथ्यादृष्ट्याद्युपशान्तमोहपर्यवसाननवगुणस्थानकेष्वित्यर्थः, जजनया विकल्पेन मिश्रं स्यात् सत्तायामस्ति, स्यान्नेति । किमुक्तं जवति ? यो मिथ्यादृष्टिः षड्विंशतिसत्कर्मा, ये चाविरतसम्यग्दृष्ट्यादय उपशान्तमोहान्ताः क्षायिकसम्यादृष्टयस्तेषु मिश्रं सत्तायां नावाप्यतेऽन्यत्र प्राप्यत इति । तथाद्यदिके प्रथमगुणस्थानकयुगले मिथ्यादृष्टिसास्वादनगुणस्थानकद्वय इत्यर्थः, ‘अण ति’ अनन्तानुबन्धिनः प्रथमकषायाः क्रोधमानमायालोजाख्या नियता अवश्यंज्ञावेन सत्तायामवाप्यन्ते, यतो मिथ्यादृष्टिसास्वादनसम्यग्दृष्टी नियमेनानन्तानु-

वन्धिनो वधीत इति ज्ञाव । तथा ज्ञाज्या ज्ञक्तव्या विकल्पनीया मिश्रादिनवके सम्यग्मिथ्यादृष्टिप्रचृत्युपशान्तमोहपर्य-
वसाननवगुणस्थानकेष्वनन्तानुवन्धिनः सत्तामाश्रित्य ज्ञक्तव्या इत्यर्थः । इयमत्र ज्ञावना-विसंयोजितानन्तानुवन्धिनश्च-
तुविंशतिसत्कर्मणः सम्यग्मिथ्यादृष्टेः, क्षीणसप्तकस्यैकविंशतिसत्कर्मणोऽनन्तानुवन्धिरहितचतुर्विंशतिसत्कर्मणो वाधिरत-
सम्यग्दृष्ट्यादेरनन्तानुवन्धिनः सत्ताया न सन्ति तदितरस्य तु सन्तीति । एतच्च शेषकर्मग्रन्थाजिप्रायेणोक्त, कर्मप्रकृतौ
पुन श्रीशिवशर्मतूरिपादा एवमाहु -“वीथतइएसु मीस नियमा गणनवगमि ज्ञइयव । सजोयणा उ नियमा डुसु पचसु
हुति ज्ञइयवा ॥ १ ॥ पूर्वार्ध सुगममेव, उत्तरार्धस्येयमहरगमनिका-संयोजयन्त्यात्मनोऽनन्तकालमिति “रम्यादिन्य
कर्तरि (सि-५-३-१२६) अनट्टि प्रत्यये” संयोजना अनन्तानुवन्धिकपाया. । ‘तु’ पुनरर्थे नियमाश्रियमेन द्वयोर्मिथ्या-
दृष्टिसास्वादनयोः सत्तामाश्रित्य ज्ञवन्ति, यत एताववश्यमनन्तानुवन्धिनो वधीत इति । पचसु पुनर्गुणस्थानकेषु सम्य-
ग्मिथ्यादृष्टिप्रचृतिप्रमत्तसयतपर्यन्तेषु सत्ता प्रतीत्य ज्ञक्तव्याः । यद्युद्धितास्ततो न सन्तीतरथा तु सन्तीत्यर्थः । तदु-
परितनेषु पुनरपूर्वकरणादिषु सर्वथैव तत्सत्ता नास्ति, यतस्तदजिप्रायेण विसंयोजितानन्तानुवन्धिकपाय एवोपशमश्रेणि-
मपि प्रतिपद्यत इति ॥ ११ ॥ ✓

आहारगसत्तगं वा सव्वगुणे वितिगुणे विणा तित्थं । नोज्ञयसंते मिठो अंतमुहुत्तं जवे तित्थे ॥ १२ ॥

टीका-आहारकसप्तक-आहारकशरीरतदगोपागाहारकसघातनाहारकाहारकवन्धनाहारकतैजसवन्धनाहारककार्माण-
वन्धनाहारकतैजसकार्माणवन्धनद्राण वा विकल्पेन ज्ञजनया । सर्वगुणेषु सर्वगुणस्थानकेषु मिथ्यादृष्टिप्रचृत्ययोगिकेव-

लिपर्यवसानेषु । सूत्रे चैकवचनं प्राकृतत्वात्, ततश्च सर्वगुणस्थानकेषु विकटपनया सत्तां प्रतीत्याहारकसप्तकं प्राप्यते ।
 इदमत्र हृदयम्—योऽप्रमत्तसंयतादिः संयमप्रत्ययादाहारकसप्तकबन्धं विधाय विशुद्धिवशाद्दुपरितनगुणस्थानकेषु समारो-
 हति, यश्च कश्चिद्विशुद्धाध्यवसायवशाद्दुपरितनगुणस्थानकेभ्योऽधस्तनगुणस्थानकेषु प्रतिपतति तस्याहारकसप्तकं सर्व-
 गुणस्थानकेषु सत्तायां प्राप्यते, यः पुनराहारकसप्तकं न बध्नात्येव तद्वन्धं विनैवोपरितनगुणस्थानकेष्वध्यारोहति तस्य
 जन्तोस्तत्तेषु सत्तायां नावाप्यत इति । तथा 'वितिगुणे विणा तित्थं ति' क्लोदिकनलिकन्यायेन सर्वगुणेषु चेत्यत्रापि संबन्ध-
 नीयं, सर्वगुणस्थानकेषु द्वितीयतृतीयगुणस्थाने विना सास्वादनमिश्रगुणस्थानकरहितेषु द्वादशस्वित्यर्थः, वा विज्ञापया
 न्नजनयां तीर्थकरनाम सत्तायां प्राप्यत इति । इदमत्र तात्पर्यम्—यदा कश्चिद्विरतसम्यग्दृष्ट्यादिरपूर्वकरणजागपदं याव-
 त्सम्यक्त्वप्रत्ययात्तीर्थकरनामकर्म बद्धोपरितनगुणस्थानकान्यधिरोहति, कश्चिच्च बद्धतीर्थकरनामकर्माप्यविशुद्धिवशा-
 न्मिथ्यात्वमपि गच्छति तदा सास्वादनमिश्ररहितेषु द्वादशगुणस्थानकेषु तीर्थकरनामकर्म सत्तायामवाप्यते, तीर्थकरनाम-
 सत्ताको हि मिश्रसास्वादनज्ञावं न प्रतिपद्यते स्वज्ञावादेवेति तद्वर्जनम् । यदुक्तं बृहत्कर्मस्तवज्ञाप्ये—“तित्थयरेण विहीणं
 सीयादसयं तु संतए होइ । सासायणंमि उ गुणे संमामीसे य पयडीणं ॥ १ ॥” यः पुनर्विशुद्धसम्यक्त्वेऽपि सति तन्न
 वध्नाति तस्य सर्वगुणस्थानकेषु तत्सत्ता न लज्यते, यतोऽनयोः संयमसम्यक्त्वलक्षणस्वप्रत्ययसद्भावेऽपि बन्धाज्ञावाज्ञा-
 वश्यं सत्तासंज्ञवो, यदुक्तं कर्मप्रकृतिसंग्रहिण्यां—“आहारग तित्थगरा न्नज्जत्ति” । आहारकसप्तकतीर्थकरनास्त्री

१ तीर्थकरणे विहीनं सप्तचत्वारिंशं शतं सत्तायां भवति । सास्वादाने तु गुणस्थाने सम्यक्त्वं (सासादनं) मिश्रं च प्रकृतिषु (न तीर्थकृत इति शेषः)

सत्ता प्रति ज्ञायते इति ज्ञाव । एवमाहारकसप्तके तीर्थकरनामनि च प्रत्येक सत्तारूपेणावतिष्ठमाने मिथ्यादृष्टिरपि जन्तु-
 र्जवतीति निश्चितम् । उज्जयसत्तायामसौ जवति न वेति विनेयाशकायामाह—‘नोज्जयसते मिथो त्ति’ न नैवोज्जयस्याहा-
 रकसप्तकतीर्थकरनामलक्षणद्विकस्य सत्त्वे सज्ञावे सति ‘मिथो त्ति’ मिथ्यादृष्टिर्जवेत् । कोऽर्थः ? उज्जयसत्ताया मिथ्यात्व
 न गच्छतीति ज्ञाव । तर्हि केवलतीर्थकरनामकर्मसत्ताया कियन्त कालं मिथ्यादृष्टिर्जवतीत्याह—‘अतमुद्भुतं जवे तित्थे त्ति’
 अन्तर्मुहूर्तमन्तर्मुहूर्तमात्र काल जवेज्जायेत ‘मिथो त्ति’ इत्यस्यात्रापि सवन्धान्मिथ्यादृष्टिर्जवतीति । क्व सतीत्याह—
 ‘तित्थे त्ति’ तीर्थकरनामकर्मणि सत्ताया वर्तमान इति गम्यते । इदमुक्तं जवति—यो नरके वद्वायुष्को वेदकसम्यग्दृष्टिर्वद्-
 तीर्थकरनामकर्मा सस्तत्रोत्पित्सुरवश्य सम्यक्त्वं परित्यज्य तत्रोत्पद्यते, उत्पत्तिसमयानन्तरमन्तर्मुहूर्तादूर्ध्वमवश्य सम्यक्त्व
 प्रतिपद्यते, तस्यायमुक्तप्रमाण कालो लभ्यत इति ॥ १२ ॥

उक्त सप्रतिपद् ध्रुवसत्ताकप्रकृतिघारमधुना सप्रतिपद् सर्वदेशघातिक प्रकृतिघार प्रतिपादयन्नाह—

केवलजुयलावरणा पण निदा वारसाश्मकसाया । मिथं ति सवघाई चउनाणतिदंसणावरणा ॥ १३ ॥
 संजलण नोकसाया विग्धं इय देसघाइउ (य) अघाई । पत्तेयतणुद्धाऊ तसवीसा गोयडुगवन्ना ॥ १४ ॥

टीका—केवलयुगलं केवलज्ञानकेवलदर्शनरूपं तस्यावरणे आम्नादके कर्मणी केवलयुगलावरणे केवलज्ञानावरणं केवल-
 दर्शनावरणं चेत्यर्थः । पच निजा -निजानिजानिजाप्रचलाप्रचलाप्रचलास्त्यानर्द्धिरूपा । घादशेति सख्या आदिमकपाया

संज्वलनापेक्षया प्रथमकषायाः क्रोधमानमायालोचानामेकैकशोऽनन्तानुबन्ध्यप्रत्याख्यानावरणप्रत्याख्यानावरणलक्षण-
नामत्रयेण द्वादशधात्वम् । मिथ्यात्वमित्यनेन प्रदर्शितप्रकारेण सर्वमपि स्वावार्थं गुणं घातयन्तीत्येवंशीलाः सर्वघातिन्यो
विंशतिसंख्या ज्वन्तीत्यह्वरार्थः । ज्ञावार्थः पुनरयम्—इह केवलज्ञानावरणस्य स्वावार्थः केवलज्ञानलक्षणो गुणः, स च
यद्यपि सर्वात्मनात्रियते तथापि सर्वजीवानां केवलज्ञानस्यानन्तज्ञागोऽनावृत एवावतिष्ठते, तदावरणे तस्य सामर्थ्याज्ञा-
वात् । यदाहुः श्रीदेवर्षिवाचकवराः—“सर्वजीवाणं पि य एं अरकरस्स अणंतज्ञागो निच्चुग्घाभिजं चिच्छं त्ति” । कथं
तर्हि सर्वघातित्वमिति चेदन्निधीयते—यथातिबहलजलदपटलेन समुन्नतेन बहुतराया आवृतत्वात् सर्वापि सूर्याचन्द्रमसोः
प्रज्ञाऽनेनावृतेति वचनरचना प्रवर्तते अथवाद्यापि काचित्तत्प्रज्ञा प्रसरति “सुष्ठु वि मेहसमुदए होइ पहा चंदसूराणं” इति
वचनादनुभवसिद्धत्वाच्च, तथात्रापि प्रवलकेवलज्ञानावरणावृतस्यापि केवलज्ञानस्यानन्तज्ञागोऽनावृत एवास्ते । यदि पुन-
स्तमप्यावृणुयात्तदा जीवोऽजीवत्वमेव प्राप्नुयात् । यदुक्तं नंद्यध्ययने—“जइ पुण सो वि आवरिजा ता एं जीवो अजी-
वत्तणं पाविजा” । सोऽपि चावशिष्टोऽनन्तज्ञागो जलधरानावृतदिनकरकरप्रसर इव कटकुल्यादिज्जिर्मतिश्रुतावधिमनः-
पर्यायज्ञानावरणैरात्रियते, तथापि काचिन्निगोदावस्थायामपि ज्ञानमात्रावतिष्ठतेऽन्यथाऽजीवत्वप्रसंगात् । मतिज्ञानादि-
विषयजूतांश्चार्थान् यन्न जानीते, स केवलज्ञानावरणोदयो न ज्वति, किं तर्हि ? मतिज्ञानावरणाद्युदय एवेति । केवल-

१ सर्वजीवानामपि चाक्षरस्यानन्ततमो भागो नित्योद्घाटितस्तिष्ठति । २ सुष्ठुपि मेघसमुदये भवति प्रभा चन्द्रसूर्ययोः । ३ यदि पुनः सोपि
(अनंततमो भागः) आवृणीयात्तदा जीवोऽजीवत्वं प्राप्नुयात् ।

दर्शनावरणस्य समस्तप्रस्तुस्तोमसामान्यावबोध आचार्यस्त सर्वं हन्तीति सर्वघात्यभिधीयते, तदनन्तजाग त्विदमपि
सामर्थ्याज्ञावान्नावृणोति, सोऽपि चानावृतोऽनन्तजागश्चक्षुरचक्षुरवधिदर्शनावरणैरात्रियते, शेषो जलधरदृष्टान्तादिचर्च-
स्तथैव, यच्च चक्षुर्दर्शनादिविषयानर्थान्न पश्यति, स केवलदर्शनावरणोदयो न जवति, किं तर्हि ? चक्षुर्दर्शनावरणाद्यु-
दय एवेति । यद्येव तर्हि केवलज्ञानावरणकेवलदर्शनावरणरूपे सत्यपि मतिज्ञानादिविषयाणामर्थानामवबोधो न प्राप्नोति
ज्ञानज्ञानविषयत्वादिति चेत्तदयुक्तम्—केवलालोकलाजे शेषावबोधलाजान्तर्जावात्, ग्रामलाजे क्षेत्रलाजान्तर्जावदिति ।
निजापंचकमपि सर्वं वस्त्ववबोधमावृणोतीति सर्वघाति, यत्पुन स्वापाप्रस्थायामपि किञ्चित्चेतयति, तत्र धाराधरनिदर्शन
वाच्यम् । तत्रानन्तानुबन्धिनोऽप्रत्याख्यानावरणा प्रत्याख्यानावरणाश्च प्रत्येकं चत्वारो यथाक्रम सम्यक्त्वं देशविरति-
चारित्र सर्वविरतिचारित्र च सर्वमेव घ्नन्तीति सर्वघातिनो द्वादशापि कपायाः, यत्पुनस्तेषा प्रबलोदयेऽप्ययोग्याहारादि-
विरमणमुपलज्यते तत्र वारिनाहृष्टान्तो वाच्य । तथा मिथ्यात्व तु जिनप्रणीततत्त्वश्रद्धानरूपसम्यक्त्व सर्वमपि
हन्तीति सर्वघाति, यत्तु तस्य प्रबलोदयेऽपि मनुष्यपश्वादिवस्तुश्रद्धान तदपि जलधरोदाहरणादवसेयमिति । ज्ञापिताः
सर्वघातिन्यः संप्रति देशघातिन्यो जाव्यन्ते—‘चउनाणतिदसणावरणं चि’ आवरणशब्दस्य प्रत्येकं सवन्धाज्ञानावरणच-
तुष्कं मतिज्ञानावरणश्रुतज्ञानावरणावधिज्ञानावरणमन पर्यायज्ञानावरणलक्षण, दर्शनावरणत्रिकं चक्षुर्दर्शनावरणाचक्षु-
दर्शनावरणाप्रधिदर्शनावरणरूपमिति । संज्वलनाश्चत्वार क्रोधमानमायालोका । नोकपाया हास्यरत्यरतिशोकत्रयजुगु
प्तास्त्रीवेदपुत्रेदनपुसकवेदस्वरूपा नव । विघ्नमन्तराय दानलाजजोगोपजोगवीर्यान्तरायलक्षण । इत्यमुना दर्शितप्रकारेण

देशघातिन्यः पंचविंशतिसंख्याः प्रकृतयो ज्वन्तीत्यक्षरार्थः । भावार्थस्त्वयम्—मतिज्ञानावरणादिचतुष्कं केवलज्ञानावरणावृतं ज्ञानदेशं हन्तीति देशघातीदमुच्यते, मत्यादिज्ञानचतुष्टयविषयचूतानर्थान् यन्नावबुध्यते स हि मत्यावरणाद्युदय एव, तदविषयचूतांस्त्वनन्तगुणान् यन्न जानीते स केवलज्ञानावरणस्यैवोदय इति । चक्षुरचक्षुरवधिदर्शनावरणान्यपि केवलदर्शनावरणानावृतकेवलदर्शनैकदेशमावृण्वन्तीति देशघातीनि । तथाहि—चक्षुरचक्षुरवधिदर्शनविषयचूतानेवार्थानेतद्दुदयान्न पश्यति तदविषयचूतांस्त्वनन्तगुणान् केवलदर्शनावरणोदयादेव न समीक्षते । तथा संज्वलनाः, नवनोकपायाश्च लब्धस्य चारित्रस्य देशमेव घ्नन्तीति देशघातिनः, तेषां मूलोत्तरगुणानामतीचारजनकत्वात् । यदवादि श्रीमदारारध्यपादैः—“सर्वे वि य अश्यारा संज्वलणाणं तु उदयत्तं हुंति । मूलच्छिजं पुण होइ वारसएहं कसायाणं ॥ १ ॥ इति” दानान्तरायादीनि पंचान्तरायाण्यपि देशघातीन्येव । तथाहि—दानलाज्जोगोपज्ञोगानां तावद्ग्रहणधारणयोग्यान्येव प्रव्याणि विषयस्तानि च समस्तपुजलास्तिकायस्यानन्तज्ञागरूपे देश एव वर्तन्तेऽतो यद्दुदयात्तानि पुजलास्तिकायदेशवर्तीनि प्रव्याणि यद्दातुं लब्धुं ज्ञोक्तुमुपज्ञोक्तुं च न शक्नोति तानि दानलाज्जोगोपज्ञोगान्तरायाणि तावद्देशघातीन्येव, यत्तु सर्वलोकवर्तीनि प्रव्याणि न ददाति, न लज्जते, न जुंक्ते, नाप्युपजुंक्ते, तन्न दानान्तरायाद्युदयात्, किं तु तेषामेव ग्रहणधारणाविषयत्वेनाशक्यानुष्ठानत्वादिति मन्तव्यम् । वीर्यान्तरायमपि देशघात्येव सर्ववीर्यं न घातयतीति कृत्वा । तथाहि—सूक्ष्मनिगोदस्य वीर्यान्तरायकर्मणोऽन्युदये वर्तमानस्याप्याहारपरिणमनकर्मदलिकग्रहणगत्यन्तरगमनादिविषय

१ सर्वेऽपि चातिचाराः संज्वलनानां तूदयाद्भवन्ति । मूलच्छेद्यं पुनर्भवति द्वादशानां कपायाणां (उदय इति शेषः) ।

एतावान् वीर्यान्तरायकर्मक्षयोपशमो विद्यते तत्क्षयोपशमविशेषतश्च निगोदजीवानादौ कृत्वा यावत् क्षीणमोहस्तावद्भी
 र्यमष्टपं बहुतर बहुतम वा तारतम्याद्भवतीति । केवलिनश्च तत्कर्म क्षयसञ्चतं सर्वं वीर्यं जगतीति देशघातीदम् । यदि पुनः
 सर्वघाति स्यात्तदा यथैव मिथ्यात्वस्य कपायघादशकस्य चोदये तदावार्यं सम्यक्त्वगुणं देशसर्वसयमगुणं च जघन्यमपि
 न लज्जते, तथैव च तद्दुदयेऽपि तदावार्यं जघन्यमपि वीर्यगुणं न लज्जेत, न चैवमस्ति, तस्मादिदमपि देशघातीति
 स्थितम् । इत्युक्त्वा सर्वदेशघातिन्य सप्रति तत्प्रतिपक्षञ्चूता अघातिनीर्व्याचिख्यासुराह—‘अघाई’ इत्यादि अघातिन्य
 एताः पचसप्ततिसख्याः प्रकृतयोऽजिधीयन्ते, तद्यथा—‘पक्षेयं चि’ प्रत्येकप्रकृतयः पराघातोद्भासात्पोद्योतागुरुलघुतीर्थ-
 करनिर्माणोपघातरूपा अष्टौ । ‘तणुच चि’ तन्वा (नु) शब्देनोपलक्षितमष्टकं “तणुवगागिऽसघयण जाऽ गऽ खगऽ पुबि”
 चि लक्षणं तन्वष्टकं, तत्र तनव औदारिकवैक्रियाहारकतैजसकार्मणलक्षणाः पच, उपागानि त्रीणि, आकृतयः सस्थानानि
 पद्, सहननानि पद्, जातयः पंच, गतयश्चतस्रः, खगती द्वे, पूर्व्य आनुपूर्व्यश्चतस्रः, एव तन्वष्टके प्रकृतयः पचत्रिंशत्,
 आयुषि चत्वारि, त्रसविंशतिस्त्रसदशकस्थाः परदशकमीलनात्, ‘गोयद्रुग चि’ गोत्रशब्देनोपलक्षितं द्विकं “गोयवेयणीय-
 मिति” गाथाशेन प्रतिपादितं गोत्रमुच्चैर्गोत्रं नीचैर्गोत्रमिति, सातासातजेदाघेदनीयं द्विधा, तदेवं गोत्रद्विकशब्देन प्रकृति-
 चतुष्टयमजिधीयते । ‘वन्न चि’ वर्णगन्धरसस्पर्शाख्याश्चतस्रः प्रकृतयो गृह्यन्ते, इत्येताः प्रकृतयोऽघातिन्यो न कंचन ज्ञाना-
 दिगुणं घातयन्तीति कृत्वा, केवलं सर्वदेशघातिनीचिः सह वेद्यमानास्तत्सदृश्योऽनुच्यन्ते । अयमर्थः—सर्वघातिनीचिः
 सह वेद्यमाना एता अघातिन्योऽपि सर्वघातिरसविपाकं दर्शयन्ति, देशघातिनीचिः सह पुनर्वेद्यमाना देशघातिरसम् ।

यथा स्वयमचौरोऽपि चौरैः सह वर्तमानश्चौर इवावज्ञासते । यदज्ञाणि—“जाण्य न विसर्जं घाश्चणंमि ताणं पि सब-
घाइरसो । जायइ घाइसगासेण चोरया वेहचोराणं ॥ १ ॥” ॥ १४ ॥

उक्तं सप्रतिपक्षं सर्वदेशघातिघारं, संप्रति पुण्यपापप्रकृतीर्विवरीशुराह—

सुरनरतिगुच्च सायं तसदस तणुवंग वइर चउरंसं । परघासग तिरिआउं वन्नचउ पाणिंदि सुन्नखगई ॥ १५ ॥

टीका—त्रिकशब्दस्य प्रत्येकं संबन्धात्सुरत्रिकं देवगतिदेवानुपूर्वीदेवायुर्लक्षणं, नरत्रिकं नरगतिनरानुपूर्वीनरायुर्लक्षणं,
'उच्च त्ति' उच्चैर्गोत्रं, सातं, त्रसदशकं त्रसवादरपर्याप्तप्रत्येकस्थिरशुचिसुचगसुस्वरादेययशःकीर्तिद्वक्षणं, तनव औदारिक-
वैक्रियाहारकतैजसकार्मणरूपाः पंच, उपांगानि औदारिकांगोपांगवैक्रियांगोपांगाहारकांगोपांगद्वक्षणानि त्रीणि, 'वइर त्ति'
वज्ररुषन्नाराचसंहननं, चतुरस्रं समचतुरस्रं, 'परघासग त्ति' पराघातसप्तकं पराघातोन्नासातपोद्योतागुरुलघुतीर्थकरना-
मनिर्माणरूपं, तिर्यगायुः वर्णचतुष्कं वर्णगन्धरसस्पर्शाख्यं, पंचेन्द्रियजातिः, शुन्नखगतिः प्रशस्तविहायोगतिरिति ॥ १५ ॥

बायाल पुन्नपगई अपढमसंठाणखगइसंधयणा । तिरियडुग असाय नीउंवघाय इग विगल निरयतिगं १६
थावरदस वन्नचउक्क घाइ पणयाल सहिय बासीई । पावपयमि त्ति दोसु वि वन्नाइगहा सुहा असुहा ॥ १७ ॥

टीका—सुरत्रिकप्रचृतयः शुन्नखगतिपर्यन्ता एता द्विचत्वारिंशत्संख्याः पुण्याः शुन्नाः प्रकृतय उच्यन्ते । उक्ताः पुण्य-

१ यासामपि च न विषयो घातित्वे तासामपि सर्वघातिरसः । जायते घातिसकाशात् चौरतेवेहाचौराणां ।

प्रकृतय इदानीं पापप्रकृतीराह—‘अपढमसठाणेत्यादि,’ सस्थानानि च खगतिश्च सहननानि च सस्थानखगतिसहननानि,
 अप्रयमानि च प्रथमवर्जानि तानि संस्थानखगतिसहननानि चाप्रथमसस्थानखगतिसहननानि । तत्राप्रथमसस्थानानि
 न्यग्रोधपरिमरुलसादिकुञ्जवामनदुःखाख्यानि पच, अप्रथमखगतिरप्रशस्तविहायोगतिः, अप्रथमसहननानि रूपजनाराच-
 नाराचार्धनाराचकीलिकाद्येदवृत्तरूपाणि पच । तिर्यग्दिक तिर्यग्गतितिर्यगानुपूर्वीरूप, असात, नीचैर्गोत्र, उपघातं, ‘ङ्ग
 त्ति’ एकेन्द्रियजातिः, ‘त्रिगल त्ति’ द्वीन्द्रियत्रीन्द्रियचतुरिन्द्रियजातय, नरकत्रिक नरकगतिनरकानुपूर्वीनरकायुर्लक्षण,
 स्थावरदशक स्थावरसूक्ष्मापर्याप्तकसाधारणास्थिराशुजडुर्जगद्गु स्वरानादेयायश कीर्तिरूप, वर्णचतुष्क वर्णगन्धरसस्पर्शाख्य,
 ‘घाष्णयाल त्ति’ सर्वघातिन्यो विशति, देशघातिन्यः पचविंशति, उज्या अपि मिलिता सामान्येन घातिन्य पच-
 चत्वारिशतवन्ति, तानि सहिता युक्ता. पूर्वोक्ता अप्रथमसस्थानादिका वर्णचतुष्कपर्यवसाना. सप्तत्रिंशत्सख्या द्व्यशी-
 तय पापप्रकृतयो जन्ति । इतिशब्द परिसमाप्तौ द्व्यशीतय एव पापप्रकृतयो नाधिका इत्यर्थः । ननु द्विचत्वारिशत्पु-
 ष्यप्रकृतयो जन्ति द्व्यशीतिश्च पापप्रकृतयो मिलिताश्चतुर्विंशत्युत्तर प्रकृतिशत जात, बन्धे तु विशत्युत्तरमेव शतमधि-
 क्रियते “बन्धे त्रिसुत्तरसय”मिति वचनात्, तत्कथं न विरोधः ? इत्याह—‘दोषु वि वन्नाङ्गह त्ति’ द्वयोरपि पुष्यपापप्र-
 कृतिराशयोर्वर्णादिग्रहावर्णरसगन्धस्पर्शाग्रहणान्न कश्चनापि विरोधः । अयमन्निप्राय—वर्णादयो हि पुष्यस्वजावाः पापस्व-
 जावाश्च वर्तन्ते, ततः पुष्यवर्णचतुष्टय पुष्यप्रकृतिषु मध्ये गृह्यते, पापवर्णचतुष्टयं तु पापप्रकृतिषु । ततः पुष्यपापप्रकृति-

राश्वोर्वर्णादिचतुष्कं यत्तदेकमेव सत्प्रशस्ताप्रशस्तज्ञेदेनोज्ञयत्रापि विवक्ष्यत इत्यदोषः । तथैता एव पुण्यप्रकृतयः शुचकारणजन्यत्वाद्बुद्ध्या उच्यन्ते, पापकृतयस्त्वशुचकारणजन्यत्वादशुद्ध्या अत्रिधीयन्त इति ॥ १६-१७ ॥

उक्तं पुण्यप्रकृतिपापप्रकृतिद्वारद्वयं, संप्रति परावर्तमानापरावर्तमानप्रकृतिद्वारद्वयं व्याचिख्यासुर्द्वारगाथायां 'परावर्तमानप्रकृतीनां पूर्वनिर्देशोऽपीहादृशसंख्याकत्वेन प्रथममपरावर्तमानाः प्रकृतीराह—

नामधुवबन्धिनवगं दंसण पणनाण विग्घ परघायं । जय कुब्ब मिब्ब सासं जिण गुणतीसा अपरियत्ता ॥१७॥

टीका—नाम्नो ध्रुवबन्धिनवकं वर्णचतुष्कतैजसकार्मणागुरुलघुनिर्माणोपघातलक्षणं, दर्शनचतुष्कं चक्षुरचक्षुरवधिकेवलदर्शनरूपं, पंच ज्ञानानि मतिश्रुतावधिमनःपर्यायकेवलज्ञानाजिधानि, काकाहिगोलकन्यायादत्रापि पंचशब्दस्य संवन्धात्पंच विघ्नान्यन्तरायाणि दानदाज्ञज्ञोगोपज्ञोगवीर्यान्तरायाख्यानि, पराघातं, जयं, कुत्सा जुगुप्सा, मिथ्यात्वं, 'सासंति' उच्चासं, जिननाम, इत्येता एकोनत्रिंशत्प्रकृतयोऽपरिवृता अपरावर्तमाना जवन्ति । अयमत्र ज्ञावः—या नामधुवबन्धिनवकप्रचृतय एकोनत्रिंशत्प्रकृतयस्ताः स्वबन्धोदयोज्ञयकालेषु नान्यस्याः प्रकृतेर्वन्धमुदयमुज्जयं वा निरुध्य प्रवर्तन्तेऽतोऽपरावर्तमाना इति ॥ १७ ॥

उक्ता अपरावर्तमानाः प्रकृतयः, सांप्रतं परावर्तमानप्रकृतीराह—

तणुअठ वेय डुजुयल कसाय उज्जोयगोयडुग निदा । तसवीसा उ परित्ता, खित्त विवागाणुपुवाउं ॥ १८ ॥

टीका—तनुशब्देनोपलक्षितमष्टक “तणुवगागिङ् सधयण जाङ् गङ् खगङ् पुष्ठी” तिगाथावयवेन प्रतिपादित तन्वष्टकं, तत्र तनवस्तैजसकार्माणयोरपरावर्तमानासु प्रतिपादितत्वाच्चेपा औदारिकवैक्रियाहारकरूपास्तिस्त्र, उपागानि त्रीणि, आकृतय पद्, सहननानि पद्, जातय पच, चतस्रो गतय., खगतिष्य, आनुपूर्वीचतुष्कमिति तन्वष्टकशब्देन त्रयस्त्रिंशत्प्रकृतयो गृह्यन्ते । वेदाः स्त्रीपुंनपुसकरूपास्त्रय, वियुगल हास्यरत्यरतिशोकरूप, कपाया पोरुश, ‘उज्जोयगोयद्रुगं ति’ द्विकशब्दस्य प्रत्येक सवन्धाद्बुधोत्तद्विक “उज्जोयायवेति” वचनाद्बुधोत्तातपाख्यं, गोत्रद्विक “गोयवेयणीयमिति” वचनाद्गोत्रवेदनीयस्वरूप तत्र गोत्रमुच्चैर्गोत्रनीचैर्गोत्रजेदाद्विधा, सातासातजेदावेदनीयमपि विधा, इत्येताश्चतस्रः प्रकृतयो गोत्रद्विकशब्देन गृह्यन्ते । निद्रापचक, असविशतिस्त्रसदशकस्थावरदशकरूपा, आयूपि चत्वारि, इत्येता एकनवतिप्रकृतयः ‘परित्त ति’ प्राकृतत्वात्परिवृताः परावर्तमाना ज्वन्तीति शेष । तत्र पोरुश कपाया निद्रापचक च यद्यप्येता एकविंशतिप्रकृतयो ध्रुवबन्धित्वाद्बन्ध प्रति परोपरोध न कुर्वन्ति, तथापि स्वोदये स्वजातीयप्रकृत्युदयनिरोधात्परावर्तमाना ज्वन्ति । स्थिरशुजास्थिराशुजप्रकृतयश्चतस्रश्च यद्यप्युदयं प्रति न विरुद्धास्तथापि बन्ध प्रति परावर्तमाना, शेषाश्च गतिचतुष्कजातिपचकशरीरत्रिकागोपागत्रिकसस्थानपद्सहननपद्गानुपूर्वीचतुष्कातपोद्योतविहायोगतिद्विकत्रसादिपोरुशकवेदत्रिकहास्यरत्यरतिशोकयुगलष्यसातासातोच्चनीचायुश्चतुष्टयलक्षणाः पद्पष्टिः प्रकृतयो बन्धोदयान्यामपि परस्परविरुद्धा अतः परावर्तमाना इत्युक्ता परावर्तमानप्रकृतयस्तद्गणनेन च समर्थितं परावर्तमानापरावर्तमानप्रकृतिद्वारष्य, तदेव समर्थितं “ध्रुवबंधोदयसत्ताधाइपुन्नपरियत्ता सेयर” इति मूलवारगाथोपन्यस्त द्वारष्यादशक, सप्रति यद्भुक्त “चउह

विवागा बुद्धमिति” तद्विचक्षणेषुः प्रथमं क्षेत्रविपाकाः प्रकृतीराह—‘खित्तविवागाणुपुधीजं त्ति’ क्षेत्रमाकाशं तत्रैव विपाक उदयो यासां ताः क्षेत्रविपाकाः, आनुपूर्व्यश्चतस्रो नरकतिर्यग्गरामरानुपूर्वीलक्षणा यतस्तासां चतसृणामपि विग्रहगतावे-
वोदयो जवतीति । उक्तं च बृहत्कर्मविपाके—“नरयाजयस्स उदए नरए वक्केण गह्वमाणस्स । नरयाणुपुधियाए तहिं उदउं अन्नहिं नत्थि ॥ १ ॥ एवं तिरिमणुदेवे तेसु वि वक्केण गह्वमाणस्स । तेसिमणुपुधियाणं तहिं उदउं अन्नहिं नत्थि ॥ २ ॥” ननु विग्रहगत्यजावेऽप्यानुपूर्वीणामुदयः संक्रमकरणेन विद्यते, अतः कथं क्षेत्रविपाकिन्यस्ता न गतिवज्जीववि-
पाकिन्यः ? इत्यत्रोच्यते—विद्यमानेऽपि संक्रमे यथा तासां क्षेत्रप्राधान्येन स्वकीयो विपाकोदयो न तथाऽन्यासामतः क्षेत्रविपाकिन्य एवेति ॥ १ए ॥

उक्ताः क्षेत्रविपाकाः प्रकृतयः, सांप्रतं जीवविपाका जवविपाकाश्च प्रकृतीराह—
घणघाइ, डुगोय, जिणा, तसियरतिग, सुजगडुजगचउ, सासं ।
जाइतिग, जियविवागा, आऊ चउरो जवविवागा ॥ २० ॥

टीका—घनघातिन्यः प्रकृतयः सप्तचत्वारिंशत्, तद्यथा—ज्ञानावरणं पंचधा, दर्शनावरणं नवधा, मोहनीयमष्टाविंशतिधा,

१ निरयायुषं उदये नरके वक्रं गच्छतः नारकानुपूर्व्यास्तत्रोदयोऽन्यत्र नास्ति ॥ १ ॥ एवं तिर्यग्मनुजदेवाः तेष्वपि वक्रं गच्छतां तेषामा-
नुपूर्वीणां तत्रोदयोन्यत्र नास्ति ।

अन्तराय पनपेति । 'दुगोय ति' "दुगोयवेयणियमिति" वचनाजोत्रद्विक गोत्रवेदनीयरूप, तत्र गोत्रमुच्चैर्गोत्रनीचैर्गोत्र-
 नेदाद्देहा, वेदनीय सातासातजेदेन द्विजेदमिति दुगोयशब्देन प्रकृतिचतुष्टय गृह्यते । जिननाम । 'तसियरतिग ति'
 त्रिकशब्दस्य प्रत्येकं सवन्धात्रसत्रिक त्रसवादरपर्याप्तकरूप, इतरत्रिकं स्थावरत्रिक स्थावरसूक्ष्मापर्याप्तकलक्षण । 'सुजग-
 दुजगचत् ति' चतु शब्दस्य प्रत्येक सवन्धात् सुजगचतुष्क सुजगसुस्वरादेययश'कीर्तिरूप, दुर्जगचतुष्क दुर्जगदु स्व-
 रानादेरायश कीर्तिखण्डं । 'सास ति' उच्चास, 'जाडतिग ति' जातिशब्देनोपलक्षित त्रिक "जाडगडखगड" इति गाथा-
 ययोक जातित्रिकं, तत्र जातय एकेन्द्रियद्वीन्द्रियत्रीन्द्रियचतुरिन्द्रियपचेन्द्रियाख्याः पच, गतयः सुरनरतिर्यग्भरकरू-
 पाश्चतत्र, गतिः प्रशस्ताप्रशस्तप्रिहायोगतिजेदेन द्विधा, इत्येवं जातित्रिकशब्देनैकादश प्रकृतयो गृह्यन्ते । इत्येता
 अष्टामसतिप्रकृतयो जीव एव त्रिपाकः स्वशक्तिदर्शनलक्षणो विद्यते यासा ता जीवविपाका ज्ञातव्या । तथाहि-पचविध-
 ज्ञानापरणोदयाजीव एवाज्ञानी स्यात् पुन शरीरपुञ्जवादिषु तत्कृत कश्चिदुपघातोऽनुग्रहो वास्तीति । एव नवविधदर्श-
 नापरणोदयाजीव एवादर्शनी जयति, सातासातोदयाजीव एव सुखी दुःखी वा सपद्यते, अष्टाविंशतिविधमोहनीयोद-
 याजीव एवादर्शन्यचारित्री वा जायते, पचविधान्तरायोदयाजीव एव न दानादि कर्तुं पारयति, उच्चैर्गोत्रनीचैर्गोत्रग-
 तिचतुष्कजातिपचरुप्रिहायोगतिद्विकजिनत्रसत्रादरपर्याप्तकस्थावरसूक्ष्मापर्याप्तकसुजगचतुष्कदुर्जगचतुष्कोच्चासनामोदया-
 जीव एव त त ज्ञानमनुभवति न शरीरपुञ्जवा, इत्येता सर्वा अपि जीवविपाकिन्य इति । या अपि क्षेत्रविपाकिन्य
 उष्ण याश्च चत्रिपाका पुञ्जविपाकाश्च वक्ष्यन्ते, ता अपि परमार्थतो जीवविपाका एव, यतो जीवस्यैव पारपर्येणानु-

ग्रहमुपघातं च कुर्वन्ति, केवलं मुख्यतया क्षेत्रज्ञवपुजलोषु तत्तद्विपाकस्य विवक्षितत्वात्तत्तद्विपाका उच्यन्त इति । आयुषि चत्वारि नारकायुष्कादीनि, पुंस्त्वं च प्राकृतवशात्, प्राकृते हि लिंगमतंत्रमेव, यदवादि प्रवादिसर्पदर्पसौपर्ण्यैः श्रीहेम-
चन्द्रसूरिपादैः स्वप्राकृतलक्षणे “लिंगमतंत्रमिति” । ज्वन्ति कर्मवशवर्तिनः प्राणिनोऽस्मिन्निति ज्वो नारकादिपर्यायः,
स च पूर्वयुर्विज्ञेदे विग्रहगतेरप्यारण्य वेदितव्यः, यदाह जगवान् श्रीसुधर्मस्वामी जगवत्यां—“नेरइए नेरइएसु उववज्जइ
त्ति” तस्मिन् ज्वे नारकतिर्यग्रामरूप एव विपाक उदयो विद्यते येषां तानि ज्वविपाकीनि । तथाहि—यथासंज्ञवं पूर्व-
ज्वे ब्रह्मान्यागामिनि ज्वे विपच्यन्त इति ज्ञावः । ननु यथायुषां देवादिज्वेऽवश्यं विपाको ज्वति, एवं गतीनामपि,
अतस्ता अपि ज्वविपाकिन्यः प्राप्नुवन्ति । अत्रोच्यते—आयुर्यद्यस्य ज्वस्य योग्यं निबद्धं तत्तस्मिन्नेव ज्वे वेद्यत इत्या-
युषो ज्वविपाकदानाज्वविपाकित्वं, गतयस्तु विज्जिन्नज्वयोग्या निबद्धा अप्येकस्मिन्नपि ज्वे सर्वाः संक्रमेण संवेद्यन्ते ।
तथाहि—मोहगामिनोऽशेषा गतयो मनुष्यज्वे ह्यं यान्ति, अतो ज्वं प्रति गतीनां नैयत्याज्ञावान्न ज्वविपाकिन्यः, किं
तु जीवविपाकिन्य एवेति ॥ २० ॥

उक्ता जीवविपाका ज्वविपाकाश्च प्रकृतय इदानीं पुजलविपाकिनीः प्रकृतीः प्रचिकटविषुराह—
नामध्रुवोदय चउतणुवघायसाहारणियर जोयतिगं । पुग्गलविवागि बंधो पयइठिइरसपएस त्ति ॥ २१ ॥
टीका—नाम्नो नामकर्मणो ध्रुवोदया नित्योदया नामध्रुवोदया द्वादश प्रकृतयस्तद्यथा—निर्माणस्थिरास्थिरागुरुलघुशुजा-
शुजतैजसकर्मणवर्णचतुष्कमिति । ‘चउतणु त्ति’ तनुशब्देनोपलक्षितं चतुष्कं “तणुवंगागिइसंघयण” इति गाथावयवेन

प्रतिपादित तनुचतुष्क, तत्र तैजसकर्मण्योर्ध्वोदयमध्ये पठितत्वादिह तत्र औदारिकवैक्रियाहारकलहणास्तिस्र परि-
 गृह्यन्ते, उपागानि त्रीणि, आकृतय सस्थानानि पद्, सहननानि पद्, तदेव तनुचतुष्कशब्देनैता अष्टादश प्रकृतयो
 गृह्यन्ते । उपघात, साधारण, इतरच्च तत्प्रतिपक्षज्ञत प्रत्येक 'जोयतिग ति' "उज्जोयायवपरघाय" इति वचनाद्बुधोतात-
 पपराघातलक्षणमित्येता. पद्त्रिंशत्प्रकृतय, 'पुङ्गलविवाग ति' पुङ्गलेषु शरीरतया परिणतेषु परमाणुषु विपाक उदयो
 यासा ता पुङ्गलविपाकिन्य, शरीरपुङ्गलेष्वेवात्मीया शक्ति दर्शयन्तीत्यर्थ । तथाहि-निर्माणस्थिरास्थिराद्युदयाञ्चरीरतया
 परिणताना पुङ्गलानामगप्रत्यगादिनियमन, दन्तास्थ्यादीना स्थिरत्वं, जिह्वादीनामस्थिरत्व, शिर प्रचृतीना शुचत्व, पादा-
 दीनामशुचत्वमित्यादि तनूदयाञ्चरीरतया पुङ्गला एव परिणमन्ति । अगोपागोदयाच्च तेषा शिरोग्रीवाद्यवयवविजागो
 जायते । आकृतिनामोदयात्तेष्वेवाकारविशेष सपनीपद्यते । सहननोदयात्तेषामेव वज्ररुषजनाराचादितया विशिष्टा परि-
 णतिर्भवति । उपघातसाधारणप्रत्येकोद्योतातपादीनामपि सर्वेषा शरीरपुङ्गलेष्वेव स्वविपाकस्य दर्शनात्सुप्रतीतमेवासा पुङ्ग-
 लविपाकित्वमिति । उक्ताश्चतुर्विधविपाका प्रकृतयः, सप्रति यदुक्त "बुध वधविहसामीय ति" तन्निर्वाहणार्थ वन्धविधा
 व्याचिख्यासुराह-'बंधो पयइठिडरसपएस ति' वन्धशब्दस्य प्रत्येकमजिसवन्धात्प्रकृतिवन्ध, स्थितिवन्ध, रसवन्धः,
 प्रदेशवन्ध इत्यमुना प्रकारेण वन्धश्चतुर्धा भवति । तत्र स्थित्यनुजागप्रदेशवन्धाना यः समुदाय स प्रकृतिवन्ध, अध-
 रसायविशेषगृहीतस्य कर्मदलिकस्य यत् स्थितिकाद्वनियमन स स्थितिवन्ध, कर्मपुङ्गलानामेव शुजोऽशुजो वा घात्यघाती
 वा यो रस सोऽनुजागवन्धो रसवन्ध इत्यर्थ, कर्मपुङ्गलानामेव यद्ग्रहण स्थितिरसनिरपेक्षं दलिकसख्याप्राधान्येनैवं

करोति स प्रदेशबन्धः । उक्तं च—“विश्वं ध दलस्त विर्ष पएसबंधो पएसगहणं जं । ताण रसो अणुजागो तस्समुदाउं पगइबंधो ॥ १ ॥” अन्यत्राप्युक्तम्—“प्रकृतिः समुदायः स्यात्स्थितिः कालावधारणम् । अनुजागो रसः प्रोक्तः प्रदेशो दलसंचयः ॥ १ ॥” इति ॥ २१ ॥

उक्ताः सामान्यतो बन्धजेदाः, अथ मूलप्रकृतिबन्धस्थानानि तेषु च ज्ञयस्कारादृपतरावस्थितावक्तव्यलक्षणान् बन्ध-
जेदविशेषान्निरूपयन्नाह—

मूलपयडीण अरुसत्तठेगबंधेषु तिन्नि जूगारा । अप्पतरा तिय चउरो अवठिया न हु अवत्तवो ॥ २२ ॥

टीका—मूलप्रकृतीनां ज्ञानावरणदर्शनावरणवेदनीयमोहनीयायुर्नामगोत्रान्तरायलक्षणानामष्टसप्तपदेकबन्धेषु त्रयो ज्ञयः-
काराः, त्रयोऽदृपतरा अवहुतराः, चत्वारोऽवस्थितबन्धा जवन्ति । ‘न हु’ नैवावक्तव्योऽवक्तव्यबन्धो जवतीत्यह्वरार्थः ।
ज्ञावार्थस्त्वयम्—इह मूलप्रकृतीनां चत्वारि बन्धस्थानानि जवन्ति, तद्यथा—अष्टविधबन्धः, सप्तविधबन्धः, षड्विधबन्धः,
एकविधबन्धश्च । सर्वप्रकृतिसमुदायबन्धोऽष्टविधबन्धः, आयुर्वर्जसप्तप्रकृतिबन्धः सप्तविधबन्धः, आयुर्मोहनीयवर्जषट्-
प्रकृतिबन्धः षड्विधबन्धः, एकस्याः सातवेदनीयलक्षणायाः प्रकृतेर्वन्ध एकविधबन्धः । ततश्चाष्टविधसप्तविधषड्विधैकवि-
धबन्धेषु त्रयो ज्ञयःकारबन्धाः, त्रयोऽदृपतरबन्धाः, चत्वारोऽवस्थितबन्धाः, अवक्तव्यबन्धो नास्ति । तत्र ज्ञयःकारादीनां
स्वरूपमिदम्—तत्रैकविधादृपतरबन्धको जूत्वा यत्र पुनरपि षड्विधादिवहुबन्धको जवति स प्रथमसमये ज्ञयस्कारबन्धः,
यत्र त्वष्टविधादिवहुबन्धको जूत्वा पुनरपि सप्तविधादृपतरबन्धको जवति स प्रथमसमय एवादृपतरबन्धः, यत्र तु

प्रथमसमये एकविधादिवन्धको ज्ञाना द्वितीयसमयादिपि तावन्मात्रमेव बध्नाति सोऽवस्थितवन्धः, यत्र तु सर्वथाऽव-
 न्धको ज्ञाना पुनः प्रतिपत्य वन्धको जवति स आद्यसमयेऽवक्तव्यवन्धोऽयं पुनरुत्तरप्रकृतीनामेव जवति, न मूलप्रकृ-
 तीना, तासां सर्वथाऽवन्धकस्यायोगिकेवखिनः सिद्धस्य वा प्रतिपाताज्ञावेन पुनर्वन्धाज्ञावात् । अथ कथं त्रयो ज्ञय का-
 रवन्धास्त्रयोऽष्टपतरवन्धाश्चत्वारोऽवस्थितवन्धा जवन्तीति चेदुच्यते—इहैकविधं बध्धोपशान्तमोहावस्थातः प्रतिपत्य सूक्ष्म-
 संपराये पुनः पद्धिध बध्धत आद्यसमये प्रथमो ज्ञयः कारवन्धः, द्वितीयादिसमयेषु त्ववस्थितवन्धः, ततोऽप्यधस्तात्प्रतिपत्य
 सप्तविधं बध्धत आद्यसमये द्वितीयो ज्ञयः कारवन्धो द्वितीयादिसमयेषु त्ववस्थितवन्धः, आयुर्वन्धकाले त्वष्टविधवन्ध
 गतस्य प्रथमसमय एव तृतीयो ज्ञयः कारवन्धो द्वितीयादिसमयेषु त्ववस्थितवन्ध इति त्रयो ज्ञय काराः । तथायुर्वन्धका-
 लेऽष्टविधं बध्धना पुनरप्यायुर्वन्धोपरमे सप्तविधं बध्धत आद्यसमये प्रथमोऽष्टपतरवन्धो द्वितीयादिसमयेषु त्ववस्थितवन्धः,
 सप्तविधादपि सूक्ष्मसंपरायावस्थाया पद्धिधवन्ध गतस्य प्रथमसमये द्वितीयोऽष्टपतरवन्धो (आयुषोऽवन्धकाले सप्तविधं ब-
 ध्धना सूक्ष्मसंपराये पद्धिध बध्धत द्वितीयोऽष्टपतरवन्धः) द्वितीयादिसमयेषु त्ववस्थितवन्धः, पद्धिधवन्धादप्युपशान्तमोहाद्य-
 वस्थायामेकविधवन्धं गतस्याद्यसमये तृतीयोऽष्टपतरवन्धो द्वितीयादिसमयेषु त्ववस्थितवन्ध इति त्रयोऽष्टपतरवन्धा
 तत्रा मूलप्रकृतिवन्धविषयान्येकविधवन्धादीनि चत्वारि वन्धस्थानानि, तेषु चतुर्ष्वपि वन्धस्थानेष्ववस्थितवन्धोऽस्त्येवेति
 चत्वारोऽवस्थितवन्धाः, अवक्तव्यवन्धस्तु मूलप्रकृतिषु न सजवतीत्युक्तमेवेति ॥ ११ ॥

अथैतदेव ज्ञूयःकारादिस्वरूपं व्याचिख्यासुराह—

एगादहिगे ज्ञूँ एगाईऊणगंमि अप्पतरो । तम्मत्तोऽवठियउँ पढमे समए अवत्तवो ॥ १३ ॥

टीका—एकादिजिरेकवित्र्यादिजिः प्रकृतिभिरधिके बन्धे 'ज्ञूय ति' ज्ञूयःकारनामबन्धो ज्वति, यथा एकां बध्वा पड् बध्नाति, पड् बध्वा सप्त बध्नाति, सप्त वा बध्वाऽष्टौ बध्नातीति । तथा एकादिजिरेकवित्र्यादिजिः प्रकृतिजिरूने हीने बन्धेऽष्टपतरोऽष्टपतरनामबन्धो ज्वति, यथा अष्टौ बध्वा सप्त बध्नाति, सप्त बध्वा पड् बध्नाति, पड् बध्वा एकां बध्नाति । तथा स एव ज्ञूयस्कारोऽष्टपतरो वा द्वितीयादिसमयेषु तन्मात्रस्तावन्मात्रतया प्रवर्तमानोऽवस्थितबन्धो ज्वति । एते त्रयोऽपि प्रकारा मूलप्रकृतीनां संजवन्ति । तथा यः सर्वथाऽबन्धको ज्ञूत्वा ज्ञूयोऽपि बन्धकः संजायते तदा तस्य प्रथमसमयेऽवक्तव्यः संजवतीत्येतदेवाह—'पढमे समए अवत्तवो' इति स्पष्टं, न चायं मूलप्रकृतिषु संजवति, न हि मूल-प्रकृतीनां सर्वासां बन्धव्यवह्नेदे सत्ययोगिकेवलिनः सिद्धस्य वा ज्ञूयोऽपि बन्धः संजवतीत्येषोऽवक्तव्यबन्ध उत्तरप्रकृ-तिष्वेव ज्वति, तं चोत्तरप्रकृतिषु यथास्थानं दर्शयिष्यामः ॥ १३ ॥

उक्ता मूलप्रकृतीरधिकृत्य ज्ञूयस्कारादिवन्धा अधुनोत्तरप्रकृतीः प्रतीत्य तान् प्रचिकटयिपुराह—

नव ठ च्चउ दंसे, डु डु ति डु मोहे, डु इगवीस सत्तरस । तेरस नव पण चउ ति डु इक्को नव अठ दस डुन्नि ।

१ सकारविसर्गयोरन्यतरेण नियतेन भाव्यं यतो भूयसोनव्ययत्वेऽतःकृकमीत्यादिनाऽव्ययत्वे कस्कादेराकृतिगणतया तदन्तर्गतताविवक्षणे भ्रातुष्पुत्रकस्कादय इतिसूत्रेण वा नित्य सकारभावात् अव्ययत्वे कस्काद्यनन्तर्गतत्वे वा घोषप्राग्वृत्तितया सकारस्य नियतं विसर्गभावाच्च ।

टीका-‘दसि त्ति’ नामा सत्यजामेति न्यायात् पदैकदेशेऽपि पदसमुदायोपचार इति दर्शनावरणोत्तरप्रकृतीना त्रीणि
 बन्धस्थानानि, कथमित्याह-‘नव ष चतु त्ति’ नवविध बन्धस्थान, षड्विध बन्धस्थान, चतुर्विध बन्धस्थान चेति । तत्र
 निज्ञानिज्ञानिज्ञाप्रचलाप्रचलाप्रचलास्त्यानर्द्धिरूपं निज्ञापंचक, चक्षुर्दर्शनावरणाचक्षुर्दर्शनावरणावधिदर्शनावरणकेवल-
 दर्शनावरणचतुष्टयं चेत्येतन्नवविध, एतच्च मिथ्यादृष्टिसास्वादगुणस्थानक यावद्धध्यते, ततः पर स्त्यानर्द्धित्रिक निज्ञा-
 निज्ञाप्रचलाप्रचलास्त्यानर्द्धिरूप व्यवह्रियते, अतः सम्यग्मिथ्यादृष्टिगुणस्थानकादिषु षड्विध बध्नतः प्रथमसमये प्रथमोऽ-
 द्यपतरबन्ध, एतच्च षड्विधमपूर्वकरणप्रथमसप्तजाग यावद्धध्नाति, ततः पर निज्ञाप्रचलाबन्धव्यवह्रिये सति शेषं चतुर्विध
 बध्नत आद्यसमये द्वितीयोऽद्व्यपतरबन्धः, एतच्चतुर्विध सूक्ष्मसंपरायगुणस्थानक यावद्धध्यते, ततः कस्यचित्पुनरपि प्रतिपत्य
 षड्विध बध्नत प्रथमसमये प्रथमो ज्यस्कारबन्धः, ततोऽपि प्रतिपत्य नवविधं बध्नत आद्यसमये द्वितीयो ज्यस्कारबन्धः,
 अत्र च नवविधादिषु त्रिष्वपि बन्धस्थानेषु द्वितीयादिसमयेषु तदेव बध्नतोऽवस्थितबन्ध इति त्रयोऽवस्थितबन्धाः । यदा
 तूपशान्तमोहावस्थाया दर्शनावरणप्रकृतीना सर्वथाऽबन्धको ज्ञत्वा पुनरद्वाहयेणेहैव प्रतिपत्य चतुर्विध बध्नाति तदा
 प्रथमसमयेऽवक्तव्यबन्धो ज्यस्काराद्युचितलक्षणयोगात्, ज्यस्कारादित्रिर्विकल्पैर्वक्तुं न शक्यत इत्यवक्तव्यः, द्वितीया-
 दिसमयेषु त्वत्राप्यवस्थितबन्ध, यदा पुनरुपशान्तमोहावस्थायामेवायु ह्येणानुत्तरसुरेपूत्पद्यते तदा तत्र प्रथमसमय एव
 षड्विध बध्नतो द्वितीयोऽवक्तव्यबन्धो द्वितीयादिसमयेषु त्ववस्थितबन्धः । तदेवमत्र द्वौ ज्यस्कारबन्धौ, द्वावद्व्यपतरबन्धौ,
 अवस्थितबन्धास्तु गणनया षड् जवन्तोऽपि बन्धस्थानानि त्रीण्येवेति तद्भेदास्त्रय एव जवन्ति, अवक्तव्यबन्धौ द्वौ, इत्ये-

तदेवाह—‘डु डु ति डु ति’ द्वौ जूयस्कारबन्धौ, द्वावद्वयतरबन्धौ, त्रयोऽवस्थितबन्धाः, द्वाववक्तव्यबन्धाविति, ज्ञावार्थः पूर्वोक्त एवेति । उक्ता दर्शनावरणोत्तरप्रकृतिषु जूयस्कारादिबन्धाः, इदानीमेतानेव मोहनीयोत्तरप्रकृतिषु विचिन्तय-
 ज्ञाह—‘मोहे डुङ्गवीस सत्तरसेत्यादि,’ मोहे मोहनीयकर्मणि दश बन्धस्थानानि जवन्ति, तद्यथा—‘डुङ्गवीस ति’ विंशति-
 शब्दस्य प्रत्येकं संबन्धाद्द्वविंशतिः, एकविंशतिः, सप्तदश, त्रयोदश, नव, पंच, चतस्रः, तिस्रः, द्वे, एका च । उक्तं च
 सप्ततिकायाम्—“बांवीस इक्वीसा सत्तरसा तेरसेव नव पंच । चउ तिग डुगं च एगं बंधगणाणि मोहस्स ॥ १ ॥” तत्र
 सम्यक्त्वसम्यग्मिथ्यात्वे बन्धे न जवतः “नै य बंधे सम्ममीसाइं” इति वचनात् । न च त्रयाणां वेदानां युगपद्बन्धः,
 किं त्वेककालमेकस्यैव, हास्यरतियुगद्वारतिशोकयुगले अपि न युगपद्बन्धमायातः, किं त्वेकतरमेव युगलं । ततो मोहनीय-
 स्योत्कर्षतः प्रजूतप्रकृतिबन्धो द्वाविंशतिः—मिथ्यात्वं, षोरुश कषायाः, एको वेदः, अन्यतरयुगलं, जयं जुगुप्सेति । सा
 च मिथ्यादृष्टिगुणस्थानके प्राप्यते, ततः सास्वादनसम्यग्दृष्टिगुणस्थानके मिथ्यात्वबन्धान्नावादेकविंशतिः । यद्यप्यत्र
 नपुंसकवेदस्यापि बन्धो न जवति तथापि तत्स्थाने स्त्रीवेदः पुरुषवेदो वा प्रक्षिप्यते, इत्येकविंशतेरेव बन्धः । ततो मिश्रा-
 विरतसम्यग्दृष्टिस्थानकयोरनन्तानुबन्धिनामपि बन्धान्नावात्सप्तदश । ततोऽपि देशविरतिगुणस्थानकेऽप्रत्याख्यानावरण-
 कषायाणां बन्धान्नावात्त्रयोदश । ततोऽपि प्रमत्ताप्रमत्तापूर्वकरणगुणस्थानकेषु प्रत्याख्यानावरणकषायाणां बन्धान्नावान्नव ।
 यद्यप्यरतिशोकरूपं युगलं प्रमत्तगुणस्थानक एव व्यवच्छिन्नं तथापि तत्स्थाने हास्यरतियुगलं प्रक्षिप्यत इत्यप्रमत्तापूर्वक-

१ द्वाविंशतिः एकविंशतिः सप्तदश त्रयोदशैव नव पञ्च । चत्वारि त्रीणि द्वे चैकं बंधस्थानानि मोहस्य । २ न च बंधे सम्यक्त्वमिश्रे ।

राणयोर्नवबन्धको न विरुध्यते । ततो हास्वरतिजयजुगुप्ता अपूर्वकरणचरमसमये च बन्धमाश्रित्य व्यवञ्चिन्त इत्यनि-
 वृत्तिवादरसपरायगुणस्थानके प्रथमजागे पचाना बन्धः, द्वितीयजागे पुरुषवेदस्याज्ञावाच्चतसृणा बन्धः, तृतीयजागे
 संज्वलनक्रोधस्य बन्धाज्ञावात्तिसृणा बन्धः, चतुर्थजागे संज्वलनमानस्य बन्धाज्ञावाद्द्वयोर्बन्धः, पचमजागे संज्वलनमा-
 याया अपि बन्धाज्ञावादेकस्याः संज्वलनलोचप्रकृतेर्बन्धः, ततः परं वादरसपरायाज्ञावात्तस्या अपि न बन्धः । उक्तानि
 मोहनीयस्य दश बन्धस्थानानि, अथैतेषु दशसु बन्धस्थानेषु ज्युस्कारादीनाह—‘नव अष्ट दस द्वात्रिंशति नव ज्युस्कार-
 वन्धा, अष्टापतरवन्धा, दशावस्थितवन्धा, द्वावक्तव्यवन्धौ । इयमत्र ज्ञावना—एकविधवन्धात्प्रतिपत्योक्तस्वरूपं
 द्विविधं बन्धत आद्यसमये प्रथमो ज्युस्कारवन्धः, द्विविधात्रिविधवन्धं गतस्य द्वितीयो ज्युस्कारवन्धः, त्रिविधाच्चतु-
 र्विधवन्धं गतस्य तृतीयो ज्युस्कारवन्धः, चतुर्विधात्पञ्चविधवन्धं गतस्य चतुर्थो ज्युस्कारवन्धः, पञ्चविधान्नवविधवन्धं
 गतस्य पचमो ज्युस्कारवन्धः, नवविधात्रयोदशविधवन्धं गतस्य षष्ठो ज्युस्कारवन्धः, त्रयोदशविधात्सप्तदश-
 विधवन्धं गतस्य सप्तमो ज्युस्कारवन्धः, सप्तदशविधादेकविंशतिविधवन्धं गतस्याष्टमो ज्युस्कारवन्धः, एकविं-
 शतिविधाद्द्विंशतिविधवन्धं गतस्य नवमो ज्युस्कारवन्धः । अष्टपतराः पुनरेवमष्टौ ज्वन्ति, तथाहि—द्वाविंशतिवि-
 धवन्धात्सप्तदशविधवन्धं गतस्य प्रथमोऽष्टपतरवन्धः, सप्तदशविधात्रयोदशविधवन्धं गतस्य द्वितीयोऽष्टपतरवन्धः,
 त्रयोदशविधवन्धान्नवविधवन्धं गतस्य तृतीयोऽष्टपतरवन्धः, नवविधवन्धात्पञ्चविधवन्धं गतस्य चतुर्थोऽष्टपतरवन्धः,
 पञ्चविधवन्धाच्चतुर्विधवन्धं गतस्य पंचमोऽष्टपतरवन्धः, चतुर्विधवन्धात्रिविधवन्धं गतस्य षष्ठोऽष्टपतरवन्धः, त्रिवि-

धवन्धाद्विविधबन्धं गतस्य सप्तमोऽष्टपतरबन्धः, द्विविधबन्धादेकविधबन्धं गतस्याष्टमोऽष्टपतरबन्धः । ननु द्वा-
विंशतिबन्धादेकविंशतिगमने नवमोऽष्टपतरबन्धः कस्मान्नोक्त इति चेन्नैवं, असंज्ञवादेव, तथाहि-द्वाविंशतिं मि-
थ्यादृष्टिरेव बध्नाति, एकविंशतिं तु सासादनसम्यग्दृष्टिरेवेत्युक्तम् । न च मिथ्यादृष्टिरनन्तरज्ञावेन सास्वादनत्वं व्रजति,
येन द्वाविंशतेरेकविंशतिगमनं स्यात्, किं तु उपशमसम्यग्दृष्टिरेव सासादनज्ञावं प्रतिपद्यते, तस्माद्द्वाविंशतेः सप्तदश-
बन्धगमनमेव ज्ञवतीत्यष्टावेवाष्टपतरबन्धाः । तथा दशस्वपि मोहनीयबन्धस्थानेषु द्वितीयादिसमयेष्ववस्थितबन्धो द-
न्यत इति अवस्थितबन्धा दश । अवक्तव्यबन्धौ पुनरेवं—यदा ह्युपशान्ते मोहनीयस्याबन्धको ज्ञूवोपशान्ताद्भाक्ष्येण
प्रतिपत्य पुनरेकं संज्वलनलोचं बध्नाति तदाद्यसमये प्रथमोऽवक्तव्यबन्धः, यदि चोपशान्तमोहावस्थायामेवायुःक्षयेण
मृत्वाऽनुत्तरसुरेषु समुत्पद्यते तदा प्रथमसमय एव सप्तदशविधबन्धं बध्नतो द्वितीयोऽवक्तव्यबन्धः । तदेवं मोहनीये नव
जूयस्कारबन्धाः, अष्टावष्टपतरबन्धाः, दशावस्थितबन्धाः, द्वावक्तव्यबन्धाविति ज्ञावितम् । उक्तं च—“नव ज्ञूअगार-
बन्धा अष्टेव हवंति अप्पतरबन्धा । दो अवत्तगबन्धा अवच्छिया दस उ मोहंमि त्ति ॥ १ ॥” ॥ २४ ॥

संप्रति नामकर्मप्रकृतिषु ज्ञूयस्कारादिबन्धान् प्रतिपिपादयिषुराह—

तिपण्ठअठनवहिया वीसा, तीसेगतीस इग नामे । ठस्सगअठतिबन्धा सेसेसु य ठाणमिक्किं ॥२५॥
टीका—‘नामि त्ति’ नामकर्मणि बन्धस्थानान्यष्टौ ज्ञवन्ति, तद्यथा—विंशतिशब्दस्य प्रत्येकं सबन्धात्रयोविंशतिः, पंच-

१ नव भूयस्कारबन्धा अष्टैवं च भवन्त्यष्टपतरबन्धाः । द्वावक्तव्यबन्धौ अवस्थिता दशैव मोह इति ।

विंशति, पड्विंशति, अष्टाविंशति, एकोनत्रिंशत्, त्रिंशत्, एकत्रिंशत्, एका चेति । उक्तं च सप्ततिकायाम्—“तेवीसं
 पन्नवीसा उधीसा अठवीस गुणतीसा । तीसेगतीसमेक वधठाणाणि नामस्स ॥ १ ॥” तत्र वर्णचतुष्कतैजस्रकर्मणागुरुल-
 घुनिर्माणोपघातमित्येता नव प्रकृतयो ध्रुववन्धिन्य सर्वेरपि चतुर्गतिकजीवैरप्राप्तविशिष्टगुणैः प्रतिसमयमवश्यं बध्यमा-
 नत्वात् । तथा तिर्यग्गति, तिर्यगानुपूर्वी, एकेन्द्रियजाति, औदारिकशरीर, हुंडकसंस्थानं, स्थावर, वादरसूक्ष्मयोरन्य-
 तरत्, अस्थिरनाम, अशुच्यनाम, दुर्जगनाम, अनादेयनाम, अयंश कीर्तिनामेत्येताश्चतुर्दश प्रकृतयोध्रुववन्धिजीविर्न-
 वज्जि सह त्रयोविंशतिरित्येतासा त्रयोविंशतिप्रकृतीना समुदाय एकवन्धस्थानमेवमुत्तरत्रापि ज्ञावनीयम् । एता च
 त्रयोविंशतिमेकेन्द्रियद्वीन्द्रियत्रीन्द्रियचतुरिन्द्रियपचेन्द्रियाणामन्यतरो मिथ्यादृष्टिरेवापर्याप्तैकेन्द्रियप्रायोग्या बध्नाति ।
 पचविंशति पुन पर्याप्तैकेन्द्रियप्रायोग्या तत्रोत्पादयोग्या नानाजीवा बध्नाति, तत्र च त्रयोविंशति पूर्वैरेव पराघातोच्चा-
 सान्या सह पचविंशतिर्भवति, नवरमपर्याप्तकस्थाने पर्याप्तक, स्थिरास्थिरशुच्यशुच्ययश कीर्तिना परावृत्तिर्वाच्या, एवमेवा
 पचविंशतिरन्येषामपि विकलेन्द्रियादिजीवाना प्रायोग्या नानाजगैः संभवति, केवल ग्रन्थविस्तरभयान्नेहोच्यते । सप्तति-
 काटीकाया तद्विस्तरोऽन्वेपणीयः । एवमुत्तरेष्वपि बन्धस्थानेषु । गमनिकामात्रमेवाज्जिधास्यत इति । एषैव पचविंशतिरा-
 तपोद्योतयोरेकतरप्रक्षेपे पड्विंशतिर्भवति सा च पर्याप्तैकेन्द्रियप्रायोग्यैव बध्यते नान्यप्रायोग्या, बन्धकाश्च तत्रोत्पादयोग्या
 जीवा ऽष्टव्या । अष्टाविंशति तु देवगतिप्रायोग्या तिर्यङ्मनुष्यास्तत्प्रायोग्यविशुद्धा बध्नाति, तद्यथा—देवगति, देवानु-

१ त्रयोविंशति पचविंशति पड्विंशति अष्टाविंशति एकोनत्रिंशत् । त्रिंशदेकत्रिंशदेक (च) वधस्थानानि नाम्ना ।

पूर्वी, पंचेन्द्रियजातिः, वैक्रियशरीरं, वैक्रियांगोपांगं, समचतुरस्रसंस्थानं, उह्वासनाम, पराघातनाम, प्रशस्तविहायोगति-
 नाम, त्रसनाम, वादरनाम, पर्याप्तनाम, प्रत्येकनाम, स्थिरास्थिरयोः शुजाशुजयोर्यशःकीर्त्यशःकीर्त्योः पृथगेकैकमन्यत-
 रघाच्यं, सुजगनाम, सुस्वरनाम, आदेयनाम, वर्णचतुष्कतैजसकार्मणागुरुदधुनिर्माणोपघातमित्यष्टाविंशतिर्भवति । एषा
 च मिथ्यादृष्टिसास्वादनमिश्राविरतानां देवगतिप्रायोग्यं बध्नतामेवावसेया । एषैवाष्टाविंशतिस्तीर्थकरणामसहिता एकोन-
 त्रिंशत्तां चाविरतसम्यग्दर्शनिनो मनुष्या एव वद्मतीर्थकरणामानो देवगतिप्रायोग्यां बध्नन्ति, यदि वा पर्याप्तपंचेन्द्रिय-
 तिर्यक्प्रायोग्यापीयमेकोनत्रिंशद्बध्यते । तद्यथा—तिर्यग्गतिः, तिर्यगानुपूर्वी, पंचेन्द्रियजातिः, औदारिकशरीरं, औदारि-
 कांगोपांगं, तैजसकार्मणे, षण्णां संस्थानानामेकतमत्संस्थानं, षण्णां संहननानामेकतमत्संहननं, वर्णचतुष्टयं, अगुरुदधु,
 उपघातं, उह्वासनाम, प्रशस्ताप्रशस्तविहायोगत्योरेकतरा, त्रसनाम, वादरनाम, पर्याप्तकनाम, प्रत्येकनाम, स्थिरास्थिरयोरेक-
 तरं, शुजाशुजयोरेकतरं, सुजगदुर्जगयोरेकतरं, सुखदुःखयोरेकतरं, आदेयानादेययोरेकतरं, यशःकीर्त्यशःकीर्त्योरेकतरं,
 निर्माणमिति । त्रिंशत्पुनरियम्—देवगतिः, देवानुपूर्वी, पंचेन्द्रियजातिः, वैक्रियशरीरं, वैक्रियांगोपांगं, आहारकशरीरं,
 आहारकांगोपांगं, तैजसकार्मणे, समचतुरस्रसंस्थानं, वर्णचतुष्कं, अगुरुदधु, उपघातं, पराघातं, उह्वासं, प्रशस्तविहायोगतिः,
 त्रसं, वादरं, पर्याप्तकं, प्रत्येकं, स्थिरं, शुजं, सुजगं, सुस्वरं, आदेयं, यशःकीर्तिनाम, निर्माणनामेति । इदं च देवगतिप्रा-
 योग्यं बध्नतोऽप्रमत्तसंयतस्यापूर्वकरणस्य वा वेदितव्यं, अथवा कश्चिद्बद्धतीर्थकरणामकर्मा दिवि समुत्पन्नः पुनरपि मनु-
 ष्येषु समुत्पत्स्यत इति मनुष्यगतिप्रायोग्यां तीर्थकरणामसहितां त्रिंशत् देवो बध्नाति, तद्यथा—मनुष्यगतिमनुष्यानुपूर्व्यां,

पंचेन्द्रियजाति, औदारिकशरीर, औदारिकागोपाग, समचतुरस्रसंस्थान, वज्ररूपजनाराचसंहनन, पराघातं, उद्धासं, प्र-
 शस्तविहायोगति, त्रस, वादरं, पर्याप्त, प्रत्येक, स्थिरास्थिरयोरेकतर, शुजाशुजयोरेकतर, यश कीर्त्ययुश'कीर्त्योरेकतरं,
 सुजग, सुस्वर, आदेय, तीर्थकरनाम, वर्णचतुष्क, तैजसकार्मणागुरुलघुनिर्माणोपघातनामेति । एकत्रिंशत्पुनरेवम्-देवग-
 तिदेवानुपूर्व्यां, पंचेन्द्रियजाति, वैक्रियशरीर, वैक्रियागोपाग, आहारकशरीर, आहारकागोपाग, तैजसकार्मणे, समचतु-
 रस्रसंस्थान, वर्णचतुष्क, अगुरुलघु, उपघात, पराघात, उद्धासं, प्रशस्तविहायोगति, त्रसं, वादर, पर्याप्त, प्रत्येक,
 स्थिर, शुज, सुजग, सुस्वर, आदेय, यश'कीर्तिनाम, निर्माण, तीर्थकरनामेति । ता च प्रमत्तयति. कियन्तमपि च जाग
 यावदपूर्वकरणश्च देवगतिप्रायोग्यामेव वध्नाति । एकविधवन्धं तु यश'कीर्तिस्वरूपमपूर्वकरणानिवृत्तिवादेरसूक्ष्मसंपराया स्व-
 रूपेणैव वध्नाति, न तु कस्यचित्प्रायोग्य, देवगतिप्रायोग्यस्यापि बन्धस्यापूर्वकरणमध्ये व्यवहिनत्वात् । तदेव स्वरूपतोऽष्टावप्यु-
 क्तानि नामकर्मणो बन्धस्थानानि, साप्रतमेतेषु प्रकृता ज्यस्कारादिवन्धा जाव्यन्ते-‘ठसग अछति वधत्ति’ बन्धशब्दो ज्य-
 स्कारादिषु योजनीयस्ततो ज्यस्कारवन्धा षट्, अटपतरवन्धा सप्त, अवस्थितवन्धा अष्टौ, अवकव्यवन्धास्त्रयः इति । तत्र ज्य-
 स्कारवन्धा. पनेवम्-कस्यचिदपर्याप्तैकेन्द्रियप्रायोग्या त्रयोविंशति वद्धा तत्प्रायोग्यविशुद्धिवशात् पचविंशतिविधवन्धं गत-
 स्याद्यसमये प्रथमो ज्यस्कारवन्धः, ततोऽपि पचविंशतिवन्धात्तत्प्रायोग्यविशुद्धिवशात् षड्विंशतिवन्धं गतस्य प्रथमसमये
 द्वितीयो भूयस्कारवन्धः, षड्विंशतिविधवन्धादष्टाविंशतिवन्धं गतस्य प्रथमसमये तृतीयो ज्यस्कारवन्धः, अष्टाविंशति-
 वन्धादेकोनत्रिंशद्वन्ध गतस्य प्रथमसमये चतुर्थो ज्यस्कारवन्धः, एकोनत्रिंशद्वन्धात्रिंशत वध्नात् आद्यसमये पचमो

जूयस्कारबन्धः, आहारकविकसहितां ³⁰ त्रिंशतं बद्ध्वा एकत्रिंशद्बन्धं ³¹ गतस्याद्यसमये षष्ठो जूयस्कारबन्धः, अथवा यशः-
 कीर्तिलक्षणमेकविधबन्धं बद्ध्वा ³¹ श्रेणोर्निपततः पुनरपूर्वकरणे एकत्रिंशदादिवध्नत आद्यसमये षष्ठ एव जूयस्कारबन्धो न
 सप्तमः, एकत्रिंशद्बन्धस्थानकस्योजयथाप्येकत्वादिति । अष्टपतरबन्धाः सप्त पुनरेवम्-अपूर्वकरणे देवगतिप्रायोग्यामष्टा-
 विंशतिमेकोनत्रिंशतं वा त्रिंशतं वा एकत्रिंशतं वा बद्ध्वा तद्वन्धव्यवहृदे एकविधबन्धं गतस्याद्यसमये प्रथमोऽष्टपतरबन्धः,
 एकत्रिंशद्बन्धाच्च त्रिंशद्बन्धं गतस्याद्यसमये द्वितीयोऽष्टपतरबन्धः, एतच्च कथं संजवतीत्युच्यते-इह कश्चिदाहारकविक-
 तीर्थकरनामसहितां पूर्वाजिहितामेकत्रिंशतं बद्ध्वा दिवि समुत्पन्नस्तस्य प्रथमसमय एव मनुष्यगतिप्रायोग्यां पूर्वोक्तामेव
 त्रिंशतं बध्नत एकत्रिंशतस्त्रिंशति गमनं संजवति, ततस्तस्यैव दिवश्च्युत्वा मनुष्येषु समुत्पन्नस्य पुनरपि देवप्रायोग्यां
 तीर्थकरनामसहितां पूर्वाजिहितामेवैकोनत्रिंशतं बध्नतः प्रथमसमये तृतीयोऽष्टपतरबन्धः, यदा तु तिर्यङ्मनुष्याणामन्य-
 तरस्तिर्यक्प्रायोग्यां पूर्वोक्तामेकोनत्रिंशतं बद्ध्वा तथाविधविशुद्धिवशाद्देवगतिप्रायोग्यामष्टाविंशतिं बध्नाति तदा प्रथमस-
 मये चतुर्थोऽष्टपतरबन्धः, अष्टाविंशतेश्च तथाविधसंक्लेशवशादेकेन्द्रियप्रायोग्यषड्विंशतिबन्धं गतस्याद्यसमये पंचमोऽष्टप-
 तरबन्धः, षड्विंशतिबन्धात् पंचविंशतिबन्धं गतस्याद्यसमये षष्ठोऽष्टपतरबन्धः, पंचविंशतिबन्धादपि त्रयोविंशतिबन्धं
 गतस्याद्यसमये सप्तमोऽष्टपतरबन्धः । एतेष्वष्टस्वपि बन्धस्थानेषु द्वितीयादिसमयेषु सर्वत्रावस्थितबन्धो लज्यत इत्यव-
 स्थितबन्धा अष्टौ । अथावक्तव्यकबन्धास्त्रयः पुनरेवम्-उपशान्तमोहावस्थायां नामकर्मणः सर्वथाऽबन्धको ज्ञत्वा इहै-
 वोपशान्ताद्वाहयेण प्रतिपत्य यदा पुनरप्येकविधं बध्नाति तदाद्यसमये प्रथमोऽवक्तव्यबन्धः, अथवोपशान्तमोहावस्था-

यामेवायुःक्षयेणानुत्तरसुरेषु समुत्पद्यते, उपात्ततीर्थकरनामा च ज्वति, तदा तस्य प्रथमसमय एव मनुष्यगतिप्रायोग्या
 पूर्वोक्तरूपा तीर्थकरसहिता त्रिंशतं वधतो द्वितीयोऽवक्तव्यवन्धः, अथवाऽनुपात्ततीर्थकरनामा यदा ज्वति तदा तस्य
 तीर्थकरनामरहिता तत्रैव मनुष्यगतिप्रायोग्यामेकोनत्रिंशत वधतः प्रथमसमये तृतीयोऽवक्तव्यवन्धः । तदेव ज्ञाविता
 नामकर्मणि पद्म ज्ञयस्कारवन्धा, सप्ताहपत्रवन्धा, अष्टाववस्थितवन्धा, त्रयोऽवक्तव्यवन्धा । उक्तं च—“ॐ ज्ञयगारवन्धा
 सत्तेन ह्वति अप्पतरवधा । तिष्ठवत्तगवधा अवच्छिया अष्ट नाममि ॥ १ ॥” उक्ता नामकर्माश्रित्य ज्ञयस्कारादिवन्धाः,
 साप्रत शेषकर्माश्रित्य तानाह—‘सेसेसु षाणमिक्किक्क ति’ शेषेषु ज्ञितोऽरितेषु ज्ञानावरणवेदनीयायुर्गोत्रान्तरायलक्षणेषु
 पंचसु कर्मसु स्थान वन्धस्थानमेकैकमेव ज्वति । तत्राद्यकर्मणि मतिज्ञानावरणाद्युत्तरप्रकृतिपचकस्य समुदितमेवैक वन्ध-
 स्थान मिथ्यादृष्टेरारन्य सूक्ष्मसपराय यावज्ज्वति, एवमन्तरायपचकस्यापि वाच्य । वेदनीयस्याप्येकमेव वन्धस्थान सातम-
 सात वा । आयुपश्चतुर्णामायुषामन्यतरैकायुष्कलक्षणमेकमेव वन्धस्थानं । गोत्रस्य तु नीचैर्गोत्रमुच्चैर्गोत्रं वा एक वन्ध-
 स्थान । अत्र च सूचकत्वात्सूत्रस्यैतत्स्वयमेव द्रष्टव्यम् । यथात्र कर्मपचकेऽपि ज्ञयस्काराहपत्रवन्धौ न सज्जवतः, तद्व-
 द्दृष्यायोगात् । अवक्तव्यवन्धावस्थितवन्धौ तु वेदनीयवर्जकर्मचतुष्टये सज्जवतः, तथाहि—ज्ञानावरणान्तरायगोत्राणामु-
 पशान्तमोहावस्थाया सर्वथाऽवन्धको ज्ञत्वा प्रतिपत्य यदा पुनस्तान्येव वध्नाति तदा प्रथमसमयेऽवक्तव्यवन्धः, आयुपस्तु
 यदा त्रिजागादिसमयादौ वन्धकस्तदा प्रथमसमयेऽवक्तव्यवन्धः, द्वितीयादिसमयेषु त्ववस्थितवन्धः । वेदनीयविकस्य

१ पद्म भूयस्कारवधा सप्तैव भवन्त्यल्पतरवन्धा । त्रयोऽवक्तव्यवन्धा अवस्थिता अष्ट नाम्नि ।

त्ववस्थितबन्धोऽस्ति, प्रज्ञूतकालमवस्थितत्वेन बध्यमानत्वात्, अवक्तव्यबन्धस्तु न संज्ञवति, स हि सर्वथाऽबन्धको
 ज्ञूत्वा यदा प्रतिपत्य पुनस्तदेव बध्नाति तदा संज्ञवति, न चैतद्वेदनीयेऽस्ति, तस्य सर्वथाऽबन्धकत्वमयोगिकेवल्लिचरम-
 समय एव, न चायोगिकेवल्लिनो जगवतो ज्ञूयो बन्धोस्तीति । उक्तं च—“नाणावरणे तह आउयंमि गोयंमि अंतराए य ।
 ठिय अबत्तग बंधा अवच्छिया वेयण्णिज्जंमि ॥ १ ॥” इति ॥ १५ ॥

तदेवं ज्ञूयस्कारादिप्रकारैश्चित्तितः प्रकृतिबन्धः, सांप्रतं स एव स्वामित्वद्वारेण चिन्तनीयः, स च गुणस्थानकान्या-
 श्रित्य लघुकर्मस्तवटीकायां, मार्गणास्थानकान्याश्रित्य पुनः स्वोपज्ञबन्धस्वामित्वटीकायां विस्तरेण निरूपितस्तत एवाव-
 धारणीय इति प्रकृतिबन्धः समाप्तः ।

इदानीं स्थितिबन्धं व्याचिख्यासुः प्रथमं मूलप्रकृतीनामुत्कृष्टेतरं तावदाह—

वीसयरकोडिकोडी नामे गोए य सत्तरी मोहे । तीसयर चउसु उदही निरयसुराउंमि तित्तीसा ॥१६॥

टीका—अतिमहत्त्वाद्बुद्धिबन्धवत्तरीतुमचिरात्पारं नेतुं न शक्यन्त इत्यतराणि सागरोपमाणि तेषां कोटिकोटयोऽतरको-
 टिकोटयः । कियन्त्य इत्याह—विंशतिर्विंशतिसंख्या ज्ञवन्ति । क्वेत्याह ‘ नामे त्ति’ नामकर्मणि, गोत्रे चोत्कृष्टा स्थिति-
 रुत्तरगाथायां जघन्यस्थितिर्जण्णियमाणत्वादिहोत्कृष्टा स्थितिर्लज्यते । ततोऽयमर्थः—नामकर्मणि गोत्रे चोत्कृष्टा स्थितिर्विंश-
 तिकोटिकोटयः सागरोपमाणाम् । सप्तति कोटीकोटयः सागरोपमाणां मोहे मोहनीये । इतरेषु आयुषो जण्णियमाणत्वेन

१ ज्ञानावरणीये तथायुषि गोत्रेतराये च । स्थितोऽवक्तव्यश्च बंधोवस्थितो वेदनीये ।

ऋणितोद्धरितेषु ज्ञानावरणदर्शनावरणवेदनीयान्तरायलक्षणेषु चतुर्षु कर्मसु त्रिशत्कोटीकोटयः सागरोपमाणा प्रत्येकमुत्कृष्टा स्थितिर्भवति । आयु शब्दस्य प्रत्येक संवन्धात् 'निरय त्ति' निरयायुषि सुरायुषि चोत्कृष्टा स्थितिस्त्रयस्त्रिशत्तुदधय सागरोपमाणि भवन्तीति ॥ १६ ॥

मुत्तु अकसाय विंशं वार मुहुत्ता जहस वेयणिए । अठ छ नामगोयेसु सेसएसुं मुहुत्तंतो ॥ १७ ॥

टीका-इह वेदनीयकर्मणो हि स्थितिर्विधा सञ्जवति, अकपायिणः प्रतीत्य सकपायिणश्च, तत्राकपायिणो वेदनीयस्य स्थितिर्विसमयस्थितिका, यतस्तत्कर्म प्रथमसमये बद्ध द्वितीयसमये वेदित तृतीयसमयेऽकर्मतामनुभवति, सा चेह नाधिक्रियते, सकपायिस्थितिवन्धस्यैवेहाधिकृतत्वात्। अत उक्त-मुक्त्वा त्यक्त्वाऽकपायिणामुपशान्तमोहहीणमोहसयोगिकेवल्लिना जघन्या वेदनीयस्थितिं । तर्हि सकपायिणा जघन्या किप्रमाणेत्याह-द्वादशमुहूर्ता चतुर्विंशतिघटिका जघन्या लघीयसी वेदनीये तृतीये कर्मणि स्थितिर्भवतीति । 'अठ छ नामगोएसु त्ति' मुहूर्तशब्दस्यात्रापि संवन्धात्प्रत्येकमष्टावष्टौ मुहूर्ता नामगोत्रयोर्जघन्या स्थितिर्भवति । शेषेषु ऋणितोद्धरितेषु ज्ञानावरणदर्शनावरणमोहनीयायुरन्तरायलक्षणेषु पंचसु कर्मसु 'मुहुत्ततो त्ति' मीयत इति मुहूर्तः, मुहुत्तियतीति वा मुहूर्त, पृषोदरादित्वादिष्टरूपसिद्धिः । घटिकात्रयप्रमाणे कालो मुहूर्तस्यान्तर्मध्य मुहूर्तान्तः अन्तर्मुहूर्तप्रमाणा जघन्या स्थितिर्भवति । इह च 'सेसएसु' इत्यत्र ककारः स्वार्थिक इति ।

१ पुतपित्तनिमित्तोत्तशुक्तित्कलिप्तसूरतमुहूर्तादय (२०४) वृत्तिश्चात्र हूर्छेर्मुश्चधात्वादिरिति वचनात् कित्ते निपातित सूरिपादै शब्दानुशासनेऽय प्रमाणे चात्र वैशारुणा पक्षस्यास्यापि सर्वथा युक्त्यनतिरेकित्वात्

तथेहाबाधाकालः कर्मणोऽनुदयलक्षणो य उत्तराः प्रकृतीरुद्दिश्य एव 'इयावाह वाससय त्ति' गाथावयवेन वक्ष्यते । स एव
 तदनुसारतो मूलप्रकृतिष्वपि द्रष्टव्यः, तत्र ज्ञानावरणदर्शनावरणवेदनीयान्तरायाणां त्रीणि वर्षसहस्राणि अबाधा द्रष्ट-
 व्या, बद्धमपीत्थमेतत्कर्म वर्षसहस्रत्रयं यावद्विपाकोदयलक्षणं बाधां न करोतीत्यर्थः । तथा च वर्षसहस्रत्रयलक्षणयाऽ-
 बाधयोना हीना कर्मस्थितिः कर्मनिषेको द्रष्टव्यः, निषेको नाम प्रथमसमये बहु द्वितीयसमये हीनं तृतीयसमये हीनतरं
 ततो हीनतमं कर्मदक्षिकं रच्यते यत्र स एवंभूतः कर्मदक्षिकरचनाविशेष उच्यते । अबाधां विहाय तत ऊर्ध्वं वेदनार्थं
 कर्मनिषेको जवतीति ज्ञावना स्थापना । मोहनीयस्य सप्त वर्षसहस्राण्यबाधा, अबाधोना च कर्मस्थितिः कर्मनि-
 षेको निगदितलक्षणो द्रष्टव्यः । नामगोत्रयोर्द्वे द्वे वर्षसहस्रे अबाधा, अबाधोना च कर्मस्थितिः कर्मनिषेकः । आयुष्कस्य
 तु नरकायुःसुरायुर्लक्षणस्योत्कृष्टा स्थितिस्त्रयस्त्रिंशदतराणि पूर्वकोटीत्रिजागोऽबाधा, अबाधोना च कर्मस्थितिः कर्मनि-
 षेकः । अत्र च सूत्रेऽबाधां प्रपात्य 'निरयसुराजंमि तिच्चीसा' इति निषेककाल एवोक्तः । अत एव श्रीशिवशर्मसूरिपादैः
 शतके—“तिच्चीसुदही आजंमि केवला होइ एवमुकोसा” इत्यत्र केवला बाधारहितेत्युक्तं । तथा मूलप्रकृतिस्थितिवन्ध-
 प्रस्तावेऽपि 'निरयसुराजंमि तिच्चीसा' इति यद्भुत्तरप्रकृतिस्थितिप्रतिपादनं तद्भ्रंथलाघवार्थमिति परिज्ञावनीयम् । जघन्या
 त्वबाधा सर्वासामप्यन्तर्मुहूर्तात्मिकेति ॥ १७ ॥

१ त्रयस्त्रिंशदुदधय आयुष्के केवला भवत्येवगुत्कृष्टास्थितिरिति शेषः ।

प्ररूपिता मूलप्रकृतीनामुत्कृष्टेतरज्ञेदा स्थिति , साप्रतमुत्तरप्रकृतीनामुत्कृष्टा स्थितिं प्रतिपादयन्नाह—
 विग्धावरणश्रसाण तीसं, अष्टार सुहुमविगलतिगे । पढमागिइसंघयणे दस द(डु)सुवरिमेसु डुगबुह्वी श
 टीका—“नपुकुखगइसासचऊग” इति गायोक्तकोटाकोटीशब्दस्य सर्वत्रसवन्धादेव प्रयोजनीय-विघ्नानि च दान-
 क्षात्रजोगोपजोगवीर्यान्तरायाख्यानि पच, आवरणानि च ज्ञानावरणपचकदर्शनावरणनवकलहणानि चतुर्दश, असात
 चासातवेदनीय समाहारघन्वे विघ्नापरणासाते । विघ्नेषु पचसु, ज्ञानावरणेषु पचसु, दर्शनावरणेषु नवसु, असातवेदनीये
 च त्रिंशत्कोटीकोट्य उत्कृष्टा स्थितिः सागरोपमाणा मिति सर्वत्र योज्यम् । अष्टादशकोटीकोट्य उत्कृष्टा स्थितिर्भवति, के-
 त्याह-त्रिकशब्दस्य प्रत्येक संवन्धात्सूक्ष्मत्रिके सूक्ष्मापर्याप्तकसाधारणरूपे, विकलत्रिके वीन्द्रियत्रीन्द्रियचतुरिन्द्रियलक्षणे ।
 तथा प्रथमशब्दस्य प्रत्येक योगात्प्रथमाकृतौ प्रथमसस्थाने समचतुरस्रनामनि, प्रथमसंहनने वैज्ररूपप्रनाराचाजिधे दशकोटी-
 कोट्य उत्कृष्टा स्थितिर्भवति ‘उपरिमेसु डुगबुह्वी ति’ उपरितनेषु न्यग्रोधपरिमरुलादिसस्थानेषु, कृपजनाराचादिसहननेषु
 च विकवृद्धि सागरोपमकोटाकोटीदशकोपरि विकवृद्धिर्दृष्टव्या । तद्यथा-न्यग्रोधपरिमंरुलसस्थानेर्षजनाराचसंहननयोर्षा-
 दशसागरोपमकोटीकोट्य उत्कृष्टा स्थितिः । सादिसस्थाननाराचसहननयोश्चतुर्दशसागरोपमकोटीकोट्य उत्कृष्टास्थिति ।
 कुम्भसस्थानार्धनाराचसहननयो पौनशसागरोपमकोटीकोट्य उत्कृष्टा स्थिति । वामनसस्थानकीलिकासहननयोरष्टादशसा-
 गरोपमकोटीकोट्य उत्कृष्टा स्थिति । हुम्नसस्थानसेवार्तसहननयोर्विंशतिसागरोपमकोटीकोट्य उत्कृष्टास्थितिरिति ॥१७॥
 चालीस कसाणसु, मिउलहुनिःशुहसुरहिसियमहुरे । दस, दोसहुसमहिया ते हा लिह विदाईणं ॥ २९ ॥

टीका-चत्वारिंशत्सागरोपमकोटीकोट्यः कषायेष्वनन्तानुबन्धिचतुष्काप्रत्याख्यानावरणचतुष्कप्रत्याख्यानावरणचतुष्क-
संज्वलनचतुष्कलक्षणेषु षोरुशसूत्कृष्टा स्थितिः । मृदुलघुस्निग्धोष्णानां चतुर्णां शुद्धानां स्पर्शानां, सुरज्जिगन्धस्य, 'सि-
यत्ति' सितवर्णस्य, मधुरस्य च, 'दसत्ति' दशसागरोपमकोटाकोट्य उत्कृष्टा स्थितिः । तथा त एव दश द्विकसार्धसम-
धिकाः सन्तो हारिजाम्ब्लादीनां पश्चानुपूर्व्या उत्कृष्टा स्थितिर्वेदितव्या । इयमत्र जावना-हारिद्रवर्णस्याम्बरसस्य चार्ध-
त्रयोदशसागरोपमकोटाकोट्य उत्कृष्टा स्थितिः, लोहितवर्णकषायरसयोः पंचदशसागरोपमकोटाकोट्य उत्कृष्टा स्थितिः,
नीलवर्णकटुकरसयोः सार्धसप्तदशसागरोपमकोटाकोट्य उत्कृष्टा स्थितिः, कृष्णवर्णतिक्करसयोर्विंशतिसागरोपमकोटा-
कोट्य उत्कृष्टा स्थितिर्भवति । यद्यपि वर्णगन्धरसस्पर्शचतुष्कमेवाविवक्षितज्ञेदं बन्धेऽधिक्रियते ज्ञेदरहितस्यैव च तस्य
कर्मप्रकृत्यादिषु विंशतिसागरोपमकोटाकोटीरूपा स्थितिर्निरूपिता, तथापि वर्णादिचतुष्कज्ञेदानां विंशतेरपि पृथक् पृथक्
स्थितिः पंचसंग्रहेऽजिहिताऽतोऽस्माज्जिरपि तथैवाजिहिता । बन्धं तु प्रतीत्य वर्णादिचतुष्कमेवाविशेषितं गणनीयमिति ॥१९॥
दससुहविहगश्च सुरडुग थिरठक्क पुरिसरइहासे । मिठे सत्तरि मण्डुग इत्थी साए सु पन्नरस ॥३०॥

टीका-दश सागरोपमकोटीकोट्य उत्कृष्टा स्थितिर्भवति । क्वेत्याह-शुभ्रविहायोगतौ प्रशस्तविहायोगतौ, उच्चैर्गोत्रे,
सुरदिके सुरगतिसुरानुपूर्वीलक्षणे, स्थिरपट्टे स्थिरशुभ्रसुभ्रगसुस्वरादेययशःकीर्तिसंज्ञिते, पुरुषे पुरुषवेदे, रतौ, हास्ये,
तथा मिथ्यात्वे, सप्ततिसागरोपमकोटीकोट्य उत्कृष्टा स्थितिः । तथा मनुजदिके मनुजगतिमनुजानुपूर्वीस्वरूपे, स्त्रीवेदे,
साते सातवेदनीये, पंचदशसागरोपमकोटीकोट्य उत्कृष्टा स्थितिः ॥ ३० ॥

नयकृष्टश्चरश्सोए विजवितिरिजरलनिरयडुगनीए । तेयपण अथिरठक्के तसचउ थावर डग पणिंदी ॥३१॥
 नपु-कुरगइ-सासचउ-गुरुकरकरुरुकसीयडुगंधे । वीसं कोनाकोनी एवइयावाह वाससया ॥ ३२ ॥

टीका-नये, कुत्साया जुगुप्साया, अरतिशोके, विक्रशब्दस्य प्रत्येक सवन्धावैक्रियविके वैक्रियशरीरवैक्रियागोपागरूपे, तिर्यग्बिके तिर्यग्गतितिर्यगानुपूर्वीलक्षणे, औदारिकविक औदारिकशरीरौदारिकागोपागाख्ये, नरकविके नरकगतिनरकानुपूर्वीस्वरूपे, नीचैर्गोत्रे, तैजसपचके तैजसकर्मणागुरुलघुनिर्माणोपघाताज्जिधे, अस्थिरपट्टेऽस्थिराशुजडुर्जग-डु स्वरानादेयायश कीर्तिलक्षणे, त्रसचतुष्के त्रसवादरपर्याप्तप्रत्येकरूपे, स्थावरे, 'इग त्ति' एकेन्द्रियजातौ, पंचेन्द्रियजातौ, 'नपु त्ति' नपुसकपेदे कुखगताप्रशस्तविहायोगतौ, 'सासचउ त्ति' उच्चासचतुष्के उच्चासोद्योतातपपराघातलक्षणे, गुरुकर्कशरुक्षशीतेप्रशुजस्पर्शेषु, डुर्गन्धे डुरज्जिगन्धे चेत्येतासु विचत्वारिंशत्सख्यासु प्रकृतिषु विशतिसागरोपमकोटीकोट्य उत्कृष्टा स्थितिर्जयति । तथाहाररुवर्जितानामौदारिकादिशरीराणां ये बन्धनसंघातास्तेषामपि स्थितिः स्वशरीरस्थिति-तुड्यैव जिज्ञेया, तेन बन्धनादीनामपि विशतिसागरोपमकोटीकोट्य उत्कृष्टा स्थितिरिति दृश्यम् । तथा चोक्तं पचस-ग्रहटीकायाम्-“स्थित्युदयबन्धकाला सघातनबन्धनाना स्वशरीरतुड्या ज्ञेया” तदत्र स्थितितुड्यतया प्रयोजनमिति । सप्रत्युक्तोत्तरप्रकृतीनामेवोत्कृष्टावाधामाह-‘एवइयावाह वाससय त्ति’ लिगव्यत्ययादेतावन्ति वर्षशतान्यवाधा कर्मणः प्रदेशविपाकान्यामनुदयकाल इत्यहरघटना । ज्ञावार्थस्त्रयम्-यासा प्रकृतीना यावन्त्यः कोटीकोटय स्थितिरुक्ता तासा

तावन्ति वर्षशतान्यबाधेति तावन्मात्रेषु समयेषु न वेद्यदलिकनिपेकं करोतीतियावत् । तद्यथा-पंचानां विघ्नप्रकृतीनां
 पंचानां ज्ञानावरणप्रकृतीनां नवानां दर्शनावरणप्रकृतीनामसातवेदनीयस्य त्रिंशत्सागरोपमकोटीकोट्य उत्कृष्टा स्थिति-
 रुक्ता तस्या अबाधाकालोऽप्युत्कृष्टस्त्रिंशत्सहस्रशतानि वेदितव्यः । यथा दानान्तरायमुत्कृष्टस्थितिकं बद्धं सत्रिंशत्सहस्रशतानि
 यावन्न कांचिदपि स्वोदयतो जीवस्य बाधामुत्पादयति, अबाधाहीनश्च कर्मदलिकनिपेकः । एवं सर्वप्रकृतिष्वपि वाच्यम् ।
 यथा सूक्ष्मत्रिके विकल्पत्रिके चाष्टादश वर्षशतान्यबाधा, अबाधाहीनश्च कर्मदलिकनिपेकः । समचतुरस्रसंस्थानवज्ररूप-
 जनाराचसंहननयोर्दशवर्षशतान्यबाधा, अबाधाहीनश्च कर्मदलिकनिपेकः । न्यग्रोधपरिमंरुलसंस्थानरूपजनाराचसंहनन-
 योर्द्वादशवर्षशतान्यबाधा, अबाधाहीनश्च कर्मदलिकनिपेकः । सादिसंस्थाननाराचसंहननयोश्चतुर्दशवर्षशतान्यबाधा,
 अबाधाहीनश्च कर्मदलिकनिपेकः । कुब्जसंस्थानार्धनाराचसंहननयोः षोडशवर्षशतान्यबाधा, अबाधाहीनश्च कर्मदलिक-
 निपेकः । वामनसंस्थानकीलिकासंहननयोरष्टादशवर्षशतान्यबाधा, अबाधाहीनश्च कर्मदलिकनिपेकः । हुंडसंस्थानसेवार्त-
 संहननयोर्विंशतिवर्षशतान्यबाधा, अबाधाहीनश्च कर्मदलिकनिपेकः । पौरुशरु कपायेषु चत्वारि वर्षसहस्राण्यबाधा,
 अबाधाहीनश्च कर्मदलिकनिपेकः । मृदुलघुस्निग्धोष्णसुरजिगन्धश्वेतवर्णमधुररसलक्षणानां सप्तानां वर्षसहस्रमेकमबाधा,
 अबाधाहीनश्च कर्मदलिकनिपेकः । हारिद्रवर्णाम्लरसयोः सार्धद्वादशवर्षशतान्यबाधा, अबाधाहीनश्च कर्मदलिकनिपेकः ।
 लोहितवर्णकषायरसयोः पंचदशवर्षशतान्यबाधा, अबाधाहीनश्च कर्मदलिकनिपेकः । नीलवर्णकटुकरसयोः सार्धसप्तदश-
 शतान्यबाधा, अबाधाहीनश्च कर्मदलिकनिपेकः । कृष्णवर्णतिक्तकरसयोर्वर्षसहस्रद्वयमबाधा, अबाधाहीनश्च कर्मदलिक-

निपेक । तथा प्रशस्तविहायोगतिजच्चैर्गोत्रसुरगतिसुरानुपूर्वीस्थिरशुभसुभगसुस्वरादेययश कीर्तिपुरुषवेदहास्यरतिलक्षणाना
त्रयोदशप्रकृतीनामेक वर्षसहस्रमवाधा, अवाधाहीनश्च कर्मदलिकनिपेक । मिथ्यात्वस्य सप्त वर्षसहस्राण्यवाधा, अवाधा-
हीनश्च कर्मदलिकनिपेक । मनुष्यगतिमनुष्यानुपूर्वीस्त्रीवेदसातवेदनीयलक्षणाना चतसृणा प्रकृतीना पचदशवर्षशतान्य-
वाधा, अवाधाहीनश्च कर्मदलिकनिपेकः । तथा जयजुगुप्साऽरतिशोकवैक्रियशरीरवैक्रियागोपागतिर्यगगतिर्यगानुपू-
र्वीश्रौदारिकशरीरौदारिकागोपागनरकगतिनरकानुपूर्वीनीचैर्गोत्रतैजसकार्मणागुरुलघुनिर्माणोपघातास्थिराशुजडुर्जगडु स्व-
रानादेयायश.कीर्तित्रसवादरपर्याप्तप्रत्येकस्थावरैकेन्द्रियजातिपचेन्द्रियजातिनपुंसकवेदाप्रशस्तविहायोगतिजड्वासोद्योतात-
पपराघातगुरुर्कशरुक्षशीतदुरजिगन्धलक्षणाना द्विचत्वारिंशत्प्रकृतीना द्वे वर्षसहस्रे अवाधा, अवाधाहीनश्च कर्मद-
लिकनिपेक इति ॥ ३२ ॥

गुरु कोडिकोडि अंतो तित्थाहाराण जिन्नमुहु वाहा । लहुविइ संखगुण्णा नरतिरियाणाउ पल्लतिगं ॥३३॥

टीका-स्थितिशब्दस्योत्तरपदस्थस्येहापि सबन्धान्तरुर्गरीयसी उत्कृष्टा स्थिति सागरोपमाणा कोटीकोट्या अन्तर्मध्ये
'तित्थाहाराण त्ति' तीर्थकरनामाहारकशरीराहारकागोपागलक्षणाना तिसृणा प्रकृतीना जवतीति शेष । किमुक्त जयति ?
तीर्थकरनाम्न आहारकद्विकस्य च सागरोपमाणामन्त कोटीकोटीप्रमाण एवोत्कृष्ट स्थितिवन्धकालो जयति नोपरिष्ठादिति ।
'जिन्नमुहु वाह त्ति' प्राकृतत्वादकारलोपे जिन्नमुहूर्तमन्तमुहूर्तमात्रमेव कालमवाधाऽनुदयावस्था उत्कृष्टा, जघन्याप्यन्त-
मुहूर्तमात्रैव तत पर दलिकरचनाया सज्ञावेनावश्य प्रदेशोदयस्य सज्जवादिति । केचित्तीर्थकरनामकर्मान्तमुहूर्तादूर्ध्व

कस्यचित्प्रदेशत उदेति, तद्बुदये चाङ्गैश्वर्यादय ऋद्धिविशेषा अन्यजीवेभ्यो विशिष्टतरास्तस्य संज्ञवन्तीति संज्ञावयाम इति व्याचक्षते । उत्कृष्टा तीर्थकराहारकयोः स्थितिरुक्ता, अथैतयोरेव जघन्यां स्थितिमाह—‘बहुविद् संखगुणै त्ति’ बहु-स्थितिस्तीर्थकराहारकयोः संख्येयेन संख्यातकद्वहणेन गुणेन गुणकारेणोना हीना संख्यगुणोना उत्कृष्टस्थितिवन्धकाल एव सागरोपमान्तःकोटाकोटीरूपः संख्येयगुणहीनो जघन्यस्थितिवन्धः सागरोपमान्तःकोटीकोटीप्रमाण इति तात्पर्यम् । तत्रेहाप्याहारकस्य ये बन्धनसंघातास्तेषामपि स्वशरीरस्थितिप्रमाणैव स्थितिर्विज्ञेयेति । ननु तीर्थकरनामकर्म तीर्थकरज्ञ-वादर्वाक् तृतीयज्ञव एव बध्यते । यदागमः—“ब्रह्म इ तं तु जगवत् त इत्यज्ञवे सक्कइत्ताणं” तत्कथं जघन्यतोऽप्यन्तःसाग-रोपमकोटाकोटीप्रमाणा तस्य स्थितिरुपपद्यते ? तदयुक्तमज्ञिप्रायापरिज्ञानात् ‘ब्रह्म इ तं तु’ इत्यादिकं निकाचनापेक्षयोक्त-मितरथा तु तृतीयज्ञवादर्वाक्तरामपि बध्यते । यदाहुः संशयशतशाखिशतनानिशिताकुंठकुठारकटपाः श्रीजिनज्ञप्रग-णिहमाश्रमणपादाः विशेषणवत्याम्—“कोरुाकोमी अयरोवमाण तित्थयरनामकम्मविद् । ब्रह्म इ य तं अणंतरज्ञवंमि त इ-यंमि निहिंठ ॥ १ ॥” ततः कथमेतत्परस्परं युज्यते ? अत्रोत्तरं—“जं ब्रह्मइत्ति जणियं निकाइयं तं तु तत्थ नियमोयं । तदवंजफलं नियमा जयणा अनिकाइयावत्थे ॥ १ ॥” आह—यदि तीर्थकरनाम्नो जघन्यापि स्थितिरन्तःसागरोपमकोटी-कोटीप्रमाणा तर्हि तावत्याः स्थितेस्तिर्यग्ज्ञवन्नमणमन्तरेण पूरयितुमशक्यत्वात्तिर्यग्गतावपि तीर्थकरनामसत्कर्मा जन्तुः

१ बध्यते तत्तु भगवतस्तृतीयभवेऽवष्वक्कयित्वा । २ कोटाकोट्यतरोपमाणां तीर्थकरनामकर्मस्थितिः । बध्यते च तदनन्तरे भवे तृतीये (इति) निर्दिष्टम् । ३ यद्बध्यत इति भणितं तत्तु निकाचितं तत्रायं नियमः ॥ (यत्) तदवन्ध्यफलं नियमाद्भजनाऽनिकाचितावस्थे ॥

कियन्तं काल यावन्नवेत्तथा च सत्यागमविरोधः, आगमे तिर्यग्गतौ तीर्थकरनामसत्कर्मा सन् प्रतिषिध्यते । अत्रोच्यते-
निकाचितस्यैव तीर्थकरनामकर्मणस्तिर्यग्गतौ सत प्रतिषेधात् । उक्तं च-“जमिह निकाश्यतित्य तिरियभवे त निसे-
हिय संत । इयरमि नत्थि दोसो उवट्टणावट्टणासप्रे ॥ १ ॥” अस्या अहरगमनिका-इहास्मिन् प्रवचने यत्तीर्थकरना-
मकर्म निकाचितमवश्यंवेद्यतया व्यवस्थापित तदेव स्वरूपेण सद्दिद्यमान तिर्यग्गतौ निषिद्ध, इतरस्मिन् पुनरनिकाचिते
उद्धर्तनापवर्तनासाध्ये तिर्यग्गतावपि विद्यमाने न कश्चिद्दोषः, यतस्तत्प्रचूतस्थितिकमप्यपवर्तनाकरणेन लघुस्थितिकं
क्रियते, उद्धर्तनया वा तदन्यप्रकृतित्वेनावस्थाप्यत इति । ‘नरतिरियाणाञ्च पद्धतिग ति’ नरतिरश्चामायुषो पट्यत्रिक
पट्योपमत्रिकमुत्कृष्टा स्थितिरिति । यद्यपि मूलप्रकृत्युत्कृष्टस्थितिज्ञानप्रस्तावे देवनारकायुषोस्त्रयस्त्रिशत्सागरोपमत्वह्यैव
स्थितिरुक्ता, नरतिर्यगायुषोस्तु पट्योपमत्रयप्रमाणैव, तथापि पूर्वकोटित्रिजागाधिकैवासौ सर्वा बध्यते इत्यवसेयम् ।
नन्वेव तर्हि सूत्रे पूर्वकोटीत्रिजागाधिकत्वं कस्मान्नोक्त ? सत्यम्, असौ पूर्वकोटीत्रिजागोऽवाधारूपतयैवोपयाति न पुन-
रुदयमायाति, अतो यावती स्थितिरायुषो वेद्यते तावत्प्रमाणैवावाधारहिता सूत्रे उपात्तेत्यदोष इति ॥ ३३ ॥

इगविगलपुव्वकोडिं पलियासंखंस आउचउ अमणा । निरुवकमाण ठमासा अवाह् सेसाण चवतंसो ॥३४॥

टीका-एकेन्द्रिया विकलेन्द्रियाश्च पूर्वाण्यागमप्रतीतानि तद्यथा “पुव्वस्स उ परिमाण सयरि खलु इति कोमिलरकाञ्च ।
उप्पन्न च सहस्सा बोधवा वासकोमीण ॥ १ ॥” तेषा पूर्वाणा कोटी पूर्वकोटी ता पूर्वकोटी यावदायुष उत्कृष्टा

१ पूर्वस्य तु प्रमाण सप्तति खलु भवन्ति कोटिलक्षणा । पट्यचाशच्च सहस्राणि बोद्धव्यानि वर्षकोटीना ।

स्थितिं बध्नन्ति, न पूर्वकोट्यन्यधिकामपीति । आयुःशब्दश्च 'आञ्चञ्च अमण' इति पदाद्योजनीयः । इदमत्र हृदयम्-एकेन्द्रिया विकलेन्द्रियाश्चोत्कृष्टतोऽपि पूर्वकोट्यायुष्केष्वेव नरतिर्यक्तु समुत्पद्यन्ते न नारकदेवासंख्येयवर्षायुष्कतिर्यङ्मनुष्येषु, अत एकेन्द्रियविकलेन्द्रियाणामुत्कृष्टायुर्वन्धः पूर्वकोटीस्वस्वज्ञवत्रिजागान्यधिको वेदितव्यः । एषां स्वस्वज्ञवत्रिजागोऽबाधा, अबाधाहीनश्च कर्मदलिकनिषेकः । यदुक्तं कर्मप्रकृतौ-“सेसाण पुत्रकोडी साञ्चतिजागो अवाहा सिं” अत्र टीका-शेषाणां चैकेन्द्रियवीन्द्रियत्रीन्द्रियचतुरिन्द्रियाणां पर्याप्तपर्याप्तानामसंज्ञिपंचेन्द्रियसंज्ञिपंचेन्द्रियाणां चापर्याप्तपर्याप्तानामायुष उत्कृष्टस्थितिवन्धः पूर्वकोटीस्वस्वज्ञवत्रिजागान्यधिको वेदितव्यः । आयुष उत्कृष्टस्वज्ञवत्रिजागोऽबाधा, अबाधाकालहीनश्च कर्मदलिकनिषेक इति । 'पलियासंखंस आञ्चञ्च अमण ति' अमनसो मनोयोगरहिता असंज्ञिनः पर्याप्ता इत्यर्थः पल्योपमासंख्यांशं पल्योपमासंख्येयजागं आयुषां चतुष्कं बध्नन्ति, विज्ञक्तिलोपश्च प्राकृतत्वात् । किमुक्तं जवति ? असंज्ञिपंचेन्द्रियेषु आयुरुत्कृष्टस्थितिवन्धकेषु चतुर्णामप्यायुषां परजवसंवन्धिनामुत्कृष्टा स्थितिः पल्योपमासंख्येयजागमात्रा पूर्वकोटित्रिजागाधिका जवति पूर्वकोटित्रिजागश्चाबाधा, अबाधाहीनश्च कर्मदलिकनिषेकः । यदवादि कर्मप्रकृतौ श्रीमदाराध्यपादैः-“आञ्चञ्चकुकोसं पल्लासंखिज्जाग अमणेषु” इति । आयुषामुत्कृष्टां स्थितिमजिधाय तेषामद्योत्कृष्टामबाधामाह-“निरुपक्रमाण ठमासा अवाहा ति' निरुपक्रमाणां सत्या सत्यज्ञामेति न्यायात् निरुपक्रमायुषां देवनारकाणामसंख्येयवर्षायुषां नरतिरश्चां च जवान्तर-

१ आयुश्चतुष्कमुत्कृष्टं पल्योपमासंख्यांशोऽमनस्केषु ।

प्रायोग्यायुर्वन्धकारिणा एमासप्रमाणाऽवाधा व्यावर्णितस्वजावा ज्वतीति शेषः । यतस्ते एमासावशेषायुष एवो-
त्तरज्वप्रायोग्यमायुर्वधन्ति । यदाह ज्ञाप्यपीयूषपयोधि -“देवा नेरश्या वा असखनासाज्या य तिरिमणुया ।
वम्मासवसेसाज् परज्वियं आज वधति ॥ १ ॥” इति । यथोक्त एवावाधाकाल । केचित्तु मन्यन्ते-युगलधा-
र्मिकाः पट्योपमासख्येयभागे निजायुष्यवशिष्यमाणे परज्ववायुष्क वधन्ति, तन्मतेनावाधापि युगलधार्मिकानुद्दिश्य
पट्योपमासख्येयजागप्रमाणैवेति मन्तव्यम् । तदुक्तम् “पल्लियासखिज्जस जुगधम्मीण वयतन्ने” इति । ‘सेसाण ज्वतसो
त्ति’ शेषाणां संख्येयवर्षायुषा सोपक्रमनिरूपकमायुषा नरतिरश्चा ज्वस्य स्वस्वकीयजन्मनख्यंशस्त्रिजागो ज्वत्र्यशोऽवाधे-
त्यत्रापि सवन्धनीय, यतस्ते निजजन्मनि त्रिजाग एवावशिष्टे “सेसा पुणो तिजाए” इति वचनादुत्कृष्टतः परज्वप्रायो-
ग्यमायुर्वन्ध विदधतीति ॥ ३४ ॥

प्रतिपादिता सर्वोत्तरप्रकृतीनामवाधान्वितोत्कृष्टा स्थितिः, इदानीं तासामेव जघन्या स्थिति निरूपयितुकाम आह—
लहुठिश्चंधो संजलणलोहपणविग्घनाणदंसेसु । जिन्नमुहुत्तं ते अठ जसुच्चे वारस य साए ॥ ३५ ॥
टीका-लघुस्थितिवन्धो जघन्यस्थितिवन्धो जिन्नमुहूर्त ज्वति, क्वेत्याह-सज्वलनलोत्ते प्रतीते, पणशब्दस्य प्रत्येक
सवन्धाद्भिन्नपचके दानदान्नजोगोपजोगवीर्यान्तरायरूपे, ज्ञानावरणपचके मतिश्रुतावधिमनपर्यायकेवलज्ञानावरणलक्षणे,
‘दंसेसु त्ति’ दर्शनचतुष्के चक्षुरचक्षुरवधिकेवलदर्शनावरणस्वजावे । कोऽर्थः ? ज्ञानावरणपचकान्तरायपचकदर्शनचतु-

१ पल्यासख्याश युग्मधर्मिणामन्ये वदन्ति (अवाधामिति शेष) ।

ष्कसंज्वलनलोचलक्षणानां पंचदशप्रकृतीनां जघन्यस्थितिवन्धोऽन्तर्मुहूर्तमात्र एव, यतः संज्वलनलोचस्यानिवृत्तिवादर-
गुणस्थानके शेषचतुर्दशप्रकृतीनां सूक्ष्मसंपरायगुणस्थानकचरमसमये स्ववन्धुव्यवहृदकालेऽन्तर्मुहूर्तमात्रैव स्थितिर्वध्यते ।
‘ते अत्र ति’ व्याख्यानतो विशेषप्रतिपत्तिरिति न्यायात्ते मुहूर्ता घटिकाद्यप्रमाणा अष्टावष्टसंख्या यशःकीर्तिनामोच्चै-
र्गोत्रयोर्जघन्यस्थितिर्भवति । ‘वारस य ति’ द्वादश मुहूर्ताः, ‘चः’ पुनरर्थे स च त्रिन्नक्रमः, ततः साते पुनः सातवेद-
नीये कर्मणीति । उक्तं च कर्मप्रकृतौ—“त्रिंशमुहूर्तं आवरणविग्घदंसणचउफलोहेसु । वारस साइ मुहुत्ता अठ य
जसकित्तिउच्चेसु ॥ १ ॥” इति ॥ ३५ ॥

✓ दो इगमासो पस्को संजलणतिगे पुमठवरिसाणि । सेसाणुक्कोसाठ मिठत्तठिईइ जं लरुं ॥ ३६ ॥

टीका—द्वौ मासौ, एको मासः, पक्षश्च जघन्या स्थितिः, क्वेत्याह—संज्वलनत्रिके क्रोधमानमाधारूपे । एतदुक्तं जव-
ति—संज्वलनक्रोधे द्वौ मासौ जघन्या स्थितिः, संज्वलनमाने एको मासो जघन्या स्थितिः, संज्वलनमायायां पक्षः पंचद-
शदिनात्मको जघन्या स्थितिः । ‘पुमठवरिसाणि ति’ पुंवेदेऽष्टौ वर्षाणि जघन्या स्थितिः । यतश्चतसृणामप्येतासां प्रकृ-
तीनामनिवृत्तिवादरगुणस्थाने निजनिजवन्धुव्यवहृदसमये प्रतिपादितप्रमाणैव स्थितिर्वध्यत इति । यासां द्वाविंशतेः प्रकृ-
तीनां स्ववन्धुव्यवहृदसमये जघन्या स्थितिरन्तर्मुहूर्तादिका संभवति तासां तथैव सा प्रतिपादिता, आहारकदिकतीर्थ-
करलक्षणप्रकृतित्रयस्य तदुत्कृष्टस्थितिप्रतिपादनप्रस्ताव एव जघन्याप्यसावन्निहिता, आयुश्चतुष्टयस्य स्वामित्वप्रस्तावे

१ अन्तर्मुहूर्तमावरणान्तरायदर्शनचतुष्कलोभेषु । साते द्वादश मुहूर्ता अष्टौ च यशःकीर्त्युच्चैर्गोत्रयोः ।

वैक्रियषट्स्य च जघन्यस्थितिर्वदयते, शेषपचाशीते प्रकृतीना वादरपर्याप्तिकेन्द्रियेष्वेव प्राप्यमाणजघन्यस्थितिवन्धाना
 जघन्यस्थितिनिरूपणार्थं करणमाह—‘सेसाणुकोसाठ’ इत्यादि गाथार्थं, शेषाणा ऋणितवदयमाणपचत्रिंशत्प्रकृतिन्योऽपशि-
 ष्टाना निजापचकादीना पचाशीतिप्रकृतीनामुत्कृष्टात् सर्वप्रकृतीना निजनिजोत्कृष्टस्थितिवन्धान्मिथ्यात्वस्थित्या सप्तति-
 कोटीकोटीरूपया जागे हृते यद्वन्ध यदवाप्तं सा जघन्या स्थितिः । एव च सति निजापचकेऽसाते च सागरोपमस्य त्रय
 सप्तजागाः, मिथ्यात्वस्य सागरोपम, सज्वलनवर्जद्वादशकपायाणा चत्वार सप्तजागाः, स्त्रीवेदमनुष्यद्विकयोस्त्रयश्चतुर्दश-
 जागाः, यतः पचदशाना पचमे जागे त्रयः, सप्ततेश्च पचमे जागे चतुर्दश लन्यन्ते । सूक्ष्मत्रिके विकल्पेन्द्रियजातित्रिके
 च नव पचत्रिंशत्जागा , यत एतेषामष्टादशकोटीकोट्य उत्कृष्टा स्थितिरुक्ता, तस्या सप्तत्या जागे हृते लब्धा अष्टादश
 सप्ततिजागा , अनयोश्च जाग्यजागहारकराशयोरप्यर्धाकरणे सप्तजागा । एवमन्यत्रापि निज निजमुत्कृष्टस्थितिक जाग्य-
 राशि मिथ्यात्वस्थितिरूप जागहारकराशि चार्धाकृत्य जघन्या स्थितिर्वाच्या । तथा स्थिरशुचसुजगसुस्वरादेयहास्यरति-
 शुचविहायोगतिवज्रर्पजनाराचसहननसमचतुरस्रसस्थानसुरजिगन्धशुक्लवर्णमधुररसमृदुलघुस्निग्धोष्णस्पर्शलक्षणस्य प्रकृ-
 तिसप्तदशकस्यैकः सप्तजाग , शेषस्य च शुचाशुचवर्णादिचतुष्कस्य द्वौ सप्तजागौ, केवल वर्णादिचतुष्क वन्धेऽविशेषित-
 मेवाधिक्रियते इति प्रागेवोक्तम् । ततः सप्तजागद्वयमेव चतुर्णामपि सामान्येन द्रष्टव्यम् । द्वितीययोः संस्थानसहननयोः
 षट् पंचत्रिंशत्जागाः, तृतीययोः संस्थानसहननयोः सप्त पचत्रिंशत्जागा , चतुर्थयोः संस्थानसहननयोरष्टौ पंचत्रिंशत्जागा ,
 पचमयोः संस्थानसहननयोर्नव पचत्रिंशत्जागाः । शेषाणा त्रसवादरपर्याप्तप्रत्येकागुरुलघूपघातपराघातोद्धासास्थिराशुच-

दुर्जगद्गुःस्वरानादेयायशःकीर्त्याँदारिकशरीरौदारिकांगोपांगतिर्यगगतितिर्यगानुपूर्व्येकेन्द्रियजातिपंचेन्द्रियजातिनिर्माणात-
 पोद्योताप्रशस्तविहायोगतिस्थावरहुंडकसंस्थानसेवार्तसंहननतैजसकर्मणनीचैर्गोत्रारतिशोकत्रयजुगुप्सानपुंसकवेदलक्षणानां
 पंचत्रिंशत्प्रकृतीनां सागरोपमस्य द्वौ सप्तजागौ, इयं चासां जघन्या स्थितिरेकेन्द्रियानेवोद्दिश्य प्राप्यते, न शेषजीवा-
 निति । तथा जघन्यस्थितिप्रस्तावादेकेन्द्रियाणामुत्कृष्टोऽपि स्थितिवन्धो वाच्यः, यथाऽयमेव जघन्यस्थितिवन्धः पद्योप-
 मासंख्येयज्ञागमात्रान्यधिक उत्कृष्टो जवतीति । तथा चोक्तम्—“जां एगिंदि जहन्ना पक्षियासंखंससंजुया सा ज । तेसिं
 जिष्ठति” इति पंचसंग्रहाजिप्रायेण व्याख्यातम् । अथ चेदमेव गाथार्धं कर्मप्रकृत्यजिप्रायेणान्यथा व्याख्यायते—“सेसा-
 णमित्यादि’ शेषाणामवशिष्टानां पंचाशीतेः प्रकृतीनामित्यर्थः । ‘उक्कोसाज त्ति’ सूचनात्सूत्रमिति न्यायादुत्कृष्टादिति
 सामान्योक्तावपि वर्गोत्कृष्टात् स्थितिवन्धादिति दृश्यम् । अथ कोऽयं वर्गोत्कृष्टः स्थितिवन्धः ? उच्यते, सजातीयप्रकृतीनां
 समुदायो वर्गः । यथा मतिज्ञानावरणादिप्रकृतिसमुदायो ज्ञानावरणवर्गः, चक्षुर्दर्शनावरणादिप्रकृतिसमुदायो दर्शनावर-
 णवर्गः, वेदनीयादिप्रकृतिसमुदायो वेदनीयवर्गः, दर्शनमोहनीयप्रकृतिसमुदायो दर्शनमोहनीयवर्गः, कषायमोहनीयप्रकृति-
 समुदायः कषायमोहनीयवर्गः, नोकषायमोहनीयप्रकृतिसमुदायो नोकषायमोहनीयवर्गः, नामप्रकृतिसमुदायो नामवर्गः,
 गोत्रप्रकृतिसमुदायो गोत्रवर्गः, अन्तरायप्रकृतिसमुदायोऽन्तरायवर्गः । इत्येवंविधस्य वर्गस्य संबन्धी उत्कृष्टो वर्गोत्कृष्टः
 स्थितिवन्धोऽजिधीयते, तस्माद्वर्गोत्कृष्टात् स्थितिवन्धान्मिथ्यात्वस्थित्या सागरोपमकोटीकोटीसप्ततिरूपया जागे हते

१ यैकेन्द्रियाणां जघन्या सैव पल्योपमासंख्यांशसंयुता तेषां ज्येष्ठेति ।

यल्लब्ध यदनाप्त तत्पट्योपमासख्येयज्ञागोन सज्जघन्यस्थितितया ज्वतीति गम्यते । अत्र च वर्गोत्कृष्टादिति व्याख्याने-
नैतदप्रतीयते-वर्गान्तर्गतानामर्धस्थितिकानामपि सातवेदनीयादीना प्रकृतीना जघन्यस्थित्यानयनाय निजवर्गस्यैवोत्कृष्टा
त्रिंशत्कोटीकोट्यादिका स्थितिर्विज्ञानीया न तु स्वकीया पचदशकोटीकोट्यादिकेति । तथा यद्यपि पट्योपमासख्येयज्ञा-
गोनमिति नोक्त तथापि 'पद्वियासखसहीण द्रहुबंधो त्ति' अनन्तरगाथावयवेनैकेन्द्रियाणा लब्धसप्तज्ञागा. पट्योपमास-
ख्येयज्ञागोना एव जघन्यस्थितितयाऽज्जिधास्यन्ते । अतोऽत्रापि जघन्यस्थितिप्रस्तावात्पट्योपमासख्येयज्ञागोनत्वमवसी-
यते । यदवादि दुर्गादिकुञ्जिकुञ्जस्थलदलनकेसरिवरिष्ठै. शिवशर्मसूरिपादै कर्मप्रकृतौ-“वग्गुकोसविंशैण मित्रचुकोसगेण
ज द्ब्र । सेसाण तु जहन्ना पद्दासखिज्जागूणा ॥ १ ॥” अस्या अहरगमनिका टीका-इह ज्ञानावरणप्रकृतिसमुदायो
ज्ञानावरणीयवर्ग, एव दर्शनावरणवर्ग, वेदनीयवर्ग., दर्शनमोहनीयवर्ग., कपायमोहनीयवर्ग., नोकपायमोहनीयवर्ग,
नामवर्ग, गोत्रवर्ग, अन्तरायवर्ग. । एतेषा वर्गाणा या आत्मीया स्थितिस्त्रिंशत्सागरोपमकोटीकोट्यादिलक्षणा तस्या
मिथ्यात्वस्योत्कृष्टया स्थित्या सागरोपमसप्ततिकोटीकोटीरूपया ज्ञागे हते सति यल्लब्धयते तत्पट्योपमासख्येयज्ञागोन सद्रुक्त-
शेषाणा (पचाशीते) प्रकृतीना जघन्यस्थिते. परिमाणमवसेयम् । तथाहि-दर्शनावरणवेदनीयवर्गयोरुत्कृष्टा स्थितिस्त्रि-
शत्सागरोपमकोटीकोटीप्रमाणा तस्या मिथ्यात्वस्थित्या सप्ततिसागरोपमकोटीकोटीप्रमाणाया ज्ञागे हते सति “शून्य
शून्येन पातयेदिति” वचनाल्लब्धास्त्रयः सागरोपमसप्तज्ञागाः, ते पट्योपमासख्येयज्ञागोना निजापचकासातवेदनीययो-
र्जघन्यस्थितितया मन्तव्याः । दर्शनमोहनीयवर्गस्य चोत्कृष्टा स्थितिः सागरोपमकोटाकोटीसप्ततिरूपा तस्या मिथ्यात्व-

स्थित्या तावत्यैव ज्ञागे-हृते लब्धाः सप्त सागरोपमसप्तज्ञागाः, ते च पटयोपमासंख्येयज्ञागोना मिथ्यात्वस्य जघन्यस्थिति-
 तयाऽवसेयाः । कषायमोहनीयवर्गस्य चोत्कृष्टा स्थितिश्चत्वारिंशत्सागरोपमकोटीकोट्यस्तस्या मिथ्यात्वस्थित्या ज्ञागे हृते
 लब्धाश्चत्वारः सागरोपमसप्तज्ञागाः, ते च पटयोपमासंख्येयज्ञागोनाः संज्वलनरहितकषायद्वादशकस्य जघन्यस्थितितया
 बोद्धव्याः । नोकषायमोहनीयस्य तु वर्गोत्कृष्टा स्थितिर्विंशतिसागरोपमकोटीकोट्यस्तस्याश्च मिथ्यात्वस्थित्या ज्ञागे हृते
 लब्धौ द्वौ सागरोपमसप्तज्ञागौ, तौ च पटयोपमासंख्येयज्ञागोनौ पुरुषवेदवर्जानामष्टानां नोकषायाणां जघन्यस्थितित-
 याऽवसेयौ । नामगोत्रयोश्च प्रत्येकं विंशतिसागरोपमकोटीकोट्यो वर्गोत्कृष्टा स्थितिः, तस्याश्च मिथ्यात्वस्थित्या ज्ञागे हृते
 लब्धौ द्वौ सागरोपमसप्तज्ञागौ, तौ च पटयोपमासंख्येयज्ञागोनौ देवगतिदेवानुपूर्वीनरकगतिनरकानुपूर्वीवैक्रियशरीरवै-
 क्रियांगोपांगाहारकशरीराहारकांगोपांगतीर्थकरनामयशःकीर्तिवर्जानां नाम्नः शेषसप्तपंचाशत्प्रकृतीनां नीचैर्गोत्रस्य च जघ-
 न्यस्थितितया बोद्धव्याविति ॥ ३६ ॥

उक्ता सर्वप्रकृतीनां जघन्या स्थितिरिदानीमेकेन्द्रियाणां सर्वस्वप्रायोग्योत्तरप्रकृतीरुद्दिश्योत्कृष्टां जघन्यां च
 स्थितिमाह—

अयमुक्त्वा सो गिं दिसु पलियासंखंसहीणलहुबंधो । कमसो पणवीसाए पन्ना सय सहस्स संगुणितं ॥ ३७ ॥

टीका—अयमित्यन्तरोद्दिष्टो वर्गोत्कृष्टस्थितिवन्धान्मिथ्यात्वस्थित्या ज्ञागे हृते लब्धसप्तज्ञागरूप उत्कृष्टस्थितिवन्ध
 एकेन्द्रियेषु ज्ञातव्यः । तथाहि—ज्ञानावरणपंचकदर्शनावरणनवकवेदनीयद्विकान्तरायपंचकलक्षणानामेकविंशतेः प्रकृतीनां

त्रय सागरोपमसप्तजागा । यत एतद्वर्गाणां त्रिंशत्सागरोपमकोटीकोट्य उत्कृष्टा स्थितिस्तस्या मिथ्यात्वस्थित्या जागे
 हृते त्रय एव सागरोपमसप्तजागा लभ्यन्ते । इत्येवमन्यत्रापि जागजावना कार्या । ततश्च मिथ्यात्वस्य सप्त सागरोपमसप्त-
 जागा , कपायपोरुशकस्य चत्वार सागरोपमसप्तजागा , नोकपायनवकस्य द्वौ सागरोपमसप्तजागौ, एकेन्द्रियवन्ध-
 योग्यदेवगतिदेवानुपूर्वीनरगतिनरकानुपूर्वीवैक्यशरीरवैक्रियागोपागाहारकद्विकतीर्थकरनामयश कीर्तिवर्जाना शेषा-
 णा नाम्नोऽष्टपचाशत्प्रकृतीना गोत्रद्वयस्य च प्रत्येक द्वौ द्वौ सागरोपमसप्तजागाविति । उक्त एकेन्द्रियाणामुत्कृष्टस्थि-
 तिवन्धः, इदानीं तेषामेव जघन्यस्थितिबन्धमाह—‘पद्मासखसेत्यादि पद्यस्य पद्योपमस्यासंख्याशेनासंख्येयजागेन हीनो
 न्यून’ पद्यासख्याशहीनोऽयमेवोत्कृष्टस्थितिवन्ध सप्तजागत्रयादिकः, किमित्याह—लघुबन्धो जघन्यस्थितिवन्धो जव-
 तीति । अयमज्ञिप्राय—यासा प्रकृतीना यावत्प्रमाणं सप्तजागरूपं एकेन्द्रियाणामुत्कृष्टस्थितिवन्ध उक्तस्तासा तावत्प्र-
 माणः सप्तजागरूप एव पद्योपमासंख्येयजागहीनस्तेषा जघन्यस्थितितया मन्तव्य इति । निरूपित एकेन्द्रियाणामुत्कृष्टो
 जघन्यश्च स्थितिवन्धो गाथापूर्वार्धेन, सप्रत्ययमेव एकेन्द्रियोत्कृष्टस्थितिवन्धो यैर्गुणकारैः संगुणितस्ताडितो द्वीन्द्रिया-
 दीनामसङ्गिपर्यन्ताना प्रायोग्यस्थितितया जवति तान् गुणकारानुत्तरार्धेनाह—‘कमसो पणवीसाए’ इत्यादि क्रमश
 क्रमेण यथासंख्यमित्यर्थः । पंचत्रिंशत्या संगुणित , प्राकृतत्वादिज्जक्तिलोपे पंचाशता संगुणित, शतेन संगुणित,
 सहस्रेण संगुणित. ॥ ३७ ॥

ततः किमित्याह—

विगति असन्निषु जिष्ठो कणिष्ठो पञ्चसंखजागूणो । सुरनरया उ समादशसहस्र सेसा उ खुडुचवं ॥३०॥

टीका—विकलेषु विकलेन्द्रियेषु द्वीन्द्रियत्रीन्द्रियचतुरिन्द्रियेषु, असंज्ञिषु संमूर्धजपंचेन्द्रियतिर्यङ्मनुष्येषु ज्येष्ठः उत्कृष्टः स्थितिबन्धो जवति । इयमत्र ज्ञावना—एकेन्द्रियाणामुत्कृष्टः स्थितिबन्धः सागरोपमसप्तजागत्रयादिकः पंचविंशत्या संगुणितो द्वीन्द्रियाणां ज्येष्ठः संजवत्सर्वप्रकृतीरुद्दिश्य स्थितिबन्धो जवति । स एवैकेन्द्रियाणामुत्कृष्टः स्थितिबन्धः पंचाशता संगुणितस्त्रीन्द्रियाणां ज्येष्ठः स्थितिबन्धो जवति, स एवैकेन्द्रियाणामुत्कृष्टः स्थितिबन्धः शतेन संगुणितश्चतुरिन्द्रियाणां ज्येष्ठः स्थितिबन्धो जवति, सहस्रेण गुणितोऽसंज्ञिपंचेन्द्रियाणां स्वप्रायोग्यसर्वप्रकृतीरधिकृत्य ज्येष्ठः स्थितिबन्धो जवतीति । द्वीन्द्रियादीनामेव जघन्यस्थितिबन्धमानमाह—‘कणिष्ठो पञ्चसंखजागूणो ति’ पट्यस्य पट्योपमस्य संख्यजागेन संख्याततमजागेनो न्यूनः उत्कृष्ट एव स्थितिबन्धः कनिष्ठको जघन्यस्थितिबन्धो जवति । एतदुक्तं जवति—द्वीन्द्रियत्रीन्द्रियचतुरिन्द्रियासंज्ञिपंचेन्द्रियाणामात्मीय आत्मीय उत्कृष्टः स्थितिबन्धः पट्योपमसंख्येयजागहीनः कनिष्ठकबन्धो जवति, आयुश्चतुष्टयस्य जघन्यस्थितिमानमाह—सुरनारकायुपोर्देवनारकायुष्कयोः समा वर्षाणि तासां दशसहस्राणि समादशसहस्राणि दशवर्षसहस्राणीत्यर्थः, जघन्या स्थितिर्जवतीति प्रक्रमः । ‘सेसा उ खुडुचवं ति’ शेषायुषोस्तिर्यङ्मनुष्यायुष्कयोः ‘खुडुचवं ति’ कुडुकः सर्वजवापेक्षया लघीयान्, लिंगव्यत्ययाद्भवो जन्म कुडुकजवः स जघन्या स्थितिर्जवति इति ॥ ३० ॥

प्ररुपिता जघन्यस्थितिरिदानीं सर्वोत्तरप्रकृती प्रतीत्य जघन्यावाधामाह-

सवाण वि लहुवधे जिन्नमुहू अवाह आउजिष्ठे वि । केइ सुराउसमं जिणमंतमुहू विति आहारं ॥ ३९ ॥

टीका-सर्वासामपि सर्वप्रकृतीना विशत्युत्तरशतसख्यानामपि लघुवन्धे जघन्यस्थितिवन्धे जिन्नमुहूर्तमन्तमुहूर्तमवा-
धाऽनुदयकाल । किं सर्वप्रकृतीना जघन्यग्रन्ध एतेय जघन्याऽनाधा, आहोश्चिदस्ति कासाचिदियमुत्कृष्टेऽपीत्याह-‘आउ-
जिष्ठे वि’ आयुषा ज्येष्ठेऽपि ज्येष्ठवन्धेऽपि, न केवल जघन्य एवेत्यपिशब्दार्थ । जघन्यावाधाऽन्तमुहूर्तप्रमाणा जव-
तीति योगः । एतेनायुषश्चतुर्जगकैरनाधेति सूचित, तद्यथा-ज्येष्ठे आयु स्थितिवन्धे ज्येष्ठाऽवाधा, ज्येष्ठे आयु स्थिति-
वन्धे जघन्याऽनाधा, जघन्ये आयु.स्थितिवन्धे ज्येष्ठाऽनाधा, जघन्ये स्थितिवन्धे जघन्यावाधेति । अधुना तीर्थकरा-
हारकविक्रयो प्रादनिरूपितामपि जघन्या स्थितिं पुनर्मतान्तरेणाह- ‘केइ सुराउसम’ इत्यादि केचिदाचार्या सुरायुषा
देनायुषा देनायुष्केण दशवर्षसहस्रप्रमाणेन सम तुल्य सुरायु सम देवायुस्तुल्यस्थितिकं जघन्यतो वध्यते । किं तदित्याह-
‘जिण ति’ तीर्थकरनामकर्म न्युवते । तथा च तैरभ्यधायि-“सुरनारयाउयाणं दसवाससहस्स लहु सतिवाण ।” ‘लहु
त्ति’ जघन्या स्थितिः सतीर्थयोस्तीर्थकरनामयुक्तयोरित्यर्थ । तथा ‘आहार ति’ आहारकविक्रमाहारकशरीराहारकागो-
पागलक्षणमन्तमुहूर्तं जघन्यतो वध्यते, किंचिदूनमुहूर्तस्थितिकं जघन्येन वध्यत इति न्युवते । तथा च तैरुक्तम्-“आहा-
रकविग्यावरणाण किचूण” ‘किचूण ति’ किंचिदून मुहूर्तं जघन्या स्थितिरिति ॥ ३९ ॥

तिर्यङ्गानुष्यायुर्षोर्जघन्या स्थितिः क्षुब्धकञ्जवप्रमाणा ज्वतीति प्रागुक्तम् । ततस्तं क्षुब्धकञ्जवं सप्तपंचं निरूपयितुकामो
गाथायुगलमाह-

सत्तरस समहिया किर इगाणुपाणुंमि हुंति खुडुजवा । सगतीससयतिहुत्तर पाणू पुण इगमुहुत्तंमि ॥४०॥
पणसठिसहस्स पणसय ठत्तीसा इगमुहुत्त खुडुजवा । आवलियाणं दोसय ठप्पन्ना एग खुडुजवे ॥ ४१ ॥

टीका-सप्तत्रिंशदधिका दश सप्तदश समञ्जिकाः किञ्चित्समर्गलाः । किलेत्याप्तोक्तावित्येवं ब्रुवते । एकानप्राणै हृष्टा-
नवकटपादिगुणोपेतस्य जन्तोरेकस्मिन्ब्रह्मासनिःश्वासरूपे ज्वन्ति क्षुब्धकाः । सूत्रे च 'आणुपाणुंमि ति' उकारः
"स्वराणां स्वरा" (सि० ८-४-२३७) इति प्राकृतसूत्रेण । अयमर्थः-एकस्मिन् प्राणापाने क्षुब्धकञ्जवाः सप्तदश
ज्वन्तीति किलाप्ता ब्रुवते, एते च साधिकसप्तदश क्षुब्धकञ्जवा मुहूर्तगतक्षुब्धकञ्जवग्रहणराशेर्वक्ष्यमाणगाथोपन्यस्तस्य
जाज्यस्य मुहूर्तगतप्राणापानराशिनैव जागे हते लज्यन्ते, अतः प्रथमं मुहूर्तान्तर्गतप्राणापानराशेर्जागहारकरूपस्य
प्रमाणनिरूपणार्थमाह-'सगतीससयतिहुत्तरेत्यादि' सप्तत्रिंशच्चतानि त्रिसप्तत्यधिकानि, अंकतोऽपि ३७७३ 'पाणु ति'
प्राकृतत्वात्प्राणापाना उह्वासनिःश्वासाः पुनरेकमुहूर्ते घटिकाद्यरूपे ज्वन्ति । उक्तो जागहारको राशिरधुना जाज्यस्य
मुहूर्तगतक्षुब्धकञ्जवग्रहणराशेः प्रमाणमाह-'पणसठीत्यादि' विञ्जक्तिलोपात्पंचषष्टिसहस्राणि पंचशतानि षट्त्रिंशानि
षट्त्रिंशदधिकानि, अंकतोऽपि ६११३६ एकमुहूर्ते क्षुब्धकञ्जवा एकमुहूर्तक्षुब्धकञ्जवग्रहणानि ज्वन्तीत्यर्थः । पंचषष्टिसह-
स्रपंचशतषट्त्रिंशदधिकलक्षणस्य मुहूर्तगतक्षुब्धकञ्जवग्रहणराशेर्जाज्यस्य मुहूर्तगतप्राणापानराशिना त्रिसप्तत्यधिकसप्त-

त्रिंशत्प्रमाणेन जागे हृते सति यद्वच्यते, तदेकत्र प्राणापाने क्षुब्धकजवग्रहणप्रमाणं जवतीति । तानि तु सप्तदश ।
 तथा यैर्जागहाराकमानैरशौ क्षुब्धकजवग्रहणं जवति, ते त्वत्रैकत्र प्राणापानेऽष्टादशस्यापि क्षुब्धकभवग्रहणस्याशाः पचनवत्य-
 धिकत्रयोदशशतप्रमाणा अवशिष्यन्ते, अष्टसप्तत्यधिकत्रयोविंशतिशतानि चाशाना न पूर्यन्ते इति । स्थापना १७ अशा
 १३ए५ शेषाशाः २३७७ । अतो यदुक्तम्—‘सत्तरससमद्विया किर इगाणुपाणुमि द्दुति खुडुज्जा’ इति तद्युक्तमिति । क्षुब्ध-
 कजवग्रहणं च सर्वेषामप्यौदारिकशरीरिणा जवतीत्यवसेयम्, जगत्यामेवमेवोक्तत्वात्, कर्मप्रकृत्यादिषु औदारिकश-
 रीरिणा तिर्यज्जनुष्याणामायुषो जघन्यस्थितिः क्षुब्धकजवग्रहणरूपायाः प्रतिपादनाच्च । यत्पुनरावश्यकटीकाया क्षुब्धक-
 जवग्रहणं वनस्पतिष्वेव प्राप्यत इत्युक्तं तन्मतान्तरमित्यवसीयत इति । साप्रतमेकस्मिन् क्षुब्धकजवग्रहणे आवलिकाघारेण
 काखमानं निरूपयितुकामो यावत् आवलिका एकस्मिन् क्षुब्धकजवग्रहणे जवन्त्येतदेवाह—‘आवलियाणं दो सयेत्यादि’
 आवलिकानां “असखिज्जाणं समयाणं समुदयसमिर्इसमागमेणं सा एगा आवलिय ति बुच्चइ” इत्यागमप्रतिपादितस्व-
 रूपाणां द्वे शते षट्पचाशदधिके जवत । एकक्षुब्धकजवे एकक्षुब्धकजवग्रहणे इति ॥ ४० ॥ ४१ ॥

प्रतिपादितं स्थितिवन्धप्रसगागत क्षुब्धकजवग्रहणप्रमाणं, उक्त उत्कृष्टस्थितिवन्धो वैक्रियपट्टवर्जो जघन्यस्थितिवन्धश्च
 सर्गाः प्रकृतीराश्रित्य, संप्रत्येता एव प्रकृतीः प्रतीत्योत्कृष्टस्थितिवन्धस्वामिनो निरूपयन्नाह—
 अविरयसम्मो तिष्ठं आहारदुगामराज य पमत्तो । मिठदिठी वधइ जिठठिइं सेसपयडीणं ॥ ४२ ॥

१ अतरयेयानां समयानां समुदयसमितिसमागम (य) स एकावलिकेत्युच्यते ।

टीका-अविरतसम्यक्त्वोऽविरतसम्यग्दृष्टिव्याख्यानतो विशेषप्रतिपत्तिरिति न्यायान्मनुष्यः पूर्वं नरकवज्रायुष्को नरकं जिगमिषुरवश्यं मिथ्यात्वं यत्र समये प्रतिपद्यते, ततोऽनन्तरेऽर्वाक्स्थितिवन्धे 'तिष्ठं ति' तीर्थकरनाम उत्कृष्टस्थितिकं वध्नाति "तिष्ठंयंरं पि मणुस्सो अविरयसंमे समज्जेइ" इति वचनात् । इयमत्र जावना-तीर्थकरनाम्नो ह्यविरतसम्यग्दृष्ट्यादयोऽपूर्वकरणावसाना बन्धका ज्वन्ति किं तूत्कृष्टा स्थितिरूत्कृष्टसंक्षेपेण वध्यते स च तीर्थकरनामबन्धकेष्वविरतस्यैव यथोक्तविशेषणविशिष्टस्य लभ्यत इति शेषव्युदासेनास्यैवोपादानमिति जावः । तत्र तिर्यचस्तीर्थकरनाम्नः पूर्वप्रतिपन्नाः प्रतिपद्यमानकाश्च ज्वप्रत्ययेनैव न ज्वन्तीति मनुष्यग्रहणं, वद्भतीर्थकरनामकर्मा च पूर्वमवद्धनरकायुर्नरकं न व्रजतीति पूर्वं नरकवज्रायुष्कस्य ग्रहणं, द्वायिकसम्यग्दृष्टिश्च श्रेणिकादिवत्ससम्यक्त्वोऽपि कश्चिन्नरकं प्रयाति किं तु तस्य विशुद्धत्वेनोत्कृष्टस्थित्यवन्धकत्वात्तस्या एव चेह प्रकृतत्वान्नासौ गृह्यतेऽतस्तीर्थकरनामकर्मात्कृष्टस्थितिवन्धकत्वान्मिथ्यात्वाज्जिमुखस्यैव ग्रहणमिति । तथा आहारकद्विकमाहारकशरीराहारकांगोपांगलक्षणं 'प्रमत्तु ति' प्रमत्तसंयतोऽप्रमत्तजावान्निवर्तमान इति विशेषो दृश्यः, उत्कृष्टस्थितिकं वध्नाति । अशुजा हीयं स्थितिरित्युत्कृष्टसंक्षेपेणैवोत्कृष्टा वध्यते, तद्वन्धकश्च प्रमत्तयतिरप्रमत्तजावान्निवर्तमान एवोत्कृष्टसंक्षेपशुक्तो लभ्यत इतीदं विशिष्यते । तथाऽमरायुर्देवायुष्कं प्रमत्तसंयतः पूर्वकोट्यायुरप्रमत्तजावाज्जिमुखो वेद्यमानपूर्वकोटीलक्षणायुपो जागद्वये गते सति तृतीयजागस्याद्यसमये उत्कृष्टस्थितिकं पूर्वकोटिनिजागाधिकत्रयस्त्रिंशत्सागरोपमलक्षणं वध्नाति, पूर्वकोटीनिजागस्य द्वितीयादिषु समयेषु

१ तीर्थकरनामापि मनुष्योऽविरतसम्यग्दृष्टिः समर्जयति ।

वधतो नोत्कृष्टं लक्ष्यते, अवाधाया परिगलितत्वेन मध्यमत्वप्राप्तेरित्याद्यसमयग्रहणम् । अप्रमत्तजावाज्जिमुखताविशेषणं
 तर्हि किमर्थमिति चेदुच्यते-शुजेय स्थितिर्निशुद्ध्या वध्यते सा चास्यैप्रमत्तजावाज्जिमुखस्यैव लक्ष्यत इति । तर्ह्यप्रमत्त एव
 कस्मादेतद्वन्धकत्वेन नोच्यत इति चेदुच्यते-अप्रमत्तस्यायुर्वन्धारजनिपेधात् “देवाजय प्रमत्तो” इति वचनात् प्रमत्तेनै-
 वारब्धमायुर्वन्धमप्रमत्तः कदाचित्समर्थयते “देवाजय च, इकं नायव अप्रमत्तमि” इति वचनात् । शेषाणां पुरुषोत्तर-
 शतसख्यप्रकृतीनां ज्येष्ठस्थितिमुत्कृष्टस्थितिं मिथ्यादृष्टिं सर्वपर्याप्तिपर्याप्तः सर्वसङ्क्षिप्तो वध्नाति । यत स्थितिरशुजा
 सङ्केशप्रत्यया च, सङ्क्षिप्तश्च बन्धकेषु मध्ये मिथ्यादृष्टिरेव ज्वतीति ज्ञातव्यम् । अत्र च प्रायोवृत्त्या सर्वसङ्क्षिप्तत्वमुच्यते
 यावता तिर्यङ्मनुष्यायुपी उत्कृष्टे तत्प्रायोग्यविशुद्धो वध्नातीति द्रष्टव्यम्, तयोः शुद्धस्थितिकत्वेन विशुद्धिजन्यत्वात् ।
 उक्तं च-“सैवच्छिर्णं उक्कोसत्तं उ उक्कोससकिलेसेण । विवरीए य जहन्नो आउगतिगवज्जं सेसाणं ति ॥ १ ॥” ननु
 यदि निशुद्धित इदमायुष्कस्य वध्यते, तर्हि मिथ्यादृष्टेः सकाशात् सास्वादनो विशुद्धतरं प्राप्यते, स कस्मादेतद्वन्धक-
 त्वेन नोक्तः ? न च वक्तव्यं तिर्यङ्मनुष्यायुपी सास्वादनो न वध्नाति, तद्वन्धस्य सप्ततिकोटिष्वस्यानुज्ञानात्तथा चोक्त-
 मायुःसवेधजगकावसरे सप्ततिटीकाया-“तिर्यगायुपो बन्धो मनुष्यायुप उदयस्तिर्यङ्मनुष्यायुपी सती” एष विकल्पो मि-
 थ्यादृष्टे सास्वादनस्य वा, मनुष्यायुपो बन्धो मनुष्यायुप उदयो मनुष्यमनुष्यायुपी सती, एषोऽपि विकल्पो मिथ्यादृष्टे
 सास्वादनस्य वा” तत्कथमुक्तं “मिथ्यादृष्टी वधइ जिच्छिर्णं सेसपयनीण” इति ? । अत्र प्रतिविधीयते-सत्यामपि हि

१ देवायुष्क प्रमत्तः । २ देवायुश्चैकं ज्ञातव्यं अप्रमत्ते । ३ सर्वस्थितिपूत्कृष्टा तूत्कृष्टसङ्केशेन । विपरीते च जघन्य आयुष्कत्रिकवर्जाणां शेषाणाम् ।

सामान्यतो मनुष्यतिर्यगायुर्बेधानुज्ञायामसंख्येयवर्षायुष्कयोग्यमुत्कृष्टं प्रस्तुतायुर्घयं सास्वादनो न निवर्तयति, सास्वा-
दनस्य गुणप्रतिपाताज्जिमुखत्वेन गुणाज्जिमुखविशुद्धमिथ्यादृष्टेः सकाशाद्विशुद्धाधिक्यस्यानवगम्यमानत्वात्, शास्त्रान्तरे-
ऽपि च मिथ्यादृष्टेः सकाशादविरतादय एव यथोत्तरमनन्तगुणविशुद्धाः पठ्यन्ते, न सास्वादनः । न चैतन्निजमनीषि-
काशिष्टिपकट्टिपतं, यदाहुः श्रीशिवशर्मसूरिपूज्याः—संबुक्कोसविर्णं मिह्विही उ बंधुं ञणिउं । आहारगतिद्वयरं
देवाउं वा वि मुत्तूणं ॥ १ ॥” ४२ ॥

इह पूर्वं संक्लिष्टो मिथ्यादृष्टिः पुरुशोत्तरप्रकृतिशतस्योत्कृष्टस्थितिवन्धकः सामान्येनैवोक्तः, स च नारकादिजेदेन
चिन्त्यमानश्चतुर्धा ञवति, ततो नारकास्तिर्यचो मनुष्या देवाश्च मिथ्यादृष्टयः पृथक्केषां कर्मणां स्थितीरुत्कृष्टा बध्नन्तीति
जेदतश्चिन्तयज्ञाह—

अथ ॥ ३ ॥ १ ॥ २०० १

विगलसुहुमाजगतिगं तिरिमणुया सुरविउ विनिरयडुगं । एगिंदिथावरायव आईसाणा सुरुक्कोसं ॥ ४३ ॥

टीका—त्रिकशब्दस्य प्रत्येकं संबन्धाद्विकलत्रिकं द्वीन्द्रियत्रीन्द्रियचतुरिन्द्रियजातिलक्षणं, सूक्ष्मत्रिकं सूक्ष्मापर्याप्तसाधारण-
रूपं, आयुस्त्रिकं देवायुर्वर्जनारकतिर्यङ्मनुष्यायुर्लक्षणं । द्विकशब्दस्यापि प्रत्येकं संबन्धात् सुरद्विकं सुरगतिपुरानुपूर्वीस्वरूपं,
वैक्रियद्विकं वैक्रियशरीरवैक्रियांगोपांगलक्षणं, नरकद्विकं नरकगतिनरकानुपूर्वीलक्षणमित्येतासां पंचदशप्रकृतीनामुत्कृष्टां
स्थितिं तिर्यङ्मनुष्या एव मिथ्यादृष्टयो बध्नन्ति न देवनारकाः, देवनारका ह्येतासां मध्ये तिर्यङ्मनुष्यायुर्घयं मुक्त्वा

१ सर्वोत्कृष्टस्थितीनां मिथ्यादृष्टिरेव बंधको भणितः । आहारकं तीर्थकरं देवायुष्कं च मुक्त्वा ।

शोपास्रयोदशप्रकृतीर्जवप्रत्ययेनैव न वध्नन्ति, तिर्यङ्मनुष्यायुपोरपि देवकुर्वादिप्रायोग्य उत्कृष्टस्त्रिपटयोपमलक्षण स्थितिवन्ध
प्रकृतस्तत्र च देवनारका जवप्रत्ययादेव नोत्पद्यन्ते इत्येतद्वन्धोऽप्यमीपां न सज्जवति, तस्मादेते तिर्यङ्मनुष्यायुपी उत्कृष्टस्थि-
तिके पूर्वकोट्यायुपस्तिर्यङ्मनुष्या मिथ्यादृष्टयस्तत्प्रायोग्यविशुद्धाः स्वायुस्त्रिजागाद्यसमये वर्तमाना वध्नन्ति, सम्यग्दृष्टेरतिवि-
शुद्धमिथ्यादृष्टेश्च देवायुर्वन्धः स्यादिति मिथ्यादृष्टित्वतत्प्रायोग्यविशुद्धत्वविशेषणत्वं, नारकायुप पुनरेत एव तत्प्रायोग्यस-
क्लिष्टावाच्या अत्यन्तशुद्धस्यात्यन्तसक्लिष्टस्य चायुर्वन्धस्य सर्वथा निषेधादिति। नरकद्विकवैक्रियद्विकयोस्त्वेत एव सर्वसंक्लिष्टा-
पूर्वोक्तोत्कृष्टस्थितेर्वन्धका वाच्या, विकलजातित्रिकसूक्ष्मत्रिकयोस्तु तत्प्रायोग्यसक्लिष्टा ऋष्टव्याः, अतिसक्लिष्टा हि प्रस्तुत-
प्रकृतिवन्धमुल्लघ्य नरकप्रायोग्यमेव निर्वर्तयेयुः, विशुद्धास्तु विशुद्धितारतम्यात्पचेन्द्रियतिर्यक्प्रायोग्यं वा मनुष्यप्रायोग्य
वा देवप्रायोग्य वा रचयेयुरिति तत्प्रायोग्यसक्लेशग्रहणम् । देवद्विकस्यापि तत्प्रायोग्यसक्लिष्टा ऋष्टव्या, अतिसंक्लिष्टाना-
मधोवर्तिमनुष्यादिप्रायोग्यवन्धप्रसगात्, विशुद्धौ पुनरुत्कृष्टवन्धाज्ञावादिति । ज्ञाविता पचदशापि प्रकृतयः । तथै-
केन्द्रियजातिस्थानरनामात्पनामलक्षणस्य प्रकृतित्रिकस्य आ ईशानात् ईशानदेवलोकमज्जिव्याप्य सुरा देवाः । कोऽर्थः ?
जवनपतयो व्यन्तरा ज्योतिष्का सौधर्मेशानदेवा 'उक्तोसति' उत्कृष्टा स्थिति वध्नन्ति । तथाहि-ईशानाशुपरितनदेवा
नारकाश्चैकेन्द्रियेषु नोत्पद्यन्त इत्येकेन्द्रियप्रायोग्यान्येतानि न वध्नन्त्येवेति तन्निषेधः । तिर्यङ्मनुष्यास्त्वेतावति संक्लेशे वर्त-
माना एतद्वन्धमतिक्रम्य नरकप्रायोग्यमेव वध्नन्तीति तेषामपि निषेधः । ईशानान्तास्तु देवा सर्वसंक्लिष्टा अप्येकेन्द्रियप्रायोग्य-
मेव वध्नन्त्यतस्त एव स्थावरैकेन्द्रियात्पलक्षणप्रकृतित्रयस्य विशतिसागरोपमकोटाकोटीलक्षणा मुत्कृष्टस्थिति वध्नन्तीति ॥४३॥

तिरिउरलडुगुज्जोयं विवठसुरनिरयसेसचउगइया । आहारजिणमपुवोऽनियद्विसंजलणपुरिसलहुं ॥४४॥

टीका-द्विकशब्दस्य प्रत्येकं संबन्धातिर्यग्द्विकं तिर्यग्गतितिर्यगानुपूर्वीरूपं, औदारिकद्विकमौदारिकशरीरौदारिकांगोपांगलक्षणं, उद्योतनाम, सेवार्तसंहननाम, इत्येतासां षण्णां प्रकृतीनामुत्कृष्टस्थितिं सुरनारका बध्नन्ति । सर्वत्र विज्ञ-
किलोपः प्राकृतत्वात् न मनुष्यतिर्यचः, ते हि तद्वन्धार्यसंक्लेशे वर्तमाना एतासां षड्प्रकृतीनामुत्कृष्टतोऽप्यष्टादशकोटी-
कोटीलक्षणां मध्यमां स्थितिमुपरचयन्ति । अथान्यधिकसंक्लेशे वर्तमाना गृह्यन्ते तर्हि प्रस्तुतप्रकृतिबन्धमतिक्रम्य नरकप्रायो-
ग्यमुपरचयेयुः, देवनारकास्तु सर्वोत्कृष्टसंक्लेशा अपि तिर्यग्गतिप्रायोग्यमेव बध्नन्ति, न नरकगतिप्रायोग्यम्, तत्र तेषामुत्प-
त्त्यज्ञावात्, तस्माद्देवनारका एव सर्वसंक्लिष्टाः प्रस्तुतप्रकृतिषट्कस्य विंशतिसागरोपमकोटीकोटीलक्षणासुत्कृष्टां स्थितिं रच-
यन्ति । अत्र च सामान्योक्तावपि सेवार्तसंहननौदारिकांगोपांगलक्षणप्रकृतिष्यस्योत्कृष्टस्थितिबन्धका देवा ईशानाडुप-
रितनसनत्कुमारादय एव ऋष्टव्या नेशानान्ता देवाः, ते हि तत्प्रायोग्यसंक्लेशे वर्तमानाः प्रकृतप्रकृतिष्यस्योत्कृष्टतोऽप्य-
ष्टादशकोटीकोटीलक्षणां मध्यमामेव स्थितिं रचयन्ति । अथ सर्वोत्कृष्टसंक्लेशा गृह्यन्ते तर्ह्येकेन्द्रियप्रायोग्यमेव निर्वर्तयेयुः ।
न चैकेन्द्रियप्रायोग्यबन्धे एते प्रकृती बध्येते, तेषां संहननोपांगाज्ञावात्, “सुरा नेरइया एगिंदिया य सवे असंघयणा”
इति वचनात् । सनत्कुमारादिदेवाः पुनः सर्वसंक्लिष्टा अपि पंचेन्द्रियतिर्यक्प्रायोग्यमेव बध्नन्ति नैकेन्द्रियप्रायोग्यं, तेषा-
मेकेन्द्रियेषूत्पत्त्यज्ञावात्, तस्मात्प्रस्तुतप्रकृतिद्विकस्य विंशतिसागरोपमकोटीकोटीलक्षणासुत्कृष्टस्थितिं सर्वसंक्लिष्टाः

१ सुरा नैरयिका एकेन्द्रियाश्च सर्वेऽसंहननाः ।

मनत्कुमारादय एव वदन्ति नाधस्तना देवा इति । तदेव जिननामाहारकदिकदेवायुर्विकलत्रिकसूक्ष्मत्रिकायुष्कत्रिकदे
वदिकवैफियदिकनरकदिकैकेन्द्रियजातिस्थावरनामातपनामतिर्यग्दिकौदारिकदिकोद्योतनामसेवार्तसंहननलक्षणानामष्टा-
विंशतिप्रकृतीनामुत्कृष्टस्थितिवन्धस्वामिन उक्ता , शेषप्रकृतीना तु का वार्तेत्याशक्याह-‘सेस चउगइय त्ति’ जणिताष्टा-
विंशतिप्रकृतिच्य शेषाणा द्विनवतिसख्यप्रकृतीना मिथ्यादृष्टयश्चतुर्गतिका अप्युत्कृष्टा स्थितिं वदन्ति, तत्रैतासु मध्ये
वर्षचतुष्कतैजसकार्मणागुरुलघुनिर्माणोपघातत्रयैर्जुगुसा मिथ्यात्वकपायपोरुशकज्ञानावरणपंचकदर्शनावरणनवकान्तराय-
पचकलक्षणाया सप्तचत्वारिंशतो ध्रुवत्रन्धिप्रकृतीना पूर्वव्यावर्णितस्वरूपाणा, तथाऽध्रुवत्रन्धिनीनामपि मध्येऽसातारति-
शोकनपुंसकप्रेदपचेन्द्रियजातिदुरुसस्थानपराधातोत्रासाशुचविहायोगतित्रसवादरपर्याप्तप्रत्येकास्थिराशुचु स्वरदुर्जगाना-
देयायश कीर्तिनीचैर्गोत्रलक्षणाना च विशते प्रकृतीना सर्वोत्कृष्टसक्केशेनोत्कृष्टा स्थिति चतुर्गतिका अपि मिथ्यादृष्टयो
वदन्ति, शेषाणा त्वध्रुवत्रन्धिनीना सातहास्यरतिस्त्रीपुवेदमनुष्यदिकसेवार्तवर्जसहननपंचकहुडकवर्जसस्थानपचकप्रशस्त
विहायोगतिस्थिरशुचसुजगसुस्वरादेययश कीर्तिचैर्गोत्रलक्षणाना पचविंशतिप्रकृतीना तद्वन्धकेषु तत्प्रायोग्यसक्किष्टाश्च-
तुर्गतिका अपि मिथ्यादृष्टय उत्कृष्टा स्थितिं वदन्तीति । उक्ता उत्कृष्टस्थितिवन्धस्वामिन , अथ जघन्यस्थितिवन्धस्वा-
मिन आह-‘आहारजिणमपुवो’ इत्यादि, आहारकदिक, जिननाम, ‘लहु त्ति’ लघुस्थितिक जघन्यस्थितिक करोतीति
शेष । क इत्याह-‘अपुष्टु त्ति’ पदैकदेशे पदसमुदायोपचारादपूर्वोऽपूर्वकरणरूपकस्तद्वन्धस्य चरमस्थितिवन्धे वर्तमान
स्थितिमाश्रित्येत्यर्थ, तद्वन्धकेष्वस्यैवातिविशुद्धत्वात् , तिर्यङ्मनुष्यदेवायुर्वर्जकर्मणा च जघन्यस्थितेर्विशुद्धिप्रत्ययत्वात् ।

तथा 'अनियद्विसंजलण पुरिसलहुं ति' संज्वलनानां क्रोधमानमायालोचलक्षणानां चतुर्णां पुरुषवेदस्य च 'लहुं ति' लघु-
स्थितिं जघन्यस्थितिवन्धं 'अनियद्वि ति' अनिवृत्तिवादरूपकस्तद्वन्धस्य यथास्वं चरमस्थितिवन्धे वर्तमानः करोति-
तद्वन्धकेष्वस्यैवातिविशुद्धत्वादिति ॥ ४४ ॥

सायजसुच्चावरणाविग्धं सुहुमोविउविठश्चसन्नी । सन्नी वि आउबायर।पङ्गेगिंदिउ सेसाणं ॥ ४५ ॥

टीका-सातं सातवेदनीयं, 'जस ति' यशःकीर्तिनाम, 'उच्च ति' उच्चैर्गोत्रं, 'आवरणं ति' ज्ञानावरणपंचकं दर्शनाव-
रणचतुष्कं, विघ्नमन्तरायपंचकं, 'सुहुम ति' सूक्ष्मसंपरायः रूपकश्चरमस्थितिवन्धे वर्तमानो लघुस्थितिकं करोति, तद्वन्ध-
केष्वस्यैवातिविशुद्धत्वात् । 'विउविठश्चसन्नि ति' वैक्रियषट्कं नरकदिकवैक्रियदिकदेवदिकलक्षणं, असंज्ञी तिर्यक्पंचेन्द्रियः
सर्वपर्याप्तिभिः पर्याप्तो लघुस्थितिकं करोति । किमुक्तं भवति ? वैक्रियषट्कं हि नामप्रकृतयः, नाम्नश्च घौ सप्तजागौ पट्यो-
पमासंख्येयजागोनौ एकेन्द्रियाणां जघन्या स्थितिः प्रतिपादिता, सा च सहस्रगुणिता सागरोपमसप्तजागसहस्रद्वयप्रमाणा
वैक्रियषट्कस्य जघन्या स्थितिर्भवति, वैक्रियषट्कस्य च जघन्यस्थितिवन्धका असंज्ञिपंचेन्द्रिया एव नैकेन्द्रियादयः, ते चासं-
ज्ञिपंचेन्द्रिया जघन्यां स्थितिमेतावतीमेव बध्नन्ति न न्यूनामपि, यदुक्तम्-"वेउविठक्के सहसतामियं जं असस्तिणो तोसिं ।
पदियासंखंसूणं ठिई अबाहूणियनिसेगा ॥ १ ॥" अस्या अहरगमनिका-"वग्गुक्कोसठिईणं मिहत्तुक्कोसियाइ" इत्यनेन
करणेन यद्वन्धं तत्सहस्रतामितं सहस्रगुणितं ततः पट्योपमासंख्येयांशेन जागेन न्यूनं सदैक्रियषट्के देवगतिदेवानुपूर्वांन-
रकगतिनरकानुपूर्वांवैक्रियशरीरवैक्रियांगोपांगलक्षणे जघन्यस्थितेः परिमाणमवसेयम् । कुत इत्याह-यद्यस्मात्कारणात्तेषां

वैक्रियपदलक्षणानां कर्मणामसङ्गिपचेन्द्रिया एव जघन्यस्थितिग्रन्थकास्ते च जघन्या स्थितिमेतावतीमेव वदन्ति न न्यूना,
 अन्तर्मुत्तमत्राधा, अत्राधाहीना च कर्मस्थिति कर्मदलिकनिपेक इति । किं चैता पद् प्रकृतयो यथासंज्ञं नरकदेव-
 लोकप्रायोग्या वध्यन्ते, तत्र च देवनारकासङ्गिमनुष्यैकेन्द्रियविकलेन्द्रिया नरकेषु देवलोकेषु (च) नोत्पद्यन्त एवेति
 तेषामेतद्वन्धासञ्चयः, तिर्यङ्मनुष्यास्तु सङ्गिन स्वजावादेव प्रकृतप्रकृतिपदस्य स्थिति मध्यमामुत्कृष्टा वा कुर्वन्तीति
 तेषापीहोपेक्षिता । 'सनी त्रि आउ त्ति' सङ्गी, अपिशब्दादसङ्गी गृह्यते, तत सङ्गिसङ्गी वा आयुश्चतुःप्रकारमपि जघ-
 न्यस्थितिक करोति, तत्र देवनारकायुषो पचेन्द्रियतिर्यङ्मनुष्या, मनुष्यतिर्यगायुषो पुनरेकेन्द्रियादयो जघन्यस्थितिक-
 र्तारो ऽप्यव्याः । उक्ता 'पचत्रिंशत्प्रकृतीनां जघन्यस्थितिग्रन्थस्वामिनः', शेषाणामाह—'वायरपञ्जेगिदि उ सेसाणं ति' शेषाणा
 ञ्णितो वरिताना नित्रापचकासातवेदनीयानन्तानुग्रन्धिचतुष्काप्रत्याख्यानापरणचतुष्कप्रत्याख्यानावरणचतुष्कनपुसक-
 वेदस्त्रीवेदहास्यादिपद्मिथ्यात्त्रमनुष्यगतितिर्यग्गतिजातिपचकौदारिकशरीरौदारिकागोपागतैजसकार्माणसहननपद्मसंस्थान-
 पद्मवर्णचतुष्कमनुजानुपूर्वीतिर्यगानुपूर्वीप्रशस्ताप्रशस्तत्रिहायोगतिपराघातोन्नासातपोद्योतागुरुलघुनिर्माणोपघातत्रसनवक-
 स्थावरदशकनीचैर्गोत्रलक्षणानां पचाशीते प्रकृतीनां वादर पर्याप्तस्तद्वन्वकेषु सर्वविशुद्ध एकेन्द्रिय, पट्योपमासंख्ये-
 यजागहीनसागरोपमद्विसप्तजागादिका जघन्या स्थिति करोति । अन्ये ह्येकेन्द्रियास्तथाप्रिधविशुद्ध्यज्ञायात् बृहत्तरा
 स्थितिमुपकल्पयन्ति, विकलेन्द्रियपचेन्द्रियेषु शुद्धिरधिकापि लभ्यते केवल तेषां स्वजावादेव प्रस्तुतप्रकृतीनां महती
 स्थितिमुपरचयन्तीति शेषपरिहारेण यथोक्तैकेन्द्रियस्यैव ग्रहणमिति ॥ ४५ ॥

प्रतिपादितं जघन्यस्थितिवन्धमाश्रित्य स्वामित्वं, अथ स्थितिवन्ध एवोत्कृष्टानुत्कृष्टादिजंगकान् विचारयितुमाह—
उक्तोसजहन्नेयर जंगसाई अणाइ ध्रुव अध्रुवा । चउहा सग अजहन्नो सेसतिगे आउचउसु डुहा ॥४६॥

टीका-बन्धशब्दः प्रक्रमादल्लन्यते तत उत्कृष्टबन्धः जघन्यबन्धः, 'इयर त्ति' उत्कृष्टबन्धप्रतिपक्षोऽनुत्कृष्टबन्धः,
जघन्यबन्धप्रतिपक्षोऽजघन्यबन्धः, एते चत्वारो जंगः । तत्र यतोऽन्यो बृहत्तरबन्धो नास्ति स उत्कृष्टबन्धः, ततोऽध-
स्तात् समयहानिमादौ कृत्वा यावज्जघन्यबन्धस्तावत्सर्वोऽप्यनुत्कृष्टबन्ध इत्युत्कृष्टानुत्कृष्टप्रकारान्यां सर्वे स्थितिविशेषाः
संगृहीताः । यस्मादन्यो हीनतरबन्धो नास्ति स जघन्यबन्धः, ततः परं समयवृद्धिमादौ कृत्वा यावदुत्कृष्टस्तावत्सर्वोऽ-
प्यजघन्यबन्ध इति जघन्याजघन्यप्रकारान्यां वा सर्वेऽपि स्थितिविशेषाः संगृहीताः । अथवाऽन्यथा बन्धस्य चत्वारो
जंगः, तद्यथा-सादिवन्धः, अनादिवन्धः, ध्रुवबन्धः, अध्रुवबन्धश्चेति । तत्र यः पूर्वं व्यवहृत्तः पश्चात् पुनरपि जवति
स सादिर्वन्धः, यस्त्वनादिकालात्सन्तानजावेन प्रवृत्तो न कदाचिद्व्यवहृत्तः सोऽनादिवन्धः, यः पुनरग्रेऽपि न कदा-
चिद्व्यवहृत्तं प्राप्स्यति सोऽजघन्यसंबन्धी बन्धो ध्रुवः, यः पुनरायत्यां कदाचिद्व्यवहृत्तं प्राप्स्यति स जघन्यसंबन्धी बन्धोऽ-
ध्रुवबन्धो जवति । एवं 'चउहा सग अजहन्नो त्ति' 'सग त्ति' सप्तानां मूलप्रकृतीनां ज्ञानावरणदर्शनावरणवेदनीयमोहनीय-
नामगोत्रान्तरायलक्षणानां संबन्धिन्यो याः स्थितयस्तासां यो जघन्यो जघन्यबन्धः स चतुर्धा चतुर्विकल्पः सादिरनादि-
र्ध्रुवोऽध्रुवश्चेति । तथाहि-एतासां प्रकृतीनां मध्ये मोहनीयस्य कल्पकानिवृत्तिवादेरचरमस्थितिवन्धे जघन्यः स्थितिवन्धः
प्राप्यते, शेषप्रकृतिपदस्य तु कल्पकसूक्ष्मसंपरायचरमस्थितिवन्धेऽसौ लन्यते, ततोऽन्यः सर्वोऽप्युपशमश्रेणावप्यजघन्यो

रूपिति

जगति, उपशमकस्यापि रूपकात् विगुणवृन्धकत्वादजघन्य एव जवतीति जगत् । ततश्चोपशान्तमोहावस्थायामजघन्य-
वन्धस्यावन्धको जूया यदा प्रतिपत्य पुनरपि प्रस्तुतप्रकृतिसप्तकस्याजघन्य वध्नाति तदाऽजघन्यवन्ध सादिर्भवति,
वन्धव्यवच्छेदानन्तर तत्प्रथमतया ग्रध्यमानत्वात् । उपशान्तमोहाद्यवस्थाया चाप्राप्तपूर्वाणा वन्धव्यवच्छेदाजावेनानादि-
कालान्तरन्तर ग्रध्यमानत्वादिनादि, अजघन्याना ध्रुवोऽजाविपर्यन्तत्वात्, जघन्यानामध्रुवो जाविपर्यन्तत्वात् । 'सेसतिगे
आउचउसु डुह त्ति' शेषत्रिके जघन्योत्कृष्टानुत्कृष्टलक्षणे एतासा मूलप्रकृतीना वन्धो 'डुह त्ति' सादिरध्रुवश्च जवति ।
तथा हि-एतासा प्रकृतीना मध्ये मोहनीयस्य रूपकानिवृत्तिवादरचरमस्थितिवन्धे, शेषाणा तु रूपकसूक्ष्मसपरायचरम-
स्थितिवन्धे जघन्यो वन्धोऽनन्तरमेवोक्त, स चावद्भपूर्वोऽजघन्यवन्धादवतीर्य तत्प्रथमतया तस्मिन्नेव समये वध्यत
इति सादिस्ततः पर क्षीणमोहाद्यवस्थाया सर्वथा न जवतीत्यध्रुव इति द्वायेव विकल्पौ सजवतो न शेषौ । उत्कृष्टस्तु
त्रिंशत्सागरोपमकोटीकोट्यादिक सर्वसक्लिष्टमित्यादृष्टिपर्याप्तसङ्गिपचेन्द्रिये लक्ष्यते, स चानुत्कृष्टान्धादवतीर्य कदा-
चिदेव वध्यते न सर्वदेति सादि, अन्तर्मुहूर्ताच्च पर नियमादनुत्कृष्ट वध्नतोऽसौ निवर्तत इत्यध्रुव, उत्कृष्टाच्च प्रतिप-
त्यानुत्कृष्ट वध्नातीत्यनुत्कृष्टोऽपि सादिः, तत पर जघन्यतोऽन्तर्मुहूर्तेन उत्कृष्टतस्त्वनन्तोत्सर्पिण्यवसर्पिणीपर्यन्ते पुन-
रुत्कृष्टं वध्नतोऽनुत्कृष्टो निवर्तत इत्यध्रुव । इत्येवमुत्कृष्टानुत्कृष्टेषु जीवा परिच्रमन्तीति द्वयोरप्यनादिध्रुवत्वासजवत् ।
'आउचउसु डुह त्ति' आयुध्रुवतुष्टये द्विप्रकारो द्विविकल्पः सादिरध्रुवश्च वन्धो जवतीत्यर्थः । आयुषो हि उत्कृष्टादि-

बन्धो वेद्यमानायुपखिजागादौ प्रतिनियतकाल एव बध्यमानत्वात्सादिः, अन्तर्मुहूर्ताच्च परमवश्यमुपरमत इत्य-
धुव इति ॥ ४६ ॥

चउजेउ अजहन्नो संजलणावरण नवगविग्घाणं । सेसतिगि साइअधुवो, तह चउहा सेसपयडीणं ॥४७॥
टीका—संज्वलनानां क्रोधमानमायालोचनरूपानां चतुर्णामावरणनवकस्ये ज्ञानावरणपंचकदर्शनावरणचतुष्कलक्षणस्य
विघ्नानां पंचानां दानलाजजोगोपजोगवीर्यान्तरायलक्षणानां संवन्धी अजघन्यो बन्धश्चतुर्जेदः साद्यनादिध्रुवाध्रुवलक्ष-
णश्चतुर्विकल्पो जवति । तथाहि—एतासामष्टादशप्रकृतीनां पूर्वोक्तयुक्तित एवोपशमश्रेणौ बन्धव्यवहोदं कृत्वा प्रतिपत्य
पुनरजघन्यं बध्नतः सादिस्तद्वन्धः, तत्स्थानमप्राप्तपूर्वस्यानादिः, ध्रुवोऽज्ञव्यानां, अध्रुवो जघन्यानामिति सर्वमिह पूर्ववदेव
जावनीयम् । एतासामेव प्रकृतीनां 'सेसतिगि साइअधुवु ति' शेषत्रिके जघन्योत्कृष्टानुत्कृष्टलक्षणे सादिरध्रुवश्च द्विविधो
जवति । तथाहि—संज्वलनचतुष्टयस्य रूपकानिवृत्तिवादर्गुणस्थाने आत्मीयात्मीयबन्धव्यवहोदसमये जघन्यो बन्धो ज्ञा-
नावरणपंचकदर्शनावरणचतुष्कान्तरायपंचकलक्षणानां चतुर्दशप्रकृतीनां सूक्ष्मसंपरायचरमस्थितिवन्धे जघन्यः । स च
तत्प्रथमतया बध्यमानत्वात्सादिस्तत ऊर्ध्वं न जवतीत्यध्रुवः, उत्कृष्टानुत्कृष्टेष्वप्यारोहणावतरणे कुर्वतां जन्तूनां साद्य-
ध्रुवत्वं तथैव जावनीयमिति । 'तह चउहा सेसपयडीणं ति' शेषप्रकृतीनां जणिताष्टादशप्रकृतिच्यः उच्चरितानां द्युत्त-
रशतसंख्यानां प्रकृतीनां चतुर्धा उत्कृष्टानुत्कृष्टजघन्याजघन्यलक्षणश्चतुर्विकल्पः 'तह ति' सादिरध्रुवश्च जवति । तथा
हि—निजापंचकमिथ्यात्वप्रथमद्वादशकषायजयजुगुप्सातैजसकार्मणवर्णादिचतुष्कागुरुलघूपघातनिर्माणलक्षणानामेकोनत्रिं-

शत प्रकृतीना सर्वविशुद्धवादरपर्याप्तैकेन्द्रियो जघन्यस्थितिवन्ध विदधाति, ततोऽन्तर्मुहूर्तं सक्लिष्टो जृत्वाऽजघन्यवन्ध
 करोति, ततस्तत्रैव जवे जवान्तरे वा विशुद्धिमासाद्य पुनरपि स एव जघन्यवन्ध निर्मापयतीत्येव जघन्याजघन्ययो
 परावृत्तिर्भवतीति द्वावप्येतौ जघन्याजघन्यौ साद्यध्रुवौ जवतः, उत्कृष्ट वन्ध पुनरेतासां सर्वसक्लिष्टपचेन्द्रियो विद-
 धाति, अन्तर्मुहूर्ताच्च पुनरपि अनुत्कृष्टवन्ध विरचयति, ततः पुनरपि कदाचिदुत्कृष्टमित्येव परावृत्तिवशत एतावपि
 साद्यध्रुवौ जवत शेषाणामध्रुववन्धिनीनामौदारिकदिकत्रैक्रियदिकाहारकदिकसस्थानपट्टसहननपट्टजातिपंचकगतिचतुष्क-
 विहायोगतिदिकानुपूर्वीचतुष्टयजिननामोद्भासनामोद्योतनामातपनामपराघातत्रसदशकस्थावरदशकोच्चैर्गोत्रनीचैर्गोत्रसाता-
 सातवेदनीयहास्यरत्यरतिशोकवेदत्रिकायुश्चतुष्टयलक्षणाना त्रिसप्ततिप्रकृतीना जघन्यादिस्थितिवन्ध सर्वोऽप्यध्रुववन्धि-
 त्वादेव सादिरध्रुवश्चेति ॥ ४७ ॥

निरूपिता स्थितिवन्धे साद्यादिजगा, अधुना स्थितिमेव सामान्यतो गुणस्थानकेषु चिन्तयन्नाह—
 साणाश्चपुवंते अयरंतोकोडिकोनीर्जं न हिगो । वधो न हु हीणो न य मिष्ठे जवियरसंनिमि ॥ ४८ ॥

टीका—प्राकृतत्वान्निर्देशस्य (साणाश्चि) सास्वादनमादौ यस्य तत् सास्वादनादि, अपूर्वकरणमन्ते यस्य गुणस्थानक-
 कदवकस्य तदपूर्वान्त, सास्वादनादि च तदपूर्वान्त च सास्वादनाद्यपूर्वान्त तस्मिन् सास्वादनाद्यपूर्वान्ते गुणस्थानकक-
 दवकेऽतराणा सागरोपमाणामन्तर्मध्ये कोटीकोट्यतरान्त कोटीकोटी तस्या अतरान्त कोटीकोटीतः “ (७-२ ७४ आद्या-
 दिन्त्येति) आद्यादेराकृतिगणत्वात्तसुप्रत्ययः ” न नैवाधिको वन्धो जवति, किं तु मिथ्यादृष्टेरेव जवतीति सामर्थ्या-

ज्ञम्यते । इदमुक्तं चवति—सास्वादेनादीनामपूर्वकरणान्तानां जिन्नग्रन्थिकत्वात् सागरोपमान्तःकोटीकोटीरूपैव स्थिति-
 र्युज्यते, न तु परतोऽपि । ननु जिन्नग्रन्थिकानप्याश्रित्य संज्ञितिसागरोपमकोटाकोटीप्रमाणो मिथ्यात्वस्योत्कृष्टः स्थिति-
 बन्धः कर्मप्रकृत्यादिषु निरूपितस्तत्कथमुच्यते जिन्नग्रन्थिकत्वादन्तःकोटीकोटीरूपैव स्थितिर्युज्यते न परतोऽपि ? सत्यम्,
 अस्ति जिन्नग्रन्थिकानामुत्कृष्टोपि स्थितिवन्धः, केवलं परित्यज्य सम्यक्त्वं मिथ्यादृष्टिगुणस्थानकं प्राप्तानामेवासौ संज्ञ-
 वति, अत्र तु जिन्नग्रन्थिकानां सास्वादेनादीनामेवान्तःसागरोपमकोटीकोटीपरतः स्थितिवन्धो निषिध्यत इत्यदोषः ।
 यत्पुनः “बंधेण न वोदइ कयाई” इति वचनादावश्यकदिषु जिन्नग्रन्थिकस्य मिथ्यादृष्टेरप्युत्कृष्टः स्थितिवन्धः प्रतिषि-
 द्यते, तत्सैद्धान्तिकमतमेव, कर्म(ण)ग्रन्थिकाजिप्रायतस्तु जिन्नग्रन्थिजिर्मिथ्यात्वस्योत्कृष्टापि स्थितिर्वध्यते केवलं तथा-
 विधतीत्रानुज्ञागयुक्ताऽसौ न भवति । ननु सागरोपमान्तःकोटीकोटीतः समर्गलतरः सास्वादेनादीनां बन्धो मा जूदध-
 स्तात्ततो चवति वा न वेत्याह—‘न हु’ नैव हीनो न्यूनः सागरोपमान्तःकोटीकोटीतः सकाशात् स्थितिवन्धो चवति ।
 एतदुक्तं चवति—सास्वादेनादिष्वपूर्वकरणपर्यवसानेषु गुणस्थानकेषु सागरोपमान्तःकोटीकोटीप्रमाणैव स्थितिर्चवति,
 नाधिका नाप्यूनेत्यर्थः । ननु यदैकेन्द्रियादिः सास्वादेनगुणस्थानी चवति तदा सागरोपमन्यादिसप्तज्ञांगरूपमेव स्थिति-
 बन्धं विधत्ते, अतः सास्वादेनाद्यपूर्वान्तेषु न हु हीनो बन्ध इति कथं घटाकोटीमाटीकते ? सत्यमेतत्, केवलं कादा-
 चित्कोऽसौ न सार्वदिक इति न तस्य विवक्षा कृतेति संज्ञावयामि, अपूर्वकरणात् परतोऽनिवृत्तिकरणादौ सागरोपमान्तः-
 कोटीकोटीतोऽपि हीनः स्थितिवन्धो चवतीति सामर्थ्याज्ञम्यते । अथ किं सास्वादेनादिष्वेवान्तःसागरोपमकोटाकोटी-

तो हीन स्थितिवन्धो न वन्धते, आहोश्चिन्मिथ्यादृष्टेरपि प्रतिविशिष्टस्य कस्यचिज्जन्तोरित्याह- 'न य मित्रे ऋविय-
रसनिमि ति' न च नैव, 'मित्र ति' मिथ्यादृष्टौ, सङ्गिशब्दस्य प्रत्येक सवन्धाज्जव्यश्चासौ सङ्गी च ऋव्यसङ्गी तस्मिन्
ऋव्यसङ्गिनि, इतरश्चाज्जव्य स चासौ सङ्गी चेतसरसङ्गी तस्मिन्नितरसङ्गिनि अज्जव्यसङ्गिनीत्यर्थ । आयुर्वर्जानां सप्तानां
कर्मप्रकृतीनां सागरोपमान्त कोटीकोटीतो हीनो ऋवति ऋव्यसङ्गी मिथ्यादृष्टिरिति 'ग्रहणाज्जव्यसङ्गिनि कस्मिश्चिद्गुणस्था-
नकेऽनिवृत्तिर्नादरादौ हीनोऽपि वन्धो ऋवतीत्याचष्टे, सङ्गिग्रहणाच्चाज्जव्येऽप्यसङ्गिनि हीन एव प्रतिनियतसप्तजागरू-
पाया एव प्रागसङ्गिन प्रतीत्य स्थितेर्ज्ञानात्, अज्जव्यसङ्गिनि तु सागरोपमान्त कोटीकोटीतो हीनो वन्धो न भवत्येव,
यतो जित्प्रग्रन्थिकस्यैव हीनो वन्ध स्यात्, अज्जव्यसङ्गी चोत्कृष्टतोऽपि ग्रन्थिप्रदेशमेवान्येति, तदनन्तरं ग्रन्थि प्राप्य
ऋयोऽपि निवर्तते, निवर्त्य च प्रचूत स्थितिवन्ध करोतीति ॥ ४७ ॥

५९-४१

निरूपित सर्वगुणस्थानकेषु स्थितिवन्ध, साप्रतमेकेन्द्रियादिजीवानाश्रित्य स्थितिवन्धानामेवाहपवहुत्वं गाथात्रयेणाह-
जइ लहुवधो वायर पज्ज असंखगुण सुहुमपज्जहिगो । एसि अपज्जाण लहु सुहुमेअर अपज्जापज्जागुरू ॥
टीका-सर्वस्तोको यतिलघुवन्धो जघन्यस्थितिवन्ध इत्यर्थ सूक्ष्मसपराये आन्तर्माहूर्तिक एव ऋवतीति कृत्वा ॥ १ ॥
ततो यतिलघुस्थितिवन्धाद्वादरपर्याप्तैकेन्द्रियस्य जघन्यस्थितिवन्धोऽसख्यातगुण ॥ २ ॥ तत सूक्ष्मपर्याप्तैकेन्द्रियस्य
जघन्यस्थितिवन्धो 'हिगु ति' विशेषाधिक ॥ ३ ॥ तत 'एसि ति' अनयोर्वादरसूक्ष्मयोरपर्याप्तयो । 'लघु ति' जघन्य-
स्थितिवन्धोऽधिको वाच्य । अयमर्थ-तत सूक्ष्मपर्याप्तैकेन्द्रियस्य जघन्यस्थितिवन्धाद्वादरपर्याप्तैकेन्द्रियस्य जघन्य-

स्थितिवन्धो विशेषाधिकः ॥ ४ ॥ ततः सूक्ष्मापर्याप्तैकेन्द्रियस्य जघन्यस्थितिवन्धो विशेषाधिकः ॥ ५ ॥ 'सुहुमेयर अप-
 ज्जपज्जगुरु त्ति' ततः सूक्ष्मापर्याप्तैकेन्द्रियस्य 'गुरु त्ति' उत्कृष्टः स्थितिवन्धो विशेषाधिकः ॥ ६ ॥ तत 'इयरत्ति' वाद-
 रापर्याप्तैकेन्द्रियस्योत्कृष्टः स्थितिवन्धो विशेषाधिकः ॥ ७ ॥ ततः सूक्ष्मपर्याप्तैकेन्द्रियस्योत्कृष्टः स्थितिवन्धो विशेषाधिकः
 ॥ ८ ॥ ततो वादरपर्याप्तैकेन्द्रियस्योत्कृष्टः स्थितिवन्धो विशेषाधिकः ॥ ९ ॥ ४९ ॥

लहु विय पज्जाअपज्जे अपजेयर वियगुरू हिगो एवं । ति चउ असन्निसु नवरं संखगुणो वियअमणपज्जत्ते
 टीका-ततो 'लहु त्ति' लघुर्जघन्यः स्थितिवन्धो 'विय त्ति' द्वीन्द्रिये 'पज्ज त्ति' पर्याप्ते वाच्यः । कियत्प्रमाण इत्या-
 ह-'संखगुणो विय अमणपज्जत्ते' इति वचनात् संख्यातगुण इत्यर्थः । ततस्तस्मिन्नेवापर्याप्तेऽधिको लघुस्थितिवन्धः,
 ततोऽपर्याप्तेतरद्वीन्द्रियेषु गुरुः स्थितिवन्धोऽधिको वाच्यः, एवं द्वीन्द्रियोक्तप्रकारेण 'ति त्ति' त्रीन्द्रियेऽपर्याप्तपर्याप्ते
 लघुस्थितिवन्धौ द्वौ, त्रीन्द्रिये एवापर्याप्तपर्याप्ते द्वौ गुरुस्थितिवन्धौ वाच्यौ । 'चउ त्ति' चतुरिन्द्रियेऽपर्याप्तपर्याप्ते लघु-
 स्थितिवन्धौ द्वौ, चतुरिन्द्रिये एवापर्याप्तपर्याप्ते गुरुस्थितिवन्धौ द्वौ वाच्यौ । 'असन्निसु त्ति' असंज्ञिनि पर्याप्तापर्याप्ते
 लघुस्थितिवन्धौ द्वौ, असंज्ञिन्येवापर्याप्तपर्याप्ते गुरुस्थितिवन्धौ द्वौ वाच्यौ । किं प्रमाणाः पुनरेते स्थितिवन्धा वाच्याः ?
 इत्याह-'अहिगु त्ति' अधिका विशेषाधिका वाच्याः । किं सर्वेऽपि स्थितिवन्धा विशेषाधिका एव वाच्या उताहो कुत्र-
 चिदस्ति विशेषोऽपीत्याह-'नवरं संखगुणो विय अमणपज्जत्ते त्ति' नवरं केवलमियान् विशेषः, संख्यातगुणो वाच्यः,
 पर्याप्तशब्दस्य प्रत्येकं संवन्धाद्वीन्द्रिये पर्याप्ते, असंज्ञिनि पर्याप्ते, अन्यत्र सामर्थ्यात् सर्वत्र विशेषाधिक इति गाथाह-

रायं । जायार्थस्त्ययम्-त्रादरपर्याप्तिकेन्द्रियोत्कृष्टस्थितिवन्धात् द्वीन्द्रियपर्याप्तस्य जघन्यस्थितिवन्धः सख्यायगुणः ॥ १० ॥
 ततोऽपर्याप्तद्वीन्द्रियस्य जघन्यस्थितिवन्धो विशेषाधिकः ॥ ११ ॥ ततोऽपर्याप्तद्वीन्द्रियस्योत्कृष्टस्थितिवन्धो विशेषा-
 धिकः ॥ १२ ॥ ततः पर्याप्तद्वीन्द्रियस्योत्कृष्टस्थितिवन्धो विशेषाधिकः ॥ १३ ॥ ततः पर्याप्तत्रीन्द्रियस्य जघन्य-
 स्थितिवन्धो विशेषाधिकः ॥ १४ ॥ ततोऽपर्याप्तत्रीन्द्रियस्य जघन्यस्थितिवन्धो विशेषाधिकः ॥ १५ ॥ ततोऽपर्याप्त-
 त्रीन्द्रियस्योत्कृष्टस्थितिवन्धो विशेषाधिकः ॥ १६ ॥ ततः पर्याप्तत्रीन्द्रियस्योत्कृष्टस्थितिवन्धो विशेषाधिकः ॥ १७ ॥
 ततः पर्याप्तचतुरिन्द्रियस्य जघन्यस्थितिवन्धो विशेषाधिकः ॥ १८ ॥ ततोऽपर्याप्तचतुरिन्द्रियस्य जघन्यस्थितिवन्धो
 विशेषाधिकः ॥ १९ ॥ ततोऽपर्याप्तचतुरिन्द्रियस्योत्कृष्टस्थितिवन्धो विशेषाधिकः ॥ २० ॥ ततः पर्याप्तचतुरिन्द्रियस्यो-
 त्कृष्टस्थितिवन्धो विशेषाधिकः ॥ २१ ॥ ततः पर्याप्तासंज्ञिपंचेन्द्रियस्य जघन्यस्थितिवन्धः सख्यातगुणः ॥ २२ ॥ ततोऽप-
 र्याप्तासंज्ञिपंचेन्द्रियस्य जघन्यस्थितिवन्धो विशेषाधिकः ॥ २३ ॥ ततोऽपर्याप्तासंज्ञिपंचेन्द्रियस्योत्कृष्टस्थितिवन्धो
 विशेषाधिकः ॥ २४ ॥ ततः पर्याप्तासंज्ञिपंचेन्द्रियस्योत्कृष्टस्थितिवन्धो विशेषाधिकः ॥ २५ ॥ ५० ॥

तो जइ जिष्ठो वन्धो संखगुणो देस विरयहृसिसयरो।सम्मचउ सन्निचउरो ठिइवधाणुकमसंखगुणा॥५१॥

टीका-ततो यते सयतस्य ज्येष्ठो वन्धः सख्यातगुणः, ततो देशविरतस्य ह्रस्वो जघन्य इतर उत्कृष्टः । ततः 'सम्म-
 चउ त्ति' सम्यग्दृष्टेश्चत्वारः स्थितिवन्धाः क्रमेण जवन्ति । तद्यथा-अविरतसम्यग्दृष्टेः पर्याप्तस्य जघन्यस्तस्यैव चोत्कृष्टः
 स्थितिवन्ध इति द्वौ, एवमपर्याप्तस्यापि द्वौ, मिद्विताश्चत्वार इति । 'सन्निचउरु त्ति' सङ्गिना संज्ञिपंचेन्द्रियाणां मिथ्यादृष्टी-

नामिति सामर्थ्याज्जम्यते चत्वारः स्थितिवन्धाः, तद्यथा-संज्ञिपंचेन्द्रियस्य पर्याप्तस्य जघन्योत्कृष्टज्ञेदाद्द्वौ, एवमपर्याप्त-
स्यापि जघन्योत्कृष्टज्ञेदाद्वावेव स्थितिवन्धाविति सर्वे चत्वारः, एते प्रदर्शितरूपाः सर्वेऽपि स्थितिवन्धा यथा यावद्गुणा
ज्वन्ति तदाह-‘विश्वन्धाणुकमसंखगुणं चि’ स्थितिवन्धाः प्रदर्शितरूपाः अनुक्रमेणोत्तरोत्तरपरिपाठ्या संख्यगुणाः
संख्येयगुणा ज्वन्तीत्यह्वरार्थः । ज्ञावार्थः पुनरयम्-पर्याप्तसंज्ञिपंचेन्द्रियोत्कृष्टस्थितिवन्धाद्यतेरुत्कृष्टः स्थितिवन्धः
संख्येयगुणः ॥ २६ ॥ ततो देशविरतस्य जघन्यस्थितिवन्धः संख्येयगुणः ॥ २७ ॥ ततो देशविरतस्योत्कृष्टः स्थितिवन्धः
संख्येयगुणः ॥ २८ ॥ ततोऽविरतापर्याप्तस्य जघन्यः स्थितिवन्धः संख्येयगुणः ॥ २९ ॥ ततः पर्याप्ताविरतस्य जघन्यः
स्थितिवन्धः संख्येयगुणः ॥ ३० ॥ ततोऽपर्याप्ताविरतस्य उत्कृष्टः स्थितिवन्धः संख्येयगुणः ॥ ३१ ॥ ततः पर्याप्ताविर-
तस्य उत्कृष्टः स्थितिवन्धः संख्येयगुणः ॥ ३२ ॥ ततोऽपर्याप्तसंज्ञिपंचेन्द्रियस्य जघन्यस्थितिवन्धः संख्येयगुणः ॥ ३३ ॥
ततः पर्याप्तसंज्ञिपंचेन्द्रियस्य जघन्यस्थितिवन्धः संख्येयगुणः ॥ ३४ ॥ ततः संज्ञिपंचेन्द्रियापर्याप्तस्योत्कृष्टः स्थितिवन्धः
संख्येयगुणः ॥ ३५ ॥ ततः पर्याप्तसंज्ञिपंचेन्द्रियस्योत्कृष्टः स्थितिवन्धः संख्येयगुणः ॥ ३६ ॥ अथैतज्जात्रयोक्तादृषपबहु-
त्वपदानां सुखावबोधार्थं विनेयजनानुग्रहाय यंत्रकमुपदर्शयते । तच्चेदम् । अत्र च विशेषानिर्देशोऽपि संयतोत्कृष्टस्थितिव-
न्धादारन्य संज्ञिपंचेन्द्रियापर्याप्तोत्कृष्टस्थितिवन्धं यावद्ये केचन स्थितिवन्धा निरूपितास्ते सर्वेऽपि सागरोपमान्तःकोटी-

कोटीप्रमाणा एवावसेया , कर्मप्रकृत्यादिषु तथैवोक्तत्वात् । सर्वोत्कृष्टस्थितिबन्धस्तु सङ्गिपचेन्द्रियमिथ्यादृष्टे पर्याप्तस्यैव
जप्रति, नान्यस्य “संयाण वि पयमीण उक्कोस सन्निणो कुणति विइ” इति वचनात् ॥ ५१ ॥

तदेव स्थितिबन्धस्याल्पबहुद्वारेण स्वामिनश्चिन्तिता , अधुना कर्मस्थितेरेव शुजाशुजप्ररूपणा प्रत्ययप्ररूपणागर्जामाह-
सवाण वि जिष्ठविइ असुजा ज साइस किलेसेणं । इयरा विसोहिउं पुण मुचुं नरअमरतिरियाउ ॥ ५२ ॥

टीका-सर्वासामपि शुजानामशुजाना च कर्मप्रकृतीना ज्येष्ठा स्थितिरुत्कृष्टा स्थितिरशुजाऽप्रशस्ता, कुतो हेतोरि-
त्याह-“ज साइस किलेसेण ति” यद्यस्मात्कारणात्सा ज्येष्ठा स्थितिरतिसक्लेशेनात्यन्ततीव्रकपायोदयेनोत्कृष्टस्थितिबन्धा-
ध्यवसायस्थानकेन जन्तुर्निर्वध्यत इति शेष । ननु कै स्थितिबन्धाध्यवसायस्थानैरियमुत्कृष्टा स्थितिर्निर्वर्त्यते इति चेद्-
च्यते-इह ज्ञानावरणादिकर्मण सर्वजघन्याया अपि स्थितेर्निर्वर्तकानि यथोत्तर विशेषवृद्धान्यसंख्येयलोकाकाशप्रदेश-
प्रमाणानि स्थितिबन्धाध्यवसायस्थानानि जवन्ति । एतैश्च सर्वैरप्येकैव जघन्या स्थितिर्नानाजीयानाश्चित्य जन्यते पृथग-
नेकशक्त्युपेतबहुपुरुषैर्वारावारकेण निर्वर्त्यमानकटाद्येककार्यवत् । तत समयोत्तरा स्थिति यानि निर्वर्तयन्ति तान्यपि
यथोत्तरं विशेषवृद्धान्यसंख्येयलोकाकाशप्रदेशप्रमाणान्यन्यानि स्थितिबन्धाध्यवसायस्थानानि जवन्ति । केवलं पूर्वैर्न्यो
विशेषाधिकानि ततो द्विसमयोत्तरा स्थितिं निर्वर्तयन्ति यानि तान्यनन्तरेऽपि विशेषाधिकानि, त्रिसमयाधिका तु
ता यानि निर्वर्तयन्ति तान्यमीन्द्रोऽपि विशेषाधिकानि, तामेव चतु समयाधिका यानि निर्वर्तयन्ति तानि तेऽपि

१ सर्वासामपि प्रकृतीनामुत्कृष्टा कुर्वन्ति सङ्गिन स्थितिम् ।

विशेषाधिकानि, एवं तावन्नेयं यावत्सर्वोत्कृष्टां स्थितिं यानि निर्वर्तयन्ति तान्यपि समयोनोत्कृष्टस्थितिजनकाध्यवसाय-
 स्थानेष्वन्यानि विशेषाधिकान्यसंख्येयलोकाकाशप्रदेशप्रमाणानि यथोत्तरं विशेषवृद्धानि स्थितिवन्धाध्यवसायस्था-
 नानि भवन्ति । एतानि स्थाप्यमानानि विषमचतुरस्रं क्षेत्रमास्तृणन्ति । स्थापना । तत्र प्रथमपंचावप्यसंख्येयलोकाका-
 शप्रदेशप्रमाणानि द्रष्टव्यानि, किं त्वसत्कल्पनया चतुःसंख्यात्वेन दर्शितानि, द्वितीयादिपंक्तिषु तान्येव विशेषाधिकानीति
 पंचादित्वेन दर्शितानि । एताश्चैवं पंक्तयो जघन्यायाः स्थितेरारच्य यावदुत्कृष्टा स्थितिस्तावद्ये समया भवन्ति तावत्प्र-
 माणा असंख्येया द्रष्टव्याः, असत्कल्पनया च पंच दर्शिताः, तत्रैतत्स्यात्-इहैकस्थितिजनकान्यध्यवसायस्थानान्यसं-
 ख्येयानि परस्परं विचित्राण्युपगम्यन्ते, तद्वैचित्र्याण्युपगमे च स्थितेरपि वैचित्र्यं प्राप्नोतीति, तदयुक्तम्-तानि ह्येक-
 स्थितिजनकान्यपि संति क्षेत्रकादानुज्ञागयोगादिवैचित्र्याद्विचित्राण्युच्यन्ते, न स्थितिमाश्रित्य, तेषामेकस्थितिजनकत्वा-
 विशेषेण वैचित्र्यासिद्धेरित्यलमप्रस्तुतेन, प्रस्तुतमुच्यते-इह सर्वोत्कृष्टस्थितिजनकानि चरमपंक्तिनिदर्शितानि यानि
 स्थितिवन्धाध्यवसायस्थानानि तेषां मध्ये यच्चरममध्यवसायस्थानं तदुत्कृष्टसंक्षेप उच्यते, तेषामेवाद्यमीषदुच्यते, उच्य-
 यान्तरालवर्तीनि तु मध्यमानि, ततश्चैतैरीषन्मध्यमोत्कृष्टैः स्थितिवन्धाध्यवसायस्थानैरुत्कृष्टा स्थितिर्वध्यते । अथवा चर-
 मस्थितिवन्धाध्यवसायस्थानमुत्कृष्टसंक्षेप उच्यते, शेषाणि तु चरमपंक्तिनिदर्शितानि स्थितिवन्धाध्यवसायस्थानानि ईष-
 न्मध्यमान्युच्यन्ते, तैश्चरमपंक्तिनिदर्शितैः सर्वोत्कृष्टस्थितिजनकैः सर्वैरपि स्थितिवन्धाध्यवसायस्थानैरुत्कृष्टा स्थितिर्जन्यत

उति जाय । यदुक्तं बृहस्पतके ज्येष्ठस्थितिबन्धप्रस्तावे—“उक्तोससकिलेसेणं ईसि अहमप्रिमेणावि।” ततश्चाय प्रस्तुतार्थं —
 सर्गामापि प्रकृतीना ज्येष्ठा स्थितिरशुभा यस्मात् साऽतिसक्लेशेनात्यन्ततीव्रकपायोदयेन बध्यते । एतदुक्तं भवति—सर्गासा
 शुजानामशुजाना च प्रकृतीना स्थितयः सक्लेशवृद्धौ वर्धन्ते तदपचये तु हीयन्त इत्यन्यव्यतिरेकान्या सक्लेशमेव स्थितयोऽ-
 नुवर्तन्ते इत्यशुजा अशुजकारणनिष्पन्नत्वात्, अशुजवृद्धाशुजफलवत् । नन्वेव तर्हि “त्रिंशु अणुजाग कसायउं कुण्ड” इति
 वचनादनुजागोऽपि कपायप्रत्यय एव, ततोऽयमप्यशुजकारणत्वादशुज एव प्राप्नोति, अथ च शुजप्रकृतीनामसौ शुज एवेज्यत
 इति, नैवमन्निप्रायापरिज्ञानात्, यत सत्यपि हि कपायजन्यत्वे कपायवृद्धाननुजागोऽशुजप्रकृतीनामेव वर्धते, शुजाना तु परिही-
 यत एव, कपायमन्दतया तु शुजप्रकृतीनामेवानुजागो वर्धतेऽशुजप्रकृतीना तु हीयते इति न कपायमनुवर्तते, स्थितयस्तु शुजा-
 नामशुजाना च प्रकृतीना कपायवृद्धौ नियमावर्धन्ते तदपचये त्वपचीयन्त इत्येकान्तेन कपायान्वयव्यतिरेकानुविधायित्वा-
 दशुजा एवेति । यदि वा यथा यथा शुजप्रकृतीना स्थितिर्वर्धते तथा तथा शुजानुजागस्तत्सबन्धी हीयते. परिगाहितरसे-
 षुयष्टिकल्पानि शुजकर्माणि भवन्तीत्यर्थः । अशुजप्रकृतीना तु स्थितिवृद्धावशुजरसोऽपि तत्सबन्धी वर्धत एवेत्यतोऽपि
 कारणात् स्थितीनामेवाशुजत्व, तद्वृद्धेः शुजानुजागद्वयहेतुत्वादशुजानुजागवृद्धिहेतुत्वाच्चेति । ननु ज्येष्ठा स्थिति सक्लेशेन
 बध्यते, जघन्या तु किप्रत्ययेत्याह—‘इयरा विसोहिउं पुण त्ति’ इतरा जघन्या पुनर्विंशोधितो विशुद्ध्या कपायापचयरू-
 पया बध्यते । इदमुक्तं भवति—इह ये ये विवक्षितमूलोत्तरप्रकृतीना बन्धकास्तेषा मध्ये यो यः सर्वोत्कृष्टविशुद्धियुक्तः स

१ उक्तुष्टा (स्थिति) सकलेशेनाथ (च) ईपन्मध्यमैरपि ।

तत्तद्विवक्षितकर्मस्थितिं जघन्यां बध्नातीति ज्ञावः । किं सर्वप्रकृतीनामयमेव न्यायो यद्गतोत्कृष्टा स्थितिः संक्षेपेनैव बध्यते अशुजा च जवति, जघन्या पुनर्विशुद्धयैव ? नेत्याह—‘मुक्तुं नरअमरतिरियाजं ति’ आयुःशब्दस्य प्रत्येकं संबन्धान्मुक्त्वा त्यक्त्वा नरायुरमरायुस्तिर्यगायुः । अयमर्थः—नरामरतिर्यगायुषां स्थितिं मुक्त्वा शेषस्थितीनामेवाशुजत्वं द्रष्टव्यम् एतत्स्थितिः पुनः शुजैव जवतीत्यर्थः । विशुद्धिद्वक्षणस्य तत्कारणस्य शुजत्वात् । मनुष्यतिर्यगायुषोर्हि वृद्धिस्त्रिपत्योपमावसाना, देवायुषस्तु वृद्धिस्त्रयस्त्रिंशत्सागरोपमावसानापि शुजा, विशुद्धिद्वक्षणस्य तत्कारणस्य शुजत्वात्, विशुद्धितारतम्यादेव च जवति, अतो मनुष्यतिर्यग्देवायुःस्थितिः शुजा, शुजकारणप्रजवत्वात्, शुजद्रव्यनिष्पन्नघृतपूर्णादिद्रव्यवदिति । अथवा प्रस्तुतायुष्कत्रयस्थितिवृद्धौ रसोऽपि वर्धते स च शुजः सुखजनकत्वात्, इत्यतोऽपि प्रस्तुतायुष्कस्थिते शुजत्वं, तद्दृष्टेः शुजरसवृद्धिहेतुत्वात् । किं च नरामरतिर्यगायुर्द्वक्षणं प्रकृतित्रयं मुक्त्वा शेषप्रकृतीनां प्रकृष्टसंक्षेपविशुद्धिन्यां स्थित्युपचयापचयौ द्रष्टव्यौ, प्रस्तुतायुस्त्रयस्य तु तद्वन्धकेषु सर्वोत्कृष्टविशुद्धिरुत्कृष्टस्थितिवन्धं करोति, सर्वसंक्षिष्टस्तु सर्वजघन्यमिति विपरीतं तद्द्रष्टव्यमिति ॥ ५२ ॥

सर्वप्रकृतीनामुत्कृष्टा स्थितिरुत्कृष्टसंक्षेपेन कषायरूपेण बध्यत इत्युक्तं, न च केवलकषायेण स्थितिर्वध्यते किं तर्हि ? योगसहचरितेन, अतस्तं योगं सर्वजीवेष्वदृष्टवद्वारेण चिन्तयन्नाह—

सुहुमनिगोयाश्कणप्पजोगबायरथविगलअमणमणाअपज्जा लहुपढमडुगुरू पजहसिसयरो असंखगुणो

टीका-इह योगो वीर्यं स्यामेत्यादिपर्यायाः । तथा चाह-“जोगो विरिय थामो उवाह परक्रमो तहा चिद्धा । सत्ती सामत्य चिय जोगस्त इति पञ्जाया ॥ १ ॥ ” स च योगस्त्रिधा-मनोयोगो वाग्योग काययोगश्चेति । उक्त च कर्म-प्रकृतौ-“परिणामालवनग्रहणसाधनं तेण लङ्घनामतिगं । कञ्जञ्जासात्तुन्नप्पवेसविसमीकयपएस ॥ १ ॥ अस्याहरगम-निका-परिणमन परिणाम अन्तर्जतणिगर्थाद् (५-३-१३१ व्यजनात्) घञ् प्रत्ययः=परिणामापादनमित्यर्थः, आल-भ्यत इत्यालवन (५-३-१२४ अन्द्) जावेऽनद्प्रत्ययः, गृहीतिर्ग्रहणं, तेषा साधनं=साध्यतेऽनेनेति साधनं=योगसंज्ञि वीर्यं “करणाधारे (५-३-१२९)” इत्यनद्प्रत्ययः । तथाहि-तेन वीर्यविशेषेण=योगसंज्ञितेनौदारिकादिशरीरप्रायो-भ्यान् पुञ्जान् प्रथमतो गृह्णाति, गृहीत्वा च प्राणापानादिरूपतया परिणमयति, परिणमय्य च तन्निसर्गहेतुसामर्थ्यवि-शेषसिद्ध्ये तानेव पुञ्जानवलवते, यथा मन्दशक्तिः कश्चिन्नगरे परित्रमणाय यष्टिमवलवते, ततस्तदवष्टजतो जातसा-मर्थ्यविशेष सन् तान् प्राणापानादिपुञ्जान् विसृजतीति परिणामालवनग्रहणसाधनं वीर्यं, तेन च वीर्येण योगसंज्ञिकेन मनोप्राकायावष्टजतो जायमानेन ‘लङ्घनामतिगं ति’ लब्धं नामत्रिकं मनोयोगो वाग्योगः काययोग इति । तत्र मनसा करणचूतेन योगो मनोयोगः, वाचा योगो वाग्योगः, कायेन योगः काययोगः । स्यादेतत्-सर्वेषु जीवप्रदेशेषु तुदयहायोप-शमिक्यादिलब्धिजात्रेऽपि किमिति क्वचित् स्तोकं क्वचित्प्रचूतं क्वचित्स्तोकतरमित्येवं वैषम्येण वीर्यमुपलभ्यते ? इत्यत आह- “कञ्जेत्यादि” यदर्थं चेष्टते तत्कार्यं तस्यान्यासः अन्यसनमन्यासः “अशूद्” व्याप्तात्रि (असूच् क्षेपणे इ) त्यस्यान्निपू-

१ योगो वीर्यं स्याम उवाह पराक्रमस्तथा चेष्टा । शक्ति सामर्थ्यं चैव योगस्य भवन्ति पर्यायाः ।

र्वस्य घञंतस्य प्रयोगः कार्याच्यासः कार्यस्यासन्नता निकटीजवनमित्यर्थः । तथा जीवस्य प्रदेशानामन्योऽन्यं परस्परं
 प्रवेशः शृंखलावयवानामिव परस्परं संबन्धविशेषः ताच्यां कृत्वा विषमीकृताः सुप्रचूतादृषादृषतरसन्नावतो विसंस्थुली-
 कृताः प्रदेशा येन वीर्येण तत्कार्याच्यासान्योन्यप्रवेशविषमीकृतप्रदेशं । तथाहि—येषामात्मप्रदेशानां हस्तादिगतानामुत्पा-
 द्यमानघटादिलक्षणकार्यनैकक्यं तेषां प्रचूततरा चेष्टा, दूरस्थानामंसादिगतानां स्वदृषा, दूरतरस्थानां तु पादादिगतानां
 स्वदृषतरा, अनुजवसिद्धं चैतत् । अपि च लोष्ठादिना निर्घाते सति यद्यपि सर्वप्रदेशेषु युगपदेदनोपजायते तथापि येषा-
 मात्मप्रदेशानामजिघातकलोष्ठादिद्रव्यनैकक्यं तेषां तीव्रतरा वेदना, शेषाणां तु मन्दा, मन्दतरा, तथेहापि जीवप्रदेशेषु
 परिस्पन्दात्मकं वीर्यमुपजायमानं कार्यद्रव्याच्यासवशतः केषुचित्प्रचूतमन्येषु मन्दमपरेषु मन्दतमं जवति । एतच्चैवं
 जीवप्रदेशानां परस्परं संबन्धविशेषे 'जवति' नान्यथा, यथा शृंखलावयवानां, तथाहि—तेषां शृंखलावयवानां परस्परं
 संबन्धविशेषे सति एकस्मिन्नवयवे परिस्पन्दमानेऽपरेऽध्यवयवाः परिस्पन्दन्ते केवलं केचित् स्तोकमपरे तु स्तोकतरमिति,
 संबन्धविशेषाच्चावे त्वेकस्मिंश्चलति नापरस्यावश्यंजावि चलनं, यथा गोपुरुषयोः । तस्मात्कार्यद्रव्याच्यासवशतो जीव-
 प्रदेशानां परस्परं संबन्धविशेषतश्च वीर्यं जीवप्रदेशेषु केषुचित्प्रचूतमन्येषु स्तोकमपरेषु तु स्तोकतरमित्येवं वैषम्येणोपजा-
 यमानं न विरुध्यत इत्यलं विस्तरेण, प्रकृतं प्रस्तुमः—तत्र सूक्ष्मनिगोदस्य सूक्ष्मसाधारणस्य लब्ध्यपर्याप्तकस्य सर्वजघन्य-
 वीर्यस्येति च सामर्थ्यात् दृश्यं, तस्यैव सर्वजघन्ययोगस्य प्राप्यमाणत्वादादिदृष्टः प्रथमोत्पत्तिसमयः सूक्ष्मनिगोदादिदृष्टस्तत्र,
 सप्तम्येकवचनलोपः प्राकृतत्वात् । किमित्याह—'अप्पजोग ति' अदृषः सर्वस्तोको योगो वीर्यं व्यापार इति यावत् । ततो

वादरस्य, 'विगल ति' विकलत्रिकस्य, 'अमण ति' असङ्गिनः, 'मण ति' संङ्गिनः, 'अपङ्ग ति' प्रत्येकं सवन्धात् सूक्ष्मा-
 दीना सप्तानामप्यपर्याप्ताना 'लहु ति' जघन्यो योगोऽसंख्येयगुणो वाच्य, आदिहण इत्यपि सर्वत्र वाच्य, तत प्रथम-
 द्विकस्यापर्याप्तसूक्ष्मनिगोदवादरलक्षणस्य गुरुत्कृष्टो योगोऽसंख्येयगुणो वाच्यः, तत प्रथमद्विकस्य 'पजहस्ति यरो
 असखगुण ति' पर्याप्तस्य ह्रस्वो जघन्य इतर उत्कृष्टयोगो यथाक्रमसंख्येयगुणो वाच्य इति गाथाह्वरार्थ । ज्ञावार्थ
 स्त्वयम्-सूक्ष्मनिगोदस्य लब्ध्यपर्याप्तकस्य प्रथमसमये वर्तमानस्य जघन्यो योग सर्वस्तोक ॥ १ ॥ ततो वादरैकेन्द्रि-
 यस्य लब्ध्यपर्याप्तकस्य प्रथमसमये वर्तमानस्य जघन्यो योगोऽसंख्येयगुण ॥ २ ॥ ततो द्वीन्द्रियस्य लब्ध्यपर्याप्तकस्य
 प्रथमसमये वर्तमानस्य जघन्यो योगोऽसंख्येयगुण ॥ ३ ॥ ततस्त्रीन्द्रियस्य लब्ध्यपर्याप्तकस्य प्रथमसमये वर्तमानस्य
 जघन्यो योगोऽसंख्येयगुण ॥ ४ ॥ ततश्चतुरिन्द्रियस्य लब्ध्यपर्याप्तकस्य प्रथमसमये वर्तमानस्य जघन्यो योगोऽसंख्ये-
 यगुण ॥ ५ ॥ ततोऽसङ्गिपचेन्द्रियस्य लब्ध्यपर्याप्तकस्य प्रथमसमये वर्तमानस्य जघन्यो योगोऽसंख्येयगुण ॥ ६ ॥ तत
 सङ्गिपचेन्द्रियस्य लब्ध्यपर्याप्तकस्य प्रथमसमये वर्तमानस्य जघन्यो योगोऽसंख्येयगुण ॥ ७ ॥ ततः सूक्ष्मनिगोदस्य
 लब्ध्यपर्याप्तकस्योत्कृष्टो योगोऽसंख्येयगुण ॥ ८ ॥ ततो वादरैकेन्द्रियस्य लब्ध्यपर्याप्तकस्योत्कृष्टो योगोऽसंख्येयगुण
 ॥ ९ ॥ ततः सूक्ष्मनिगोदस्य पर्याप्तकस्य जघन्यो योगोऽसंख्येयगुण ॥ १० ॥ ततो वादरैकेन्द्रियस्य पर्याप्तकस्य जघन्यो
 योगोऽसंख्येयगुण ॥ ११ ॥ ततः सूक्ष्मनिगोदस्य पर्याप्तकस्योत्कृष्टो योगोऽसंख्येयगुण ॥ १२ ॥ ततो वादरैकेन्द्रियस्य
 पर्याप्तकस्योत्कृष्टो योगोऽसंख्येयगुण ॥ १३ ॥ ५३ ॥

असमत्तसुक्कोसो पञ्जजहन्नियरु एव विद्धाना । अपजेयरसंखगुणा परमपजबिए असंखगुणा ॥५४॥

टीका-असमाप्ता अपर्याप्तास्ते च ते त्रसाश्च द्वीन्द्रियादयोऽसमाप्तत्रसा अपर्याप्तद्वित्रिचतुरिन्द्रियासंज्ञिसंज्ञिपंचेन्द्रियास्ते-
पामुत्कृष्टोऽसमाप्तत्रसोत्कृष्टोऽसंख्येयगुणो वाच्यः । अयमर्थ-पर्याप्तनादरैकेन्द्रियोत्कृष्टयोगात् द्वीन्द्रियस्य लब्ध्यपर्याप्तक-
स्योत्कृष्टो योगोऽसंख्येयगुणः ॥ १४ ॥ ततस्त्रीन्द्रियस्य लब्ध्यपर्याप्तकस्योत्कृष्टो योगोऽसंख्येयगुणः ॥ १५ ॥ ततश्चतुरि-
न्द्रियस्य लब्ध्यपर्याप्तकस्योत्कृष्टो योगोऽसंख्येयगुणः ॥ १६ ॥ ततोऽसंज्ञिपंचेन्द्रियस्य लब्ध्यपर्याप्तकस्योत्कृष्टो योगोऽसं-
ख्येयगुणः ॥ १७ ॥ ततः संज्ञिपंचेन्द्रियस्य लब्ध्यपर्याप्तकस्योत्कृष्टो योगोऽसंख्येयगुणः ॥ १८ ॥ 'पञ्जजहन्नियरु त्ति'
ततस्त्रसानां पर्याप्तानां जघन्यो योगोऽसंख्येयगुणो वाच्यः, ततोऽपि 'इयरु त्ति' त्रसानां पर्याप्तानामुत्कृष्टो योगोऽसं-
ख्येयगुणो वाच्य इत्यक्षरार्थः । जावार्थस्त्वयम्-ततः संज्ञिपंचेन्द्रियस्य लब्ध्यपर्याप्तकोत्कृष्टयोगात्पर्याप्तद्वीन्द्रियस्य जघन्यो
योगोऽसंख्येयगुणः ॥ १९ ॥ ततस्त्रीन्द्रियस्य पर्याप्तकस्य जघन्यो योगोऽसंख्येयगुणः ॥ २० ॥ ततश्चतुरिन्द्रियस्य
पर्याप्तकस्य जघन्यो योगोऽसंख्येयगुणः ॥ २१ ॥ ततोऽसंज्ञिपंचेन्द्रियस्य पर्याप्तकस्य जघन्यो योगोऽसंख्येयगुणः ॥ २२ ॥
ततः संज्ञिपंचेन्द्रियस्य पर्याप्तस्य जघन्यो योगोऽसंख्येयगुणः ॥ २३ ॥ ततः पर्याप्तद्वीन्द्रियस्योत्कृष्टो योगोऽसंख्येयगुणः
॥ २४ ॥ ततः पर्याप्तत्रीन्द्रियस्योत्कृष्टो योगोऽसंख्येयगुणः ॥ २५ ॥ ततः पर्याप्तचतुरिन्द्रियस्योत्कृष्टो योगोऽसंख्येय-
गुणः ॥ २६ ॥ ततः पर्याप्तासंज्ञिपंचेन्द्रियस्योत्कृष्टो योगोऽसंख्येयगुणः ॥ २७ ॥ ततः पर्याप्तसंज्ञिपंचेन्द्रियस्योत्कृष्टो
योगोऽसंख्येयगुणः ॥ २८ ॥ ततः पर्याप्तसंज्ञियुत्कृष्टयोगादनुत्तरोपपातिनामुत्कृष्टो योगोऽसंख्येयगुणः ॥ २९ ॥ ततो ऋवे-

यकदेवानामुत्कृष्टो योगोऽसंख्येयगुणः ॥ ३० ॥ ततो जोगञ्जमिजाना तियेज्जनुप्याणामुत्कृष्टो योगोऽसंख्येयगुणः ॥ ३१ ॥
 ततोऽप्याहारकशरीरिणामुत्कृष्टो योगोऽसंख्येयगुणः ॥ ३२ ॥ ततः शेषदेवनारकतिर्यङ्मनुप्याणा यथोत्तरमुत्कृष्टयोगोऽसंख्येय-
 गुणः ॥ ३३ ॥ अथ सुखावबोधाय श्रद्धपवहुत्वपदाना यंत्रकमुपदर्श्यते, तच्चेदम्—। गुणकारश्चात्रापि सूक्ष्मक्षेत्रपट्योपमासंख्येय-
 जागरूपः प्रत्येक ग्राह्यस्तदत्र जघन्ययोगी जघन्यकर्मप्रदेशग्रहण जघन्यस्थिति च विदधाति, योगवृद्धौ च तद्बुद्धिरपीति स्थित-
 मिति । 'एव विज्ञाणा' इत्यादि, एव मकारस्य लोप प्राकृतत्वात् पूर्वोक्तयोगप्ररूपणान्यायेन सूक्ष्मैकेन्द्रियादिजीवक्रमे-
 णैव स्थितीना स्थानानि स्थितिस्थानानि वाच्यानीति शेष । तत्र जघन्यस्थितेरारज्यैकैकसमयवृद्ध्या सर्वोत्कृष्टनिजस्थि-
 तिपर्यवसाना ये स्थितिचेदास्ते स्थितिस्थानान्युच्यन्ते । कथं पुनरेतानि वाच्यानीत्याह—'अपजेयर सखगुणं चि' प्रथम-
 मपर्याप्तकान् सूक्ष्मवादरैकेन्द्रियादीनुद्दिश्य वाच्यानि । तत 'इयर चि' पर्याप्तकान् सूक्ष्मवादरैकेन्द्रियानुद्दिश्य वाच्या-
 नीति । कियञ्चुणानि पुनरेतानीत्याह—संख्यगुणानि, तत्र संख्यात संख्या तामर्हतीति संख्यः "दडादिच्यो यः (सि-६-
 ४-१७० द्वादशे)" इति यप्रत्यय, तत संख्य संख्येयः संख्यात इत्यर्थः, गुणो गुणकारो येषा तानि संख्यगुणानि
 संख्यातगुणितानीत्यर्थः । किं सर्वपदेषु संख्यातगुणान्येव ? आहोश्चिदस्ति कस्मिंश्चित्पदे विशेषः ? इत्याह—'परमपजविणश्चस-
 खगुणं चि' परं केवलमपर्याप्तघ्नीन्द्रियेऽपर्याप्तघ्नीन्द्रियपदे तानि स्थितिस्थानान्यसंख्यगुणान्यसंख्यातगुणितानि वाच्यानि एत-
 द्बुक्तं जगति—सूक्ष्मैकेन्द्रियस्यापर्याप्तकस्य स्थितिस्थानानि स्तोकानि ॥ १ ॥ ततो वादरैकेन्द्रियस्यापर्याप्तकस्य स्थितिस्थानानि
 संख्यातगुणानि ॥ २ ॥ तत सूक्ष्मैकेन्द्रियस्य पर्याप्तस्य स्थितिस्थानानि संख्यातगुणानि ॥ ३ ॥ ततो वादरैकेन्द्रियस्य पर्याप्तस्य

स्थितिस्थानानि संख्यातगुणानि ॥ एतानि च पट्योपमासंख्येयजागसमयतुह्यानि स्थितिस्थानानि ऋवन्ति, यत एके-
 न्द्रियाणां जघन्योत्कृष्टस्थित्योरन्तरालमेतावन्मात्रमेवेति ॥ ४ ॥ ततोऽपर्याप्तस्य द्वीन्द्रियस्य स्थितिस्थानान्यसंख्यातगुणानि
 पट्योपमसंख्येयजागमात्राणीति कृत्वा ॥ ५ ॥ ततस्तस्यैव द्वीन्द्रियस्य पर्याप्तस्य स्थितिस्थानानि संख्यातगुणानि ॥ ६ ॥
 ततस्त्रीन्द्रियस्यापर्याप्तस्य स्थितिस्थानानि संख्यातगुणितानि ॥ ७ ॥ ततस्त्रीन्द्रियस्य पर्याप्तस्य स्थितिस्थानानि संख्या-
 तगुणितानि ॥ ८ ॥ ततश्चतुरिन्द्रियस्यापर्याप्तस्य स्थितिस्थानानि संख्यातगुणितानि ॥ ९ ॥ ततः पर्याप्तचतुरिन्द्रियस्य
 स्थितिस्थानानि संख्यातगुणानि ॥ १० ॥ ततोऽसंज्ञिपंचेन्द्रियस्यापर्याप्तस्य स्थितिस्थानानि संख्यातगुणानि ॥ ११ ॥
 ततोऽसंज्ञिपंचेन्द्रियस्य पर्याप्तस्य स्थितिस्थानानि संख्यातगुणानि ॥ १२ ॥ ततः संज्ञिपंचेन्द्रियस्यापर्याप्तस्य स्थितिस्था-
 नानि संख्यातगुणितानि ॥ १३ ॥ ततः संज्ञिपंचेन्द्रियस्य पर्याप्तस्य स्थितिस्थानानि संख्यातगुणितानि ऋवन्ति ॥ १४ ॥
 स्थापना ॥ ५४ ॥

तदेवं निरूपितानि योगप्रसंगेन स्थितिस्थानानि, संप्रति योगप्रक्रम एवापर्याप्तावस्थायां वर्तमाना जन्तवः प्रतिसमयं
 यावत्या योगवृद्ध्या वर्धन्ते तन्निरूपणार्थमाह—

पञ्चणमसंखगुणविरिय अपज पञ्चिश्मसंखलोगसमाअप्रवसाया अहिया सत्तसु आउसु असंखगुणा

टीका—‘अपज त्ति’ अपर्याप्ता असमर्थितचतुर्थ्यादिपर्याप्तयो जीवा ऋवन्ति किञ्चूता इत्याह—प्रतिक्षणं प्रतिसमयं

असख्यगुणवीर्या असंख्यातगुणयोगा । यथोक्तम्—“सर्वो वि (वी) अपजत्तो पइरकण असखगुणा(णिया)ए । जोगबुद्धीए(इ) वड्डइ” अपर्याप्ताना योगवृद्धिमज्जिधाय साप्रत प्राग्दर्शितानि स्थितिस्थानानि यैरध्यवसायैर्जन्यन्ते, ते एकैकस्मिन् स्थितिवन्धे जनकतया यावन्तो ज्वन्ति तदेतन्निरूपयन्नाह—‘पइठिइमसखलोगसमा’ इत्यादि, स्थितिं स्थितिं प्रति प्रतिस्थिति वीप्साया “योग्यतावीप्सार्थानतिवृत्तिसादृश्ये” (३-१ ४०) इत्यव्ययीक्षाव । तत स्थितिवन्धे स्थितिवन्धेऽध्यवसाया स्तीव्रतीव्रतरतीव्रतममन्दमन्दतरमन्दतमकपायोदयविशेषा ज्वन्ति । कियन्तो ज्वन्तीत्याह—असंख्यलोकसमा असख्ये- यलोकाकाशप्रदेशप्रमाणा । ननु किमेतेऽध्यवसाया सर्वप्रकृतीना सर्वस्थितिवन्धेष्वपि तुल्या आहोश्चिदस्ति कश्चित्प्र- तिनियतो विज्ञाग इत्याह—‘अहिया सत्तसु त्ति’ अधिका विशेषाधिका सप्तस्वायुर्वर्जसप्तकर्मसु । इयमत्र ज्ञावना-ज्ञाना- वरणस्य जघन्यस्थितावसख्येयलोकाकाशप्रदेशतुल्या । स्थितिवन्धाध्यवसाया स्तोका । ततो ज्ञानावरणस्यैव द्वितीय- स्थितौ विशेषाधिका । ततो ज्ञानावरणस्य तृतीयस्थितौ विशेषाधिका । ततो ज्ञानावरणस्य चतुर्थस्थितौ विशेषाधिका । एतं यावदुत्कृष्टस्थितौ विशेषाधिका । एवमायुष्कवर्जाना दर्शनावरणवेदनीयमोहनीयनामगोत्रान्तरायकर्मणामपि द्विती- यादिस्थितिवन्धादारन्य विशेषाधिकत्वमध्यवसायस्थानाना तावन्नेय यावदुत्कृष्ट. स्वकीयः स्वकीयः स्थितिवन्ध इति । तर्ह्यायुष्केषु स्थितिवन्धेऽध्यवसाया. कियद्बुद्ध्या ज्वन्तीत्याह—‘आठ असखगुण त्ति’ आयु‘पु चतुर्ष्वप्यसख्यातगुणिता अध्यवसाया ज्वन्ति । तद्यथा—आयुष्काणा चतुर्णामपि जघन्यस्थितावसख्येयलोकाकाशप्रदेशप्रमाणा अध्यवसायाः

१ सर्वोऽपि अपर्याप्त प्रतिक्षणमसख्यगुणया योगवृद्ध्या वर्धते ।

सर्वस्तोकाः । तेषामेव द्वितीयस्थितौ अध्यवसाया असंख्यातगुणाः । तेषामेव तृतीयस्थितावध्यवसाया असंख्यातगुणाः । तेषामेव चतुर्थस्थितावध्यवसाया असंख्यातगुणाः । एवमसंख्यातगुणत्वं तावन्नेयं यावदायुपश्चरमस्थितिरिति ॥ १५ ॥

प्ररूपिताः स्थितिबन्धमाश्रित्य सर्वकर्मणामध्यवसायाः, संप्रति यासां प्रकृतीनामेकचत्वारिंशत्संख्यानां पंचेन्द्रियेषु यावन्तं कालमुत्कृष्टतो बन्धो न ज्वति तास्तत्कालमानप्रदर्शनद्वारेण गाथाद्वयेन प्रतिपादयन्नाह—

तिरिनरयतिजोयाणं नरज्वजुय सचउपह्व तेसठं । थावरचउइगविगलायवेसु पणसीइसयमयरा॥५६॥

टीका—तिर्यचश्च नरकाश्च तेषां 'ति त्ति' त्रिकं तच्च 'जोय त्ति' उद्योतं च तिर्यङ्नरकत्रिकोद्योतानि तेषां तिर्यङ्नरकत्रिकोद्योतानां । इह त्रिकशब्दः प्रत्येकमजिसंबध्यते, ततस्तिर्यक्त्रिकं तिर्यग्गतितिर्यगानुपूर्वीतिर्यगायुर्लक्षणं, नरकत्रिकं नरकगतिनरकानुपूर्वीनरकायुःस्वरूपं, उद्योतं, इत्येतासां सप्तप्रकृतीनाम् । किमित्याह—'नरज्वजुय सचउपह्व तेसठं ति' नराणां मनुष्याणां जवा जन्मानि नरजवास्तैर्युतं सहितं नरज्वयुतं, विजक्तिलोपश्च प्राकृतत्वात्, सह चतुर्भिः पट्योपमैर्वर्तत इति सचतुःपट्यं 'तेसठं ति' त्रिपट्याधिकं शतमतराणां, कोऽर्थः ? नरज्वयुतं चतुःपट्योपमाधिकं त्रिपट्याधिकं सागरोपमशतं पंचेन्द्रियेषु परमाऽबन्धस्थितिरासां प्रस्तुतसप्तप्रकृतीनां ज्वतीति द्वितीयगाथोत्तरार्धेन संबन्धः कार्यः । अयमजिप्रायः—यदा किल कश्चिज्जन्तुस्त्रिपट्योपमायुष्केषु देवकुर्वादिषु युगलधार्मिकेषु समुत्पन्नस्तत्र चैताः सप्त प्रकृतीर्न बध्नाति, एता हि नारकतिर्यक्प्रायोग्या एव बध्यन्ते, युगलधार्मिकाश्च देवप्रायोग्या एव बध्न्ति । ततः पर्यन्तान्तर्मुहूर्ते सम्यक्त्वमासाद्य पट्योपमस्थितिषु देवेषूत्पन्नस्तत्रापि सम्यक्त्वप्रत्ययादेता न बध्न्वांस्ततोऽपरिपतितस-

सम्यक्त्वो मनुष्येषूपद्य दीहामनुपाह्य नवमग्रैवेयके त्रिदश एकत्रिंशत्सागरोपमस्थितिकः समुत्पन्नस्ततोऽन्तर्मुहूर्तोर्ध्व
मिथ्यात्व जगाम, अग्रे पट्टपट्टिद्य सम्यक्त्वकालो वक्तव्यः सचात्र सम्यक्त्वावसाने सति न सगच्छत इति मिथ्यात्वग-
मनमजिधीयते । तत्र च वर्तमानो मिथ्यादृष्टिरपि जवप्रत्ययादेवैता प्रकृतीर्न वध्नाति, तदनु पर्यतान्तर्मुहूर्ते सम्यग्दर्श-
नमवाप्याप्रतिपतितसम्यक्त्वो मनुष्येषूपद्य सर्वविरति परिपाह्य तथैव गृहीतसम्यक्त्वो वारधयं विजयादिगमनेन पट्ट-
पट्टिसागरोपमाणि पूरयित्वा मनुष्येष्वन्तर्मुहूर्तं सम्यग्मिथ्यात्वमनुच्य तदन्तरित द्वितीयपट्टपट्टिप्रमाणं सम्यग्दर्शनकाल
वारत्रयमच्युतगमनेन पूरयति । इह च सम्यक्त्वात्प्रच्युतस्य मिश्रगमन यदुच्यते तत्कामग्रन्थिकाभिप्रायेण समतमेवेति,
सैष्वान्तिकानां तु न समतमिति । उक्तं च—“मिथ्यात्ता सकती अविरुद्धा होऽ सम्ममीसेसु । मीसात्तं वा दोसु सम्मा मिथ्य
न उण मीस ति ॥ १ ॥ ” सर्वत्र च सम्यग्दर्शनमिश्रयोर्वर्तमान एता प्रकृतीर्न वध्नातीत्यनेन क्रमेणासा तिर्यक्त्रिकन-
रत्रिकोद्योतलक्षणसप्तप्रकृतीनां नरजवयुतं चतुःपट्टोपमाधिकं त्रिपट्ट्यधिकसागरोपमशतं परमा प्रकृष्टा पचेन्द्रियेष्ट-
वन्धस्थितिरवन्धकाल इति । उक्तं च—“पलियाऽ तिननि जोगावणिमि जवपच्चय पलियमेगं । सोहम्मे सम्मत्तेण नरजवे

१ मिथ्यात्वात्सक्रान्तिरविरुद्धा भवति सम्यक्त्वमिश्रयो । मिश्रादपि द्वयोः सम्यक्त्वान्मिथ्यात्वे न पुनर्मिश्रे । २ पल्यानि त्रीणि भोगावनौ
भवप्रत्यय पत्यमेक सौधर्मे सम्यक्त्वेन नरभवे सर्वविरत्या ॥ १ ॥ मिथ्यात्वी भवप्रत्ययात् त्रैवेयके एकत्रिंशत्सागराणि । अन्तर्मुहूर्तोर्ध्वानि
सम्यक्त्व तस्मिँल्लब्ध्वा ॥ २ ॥ विरतिमन्नरभवान्तरितोऽनुत्तरसुरस्त्वतराणि पट्टपट्टि । मिश्र मुहूर्तमेक स्पृष्ट्वा मनुष्य. पुनर्विरत ॥ ४ ॥
पट्टपट्टि सागराणां अच्युते विरतिमन्नरभवान्तरित । तिर्यङ्नरत्रिकोद्योताना एष कालोऽवन्धे ॥ ४ ॥

सबविरईए ॥ १ ॥ मिन्नी ऋवपच्चयत्तं गेविज्जे सागराइ इगतीसं । अंतमुहुत्तूणाइं सम्मत्तं तम्मि दहिज्जणं ॥ २ ॥ विरय-
 नरऋवंतरित्तं अणुत्तरसुरो ज अयर ढावत्ता । मिस्सं मुहुत्तमेगं फासिय मणुत्तं पुणो विरत्तं ॥ ३ ॥ ढावत्ती अयराणं
 अच्चुयए विरयनरऋवंतरित्तं । तिरिनरयतिगुज्जोयाण एस कालो अवंधम्मि ॥ ४ ॥ ” स्थावरचतुष्कं स्थावरसूक्ष्माप-
 र्याप्तसाधारणद्वहणं, 'इगत्ति' एकेन्द्रियजातिः, विकला घीन्द्रियत्रीन्द्रियचतुरिन्द्रियजातयः, आतपं, एतेषां बन्धः, तेषु एतासु
 नवसु प्रकृतिषु पंचाशीत्यधिकं शतं पंचाशीतिशतं 'अतरत्ति' न तीर्यन्ते बहुकालतरणीयत्वादतराणि सागरोपमाणि,
 षष्ठ्यर्थे चात्र प्रथमा, यतः प्राकृते हि विज्रक्तीनां व्यत्ययोऽपि ऋवति, यदाह पाणिनिः स्वप्राकृतद्वहणे—“व्यत्ययोऽ-
 प्यासामिति” तेषामतराणं नरऋवयुतं सचतुःपद्यमित्यत्रापि संबन्धनीयं, ततश्चतुःपद्योपमाधिकं पंचाशीत्यधिकं सागरो-
 पमशतं नरऋवयुतमासामबन्धस्थितिः परमा । अयमर्थः—यथा किल कश्चिज्जन्तुस्तमोऽजिधानायां षष्ठपृथिव्यां द्वाविंश-
 तिसागरोपमाणि ऋवप्रत्ययादेताः प्रकृतीरवद्ध्वा पर्यन्तान्तर्मुहूर्ते सम्यक्त्वमासाद्य मनुष्येषूत्पद्य देशविरतिमासाद्य चतुः-
 पद्योपमस्थितिषु देवेषु देवत्वमनुजूयाप्रतिपतितसम्यक्त्व एव मनुष्येषूत्पद्य संपूर्णं संयमं परिपाद्य नवमग्रैवेयक एकत्रिं-
 शत्सागरोपमस्थितिकः सुरसद्मजन्मा समजनि तत्र चान्तर्मुहूर्तोर्ध्वं मिथ्यात्वं जगाम, पुनरेव तत्र वर्तमानो मिथ्यादृष्टि-
 रपि ऋवप्रत्ययादेवैताः प्रकृतीर्न बध्नाति । तदनु पर्यन्तान्तर्मुहूर्ते सम्यक्त्वमवाप्याप्रतिपतितसम्यक्त्वो मनुष्येषूत्पद्य सर्व-
 विरतिमनुपाल्य तथैव गृहीतसम्यक्त्वो वारद्वयं विजयादिगमनेन षट्षष्टिसागरोपमाणि सम्यक्त्वकालं पूरयित्वा मनुष्ये-
 ष्वन्तर्मुहूर्ते सम्यग्मिथ्यात्वमनुजूय तदन्तरितं द्वितीयं षट्षष्टिसागरप्रमाणं सम्यक्त्वकालं वारत्रयमच्युतगमनेन पूरयति ।

तदेव नरजन्मसहित चतु पञ्चोपमाधिक पचाशीत्यधिक सागरोपमशतमासा स्थावरचतुष्टयैकेन्द्रियविकलेन्द्रियजात्या-
 तपलक्षणाना नपाना प्रकृतीना पचेन्द्रियेष्वेवावन्धस्थिति परमा जवति । तथा चावाचि—“ठ्ठीए नेरईउं जवपच्चयउं
 उ अयरवावीस । देसविरउं उ जविउ पलियचउक पढमकप्पे ॥ १ ॥ पुबुत्तकालजोगो पचासीय सय सच्चउपह्व ।
 आयवथावरचउविगलतियगएगिन्दिय अवधो ॥ २ ॥” ॥ ५६ ॥

अपढमसंघयणागिस्खगइअणमिच्चुजगथीणतिगांनिय नपुइच्चि डुतीसं पणिदिसु अवधठिइ परमा५७

टीका—अप्रथमशब्दस्य प्रत्येकं सवन्धादप्रथमसहननानि रूपजनाराचनाराचार्धनाराचकीलिकासेवार्तसहननलक्षणानि
 पच, अप्रथमा आकृतय' सस्थानानि न्यग्रोधपरिमरुलसादिवामनकुञ्जहुडस्वरूपाणि, अप्रथमखगतिरप्रशस्तविहायोगति,
 'अण ति' अनन्तानुवन्धिन क्रोधमानमायालोजलक्षणाश्चत्वार, मिथ्यात्वं, त्रिकशब्दस्य प्रत्येक सवन्धाहुर्जगत्रिक
 दुर्जगदु स्वरानादेयस्वजाव, स्त्यानर्द्धिक निजानिजाप्रचलाप्रचलास्त्यानर्द्धिरूपं, 'निय ति' नीचैर्गोत्र, 'नपु ति' नपु-
 संकवेद, स्त्रीवेद, इत्येतासा पचविशतिप्रकृतीना नरजवसहित 'डुतीस ति' चात्रिशब्दतमतराणा जवतीति शेष ।
 एतदुक्त जवति—कश्चिज्जान्तु सर्वत्रिरतिमनुपाज्य गृहीतसम्यक्त्वो वारधय विजयादिगमनेन पट्टपट्टिसागरोपमाणि
 सम्यग्दर्शनकाल प्रपूर्य मनुष्येष्वन्तर्मुहूर्त सम्यग्मिथ्यात्प्रमनुचूय तदन्तरित द्वितीयं पट्टपट्टिप्रमाणं सम्यग्दर्शनकाल

१ पष्ठ्या नैरयिको भवप्रत्ययात्त्वतराणि द्वाविंशति । देशविरतस्तु भूत्वा पल्यचतुष्क प्रथमकल्पे १ पूर्वोक्तकालयोग पचाशीतिं सशता
 सचतुष्पल्या । आतपस्थावरचतुर्विकलत्रिकैकेन्द्रियाणामन्ध २

कर्षणात्परम उत्कृष्टो ज्ञवति, यतो युगलधार्मिकेषु वर्तमानो जन्मत आरज्य देवप्रायोग्यमिदं प्रकृतिचतुष्टयं पट्योपम-
त्रयं यावत्सततमेव निरन्तरमेव बध्नातीति ज्ञावः । जघन्यतस्तु समयः परावर्तमानत्वादासामपीति ॥ ९७ ॥

समयादसंखकालं तिरिडुगनीएसु आउ अंतमुहू । उरवि असंखपरट्टा साइठिई पुवकोडूणा ॥५९॥

टीका—समयोऽत्यन्तसूक्ष्मः कालांशः, स च समयप्रसिद्धात्पट्टसाटिकापाटनदृष्टान्ताद्रुत्पलपत्रशतवेधोदाहरणाद्वाऽ-
वसेयः । तस्मात्समयादारज्य समयमादौ कृत्वा एकोत्तरसमयवृद्ध्या तावत्सततं बन्धकालो नेयो यावदसंख्येयकाल
इति । तत्रासंख्यः संख्यातिक्रान्तः समयपरिज्ञापितः स चासौ कालश्चासंख्यकालः तमसंख्येयलोकाकाशप्रदेशप्रमाण-
समयराशिरूपं यावदित्यर्थः । इह च समयशब्देन जघन्यो बन्धकाल उक्तः, स च सर्वत्र मन्तव्यः, केत्याह—तिर्यग्दिके
तिर्यग्गतितिर्यगानुपूर्वीरूपे, नीचैर्गोत्रे च । द्वन्द्वे च तिर्यग्दिकनीचैर्गोत्रयोः । अयमाशयः—तिर्यग्गतितिर्यगानुपूर्वीनीचै-
र्गोत्रद्वहणप्रकृतित्रयमिदं जघन्यतः समयमेकं बध्यते, द्वितीयसमये परावृत्त्य तद्विपक्षस्य बन्धसंज्ञवात् । यदा तु तेजो-
वायुषु जन्तुरूपद्यते तदा ज्ञवस्वज्ञावादेवासंसंक्षिष्टे नीचैर्गोत्रतिर्यग्दिक एव बध्नाति, न तद्विपक्षमुच्चैर्गात्रं मनुजदिकं
वा, अतस्तेजोवायूनां कायस्थितिरूपमसंख्येयकालं यावदासां तिसृणामपि प्रकृतीनां परमः सततबन्धकालः प्राप्यत
इति । 'आउ अन्तमुहू त्ति' आयुःषु चतुर्ष्वपि अन्तर्मुहूर्तमेव कालं यावत् परमः सततबन्धकालः, जघन्योऽपि चैता-
वानेवेति वक्ष्याम इति । तथैकदेशे समुदायोपचारादौदारिक औदारिकशरीरविषयेऽसंख्याः संख्यातिक्रान्ताः 'परट्ट त्ति'
परावर्ताः पुद्गलपरावर्ता वक्ष्यमाणस्वरूपाः परमः सततबन्धकाल इति । इहापि जघन्यतः समयमेकं सततबन्धः सवि-

पक्षत्वात्, उत्कृष्टतस्त्वसख्येयपुद्गलपरावर्ता. । कथं ? यतो व्दावहारिकसत्त्वा अपि स्थावरकायमुपगता. कायस्थित्ये-
यन्त काख तिष्ठन्ति । न च तत्र वैक्रियाहारकयोस्तद्विपक्षयोर्वन्धेऽस्तीति तात्पर्यम् । तथा 'सायठिई पुबकोडूण ति'
सातस्य सातवेदनीयस्य स्थिति स्थितिवन्ध सततवन्धकाल परमः पूर्वकोटिरूना न्यूना जवति । इहापि जघन्यत
सातस्य समयमेक वन्ध सविपक्षत्वात्, उत्कृष्टतस्तु देशोना पूर्वकोटिः सततवन्धः, यतो य कश्चिन्मानवः पूर्वको-
ध्यायुरष्टवार्षिक सर्पविरतिमादाय नवमवर्षे केवलज्ञानमासादयेत्, सोऽष्टाजिर्वर्षैरूना पूर्वकोटि सातवेदनीय सतत
वभाति, केवलिनः सातस्यैव वन्धात् । उक्तं च—“उवसतखीणमोहा केवलिणो एगविधवन्धा ।” इति ॥ ५९ ॥

जलहिसय पणसीयं परघुस्तौसे पणिदितसचजगे । वत्तीसं सुहविहगइपुमसुजगतिगुच्चचउरंसे ॥६०॥

टीका—पराघात चोद्वास च पराघातोद्वास तस्मिन् पराघातोद्वासे, 'पणिदि ति' सूचनात्सूत्रमिति कृत्वा पचेन्द्रिय-
जातौ, त्रसेनोपलक्षितं चतुष्कं त्रसचतुष्कं तस्मिन् त्रसचतुष्के त्रसवादरपर्याप्तप्रत्येकलक्षणे, प्रभूतकालनिस्तरणीयत्वा
जलधय इव जलधय सागरोपमाणि तेषां शतं जलधिशतं 'पणसीय ति' पचाशीत्यधिकं परमं सततवन्धकालो जवति ।
इह च सचतुःपक्षमित्यनिर्देशेऽपि सचतुःपक्षमिति व्याख्यानं कार्यं, यतो यावानेतद्विपक्षस्यावन्धकालस्तावानेवासा
वन्धकाल इति । पंचसग्रहादौ चोपलक्षणादिना केनचित्कारणेन यन्नोक्तं तदज्ञिप्रायं न विद्म इति । तथा जघन्यत
एता अपि समयमेकं वध्यन्ते सविपक्षत्वादधुववन्धित्वाच्च, उत्कृष्टतस्तु सचतुःपक्षं पंचाशीत्यधिकं जलधिशतं वन्ध-

१ उपशान्तक्षीणमोहा केवलिन एकविधवन्धका ।

कालः । कथं ? षष्ठपृथिव्यामुत्कृष्टस्थितिको द्वाविंशतिसागरोपमाख्यनुज्वन्नासां विपद्बन्धासंज्ञवादेता एव प्रस्तुतसप्त-
 प्रकृतीर्बद्धवान्, ततः पर्यन्तान्तर्मुहूर्ते सम्यक्त्वमासाद्य मनुष्यजन्म संप्राप्य देशविरतिरत्नं लब्ध्वा चतुःपट्योपमस्थि-
 तिकेषु देवेषु सुपर्वत्वमनुजूयाप्रतिपतितसम्यक्त्व एव मनुष्येषु समुत्पद्य संपूर्णसंयमं च परिपाह्य नवमग्रैवेयकविमाने
 एकत्रिंशत्सागरोपमस्थितिको महर्द्धिरमरो जूवोत्पादोत्तरकालं मिथ्यात्वोदयवान् ज्वति, च्यवनकाले च सम्यक्त्वं
 प्रतिपद्य षट्षष्टिसागरोपमाख्यच्युतदेवलोके वारत्रयेणानुज्वति, पुनरन्तर्मुहूर्तं सम्यग्मिथ्यात्वमनुजूय जूयोऽपि सम्य-
 ग्दर्शनमवाप्य विजयादिषु वारत्रयेण पुनः षट्षष्टिसागरोपमाणि समनुज्वति, तस्मादेतेषु तमःप्रज्ञापृथिवीप्रचृतिस्थानेषु
 पर्यटन् जीवः क्वचिन्नवप्रत्ययात् क्वचिच्च सम्यक्त्वप्रत्ययादेतावन्तं कालमेताः सप्तापि प्रकृतीः सततं बध्नातीति । 'वृत्तीसं-
 ति' द्वात्रिंशदधिकं जलधिशतमिति गम्यते, परमः सततबन्धकाल इति संबन्धः । केत्याह—'सुहविहगइ ति' शुज्वि-
 हायोगतिः, 'पुमत्ति' पुंवेदः, सुजगत्रिकं सुजगसुस्वरादेयलक्षणं, उच्चैर्गोत्रं, 'चउरंस ति' चतुरस्रं समचतुरस्रं प्रथमसं-
 स्थानं, तत एतेषां समाहारबन्धः । तत्रेहापि जघन्यतः समयमेकमासां सप्तानां प्रकृतीनां बन्धः, सविपद्त्वात्, उत्कृ-
 ष्टतस्तु द्वात्रिंशं जलधिशतं सततबन्धकालो ज्वति । तथाहि—किल यदा कश्चिज्जन्तुः सर्वविरतिमनुपाह्य गृहीतस-
 म्यक्त्वो वारत्रयं विजयादिगमनेन षट्षष्टिसागरोपमाणि सम्यक्त्वकालं प्रपूर्य मनुष्येष्वन्तर्मुहूर्ते सम्यग्मिथ्यात्वमनुजूय
 तदन्तरितं द्वितीयं षट्षष्टिप्रमाणं सम्यग्दर्शनकालं वारत्रयमच्युतदेवलोकगमनेन परिपूरयति तदा सम्यग्दृष्टिर्जन्तुरेता
 एव बध्नाति, न पुनरेतत्प्रतिपक्षाः, तासां मिथ्यादृष्टिसास्वादगुणस्थानकयोर्वन्धव्यवहोदादिति ॥ ६० ॥

असुखगइजाइआगिइसंधयणाहारनरयजोयडुगं । थिरसुन्नजसथावरदसनपुइठीडुजुयलमसायं॥६१॥

टीका-सुशब्द प्रशसाया, न सुरसुरप्रशस्त इत्यर्थः । ततोऽसुशब्द प्रत्येक सवध्यते, ततश्चासुखगतिरप्रशस्तविहायो-
गति, अमुजातय एकद्वित्रिचतुरिन्ध्रियजातिलक्षणाश्चतस्रं, असुसहननानि रूपन्नाराचादीनि पञ्च, अस्वाकृतय आ-
काराः सस्थानानि न्यग्रोधपरिमरुलादय पञ्च, द्विकशब्दस्य प्रत्येक सवन्धादाहारकद्विकमाहारकशरीराहारकागोपागल-
क्षण, नरकद्विक नरकगतिनरकानुपूर्वीलक्षण, 'जोयडुग ति' उद्योतद्विक उद्योतातपलक्षण "उज्जोयायवपरघाइ ति"
मज्ञागाथाया पठनात्, स्थिरनाम, शुचनाम, 'जस ति' यशःकीर्तिनाम, स्थावरदशक प्रतीतमेव, 'नपु ति' नपुसक-
वेद, स्त्रीवेदः, द्वयोर्युगलयो समाहारो द्वियुगल हास्यरत्यरतिशोकलक्षण, असातमसातवेदनीयमिति ॥ ६१ ॥

समयादंतमुहुत्तं मणुडुगजिणवइरउरलवंगेसु । तित्तीसयरा परमो अंतमुहु लहू वि आउजिणे ॥ ६२ ॥

टीका-एतासा पूर्वोक्तानामसुखगतिप्रचृत्येकचत्वारिंशत्प्रकृतीना । किमित्याह—समयात् सूक्ष्मकालाशादारन्यान्तर्मुहूर्त
यापडुत्कृष्टतोऽपि सततवन्धो न परतोऽपि । किमुक्तं भवति ? समयप्रमाणो जघन्यो बन्धकाल उत्कृष्टश्चान्तर्मुहूर्तप्रमाणः,
यतः समयादन्तर्मुहूर्ताद्विोत्तरकालमासामधुवबंधित्वेनावश्यं परावृत्ते सप्तावात्सगद्यत एव यथोक्तकाल इति । तथा 'म-
णुडुग ति' मनुजद्विक मनुजगतिमनुजानुपूर्वीरूप, जिननाम, 'वइर ति' वज्ररूपन्नाराचसहननं, औदारिकागोपाग,
ततो मनुजद्विकादीना बन्धस्तेषु, एतासु प्रकृतिषु विषये त्रयस्त्रिंशदतराणि परम प्रकृष्ट. सततवन्धो निरन्तर बन्धकाल
इति योगः । अत्रापि जिननामवर्जाना चतसृणा प्रकृतीना जघन्यतः समयमेक बन्धः सविपक्षत्वात्, उत्कृष्टतस्त्रयस्त्रि-

शदतराणि, यतो बद्धजिननामकर्माऽनुत्तरसुरेषु स्थित एतावन्तं कालमेतदेव प्रस्तुतप्रकृतिपंचकं सततं बध्नातीति । ननु किमधुवबन्धिनीनां प्रकृतीनां सर्वासामपि जघन्यबन्धकालः समयमात्र एव किमुत कासांचिदन्यथाप्यत आह—
 'अंतमुद्गु लहू वि आञ्ज जिणे त्ति' लघुरपि जघन्यबन्धोऽपि न केवलमसुखगतिप्रचृतीनामुत्कृष्टोऽन्तर्मुहूर्तलक्षणो बन्धकाल इत्यपिशब्दार्थः । आयुःषु चतुर्षु जिननामकर्मणि चेत्यर्थः । 'अंतमुद्गु त्ति' एकदेशे समुदायोपचारा-
 दन्तर्मुहूर्तलक्षणो न तु समयरूप इति । अयमत्र जावार्थः—इह कश्चिज्जन्तुस्तीर्थकरनामबन्धक उपशमश्रेणिमा-
 रूढस्तत्र चानिवृत्तिवादरसूक्ष्मसंपरायोपशान्तमो हलक्षणगुणस्थानकत्रये वर्तमानोऽबन्धकः संपेदे, ततः श्रेणिं समाप्य
 प्रतिपतितः पुनरप्यन्तर्मुहूर्तं यावत्तदेव बद्धा तदूर्ध्वं द्वितीयवारं श्रेण्यारोहणेऽबन्धको यदा जवति तदाऽसौ कालो
 लभ्यते । न च वाच्यं कथमेकस्मिन्नेव जवे वारद्वयं श्रेणिकरणं, यतः शास्त्रे तस्याजिहितत्वात् । उक्तं च—“एगजवे
 डुरकुत्तो चरित्तमोहं उवसमिज्जा त्ति” आयूंपि चत्वार्यपि यावदन्तर्मुहूर्तं तावज्जघन्यतोऽपि बध्यन्ते ततस्तत्प्रति सुप्रतीत
 एव यथोक्तकाल इति ॥ ६२ ॥

निरूपितः प्रसक्ताप्रसक्तसहितः स्थितिवन्धः, इदानीमनुजागवन्धस्यावसरः, अनुजागो रसोऽनुजाव इति पर्यायाः ।
 तत्रानुजागस्य किञ्चित्तावत्स्वरूपमुच्यते—इह गंजीरापारसंसारसरित्पतिमध्यविपरिवर्ती रागादिसचिवो जन्तुः पृथक्सि-
 ज्ञानामनन्तजागवर्तिर्निरजव्येच्योऽनन्तगुणैः परमाणुजिर्निष्पन्नान् कर्मस्कन्धान् प्रतिसमयं गृह्णाति, तत्र च प्रतिपर-

१ एकस्मिन् भवे वारद्वयं चारित्रमोहनीयमुपशमयेत् ।

माणु कपायविशेषान् सर्वजीवानन्तगुणाननुज्ञागस्याविज्ञागपक्षिष्ठेदान् करोति । केवलिप्रज्ञया विद्यमानो यः परमनि-
कृष्टोऽनुज्ञागोऽशोऽतिसूक्ष्मतयाऽर्धं न ददाति सोऽविज्ञागपक्षिष्ठेद उच्यते । उक्तं च—“बुद्धीऽ छिन्नमाणो अणुज्ञागंसो
न देइ जो अद्द । अविज्ञागपक्षिष्ठेउं सो इह अणुज्ञागवधमि ॥ १ ॥” तत्र चैकैककर्मस्कन्धे यः सर्वजघन्यरसपरमाणु
सोऽपि केवलिप्रज्ञया विद्यमानः किल सर्वजीवेभ्यो अनन्तगुणान् रसज्ञागान् प्रयच्छति, अन्यस्तु परमाणुस्तानविज्ञाग-
पक्षिष्ठेदानेकाधिकान् प्रयच्छति, अपरस्तु तानपि ह्यधिकान्, अन्यस्तु तानपि व्यधिकान्, अन्यस्तु तानपि चतुरधि-
कानित्यादिवृद्ध्या तावन्नेय यापदन्त्य उक्तृष्ट. परमाणुमौलिराशेरनन्तगुणानपि रसज्ञागान् प्रयच्छति । अत्र च सर्वजघ-
न्यरसा ये केचन परमाणवस्तेषु सर्वजीवानन्तगुणरसज्ञागयुक्तेष्वप्यसत्कल्पनया शत रसाशाना परिकल्प्यते । एतेषां च
समुदायः समानजातीयत्वादेका वर्गणेत्यजिधीयते, अन्येषां त्वेकोत्तरशतरसज्ञागयुक्तानामणुना समुदायो द्वितीया
वर्गणा, अपरेषां तु द्व्युत्तरशतरसाशयुक्तानामणुना समुदायस्तृतीया वर्गणा, अन्येषां तु त्र्युत्तरशतरसज्ञागयुक्तानामणुना
समुदायश्चतुर्थी वर्गणा, एवमनया दिशैकैकरसज्ञागवृद्धानामणुना समुदायरूपा वर्गणा सिद्धानामनन्तज्ञागेऽन्नव्येभ्यो-
ऽनन्तगुणा वाच्या. । एतासां चैतावतीवर्गणानां समुदायः स्पर्धकमजिधीयते । स्पर्धन्त इवोत्तरोत्तररसवृद्ध्या परमाणु-
वर्गणा अत्रेति कृत्वा । एताश्चानन्तरोक्तानन्तकप्रमाणा अप्यसत्कल्पनया पद् स्थाप्यन्ते । इदमेकं स्पर्धकमित् ऊर्ध्वमे-
कोत्तरया निरन्तरवृद्ध्या वृद्धो रसो न लभ्यते, किं तर्हि ? सर्वजीवानन्तगुणैरेव रसज्ञागैर्वृद्धो लभ्यत इति । तेनैव

१ बुद्ध्या छिद्यमाने योऽनुभागाशोऽर्धं (भाग) न ददाति अनुभागपरिच्छेदोऽसाविहानुभागवधे ॥ १ ॥

क्रमेण द्वितीयं रसस्पर्धकमारच्यते, ततस्तेनैव क्रमेण तृतीयमित्यादि यावदनन्तानि रसस्पर्धकानि उत्तिष्ठन्ते । अयं चानुज्ञागः शुजाशुजज्ञेदेन द्विविधानामपि प्रकृतीनां तीव्रमन्दरूपतया द्विविधो ज्वल्यतोऽशुजशुजप्रकृतीनां येन प्रत्ययेनासौ तीव्रो बध्यते येन च मन्दस्तन्निरूपणार्थमाह—

तिवो असुहसुहाणं संकेसविसोहिउ विवज्जयउ । मंदरसोगिरिमहिरयजदरेहासरिसकसाएहिं ॥६३॥

टीका—तत्र प्रथमं तावत्तीव्रमन्दस्वरूपमुच्यते पश्चादहरार्थः । इह घोषातकीपिचुमन्दाद्यशुजवनस्पतीनां संबन्धी सहजोऽर्धावर्तो द्विजागावर्तो ज्ञागत्रयावर्तश्च यथाक्रमं कडुकः कडुकतरः कडुकतमोऽतिशयकडुकतमश्च, तथैक्षुहीरादिद्रव्याणां संबन्धी सहजोऽर्धावर्तो द्विजागावर्तो ज्ञागत्रयावर्तश्च यथासंख्यं मधुरो मधुरतरो मधुरतमोऽतिमधुरतमश्च रसो जलाद्यसंबन्धाद्यथा तीव्रो ज्वति तथैतेषामेव पिचुमन्दादीनां हीरादीनां च द्रव्याणां संबन्धी सहजो रसो जलजवविंदुअर्धचुलुकचुलुकप्रसृत्यंजलिकरककुंजजोणादिसंबन्धाद्यथा बहुज्ञेदं मन्दमन्दतरादित्वं प्रतिपद्यते तथाऽर्धावर्तादयोऽपि रसा यथा जलजवादिसंबन्धान्मन्दमन्दतरमन्दतमादित्वं प्रतिपद्यन्ते तथैवाशुजप्रकृतीनां शुजप्रकृतीनां च रसास्तादृशतादृशकषायवशात्तीव्रत्वं मन्दत्वं चानुविदधतीति । अहरार्थोऽधुना विव्रियते—तीव्रो रसो ज्वति । कासामित्याह— ‘असुहसुहाणं ति’ अशुभाश्च शुजाश्चाशुजशुजास्तासामशुजशुजानामशुजप्रकृतीनां शुजप्रकृतीनां चेत्यर्थः । कथमित्याह— ‘संकेसविसोहिउ ति’ संक्लेशश्च विशुद्धिश्च संक्लेशविशुद्धी ताभ्यां संक्लेशविशुद्धितः “(१-१-८४ आद्यादिच्यः) आद्यादेराकृतिगणत्वात्तसप्रत्ययः” यथासंख्यमशुजप्रकृतीनां संक्लेशेन शुजप्रकृतीनां विशुद्धयेत्यर्थः । इदमत्र हृदयम्—अशुज-

प्रकृतीना ह्यशीतिसख्याना सक्लेशेन तीव्रकपायोदयेन तीव्र उत्कटो रसो ज्वति सर्वाशुजप्रकृतीना तद्वन्धविधायिना जन्तूना मध्ये यो य उत्कृष्टसक्लेशो जन्तु स स तीव्ररस वधातीत्यर्थ । शुजप्रकृतीना तु विशुद्ध्या कपायविशुद्ध्या ती-
 ब्रोऽनुजागो ज्वति शुजप्रकृतिवन्धकाना मध्ये यो यो विशुद्ध्यमानपरिणाम स स तासा तीव्रमनुजागं वधातीत्यर्थ ।
 उक्तस्तीव्ररसस्य बन्धप्रत्ययः, सप्रति स एव मन्दरसस्याजिधीयते—'विवज्जयठं मन्दरसो त्ति' विपर्ययेण विपर्ययत उक्त-
 वैपरीत्येन मन्दोऽनुत्कटरसो ज्वति । अयमर्थ —सर्वप्रकृतीनामशुजाना विशुद्ध्या मन्दो रसो जायते, शुजाना तु मन्दस-
 क्लेशेनेति । उक्त सक्लेशविशुद्धिवशादशुजशुजप्रकृतीना तीव्रो मन्दश्चानुजाग, अय त्वेकद्वित्रिचतु स्थानिकचेदाच्चतुर्धा
 ज्वति, अत एकस्थानिकादिरसो यै प्रत्ययैर्यासा प्रकृतीना ज्वति तदाह—'गिरिमहिरय' इत्यादि, गिरिश्च पर्वत,
 मही च पृथिवी, रजश्च वालुका, जल च पानीय, गिरिमहीरजोजलानि तेषु रेखा राजयस्ताञ्चि सदृशास्तुल्या गिरिमही-
 रजोजलरेखासदृशास्ते च ते कपायाश्च सपरायास्तैरसौ ज्वतीति प्रक्रमः ॥ ६३ ॥

कीदृगित्याह—

चउठाणाई असुहा सुहन्नहा विग्घदेसघाइआवरणा । पुमसंजलणिगडु तिचउठाणरसा सेस डुगमाई ६४
 टीका—चतु स्थान आदिर्यस्य रसस्य त्रिस्थानिकद्विस्थानिकैकस्थानिकपरिग्रहः स चतु स्थानादिः, कासामित्याह—
 'असुह त्ति' इह पष्ठयर्थे प्रथमा ततोऽशुजानामशुजप्रकृतीना । इयमत्र जावना—इह रेखाशब्दस्य प्रत्येक सवन्धाजिरिरे-
 खाशब्देन प्रकृतकालव्यपदेशादतितीव्रत्व कपायाणा प्रतिपाद्यते, ततश्च गिरिरेखासदृशैः कपायैरनन्तानुबन्धिजिरित्यर्थः ।

सर्वासामशुचप्रकृतीनां चतुःस्थानिकरसबन्धो ज्वति । आतपशोषिततमागमहीरेखासदृशैः कषायैरप्रत्याख्यानावरणैर्मना-
 गमन्दोदयैरशुचप्रकृतीनां त्रिस्थानिकरसबन्धो ज्वति । वायुकारेखासदृशैः कषायैः प्रत्याख्यानावरणैरशुचप्रकृतीनां द्वि-
 स्थानिकरसबन्धः । जलरेखासदृशैः कषायैरतिमन्दोदयैः संज्वलनाग्निधैर्विघ्नपंचकादिवह्यमाणसप्तदशाशुचप्रकृतीनामेवै-
 कस्थानिकरसबन्धो ज्वति न शेषाणां शुभप्रकृतीनामशुचप्रकृतीनामिति (नां चेति) हि वक्ष्यामः । उक्तोऽशुचानां
 रसस्य बन्धप्रत्ययः, इदानीं शुचानां रसप्रत्ययविज्ञागमाह—‘सुहृन्नह त्ति’ शुचप्रकृतीनामन्यथोक्तवैपरीत्येन हेतुविपर्यया-
 चतुःस्थानिकादिरसस्य बन्धो ज्वति । तत्र वायुकाजलरेखासदृशैः कषायैश्चतुःस्थानिको रसबन्धो ज्वति । महीरेखा-
 सदृशैः कषायैस्त्रिस्थानिको रसबन्धो ज्वति । गिरिरेखासदृशैः कषायैर्द्विस्थानिको रसबन्धः शुचप्रकृतीनां भवति ।
 शुचप्रकृतीनां त्वेकस्थानिको रस एव नास्तीति पूर्वमेवोक्तम् । अथ यासां प्रकृतीनामेकद्वित्रिचतुःस्थानिकजेदाच्चतुर्विधोऽपि
 रसबन्धः संज्वति, यासां चैकस्थानिकवर्जस्त्रिविध एवेत्येतच्चिन्तयन्नाह— ‘विघ्नेसघाद्भ्रावण’ इत्यादि, विघ्नानि
 दानलाज्जोगोपजोगवीर्यान्तरायजेदादन्तरायाणि पंच, देशघात्यावण देशघात्यावारिकाः सप्तप्रकृतयः तद्यथा—मतिज्ञान-
 श्रुतज्ञानावधिज्ञानमनःपर्यायज्ञानावणश्चतस्रः चक्षुर्दर्शनाचक्षुर्दर्शनावधिदर्शनावणस्त्रिः इत्येताः, ‘पुम त्ति’ पुंवेदः,
 संज्वलनाश्चत्वारः क्रोधमानमायालोजा इत्येताः सप्तदशप्रकृतयः । किमित्याह—‘इगुतिचउठाणरस त्ति’ स्थानशब्दस्य
 प्रत्येकं संबन्धादेकस्थानद्विस्थानत्रिस्थानचतुःस्थाना रसा यासां ता एकद्वित्रिचतुःस्थानरसाः एताः सप्तदशापि प्रकृतय
 एकद्वित्रिचतुःस्थानिकरूपेण चतुर्विधेनापि रसेन संयुक्ता वध्यन्त इति तात्पर्यम् । तत्रानिवृत्तिवादे गुणस्थाने संख्येयेषु

जागेषु गतेष्व्यासां सप्तदशानामपि प्रकृतीनामेकस्थानिको रस प्राप्यते, शेषस्थानिकास्तु रसास्त्रयोऽप्यासा सप्तरस्थान्
 जीवानाश्रित्य प्राप्यन्त इति । शेषा प्रकृतयस्तर्हि किरूपा जवन्तीत्याह—‘सेस ड्रुयमाइ’ इति, शेषाः, जणितसप्तदश-
 प्रकृतिन्य उद्धरिता. सर्वा शुजा अशुजाश्च प्रकृतयो वध्यन्ते, ‘ड्रुयमाइ ति’ सूचनात्सूत्रमिति न्यार्यत् विस्थानादिरसा
 आदिशब्दानिस्थानरसाश्चतु स्थानरसाश्च शेषा प्रकृतयो विस्थानिकत्रिस्थानिकचतुस्थानिकरसयुक्ता जयन्ति, न त्वेक-
 स्थानिकरसयुक्ता इति ज्ञाव । अयमत्राशय—सप्तदशप्रकृतिष्वेकस्थानिको रसो वध्यते, न तु शेषासु, यतोऽशुजप्रकृती-
 नामेकस्थानिको रसो यदि खन्यते तदाऽनिवृत्तिवादरसख्येयजागेन्य परत एव, तत्र च सप्तदशप्रकृतीर्वर्जयित्वा शेषा-
 णामशुजप्रकृतीना वन्ध एव नास्त्यतः शेषाणामशुजानामेकस्थानिको रसो न जयति । ये अपि केवलज्ञानकेवलदर्श-
 नावरणरूपे द्वे अपि प्रकृती तत्र वध्येते, तयोरपि सर्वघातित्वाद्द्विस्थानिक एव रसो निर्वर्त्यते नैकस्थानिक इति ।
 शुजाना तु सर्वासामप्येकस्थानिको रसो न जयति, यत इहासख्येयलोकाकाशप्रदेशप्रमाणानि सक्लेशस्थानानि जवन्ति,
 विशुद्धिस्थानान्यपि तावन्त्येव, यथा यान्येव सङ्घिद्यमान सक्लेशस्थानान्यारोहति तेष्वेव विशुद्धमानोऽवतरति, ततश्च
 यथा प्रासादमारोहता यायन्ति सोपानस्थानान्यवतरतामपि तावन्त्येव, तथाऽत्रापीति ज्ञाव । केवल विशुद्धिस्थानानि
 त्रिशेषाधिकानि । कथमिति चेदुच्यते—रूपको येष्वध्यवसायस्थानकेषु रूपकश्रेणिकामारोहति, न तेषु पुनरपि निवर्तते,
 तस्य सक्लेशजाघात्, अतस्तानि विशुद्धिस्थानान्येव जवन्ति, न सक्लेशस्थानानीति तैरध्यवसायस्थानैर्विशुद्धिस्थानान्य-
 धिकानि । एव च स्थितेऽत्यन्तविशुद्धौ वर्तमान शुजप्रकृतीना चतु स्थानिक रसमज्जिनिर्वर्तयति अत्यन्तसक्लेशे तु वर्त

मानस्य शुद्धप्रकृतयो बन्ध एव नागच्छन्ति । या अपि वैक्रियतैजसकार्मणाद्याः शुद्धा नरकप्रायोग्याः संक्लिष्टोऽपि बध्नाति तासामपि स्वज्ञावात् सर्वसंक्लिष्टोऽपि द्विस्थानिकमेव रसं विदधाति । येषु तु मध्यमाध्यवसायस्थानेषु शुद्धप्रकृतयो बध्यन्ते तेषु तासां द्विस्थानिकपर्यन्त एव रसो बध्यते नैकस्थानिकः, मध्यमपरिणामत्वादेवेति न कापि शुद्धप्रकृतीनामेकस्थानिकरससंज्ञव इति ॥ ६४ ॥

कृता चतुर्विधस्यापि रसस्य प्रत्ययप्ररूपणा, संप्रति शुद्धाशुद्धरसस्यैव विशेषतः किञ्चित्स्वरूपमाह—
निंबुहुरसो सहजो दुतिचतुर्जागकक्लिष्टकजागंतो । इगछाणाई असुहो असुहाण सुहो सुहाणं तु ॥ ६५ ॥

टीका—इहैवमक्षरघटना—अशुद्धानामशुद्धप्रकृतीनां रसोऽशुद्धोऽशुद्धाध्यवसायनिष्पन्नत्वात् । क इवेत्याह—निंबवत् पिचुमन्दवत् वत्शब्दस्य लुप्तस्येह प्रयोगो द्रष्टव्यः । तथा शुद्धानां शुद्धप्रकृतीनां रसः शुद्धः शुद्धाध्यवसायनिष्पन्नत्वात्, क इवेत्याह—इक्षुवत् इक्षुयष्टिवत् । तथा रुमरुकमणिन्यायान्निवेशुरसशब्द एवमप्यावर्तते—यथा निंबरस एव इक्षुरस एव सहजः स्वज्ञावस्थ एकस्थानिकरस उच्यते, स एवैकस्थानिकरसो द्वित्रिचतुर्जागकक्लिष्टकजागंतो द्विस्थानिकादिर्भवति । कोऽर्थः ? द्वौ च त्रयश्च चत्वारश्च द्वित्रिचत्वारस्ते च ते भागाश्च द्वित्रिचतुर्जागाः, द्वित्रिचतुर्जागाश्च ते पृथग् विभिन्नविभिन्नेष्वश्रयेषु कथिताश्च द्वित्रिचतुर्जागकथितास्तेषामेक एकसंख्यो जागोऽन्तेऽवसाने यस्य सहजरसस्य स द्वित्रिचतुर्जागकथितैकजागान्तः । स किमित्याह—एकस्थानिकादिः, आदिशब्दाद्विस्थानिकत्रिस्थानिकचतुःस्थानिकरसपरिग्रह इत्यक्षरार्थः । ज्ञावार्थस्त्वयम्—इह यथा निंबघोषातकीप्रचृतीनां कडुकद्रव्याणां सहजोऽकथितः

वानन्तगुणरसत्वमिति । शुभ्रप्रकृतीनां पुनरेकस्थानिको रस एव नास्ति । यश्च शुभ्रानामिक्षूपमो रसोऽजिहितः स द्वि-
स्थानिकरसस्य सर्वजघन्यस्पर्धक एव दृश्यः, तदुत्तरस्पर्धकेषु चानन्तगुणा रसा ज्वन्ति, एतत्सर्वं पंचसंग्रहाजिप्रायतो
व्याख्यातम् । किं च केवलज्ञानावरणादिरूपाणां सर्वघातिनीनां विंशतिसंख्यानां प्रकृतीनां सर्वाण्यपि रसस्पर्धकानि
सर्वघातीन्येव । देशघातिनीनां पुनर्मतिज्ञानावरणप्रचृतिपंचविंशतिप्रकृतीनां रसस्पर्धकानि कानिचित् सर्वघातीनि, का-
निचिद्देशघातीनि । तत्र यानि चतुःस्थानिकरसानि त्रिस्थानिकरसानि वा रसस्पर्धकानि, तानि नियमतः सर्वघातीनि,
द्विस्थानिकरसानि पुनः कानिचिद्देशघातीनि, कानिचित्सर्वघातीनि, एकस्थानिकानि तु सर्वाण्यपि देशघातीन्येव । उक्तं
च—“यानि रसस्पर्धकानि सकलमपि स्वघात्यं ज्ञानादिगुणं घ्नन्ति, तानि च स्वरूपेण ताम्रजाजनवन्निश्चिञ्जाणि, घृत-
मिवातिशयेन स्निग्धानि, ब्राह्मवत्तनुप्रदेशोपचितानि, स्फटिकाभ्रगृह्वच्चातीव निर्मलानि । उक्तं च—“जो घाएइ निय-
गुणं सयलं सो होइ सबघाइरसो । सो निञ्चिदो निञ्चो तणुठं फलिहण्जहरविमलो ॥ १ ॥” यानि च देशघातीनि रस-
स्पर्धकानि तानि स्वघात्यं ज्ञानादिगुणं देशतो घ्नन्ति, तदुदयेऽवश्यं ह्योपशमसंज्ञवात्, तानि च स्वरूपेणानेकविधवि-
वरसंकुलानि । तथाहि—कानिचित्कट इवातिस्थूरद्विजशतसंकुलानि, कानिचित्कंद इव मध्यमविवरशतसंकुलानि,
कानिचित्पुनरतिसूक्ष्मविवरनिकरसंकुलानि यथा वासांसि, तथा तानि देशघातीनि रसस्पर्धकानि स्तोकस्नेहानि ज्वन्ति

१ यो घातयति निजगुणं सकलं स भवति सर्वघातिरसः । स निश्चिद्रः स्निग्धः तनुकः स्फटिकाभ्रगृह्वद्विमलः ॥ १ ॥

वेमस्वरहितानि च । उक्तं च-“देमपिपाइत्तणं इयरो करुणवलसुसकासो । विविधमहुच्छिद्रभृत् अप्सिणेहो
प्रमिन्नो य ॥ १ ॥” इति ॥ ६५ ॥

प्ररुपिताः मप्ररचमनुजागमन्धः, इदानीमुत्कृष्टानुजागमन्धस्य स्वामिनो निरूपयन्नाह-
तिरमिगयापरायसुरमिठा विगलसुहुमनिरयतिग । तिरिमणुयाउ तिरिनरा तिरिडुगठेवठ सुरनिरया
टीका-‘उग ति’ एकेन्द्रियजातिः, स्थावरनाम, आतपनाम, इत्येतस्य प्रकृतित्रयस्य । ‘सुरमिठ ति’ सुरा देवा, मि-
प्याइष्टय’ । तीममनुजागमुत्कृष्टानुजाग । कुर्यन्तीति शेषः । अत्र चात्रिशेषोक्तावपि व्याख्यानतो विशेषप्रतिपत्तिरिति
न्यायात् सुरा ईशानान्ता एव इष्टव्या नोपरितना, तेषामेकेन्द्रियेष्टुत्पत्त्यज्ञात्रादेकेन्द्रियप्रायोग्यप्रकृतित्रयमन्धाम-
जात् । अयमपि चेशानान्तो देव एकेन्द्रियजातिस्थावरयोरुत्कृष्टानुजाग-मर्षसहिष्टो वध्नाति, आतपस्य तु तत्प्रायो-
ग्यरिगुह इति इष्टव्यम् । इदं हि शुभप्रकृतित्वादिशुद्धा उत्कृष्टरसजन्यते । सापि विशुद्धिर्यद्यधिकतरा गृह्यते तदा
पंचेन्द्रियतिर्यग्प्रायोग्य मनुष्यप्रायोग्य वा गभीयात्, न चातप तत्प्रायोग्यमन्धे वध्यते, एकेन्द्रियप्रायोग्यत्वादेवेत्या-
शोच्य तत्प्रायोग्यविशुद्धताविशेषणोपादानम् । आह पर-ननु जपत्वेन, किं तु मिथ्यादृष्टिदेव एवेतास्तिन्न उत्कृष्टरसा
करोति नान्य इत्यत्र किं निरन्धनम् ? अनोच्यते-नारकाणां तावदेता एकेन्द्रियप्रायोग्यत्वात्तत्रोत्पत्त्यज्ञात्राद्धन्ध एव
नागउन्ति, तिर्यग्जनुष्यस्तु यावत्या विशुद्धौ वर्तमान अयमातेपमुत्कृष्टरस करोति तावत्या विशुद्धौ वर्तमाना पंचेन्द्रिय-

१ देशीपानित्वादितर (देश्याती) फटकन्वलाशुरुसकाश । विविधमहुच्छिद्रभृत् अल्पमेहोऽविमलश्च । १ ।

तिर्यगादिप्रायोग्यमन्यत्किंचिद्वृत्तरमुपरचयेयुः, यावति च संक्लेशे वर्तमानोऽसावेकेन्द्रियजातिस्थावरयोरुत्कृष्टानुजागं
 वध्नाति तावति संक्लेशे स्थिता अमी नरकगतिप्रायोग्यं निर्वर्तयेयुः, देवास्तूत्कृष्टसंक्लेशेऽपि ऋवप्रत्ययादेकेन्द्रियप्रायोग्य-
 मेव वध्नन्ति, न तु नरकयोग्यमिति तिर्यङ्गनुष्याणामपि प्रकृतकर्मत्रयोत्कृष्टानुजागवन्धकत्वासंज्ञवः, सुरा अपि सम्य-
 ग्दृष्टयो मनुष्ययोग्यमेव वध्नन्तीति मिथ्यादृष्टिग्रहणम् । तस्मादीशानान्ता= मिथ्यादृष्टिदेवा यदा आतपस्य सर्वलघ्वीं
 स्थितिमुपकल्पयन्ति तदा तद्वन्धकेष्वतिविशुद्धा अस्योत्कृष्टानुजागं विदधति, यदा तूत्कृष्टसंक्लेशे वर्तमाना एकेन्द्रिय-
 जातिस्थावरयोः सर्वोत्कृष्टां स्थितिमुपरचयन्ति तदा तयोर्दुत्कृष्टानुजागं कुर्वत इति स्थितम् । तथा त्रिकशब्दस्य प्रत्येकं
 संबन्धात् विकलत्रिकं द्वीन्द्रियत्रीन्द्रियचतुरिन्द्रियलक्षणं, सूक्ष्मत्रिकं सूक्ष्मापर्याप्तसाधारणाख्यं, नरकत्रिकं नरकगति-
 नरकानुपूर्वीनरकायुःस्वरूपम् । आयुःशब्दस्य प्रत्येकं संबन्धात्तिर्यगायुर्मनुजायुः । इत्येतासामेकादशप्रकृतीनां । कोलि-
 कनलकन्यायेन मिथ्यादृष्टिशब्दस्येहाप्यनुकर्षणान्मिथ्यादृष्टयः तिर्यचश्च नराश्च तिर्यग्नरास्त एवोत्कृष्टानुजागं वध्नन्ति,
 न देवनारका इत्यर्थः । तथाहि—तिर्यङ्गनुष्यायुर्वर्जा नवप्रकृतीर्नवप्रत्ययादेव नारका न वध्नन्ति, तिर्यङ्गनुष्यायुषी
 अप्यत्र जोग्जूमियोग्ये उत्कृष्टरसे प्रकृते अतस्ते अमी न वध्नन्ति, कुतस्तेषां तदनुजागवन्धसंज्ञवः ? तस्मात्संज्ञिनो
 मिथ्यादृष्टयस्तिर्यङ्गनुष्या एतत्प्रायोग्यविशुद्धा एते आयुषी वध्नन्ति, नारकायुपस्तु तत्प्रायोग्यसंक्लिष्टा उत्कृष्टरसं वध्नन्ति,
 अतिसंक्लिष्टस्यायुर्वन्धनिषेधात्, नरकद्विकं त्वेत एव सर्वसंक्लिष्टा वध्नन्ति, एकं द्वौ वा समयौ यावदुत्कृष्टसंक्लेशस्यैताव-
 न्मात्रकालत्वादेव । शेषाणां तु विकलत्रिकसूक्ष्मत्रिकलक्षणानां षष्ठां प्रकृतीनामेत एव तत्प्रायोग्यसंक्लिष्टा उत्कृष्टानुजागं

वध्नन्ति । सर्वसङ्घिष्ठा ह्यमी प्रस्तुतप्रकृतिबन्धमुल्लङ्घ्य नरकप्रायोग्य निर्वर्तयेयुरिति तत्प्रायोग्यसङ्घेशग्रहणमिति । तथा तिर्यग्दिक तिर्यग्गतितिर्यगानुपूर्वीरूप वेदपृष्ठसहननमित्येतत्प्रकृतित्रयस्य सुरा नारका वा अत्यन्तसङ्घिष्ठा उत्कृष्टानुजाग वध्नन्ति । तिर्यङ्मनुष्या ह्येतावति सङ्घेशे वर्तमाना नरकगतिप्रायोग्यमेव निर्वर्तयेयुः, न च तद्योग्या एता प्रकृतयो बध्यन्त इति तद्व्युदासेन देवनारकाणां ग्रहण, ते हि सर्वसङ्घिष्ठा अपि तिर्यग्गतिप्रायोग्यमेव वध्नन्तीति । इह च व्याख्यानतो विशेषप्रतिपत्ते सेवार्तस्येशानाहुपरि सनत्कुमारादयो देवा उत्कृष्टानुजाग वध्नन्ति, न त्वीशानान्ता, ते ह्यतिसङ्घिष्ठा एकेन्द्रियप्रायोग्यमेव विरचयेयुः, न च तद्योग्यमिदं बध्यत इति ॥ ६६ ॥

विउ विसुराहारहुग सुखगइवन्नचउतेयजिणसायं । समचउपरघातसदसपणिदिसासुच्च खवगाउ ॥ ६७ ॥

टीका-द्विकशब्दस्य प्रत्येकं सवन्धावैक्रियद्विक वैक्रियशरीरवैक्रियागोपागाख्य, सुरद्विक सुरगतिसुरानुपूर्वीस्वरूपं, आहारकद्विक आहारकशरीराहारकागोपागलक्षणं । सुखगति प्रशस्तविहायोगतिः, वर्णचतुष्कं वर्णगन्धरमस्पर्शलक्षणं । उमरुकमणिन्यायादिहापि चतुःशब्दस्य सवन्धात्तैजसचतुष्कं तैजसकार्माणगुरुलघुनिर्माणख्यं, जिननाम, सातवेदनीयम् । 'समचउ त्ति' समचतुरन्न सस्थानम् । 'परघ त्ति' पराघातनाम । त्रसदशकं त्रसवादरपर्याप्तप्रत्येकस्थिरशुजसुजगसुस्वरादेययशःकीर्तिस्वजावम् । 'पणिदि त्ति' पचेन्द्रियजाति । 'सास त्ति' उच्चासनाम । उच्चैर्गोत्रम् । इत्येतासां चात्रिशतप्रकृतीनामुत्कृष्टानुजागं यथासन्नव ह्यपकौ सूक्ष्मसपरायापूर्वकरणलक्षणौ कुरुत । अपूर्वकरणो मोहनीयमक्षयन्नपि योग्यतया गज्यार्हकुमारराजवत् ह्यपक उक्त इति द्रष्टव्यम् । तत्र सातवेदनीययशःकीर्तिउच्चैर्गोत्रलक्षणप्रकृतित्रयस्य ह्यप-

कसूक्ष्मसंपरायश्चरमसमये वर्तमान उत्कृष्टानुज्ञागं बध्नाति, स्वगुणस्थानशेषसमयेऽन्येऽन्यश्च तद्वन्धकेऽन्योऽस्थानन्तगुण-
विशुद्धत्वात् इति । शेषाणां त्वेकोनत्रिंशतः प्रकृतीनां रूपकापूर्वकरणो देवगतिप्रायोग्यवन्धव्यवज्ञेदसमये वर्तमानस्तीव्रम-
नुज्ञागं बध्नाति, तद्वन्धकेष्वस्यैवातिविशुद्धत्वादिति ॥ ६७ ॥

तमतमगा उज्जोयं,सम्मसुरा मणुयउरलडुगवइरं । अपमत्तो अमराउं चउगइ मिठा उ सेसाणं ॥ ६७ ॥

टीका—तमस्तमाधः सप्तमनरकपृथिवी तदाधारा नारकास्तमस्तमका उच्यन्ते । अमी उद्योतनामकर्मण उत्कृष्टानुज्ञागं
बध्नन्ति । तथाहि—कश्चित्सप्तमनरकपृथिवीनारको यथाप्रवृत्त्यादीनि त्रीणि करणानि कृत्वाऽनिवृत्तिकरणे स्थितो मिथ्या-
त्वस्यान्तरकरणं करोति, तत्र च कृते मिथ्यात्वस्य स्थितिद्वयं भवति, अन्तरकरणादधस्तनी प्रथमा स्थितिरन्तर्मुहूर्तमात्रा,
तस्मादेवोपरितनी शेषा द्वितीया स्थितिः । स्थापना । तत्राधस्तनस्थितेर्मिथ्यात्ववेदनस्य चरमसमये उद्योतस्य तीव्रमनुज्ञागं
बध्नाति । इदं हि शुचप्रकृतित्वाविशुद्ध एवोत्कृष्टरसं करोति, तद्वन्धकेषु त्वयमेव सर्वविशुद्धः, अन्यस्थानवर्ती हि एतावत्यां
विशुद्धौ वर्तमानो मनुष्यप्रायोग्यं देवप्रायोग्यं वा बध्नीयात् । इदं तु तिर्यग्गतिप्रायोग्यवन्धसहचरितमेव बध्यत इति सप्तम-
पृथिवीनारकस्यैवोपादानम् । तत्र हि यावत् किञ्चिदपि मिथ्यात्वमस्ति तावत्क्षेत्रानुज्ञावत एव तिर्यक्प्रायोग्यमेव बध्यत
एवेति ज्ञावः । तथा द्विकशब्दस्य प्रत्येकं संवन्धान्मनुजद्विकं मनुजगतिमनुजानुपूर्वीरूपं, औदारिकद्विकं औदारिकश-
रीरौदारिकांगोपांगाख्यम् । 'वइरं ति' वज्रर्षजनाराचसंहननं । इत्येतासां पंचानां प्रकृतीनां । 'सम्मसुर ति' सम्यग्दृष्टि-
सुरा अत्यन्तविशुद्धास्तीत्रानुभागमेकं द्वौ वा समयौ यावद्बध्नन्ति । मिथ्यादृष्टेर्हि सम्यग्दृष्टिरनन्तगुणविशुद्ध इति सम्य-

गृहेर्ग्रहणम् । नारका अपि हि विशुद्धा सन्त एता प्रकृतीरुपरचयन्ति, केवल वेदनानिवहविह्वलीकृतत्वादमरवत्प्र-
 कृष्टजावनिबन्धनतीर्थकरादिसमृद्धिसमुदायसदर्शनतच्च श्रवणनन्दीश्वरादिचैत्यदर्शनाद्यसन्नवाच्च तथाविधविशुद्धस-
 न्नवात्तेषामिहाग्रहण । तिर्यङ्मनुष्याणा पुनरतिविशुद्धाना देवगतिप्रायोग्यबन्धकत्वात्तदयोग्यप्रस्तुतप्रकृतिबन्धासन्नव इति
 सर्वव्युदासेन सुरस्यैवोपादानम् । तथाऽप्रमत्तोऽप्रमत्तयतिरमरायुरुत्कृष्टानुजाग वध्नाति, अपरेन्यो देवायुर्वन्धकमिथ्यादृष्ट्य-
 विरतसम्यग्दृष्टिदेशनिरतादिन्योऽस्यानन्तगुणविशुद्धत्वादिति । तदेव विचत्वारिंशत् पुण्यप्रकृतीना चतुर्दशाना त्वशुच-
 प्रकृतीना तीव्रानुजागबन्धस्वामिन उक्ता, साप्रत शेषाणामष्टपद्यशुचप्रकृतीना बन्धस्वामिनो निरूपयन्नाह-‘चउगइमिह्या
 उ सेसाण ति’ चतुर्गतिका अपि मिथ्यादृष्टय, तुशब्दात्तीव्रोत्कटकपाया जीवा शेषाणा जणितोद्धरिताना ज्ञानावरण-
 पचकदर्शनावरणनवकासातवेदनीयमिथ्यात्वकपायपोरुशकनोकपायनवकप्रथमवर्जसस्थानपंचकप्रथमान्तिमवर्जसहननचतु-
 ष्काप्रशस्तवर्णगन्धरसस्पर्शोपघाताप्रशस्तविहायोगतिअस्थिराशुचउर्जगडु स्वरानादेयायश.कीर्तिनीचैर्गोत्रान्तरायपचकलह-
 णानामष्टपद्यशुचप्रकृतीना तीव्रमुत्कृष्टानुजाग वध्नन्ति । तत्र हास्यरतिस्त्रीवेदपुंवेदप्रथमान्तिमवर्जसस्थानसहननलक्षणा
 द्वादश प्रकृतीर्वर्जयित्वा शेषा पट्पचाशत्प्रकृतीरुत्कृष्टतत्प्रायोग्यसक्लेशयुक्तास्तीव्रानुजागाः कुर्वन्ति । सर्वोत्कृष्टसक्लेशो हि
 तात् हास्यरतियुगलमतिक्रम्यारतिशोकयुगलमेव रचयति, स्त्रीवेदपुंवेदौ त्वतिक्रम्य नपुसकवेद निर्वर्तयति, सस्थानस-
 हननेऽपि सर्वसक्लिष्टो विंशतिसागरोपमकोटीकोटीस्थितिके हुरुसेवार्ते निर्वर्तयति, ततो विशुद्धोऽष्टादशसागरोपमकोटी-
 कोटीस्थितिके वामनकीलिके रचयति, ततो विशुद्धतर पोरुशसागरोपमकोटिकोटीस्थितिके कुब्जार्धनाराचे वध्नाति,

ततोऽपि विशुद्धश्चतुर्दशसागरोपमकोटीकोटीस्थितिके सादिनाराचे निर्वर्तयति, ततोऽपि विशुद्धो द्वादशसागरोपमकोटी-
कोटीस्थितिके न्यग्रोधपरिमंडलरुषज्जनाराचे उपकट्टपयति, ततोऽपि विशुद्धो दशसागरोपमकोटीकोटीस्थितिके समचतुर-
स्रवज्जरुषज्जनाराचे बध्नाति । तस्मात्प्रथमान्तिमवर्जसंस्थानचतुष्टयस्य तथा प्रथमान्तिमवर्जसंहननचतुष्टयस्य चात्मीया-
त्मीयोत्कृष्टस्थितिबन्धकाले तत्प्रायोग्यसंक्लेशयुक्ता अमी उत्कृष्टानुजागं बध्नन्ति । हीनाधिकसंक्लेशोऽन्यान्यबन्धसंज्ञवा-
त्तत्प्रायोग्यसंक्लेशग्रहणमिति ज्ञावः । प्रथमान्तिमसंस्थानसंहननवर्जनं किमर्थमिति चेदुच्यते—हुंडसंस्थानं तावत् “चउग
इमिह्वा च सेसाणं ति” गाथावयवे एवाजिहितं, समचतुरस्रसंस्थानं तु “विउविसुराहारदुगं” इत्याद्यनन्तरगाथायां ज्ञा-
वितं, वज्जरुषज्जनाराचसंहननं तु “संसुरा मणुयउरलदुगवइरं” इत्यत्र निरूपितं, सेवार्तसंहननं पुनः “तिरिदुगडेवच
सुरनिरया” इत्यत्र ज्ञावितमिति पारिशेष्यान्मध्यमसंस्थानचतुष्टयं मध्यमसंहननचतुष्टयं च तत्प्रायोग्यसंक्लेशो वर्तमानाश्च-
तुर्गतिका मिथ्यादृष्टयो जीवा उत्कृष्टरसं कुर्वन्तीत्युक्तम् । इति ॥ ६७ ॥

अजिहिताः सर्वप्रकृतीः प्रतीत्योत्कृष्टानुजागबन्धस्वामिनः, इदानीं सर्वप्रकृतीरुद्दिश्य जघन्यानुजागबन्धस्वा-
मिनश्चिन्तयन्नाह—

शीणतिगं अणमिहं मंदरसं संजमुम्मुहो मिहो । वियतियकसाय अविश्य देस पमत्तो अरइसोए ॥ ६८ ॥

टीका—स्त्यानद्ध्योपलक्षितं त्रिकं स्त्यानर्द्धित्रिकं निजानिजाप्रचलाप्रचलास्त्यानर्द्धिलक्षणम् । ‘अण ति’ अनन्तानु-
बन्धितः क्रोधमानमायालोजाख्याश्चत्वारः । मिथ्यात्वम् । इत्येतासामष्टानां प्रकृतीनां स्वगुणस्थानचरमसमये वर्तमानो

मिथ्यादृष्टिः । 'सजमुम्मुहृत्ति' सम्यक्त्वसयमाजिमुख सम्यक्त्वसामायिक प्रतिपित्सु । मन्दरस जघन्यानुजाग-वध्ना-
 त्ति । प्रस्तुतप्रकृतिबन्धकेष्वयमेव सर्वविशुद्ध इति । तथा कपायशब्दस्य प्रत्येक योगाद्वितीयकपायचतुष्टयस्याप्रत्याख्या-
 नापरणलक्षणस्य । 'अविर्यत्ति' अविरतसम्यग्दृष्टि स्वगुणस्थानचरमसमये वर्तमान, सयमोन्मुख इत्यत्रापि योज्यम् ।
 सयमाजिमुखो देशविरतिसामायिकं प्रतिपित्सुर्मन्दरस वध्नाति, प्रस्तुतप्रकृतिबन्धकेष्वस्यैव विशुद्धत्वात् । तथा तृती-
 यकपायचतुष्टयस्य प्रत्याख्यानावरणकपायलक्षणस्य, 'देसत्ति' देशविरत स्वगुणस्थानचरमसमये वर्तमान सयमोन्मुख-
 सर्वविरतिसामायिक प्रतिपित्सुर्मन्दरस करोति, तत्प्रकृतिबन्धकेष्वस्यैव विशुद्धतरत्वात् । तथा प्रमत्त प्रमत्तयति सयमो-
 न्मुखोऽप्रमत्तसयम प्रतिपित्सु, अरतिश्च शोकश्चारतिशोक तस्मिन्नरतिशोकेऽरतिशोकयोर्मन्दरसं विदधाति । इदं हि
 प्रकृतिष्वयमशुचत्वात्सर्वविशुद्ध एव जघन्यरस करोति, तद्वन्धकेषु त्वयमेव सर्वविशुद्ध इति ॥ ६९ ॥

अपमाश् हारगडुगं डुनिद्वयसुवन्नहासरश्कुट्टा । जयमुवधायमपुत्रो अनियट्टी पुरिससंजलणे ॥ ७० ॥

टीका-आहारकविकं आहारकशरीराहारकागोपागलक्षण । न प्रमाद्यतीत्येवशीलोऽप्रमादी अप्रमत्तयति अनन्तरमेव
 प्रमत्तजाव प्रतिपित्सुर्मन्दरस जघन्यरस करोतीति यावत् । इदं हि प्रकृतिष्वयं शुचस्वरूपत्वात्सङ्घिष्ट एव जघन्यरसं
 करोति, तद्वन्धकेषु त्वयमेवातिसंघिष्ट इति ज्ञापः । तथा 'डुनिद्वत्ति' द्वयोर्निद्वयोः समाहारो विनिद्व निद्वप्रचलालक्षण ।
 सु शोचन 'वन्नत्ति' वर्णचतुष्क न सुवर्णमसुवर्णमप्रशस्तवर्णचतुष्कमप्रशस्तवर्णगन्धरसस्पर्शा इत्यर्थः । हास्यं, रति,
 'कुञ्चत्ति' जुगुप्सा, भय, उपघातमित्येतासामेकादशप्रकृतीना 'अपुषत्ति' सामान्योक्तावपि रूपकापूर्वकरण एकैकस्मिन्ना-

त्मीयात्मीयबन्धव्यवहृदसमये जघन्यानुज्ञागं वध्नाति । एता ह्यशुचप्रकृतयः, अशुचप्रकृतीनां च सर्वविशुद्ध एव जघन्या-
 नुज्ञागं वध्नाति, प्रस्तुतप्रकृतिबन्धकेषु त्वयमेव सर्वविशुद्ध इति । तथा 'पुरिस त्ति' पुरुषवेदः, संज्वलनाः क्रोधमानमाया-
 लोज्ञाश्चत्वारः, इत्येतस्य प्रकृतिपंचकस्यैकैकस्मिन्नात्मीयात्मीयबन्धव्यवहृदसमये 'अनियद्वि त्ति' सामान्योक्तावपि रूप-
 कानिवृत्तिवादरो जघन्यानुज्ञागं निर्वर्तयति । एता ह्यशुचप्रकृतयः, अशुचप्रकृतीनां च सर्वविशुद्ध एव जघन्यानुज्ञागं
 वध्नाति, प्रस्तुतप्रकृतिबन्धकेषु त्वयमेव सर्वविशुद्ध इति ॥ ७० ॥

विग्धावरणे सुहुमो मणुतिरिया सुहुमविगल तिगआजा वेज विठकममरा निरया उज्जोयजरलडुगं ॥७१॥

टीका-विघ्नानि दानलाज्जोगोपजोगवीर्यान्तरायलक्षणानि पंच, आवरणानि मतिज्ञानावरणश्रुतज्ञानावरणावधिज्ञाना-
 वरणमनःपर्यायज्ञानावरणकेवलज्ञानावरणचक्षुर्दर्शनावरणाचक्षुर्दर्शनावरणावधिदर्शनावरणकेवलदर्शनावरणलक्षणानि नव,
 इत्येतासां चतुर्दशप्रकृतीनां । 'सुहुम त्ति' सामान्योक्तावपि रूपकसूक्ष्मसंपरायश्चरमसमये वर्तमानो जघन्यानुज्ञागं वध्नाति । एता
 ह्यशुचप्रकृतयः, अशुचप्रकृतीनां च सर्वविशुद्ध एव जघन्यानुज्ञागं वध्नाति, प्रस्तुतप्रकृतिबन्धकेषु त्वयमेव सर्वविशुद्ध
 इति । तथा त्रिकशब्दस्य प्रत्येकं संबन्धात्सूक्ष्मत्रिकं सूक्ष्मापर्याप्तकसाधारणाख्यं, विकलत्रिकं घ्नीन्द्रियत्रीन्द्रियचतुरिन्द्रि-
 यजातिलक्षणं, 'आज त्ति' आयुंषि देवमनुष्यतिर्यङ्नारकायुर्जेदाच्चत्वारि, वैक्रियपट्टं देवगतिदेवानुपूर्वींनरकगतिनरका-
 नुपूर्वीवैक्रियशरीरवैक्रियांगोपांगलक्षणं, इत्येतासां षोडशप्रकृतीनां । 'मणुतिरिय त्ति' मनुशब्देन मनुष्या उच्यन्ते, ततो
 मनुष्याश्च तिर्यञ्चश्च मनुष्यतिर्यचो जघन्यानुज्ञागं कुर्वन्ति । अत्र हि तिर्यङ्गानुष्यायुर्धयं वर्जयित्वा शेषाश्चतुर्दशप्रकृती-

देवनारका जघन्ययादेव न वधन्ति, तिर्यङ्मनुष्यायुर्वयमपि यदा जघन्यस्थितिक वध्यते तदा जघन्यरसं क्रियते, देव-
 नारकास्तु तज्जघन्य न वधन्त्येव, तत्स्थितिकेषु तेषामुत्पत्त्यज्ञावात् । तस्मान्नैतत्प्रकृतिपोरुशक देवनारका वधन्ति,
 अतस्तिर्यङ्मनुष्याणामेव ग्रहण । तत्र नारकायुपोऽशुभप्रकृतित्वात्तद्वन्धकेषु सर्वविशुद्धा दशवर्षसहस्रलक्षणजघन्यस्थि-
 तिवन्धकाले जघन्यानुजाग तिर्यङ्मनुष्याः कुर्वन्ति, शेषस्य त्वायुस्त्रयस्य शुभप्रकृतित्वात्तद्वन्धकेषु सर्वसङ्घिष्टा आत्मी-
 यात्मीयसर्वजघन्यस्थितिवन्धकालेऽमी जघन्यानुजाग रचयन्ति । नरकदिकस्याशुभप्रकृतित्वाज्जघन्यस्थितिवन्धकाले तद्व-
 न्धकेषु सर्वविशुद्धा एते जघन्यानुजाग विदधति । देवदिकस्य शुभप्रकृतित्वादात्मीयोत्कृष्टस्थितिवन्धकाले तत्प्रायोग्यस-
 ङ्घिष्टा अमी जघन्यानुजाग वधन्ति । अतिसङ्घिष्टो नरकादियोग्यं वधीयादिति तत्प्रायोग्यसङ्घेशग्रहण, एवमन्यत्रापि
 प्रपद्य । वैक्रियदिकस्यापि शुभप्रकृतित्वात्नरकगतिवन्धसहिता सर्वोत्कृष्टा स्थिति वधन्तो जघन्यानुजागं निर्वर्तयन्ति ।
 विकल्पत्रिकसूक्ष्मत्रिकयोस्त्वशुभप्रकृतित्वात्तत्प्रायोग्यविशुद्धा अमी सर्वजघन्यमनुजाग वधन्ति । अतिविशुद्धा मनुष्यादि-
 प्रायोग्य वधन्तीति तत्प्रायोग्यविशुद्धिग्रहणमिति ज्ञाविता पोरुश प्रकृतयः । तथा उद्योतं, औदारिकदिक औदारिक-
 शरीरौदारिकागोपागलक्षणमित्येतासा तिसृणा प्रकृतीना 'अमरा निरय त्ति' सामान्यतोऽमरा देवा, निरया निर्गत-
 मयमिष्टफल दैव कर्म येन्यस्ते निरया नारकाः सर्वोत्कृष्टसङ्घेशे वर्तमानास्तिर्यङ्मनुष्यायुर्वयमपि वधन्तो जघन्यानुजाग कुर्वन्ति,
 केवलमौदारिकागोपागमीशानाहुपरितना सनत्कुमारादय एव देवा जघन्यरस विदधति, नेशानान्ताः, ते हि सर्वोत्कृष्ट-
 सङ्घेशे वर्तमाना एकेन्द्रियप्रायोग्यमेव वधन्ति, एकेन्द्रियाणां चागोपागं न जवति, अत ईशानान्तदेवानां जघन्यरसा-

गोपांगनामबन्धासंज्ञवेन तज्जघन्यरसबन्धकत्वासंज्ञवः । जवत्वेवं, किं तु तिर्यङ्मनुष्याः कस्मादिदं प्रकृतित्रयं जघन्य-
रसं न कुर्वन्तीत्यत्रोच्यते-एतत्प्रकृतित्रयं तिर्यग्गतिप्रायोग्यबन्धसहचरितं जघन्यरसं बध्यते, तिर्यङ्मनुष्यास्त्वेतावति
संक्षेपे वर्तमाना नरकगतिप्रायोग्यमेव रचयेयुरिति तेषामिहाग्रहणमिति ॥ ७१ ॥

तिरिडुगनिश्चं तमस्तमा ॥ जिणमविरयनिरयविणिगथावरयं ।
आसुहुमायवसंमो व सायथिरसुजजसासिथरा ॥ ७२ ॥

टीका-तथा तिर्यग्द्विकं तिर्यग्गतितिर्यगानुपूर्वीरूपं, नीचं नीचैर्गोत्रं, इत्येतासां तिसृणां प्रकृतीनां । तमस्तमा सप्तमन-
रकपृथिवी तस्यामुत्पन्ना नारका अपि तमस्तमाः, यद्वा तमस्तमो विद्यते येषां ते तमस्तमाः “अत्रादिन्यः” (१-२-४६)
इत्यप्रत्ययः, सप्तमनरकपृथिवीनारका इत्यर्थः । जघन्यानुज्ञागं कुर्वन्ति । तथाहि-कश्चित्सप्तमपृथिवीनारकः सम्यक्त्वा-
जिमुखो यथाप्रवृत्तादीनि त्रीणि करणानि कृत्वाऽनिवृत्तिकरणस्य चरमसमये मिथ्यात्वस्य चरमपुञ्जलान् वेदयन् प्रकृति-
त्रयस्य जघन्यानुज्ञागं बध्नाति, अस्य हि प्रकृतित्रयस्याशुजत्वात्सर्वविशुद्धो जघन्यानुज्ञागं करोति, तद्वन्धकेषु त्वयमेव
सर्वविशुद्ध इति सम्यक्त्वाजिमुखादिविशेषणोपादानं । अन्यस्थानवर्ती त्वेतावत्यां विशुद्धौ वर्तमान उच्चैर्गोत्रं मनुष्यद्वि-
कादियुक्तं बध्नीयादिति सप्तमपृथिवीनारकस्यैव ग्रहणं । अस्यां हि यावत्किंचिदपि मिथ्यात्वमस्ति तावन्नवप्रत्ययादेव
नीचैर्गोत्रसहचरितस्ति(ति)र्यग्गतिप्रायोग्य एव बन्धो जवतीति । तथा ‘जिणं ति’ जिननाम तीर्थकरनामकर्मैत्यर्थः ।

'अनिरयत्ति' अविरतसम्यग्दृष्टिः । सामान्योक्तावपि व्याख्यानतो विशेषप्रतिपत्तिरिति न्यायादविरतसम्यग्दृष्टिः,
 नरके वज्रायुष्को नरकोत्पत्त्यज्जिमुखोऽनन्तरमेव मिथ्यात्व प्रतिपित्सुर्मनुष्यस्तीर्थकरणान्नो जघन्यानुजाग वध्नाति, तद्व-
 न्धकेष्वयमेव सर्वसङ्घिष्ठ इति कृत्वा । इयमत्र जावना-तीर्थकरणान्नो ह्यविरतसम्यग्दृष्ट्यादयोऽपूर्वकरणावसाना अनु-
 जागवन्धका जवन्ति, किं तु जघन्यानुजाग शुभप्रकृतीना सङ्केशेन वध्यते, स च तीर्थकरनामवन्धकेष्वविरतस्यैव यथो-
 क्तविशेषणविशिष्टस्य लन्यत इति शेषव्युदासेनास्यैवोपादानमिति । तत्र तिर्यञ्चस्तीर्थकरणान्नं पूर्वप्रतिपन्ना. प्रतिपद्यमा-
 नकाश्च जवप्रत्ययेनैव न जवन्तीति मनुष्यग्रहण । वज्रतीर्थकरनामकर्मा च पूर्वमवज्जनरकायुर्नरक न व्रजतीति पूर्व नरके
 वज्रायुष्कस्य ग्रहण । द्वायिकसम्यग्दृष्टिश्च श्रेणिकादिवत्ससम्यक्त्वोऽपि कश्चिन्नरक प्रयाति, किं तु तस्य विशुद्धत्वेन
 जघन्यानुजागावन्धकत्वात्तस्यैव चेह प्रकृतत्वान्नासौ गृह्यते । अतस्तीर्थकरनामकर्मजघन्यस्थितिवन्धकत्वान्मिथ्यात्वाज्जि-
 मुखस्यैव ग्रहणमिति । तथा 'निरयविणिगथावरयं ति' निरयान्नारकान् विना वर्जयित्वा शेषगतित्रयवर्तिनो जीवा,
 'इगत्ति' एकेन्द्रियजातिः, स्थावरनाम, इत्येतत्प्रकृतिष्यस्य । सामान्योक्तावपि व्याख्यानतो विशेषप्रतिपत्तिरिति
 न्यायात् परावर्तमानमध्यमपरिणामा जघन्यानुजाग वध्नाति । इदं हि प्रकृतिष्यमशुभ, तत्रातिसङ्घिष्ठो जन्तुरनयोरुत्कृ-
 ष्टानुजाग वध्नाति, अतिविशुद्धस्त्विदमुल्लङ्घ्योत्कृष्टानुजागे पचेन्द्रियजातित्रसनाम्नी वध्नातीत्यालोच्य मध्यमपरिणामग्रहण ।
 अयं च मध्यमपरिणामो यदैकस्मिन्नन्तर्मुहूर्ते एकेन्द्रियजातिस्थावरनाम्नी वज्रा पुनर्द्वितीयेऽप्यन्तर्मुहूर्ते ते एव वध्नाति
 तदापि जवति, केवलं तदाऽऽस्थितपरिणामे तथाविधा विशुद्धिर्न लन्यते इति मध्यमपरिणामस्यापि परावर्तमानता विशेष-

शःकीर्तिस्थिरशुचयशःकीर्तीर्वधन्ति । तत्र च मिथ्यादृष्टिः स्थिरशुचयशःकीर्तीरस्थिराशुजायशःकीर्तिश्च परावृत्य ताव-
द्वधाति यावन्मिथ्यादृष्टिगुणस्थाने स्थिरादीनामुत्कृष्टा स्थितिः । एतेषु च सम्यग्दृष्टिमिथ्यादृष्टियोग्येषु स्थितिस्थानेषु
जघन्यानुजागवन्धो लज्यते, नान्यत्र । दशसागरोपमकोटीकोटिपरतो ह्यस्थिरादय एवाशुजाः प्रकृतयो बहुरसा बध्यन्ते ।
अप्रमत्तादयस्तु विशुद्धाः स्थिरादिकाः शुचप्रकृतीरेव बहुरसा निर्वर्तयन्तीति नान्यत्र जघन्यानुजाग आसां लज्यत
इति शेषः । जावना तु सातवद्वोद्भव्येति ॥ ७२ ॥

तसवन्नतेयचउमणुखगइडुगपणिं दिसासपरघुच्चं । संघयणागिइ नपुठीसुन्नगियरति मिष्ठ चउगइया । ७३ ।
टीका-चतुःशब्दस्य प्रत्येकं संबन्धात्रसचतुष्कं त्रसबादरपर्याप्तप्रत्येकाख्यं, वर्णचतुष्कं वर्णगन्धरसस्पर्शाग्निधं, तैजस-
चतुष्कं तैजसकर्मणागुरुलघुनिर्माणलक्षणं । त्रिकशब्दस्य प्रत्येकं संबन्धान्मनुजद्विकं मनुजगतिमनुजानुपूर्वीस्वरूपं, खग-
तिद्विकं प्रशस्तविहायोगत्यशुचविहायोगतिरूपं, पंचेन्द्रियजातिः, उच्चासनाम, पराघातनाम, उच्चमुच्चैर्गोत्रं, संहननानि
वज्रर्षजनाराचक्रुषजनाराचनाराचार्धनाराचकीलिकासेवार्तलक्षणानि षट्, आकृतय आकाराः संहननानि समचतुरस्र-
न्यग्रोधपरिमंरुलसादिवामनकुब्जहुंडलक्षणानि षट्, 'नपु त्ति' नपुंसकवेदः, 'श्री त्ति' स्त्रीवेदः, त्रिकशब्दस्य प्रत्येकं
संबन्धात्सुजगत्रिकं सुजगसुस्वरादेयलक्षणं, इतरत्रिकं दुर्जगत्रिकं दुर्जगदुःस्वरानादेयलक्षणं, इत्येतासां चत्वारिंशत्प्र-
कृतीनां 'मिष्ठ त्ति' मिथ्यादृष्टयश्चतुर्गतिका जघन्यानुजागं कुर्वन्ति । इह सामान्योक्तावपि व्याख्यानतो विशेषप्रतिप-
त्तिरिति न्यायात् पंचेन्द्रियजातितैजसकर्मणप्रशस्तवर्णगन्धरसस्पर्शागुरुलघुपराघातोच्चासत्रसबादरपर्याप्तप्रत्येकनिर्माणल-

ह्यणाना पचदशप्रकृतीना चतुर्गतिका अपि जीवा मिथ्यादृष्टय सर्वोत्कृष्टसंज्ञेशा जघन्यानुज्ञाग कुर्वन्ति । एता हि शुच-
 प्रकृतित्वात्सर्वोत्कृष्टसंज्ञेशैर्जघन्यरसा क्रियन्ते । तत्र च तिर्यङ्मनुष्या सर्वोत्कृष्टसंज्ञेशे वर्तमाना नरकगतिसहचरिता
 एता वधन्तो जघन्यरसा कुर्वन्ति । नारका देवाश्चेशानाद्रुपरिवर्तिन सनत्कुमारादयः सर्वसंज्ञिष्ठा पचेन्द्रियतिर्यक्प्रा-
 योग्या एता वधन्तो जघन्यरसा कुर्वन्ति । ईशानान्तास्तु देवाः सर्वसंज्ञिष्ठा पचेन्द्रियजातित्रसवर्जाः शेषास्त्रयोदश
 प्रकृतीरेकेन्द्रियप्रायोग्य वधन्तो जघन्यरसा विदधतीति । पचेन्द्रियजातित्रसनाम्नी तु विशुद्धा अमी वधन्तीति जघन्य-
 रसो न लभ्यत इति तद्वर्जन । स्त्रीवेदनपुसकवेदलक्षणप्रकृतिद्वयस्य चतुर्गतिका अपि मिथ्यादृष्टयो जीवा अशुचत्वादेत-
 त्प्रकृतिद्विकस्य तत्प्रायोग्यविशुद्धा जघन्यानुज्ञाग रचयन्ति । अतिविशुद्ध पुरुषवेदबन्धक स्यादिति तत्प्रायोग्यविशुद्ध-
 ग्रहणमिति । मनुष्यद्विकसहननपट्टसस्थानपट्टविहायोगतिद्विकसुजगसुस्वरादेयद्रुर्जगद्रु स्वरानादेयोच्चैर्गोत्रलक्षणाना त्रयो-
 विंशतिप्रकृतीना चतुर्गतिका अपि मिथ्यादृष्टयो मध्यमपरिणामा जघन्यानुज्ञाग कुर्वन्ति । सम्यग्दृष्टीना ह्येतासा परावृ-
 त्तिर्नास्ति । तथाहि-तिर्यङ्मनुष्या सम्यग्दृष्टयो देवद्विकमेव वधन्ति, न मनुष्यादिद्विकानि । सस्थानेषु तु समचतुरस्रमेव
 रचयन्ति । सहनन तु किञ्चिदपि न वधन्ति । तथा शुचविहायोगतिसुजगसुस्वरादेयोच्चैर्गोत्राण्येव वधन्ति, न प्रतिपद्धान् ।
 देवनारका अपि सम्यग्दृष्टयो मनुष्यद्विकमेव वधन्ति, न तिर्यग्द्विकादिकं । सस्थानेषु तु समचतुरस्रसस्थानमेव, सहन-
 नेषु पुनर्वज्ररुपज्ञनाराचसहननमेव, विहायोगत्यादिका अपि शुचा एव वधन्ति, न प्रतिपद्धान् इति तेषा परावृत्त्यज्ञावा-
 न्मिथ्यादृष्टिग्रहण । तत्र मनुष्यगतिद्विकस्य पचदशसागरोपमकोटीकोटय उत्कृष्टा स्थिति, प्रशस्तविहायोगतिसुजगसुस्व-

प्रोक्तः, स च तत्प्रथमतया बध्यमानत्वात्सादिः, एकं च समयं ज्ञत्वाऽग्रेऽवश्यं न ज्वतीत्यध्रुवः । जघन्यानुजागं त्वेतासां
 शुचप्रकृतित्वात्सर्वोत्कृष्टसंक्लेशे वर्तमानो मिथ्यादृष्टिः पर्याप्तसंक्षिपंचेन्द्रियो बध्नाति । पुनरपि जघन्यतः समयाद्भुत्कृष्टतः
 समयद्वयादवश्यं स एवाजघन्यं बध्नाति, पुनः कालान्तरे स एवो(र्वो)त्कृष्टसंक्लेशं प्राप्य जघन्यं बध्नातीत्येवं जघन्याजघ-
 न्येषु परावर्तमानानां जन्तूनामुजयत्र साद्यध्रुवतैवेति । तथा 'वेयणियनामणुक्कोसु त्ति' वेदनीयनाम्नोरनुत्कृष्टोऽनुजाग-
 बन्धः साद्यादिचतुर्विकल्पोऽपि ज्वति । तथाहि-अनयोः कर्मणोः सातयशःकीर्तिलक्षणं तदन्तर्गतं प्रकृतिद्वयमाश्रित्य
 सर्वोत्कृष्टो रसः रूपकसूक्ष्मसंपरायचरमसमये प्राप्यते, ततोऽन्यः सर्वोऽप्युपशमश्रेणावपि अद्भुत्कृष्टोऽनुजागबन्धो लक्ष्यते,
 ततश्चोपशान्तमोहाद्यवस्थायां सर्वथा न ज्वतीति । ततः प्रतिपतितैर्जन्तुजिर्बध्यमानोऽनुजागः सादिः, उपशान्तमोहाद्य-
 वस्थायां त्वप्राप्तपूर्वस्थानादिः, अनादिकालाद्बध्यमानत्वात्, ध्रुवोऽजघन्यानामपर्यन्तत्वात्, अध्रुवो जघन्यानां सपर्यन्त-
 त्वात्, इति जावितो वेदनीयनाम्नोरनुत्कृष्टो बन्धः । शेषे तु का वार्तेत्याह-'सेसंमि डुह त्ति' एतत्पदं पूर्वसंबन्धितम-
 प्यावृत्त्याऽत्रापि संबध्यते । ततः शेषे जणितोद्धरिते उत्कृष्टजघन्याजघन्यलक्षणानुजागत्रिके द्विप्रकारः साद्यध्रुवलक्षणो
 बन्धो ज्वति । तथाहि-उत्कृष्टमनुजागबन्धं वेदनीयनाम्नोरनन्तरमेव प्रस्तुतकर्मबन्धकेष्वतिविशुद्धत्वात् रूपकसूक्ष्म-
 संपरायो बध्नातीत्युक्तं । स च तत्प्रथमतया बध्यमानत्वात्सादिः, क्षीणमोहावस्थायां तु नियमान्न जविष्यतीत्यध्रुवः । जघ-
 न्यानुजागं त्वनयोः कर्मणोः सम्यग्दृष्टिर्मिथ्यादृष्टिर्वा मध्यमपरिणामो बध्नाति, सर्वविशुद्धो ह्येतत्कर्मद्वयग्रहणगृहीतानां
 सातयशःकीर्त्यादिलक्षणशुचप्रकृतीनामुत्कृष्टस्वरूपं शुचरसं कुर्यात्, सर्वसंक्षिष्टस्वसातनरकगत्यादिप्रकृतीनामुत्कृष्टस्वरू-

पमश्चरस कुर्यादिति मध्यमपरिणामग्रहणं । अथ च जघन्यानुजागोऽजघन्यादवतीर्थं बध्यत इति सादिः, पुनर्जघन्यतः
 समयान्तकृष्टतस्तु समयचतुष्टयादजघन्यानुजाग वधतो जघन्योऽध्रुवोऽजघन्यस्तु सादिः, पुनस्तत्रैव जघे जघान्तरे वा
 जघन्य वधतोऽजघन्योऽध्रुव इत्येव जघन्याजघन्यानुजागबन्धयो परित्रमतामसुमतामुच्यत्र साद्यध्रुवतैव जघतीति ।
 तथा 'सेसध्रुवत्रधि त्ति' शेषध्रुवबन्धिनीना ज्ञानावरणपचकदर्शनावरणनवकमिथ्यात्वकपायपोनशकजयजुगुप्साऽप्रशस्तव-
 र्णादिचतुष्कान्तरायपचकोपघातलक्षणाना त्रिचत्वारिंशत् प्रकृतीनामजघन्योऽनुजागः साद्यादिचतुर्विकल्पो जघति ।
 तथाहि—मतिश्रुतावधिमन.पर्यायकेवलवारणपचकचक्षुरचक्षुरवधिकेवलदर्शनावरणचतुष्कान्तरायपचकलक्षणाना चतुर्द-
 शप्रकृतीना तावदशुचत्वात्क्षपकसूक्ष्मसपरायश्चरमसमये जघन्यानुजागं वधति । तद्वन्धकेष्वयमेव सर्वोत्कृष्टविशुद्धिमिति
 कृत्वा । ततोऽन्य. सर्वोऽपि उपशमश्रेणावप्यजघन्य. प्राप्यते । स चोपशान्तावस्थाया सर्वथा न जघति । तस्मादित
 प्रतिपत्य बध्यमान सादिता जजते, उपशान्तावस्थाया चाप्राप्तपूर्वाणामनादि, ध्रुवोऽजघन्याना, अध्रुवो जघन्यामिति ।
 सज्वलनचतुष्कस्य त्वशुचत्वात्क्षपकानिवृत्तिवादरो यथास्वबन्धव्यवहृदे कृते प्रतिपत्य पुनस्तमेव वधत सादित्व, उपशान्तावस्थाया
 ततोऽन्य सर्वोऽजघन्यस्तस्य चोपशमश्रेणौ बन्धव्यवहृदे कृते प्रतिपत्य पुनस्तमेव वधत सादित्व, उपशान्तावस्थाया
 चाप्राप्तपूर्वस्थानादित्व, ध्रुवोऽजघन्याना, अध्रुवो जघन्यामिति । निजाप्रचलाप्रशस्तवर्णादिचतुष्कोपघातजयजुगुप्सालक्ष-
 णाना नवप्रकृतीना क्षपकापूर्वकरणो यथास्वबन्धव्यवहृदे काले एकैकं समय जघन्यमनुजाग वधति । ततोऽन्य. सर्वोऽ-
 प्यजघन्य । तस्य चोपशमश्रेणौ बन्धव्यवहृदे कृत्वा प्रतिपत्य पुनस्तमेव वधत. सादित्वं, बन्धाज्ञावस्थान चाप्राप्तपूर्व-

स्थानादिः, ध्रुवोऽन्नव्यानां, अध्रुवो ञव्यानामिति । चतुर्णां प्रत्याख्यानावरणानां देशविरतः संयमप्रतिपत्त्यजिमुखोऽत्य-
 न्तविशुद्धः स्वगुणस्थानस्य चरमसमये वर्तमानो जघन्यमनुजागं वध्नाति । तस्मात्पुनः स्थानात्पूर्वं सर्वोऽप्यजघन्यः । चतु-
 र्णामप्रत्याख्यानावरणानामविरतसम्यग्दृष्टिः द्वायिकसम्यक्त्वं संयमं च युगपत्प्रतिपित्सुरत्यन्तविशुद्धः स्वगुणस्थानचरमस-
 मये वर्तमानो जघन्यमनुजागं वध्नातीति ततोऽन्यः सर्वोऽप्यजघन्यः । स्त्यानर्द्धिन्निकमिथ्यात्वानन्तानुबन्धिचतुष्टयलक्ष-
 णानामष्टानां प्रकृतीनां मिथ्यादृष्टिः सम्यक्त्वं संयमं च युगपत्प्रतिपित्सुः सर्वविशुद्धो मिथ्यात्ववेदनस्य चरमसमये वर्त-
 मानो जघन्यमनुजागं वध्नाति, एतस्माच्चान्यत्र सर्वोऽप्यजघन्यः । एते हि देशविरतादयस्तत्तद्वन्धकेष्वतिविशुद्धत्वाद्यथा-
 निर्दिष्टकर्मणां जघन्यमनुजागं वध्नन्ति । ततश्च संयमादीन् प्राप्य पुनरपि प्रतिपत्य यदाऽजघन्यानुजागं वध्नन्ति तदाऽय-
 मजघन्यानुजागः सादिः, एतानि च स्थानान्यप्राप्तपूर्वाणामनादिः, ध्रुवोऽन्नव्यानामपर्यन्तत्वात्, अध्रुवो ञव्यानां सप-
 र्यन्तत्वादिति । तदेवं त्रिचत्वारिंशत्प्रकृतीनामजघन्यानुजागो जावितः । शेषत्रिके तु किमित्याह—‘ सेसंमि झुह स्ति ’ शेषे
 ञणितोऽरिते जघन्योत्कृष्टानुत्कृष्टानुजागत्रिके द्विधा द्विप्रकारः साद्यध्रुवलक्षणो बन्धो ञवति । तत्राजघन्यानुजागज्ञान-
 नप्रसंगेन सर्वासां जघन्यानुजागोऽपि सूक्ष्मसंपरायादिगुणस्थानकेषु स्थानतो निर्दिष्टः । स च तत्र तत्र तत्प्रथमतया
 बध्यमानत्वात्सादिः, क्षीणमोहाद्युपरितनावस्थासु चावश्यं न ञवतीत्यध्रुवः । उत्कृष्टं त्वनुजागमेतासां त्रिचत्वारिंशतः
 प्रकृतीनां मिथ्यादृष्टिः सर्वोत्कृष्टसंक्लेशः पर्याप्तसंज्ञिपंचेन्द्रियो वध्नाति, एकं दौ वा समयौ यावत्, ततः परं पुनरनुत्कृष्टं
 वध्नाति, कालान्तरे च पुनरुत्कृष्टसंक्लेशमासाद्योत्कृष्टानुजागं रचयतीत्येवमुत्कृष्टानुत्कृष्टानुजागेषु संसरतां जन्तूनामुत्तय-

त्रापि साद्यध्रुवतैव सञ्चति, नेतरविकल्पवित्तयमपि । तदेव जघन्यादिषु चतुर्णां चैदेषु साद्यादिजगकाश्चिन्तिता ।
 सप्रत्यध्रुवप्रन्धिनीना तेषु तानाह—‘सेसमि ड्रुह त्ति’ शेषे जणितोच्चरितोत्तरप्रकृतिवृन्देऽध्रुवप्रन्धिनीप्रकृतिकदंबके त्रिस-
 षतिसख्ये उत्कृष्टोऽनुत्कृष्टो जघन्योऽजघन्यश्चानुजागवन्धो द्विधा द्विप्रकारः सादिरध्रुव एव जवति । प्रकृतय एव
 ह्येता अध्रुवप्रन्धित्वात्साद्यध्रुवाः, ततस्तत्सत्तानुप्रिधायी जघन्यादिरूप, तदनुजागोऽपि यथोक्त एव जवति, न त्वना-
 दिध्रुवो वेति । तथा घातिना घातिकर्मणा ज्ञानावरणदर्शनावरणमोहनीयान्तरायलक्षणाना चतुर्णामजघन्योनुजागः
 साद्यादिचतुर्निकल्पो जवति । तथाहि—अशुचप्रकृतीना सर्वजघन्य शुचप्रकृतीना तु सर्वोत्कृष्टमनुजाग य कश्चित्तद्व-
 न्धकेषु सर्वविशुद्ध स एव निर्वर्तयति । तत्र ज्ञानावरणदर्शनावरणान्तरायलक्षणकर्मत्रयस्याशुचत्वात् ह्यपकसूक्ष्मसपरा
 यश्चरमसमये जघन्यरस निर्वर्तयति, तद्वन्धकेष्वयमेजातिविशुद्ध इति कृत्वा । मोहनीयस्य त्वनिवृत्तिवादरमेव याव-
 द्वन्धो जवतीति स एव ह्यपकश्चरमसमयेऽस्य जघन्यरसमुपकल्पयति, तद्वन्धकेष्वस्यैजातिविशुद्धत्वात् । इतः स्थानाद-
 न्यत्र सर्वत्रोपशमश्रेणावपि प्रकृतकर्मचतुष्टयस्यानुजागोऽजघन्य एव वध्यते, उपशमकानामपि ह्यपकेन्यो विशुद्ध्याऽन-
 न्तगुणहीनत्वात्, ततश्चोपशान्तमोह सूक्ष्मसपरायश्च यथानिर्दिष्टप्रकृतकर्मचतुष्टयसवन्धिनो जघन्यानुजागस्यावन्धको
 ज्ञाना प्रतिपत्य यदा पुनस्त वध्नाति तदाऽयमजघन्यानुजाग सादिर्जवति, वन्धव्यवहृदे कृते तत्प्रथमतया वध्यमान-
 त्वात्, यैस्तूपशान्तमोहाद्यवस्था नाद्यापि प्राप्ता तेषामनादिकालादारभ्याविच्छिन्न वध्यमानत्वाद्नादि, ध्रुवोऽजघन्याना,
 अध्रुवो जघन्यानाम् । तदेव घातिकर्मणामजघन्योऽनुजागो जावित । शेषत्रिके तु किमित्याह—‘सेसमि ड्रुह त्ति’ शेषे

जघन्योत्कृष्टानुत्कृष्टलक्षणेऽनुजागत्रिके द्विधा द्विविकल्पः साद्यध्रुवलक्षणो बन्धो जवति । तथाहि-प्रकृतकर्मचतुष्टयमध्ये
मोहनीयस्य तावज्जघन्यानुजागः क्षपकानिवृत्तिवादरचरमसमयेऽनन्तरमेवोक्तः, शेषकर्मत्रयस्य तु क्षपकसूक्ष्मसंपराय-
चरमसमयेऽसावुक्तः । स चानादिकालेऽपि पर्यटता जीवेन पूर्वं न वज्र इति तत्प्रथमतया तत्रैव बध्यमानत्वात्सादिः,
क्षीणमोहाद्यवस्थां च प्राप्तस्य नियमान्न जविष्यतीति अध्रुवः । अनादिस्तु न जवति, पूर्वं कदाचिदपि तद्वन्धासंज्ञ-
वात् । ध्रुवोऽप्यसौ न जवति, अज्ञव्यानां तद्वन्धस्य दूरोत्सारितत्वादिति । उत्कृष्टानुजागं तु प्रस्तुतकर्मणामशुचत्वात्
सर्वसंक्लिष्टो मिथ्यादृष्टिः पर्याप्तसंज्ञिपंचेन्द्रिय एकं दौ वा समयौ यावद्ब्रह्माति, न परतः । स चानुत्कृष्टादवतीर्थं बध्यत
इति सादिः जघन्यतः समयात्कृष्टतस्तु समयध्यात्पुनरप्यनुत्कृष्टानुजागबन्धं गतस्योत्कृष्टोऽध्रुवो जवति । अनुत्कृष्टस्तु
सादिः पुनरपि जघन्यतोऽन्तर्मुहूर्तेनोत्कृष्टतस्त्वनन्तानन्तान्निरुत्सर्पिण्यवसर्पिणीभिरुत्कृष्टसंवलेशं प्राप्योत्कृष्टानुजागं बध्-
तोऽनुत्कृष्टोऽध्रुवतां व्रजतीत्येवमुत्कृष्टानुत्कृष्टेषु जन्तवो ब्राम्यन्तीत्युच्यते साद्यध्रुवतैव संजवति, नेतरविकल्पद्वयमिति ।
तथा गोत्रे गोत्रकर्मणि द्विविधोऽजघन्योऽनुत्कृष्टश्च तद्वन्धः साद्यादिचतुर्विकल्पो जवति । तथा 'सेसंमि कुह ति' शेषे
जणितोऽरिते जघन्योत्कृष्टजेदक्षये द्विधा द्विविकल्पः साद्यध्रुवरूपो जवति । तत्रोत्कृष्टानुत्कृष्टानुजागबन्धौ यथाक्रमं
द्विचतुर्विकल्पौ यथा वेदनीयनाम्नोस्तथा निर्विशेषं जावनीयौ । इदानीं जघन्याजघन्यौ जाव्येते । तत्र कश्चित्सप्तमनर-
कपृथिवीनारकः सम्यक्त्वाज्जिमुखो यथाप्रवृत्तादीनि त्रीणि करणानि कृत्वा मिथ्यात्वस्यान्तरकरणं करोति, तस्मिंश्च

कृते मिथ्यात्वस्य स्थितिष्वयं जगति, अन्तर्मुहूर्तप्रमाणाधस्तनी शेषा तूपरितनी । स्थापना । तत्र चाधस्तनी स्थिति
 प्रतिममय वेदयन् यस्मादनन्तरसमये सम्यक्त्व प्राप्स्यति । तत्र चरमममये वर्तमानो नीचैर्गोत्रमाश्रित्य गोत्रकर्मणो
 जघन्यानुजागं वध्नाति, अन्यस्थानवर्ता ह्येतावत्या विशुद्धौ वर्तमान उच्चैर्गोत्रमजघन्यानुजागान्वितं वध्नीयादिति शेष-
 परिहारेण सप्तमपृथिवीनारकस्य ग्रहणम् । अथ हि यावत्किञ्चिदपि मिथ्यात्वमस्ति तावद्भवप्रत्ययेनैव तिर्यक्प्रायोग्य
 नीचैर्गोत्रं वध्नाति । तच्चान्यदा बहुमिथ्यात्वावस्थायामजघन्यरसं निर्वर्तयति । प्राप्तसम्यक्त्वोऽप्युच्चैर्गोत्रस्याजघन्यानु-
 जागं वध्नातीति तद्वन्धकेऽप्यतिप्रिशुद्धत्वाद्यत्रोक्तविशेषणविशिष्टस्य सम्यक्त्वाज्जिमुखस्य ग्रहणम् । अथ च जघन्यानुजाग-
 स्तत्प्रथमतया वध्यमानत्वात्सादि, तद्वन्धसम्यक्त्वस्तु स एवोच्चैर्गोत्रमाश्रित्य जघन्यानुजागं रचयतीति जघन्योऽधुव,
 अजघन्यानुजागस्तु मादि, तच्च स्थानमप्राप्तपूर्वस्थानादि, अजघन्याना ध्रुव, जघन्यानामध्रुव, इति जघन्याजघन्यानु-
 जागौ गोत्रकर्मणो यत्रोक्तद्विचतुर्विकल्पाविति । 'सेसमि इह त्ति' शेषे जघन्यानुजागमूलप्रकृत्युत्तरप्रकृतिन्योऽवशिष्टे आयुषि
 नारकतिर्यङ्मनुष्यदेवायुर्जैदाच्चतुर्विधे जघन्याजघन्योत्कृष्टानुत्कृष्टानुजागवन्धचतुष्केऽपि द्विधा द्विप्रकारं साद्यध्रुव-
 वन्धलक्षणो वन्धो जवति । तथाहि-अनुज्जयमानायुस्त्रिजागादौ प्रतिनियतकाल एवायुषो वध्यमानत्वात्तदनुजागस्यापि
 जघन्यादिरूपस्य सादित्य, अन्तर्मुहूर्ताच्च परत आयुर्वन्धोऽवश्यमुपरमत इति तस्याध्रुवत्वात्तदनुजागवन्धस्याप्यध्रुवत्व-
 मिति । जाविता अनुजागवन्धमाश्रित्य मूलोत्तरप्रकृतीराश्रित्य जगता । इत्यनुजागवन्ध, समाप्त ॥ १४ ॥

संप्रति प्रदेशबन्धस्यावसरः, ते च प्रदेशाः कर्मवर्गणास्कन्धानां संबन्धिनो जीवेनात्मसात्क्रियन्तेऽतः कर्मवर्गणा-
स्वरूपं वक्तव्यं । तच्च प्राचीनवर्गणास्वरूपे निगदिते ज्ञातुं शक्यमतः प्रसंगतः शेषवर्गणास्वरूपमपि निगदनीयं । शेषाः
पुनरौदारिकाद्याः, ताश्च ग्रहणप्रायोग्याग्रहणप्रायोग्यज्ञेदाद्विधा, अत एकाणुकक्ष्यणुकादिस्कन्धनिष्पन्ना अग्रद्वणवर्ग-
णाद्याः कर्मवर्गणावसाना वर्गणाः सजातीयज्ञव्यसमुदायरूपा निरूपयन्नाह—

सेसंमि डुहा (अनुज्ञागबन्ध) इगडुगणुगाइ जा अज्ञवणंतगुणियाणू ।
खंधा उरलोचियवग्गणा उ तह अग्रहणंतरिया ॥ ७५ ॥

टीका—‘सेसंमि डुह ति’ पदं अनुबन्धबन्धाधिकारे बहुञ्जिः प्रकारैर्व्याख्यातमित्यनुज्ञागबन्धः समर्थितः । अणुकशब्दः
प्रत्येकं संबध्यते । ततः केवलोऽणुरेवाणुकः परमाणुरित्यर्थः । एकोऽणुको यत्र स एकाणुकः, द्वौ अणुकौ यत्र स
क्ष्यणुकः । एकाणुकक्ष्यणुकस्कन्धा आदिर्येषां त्र्यणुकादीनां त एकाणुकक्ष्यणुकादयः । “मयूरव्यंसकेत्यादयः” (३-१-११६)
इति मध्यमपदलोपी समासः । विञ्जित्लोपश्च प्राकृतत्वात् । किमवसाना इत्याह—‘जा अज्ञवणंतेत्यादि’ यावदित्यव्ययं
पर्यवसानार्थं । अज्ञव्येच्योऽनन्तगुणिताः । उपलक्षणत्वात् सिद्धानामनन्तज्ञागेऽणवो येषां तेऽज्ञव्यानन्तगुणिताणवः ।
गमकत्वात्समासः । स्कन्धा विपरमाणादिरूपाः । अयमर्थः—एकाणुकक्ष्यणुकादयः स्कन्धा एकैकपरमाणुवृद्ध्या ताव-
ज्ञेया यावदज्ञव्येच्योऽनन्तगुणैः सिद्धानन्तज्ञागवर्तिञ्जिः परमाणुजिनिष्पन्नास्ते स्कन्धा एवंज्ञूताः । किमित्याह—औदा-

रिकोचितवर्गणा जवन्ति । तत्रोदारा स्फारतामात्रसारा वैक्रियादिशरीरपुञ्जत्रापेक्षया स्थूला इत्यथ । तेरित्यचूतै
 पुञ्जवैनिष्पन्नमौदारिकशरीर तस्यौदारिकस्य निष्पत्तो कर्तव्यायामुचिता योग्या औदारिकोचिताः, ताश्च ता वर्गणाश्च
 ममानजातीयपुञ्जसमूहात्मिका औदारिकोचितवर्गणा जवन्तीत्यहरार्थ । जावार्थस्त्वयम्-इह समस्तलोकाकाशप्रदे-
 शेषु ये केचन एकाकिन परमाणवो विद्यन्ते, तत्समुदायसजातीयत्वादेका वर्गणा, एव द्विप्रदेशिकानामनन्तानामपि
 स्कन्धाना सजातीयत्वाद्धितीया वर्गणा, त्रिप्रदेशिकानामनन्तानामपि स्कन्धाना सजातीयत्वाच्चृतीया वर्गणा, एवमे-
 कैरुपरमाणुवृद्ध्या सख्येयप्रदेशिकानामनन्तानामपि स्कन्धाना सजातीयसमुदायरूपा संख्याता वर्गणा, असख्यात-
 प्रदेशिकस्कन्धानामेकैरुपरमाणुवृद्धानामसख्येया वर्गणा, अनन्तपरमाणुनिष्पन्नस्कन्धानामनन्ता वर्गणा अनन्तान-
 न्तप्रदेशिकाना स्कन्धानामनन्तानन्तवर्गणा, सर्वा अप्येता अद्वपरमाणुमयत्वेन स्थूलपरिमाणतया च स्वजावाजीवाना
 ग्रहे न समागच्छन्तीत्यग्रहणा वर्गणा एता. सर्वा अप्युच्यन्ते । एताश्च सर्वाः समतिक्रम्य अज्ञव्यानन्तगुणै सिद्धानन्त-
 जागप्रतिज्ञि परमाणुनिष्पन्नै. स्कन्धैरारब्धा ग्रहणप्रायोग्या जघन्यौदारिकवर्गणा जवन्ति । तत आरन्ध्रैकैकपरमा-
 णुवृद्धस्कन्धारब्धा औदारिकशरीरयोग्योत्कृष्टवर्गणा यावदेता अपि जघन्योत्कृष्टमध्यप्रतिन्योऽनन्ता वर्गणा जवन्ति ।
 यतो जघन्याया सकाशात्कृष्टाया अनन्तजागाधिकत्व वदयते, अनन्तजागश्चानन्तपरमाणुमय, तत एकोत्तरप्रदे-
 शोपचये सति मध्यप्रतिनीनामानन्त्य न विरुध्यते । 'तह अगग्रहणतरिय ति' तथा तेनैकैकपरमाणुपचयरूपेण प्रकारे-
 णाग्रहणान्तरिता अग्रहणवर्गणान्तरिता वर्गणा जवन्ति । एतदुक्त जवति-औदारिकशरीरोत्कृष्टवर्गणान्यः परत

एकपरमाणुसमधिकस्कन्धरूपा वर्गणा औदारिकशरीरस्यैव जघन्याऽग्रहणप्रायोग्या । ततो द्विपरमाणुवधिकस्कन्धरूपा
द्वितीयाऽग्रहणप्रायोग्या, एवमेकैकपरमाणुवधिकस्कन्धरूपा वर्गणास्तावदाच्या यावदुत्कृष्टा अग्रहणप्रायोग्या वर्गणा
भवन्ति । जघन्यायाश्च वर्गणायाः सकाशादुत्कृष्टा वर्गणा अनन्तगुणाः । गुणकारश्चाज्वानन्तगुणसिद्धान्तज्ञाग-
कद्वपराशिप्रमाणो द्रष्टव्यः । एतासां चाग्रहणप्रायोग्यतौदारिकं प्रति प्रचलितपरमाणुनिष्पन्नत्वात् सूक्ष्मपरिणामत्वाच्च
वेदितव्येति ॥ ७५ ॥

एमेव विज्वाहारतेयज्ञासाणुपाणमणकम्मे । सुहुमा कंमावगाहो ऊणुणंगुल असंखंसो ॥ ७६ ॥
टीका-एवमेव, वकारलोपः “यावत्तावज्जीवितवर्तमानावदप्रावारकदेवकुलैवमेव (७-१-२७१) इति प्राकृतसूत्रेण । पूर्वोक्तौ-
दारिकशरीरग्रहणप्रायोग्याग्रहणप्रायोग्यवर्गणान्यायेन वैक्रियाहारकतैजसज्ञापाना(न)पानमनःकर्मविषया वर्गणा भवन्ति ।
तत्र विविधा नानाप्रकारा क्रिया विक्रिया, तथा च तद्धेतुचूतायाः क्रियाया वैक्रियसमुद्घातकरणदंडनिसर्गादिविधित्वं
प्रज्ञप्त्यादिषु निर्दिष्टमेव, औदारिकाद्यपेक्षया वा विशिष्टा विलक्षणा वा क्रिया विक्रिया, तस्यां च वं वैक्रियं शरीरं ।
तथाऽपूर्वार्थग्रहणादिनिमित्तमुत्कृष्टतो हस्तप्रमाणं चतुर्दशपूर्वविदाह्रियते गृह्यते यत्तदाहारकं, “कृद्धहुलमिति” (५-१-२)
कर्मणि एकः यथा पादहारक इत्यादौ । यद्वा आह्रियन्ते गृह्यन्ते सूक्ष्मा जीवादयः पदार्थाः केवलिसमीपेऽनेनेति निपात-
नादाहारकं । तथाहारपाककारणचूतास्तेजोनिसर्गहेतवश्चोष्णाः पुजलास्तेज इत्युच्यन्ते, तेजसा निर्वृत्तं तैजसं शरीरं
सूक्ष्मादिलिङ्गमभ्यं । तथा ज्ञापणं ज्ञापा । तथा आनपान उच्चासनिश्वासः । तथा मन्यते चिन्त्यते वस्त्वनेनेति मनः ।

तथा कर्मणा नामकर्मोत्तरप्रकृत्या निर्मुक्त कार्मणं ज्ञानावरणीयाद्यष्टविधकर्मस्वप्रायोग्यपुञ्जलानां गृहीताना तत्तद्रूपेण
 परिणामजनकमित्यर्थ । ततो वैक्रियादिनिष्पत्तियोग्या पुञ्जलवर्गणा अपि वैक्रियादिशब्दै प्रोच्यन्ते, यावज्ज्ञानावर-
 णाद्यष्टविधकर्मपरिणामहेतुक दलिकमपि कार्मणवर्गणेति । ततो वैक्रिय चाहारक च तैजस च ज्ञापा चानापानश्च मनश्च
 कार्मणं चेति समाहारधन्वस्तस्मिन् वैक्रियाहारकतैजसज्ञापानापानमनःकार्मणे । एता वैक्रियाद्या वर्गणा अग्रहणवर्ग-
 णान्तरिता ज्ञान्तीत्यश्वरार्थ । ज्ञावार्थस्त्वयम्-तत्र या पूर्वमौदारिक प्रति प्रचूतपरमाणुनिष्पन्नत्वात् सूक्ष्मपरिणा-
 मत्वाच्चाग्रहणप्रायोग्या वर्गणा उक्तास्ता एव वैक्रिय प्रति स्वल्पपरमाणुनिष्पन्नत्वात् स्थूलपरिणामत्वाच्चाग्रहणप्रायोग्या वर्-
 गणा वेदितव्या । ततोऽग्रहणप्रायोग्योत्कृष्टवर्गणापेक्षया चैकपरमाएवधिकस्कन्धरूपा वर्गणा वैक्रियशरीरप्रायोग्या जघन्या
 वर्गणा । ततो द्विपरमाएवधिकस्वरूपा द्वितीया वैक्रियशरीरस्य ग्रहणप्रायोग्या वर्गणा । एवमेकैकपरमाएवधिकस्कन्ध
 रूपा वैक्रियशरीरप्रायोग्या वर्गणास्तात्राद्या यावदुत्कृष्टा ग्रहणप्रायोग्यवर्गणा ज्ञवति, जघन्यायाश्चोत्कृष्टाऽनन्तगु-
 णेति । एव सर्वत्र वैक्रियशरीरोत्कृष्टवर्गणापेक्षया चैकपरमाएवधिकस्कन्धरूपा जघन्या अग्रहणप्रायोग्या वर्गणा । ततो
 द्विपरमाएवधिकस्कन्धरूपा द्वितीयाऽग्रहणप्रायोग्या । एवमेकैकपरमाएवधिकस्कन्धरूपा अग्रहणप्रायोग्या वर्गणास्ताव-
 द्याच्या यावदुत्कृष्टाऽग्रहणप्रायोग्या वर्गणा । एताश्च प्रचूतज्व्यनिष्पन्नत्वात्सूक्ष्मपरिणामोपेतत्वाच्च वैक्रियशरीरस्याग्रह-
 णयोग्या, आहारकस्याप्यल्पपरमाणुनिष्पन्नत्वाद्वादरपरिणामोपेतत्वाच्चाग्रहणयोग्या एवमुत्तरत्रापि ज्ञाना कार्या ।
 अग्रहणप्रायोग्योत्कृष्टवर्गणापेक्षया चैकपरमाएवधिकस्कन्धरूपा वर्गणा आहारकशरीरप्रायोग्या जघन्या वर्गणा जघ-

न्याद्या उत्कृष्टान्ताः । एता अपि यथोत्तरमेकोत्तरपरमाणुवृद्धिमत्स्कन्धारब्धा अनन्ता ऋवन्ति । ततस्तदुपरि रूपाधि-
कस्कन्धैरारब्धा आहारकतैजसयोरुक्तादेव हेतोरयोग्या जघन्या अग्रहणवर्गणा जघन्याद्या उत्कृष्टान्ता एता अप्ये-
कोत्तरपरमाणुवृद्धिमत्स्कन्धारब्धा अनन्ता एव मन्तव्याः । तदुपरि च रूपाधिकस्कन्धारब्धा तैजसशरीरनिष्पादन-
हेतुर्जघन्या तैजसशरीरवर्गणा जघन्याद्या उत्कृष्टां यावत् एता अप्येकोत्तरवृद्धिमत्स्कन्धारब्धा अनन्ता एव मन्तव्याः ।
तदुपरि चैकोत्तरपरमाणवारब्धाः स्कन्धाः प्रागुक्तहेतोरेव तैजसज्ञाषयोरयोग्यत्वादनन्ता अग्रहणवर्गणा वाच्याः ।
तदुपरि रूपाधिकस्कन्धैरारब्धा जघन्या ज्ञाषावर्गणा यां ज्ञाषार्थं जीवोऽवलंबते, यां च गृहीत्वा चतुर्विधज्ञापात्वेन परि-
णमय्य विसृजतीति ज्ञावः । जघन्याद्या उत्कृष्टां यावदेता अप्येकैकपरमाणुवृद्धिमत्स्कन्धारब्धा अनन्ता ज्ञेयाः । तदु-
परि च रूपाधिकस्कन्धैरारब्धा जघन्या अग्रहणवर्गणा, जघन्यामादौ कृत्वोत्कृष्टां यावदेता अप्येकैकपरमाणुवृद्धिमत्स्क-
न्धारब्धा अनन्ता अवसेयाः । तदुपरि रूपाधिकस्कन्धैरारब्धा जघन्या आनापानवर्गणा ऋवति, यां गृहीत्वा आना-
पानज्ञावं नयति, जघन्याद्या आरन्धोत्कृष्टां यावदेता अप्येकैकोत्तरवृद्धिमत्स्कन्धारब्धा अनन्ता मन्तव्याः । ततस्त-
दुपरि पुनरेकैकोत्तरस्कन्धारब्धा जघन्याद्या उत्कृष्टान्ता अनन्ता एवाग्रहणवर्गणा वाच्याः । तदुत्कृष्टाग्रहणवर्गणोपरि-
रूपे प्रक्षिप्ते जघन्या मनोनिष्पत्तिहेतुर्मनोवर्गणा ऋवति, यां गृहीत्वा जीवः सत्यासत्यादिचतुर्विधमनोयोगज्ञावेन
परिणमय्य चिन्तयति, जघन्याद्या उत्कृष्टान्ता, एता अप्येकैकोत्तरपरमाणुवृद्धिमत्स्कन्धारब्धा अनन्ता अवसेयाः ।
ततस्तदुपरि एकैकपरमाणुवृद्धिमत्स्कन्धारब्धा जघन्याद्या उत्कृष्टवर्गणान्ता अनन्ता अग्रहणवर्गणाः । तत उत्कृष्टाग्रह-

गुणगणोपरि रूपे प्रक्षिप्ते जघन्या ज्ञानावरणादिहेतुचूता कार्मणवर्गणा जवति, जघन्याया उत्कृष्टा यावदेता अप्येकै
 होत्तरपरमाणुवृद्धिमत्स्कन्धारव्या अनन्ता मन्तव्या । अत्रौदारिकादिवर्गणा आदौ कृत्वा जघन्यमध्यमोत्कृष्टा अग्र-
 हणग्रहणप्रायोग्यार्गणा स्थापनया दर्शयन्ते । एवमेता औदारिकाद्या कार्मणवर्गणाप्रमाना वर्गणा प्ररूपिता । इत
 ऊर्मन्यत्र कर्मप्रकृत्यादिप्यन्या अपि धुवाचित्ताद्या र्गणा निरूपिता, ताश्चेहानुपयोगित्त्वेन नोक्ताः, तत एवावसेया,
 नपठचित्तानुग्रहार्थत्वात्प्रस्तुतप्रारजस्येति । उक्ता वर्गणा, एताश्च बहुतरपरमाणुनिचयरूपा अजिहिता, अत
 कियन्मान श्रेय ता व्यामुपन्तीत्याह-‘सुदुमा कम्मेल्यादि’ एता औदारिकाद्या र्गणाः क्रमात्क्रमेणोत्तरोत्तरपरिपाठ्या
 सूक्ष्मा ज्ञातव्या । अयमर्थ-प्रथममग्रहणवर्गणा औदारिकस्य सूदमा, ततस्तस्यैव ग्रहणवर्गणा. सूदमा, तत अग्रहण-
 वर्गणा सूक्ष्मा । ततो वैक्रियस्य ग्रहणवर्गणा सूदमा, ततस्तस्यैवाग्रहणवर्गणा सूक्ष्मा । तत आहारकग्रहणवर्गणाः
 सूक्ष्मा, ततस्तस्यैवाग्रहणवर्गणा सूक्ष्मा । ततस्तजसस्य ग्रहणवर्गणा सूक्ष्मा, ततस्तदग्रहणवर्गणा. सूक्ष्माः । ततो जापा-
 ग्रहणवर्गणा सूक्ष्मा, ततस्तदग्रहणवर्गणा. सूक्ष्मा । तत आनपानग्रहणवर्गणा सूक्ष्मा, ततस्तदग्रहणवर्गणा सूदमा ।
 ततो मनोग्रहणवर्गणा सूक्ष्मा, ततस्तदग्रहणवर्गणा सूदमा । तत कार्मणग्रहणवर्गणा सूक्ष्मा इति । ‘अवगाहो
 उण्णगुञ्जमखसु त्ति’ अवगाहन्तेऽपस्थान कुर्वन्ति र्गणा यस्मिन्नमावगाहोऽपस्थानश्रेत्र, स च कियन्मात्र इत्याह-
 ऊनोनागुञ्जानंख्येयाशो न्यूनो न्यूनतरोऽनुलस्यासख्येयाशोऽनुलासख्येयजागो यत्र स तथा । एतदुक्तं जवति-पुञ्ज-
 ज्ञयाणा हि यत्र यथा प्रचूतपरमाणुनिचय’ सपद्यते तथा तथा सूक्ष्म सूक्ष्मतर परिणाम सजायते, तत औदारिकवर्ग-

णास्कन्धानामवगाहनांगुलासंख्यजागः, स एव तदग्रहणवर्गणानां न्यूनः । स एव वैक्रियग्रहणवर्गणानां न्यूनः, तदग्रहणवर्गणानां स एव न्यूनः । आहारकग्रहणवर्गणानां स एव न्यूनः, तदग्रहणवर्गणानां स एव न्यूनः । तैजसग्रहणवर्गणानां स एव न्यूनः, तदग्रहणवर्गणानां स एव न्यूनः । चापाग्रहणवर्गणानां स एव न्यूनः, तदग्रहणवर्गणानां स एव न्यूनः । आनापानग्रहणवर्गणानां स एव न्यूनः, तदग्रहणवर्गणानां स एव न्यूनः । मनोग्रहणवर्गणानां स एव न्यूनः, तदग्रहणवर्गणानां स एव न्यूनः । कार्मणग्रहणवर्गणानां स एवांगुलासंख्येयजागो न्यूनतर इति ॥ ७६ ॥

उक्तं वर्गणानां स्वरूपमवगाहक्षेत्रमानं च, अधुनैकादिवृद्ध्या वर्धमानानामग्रहणवर्गणानां परिमाणनिरूपणायाह—
इत्तिक्रहिया सिद्धाणंतंसा अंतरेसु अग्रहणा । सवत्थ जहञ्चुचिया नियणंतंसाहिया जिष्ठा ॥ ७७ ॥

टीका—एकैकपरमाणुः प्रतिस्कन्धमधिक उत्तरप्रवृद्धो यागु ता एकैकाधिका एकैकपरमाणुवृद्धा इत्यर्थः । अग्रहणवर्गणा ज्वन्तीति योगः । क्रियन्त्य इत्याह—सिद्धानन्तांशाः सिद्धानामनन्तांशो जागो यासां ताः सिद्धानन्तांशाः सिद्धानन्तजागवर्तिन्यः । उपलक्षणत्वादज्वानन्तगुणाः । आसामाधारनिरूपणायाह—अन्तरेष्वन्तरालेष्वौदारिकवैक्रियादिवर्गणामध्येष्वित्यर्थः । अग्रहणा अग्रहणवर्गणाः । एतदुक्तं ज्वति—निजनिजजघन्याग्रहणवर्गणैकैस्कन्धे ये परमाणवस्तेऽज्वयराशिप्रमाणेनानन्तकेन गुणिता यावन्तो ज्वन्ति तावत्योऽग्रहणवर्गणा एकैकपरमाणुवृद्धा अन्तरेषु मन्तव्याः । अधुना ग्रहणयोग्यवर्गणासु निजनिजजघन्यवर्गणायाः सकाशात् स्वस्वोत्कृष्टवर्गणायां यावन्मात्राधिकत्वं तदाह—‘सवत्थ जहञ्चुचिया नियणंतंसाहिया जिष्ठा’ सर्वत्र सर्वास्वप्यौदारिकवैक्रियाहारकतैजसचापानापानमनःकार्मण-

र्गणामु जघन्या चामाबुचिता च योग्या च जघन्योचिता योग्यजघन्येत्यर्थ । तस्या सकाशात्, प्राकृतत्वात्पंचम्ये-
 कप्रथमस्य चुर । निनेन स्वकीयेनानन्ताशेनानन्तजागेनाधिका समर्गजा भवति । कासावित्याह-जेष्टोत्कृष्टा । किमुक्त
 भवति ? औदारिकजघन्यग्रहणार्गणारजकस्कन्धस्यानन्तजागे यावन्तोऽणप्रस्तत्प्रमाणेन विशेषेणोत्कृष्टवर्गणारजक एके-
 कस्कन्धोऽधिको मन्तव्य । अत एवानन्तजागलब्धपरमाणुनामनन्तत्वेनैकैकपरमाणुवृद्ध्या जायमाना जघन्योत्कृष्टा-
 न्तरालप्रतिन्य औदारिकर्गणा अप्यनन्ता सिद्धा भवन्ति । एव वैक्रियाहारकतैजसजापानापानमन,कार्मणवर्गणा-
 म्वपि ग्रहणप्रायोग्यासु निजनिजजघन्यर्गणारजकस्कन्धस्यानन्तजागे येऽनन्तपरमाणवस्तात्रेणानन्तजागेन स्वस्वो-
 त्कृष्टवर्गणारजक एकैकस्कन्धोऽधिको वाच्य , तस्य चानन्तजागस्यानन्तपरमाणुमयत्वेनैकैकपरमाणुवृद्ध्या सर्वग्रहणवर्गणा
 अप्यनन्ता अवसेया , केवलमुत्तरोत्तरवर्गणास्कन्धानामनन्तगुणपरमाणुपचितत्वेनानन्तजागोऽप्युत्तरोत्तरानुप्रवृद्धप्रवृद्ध-
 तरप्रवृद्धतमादिजेदेन नानाविधो दृश्य इति ॥ ११ ॥

अथ यादृश कर्मस्कन्धदलिक जीवो गृह्णाति तदाह—

अंतिमचउफासद्रुगधपचवन्नरसकम्मखंधदलं । सबजियणतगुणरसमणुजुत्तमणतयपएसं ॥ १० ॥

टीका-जीवः कर्मस्कन्धदलं गृह्णातीत्युत्तरगाथाया सग्रन्ध । तत्र 'अतिम त्ति' अन्ते जवा अन्तिमा "पश्चादाद्य-
 न्ताग्रादिम" (६३-१५) इतीमप्रत्यय , अन्त्या पर्यन्तवर्तिन । अन्तिमत्व च "फासा गुरु लहू मिउ खर सीउहू

१ स्पर्शा गुरुर्लघुर्मृदु खर शीत उष्ण. स्निग्धो रूक्ष इत्यष्टौ ।

सिण्डु ररुक्ठ” इति कर्मविपाकसूत्रप्रतिपादितक्रममाश्रित्य ज्ञेयम् । चत्वारश्चतुःसंख्याः स्पर्शाः शीतोष्णस्निग्धरूक्षल-
 क्षणा यस्य कर्मस्कन्धदलस्य कर्मस्कन्धद्रव्यस्येत्यर्थः । तदन्तिमचतुःस्पर्शम् । अयमत्राशयः—अमीषां चतुर्णां स्पर्शानां
 मध्यात् कोऽपि परमाणुः केनाप्यविरुद्धेन स्पर्शद्रव्येन संयुक्तस्तत्र विद्यते । तथाहि—स्निग्धोष्णस्पर्शद्वितयोपेतः कश्चित्पर-
 माणुस्तत्र ज्वति, कश्चन रूक्षशीतस्पर्शद्रव्ययुक्तः परमाणुः, कश्चिच्च शीतस्निग्धस्पर्शद्रव्ययोपेतः कश्चित् रुक्षोष्णस्पर्शद्रव्यस-
 मन्वित इति । अतः स्कन्धद्रव्यमज्वयानन्तगुणपरमाणुनिर्वृत्तं सिद्धानन्तजागवर्तिपरमाणुकलितमविरुद्धस्पर्शद्रव्ययोपेत-
 परमाणुसहिततया चतुःस्पर्शसंपन्नं संगृह्यत एव । गुरुदधुमृदुकठिनस्पर्शवन्तश्च ये परमाणवस्ते कर्मस्कन्धद्रव्ये न ज्व-
 न्तीति । एतच्च प्रज्ञप्तिकर्मप्रकृत्याद्यज्ञिप्रायेणोक्तम् । बृहन्नतकटीकायां तु मृदुलघुलक्षणं स्पर्शद्रव्यं तावदवस्थितं ज्वति,
 अपरौ च स्निग्धोष्णौ स्निग्धशीतौ वा, रूक्षोष्णौ रूक्षशीतौ वा, दावविरुद्धौ ज्वतः इति चतुःस्पर्शांक्तिरुक्ता । तथा
 द्वौ सुरजिदुरजिद्वक्ष्णौ गन्धौ यस्य तद्विगन्धं । पंचशब्दस्य प्रत्येकं संबन्धात्पंचेति पंचसंख्या वर्णाः कृष्णनीललोहित-
 हारिद्रशुक्लदक्षणा यस्य तत्पंचवर्णं । पंच रसास्तिककटुककषायाम्लमधुरस्वरूपा यस्य तत्पंचरसं । कार्मणवर्गणाप्रधानाः
 स्कन्धाः कर्मस्कन्धाः । त एव यथास्वकालं दलनादिशरारुज्वनात् “दल जिफला विशरणे” इति वचनात्, दलं दलिकं
 कर्मस्कन्धदलं । ततोऽन्तिमचतुःस्पर्शं च तद्विगन्धं चान्तिमचतुःस्पर्शद्विगन्धं, अन्तिमचतुःस्पर्शद्विगन्धं च तत्पंचवर्णं
 चान्तिमचतुःस्पर्शद्विगन्धपंचवर्णं, अन्तिमचतुःस्पर्शद्विगन्धपंचवर्णं च तत्पंचरसं चान्तिमचतुःस्पर्शद्विगन्धपंचवर्णपंच-
 रसं, अन्तिमचतुःस्पर्शद्विगन्धपंचवर्णपंचरसं च तत् कर्मस्कन्धदलं चान्तिमचतुःस्पर्शद्विगन्धपंचवर्णपंचरसकर्मस्कन्ध-

दलम्) इह स्कन्धग्रहणेनैतत्सूचयति—ये कर्मस्कन्धास्त एव चतुःस्पर्शवन्तो जीवेन गृह्यन्ते, औदारिकवैक्रियाहारकशरीरयोग्यास्तु स्कन्धा अष्टस्पर्शा एव गृह्यन्ते इति, तैजसाद्याश्च ये ग्रहणप्रायोग्यास्तेऽपि सर्वे चतुःस्पर्शवन्त एव जीवेन गृह्यन्त इति मन्तव्यम् । नर्णगन्धरसा पुनरौदारिकादीना सर्वेषामपि स्कन्धाना यथोक्तप्रमाणा एव ज्ञवन्ति । उक्तं च—“पचरसपचवर्णहिं परिणया अठ्फास दोगन्धा । जीवाहारगजोगा चउफासविसेसिया उवरि ॥ १ ॥” आहारकस्कन्धेन्य उपरितनास्त्रैजसाद्या स्कन्धा ग्रहणप्रायोग्या सर्वे चतुःस्पर्शा ज्वन्तीत्यर्थः । तथा सर्वजीवेन्योऽनन्तो गुणो येषां ते सर्वजीवानन्तगुणा । रस्यते विपाकानुजवनेनास्वाद्यत इति रसोऽनुजागस्तस्याणवोऽशा रसाणव । सर्वजीवानन्तगुणाश्च ते रसाणवश्च सर्वजीवानन्तगुणरसाणवस्तैर्युक्तं समन्वित । इदमत्र हृदयम्—इह सर्वजघन्यस्यापि पुञ्जलस्य रसकेत्रलिप्रज्ञया विद्यमान सर्वजीवानन्तगुणान् जागान् प्रयञ्चति । ते च जागा अतिसूक्ष्मतयाऽपरजागाजावाञ्चिरशा रसाणव इत्युच्यन्ते । रसाणवो रसविजागा रसपल्लिवेदा जावपरमाणव इति पर्यायाः । ते च रसाणवः प्रतिस्कन्ध सर्वकर्मपरमाणुषु सर्वजीवानन्तगुणा विद्यन्ते, तैश्चैवविधै रसाणुञ्चिर्युक्तं परिगतं कर्मस्कन्धदलिकं जीवो गृह्णातीति । एतदुक्तं ज्ञवति—निवेक्षुरसाद्यविश्रयणैस्तमुलेषु प्रत्येकं यथा रसविशेषं तत्तद्रूपं पक्ता जनयति, तथाऽनुजागवन्धाध्यप्रसायैः सर्वस्कन्धेष्वज्वानन्तगुणकर्मप्रदेशनिष्पन्नेषु प्रतिपरमाणु सर्वजीवेन्योऽनन्तगुणान् रसाविजागपल्लिवेदान् जीवो जनयतीति । तथा ‘अणतपएस ति’ अनन्ता अज्वानन्तगुणा सिद्धेन्योऽनन्तगुणहीना प्रदेशाः पुञ्जला यत्र तदनन्तप्र-

१ पचरसपचवर्णतया परिणता अष्टस्पर्शा द्विगधा । जीवानामाहरणयोग्याश्चतुःस्पर्शविशेषिताश्चोपरि (आहारकात्पुरतः)

देशं । इदमुक्तं जवति-अत्रव्येच्योऽनन्तगुणैः सिद्धेच्योऽनन्तगुणहीनैः परमाणुजिनिष्पन्नमेकैकं कर्मस्कन्धं गृह्णाति,
तानपि स्कन्धान् प्रतिसमयमत्रव्येच्योऽनन्तगुणान् सिद्धानामनन्तजागवतिन एव गृह्णातीति ॥ ७८ ॥
एगपएसोगाढं नियसवषएसुं गहैश् जिउं । थेवो आउ तदंसो नामे गोए समो अहिउं ॥ ७९ ॥

टीका-एकस्मिन्प्रदेशेऽवगाढमेकप्रदेशावगाढं येष्वाकाशप्रदेशेषु जीवोऽवगाढस्तेष्वेव यत्कर्मपुञ्जलज्ज्व्यं तत्रागादिस्तेह-
गुणयोगादात्मनि लगति । यदाह वाचकमुख्यः-“स्नेहाच्यक्तशरीरस्य रेणुना श्लिष्यते यथा गात्रम् । रागद्वेषद्विषय
कर्मबन्धो जवत्येवम् ॥१॥” न त्वनन्तरपर(परंपर)प्रदेशावगाढं, जिन्नदेशस्थस्य कर्मपुञ्जलज्ज्व्यस्य ग्राह्यत्वपरिणामाज्जावात् ।
यथा हि दहनः स्वप्रदेशस्थितान् योग्यपुञ्जलानात्मजावेन परिणमयतीत्येवं जीवोऽपि स्वक्षेत्रस्थमेव ज्व्यमादत्ते न त्वन-
न्तरपरंपरप्रदेशस्थं । एतच्च ज्व्यं गृह्यमाणं जीवेन नैकेन प्रदेशेन, न ह्यादिजिर्वा प्रदेशैः, किं तु सर्वैरप्यात्मप्रदेशैरि-
त्येतदेवाह-निजा आत्मीयाः सर्वे समस्ताः प्रदेशा निजसर्वप्रदेशास्तैर्निजसर्वप्रदेशतः “आद्यादेराकृतिगणत्वात्तत्सप्रत्ययः”
निजसर्वप्रदेशैः कर्मस्कन्धदलिकं गृह्णातीत्यर्थः । जीवप्रदेशानां सर्वेषामपि शृंखलावयवानामिव परस्परं संबन्धविशेषजा-
वात् । तथाहि-एकस्य जीवस्य समस्तलोकाकाशप्रदेशराशिप्रमाणा जीवप्रदेशा वर्तन्ते, मिथ्यात्वादिवन्धकारणोदये च
सन्ति एकस्मिन् जीवप्रदेशे स्वक्षेत्रावगाढग्रहणप्रायोग्यज्व्यग्रहणाय व्याप्रियमाणे सर्वेऽप्यात्मप्रदेशा अनन्तरपरंपरतया
तद्ग्रहणाय व्याप्रियन्ते । यथा हस्ताग्रेण कस्मिंश्चिद्वाह्ये घटादिके गृह्यमाणे मणिवन्धकूर्परांसादयोऽपि तद्ग्रहणायान-
न्तरपरंपरतया व्याप्रियन्त इति । अथैवमेकाध्यवसायगृहीतकर्मपुञ्जलज्ज्व्यस्य यस्मिन् कर्मणि यावन्मात्रो जागो जवति

इत्येतदन्निधित्सुराह—‘थेवो आउ तदसो त्ति’ इहाष्टविधबन्धकेन जन्तुना यदेकेनाध्यवसायेन विचित्रतागर्जेण गृहीत
दक्षिक तस्याष्टौ जागा ज्वन्ति, सप्तविधबन्धकस्य सप्त जागा, षड्विधबन्धकस्य षड्जागा, एकविधबन्धकस्यैको जागः ।
तत्र यदायुर्बन्धकालेऽष्टविधबन्धको जन्तुर्ज्वति तदा शेषकर्मस्थित्यपेक्षयायुपोऽल्पस्थितित्वेन गृहीतस्य तस्यानन्तरकन्धा-
त्मककर्मव्यवस्थाशो जागः सर्गस्तोक आयुष्करूपतया परिणमति । ततो नान्नि गोत्रे च तुल्यस्थितित्वेन स्वस्थाने द्वयो-
रपि जागः समः । तत आयुष्कजागात्त्वधिको विशेषाधिक इति ॥ ७९ ॥

विग्धावरणे मोहे, सर्वोपरि वेदनीय जेणप्ये ॥ तस्स फुरुत्तं न हवइ, विइविसेसेण सेसाणं ॥ ८० ॥

टीका—विघ्नस्यान्तरायस्य, आचरणयोर्ज्ञानावरणदर्शनावरणयोर्जागः, सम । स्वस्थाने त्रयाणामपि तुल्यस्थितिकत्वात् ।
नामगोत्रापेक्षया त्वधिको विशेषाधिक इत्यर्थः । ततोऽन्तरायज्ञानावरणदर्शनावरणजागान्मोहे मोहनीये जागोऽधिको
विशेषाधिकः । ननु तर्हि वेदनीयस्य किरूपो जागो ज्वतीत्याह—सर्वोपरि वेदनीये सर्वकर्मजागोपरिष्ठाद्विशेषाधिको
जागो ज्वति । इदमुक्तं ज्वति—शेषकर्मापेक्षया तावन्मोहनीयस्योपरि जाग उक्तः, वेदनीयस्य पुनर्मोहनीयजागादपि
सकाराण्युपर्येव जागः । अत्र विनेय पृच्छति—किं पुनरिह कारणं येनोक्तक्रमेण कर्मणा जागाधिक्यं ज्वतीति । अत्र वेद-
नीयस्य ताज्जागाधिक्ये कारणमाह—‘तस्स फुरुत्तं न हवइ त्ति’ येन कारणेनाल्पे स्तोके दक्षिके सति तस्य वेदनीयस्य
कर्मणः स्फुटत्वं सुखदुःखानुभवव्यक्तिरिति यावत् न नैव जायते ज्वति । एतदुक्तं ज्वति—सुखदुःखजननस्वजाव वेद-
नीय कर्म तज्जावपरिणताश्च पुञ्जत्वा स्वजावात्प्रचुरा एव सन्तः स्वकार्यं सुखदुःखरूपं व्यक्तीकर्तुं समर्थाः, शेषकर्मपुञ्जत्वा

यलक्षणाया एकस्या एव मिथ्यात्वप्रकृतेः सप्ततिसागरोपमकोटीकोटीलक्षणा स्थितिरुक्ता, चारित्रमोहनीयस्य तु कषायलक्ष-
णस्य चत्वारिंशत्सागरोपमकोटीकोटीलक्षणैव स्थितिः, अतस्तदनुसारेण विशेषाधिक एव तन्नाग उक्तो न तु संख्यात-
गुणः । दर्शनमोहनीयव्य तु सर्वमेव चारित्रमोहनीयदक्षिणात् सर्वघातित्वेनानन्तजाग एव वर्तत इति न किञ्चित्तेन
वर्धत इति । युक्तिमात्रं चैतत्, निश्चयतस्तु श्रीसर्वज्ञवचनप्रामाण्यादेवातीन्द्रियार्थप्रतिपत्तिः । जवत्वेव तथाप्येकस्मिन्
समये गृहीतव्यस्य कथमप्यथा परिणाम कथं चैव जागादिकल्पनेति चेदुच्यते-अचिन्त्यत्वाज्जीवशक्तेर्विचित्रत्वाच्च
पुञ्जपरिणामस्य, जीवव्यतिरिक्तानामपि ह्यत्रेन्द्रधनुरादिपुञ्जदाना विचित्रा परिणतिरवलोक्ष्यते किमुत जीवपरिगृही-
तानामित्यल विस्तरेणेति ॥ ७० ॥

कृता मूलप्रकृतीना जागप्ररूपणा, साप्रतमुत्तरप्रकृतीना जागप्ररूपणा चिकीर्षुराह-

नियजाश्चदक्षियाणतंसो होश् सवधाश्ण । वप्रतीण विज्जाश् सेसं सेसाण पश्समयं ॥ ७१ ॥

टीका-यका यका प्रकृतयो यस्या यस्या मूलप्रकृतौ पठिता विद्यन्ते, तासां सैव प्रकृतिर्निजजातिर्विज्ञेया । तथा तथा
निजनिजमूलप्रकृतिरूपया निजजात्या यद्वन्ध प्राप्त दक्षिणाग्र तस्य योऽनन्ताशोऽनन्तजाग सर्वघातिरसयुक्तः स एव
सर्वघातिनीना प्रकृतीना केवलज्ञानावरणकेवलदर्शनावरणनिद्रापचकमिथ्यात्वसञ्चलनवर्जघादशकषायलक्षणाना विशति-
सख्यानामपि जवति जायते । कात्र युक्तिरिति चेदुच्यते-इहाष्टानामपि मूलप्रकृतीना प्रत्येकं ये स्निग्धतरा परमाणवस्ते
स्तोकाः, ते च स्वस्वमूलप्रकृतिपरमाणूनामनन्ततमो जाग, त एव च सर्वघातिप्रकृतियोग्या, तस्मिन्वानन्ततमे जागे

सर्वघातिरसयुक्तेऽपसारिते शेषस्य दक्षिकस्य देशघातिरसोपेतस्य का वार्तेत्याह—‘वर्षंतीण विज्ञज्ञः’ इत्यादि, वध्यमा-
 नानां न त्ववध्यमानानां विज्ञज्यते विज्ञागीक्रियते विज्ञज्य विज्ञज्य दीयत इत्यर्थः । शेषं सर्वघातिप्रकृत्यनन्तज्ञागावशिष्टं
 प्रदेशाग्रं । कासां वध्यमानानां विज्ञज्यत इत्याह—शेषाणां सर्वघातिप्रकृत्यवशिष्टानां । कथमित्याह—प्रतिसमयं प्रतिक्षणं,
 बन्धनविज्ञजनक्रिययोरुन्नयोरपि क्रियाविशेषणमिदं योजनीयम् । अयमत्र तात्पर्यार्थः—इह ज्ञानावरणस्य पंच तावदुत्तर-
 प्रकृतयः, तासु चैका केवलज्ञानावरणलक्षणा सर्वघातिनी, शेषाश्चतस्रो देशघातिन्यः, तत्र ज्ञानावरणस्य ज्ञागे यद्दक्षिक-
 मायाति तस्य यदनन्तज्ञागवर्ति सर्वघातिरसोपेतं इव्यं तत्केवलज्ञानावरणस्यैव ज्ञागतया परिणमति, शेषं तु देशघाति-
 रसोपेतं इव्यं चतुर्धा विज्ञज्यते, तच्च मतिज्ञानावरणश्रुतज्ञानावरणावधिज्ञानावरणमनःपर्यायज्ञानावरणेभ्यो दीयते ।
 दर्शनावरणस्य च नवोत्तरप्रकृतयः, तासु च केवलदर्शनावरणं निद्रापंचकं चेति षट् सर्वघातिन्यः, शेषास्तिस्रो देशघा-
 तिन्यः, तत्र दर्शनावरणस्य ज्ञागे यद्द्रव्यमागच्छति तस्य मध्ये यत्सर्वघातिरसोपेतमनन्ततमज्ञागवर्ति इव्यं तत् षड्जि-
 र्जागैर्जूत्वा सर्वघातिप्रकृतिषट्कूपतयैव परिणमति, शेषं तु देशघातिरसयुक्तं इव्यं शेषप्रकृतित्रयज्ञागरूपतयेति । वेदनी-
 यस्य पुनः सातरूपाऽसातरूपा वैकैव प्रकृतिरेकदा वध्यते, न युगपदुत्ते अपि, सातासातयोः परस्परं विरोधात्, अतो
 वेदनीयज्ञागलब्धं इव्यमेकस्या एव वध्यमानायाः प्रकृतेः सर्वं भवति । मोहनीयस्य स्थित्यनुसारेण यो मूलज्ञाग आचरति
 तस्यानन्ततमो ज्ञागः सर्वघातिप्रकृतियोग्यो देधा क्रियते, अर्थं दर्शनमोहनीयस्यार्थं चारित्रमोहनीयस्य, तत्रार्थं दर्शन-
 मोहनीयसत्कं समग्रमपि मिथ्यात्वमोहनीयस्य ढौकते, चारित्रमोहनीयस्य तु सत्कमर्थं द्वादशधा क्रियते, ते च द्वादश

जागा आद्येन्यो षादश कपायेन्यो दीयन्ते, स्वस्थाने तु कपायषादशकस्यापि तुल्यं, शेषं तु देशघातिरससमन्वितं ऋच्य
 द्विधा क्रियते, तत्रैको जाग कपायमोहनीयस्य, द्वितीयो नोकपायमोहनीयस्य । तत्र कपायमोहनीयस्य जागश्चतुर्धा
 क्रियते, ते चत्वारोऽपि जागा सज्वलनक्रोधमानमायालोचना दीयन्ते । नोकपायमोहनीयस्य पुनर्जाग. पचधा क्रियते,
 ते च पचापि जागा यथाक्रम त्रयाणां वेदानामन्यस्मै वेदाय बध्यमानाय, हास्यरतियुगलारतिशोकयुगलयोरन्यतरस्मै युग-
 लाय, जयजुगुप्सान्या च दीयन्ते, नान्येन्यः, बन्धाज्ञावात् । न हि नवापि नोकपाया युगपद्वन्धमायान्ति, किं तु
 यथोक्ता पचैव । आयुपस्तु जागे यद्व्यवमागच्छति तत्सर्वमेकस्या एव बध्यमानप्रकृतेर्भवति, यत आयुप एकस्मिन् काळे
 एकैव प्रकृतिर्वध्यत इति । नामकर्मणो जागजावना कर्मप्रकृत्यजिप्रायेण दर्श्यते तत्रेय गाथा—“पिरुपगईसु वप्रतिगाण
 वन्नगधरसफासाण । सवेसि सघाए तणुमि च तिगे चउक्के वा ॥ १ ॥” अस्या अक्षरार्थगमनिका—पिडप्रकृतयो नामुप्र-
 कृतयः । यदुक्तं कर्मप्रकृतिचूणो—“पिरुपगईउं नामुपगईउं ति” तासु मध्ये बध्यमानानामन्यतमर्गतिजोतिशरीरबन्धन
 सघातनसहनसस्थानागोपागानुपूर्वीणां वर्णगन्धरसस्पर्शागुरुलघुपराघातोपघातोद्वासनिर्माणतीर्थकराणां आतपोद्योतप्रश-
 स्ताप्रशस्तविहायोगतित्रसस्थावरवादरसूक्ष्मपर्याघापर्याप्तप्रत्येकसाधारणस्थिरास्थिरशुजाशुजसुजगजुर्जगसुस्वरदु.स्वरादेया-
 नादेययश कीर्त्ययश कीर्त्यन्यतराणां च मूलजागो विज्ञज्य समर्पणीय । अत्रैव विशेषमाह—वर्णेत्यादि, वर्णगन्धरसस्पर्-
 शानां प्रत्येक यज्ञागलब्ध दक्षिकमायाति तत्सर्वेन्यस्तेषामेवावान्तरजेदेन्यो विज्ञज्य विज्ञज्य दीयते । तथाहि—वर्णनाम्नो
 यज्ञागलब्ध दक्षिकं तत्पचधा कृत्वा शुक्लादिन्योऽवान्तरजेदेन्यो विज्ञज्य विज्ञज्य दीयते, एव गन्धरसस्पर्शानामपि यस्य

यावन्तो ज्ञेदास्तस्य संबन्धिनो जागस्य ततिजागाः कृत्वा तावद्भयोऽवान्तरज्ञेदेन्यो दातव्याः । तथा संघाते तनौ च प्रत्येकं यज्ञागलब्धं दक्षिकमायाति तत्रिधा चतुर्धा वा कृत्वा त्रिच्यश्चतुर्च्यो वा दीयते । तत्रौदारिकतैजसकार्मणानि वैक्रियतैजसकार्मणानि-वा त्रीणि शरीराणि संघातान् वा युगपद्बध्ना त्रिधा क्रियते, वैक्रियाहारकतैजसकार्मणरूपाणि चत्वारि शरीराणि संघातान् वा बध्ना चतुर्धा क्रियते । “सत्तेकारविगप्पा बंधणनामाण ” बन्धननाम्नां जागलब्धं यद्दक्षिकमायाति तस्य सप्त विकट्टपाः सप्तज्ञेदाः शरीरत्रयेऽ एकादश वा विकट्टपाः शरीरचतुष्टये क्रियन्ते । तत्रौदारिकौदारिक-औदारिकतैजसऔदारिककार्मणौदारिकतैजसकार्मणौतैजसतैजसतैजसकार्मणैकार्मणैकार्मणैलक्षणबन्धनानि बध्ना सप्त, वैक्रियचतुष्काहारकचतुष्कतैजसत्रिकलक्षणान्येकादश बन्धनानि बध्ना एकादश, अवशेषाणां च प्रकृतीनां यज्ञागलब्धं दक्षिकमायाति तत्र ज्ञयो विज्ञज्यते, तासां युगपदवान्तरविज्ञ्यादिज्ञेदबन्धाच्चावात्, तेन तासां तदेव परिपूर्णं दक्षिकं ज्वतीति । गोत्रस्य तु यज्ञागागतं ज्ञव्यं तदेकस्या एव बध्यमानप्रकृतेः सर्वं ज्वति, यज्ञोत्रस्यैकदा उच्चैर्गोत्रलक्षणा नीचैर्गोत्रलक्षणा वैकैव प्रकृतिर्वध्यते । अन्तरायजागलब्धं तु ज्ञव्यं दानान्तरायादिप्रकृतिपंचकतया परिणमति, यत एताः पंचापि ध्रुवबन्धित्वात्सर्वदैव बध्यन्त इति । ननु ‘बध्न्तीण विज्ञज्जति’ वचनेन बध्यमानानामेवायं जागविधिरुक्तः, यदा च स्वस्वगुणस्थाने बन्धव्यवहृदः संपद्यते तदा तासां जागलब्धं ज्ञव्यं कस्या जागतया ज्वतीत्यत्रोच्यते-यस्याः प्रकृतेर्बन्धो व्यवहृद्यते तज्ञागलब्धं ज्ञव्यं यावदेकापि सजातीयप्रकृतिर्वध्यते तावत्तस्या एव तज्वति । यदा पुनः सर्वासामपि सजातीयप्रकृतीनां बन्धो व्यवहृद्यते न च मिथ्यात्वस्येवापरा सजातीया प्रकृतिरस्ति तदा तज्ञागलब्धं

द्रव्यं सर्वमपि मूलप्रकृत्यन्तर्गताना विजातीयप्रकृतीनामपि ज्वति । यदा ता अपि व्यवहृता ज्वन्ति तदा तद्वद्विक
सर्वमध्यन्यस्या मूलप्रकृते सपद्यते । निदर्शनं चात्र यथा स्त्यानर्द्धिकस्य बन्धव्यवहृदे तन्नागलन्य द्रव्यं सर्वमपि
सजातीयोर्निजाप्रचलयोर्ज्वति, तयोरपि बन्धविह्वेदे सति स्वमूलप्रकृत्यन्तर्गताना चक्षुर्दर्शनावरणादीना विजातीया-
नामपि ज्वति, तेषामपि च बन्धे विह्वेदे उपशान्तमोहाद्यवस्थाया नि शेष सातवेदनीयस्यैव ज्वति । मिथ्यात्वस्य तु
बन्धविह्वेदे सति सजातीयात्तात्तन्नागलन्य दक्षिकं सर्वं विजातीयानामेव क्रोधादीनामाद्यद्वादशकपायाणा ज्वतीत्यनया
दिशा तावन्नेय यावत्सूक्ष्मसपरायणस्थाने मोहनीयस्य जागलन्य द्रव्यं पञ्चजागतया ज्वति । तत ऊर्ध्वमुपशान्ताद्य-
वस्थाया सर्वथा शेषमूलप्रकृतीना बन्धविह्वेदे तन्नागलन्य द्रव्यं सर्वं सातवेदनीयस्यैव जागतया ज्वतीति । अत्रैव कर्म-
प्रकृतिटीकाकारोपदर्शित स्वस्वोत्तरप्रकृतीनामुत्कृष्टपदे जघन्यपदे चाष्टपवहुत्व विनेयजनानुग्रहाय प्रदर्श्यते-तत्रोत्कृष्टपदे
सर्वस्तोक प्रदेशाग्रं केवलज्ञानावरणस्य, ततो मनःपर्यवज्ञानावरणस्थानन्तगुण, ततोऽवधिज्ञानावरणस्य विशेषाधिकं, तत
श्रुतज्ञानावरणस्य विशेषाधिकं, ततो मतिज्ञानावरणस्य विशेषाधिकं । तथा दर्शनावरणे उत्कृष्टपदे सर्वस्तोक प्रचलाया
प्रदेशाग्र, ततो निजाया विशेषाधिकं, तत प्रचलाप्रचलाया विशेषाधिकं, ततो निजानिजाया विशेषाधिकं, तत स्त्यानर्द्ध-
विशेषाधिकं, तत केवलदर्शनावरणस्य विशेषाधिकं, ततोऽवधिदर्शनावरणस्थानन्तगुण, ततोऽचक्षुर्दर्शनावरणस्य विशेष-
पाधिकं, ततश्चक्षुर्दर्शनावरणस्य विशेषाधिकं । तथा सर्वस्तोकमुत्कृष्टपदे प्रदेशाग्रमसातवेदनीयस्य, तत सातवेदनीयस्य
विशेषाधिकं । तथा मोहनीये सर्वस्तोकमुत्कृष्टपदे प्रदेशाग्रमप्रत्याख्यानावरणमानस्य, ततोऽप्रत्याख्यानावरणक्रोधस्य

विशेषाधिकं, ततोऽप्रत्याख्यानावरणलोचस्य विशेषाधिकं, ततः प्रत्याख्या-
 नावरणमानस्य विशेषाधिकं, ततः प्रत्याख्यानावरणक्रोधस्य विशेषाधिकं, ततः प्रत्याख्यानावरणमायाया विशेषाधिकं,
 ततः प्रत्याख्यानावरणलोचस्य विशेषाधिकं, ततोऽनन्तानुबन्धिमानस्य विशेषाधिकं, ततोऽनन्तानुबन्धिक्रोधस्य विशेषा-
 धिकं, ततोऽनन्तानुबन्धिमायाया विशेषाधिकं, ततोऽनन्तानुबन्धिलोचस्य विशेषाधिकं । ततो मिथ्यात्वस्य विशेषा-
 धिकं । ततो जुगुप्साया अनन्तगुणं । ततो जयस्य विशेषाधिकं । ततो हास्यशोकयोर्विशेषाधिकं, स्वस्थाने तु द्वयोरपि
 परस्परं तुद्वयं । ततो रत्यरत्योर्विशेषाधिकं, तयोः पुनः स्वस्थाने तुद्वयं । ततः स्त्रीवेदनपुंसकवेदयोर्विशेषाधिकं, स्वस्थाने
 तु परस्परं द्वयोरपि तुद्वयम् । ततः संज्वलनक्रोधस्य विशेषाधिकं, ततः संज्वलनमानस्य विशेषाधिकं । ततः पुरुषवेदस्य
 विशेषाधिकं । ततः संज्वलनमायाया विशेषाधिकं, ततः संज्वलनलोचस्यासंख्येयगुणं । तथा चतुर्णामप्यायुपामुत्कृष्टपदे
 प्रदेशाग्रं (सर्वस्तोकं तिर्यङ्मनुष्यायुषोः स्वस्थाने तु परस्परं तुद्वयं, ततो देवनारकायुषोरसंख्येयगुणं स्वस्थाने) परस्परं
 तुद्वयं । नामकर्मण्युत्कृष्टपदे प्रदेशाग्रं गतौ देवगतिनरकगत्योः सर्वस्तोकं, स्वस्थाने तु द्वयोरपि तुद्वयम् । ततो मनुजगतौ
 विशेषाधिकं, ततस्तिर्यग्गतौ विशेषाधिकं । तथा जातौ चतुर्णां द्वीन्द्रियादिजातिनाम्नामुत्कृष्टपदे प्रदेशाग्रं सर्वस्तोकं,
 स्वस्थाने तु तेषां परस्परं तुद्वयं, तत एकेन्द्रियजातेर्विशेषाधिकम् । तथा शरीरान्नि सर्वस्तोकमुत्कृष्टपदे प्रदेशाग्रमाहा-

१ प्रक्षिप्तोयं पाठ आदर्श एकस्मिन्नेव तथादृश्यमानत्वात्, न च युक्तोप्येपोत्र जघन्यपदीयाल्पबहुत्वस्यैवैवंविधत्वात् ध्वनितं चैतदपि-

रकशरीरस्य, ततो वैक्रियशरीरस्य विशेषाधिकं, तत औदारिकशरीरस्य विशेषाधिक, ततस्तैजसशरीरस्य विशेषाधिक, तत
 कार्मणशरीरस्य विशेषाधिक । एव सघातनाम्नोऽपि षष्ट्यम् । तथा वन्धननाम्नि सर्वस्तोकमुत्कृष्टपदे प्रदेशाग्रमाहारका-
 हारकवन्धननाम्न , तत आहारकतैजसवन्धननाम्नो विशेषाधिक, तत आहारककार्मणवन्धननाम्नो विशेषाधिक, तत
 आहारकतैजसकार्मणवन्धननाम्नो विशेषाधिक, ततो वैक्रियवैक्रियवन्धननाम्नो विशेषाधिक, ततो वैक्रियतैजसवन्धन-
 नाम्नो विशेषाधिक, ततो वैक्रियकार्मणवन्धननाम्नो विशेषाधिक, ततो वैक्रियतैजसकार्मणवन्धननाम्नो विशेषाधिक, तत
 औदारिकौदारिकवन्धननाम्नो विशेषाधिक, तत औदारिकतैजसवन्धननाम्नो विशेषाधिक, तत औदारिककार्मणवन्धन-
 नाम्नो विशेषाधिक, तत औदारिकतैजसकार्मणवन्धननाम्नो विशेषाधिक, ततस्तैजसतैजसवन्धननाम्नो विशेषाधिक,
 ततस्तैजसकार्मणवन्धननाम्नो विशेषाधिक, तत कार्मणकार्मणवन्धननाम्नो विशेषाधिक । तथा सस्थाननाम्नि सस्थानाना
 माद्यन्तवर्जाना चतुर्णामुत्कृष्टपदे प्रदेशाग्र सर्वस्तोक, स्वस्थाने तु तेषा परस्पर तुल्य, तत समचतुरस्रसस्थानस्य विशेषा-
 धिक, ततो हुडसस्थानस्य विशेषाधिक । तथागोपागनाम्नि सर्वस्तोकमुत्कृष्टपदे प्रदेशाग्रमाहारकागोपागनाम्न', ततो वैक्रि-
 यागोपागनाम्नो विशेषाधिक, ततोऽप्यौदारिकागोपागनाम्नो विशेषाधिक । तथा सहनननाम्नि सर्वस्तोकमाद्याना पंचाना
 संहननानामुत्कृष्टपदे प्रदेशाग्र, स्वस्थाने तु तेषा परस्परं तुल्य, तत सेवार्तसहननस्य विशेषाधिकम् । तथा वर्णनाम्नि-
 सर्वस्तोकमुत्कृष्टपदे प्रदेशाग्र कृष्णवर्णनाम्न , ततो नीलवर्णनाम्नो विशेषाधिक, ततो लोहितवर्णनाम्नो विशेषाधिक, ततो
 हारिऋवर्णनाम्नो विशेषाधिक, ततः शुक्लवर्णनाम्नो विशेषाधिक । तथा गन्धनाम्नि सर्वस्तोक सुरज्जिगन्धनाम्नः, ततो दुर

ततो मधुरसनाम्नो विशेषाधिकं । तथा रसनाम्नि सर्वस्तोकमुत्कृष्टपदे प्रदेशाग्रं कटुरसनाम्नः, ततस्तिक्तरसनाम्नो विशेषाधिकं ।

ततः कषायरसनाम्नो विशेषाधिकं, ततोऽम्बुसरसनाम्नो विशेषाधिकं, ततो मधुररसनाम्नो विशेषाधिकं । तथा स्पर्शनाम्नि सर्वस्तोकमुत्कृष्टपदे प्रदेशाग्रं कर्कशगुरुस्पर्शनाम्नोः, स्वस्थाने द्वयोरपि परस्परं तुल्यं, ततः स्निग्धोष्णस्पर्शनाम्नो विशेषाधिकं, स्वस्थाने तु द्वयोरपि परस्परं तुल्यं । तथानुपूर्वीनाम्नि सर्वस्तोकमुत्कृष्टपदे प्रदेशाग्रं देवगतिनरकगत्यानुपूर्व्योः, स्वस्थाने तु द्वयोरपि परस्परं तुल्यं, ततो मनुजगत्यानुपूर्व्या विशेषाधिकं, ततस्तिर्यग्गत्यानुपूर्व्या विशेषाधिकं । तथा विहायोगतिनाम्नि सर्वस्तोकमुत्कृष्टपदे प्रदेशाग्रं प्रशस्तविहायोगतिनाम्नः, ततोऽप्रशस्तविहायोगतिनाम्नो विशेषाधिकं । तथा सर्वस्तोकमुत्कृष्टपदे प्रदेशाग्रं त्रसनाम्नः, ततो विशेषाधिकं स्थावरनाम्नः । एवं वादरसूक्ष्मयोः पर्याप्तापर्याप्तयोः प्रत्येकसाधारणयोः स्थिरास्थिरयोः शुजाशुजयोः सुजगदुर्जगयोः सुस्वरदुःस्वरयोरादेयानादेयोर्यशःकीर्त्यशःकीर्त्योर्वाच्यम् । आतपोद्योतयोरुत्कृष्टपदे प्रदेशाग्रं सर्वस्तोकं, स्वस्थाने तु द्वयोरपि तुल्यं । निर्माणोच्चासपराघातोपघातागुरुदधुतीर्थकराणां त्वद्वपबहुत्वं नास्ति, यत इदमद्वपबहुत्वं सजातीयप्रकृत्यपेक्षया प्रतिपक्षप्रकृत्यपेक्षया वा चिन्त्यते, यथा कृष्णादिवर्णनाम्नः शेषवर्णापेक्षया, प्रतिपक्षप्रकृत्यपेक्षया वा यथा सुजगदुर्जगयोः, न चैताः परस्परं सजातीया अजिनैकमूलपिम्पप्रकृत्यजावात्, नापि विरुद्धा युगपदपि बन्धसंज्ञवात् । तथा गोत्रे सर्वस्तोकमुत्कृष्टपदे प्रदेशाग्रं नीचैर्गोत्रस्य, तत उच्चैर्गोत्रस्य विशेषाधिकं । तथाऽन्तरायकर्मणि सर्वस्तोकमुत्कृष्टपदे प्रदेशाग्रं दानान्तरायस्य, ततो दाजान्तरायस्य विशेष-

१ यद्यपि दृश्यते समेष्वव्यादर्शेषु पाठ एतादृश एव परं नैप संवादी कर्मप्रकृतिगतपाठेन ।

पाधिक, ततो जोगान्तरायस्य विशेषाधिक, तत उपजोगान्तरायस्य विशेषाधिकं, ततो वीर्यान्तरायस्य विशेषाधिक ।
 तदेवमुक्तमुत्तरप्रकृतीनामुत्कृष्टपदे प्रदेशाग्राह्यवहुत्व, सप्रति जघन्यपदे तदभिधीयते-तत्र सर्वस्तोकं जघन्यपदे प्रदेशाग्र
 केवलज्ञानावरणस्य, ततो मन पर्यवज्ञानावरणस्यानन्तगुण, ततोऽवधिज्ञानावरणस्य विशेषाधिक, तत श्रुतज्ञानावरणस्य
 विशेषाधिक, ततो मतिज्ञानावरणस्य विशेषाधिकं । तथा दर्शनावरणस्य सर्वस्तोक जघन्यपदे प्रदेशाग्र निजाया, तत
 प्रचलाया विशेषाधिक, ततो निजानिजाया विशेषाधिक, ततः प्रचलाप्रचलाया विशेषाधिक, ततस्त्यानर्धेर्विशेषाधिक,
 तत केवलदर्शनावरणस्य विशेषाधिक, ततोऽप्रधिदर्शनावरणस्यानन्तगुण, ततोऽचक्षुर्दर्शनावरणस्य विशेषाधिक, ततश्च-
 क्षुर्दर्शनावरणस्य विशेषाधिक । तथा मोहनीये सर्वस्तोक जघन्यपदे प्रदेशाग्रमप्रत्याख्यानावरणमानस्य, ततोऽप्रत्याख्या-
 नावरणक्रोधस्य विशेषाधिक, ततोऽप्रत्याख्यानावरणमायाया विशेषाधिक, ततोऽप्रत्याख्यानावरणलोचस्य विशेषाधिकं ।
 तत एवमेव प्रत्याख्यानावरणमानक्रोधमायालोचानन्तानुबन्धिमानक्रोधमायालोचाना यथोत्तर विशेषाधिकत्व वक्तव्यम् ।
 ततो मिथ्यात्वस्य विशेषाधिक । ततो जुगुप्साया अनन्तगुण । ततो जयस्य विशेषाधिक । ततो हास्यशोकयोर्विशेषा-
 धिक, स्वस्थाने तु द्वयोरपि परस्पर तुल्य । ततो रत्यरत्योर्विशेषाधिक, स्वस्थाने तु द्वयोरपि परस्पर तुल्य । ततोऽन्यत-
 रवेदस्य विशेषाधिक । तत सज्वलनमानक्रोधमायालोचाना यथोत्तर विशेषाधिक । तथायुपि सर्वस्तोक जघन्यपदे प्रदे-
 शाग्र तिर्यङ्मनुष्यायुपो, स्वस्थाने तु परस्पर तुल्य, ततो देवनारकायुपोरसख्येयगुण, स्वस्थाने तु परस्परं तुल्य । तथा
 नामकर्मणि गतौ (सर्वस्तोक) जघन्यपदे प्रदेशाग्रं तिर्यग्गते, ततो मनुजगतेर्विशेषाधिक, ततो देवगतेरसख्येयगुणं,

ततो नरकगतेरसंख्येयगुणं । तथा जातौ सर्वस्तोकं जघन्यपदे प्रदेशाग्रं चतुर्णीं क्षीन्त्रियादिजातिनाम्नां, तत एकेन्द्रिय-
जातेर्विशेषाधिकं । तथा शरीरनाम्नि सर्वस्तोकमौदारिकशरीरनाम्नः, ततस्तैजसशरीरनाम्नो विशेषाधिकं, ततः कार्माणश-
रीरनाम्नो विशेषाधिकं, ततो वैक्रियशरीरनाम्नोऽसंख्येयगुणं, ततोऽप्याहारकशरीरनाम्नोऽसंख्येयगुणं । एवं संघातना-
म्नोऽपि वाच्यम् । अंगोपांगनाम्नि सर्वस्तोकं जघन्यपदे प्रदेशाग्रमौदारिकांगोपांगनाम्नः, ततो वैक्रियांगोपांगनाम्नोऽसंख्ये-
यगुणं, ततोऽप्याहारकांगोपांगनाम्नोऽसंख्येयगुणं । तथा सर्वस्तोकं जघन्यपदे प्रदेशाग्रं नरकगतिदेवगत्यानुपूर्व्याः,
स्वस्थाने तु द्वयोरपि परस्परं तुल्यं, ततो मनुजानुपूर्व्यां विशेषाधिकं, ततस्तिर्यग्गत्यानुपूर्व्यां विशेषाधिकं । तथा सर्वस्तोकं
त्रसनाम्नः, ततः स्थावरनाम्नो विशेषाधिकं । एवं वादरसूक्ष्मयोः पर्याप्तापर्याप्तयोः प्रत्येकसाधारणयोश्च शेषाणां तु
नामप्रकृतीनामद्वयवहुत्वं न विद्यते । तथा सातासातवेदनीययोरुच्चैर्गोत्रनीचैर्गोत्रयोरपि । अन्तराये पुनर्यथोत्कृष्टपदे
तथैवावगन्तव्यमिति ॥ ७१ ॥

प्रतिपादितं मूलोत्तरप्रकृतीनां जागस्वरूपं, संप्रति जागद्वन्धदक्षिकं प्रचूततरं गुणश्रेणिरचनयैव जन्तुः रूपयत्यतो
गुणश्रेणिस्वरूपप्रतिपादनार्थमाह—

सम्मदरसद्विवरि ई अणविसंजोयदंसखवगे य । मोहसमसंतखवगे खीणसजोगियर गुणसेठी ॥ ७२ ॥

टीका—गुणश्रेणय एकादश जवन्तीति संबन्धः । कुत्र कुत्रेत्याह—‘सम्मदरसद्विवरि ई’ इत्यादि, तत्र ‘सम्मं ति’
सम्यक्त्वं सम्यग्दर्शनं तद्वाचे एका गुणश्रेणिः । तथा विरतिशब्दस्य प्रत्येकं संबन्धाद्दरविरतिर्देशविरतिस्तद्वाचे द्वितीया

गुणश्रेणि । सर्वविरति सपूर्णविरतिस्तद्वान्ने तृतीया गुणश्रेणि । 'अणविसज्जोय ति' अनन्तानुबन्धविसयोजनाया
 चतुर्थी गुणश्रेणि । 'दसखवगे ति' पदैकदेशे पदप्रयोगदर्शनाद्दर्शनस्य दर्शनमोहनीयस्य रूपको दर्शनरूपकस्तत्र तद्वि-
 पया पचमी गुणश्रेणि । चशब्दः समुच्चये । 'मोहसम ति' मोहस्य मोहनीयस्य शम शमक उपशमकः स चोपशमश्रे-
 ण्यारूढोऽनिवृत्तिवादेः सूक्ष्मसपरायश्चान्निधीयते तत्र मोहशमे षष्ठी गुणश्रेणि । 'सत ति' शान्त उपशान्तमोहगुण-
 स्थानकवर्ती तत्र सप्तमी गुणश्रेणि । 'खवगि ति' रूपक, रूपकश्रेण्यारूढोऽनिवृत्तिवादेः सूक्ष्मसपरायश्च निगद्यते तत्र
 रूपकेऽष्टमी गुणश्रेणि । 'खीण ति' क्षीणस्य क्षीणमोहस्य नवमी गुणश्रेणि । 'सजोगि ति' सयोगिकेवलिनो दर्शमी
 गुणश्रेणि । 'इयर ति' अयोगिकेवलिन एकादेशी गुणश्रेणिरिति गाथाद्वयार्थ । ज्ञावार्थ पुनरय-सम्यक्त्रलाञ्छकाले
 मदविशुद्धिकत्वाज्जीरो दीर्घान्तमुहूर्तवेद्यामदपतरप्रदेशाग्रा च गुणश्रेणिमारचयति । ततो देशविरतित्वाच्चे सख्येयगुणही-
 नान्तमुहूर्तवेद्यामसख्येयगुणप्रदेशाग्रा च ता करोति । तत सर्वविरतित्वाच्चे सख्येयगुणहीनान्तमुहूर्तवेद्यामसख्येयगुणप्र-
 देशाग्रा च ता करोति । ततोऽप्यनन्तानुबन्धविसयोजनाया सख्येयगुणहीनान्तमुहूर्तवेद्यामसख्येयगुणप्रदेशाग्रा च ता
 विदधाति । ततो दर्शनमोहनीयरूपक सख्येयगुणहीनान्तमुहूर्तवेद्यामसख्येयगुणप्रदेशाग्रा च ता निर्मापयति । ततोऽपि
 मोहशमक सख्येयगुणहीनान्तमुहूर्तवेद्यामसख्येयगुणप्रदेशाग्रा च ता विरचयति । ततोऽप्युपशान्तमोहगुणस्थानकवर्ती
 सख्येयगुणहीनान्तमुहूर्तवेद्यामसख्येयगुणप्रदेशाग्रा च ता विरचयति । ततोऽपि रूपक सख्येयगुणहीनान्तमुहूर्तवेद्या-
 मसख्येयगुणप्रदेशाग्रा च ता विरचयति । ततोऽपि क्षीणमोह सख्येयगुणहीनान्तमुहूर्तवेद्यामसख्येयगुणप्रदेशाग्रा च ता

कुरुते । ततोऽपि सयोगिकेवली जगवान् संख्येयगुणहीनान्तर्मुहूर्तवेद्यामसंख्येयगुणप्रदेशाग्रां च तां विधत्ते । ततोऽप्य-
योगिकेवली चरमविशुद्धिपरिकल्पितः संख्येयगुणहीनान्तर्मुहूर्तवेद्यामसंख्येयगुणप्रदेशाग्रां च तां परिकल्पयति । तदेवं
यथा यथाऽतिविशुद्धिस्तथा तथा ह्रस्वकालवहुप्रदेशाग्रत्वं च गुणश्रेणैर्भवतीति ॥ ८१ ॥

निरूपिता गुणश्रेणैरेकादशधा, संप्रत्यस्या एव स्वरूपं, पूर्वप्रदर्शितसम्यक्त्वादिगुणारूढजन्तूनां मध्ये यस्य जन्तो-
र्भावज्ञुणा दलिकनिर्जरा तां च प्ररूपयन्नाह—

गुणसेढी दलरयणाणुसमयमुदयादसंखगुणणाए । एयगुणा पुण कमसो असंखगुणनिज्जारा जीवा ॥८३॥

टीका—गुणेन गुणकारेण श्रेणिर्गुणश्रेणिः । श्रेणिशब्दवाच्यमाह—‘दलरयण ति’ दलस्योपरितनस्थितेरवतारितप्रदेशा-
ग्रस्य रचना संन्यासो दलरचना । कथं पुनर्दलिकरचना ? कस्माच्चारभ्य केन च गुणकारेण विधीयते जन्तुनेत्याह—अनु-
समयं समयं समयमनु लक्ष्मीकृत्य प्रतिसमयमित्यर्थः । उदयादुदयक्षणादारभ्यासंख्येयगुणनयाऽसंख्यातगुणकारेण । इद-
मुक्तं जवति—उपरितनस्थितेरवतारितं दलिकमुदयक्षणे स्तोत्रं जन्तुर्विरचयति, द्वितीयक्षणेऽसंख्यातगुणं, तृतीयक्षणेऽसं-
ख्यातगुणमित्येवं प्रतिसमयमसंख्यातगुणकारेण दलरचना तावन्नेया यावद्गुणश्रेणिमस्तकमिति । तथोपरितनस्थितेर्दलि-
कावतारणस्याप्ययमेव न्यायो वाच्यः । यथा गुणश्रेणिन्यसनयोग्यमुपरितनस्थितेः प्रथमसमये स्तोत्रं गृह्णाति, द्वितीय-
समयेऽसंख्यातगुणमेवं प्रतिसमयमसंख्यातगुणकारेण तावन्नेयं यावच्चरमसमय इति । उक्तं च—“ उवरिद्धविर्हिंतो

१ उपरितनस्थितेर्गृहीत्वा पुद्गलांस्तु स क्षपयति । उदयसमये स्तोकांस्ततश्चासंख्यगुणांस्तु । १ । द्वितीये क्षपयति समये तृतीयस्मि

धिचूण पुग्गले उ सो खिण्ह । उदयसमयमि थोवे तत्तो य असखगुणिए उ ॥ १ ॥ वीयमि खिवइ समए तइए तत्तो
 असखगुणिए उ । एव समए समए अतमुहुत्त तु जा पुत्त ॥ २ ॥ दलिय तु गिहूमाणो पढमे समयमि थोवय गिह्हे ।
 उवरिद्धिभिइहितो वीयमि असखगुणियं तु ॥ ३ ॥ गिहूइ समए दलिय तइए समए असखगुणिय तु । एवं समए समए
 जा चरिमो अतसमउं ति ॥ ४ ॥ ” तथेहापूर्वकरणानिवृत्तिकरणाद्वाद्यादिशेषाधिकोऽन्तर्मुहूर्तप्रमाणो गुणश्रेणे कालो
 ज्ञरति, तावन्त च काल दलिकत्रिचनं करोति । तथाऽधस्तनाधस्तनोदयक्षणे वेदनात् क्षीणे सति शेषक्षणेपु दलिक
 त्रिचयति, न पुनरुपरि गुणश्रेणि वर्धयति । उक्त च—“सेढीए कालमाण हुहू य करणाण समहियं जाण । खिज्जइ सा
 उदएण ज सेसं तमि निक्खेवो ॥ १ ॥ ” सम्यक्त्वश्रेणेरय क्रम., शेषाणामपि श्रेणीना दलरचनाया प्राय एव एव विधिः
 किञ्चिद्विशेषोऽपि चास्ति, केवल स कर्मप्रकृत्यादिग्रन्थान्तरादवसेय, नेह प्रतन्यते, ग्रन्थगौरवजयात् । अधुना यद्गुण-
 वशाज्जीवाना यावती निर्जरा तामाह—एते प्रागुपदर्शिता. सम्यक्त्वदेशविरतिसर्धविरत्यादयो गुणा धर्मो येषा ते एतज्जुणा. ।
 जीवा इत्युत्तरेण सवन्ध. । कथमित्याह ‘ पुनरिति ’ पुनःशब्दो गुणश्रेणिस्वरूपापेक्षया व्यतिरेकार्थः । क्रमशो यद्योत्तर
 क्रमेणासंख्यातगुणिता निर्जरा कर्मपुद्गलपरिशाटरूपा येषा तेऽसंख्यातगुणनिर्जरा जीवा. सत्त्वा जवन्तीति शेष । तत्र
 स्ततोऽसंख्यगुणितास्तु । एवमेवसमये समये अतर्मुहूर्तं यावत्पूर्णं । २ । दलिक तु गृह्णन् प्रथमे समये स्तोक गृहीयात् । उपरितनस्थितेद्वितीये
 त्वसंख्यगुणितमेव । ३ । गृह्णाति समये दलिक तृतीये समयेऽसंख्यगुणमेव । एव समये समये यावच्चरमोन्तसमय इति । ४ ।

१ श्रेणे कालमान द्वयो करणयो (कालात्) समधिक जानीहि । क्षीयते सोदयेन यच्छेष तस्मिन्निक्षेप । १ ।

सम्यक्त्वगुणा जीवाः स्तोकपुद्गलनिर्जरकाः, ततो देशविरता असंख्येयगुणनिर्जराः, ततः सर्वविरता असंख्येयगुणनिर्जराः, ततोऽनन्तानुबन्धविसंयोजका असंख्येयगुणनिर्जराः, ततो दर्शनरूपका असंख्येयगुणनिर्जराः, ततो मोहशमका असंख्येयगुणनिर्जराः, तत उपशान्तमोहा असंख्येयगुणनिर्जराः, ततः रूपका असंख्येयगुणनिर्जराः, ततः क्षीणमोहा असंख्येयगुणनिर्जराः, ततः सयोगिकेवलिनोऽसंख्येयगुणनिर्जराः, ततोऽप्ययोगिकेवलिनोऽसंख्येयगुणनिर्जराः ॥ ७३ ॥

इहोत्तरोत्तरगुणारूढानां जन्तूनामसंख्येयगुणनिर्जरात्तत्त्वमुक्तमुत्तरोत्तरगुणाश्च यथाक्रममविशुद्ध्यपकर्षविशुद्धिप्रकर्षस्वरूपाः सन्तो गुणस्थानकान्युच्यन्ते, अतस्तेषां गुणस्थानकानां जघन्यमुत्कृष्टं चान्तरालं प्रतिपादयन्नाह—

पक्षियासंखंसमुहू सासणश्यरगुण अंतरं हस्सं । गुरु मिच्छि वे ठसठी श्यरगुणे पुग्गलळुंतो ॥ ७४ ॥

टीका—इह ज्ञामा सत्यज्ञामेति न्यायात् पद्यः पद्योपमासंख्यांशोऽन्तर्मुहूर्तं च जघन्यमन्तरमिति योगः । केषामित्याह—सास्वादनाश्चेतरगुणाश्चावशिष्टगुणस्थानकानि सास्वादनेतरगुणास्तेषां । प्राकृतत्वादत्र विचक्तिलोपः । अन्तरं विवक्षितगुणस्थानावस्थितैः प्रच्युतानां पुनस्तत्प्राप्तोर्ब्यवधानमन्तरालमिति यावत् । हस्वं जघन्यं । तत्र सास्वादनगुणस्थानकस्य जघन्यमन्तरं पद्योपमासंख्येयज्ञागः, इतरगुणस्थानकानां तु जघन्यमन्तर्मुहूर्तमित्यङ्गरार्थः । ज्ञावार्थः पुनरयम्योऽनादिमिथ्यादृष्टिरुद्धितसम्यक्त्वमिश्रपुंजो वा मिथ्यादृष्टिः पङ्क्तिशतिसत्कर्मा सन्नन्तरकरणादिप्रकारेणोपलब्धौपशमिकसम्यक्त्वोऽनन्तानुबन्धुदयात् सास्वादनज्ञावमासाद्य मिथ्यात्वं गतः सन् यदि तदेव सास्वादनत्वं पुनर्लक्षतेऽन्तरकरणप्रकारेणैव, तदा जघन्यतोऽपि पद्योपमासंख्येयज्ञागोर्ध्वं लक्षते, नावाक् । किं कारणमिति चेदुच्यते—यतः सास्वादना-

निश्चयात्त्व गतस्य प्रथमसमये सम्यक्त्वमिश्रपुजौ सत्तायामवश्य तिष्ठत एव । न च तयोः सत्ताया वर्तमानयोः पुनरौपश-
 मिकसम्यक्त्वं लज्जते, तदज्ञावात् सास्वादन दूरापास्तमेव । यदि पुजयसज्ञावे औपशमिकसम्यक्त्वस्य न लाजस्तर्हि
 पद्योपमासख्येयजागेऽप्यतिक्रान्ते कथं सास्वादनलाज ? इति चेदुच्यते—इह सम्यक्त्वमिश्रपुजौ मिथ्यात्व गत प्रति-
 समयमुद्धर्तयते तद्विक्रमप्रतिसमय मिथ्यात्वे प्रक्षिपतीत्यर्थः । अनेन च क्रमेणैतावुद्धर्त्यमानौ पद्योपमासख्येयजागेन
 सर्वयोद्धर्तितौ नि सत्ताक नीतौ जवत, इत्यमेव कर्मप्रकृत्यादिष्वजिहितत्वात् । तत पद्योपमासख्येयजागेन मिश्रसम्य-
 क्त्वपुजयोरुद्धर्तितयोस्तदन्ते कश्चिज्जन्तु पुनरप्यौपशमिकसम्यक्त्वमासाद्य सास्वादनत्व गच्छतीत्येव सास्वादनस्य पद्यो-
 पमासख्येयजागोऽन्तर जवतीति । नन्वेकदोपशमश्रेणे, प्रतिपतित सास्वादनज्ञावमनुचूय यदा पुनरप्यन्तर्मुहूर्तेनैतामे-
 वोपशमश्रेणि प्रतिपद्य तत प्रतिपतित सास्वादनज्ञाव लज्जते तदा जघन्यतोऽल्पमेवान्तर लज्जते, तत्किमिति पद्यो-
 पमासख्येयजागो जघन्यमन्तरमित्युक्त ? सत्य, उपशमश्रेणे प्रतिपतितो य सास्वादनत्व गच्छति स केवल मनुजगतिजा-
 वित्वेनादृष्टत्वाच्चेह धिवहित इतीतरस्यैव प्रकृतस्य चतुर्गतवर्तित्वादान्तरालचिन्तेति । इतरगुणस्थानकेच्यश्च मिथ्यादृष्टि-
 सम्यग्मिथ्यादृष्टिपरितसम्यग्दृष्टिदेशविरतप्रमत्ताप्रमत्तोपशमश्रेणिगतापूर्वकरणानिवृत्तिवादरसूक्ष्मसंपराधोपशान्तमोहल-
 क्षणेन्य परिज्जष्ट पुनर्जघन्यतोऽन्तर्मुहूर्तेऽतिक्रान्ते तान्येव गुणस्थानकानि लज्जन्ते इति तेषां जघन्यतोऽन्तर्मुहूर्तमेवा-
 न्तराल जवति । तथाहि—कश्चिज्जीव उपशमश्रेण्यारूढ सन्नपशान्तत्रमपि संप्राप्य प्रतिपतितो मिथ्यादृष्टित्वा यावदचा-
 मोति, ततो ज्योऽप्यन्तर्मुहूर्तेन तान्येवोपशान्तगुणस्थानान्तानि यदारोहति तदा शेषाणां सास्वादनमिश्रगुणस्थानका-

जितानां गुणस्थानकानां प्रत्येकं जघन्यत आन्तर्मौहूर्तिकमन्तरं जवति, एकस्मिंश्च जवे वारधयमुपशमश्रेणिकरणं समनु-
 ज्ञातमेव । उक्तं च—“एगजवे दुस्कुतो चरित्तमोहं जवसमिज्जा” । तत्र सास्वादनं प्रति जघन्यान्तरस्योक्तत्वात् श्रेणि-
 प्रतिपतितस्य च मिश्रगमनाज्ञावात्तयोर्वर्जनमुक्तं, श्रेणिगमनाज्ञावे तु मिश्रस्य सास्वादनवर्जशेषगुणस्थानकानां च मिथ्या-
 दृष्ट्यादीनामप्रमत्तान्तानां परावृत्य परावृत्य गमनत आन्तर्मौहूर्तिकमन्तरं प्राप्यते । रूपकक्षीणमोहसयोगिकेवद्वययोगिके-
 वद्विनां त्वन्तरचिन्ता नास्ति, तेषां प्रतिपातस्यैवाज्ञावादिति । उक्तं जघन्यमन्तरं सर्वगुणस्थानकानां, इदानीमुत्कृष्टमन्त-
 रमाह—‘गुरु मिद्धि वे ठसठी’ इत्यादि, गुरु उत्कृष्टमन्तरं । ‘मिद्धि त्ति’ मिथ्यात्वे मिथ्यादृष्टिगुणस्थानकस्य द्वे षट्षष्टी
 पट्षष्टिद्वयं । अयमत्र ज्ञावार्थः—यः कश्चिज्जन्तुर्विशुद्धिवशान्मिथ्यादृष्टित्वं परित्यज्य सम्यक्त्वं प्रतिपन्नस्ततः सागरोपमष-
 ट्षष्टिप्रमाणमुत्कृष्टं सम्यक्त्वकालं प्रतिपाद्यान्तर्मुहूर्तमेकं सम्यग्मिथ्यात्वं गच्छति । ततो जूयोऽपि सम्यक्त्वमासाद्य साग-
 रोपमपट्षष्टिं यावत्तदनुपाद्य तत ऊर्ध्वं यो न सिध्यति सोऽवश्यं मिथ्यात्वं गच्छति । तत इहं सागरोपमषट्षष्टिद्वयरूपं
 सामर्थ्यतो मिश्रान्तर्मुहूर्तनरज्ञवाधिकमुत्कृष्टं मिथ्यात्वस्यान्तरालं जवतीति । ‘इयरगुणे ति’ इतरगुणस्थानकविषये ।
 कोऽर्थः ? मिथ्यादृष्टिगुणस्थानकापेक्षयाऽन्यगुणस्थानकेषु सास्वादनादिषूपशान्तमोहान्तेषु गुरु अन्तरमुत्कृष्टोऽन्तराल-
 कालो जवति । कियदित्याह—‘पुज्जलज्जंत त्ति’ सूचकत्वात्सूत्रस्य पुज्जलस्य पुज्जलपरावर्तस्यार्थं पुज्जलपरावर्तार्द्धं तस्या-
 न्तर्मध्यं पुज्जलपरावर्तार्द्धान्तः किंचिदूनं पुज्जलपरावर्तार्द्धमित्यर्थः । इदमत्र तात्पर्यं—सास्वादनादय उपशमश्रेणिगतापूर्व-

करणाद्युपशान्तमोहान्ताश्च जीवा निजनिजगुणस्थानकारस्थितेर्यदां परित्रष्टास्तदोत्कृष्टत किञ्चिदून पुञ्जलपरावर्तार्धं
 यावदपारससारपारावारमध्यमवगाह्य पुनस्तानि गुणस्थानकानि लज्जन्ते नार्वाक्, तत ऊर्ध्वं च सम्यक्त्वादिगुणान् संप्रा-
 प्यावश्य जीवा सिध्यन्तीति । ततो देशोनार्धपुञ्जलपरावर्तमानमेवामुत्कृष्टमन्तर जवति । रूपकक्षीणमोहादीना चान्त-
 रमेव नास्ति प्रतिपात्ताज्ञावादिति ॥ ७४ ॥

इह सास्त्रादनस्य जघन्यमन्तर पट्योपमासख्येयाश उक्तमत पट्योपमस्वरूप सप्रपच प्रचिकटयिपुराह—
 उद्धारश्चद्धखित्तं पद्विय तिहा समयवाससयसमए । केसवहारो दीवोदहिश्चाउतसाइपरिमाण ॥७५॥
 टीका—धान्यपट्यवत् पट्य पट्योपम त्रिधा त्रिप्रकार जवति । सिद्धोप प्राकृतत्वात् । तथाहि—उद्धारपट्योपम,
 अज्जापट्योपम, क्षेत्रपट्योपम च । तत्र वालाग्राणा तत्खडाना वा प्रतिसमयमुद्धारणमुद्धारस्तद्विषयं तत्प्रधान वा पट्यो-
 पममुद्धारपट्योपमम् । अद्धा काल स च प्रस्तात्राघालाग्राणा तत्खडाना वाऽपहारे प्रत्येक वर्षशतलक्षणस्तत्प्रधानं पट्यो-
 पममज्जापट्योपमम् । क्षेत्रमाकाशप्रदेशरूप तत्प्रधान पट्योपम क्षेत्रपट्योपम चेति । 'समयवाससयसमए केसवहारो ति'
 तत्रोद्धारपट्योपमे केशाना वालाग्राणा समये समयेऽपहार उद्धारण क्रियते, अज्जापट्योपमे वर्षशते केशापहार क्रियते,
 क्षेत्रपट्योपमे समये समये केशापहार केशस्पृष्टास्पृष्टाकाशप्रदेशापहार. क्रियते । तत्र 'दीवोदहिश्चाउतसाइपरिमाण ति'
 तत्रोद्धारपट्योपमेन प्रयोजन क्षीपोदधिपरिमाण क्षीपा उदधयश्चानेन प्रमीयन्ते, तथाऽज्जापट्योपमेन प्रयोजनमायु परि-
 माण देवाना नारकतिर्यङ्मनुष्याणामायूप्यनेन मीयन्त इत्यर्थ, क्षेत्रपट्योपमेन प्रयोजन त्रसादिपरिमाण आदिशब्दात्पृ-

शिवीकायिकाष्कायिकतेजस्कायिकवायुकायिकवनस्पतिकायिकानां परिमाणं ग्राह्यं । उक्तं च—“ एण खित्तसागरजव-
माणेणं हविज्जा नायवं । पुढविदगअगणिमारुयहरियतसाणं च परिमाणं ॥ १ ॥ ” इति गाथाद्वयार्थः । ज्ञावार्थः पुनर-
यम्—इह त्रिविधं पट्योपमं । तद्यथा—उद्धारपट्योपमं, अद्धारपट्योपमं, क्षेत्रपट्योपमं । पुनरेकैकं विधा वादरं सूक्ष्मं च ।
तत्रायामविस्तरान्यामवगाहेन चोत्सेधांगुलनिष्पन्नैकयोजनप्रमाणो वृत्तत्वाच्च परिधिना किञ्चिदूनषड्ज्जागाधिकयोजनत्रय-
मानः पट्यो मुंभिते शिरसि एकेनाह्ना दान्यामहोच्यां यावदुत्कर्षतः सप्तजिरहोजिः प्ररूढानि यानि वालाग्राणि तैः प्रच-
यविशेषाञ्चिद्विडतरमाकर्णं तथा त्रियते यथा तानि वालाग्राणि वह्निर्न दहति वायुर्नापहरति जलं नोत्कोथयति, ततः
समये समये एकैक वालाग्रापहारेण यावता कालेन स पट्यः सकलोऽपि सर्वात्मना निर्लेपो भवति तावत्कालः संख्ये-
यसमयमानो वादरमुद्धारपट्योपमं, एतेषां च दशकोटिकोट्यो वादरमुद्धारसागरोपमं महत्वात्सागरेण समुद्रेणोपमा यस्येति
कृत्वा । वादरे च प्ररूपिते सूक्ष्मं सुखावसेयं स्यादिति वादरोद्धारपट्योपमसागरोपमयोः प्ररूपणं, न पुनरेतैर्लेख्यरूपेणोऽन्य-
विशिष्टं फलमस्तीति । एवं वादरेष्वद्धारक्षेत्रपट्योपमसागरोपमेष्वपि वक्तव्यं । यदुक्तमनुयोगद्वारेषु—“ तेषु णं जे से

१ एतेन क्षेत्रसागरोपमानेन भवेज्ज्ञातव्यं । पृथ्व्यंभवग्निमारुतहरितत्रसानां च परिमाणं । १ ।

२ तत्र योऽसौ व्यावहारिक उद्धारपट्योपमः सोऽसौ अथ यथा नाम पत्यः स्यात् आयामविष्कंभाभ्यां योजनो योजनश्चोर्ध्वमुच्चैस्त्वेन
सविशेषत्रिगुणः परिरयेण स एकाहिक द्व्यहिकव्यहिकयावदुत्कृष्टसप्तरात्रैः (वालाग्रकोट्या, संमृष्टः संनिचितो भूतः ते च वालाग्रा नाग्निना दह्ये-
रन्न वायुना हियेरन् नोक्तथयेयुः न च विध्वस्येयुः न पूतिभावमवाप्नुयुः शीघ्रं ततश्च समये समय एव एकैकं वालाग्रमपहरता यावता कालेनासौ

वायुहारिए उद्धारपलिउंममे से ए इमे से जहा नामए पळे सिया जोयण आयामविरक्त्रेणं जोयण च उड्ड उच्चतेण
 तिगुणसविसेस परिरणण से ए एगाहिय वेहिय तेहियाण उक्कोससत्तरत्ताण संमठ सनिचिए जरिए वालगगकोमीण, तेण
 गालगगा नो अग्गी रुहिजा नो वाज हरिजा नो कुञ्जिजा नो विचसिजा नो पूरुत्ताए हवमागञ्जिजा तउं चेव ए समए
 समए एगमेग वालगगमवहाय जावइएण कालेण से पळे खीणे नीरए निष्ठिए निष्ठेवे जवइ से त ववहारिए उद्धारपलि-
 उंममो, एएसि पढाण कोनाकोमी हविजा दसगुणिया उद्धारसागरस्स उ एगस्स जवे परीमाण । १ । एएहि वावहारि-
 एहि उद्धारपलिउंमसागरोपमेहि कि पउंयण । नञ्जि किचि पउंयण । केवल पन्नवइजाइत्ति ” । उक्त वादरमुद्धारपट्यो-
 पम । अय सूद्धं तडुच्यते-तत्रैकैकं वालाग्रमसख्येयानि खडानि कृत्वा पूर्ववत्पट्यो जियते, तानि च खरानि इव्यत
 प्रत्येकमत्यन्त-गुणलोचनवृद्धस्थो यदतीप्रसूद्धं पुञ्जलज्वल्य चक्षुषा न पश्यति तदसख्येयजागमात्राणि, क्षेत्रतस्तु सूद्धप-
 नकशरीर यावति क्षेत्रेऽवगाहते ततोऽसंख्येयगुणानि वादरपर्याप्तपृथ्वीकायिकशरीरतुह्यानीति वृद्धाः । एषा च वाला-
 ग्राणामसख्येयत्वात् प्रतिसमयमुद्धारे किल सख्येया वर्षकोट्योऽतिक्रामन्ति, अत सख्येयवर्षकोटिमानमिदं सूद्धामुद्धार-
 पट्योपममवसेय । तदशकोटिकोव्य सूद्धोद्धारसागरोपम, आन्या पट्योपमसागरोपमान्या घीषा समुद्राश्च मीयन्ते ।

पत्य क्षीणो नीरजो निष्ठितो निर्लेपश्च भवति असौ स व्यावहारिक उद्धारपत्योपम । एतेषा पत्याना कोटीकोटी भवेद्दशगुणिता । उद्धारसा-
 गरस्य लोकस्य भवेत्परिमाण । १ । एतैर्व्यावहारिकैरुद्धारपत्योपमसागरोपमै किं प्रयोजनं ? न किञ्चित्प्रयोजनं, केवलं प्रज्ञाप्यते ।

उक्तं चानुयोगद्वारेषु—“एएहिं सुदुमउद्धारपलिउंमसागरोवमेहिं किं पञ्चयणं? एएहिं दीवसमुद्दाणं उद्दारे धिप्पइ । केव-
इयाणं जंते दीवसमुद्दा उद्दारेणं पन्नत्ता ? गोयमा । जावइयाणं अद्दाइज्जाणं उद्दारसागरोवमाणं उद्दारसमया एवइयाणं
दीवसमुद्दा उद्दारेणं पन्नत्ता ” । चाप्यसुधाञ्जोनिधिरप्याह—“ उद्दारसागराणं अद्दाइज्जाणं जत्तिया समया । दुगुणादु-
गुणपविस्तर दीवोदहि हुंति एवइया ॥ १ ॥ ” इत्युक्तं वादरसूक्ष्मजेदतो विविधमप्युद्धारपट्योपमं, संप्रति विविधमेवाद्वा-
पट्योपमं प्ररूप्यते—तत्र पूर्वोक्तपट्यावर्षशतेऽतिक्रान्ते एकैकवालाग्रापहारेण निर्लेपनाकालः संख्येयवर्षकोटीमानो वादर-
मद्वापट्योपमं, तद्दशकोटीकोट्यो वादरमद्वासागरोपमं । तथैव पूर्वोक्तपट्यावर्षशते वर्षशतेऽतिक्रान्ते एकैकवालाग्रासं-
ख्येयतमखंदापहारेण निर्लेपनाकालोऽसंख्यातवर्षकोटीमानः सूक्ष्ममद्वापट्योपमं, तद्दशकोटीकोट्यः सूक्ष्ममद्वासागरोपमं,
तद्दशकोटीकोटीप्रमाणाऽवसर्पिणी, तावत्प्रमाणैवोत्सर्पिण्यपि, अवसर्पिण्युत्सर्पिण्योऽनन्ताः पुञ्जलपरावर्ताः, अनन्ताः पुञ्ज-
लपरावर्ताः अतीताद्वा, अनन्ताः पुञ्जलपरावर्ता अनागताद्वा चेति । उक्तं च श्रीजगवतीटीकायां—“अहवा पशुच्च कालं
न सबन्नवाण होइ बुद्धिती । जं तीयणागयाउं अज्जाउं दो वि तुद्दाउं ॥ १ ॥ ” अयमत्राग्निप्रायः—यथाऽनागताद्वाया

१ एतैः सूक्ष्मोद्धारपट्योपमसागरोपमैः किं प्रयोजनं? एतैर्द्वीपसमुद्राणां द्वारो गृह्यते । कियन्तो भदन्त द्वीपसमुद्रा उद्दारेण प्रज्ञप्ताः ?
गौतम यावतामर्धतृतीयानामुद्धारसागरोपमाणां उद्धारसमया इयन्तो द्वीपसमुद्रा उद्दारेण प्रज्ञप्ताः ।

२ अर्धतृतीयानां उद्धारसागराणां यावन्तः समयाः । द्विगुणद्विगुणप्रविस्तरा द्वीपोदधयो भवन्त्येतावन्तः । १ ।

३ अथवा प्रतीत्य कालं न सर्वेषां भव्यानां भवति व्युच्छित्तिः । यदतीतानागताद्वा द्वे अपि तुल्ये । १ ।

अन्तो नास्ति, एवमतीताद्याया आदिरिति व्यक्त समत्वमिति । अन्ये त्वाहु -“उस्सप्पिणी अनन्ता पुग्गलपरियदुओ मुण्येयवो । तेणन्ता तीयद्वा अणागयद्वा अणत्तगुणा ॥ १ ॥” अत्रेय जावना-अतीताद्वातोऽनागताद्याया अनन्त-
गुणत्व समयावधिकादिनिरनवरत हीयमाणाया अप्यनागताद्याया अह्यात्, आन्या च सूक्ष्माद्यापह्योपमसागरो-
पमान्या सुरनरकनरतिरश्वा कर्मस्थिति कायस्थिति जवस्थितिश्च मीयते । उक्त चानुयोगद्वारेषु-“एएहिं सुहुमअद्वा-
पल्लिओवमसागरोवमेहिं कि पओयण ? गोयमा । एएहि नेरइयतिरिक्कजोणियमणुस्सदेवाण य आउयाइ मविज्जति” ।
इत्यजिहित वादरसूक्ष्मज्ञेदतो द्विविधमप्यद्वापह्योपम, साप्रत द्विविधमेव क्षेत्रपह्योपम निरूप्यते । तत्र पूर्वोक्तपह्या-
द्यालाग्रस्पृष्टास्पृष्टनञ्च प्रदेशाना प्रतिसमय एकैकापहारेण निर्लेपनाकालोऽसंख्येथोत्सर्पिण्यवसर्पिणीमानो वादरं क्षेत्र-
पह्योपम, तद्दशकोटीकोट्यो वादर क्षेत्रसागरोपम । तत्रैकैकवालाग्रासंख्येयतमखरुं स्पृष्टानामस्पृष्टाना च नञ्च प्रदे-
शाना प्रतिसमयमेकैकापहारेण निर्लेपनाकालो वादरासंख्येयगुणकालमान सूक्ष्म क्षेत्रपह्योपमं, तद्दशकोटीकोट्यः सूक्ष्म
क्षेत्रसागरोपमम् । उक्त चानुयोगद्वारेषु-“से किं त सुहुमे खेत्तपल्लिउवमे से जहा नामए पल्ले सिया एगजोयणं आयाम-
विक्कजेण जोयण उहु उच्चत्तेण जाव जरिए वालग्गकोडीण, तव्व णं एकमिक्के वालग्गे असखेज्जाइं खंमाइ कीरइ, तेण

१ उत्सर्पिण्योऽनन्ता पुद्गलपरावर्त्तो ज्ञातव्य । तेऽनन्ता अतीताद्वाऽनागताद्वा चानन्तगुणा । २ एताभ्या सूक्ष्मोद्धारपह्योपम-
सागरोपमाभ्या किं प्रयोजनं ? गौतमैताभ्या नैरायकतिर्यग्योनिकमनुष्यदेवानामायुषि मीयन्ते । ३ अथ कोऽसौ सूक्ष्म क्षेत्रपह्योपम अथ
यथा नाम पल्य स्यात् आयामविष्कभाभ्यामेकयोजनो योजन ऊर्ध्वमुच्चस्त्वेन यापद्भृतो वालाग्रकोट्या, तत्रैकैक वालाग्र क्रियतेऽस-

वादग्गा दिघाउगाहणाउ असंखेज्जागमित्ता सुहुमस्स पणगजीवस्स सरीरोगाहणाउ असंखेज्जागुणा, ते एं वादग्गा नो अग्गी
 डहिज्जा नो वाज हरिज्जा जाव नो पूत्ताए हवमागञ्जिज्जा, जेणं तस्स आगासपएसा तेहिं वादग्गेहिं फुन्ना वा अफुन्ना
 वा तउं एं समए समए इकमिक्कमागासपएसं अवहाय जावइएणं कावेणं से पद्धे खीणे जाव निद्धेवे जवइ से तं सुहुमे
 खेत्तपदिउवमे। तद्ध चोयए पन्नवगं एवं वयासी, अन्नि एं तस्स पद्धस्स आगासपएसा जे तेहिं वादग्गेहिं अफुन्ना ? हंता
 अन्नि । तं जहा को दिघन्तो ? से जहानामए कुठे सिया कुहंमाणं जरिए तद्ध माउदिंगा पक्कित्ता ते वि माया, तद्ध विन्ना
 पक्कित्ता ते वि माया, तद्ध आमदया पक्कित्ता ते वि माया, तद्ध एं वयरा पक्कित्ता ते वि माया, तद्ध एं चिणगा
 पक्कित्ता ते वि माया, तद्ध एं मुग्गा पक्कित्ता ते वि माया, तद्ध एं सरिसवा पक्कित्ता ते वि माया, तद्ध एं गंगावालुया

ख्यखण्डं तच्च वालाग्रं दृष्टावगाहनाया असंख्यभागमात्रं सूक्ष्मस्य पनकजीवशरीरावगाहनायाश्चासंख्यगुणं तानि वालाग्राणि नामिदहेत
 न वायुर्हरेत् यावन्न पूतिभावमागच्छेच्छीघ्रं ये तस्याकाशप्रदेशास्तैर्वालाग्रैः स्पृष्टा अस्पृष्टा वा तेभ्यः समये समये एकैकमाकाशप्रदेशमपहृत्य
 यावता कालेन स पत्यः क्षीणो निर्लेपो भवति सोऽसौ सूक्ष्मः क्षेत्रपत्योपमः । तत्र चोदकः प्रज्ञापकमेवमवादीत् अस्ति (सन्ति) तस्य पत्य-
 स्याकाशप्रदेशा ये तैर्वालाग्रैर्न स्पृष्टाः ? हंतास्ति (सन्ति) तद्यथा को दृष्टान्तः यथानाम कोष्ठः स्यात् कूष्माण्डैर्भृतः तत्र बीजपूरकाणि क्षिप्तानि
 तान्यपि अवगाढानि तत्र विल्वानि क्षिप्तानि तान्यप्यवगाढानि तत्रामलकानि प्रक्षिप्तानि तान्यप्यवगाढानि तत्र बदराणि क्षिप्तानि तान्यपि
 अवगाढानि तत्र चणकाः प्रक्षिप्तास्तेऽपि अवगाढास्तत्र सर्पपाः प्रक्षिप्तास्तेऽपि अवगाढास्तत्र गंगावालुकाः प्रक्षिप्तास्ता अप्यवगाढाः
 एवमेव संत्येव तस्य पत्यस्याकाशप्रदेशा ये तैर्वालाग्रैरस्पृष्टा इति ।

परिकृता सा वि माया, एवामेव अङ्घ्रिण तस्स पल्लस्स आगासपएसा जेण तेहिं वालग्गेहिं अफुन्नत्ति” । एतान्या च सूक्ष्मक्षेत्रपट्योपमसागरोपमान्या प्रायो दृष्टिवादे अव्यप्रमाणप्ररूपणाया प्रयोजन सकृदेव नान्यत्र । यदागम.-“ एएहि सुहुमखेत्तपखिउवमसागरोवमेहिं किं पर्जयण ? गोयमा । एएहिं सुहुमखेत्तपखिउवमसागरोवमेहि दिच्छिवाए दघाइ मवि-
 ञ्जाति” । आह-यदि स्पृष्टा अस्पृष्टाश्चेह सूक्ष्मक्षेत्रपट्योपमे नजःप्रदेशा गृह्यन्ते तर्हि वालाग्रै कि प्रयोजन ? यथोक्त-
 पश्यान्तर्गतनज प्रदेशापहारमात्रतः सामान्येनैव वक्तुमुचित स्यात्, सत्य, कि तु सूक्ष्मक्षेत्रपट्योपमेन दृष्टिवादे
 अव्याणि मीयन्ते, तानि च कानिचिद्यथोक्तवालाग्रस्पृष्टैरेव नज प्रदेशैर्मीयन्ते कानिचिदस्पृष्टैरित्यतो दृष्टिवादोक्तव्य-
 मानोपयोगित्वात्वात्प्ररूपणाऽत्र प्रयोजनवतीति ॥ ७५ ॥

व्याख्यात वादरसूक्ष्मक्षेत्रेदतो द्विविधमपि क्षेत्रपट्योपम, तद्व्याख्याने च समर्थित सप्रपच पल्योपमसागरोपमस्व-
 रूप, इदानीं किचिदून पुञ्जलपरावर्तार्थं सास्वादनादीनामुत्कृष्टमन्तरमुक्तमतस्तमेव सप्रपचं पुञ्जलपरावर्तं गाथात्रयेण
 निरूपयितुकाम प्रथमं तावत्तस्यैव जेदान् परिमाणं चाह-

दधे खित्तेकाले जावे चउह डुह वायरो सुहुमो । होइ अणंतुस्सप्पिणिपरिमाणो पुग्गलपरट्टो ॥ ७६ ॥

टीका-अव्ये अव्यविषयः, क्षेत्रे क्षेत्रविषयः, काले कालविषयः, जावे जावविषयः, इत्थं चतुर्धा चतुरूपं पुञ्जलपरावर्तं
 जयतीत्युत्तरेण सटक । पुनरेकैको अव्यादिको द्विविधो द्विप्रकारो जवति । द्वैत्रिध्यमेनाह-‘ वायरो सुहुमो त्ति’ वादर-

१ एताभ्या सूक्ष्मक्षेत्रपट्योपमसागरोपमाभ्या किं प्रयोजन ? गौतमैताभ्या सूक्ष्मक्षेत्रपट्योपमसागरोपमाभ्या दृष्टिवादे अव्याणि मीयन्ते ।

सूक्ष्मज्ञेदजिन्नः । अयमर्थः—द्रव्यपुञ्जलपरावर्तो घेधा वादरः सूक्ष्मश्च, क्षेत्रपुञ्जलपरावर्तो घेधा वादरः सूक्ष्मश्च, काल-
पुञ्जलपरावर्तो घेधा वादरः सूक्ष्मश्च, ज्ञावपुञ्जलपरावर्तो घेधा वादरः सूक्ष्मश्च । कियत्कालप्रमाणः पुनरयमेकैक इत्याह—
‘ होइ अणंतुस्सप्पिण्णिपरिमाणो त्ति ’ ज्वति जायते उत्सर्पन्ति प्रतिसमयं कालप्रमाणं जन्तूनां शरीरायुःप्रमाणादि-
कमपेक्ष्य वृद्धिमनुज्वन्तीत्युत्सर्पिण्यः, ततोऽनन्ता उत्सर्पिण्यः उपलक्षणत्वादवसर्पन्ति प्रतिसमयं कालप्रमाणं जन्तूनां
शरीरायुःप्रमाणादिकमपेक्ष्य हानिमनुज्वन्तीत्यवसर्पिण्यः, ताश्च परिमाणं यस्य सोऽनन्तोत्सर्पिण्यवसर्पिणीपरिमाणः पूरणग-
लनधर्माणः पुञ्जलाः, तेषां पुञ्जलानां चतुर्दशरज्वात्मकलोकवर्तिसमस्तपरमाणूनां परावर्त औदारिकादिशरीरतया
गृहीत्वा मोचनं यस्मिन् कालविशेषे स पुञ्जलपरावर्तः । यद्यपि क्षेत्रादिविषयस्य पुञ्जलपरावर्तरूपोऽन्वर्थो न घटां प्रांचति
तथाप्यन्यथाव्युत्पादितस्यापि शब्दस्यान्यथा गोशब्दवत् प्रवृत्तिदर्शनात्समयप्रसिद्धमर्थं विषयीकरोतीति न कश्चिद्दोष इति ८६

द्रव्यपुञ्जलपरावर्तो वादरः सूक्ष्मश्च ज्वतीत्युक्तं, अतः क्रमप्राप्तं वादरसूक्ष्मद्रव्यपुञ्जलपरावर्तस्वरूपं प्ररूपयन्नाह—

उरलाइसत्तगेणं एगजिउं मुयइ फुसिय सव्वअणू । जत्तियकालि स थूलो दवे सुहुमो सगन्नयरा ॥ ७७ ॥

टीका—सूचकत्वात्सूत्रस्य औदारिकादिसप्तकत्वेन औदारिकपरमाणूनां औदारिकशरीरतया, आदिशब्दाद्वैक्रियपरमाणून्
वैक्रियशरीरतया, तैजसपरमाणून् तैजसशरीरतया, कार्माणपरमाणून् कार्माणशरीरतया, ज्ञापापरमाणून् ज्ञापात्वेन, प्राणा-
पानपरमाणून् प्राणापानतया, मनोवर्गणापरमाणून् मनस्त्वेन । न पुनराहारकशरीरमप्यत्र ग्राह्यं, कादाचित्कत्वात्तद्वाज-
स्येति । स्पृष्ट्वा परिणमय्य तथापरिणामं नीत्वा एकजीवो विवह्रितैकसत्त्वो मुंचति त्यजति । सर्वाण्यंश्चतुर्दशरज्वात्मकव-

तिस्रस्तपरमाणून् । ' जत्तियकालि त्ति ' यात्रता कालेन, विज्जक्खिव्यत्ययश्च प्राकृतत्वात्, यदाह पाणिनिः स्वप्रा-
 कृतलक्षणे " व्यत्ययोऽप्यासामिति ' स इञ्च पुञ्जलस्पर्शमानेनोपमितः कालविशेषः स्थूलो वादरो ' दवि त्ति ' इव्यपुञ्जल-
 परावर्तो भवतीति प्रक्रम । इह किल ससारकान्तारे पर्यटन्नेकजीवोऽनेकैर्जग्रहणैः सकललोकवर्तिनः सर्वानपि पुञ्जलान्
 यात्रता कालेन औदारिकशरीरवैक्रियशरीरतैजसशरीरज्ञापाप्राणापानमन कार्मणशरीरलक्षणपदार्थसप्तकज्ञावेन यथास्व
 परिणमय्य मुचति स तात्रप्रमाणः कालो इव्यतो वादरः पुञ्जलपरावर्तो ज्वतीति तात्पर्यम् । इत्यजिहितो वादरो
 इव्यपुञ्जलपरावर्त, इदानीं सूक्ष्मइव्यपुञ्जलपरावर्तमाह— ' सुद्धुमो सगन्नयर त्ति ' सूक्ष्मो इव्यपुञ्जलपरावर्तो ज्वतीति
 सग्रन्थ । कथमित्याह—सप्तकान्यतरात् (स्मात्) सप्तकान्यतरेण, विज्जक्खिव्यत्ययश्च प्राकृतत्वात् । इदमत्र हृदयम्—सप्ताना-
 मौदारिकवैक्रियतैजसज्ञापाप्राणापानमन कार्मणमध्यादन्यतरेण पुनरेकेन केनचिदौदारिकादिना पूर्वप्रदर्शितप्रकारेण सकल-
 लोकवर्तिपुञ्जलाना स्पर्शने औदारिकादिशरीरतया गृहीत्वा मोचने सूक्ष्मइव्यपुञ्जलपरावर्तो ज्वति । विवक्षितजेदा-
 विशेषे पड्जिजेदे परिणमिता अपि न गृह्यन्ते इति । एके त्वाचार्या एव इव्यपुञ्जलपरावर्तस्वरूप प्रतिपादयन्ति-
 तथाहि, यदैको जीवोऽनेकैर्जग्रहणैरौदारिकशरीरवैक्रियशरीरतैजसशरीरकार्मणशरीरचतुष्टयरूपतया यथास्वं सकल-
 लोकवर्तिनः सर्वान् पुञ्जलान् परिणमय्य मुचति तदा वादरो इव्यपुञ्जलपरावर्तो ज्वति । यदा पुनरौदारिकादिचतुष्ट-
 यमध्यादेकेन केनचिद्वरीरेण सर्वपुञ्जलान् परिणमय्य मुचति शेषशरीरपरिणमितास्तु पुञ्जला न गृह्यन्ते एव तदा सूक्ष्मो
 इव्यपुञ्जलपरावर्तो ज्वतीति ॥ ७७ ॥

उक्तो वेधापि इव्यपुञ्जलपरावर्तः, संप्रति क्षेत्रकालजावपुञ्जलपरावर्तान् वादरसूहमजेदजिन्नात्रिरूपयज्ञाह-
लोगपणसोसपिणिसमया अणुजागबंधगणा य । जह तह कममरणेणं पुष्ठा खित्ताइ थूलियरा ॥७७॥

टीका-लोकस्य चतुर्दशरज्वात्मकक्षेत्रखंरुस्य प्रदेशा निर्विजागा जागा लोकप्रदेशाः । तथोत्सर्पिणीशब्देनावसर्पिण्य-
प्युपलक्ष्यते दिनग्रहणे रात्र्युपलक्षणवत् तयोः समयाः परमनिकृष्टकालविशेषा उत्सर्पिण्यवसर्पिणीसमयाः । समय-
स्वरूपं च पट्टशाटिकापाटनदृष्टान्ताहुत्पलपत्रशतज्जोदाहरणाच्चावसेयम् । ततो लोकप्रदेशाश्चोत्सर्पिण्यवसर्पिणीसमया-
श्चेति द्रवः । तथाऽनुजागस्य रसस्य बन्धो बन्धनं तस्य निमित्तजूतानि स्थानानि कषायोदयविशेषलक्षणान्यनुजागबन्ध-
स्थानानि अनुजागबन्धाध्यवसायस्थानानीत्यर्थः । चः समुच्चये । ततश्चैते प्रत्येकं त्रयोऽपि पदार्था यदा मरणशब्दस्य
प्रत्येकमजिसंबन्धाद्यथा तथा मरणेन क्रमोत्क्रमाभ्यां प्राणपरित्यागलक्षणेन स्पृष्टा व्याप्ता ज्वन्ति तदा ' खित्ताइ थूल
त्ति' क्षेत्रपुञ्जलपरावर्तकालपुञ्जलपरावर्तजावपुञ्जलपरावर्ताः स्थूला वादरा ज्वन्ति । यदा पुनस्त एव लोकाकाशप्रदेशा
उत्सर्पिण्यवसर्पिणीसमया अनुजागबन्धाध्यवसायस्थानानि चेति प्रत्येकं त्रयोऽपि पदार्थाः क्रममरणेन पूर्वस्पृष्टाकाशप्र-
देशादिज्योऽव्यवधानतः प्राणपरित्यागलक्षणेन स्पृष्टा ज्वन्ति तदा क्षेत्रपुञ्जलपरावर्तकालपुञ्जलपरावर्तजावपुञ्जलपरावर्ताः
' इयर त्ति' इतरे सूक्ष्मा ज्वन्तीति गाथाह्वरार्थः । जावार्थः पुनरयम्-यदाऽनन्तज्वन्नमणशीलो जन्तुरनन्तरेषु व्यवहि-
तेषु चापरापराकाशप्रदेशेषु म्रियमाणः सर्वानपि चतुर्दशरज्वात्मकलोकाकाशप्रदेशान्मरणेन स्पृशति तदा वादरक्षेत्र-
पुञ्जलपरावर्तो ज्वति । नवरं येष्वपरप्रदेशवृद्धिरहितेषु पूर्वावगाढेष्वेव नजःप्रदेशेषु मृतस्ते न गण्यन्तेऽपूर्वास्तु दूरव्य-

ग्रहिता अपि स्पृष्टा गण्यन्त एवेति । कालतस्तु यदोत्सर्पिण्यवसर्पिणीसमयेषु सर्वेष्वपि क्रमेणोत्क्रमेण चानन्तानन्तैर्ज-
 रैरेको जन्तुर्मृतो जयति तदा वादरकालपुञ्जलपरावर्तो जयति । केवलं येषु समयेष्वेकदा मृतोऽन्यदापि यदि तेष्वेव
 समयेषु घ्नियते तदा ते न गण्यन्ते, यदा पुनरेकद्वितीयादिसमयक्रममुल्लघ्यापि अपूर्वेषु समयेषु घ्नियते तदा ते व्यव-
 हिता अपि समया गण्यन्त इति । जावत पुञ्जलपरावर्त उच्यते-अनुजागवन्धाध्यवसायस्थानानि मन्दप्रवृद्धप्रवृद्ध-
 तरादिजेदेनासख्येयानि वर्तन्ते, एतेषा चासख्येयत्वप्रमाणमुत्तरत्र वक्ष्याम । ततो यदैकैकस्मिन्ननुजागवन्धाध्यवसाय-
 स्थाने क्रमेणोत्क्रमेण च घ्नियमाणेन जन्तुनाऽसख्येयलोकाकाशप्रदेशप्रमाणानि सर्वाण्यपि तानि स्पृष्टानि जवन्ति तदा
 गदरो जावपुञ्जलपरावर्तो जयति, अत्रापि यदध्यवसायस्थानमेकदा मरणेन स्पृष्ट तदेवान्यदापि यदि स्पृशति तदा
 तन्न गण्यते, अपूर्वं तु दूरव्यवहितमपि स्पृष्ट गण्यत एवेति जाविता वादराः क्षेत्रपुञ्जलपरावर्तकालपुञ्जलपरावर्तजावपु-
 ञ्जलपरावर्ता, साप्रतमेत एव सूक्ष्मा जाव्यन्ते-इह येष्वाकाशप्रदेशेष्ववगाढो जन्तुरेकदा मृतस्तेन्योऽनन्तरव्यवस्थिते-
 ष्वेव नञ् प्रदेशेष्वन्यदापि यदि घ्नियतेऽपरस्या वेलाया तेषामप्यनन्तरव्यवस्थितेष्वाकाशप्रदेशेष्वन्यस्या वेलाया तेषा-
 मप्यनन्तरव्यवस्थितेष्वाकाशप्रदेशेष्वन्यस्या तु वेलाया तेषामप्यनन्तरेष्वन्येष्वेव तावन्नेयं यावदिद्वयमपरापरेषु नैरन्तर्य
 व्यवस्थितेषु नञ्ःप्रदेशेषु क्रमेण घ्नियमाणो जन्तु सर्वानपि लोकाकाशप्रदेशान् स्पृशति, ये चापरप्रदेशवृद्धिरहिता
 पूर्वावगाढा एव दूरव्यवस्थिता वाकाशप्रदेशा मरणेन स्पृष्टास्ते च न गण्यन्ते तदा सूक्ष्मः क्षेत्रपुञ्जलपरावर्त इति । पचसं-
 ग्रहशास्त्रे तु सूक्ष्मवादरजेदतो द्विविधोऽपि क्षेत्रपुञ्जलपरावर्त इव व्याख्यातः-यथा-चतुर्दशरज्वात्मकलोकस्य सर्वप्रदेशेषु

प्रत्येकं यावता कालेनैकजीवो मृतो ज्वति । कोऽर्थः ? यावन्तो लोकाकाशप्रदेशास्ते प्रदेशे प्रदेशे क्रमोत्क्रमाभ्यां मरणं कुर्वाणेन यदा सर्वे व्याप्ता ज्वन्ति तदा वादरः क्षेत्रपुञ्जलपरावर्तः, सूक्ष्मस्तु यावता कालेन प्रथमप्रदेशानुवृद्धप्रदेशक्रमेण मृतो ज्वति, कोऽर्थः ? यत्राकाशप्रदेशे मृतस्तदनन्तरप्रदेशक्रमेण यदा सर्वेऽपि लोकाकाशप्रदेशा मरणेन व्याप्ता ज्वन्ति तदाऽसौ ज्वति, व्यवहितेषु च मरणं न गण्यते । यद्यपि जीवस्यैकप्रदेशेऽवस्थानमेव नास्ति तथापि जीवाव(गाहना)-स्थानां प्राधान्येनैकः परिकल्प्यते, तस्माज्जणनाप्रवृत्तिः, अमुना च प्रकारेण प्रचूतकालख्यापनं कृतं ज्वतीति । सूक्ष्मस्तु कालपुञ्जलपरावर्तस्तदा ज्वति यदोत्सर्पिण्या अवसर्पिण्या वा प्रथमसमये कश्चिन्मृतस्ततः पुनरपि समयोनविंशतिको-टीकोटीजिरतिक्रान्ताजिर्ज्यूयोऽपि स एव जन्तुः कालान्तरेण तस्या एव द्वितीयसमये म्रियते पुनरपि कदाचित्तथैव ताजिरतिक्रान्ताजिस्तस्या एव तृतीयसमये, एवं चतुर्थपंचमषष्ठादिसमयक्रमेणानन्तानन्तैर्जवैर्यावत्सर्वेऽप्युत्सर्पिण्यवसर्पिण्योर्विंशतिसागरोपमकोटीकोटीमानयोः समया मरणेन व्याप्ता ज्वन्ति । ये तु प्रथमादिसमयक्रममुल्लंघ्य व्यवहित-समयाः पूर्वस्पृष्टा वा मरणेन व्याप्तास्ते तु न गृह्यन्त एवेति । सूक्ष्मो जावपुञ्जलपरावर्त उच्यते-इह किलानुजागवन्धा-ध्यवसायस्थानानि बध्यमानकर्मपुञ्जलेषु तादृशानुजागपलिह्वेदनिर्वर्तकानि असंख्येयलोकाकाशप्रदेशप्रमाणानि मन्द-प्रवृद्धप्रवृद्धतरादिजेदतो वर्तन्ते, तत्र च सर्वस्तोकानुजागपलिह्वेदजनके कपायोदये वर्तमानः कश्चिज्जन्तुर्मृतः, ततः कदाचित् पुनरपि तस्मादनन्तरव्यवस्थिते द्वितीयेऽनुजागवन्धाध्यवसायस्थाने विशेषाधिकानुजागपलिह्वेदजनके वर्तमानो मृतः, पुनरपि तस्मात् कदाचिद्विशेषाधिकानुजागपलिह्वेदजनके तृतीये, एवं क्रमेण क्रमेण विशेषाधिकानुजागप-

विद्येदजनकाध्यवसायस्थानकेषु वर्तमानस्य मरणं तावद्वाच्यं यावत्सर्वोत्कृष्टानुजागवन्धाध्यवसायस्थाने ध्रियमाणेन जन्तु-
नाऽनन्तानन्तैर्मरणैः सर्वाण्यपि स्पृष्टानि ज्वन्तीति व्यवहितानि पूर्वस्पृष्टानि च न गणयन्त इति ॥ ७७ ॥

व्याख्यात सप्रपञ्च पुञ्जलपरावर्तस्वरूप, सम्प्रति यो जन्तुर्यथाविधं सञ्चुत्कृष्टं यथाविधंश्च जघन्यं प्रदेशवन्ध-
विधत्ते इत्येतत् स्वामित्वधारेण निरूपयन्नाह-

अल्पपरपयन्निवधी उक्कडजोगी य सन्निपञ्जतो । कुण्ड पणसुक्कोसं जहन्नयं तस्स वच्चासे ॥ ७८ ॥

टीका-अल्पतराश्च ताः प्रकृतयश्चाहपतरप्रकृतयस्तासां बन्धः स विद्यते यस्यासावहपतरप्रकृतिवन्धी । यो यो
मौलानामौत्तराणां चाहपप्रकृतिज्ञेदानां बन्धकः स स उत्कृष्टप्रदेशवन्धं करोति, जागानामल्पत्वसन्नावात् । उत्कटयोगी
उत्कटवीर्यवान् सर्वोत्कृष्टयोगव्यापारे वर्तमान इत्यर्थः । ' च ' समुच्चये स च जिनक्रमे पर्याप्तश्चेति योक्ष्यते । संज्ञा
मनोविकल्पनलब्धि सा विद्यते यस्यासौ सङ्गी, पर्याप्तश्च समाप्तपर्याप्तिकः, करोति विदधाति प्रदेशानामुत्कर्षं उत्कृ-
ष्टप्रदेशोत्कर्षस्तमुत्कृष्टप्रदेशमिति यावत् । इह सङ्गीति विशेष्यं शेषाणि तु विशेषणानि । अत्र च यो मनःपूर्विका
क्रिया विदधाति तस्य सर्वजीवेभ्य उत्कृष्टा चेष्टा ज्वति, तथैव चोत्कृष्टप्रदेशवन्धो ज्वतीति सङ्ग्रहणं । सङ्ग्रह्यपि
जघन्ययोग्युत्कृष्टयोगी च ज्वत्यतो जघन्ययोगिव्युदासार्थमुत्कृष्टयोगिग्रहणं तस्यैवोत्कृष्टप्रदेशवन्धात् । संज्ञयप्यपर्याप्तिको
नोत्कृष्टप्रदेशवन्धो विदधातुमक्षमहपवीर्यत्वात् तस्येति पर्याप्तग्रहणं । एवविधस्यापि बहुतरप्रकृतिवन्धकस्य जागवाहुह्यात्
लोकप्रदेशवन्धो लन्यते इत्यहपतरप्रकृतिवन्धीत्युक्तं । तस्मादेवंविधविशेषणविशिष्टो जन्तुरुत्कृष्टप्रदेशवन्धं विधत्ते

इति । तर्हि जघन्यं प्रदेशबन्धं कथं करोतीत्याह—‘ जहन्नयं तस्स वच्चासे त्ति ’ जघन्य एव जघन्यकः “ यावादिन्य (७-३-१५ आकृतिगणोऽयं) इति स्वार्थे कः प्रत्ययः ” तं जघन्यकं प्रदेशबन्धं इति प्रक्रमः । तस्य पूर्वप्रदर्शितस्य विशेष्यस्य विशेषणकलापकस्य च व्यत्यासे विपर्यये सति जन्तुः करोतीति योगः । अयमर्थः—बहुतरप्रकृतिबन्धको मन्दयोगोऽपर्याप्तकोऽसंज्ञी जीवो जघन्यप्रदेशबन्धं विदधातीति ॥ ८६ ॥

अज्ञिहितः सामान्योत्कृष्टजघन्यप्रदेशबन्धस्वामी, सम्प्रति मूलप्रकृतीरुत्तरप्रकृतीश्च प्रतीत्योत्कृष्टप्रदेशबन्धस्वामिनं निरूपयन्नाह—

मिञ्च अजयचञ्च आज्ज वित्तिगुणविण्णु मोहि सत्त मिञ्चाइ । षण्हं सतरस सुद्धुमो अजया देसा वित्तिकसाए
टीका—‘ आज्ज त्ति ’ आयुषः उत्कृष्टप्रदेशबन्धस्वामिनः पंच, तद्यथा—‘ मिञ्च त्ति ’ मिथ्यादृष्टिः, ‘ अजयचञ्च त्ति ’ अयतेनाविरतसम्यग्दृष्टिनोपलक्षिताश्चत्वारोऽविरतसम्यग्दृष्टिदेशविरतप्रमत्ताप्रमत्तलक्षणाः पंचैव जनाः “ अप्पयरपयडिबंधी ” इत्यादिज्ञणितगाथासंज्ञवविशेषणविशिष्टा आयुष उत्कृष्टप्रदेशबन्धमुपकल्पयन्ति । सम्यग्मिथ्यादृष्टिरपूर्वकरणादयश्चायुर्न बध्नन्तीति नेह गृहीताः । सास्वादनस्तर्ह्यायुर्वध्नात्येव स किमिति न गृहीतः ? इति चेदुच्यते—तत्रोत्कृष्टप्रदेशनिबन्धनोत्कृष्टयोगाच्चावात् । तथाहि—अनन्तानुबन्धिनामुत्कृष्टोऽनुत्कृष्टश्च प्रदेशबन्धो मिथ्यादृष्टौ साद्यध्रुव एव ज्ञिष्यते, यदि तु सास्वादनेऽप्युत्कृष्टयोगो लक्ष्यते तदाऽसावप्यनन्तानुबन्धिनो बध्नात्येव, अतो यथाऽविरतादिष्वप्रत्याख्यानावरणादिप्रकृतीनामुत्कृष्टप्रदेशबन्धसज्ञावतोऽनुत्कृष्टः प्रदेशबन्धः साद्यादिचतुर्विकल्पोऽप्यज्ञिधास्यते तथैवानन्तानुब-

न्धिना मिथ्यात्वजागदाजात् सास्वादाने उत्कृष्टप्रदेशबन्धसन्नायतोऽनुत्कृष्टः प्रदेशबन्धः साद्यादिचतुर्विकल्पोऽपि स्यात्, न चैव निर्दिश्यते, तस्माज्जायतेऽल्पकालजावित्वेन तथाविधप्रयत्नाभावादन्यतो वा कुतश्चित्कारणात्सास्वादनस्योत्कृष्टयोगो नास्ति । किं चानन्तरमेवोत्तरप्रकृतिस्वामित्वे मतिज्ञानावरणादिप्रकृतीना प्रत्येकं सूक्ष्मसंपरायादिषूत्कृष्ट प्रदेशबन्धमन्निधाय ऋणितशेषप्रकृतीना मिथ्यादृष्टिमेवोत्कृष्टप्रदेशबन्धस्वामिनं निर्देक्ष्यति न सास्वादन, यदक्ष्यति—“ सेसा उक्कोसपपसगा मिद्धो ” । बृहन्नतकेऽप्युक्त—“ सेसपपसुक्कड (कोसं) मिद्धो ति ” अतोऽपि ज्ञायते ‘नास्ति सास्वादनस्योत्कृष्टयोगसन्नाय’ । अतो ये सास्वादनमप्यायुप उत्कृष्टं प्रदेशस्वामिनमिच्छन्ति तन्मतमुपेक्षणीयमिति स्थित । ‘ वितिगुणविलु मोहि सत्त मिद्धाइति ’ मोहे मोहनीयस्योत्कृष्टप्रदेशबन्धस्वामित्वे द्वितीयतृतीयगुणौ विना सास्वादनसम्यग्दृष्टिसम्यग्मिथ्यादृष्टिगुणस्थानके च वर्जयित्वा शेषाणि मिथ्यादृष्ट्यादीनि अनिवृत्तिवादरान्तानि सप्त गुणस्थानकान्यधिक्रियन्ते । उदमत्र हृदयम्—मिथ्यादृष्ट्यविरतदेशविरतप्रमत्ताप्रमत्तापूर्वकरणानिवृत्तिवादादरगुणस्थानकवर्तिन सप्त जना उत्कृष्टयोगे वर्तमानाः सप्तविधबन्धका मोहस्योत्कृष्ट प्रदेशबन्ध कुर्वन्ति । अन्ये तु सास्वादनमिश्रावपि संगृह्य “ मोहस्त नव उवाणाणि ति ” पठन्ति, तच्च न युक्तियुक्त, यत सास्वादनस्योत्कृष्टयोगो न लब्धते इत्युक्तमेव, मिश्रेऽप्युत्कृष्टयोगो न लब्धते, तथाहि—द्वितीयकपायाणामुत्कृष्टप्रदेशबन्धस्वामिनमविरतमेव निर्देक्ष्यति ‘ अजया देसा वितिकसाए ’ इति वचनात् । यदि तु मिश्रेऽप्युत्कृष्टयोगो लब्धते तदा सोऽपि तत्स्वामितया निर्दिश्येत, न च वक्तव्य मिश्रादल्पतरप्रकृतिबन्धकोऽविरत इत्ययमेव गृहीतो, यतोऽविरतोऽपि मूलप्रकृतीना सप्तविधबन्धकस्तत्र गृहीष्यते, मिश्रोऽपि सप्तविधव-

न्धक एव, उत्तरप्रकृतीरपि मोहनीयस्य सप्तदशाविरतो बध्नाति, मिश्रोऽप्येतावतीरेव, तस्मात्तत्कृष्टयोगाच्चावं विहाय
 नापरं तत्परित्यागे कारणं समीक्षामहे इति । मिश्रोऽप्युत्कृष्टयोगाच्चावात्सप्तैव मोहोत्कृष्टप्रदेशबन्धका इति स्थितम् । ' षण्हं
 सतरस सुदुमु त्ति ' मूलप्रकृतीनां षष्ठां ज्ञानावरणदर्शनावरणवेदनीयनामगोत्रान्तरायलक्षणानां । सूचकत्वात्सूत्रस्य
 सूक्ष्मसंपराय उत्कृष्टयोगे वर्तमान उत्कृष्टप्रदेशबन्धं विदधाति, सूक्ष्मसंपरायो हि मोहायुषी न बध्नात्यतस्तज्ञागोऽधिको
 लज्यत इत्यस्यैव ग्रहणमिति । तथा सप्तदशानां ज्ञानावरणपंचकदर्शनावरणचतुष्टयसातवेदनीययशःकीर्त्युच्चैर्गोत्रान्तराय-
 पंचकलक्षणानामुत्तरप्रकृतीनां सूक्ष्मसंपराय उत्कृष्टयोगे वर्तमान उत्कृष्टप्रदेशबन्धं विदधाति, मोहायुषी असौ न बधा-
 तीत्यत्र तज्ञागोऽधिको लज्यते । अपरं च दर्शनावरणज्ञागो नामज्ञागश्च सर्वोऽपीह यथासंख्यं दर्शनावरणचतुष्कस्य
 यशःकीर्तेश्चैकस्या जवतीति सूक्ष्मसंपरायस्यैव ग्रहणम् । ' अजया देसा बितिकसाए त्ति ' अयता अविरतसम्यग्दृष्टयः
 सप्तविधबन्धका उत्कृष्टयोगे वर्तमाना द्वितीयकषायानप्रत्याख्यानावरणानुत्कृष्टप्रदेशबन्धान् विदधति, मिथ्यात्वमनन्ता-
 नुबन्धिनश्चैते न बध्नन्त्यतस्तज्ञागज्व्यमधिकं लज्यत इत्यमीषामेव ग्रहणम् । तथा देशा देशविरताः सप्तविधबन्धका
 उत्कृष्टयोगे वर्तमानास्त्वृतीयकषायान् प्रत्याख्यानावरणानुत्कृष्टप्रदेशबन्धान् कुर्वते, प्रत्याख्यानावरणानामप्यमी
 अबन्धका अतस्तज्ञागोऽधिको लज्यत इति कृत्वा ॥ ९० ॥

पण अनियद्दी सुखगश् नराजसुरसुजगतिगविजविडुगं।समचउरंसमसायं वडरं मिडो व संमो वा ॥९१॥

टीका—' पाण त्ति ' पंच प्रकृतीः परुषवेदसंज्वलनचतुष्टयलक्षणा अनिवृत्तिवादाः सर्वोत्कृष्टयोगे वर्तमान उत्कृष्टप्र-

देशबन्धा करोति । तत्र पुरपवेदस्य पुवेदसञ्जलनचतुष्टयात्मक पचविध बध्नन्नसावुकृष्टं प्रदेशबन्ध करोति, हास्यरतित्रयजुगु-
 प्सानागो लक्ष्यत इत्यग्यैव ग्रहण । मञ्जलनक्रोधस्यानिवृत्तिवादेः पुवेदबन्धे व्यवहृते सञ्जलनक्रोधादिचतुष्टय बध्नन्नु-
 त्कृष्टयोगे वर्तमान उत्कृष्टं प्रदेशबन्ध विदधाति, मिथ्यात्वाद्यकपायत्वादशकजाग सर्वनोकपायजागश्च लक्ष्यत इति
 कृत्वा । सञ्जलनमानस्य स एव क्रोधबन्धे व्यवहृते सञ्जलनमानादित्रय बध्नन्नुत्कृष्टप्रदेशबन्धं मानस्य करोति क्रोध-
 जागो लक्ष्यत इति कृत्वा । स एव मानबन्धे व्यवहृते मायालोचौ बध्नन् मायाया उत्कृष्ट प्रदेशबन्ध करोति मानजा-
 गोऽपि लक्ष्यत इति कृत्वा । स एव मायाबन्धे व्यवहृते लोचमेक बध्नन्स्तस्यैवोत्कृष्ट प्रदेशबन्धं करोति एक लौ वा स-
 मर्थो, एतच्च विशेषण प्रागपि इष्टव्य नमस्तमोहनीयजागस्तत्र लक्ष्यत इति लोचबन्धकस्यैव ग्रहणमिति । तथा सुखगतिः प्रशस्त-
 विहायोगति, नरायु, त्रिकशब्दस्य प्रत्येक सन्धात् सुरत्रिक सुरगतिसुरानुपूर्वीसुरायुर्लक्षण, सुज्ञगत्रिकसुज्ञगसुखरादेयस्व-
 रूप, वैक्रियद्विक वैक्रियशरीरवैक्रियागोपागलक्षण, समचतुरस्रसस्थान, असातवेदनीय, 'वइरत्ति' वज्ररूपजनाराचसहनन,
 ज्येतास्त्रयोदश प्रकृतीर्मिथ्यादृष्टि सम्यग्दृष्टिर्वा उत्कृष्टप्रदेशा करोति । तथाहि-असात यथा मिथ्यादृष्टिः सप्तवि-
 धबन्धको गन्धाति तथा सम्यग्दृष्टिरपि सप्तविधबन्धक एवैतद्बध्नात्यत प्रकृतिलाघनादिविशेषाभावात्कृष्टयोगे वर्त-
 मानौ चाप्यसातमुत्कृष्टप्रदेशबन्ध कुरुत । देवमनुष्यायुपोरप्यष्टविधबन्धकावुकृष्टयोगे वर्तमानौ चाप्यविशेषेणो-
 त्कृष्टप्रदेशबन्ध कुरुत । देवगतिदेवानुपूर्वावैक्रियशरीरवैक्रियागोपागसमचतुरस्रसस्थानप्रशस्तविहायोगतिसुज्ञगसुखरा-
 देयलक्षणा नव नामप्रकृतयो नान्नोऽष्टाविंशतिबन्धकाले एव बन्धमागच्छन्ति, नाधस्तनेषु पूर्वोक्तरूपेषु त्रयोविंशति-

पंचविंशतिषड्विंशतिबन्धेषु । तां चाष्टाविंशतिं देवगतिप्रायोग्यां सम्यग्दृष्टिर्मिथ्यादृष्टिश्च बध्नाति । तथाहि—देवगतिर्देवानुपूर्वीं
 पंचेन्द्रियजातिर्वैक्रियशरीरं वैक्रियांगोपांगं तैजसकार्मणे समचतुरस्रसंस्थानं वर्णचतुष्कं अगुरुलघुनाम पराघातनाम
 उपघातनाम उद्धासनाम प्रशस्तविहायोगतिनाम त्रसनाम बादरनाम पर्याप्तनाम प्रत्येकनाम स्थिरास्थिरयोरेकतरं शुजा-
 शुजयोरेकतरं सुजगनाम सुस्वरनाम आदेयनाम यशःकीर्त्यशःकीर्त्योरेकतरं निर्माणनामेति देवगतिप्रायोग्याष्टाविंश-
 तिवन्धसहचरिता एता नव प्रकृतीर्निर्वर्तयति । सप्तविधबन्धकौ सम्यग्दृष्टिर्मिथ्यादृष्टी उत्कृष्टयोगे वर्तमानावविशेषे-
 णोत्कृष्टप्रदेशा विधत्ते यत एषाऽष्टाविंशतिर्मिथ्यादृष्टिसास्वादनमिश्राविरतदेशविरतानां देवगतिप्रायोग्यं बध्नातामवसेया ।
 अष्टाविंशतेरुपरितनेष्वेकोनत्रिंशदादिवन्धस्थानेष्वप्येता नव प्रकृतयो बध्यन्ते केवलं तत्र जागवाद्बुद्ध्याऽत्कृष्टः प्रदेश-
 बन्धो न लज्यत इत्यष्टाविंशतिसहचरितत्वेन ग्रहणम् । वज्ररूपज्ञनाराचस्यापि सम्यग्दृष्टिर्मिथ्यादृष्टिर्वा सप्तविधबन्धको
 नाम्नो वज्ररूपज्ञनाराचसहितामेकोनत्रिंशतं तिर्यग्गतितिर्यगानुपूर्व्यौ पंचेन्द्रियजातिरौदारिकशरीरमौदारिकांगोपांगं तैजस-
 कार्मणे वज्ररूपज्ञनाराचसंहननं समचतुरस्रसंस्थानं वर्णचतुष्कं अगुरुलघु उपघातं पराघातं उद्धासनाम प्रशस्तविहायो-
 गतिः त्रसनाम बादरनाम पर्याप्तनाम प्रत्येकनाम स्थिरास्थिरयोरेकतरं शुजाशुजयोरेकतरं सुजगनाम सुस्वरनाम आदे-
 यनाम यशःकीर्त्यशःकीर्त्योरेकतरं निर्माणमितिलक्षणां, मनुष्यगतिमनुष्यानुपूर्व्यौ पंचेन्द्रियजातिरौदारिकशरीरमौदा-
 रिकांगोपांगं तैजसकार्मणे समचतुरस्रसंस्थानं वज्ररूपज्ञनाराचसंहननं वर्णचतुष्कमगुरुलघु पराघातं उपघातनाम उद्धा-
 सनाम प्रशस्तविहायोगतिः त्रसनाम बादरनाम पर्याप्तनाम प्रत्येकनाम स्थिरास्थिरयोरेकतरं शुजाशुजयोरेकतरं सुजग-

नाम सुस्वरनाम आदेयनाम यश कीर्त्यश कीर्त्योरेकतर निर्माणमितिलक्षणा वा निर्वर्तयन्नुत्कृष्टयोगे वर्तमान उत्कृष्टप्रदेशबन्ध करोति, एकोनत्रिंशतोऽधस्तनबन्धेष्विदं न बध्यते त्रिंशद्वन्धे तु बध्यते । केवलं जागद्वाहुट्यात्तत्रोत्कृष्टप्रदेशबन्धो न लज्यत इत्येकोनत्रिंशद्वन्धगतस्यैव ग्रहणमिति सम्यग्दृष्टिमिथ्यादृष्ट्योरविरोधेन चावितस्त्रयोदशानामपि प्रकृतीनामुत्कृष्टः प्रदेशबन्ध इति ॥ ९१ ॥

निद्रापयलाडुजुयलजयकुठातिष्ठ सम्मगो सुजई । आहारडुगं सेसा उक्कोसपएसगा मिष्ठो ॥ ९२ ॥

टीका-निद्रा, प्रचला, वयोर्युगलयो समाहारो द्वियुगलं हास्यरत्यरतिशोकाख्य, जय, ' कुञ्ज त्ति ' जुगुप्सा, ' तिष्ठ त्ति ' तीर्थकरनामेत्येतत्प्रकृतिनयक । सम्यग्गच्छति ज्ञानादिमोक्षमार्गमिति सम्यग्ग सम्यग्दृष्टि उत्कृष्टयोगे वर्तमान उत्कृष्टप्रदेश बध्नाति । तत्र निद्राप्रचलयोरपरितसम्यग्दृष्ट्यादयोऽपूर्वकरणान्ता सर्वोत्कृष्टयोगे वर्तमानाः सप्तविधबन्धकाद्ये एकौ वा समयानुत्कृष्ट प्रदेशबन्धं कुर्वन्ति आयुर्ध्वज्यागोऽधिको लज्यत इति सप्तविधबन्धकग्रहण, स्त्यानर्द्धिन्निक सम्यग्दृष्टयो न बध्नन्त्यतस्तज्जागलाजोऽपि जयतीति सम्यग्दृष्टीनामेव ग्रहण । मिथ्यादृष्टिसास्वादना स्त्यानर्द्धिन्निक बध्नीत इति नेह गृहीतौ । मिश्रस्त्वेतन्न बध्नाति, केवलमुक्तनीत्या तस्योत्कृष्टयोगो न लज्यत इति सोऽपि नेहाधिकृत । हास्यरत्यरतिशोकजयजुगुप्साना तु ये ये सम्यग्दृष्टयोऽपरिताद्यपूर्वकरणान्ताना मध्ये तद्वन्धकास्ते ते उत्कृष्टयोगे वर्तमाना उत्कृष्टप्रदेशबन्धमन्निर्वर्तयन्ति मिथ्यात्वज्यागो लज्यत इति सम्यग्दृष्टिग्रहण । तीर्थकरनाजोऽप्यविरताद्यपूर्वकरणान्तः सम्यग्दृष्टिर्मूलप्रकृतिसप्तविधबन्धक देवगतिर्देवानुपूर्वां पचेन्ज्यजातिवैक्रियशरीर वैक्रियागोपागं समचतुरस्रसस्थानमुद्गास-

नाम पराघातनाम प्रशस्तविहायोगतिस्त्रसनाम वादरनाम पर्याप्तनाम प्रत्येकनाम स्थिरास्थिरयोः शुजाशुजयोर्यशःकीर्त्य-
यशःकीर्त्योः पृथगन्यतरं सुजगनाम सुस्वरनामादेयनाम वर्णचतुष्कं तैजसकार्मणे अगुरुलघूपघातनाम निर्माणमित्येता-
मष्टाविंशतिं तीर्थकरनामसहितामेकोनत्रिंशतं देवगतिप्रायोग्यामुत्तरप्रकृतीर्वध्नदुत्कृष्टयोगे वर्तमान उत्कृष्टं प्रदेशबन्धं
करोति, मिथ्यादृष्टिरेतन्न वध्नातीति सम्यग्दृष्टिग्रहणं । तीर्थकरनामसहिताश्च त्रयोविंशत्यादिकाः पूर्वोक्तरूपा नाम्न उत्त-
रप्रकृतयो न बध्यन्ते, त्रिंशदेकत्रिंशद्वन्धौ तु पूर्वोक्तनीत्या तीर्थकरनामसहितौ बध्येते, केवलं तत्र जागवाहुद्व्यादुत्कृष्टप्र-
देशबन्धो न लज्यत इति शेषपरिहारेणैकोनत्रिंशत्प्रकृतिबन्धग्रहणं । तथा सुयतिः शोजनसाधुः प्रस्तावादप्रमत्तयतिरपूर्व-
करणश्च गृह्यते, घयोरपि प्रमादरहितत्वेन सुयतित्वात् । ततश्चैतौ घावपि देवगतिर्देवानुपूर्वीं पंचेन्द्रियजातिवैक्रियशरीरं
वैक्रियांगोपांगं समचतुरस्रसंस्थानं पराघातनामोद्ध्वासनाम प्रशस्तविहायोगतिस्त्रसनाम वादरनाम पर्याप्तनाम प्रत्येकनाम
स्थिरनाम शुजनाम सुजगनाम सुस्वरनामादेयनाम यशःकीर्तिनाम वर्णचतुष्कं तैजसकार्मणे अगुरुलघुनामोपघातनाम
निर्माणनामाहारकशरीरमाहारकांगोपांगमित्येतद्देवगतिप्रायोग्यं त्रिंशशामोत्तरप्रकृतिकदंबकं बध्नन्तावुत्कृष्टयोगे वर्तमानावा-
हारकद्विकमाहारकशरीराहारकांगोपांगलक्षणमुत्कृष्टप्रदेशं बध्नीतः, तीर्थकरनामसहिते एकत्रिंशद्वन्धेऽप्येतद्वध्यते, किं तु तत्र
जागवाहुद्व्यान्न गृह्यते । तथा शेषा जणितचतुःपंचाशत्प्रकृतिच्य उच्चरिताः स्त्यानर्द्धिकमिथ्यात्वानन्तानुबन्धिचतुष्टयस्त्री-
वेदनपुंसकवेदनारकायुष्कतिर्यगायुष्कनरकगतिनरकानुपूर्वींतिर्यग्गतितिर्यगानुपूर्वींमनुष्यगतिमनुष्यानुपूर्व्येकेन्द्रियजातिघी-
न्द्रियजातित्रीन्द्रियजातिचतुरिन्द्रियजातिपंचेन्द्रियजातिश्रौदारिकशरीरौदारिकांगोपांगतैजसकार्मणप्रथमवर्जसंहननप्रथ-

मर्जसस्थानर्णचतुष्कागुरुलघूपघातपराघातोद्भासातपोद्योताप्रशस्तविहायोगतित्रसस्थावरवादरसूक्ष्मपर्याप्तपर्याप्तप्रत्येक-
साधारणस्थिरास्थिरशुजाशुज्जगुर्जगु स्वरानादेयायश'कीर्तिनिर्माणनीचैर्गोत्राणि चेत्येता पट्टपट्टिप्रकृतय उत्कृष्टप्रदेशका
उत्कृष्टप्रदेशबन्धा ' मित्रो ति ' मिथ्याहृष्टिरेव करोति । तथाहि—मनुष्यद्विकपचेन्द्रियजात्यौदारिकद्विकतैजसकर्म-
णर्णचतुष्कागुरुलघूपघातपराघातोद्भासत्रसवादरपर्याप्तप्रत्येकस्थिरास्थिरशुजाशुजायश कीर्तिनिर्माणलक्षणा पचविश-
तिप्रकृतीर्मुक्त्वा शेषा एकचत्वारिंशत्सम्यग्दृष्टेर्वन्ध एव नागच्छन्ति । सास्वादनस्तु काश्चिद्ब्रह्माति पर तस्योत्कृष्टयोगो
न लक्ष्यतेऽत एता एकचत्वारिंशत्प्रकृतीर्मिथ्याहृष्टिरेवोत्कृष्टयोगे वर्तमानो मूलप्रकृतीनामुत्तरप्रकृतीना च यथासन्नव-
मदपतरबन्धक उत्कृष्टप्रदेशा करोति । या अपि चोक्तस्वरूपा पचविंशतिप्रकृतय सम्यग्दृष्टेर्वन्धे समागच्छन्ति तास्वपि
मध्ये औदारिकतैजसकर्मणर्णादिचतुष्कागुरुलघूपघातवादरप्रत्येकास्थिराशुजायश कीर्तिनिर्माणलक्षणाना पचदशप्रकृती-
नामपर्याप्तकेन्द्रिययोग्यो नाम्नस्त्रयोविंशतिप्रकृतिनिष्पन्न, तैजसकर्मणवर्णादिचतुष्कागुरुलघूपघातनिर्माणतिर्यग्गतितिर्यगा-
नुपूर्व्यकेन्द्रियजात्यौदारिकशरीररुसस्थानत्रसस्था^{सूक्ष्म}कैतरापर्याप्तप्रत्येकसाधारणान्यतरास्थिराशुज्जगुर्जगानादेयायश'
कीर्तिलक्षणो बन्ध' तेनैव सह बध्यमानानामुत्कृष्टप्रदेशबन्धो लक्ष्यते नोत्तरै पंचविंशत्यादिवन्धै जागवाबुद्ध्यात् ।
शेषाणा तु मनुष्यद्विकपचेन्द्रियजात्यौदारिकागोपागपराघातोद्भासत्रसपर्याप्तस्थिरशुज्जलक्षणाना दशप्रकृतीना यथासन्नवं
पर्याप्तकेन्द्रियापर्याप्तत्रसयोग्यपचविंशतिबन्धेनैव सह बध्यमानानामुत्कृष्टः प्रदेशबन्धो लक्ष्यते नोत्तरै पड्विंशत्यादिवन्धै-
र्जागवाबुद्ध्यादेव । नाप्यधस्तनेन त्रयोविंशतिबन्धेन तत्रैतासा बन्धाजावादेव । तौ च त्रयोविंशतिपचविंशतिबन्धौ सम्य-

गृष्टेर्न ऋवतः देवपर्याप्तमनुष्यप्रायोग्यबन्धकत्वात्तस्येत्यत एतासामपि पंचविंशतिप्रकृतीनां यथोक्तप्रकारेण त्रयोविंशत्या पंचविंशत्या च सह बध्यमानानां सप्तविधबन्धक उत्कृष्टयोगो मिथ्यादृष्टिरेवोत्कृष्टं प्रदेशबन्धं करोतीति ॥ ९५ ॥

निरूपितमुत्तरप्रकृतीनामुत्कृष्टप्रदेशबन्धस्वामित्वं, अधुना तासामेव जघन्यप्रदेशबन्धस्वामित्वमभिधित्सुराह—
सुमुणी डुन्नि असन्नी निरयतिगसुराउसुरविउद्विडुगं । संभो जिणं जहन्नं सुहुमनिगोयाइखणि सेसाएइ

टीका—सुमुनिः प्रमादरहितत्वेन प्रधानसाधुरप्रमत्तयतिः । ' डुन्नि ति ' षे प्रकृती आहारकशरीराहारकांगोपांगल-
क्षणे जघन्यप्रदेशे वध्नाति । अयमर्थः—परावर्तमानयोगो घोलनयोगीत्यर्थः । अष्टविधबन्धकः स्वप्रायोग्यसर्वजघन्यवीर्ये
व्यवस्थितो नाम्नो देवगतिर्देवानुपूर्वीं पंचेन्द्रियजातिवैक्रियशरीरं वैक्रियांगोपांगं समचतुरस्रसंस्थानं उद्धासनाम पराधा-
तनाम प्रशस्तविहायोगतिस्त्रसनाम वादरनाम पर्याप्तकनाम प्रत्येकनाम स्थिरनाम शुचनाम यशःकीर्तिनाम सुजगनाम
सुस्वरनामादेयनाम वर्णचतुष्कं तैजसकामर्णे अगुरुलघूपघातं निर्माणं तीर्थकरनामाहारकशरीरमाहारकांगोपांगमित्ये-
वमेकत्रिंशतं प्रकृतीर्बध्नन्नप्रमत्तयतिराहारकशरीराहारकांगोपांगलक्षणे षे प्रकृती जघन्यप्रदेशे वध्नाति । त्रिंशद्वन्धेऽप्येते
बध्येते परं तत्राहपा ज्ञागा इत्येकत्रिंशद्वन्धग्रहणं । एतच्च प्रकृतिद्वयमन्यत्र न वध्यत इत्यप्रमत्तयतिग्रहणं । तथाऽ-
संज्ञी सामान्योक्तावपि घोलमानयोगः परावर्तमानयोग इत्यर्थः । नरकत्रिकं नरकगतिनरकानुपूर्वींनरकायुर्लक्षणं, सुरायुः,
इत्येताश्चतस्रः प्रकृतीर्जघन्यप्रदेशबन्धाः करोति । तथाहि—पृथिव्यपूतेजोवायुवनस्पतिकायिकदीन्द्रियत्रीन्द्रियचतुरिन्द्रिया
देवनारकेषूपत्त्यज्ञावादेवैताश्चतस्रः प्रकृतीर्न वध्नन्तीति नेहाधिक्रियन्ते । असंज्ञप्यपर्याप्तकस्तथाविधसंज्ञेशविशुद्धय-

ज्ञावान्नैता वधात्यत सूत्रे सामान्योक्तावपि व्याख्यानतो विशेषप्रतिपत्तिरिति न्यायात् पर्याप्तकोऽसौ द्रष्टव्य । सोऽपि
 यद्येकस्मिन्नेव वाग्योगे काययोगे वा चिरमवतिष्ठमानो गृह्येत तदा तीव्रचेष्टो जवेत् । योगात्तु योगान्तर पुन सक्रामत-
 स्वज्ञावादल्पचेष्टो जवतीति परावर्तमानयोगग्रहणं । ततश्च परावर्तमानयोगोऽष्टत्रिंशद्वधन्नपर्याप्तोऽसङ्गी स्वप्रायोग्यसर्व-
 जघन्यवीर्यं वर्तमान प्रस्तुतप्रकृतिचतुष्टयैक चतुरो वा समयान् यावज्जघन्यप्रदेशबन्ध करोतीति परमार्थ । पर्याप्तज-
 घन्ययोगस्थोत्कृष्टतोऽपि चतुःसमयावसानत्प्राप्तुत्तरत्राप्येव कालनियमो द्रष्टव्य । ननु पर्याप्तसङ्गी किमिति प्रकृ-
 तप्रकृतिचतुष्टय न वधातीति चेदुच्यते-प्रचूतयोगत्वाज्जघन्योऽपि हि पर्याप्तसङ्गियोग पर्याप्तासङ्गियुत्कृष्टयोगादप्यसं-
 ल्येयगुण इति । तथा 'सुरविठ्विडुग ति' द्विकशब्दस्य प्रत्येक सवन्धात्सुरद्विक सुरगतिसुरानुपूर्वीरूप, वैक्रियद्विक
 वैक्रियशरीरवैक्रियागोपागलक्षण, जिननाम तीर्थकरनामेत्येतत्प्रकृतिपचक 'समो त्ति' सम्यग्दृष्टिर्व्याख्यानतो विशेषप्रति-
 पत्तिरिति न्यायाज्ञवाद्यसमये वर्तमानो 'जहन्न ति' जघन्यं जघन्यप्रदेश करोति । तथाहि—कश्चिन्मनुष्यस्तीर्थकरनाम
 नद्धा देवेषु समुत्पन्नः प्रथमसमय एव मनुष्यगतिप्रायोग्या तीर्थकरनामसहिता नामप्रकृतित्रिंशत् मनुष्यगतिर्मनुष्यानु-
 पूर्वी पचेन्द्रियजातिरौदारिकशरीरमौदारिकागोपाग समचतुरस्रसस्थानं वज्ररूपजनाराचसहनन पराघातमुद्धासं प्रश-
 स्तत्रिहायोगतिस्त्रस वादर पर्याप्त प्रत्येक स्थिरास्थिरयोरेकतरं शुजाशुजयोरेकतर यश कीर्त्ययश'कीर्त्योरेकतर सुजग
 सुस्वरमादेय तीर्थकरनाम वर्षचतुष्क तैजसकर्मणे अगुरुदघूपघात निर्माणमितिलक्षणा वध्नन्मूलप्रकृतिसप्तविधबन्धकोऽ-
 विरतसम्यग्दृष्टि स्वप्रायोग्यजघन्यवीर्यं वर्तमानस्तीर्थकरनामजघन्यप्रदेशबन्ध करोति । नारकोऽपि श्रेणिकादिवदेव

तद्धन्धकः संजवति, परमिह देवोऽल्पयोगत्वाद्नुत्तरवासी गृह्यते, नारकेषु त्वेवंजूतो जघन्ययोगो न लज्यतेऽतस्तेषु समु-
 त्पन्नो नेह गृहीतः, तिर्यचस्तु तीर्थकरनाम न वध्नन्तीत्युपेक्षिताः, मनुष्यास्तु जवाद्यसमये तीर्थकरनामसहितां नाम्न
 एकोनत्रिंशतमेव वध्नन्त्यतस्तत्राट्टपा ज्ञागा जवन्ति । एकत्रिंशद्धन्धस्तु तीर्थकरनामसहितः संयतस्यैव जवति, तत्र च
 वीर्यमह्यं न लज्यते, अन्येषु तु नामबन्धेषु तीर्थकरनामैव न वध्यतेऽतः शेषपरिहारेण त्रिंशद्धन्धकस्य देवस्यैव ग्रहणं,
 देवविक्रयैक्रियविक्रयोस्तु बद्धतीर्थकरनामा देवनारकेन्यश्च्युत्वा समुत्पन्नो मूलप्रकृतिसप्तविधवन्धको देवगतिर्देवानुपूर्वीं
 पंचेन्द्रियजातिर्वैक्रियशरीरं वैक्रियांगोपांगं समचतुरस्रसंस्थानं उड्ढासं पराघातं प्रशस्तविहायोगतिस्त्रसनाम बादरनाम
 पर्यासनाम प्रत्येकनाम स्थिरास्थिरयोरेकतरं शुजाशुजयोरेकतरं यशःकीर्त्यशःकीर्त्योरेकतरं सुजगनाम सुस्वरनाम आदे-
 यनाम वर्णचतुष्टयं तैजसकार्माणे अगुरुद्वघूपघातं निर्माणं तीर्थकरनामेतिलक्षणां देवगतिप्रायोग्यां नामैकोनत्रिंशतं निर्वर्त-
 यन् स्वप्रायोग्यं सर्वजघन्यवीर्यं व्यवस्थितो जवाद्यसमये वर्तमानो मनुष्यो जघन्यप्रदेशबन्धं करोति । देवनारका हि
 तावज्जवप्रत्ययादेवैतत्प्रकृतिचतुष्टयं न वध्नन्तीति नेहाधिकृताः । तिर्यचः पुनरजोगजूमिजा जवाद्यसमयेऽपि वध्नन्त्येतत्
 केवलं ते देवगतिप्रायोग्यामष्टाविंशतिमेव पूर्वप्रदर्शितस्वरूपां रचयन्ति, नैकोनत्रिंशदादिवन्धाः, तेषां तीर्थकराहारकस-
 हितत्वात् । तिरश्चां तु तदधन्धकत्वात् । अतस्तेषु ज्ञागा अल्पे लज्यन्ते इति तेऽपीह नाधिक्रियन्ते । मनुष्यस्याप्यष्टा-
 विंशतिवन्धकस्य ज्ञागा बहवो न लज्यन्ते, त्रिंशदेकत्रिंशद्धन्धौ तु देवगतिप्रायोग्यौ संयतस्य जवतः, तत्र च वीर्यमह्यं
 न लज्यते । अन्ये तु देवगतिप्रायोग्यवन्धा एव न सन्तीत्यालोच्यैकोनत्रिंशद्धन्धकस्य मनुष्यस्यैव ग्रहणं । ननु तिर्यकु

पर्याप्तसङ्गी देवगतिप्रायोग्यमेतत्प्रकृतिचतुष्टयं वध्नाति स कस्मादिह नागीकृत ? उच्यते-प्रचूतयोगत्वात्, अपर्याप्त-
सङ्गियोगाच्च पर्याप्तसङ्गियोगो जघन्योऽप्यसख्येयगुण इति । 'सुहुमनिगोयाइखणि सेस ति' सूक्ष्मनिगोदजीवोऽपर्याप्तक-
आदिहणे जवाद्यसमये शेषा ऋणितैकादशप्रकृतिन्योऽप्रशिष्टा नवोत्तरशतसख्या प्रकृतीराश्रित्य सर्वजघन्यवीर्यलब्धि-
युक्तो यथासन्न च वही प्रकृतीर्वधन् जघन्यप्रदेशवन्धा करोति, सर्वासामप्यत्र बन्धसङ्गावात्, सर्वजघन्यवीर्यस्य
चात्रैव सन्नवादिति ॥ ९३ ॥

निरूपित जघन्यप्रदेशवन्धस्वामित्त्वं, अधुना प्रदेशवन्धमेव साद्यादिजगकेनिरूपयन्नाह—

दंसणठगजयकुठ्ठावितितुरियकसायविग्घनाणाणं । मूलठगे एकोसो चउह डुहा सेसिसव्व ॥ ९४ ॥
टीका-दर्शनपट्टे = चक्षुर्दर्शनाचक्षुर्दर्शनावधिदर्शनकेवलदर्शनावरणनिष्ठाप्रचलालक्षण, जय, जुगुप्सा, 'वितितुरिय-
कसाय ति' कपायशब्दस्य प्रत्येक योगाद्वितीयकपाया अप्रत्याख्यानावरणा, तृतीयकपाया प्रत्याख्यानावरणा, तुर्या-
श्चतुर्था कपाया सज्वलनकपाया, विघ्नानि पच=(दानदाज्जोगोपन्नोगवीर्यान्तरायाख्यानि,) ज्ञानानि ज्ञानावरणानि
(मतिज्ञानावरणश्चुतज्ञानावरणानधिज्ञानावरणमन.पर्यायज्ञानावरणकेवलज्ञानावरणलक्षणानि पच,) इत्येतासामुत्तरप्रकृतिषु
मध्ये त्रिशत प्रकृतीना । तथा 'मूलठगेति' मूलप्रकृतिपट्टे = ज्ञानावरणदर्शनावरणवेदनीयनामगोत्रान्तरायलक्षणेऽनुत्कृष्ट
एव प्रदेशवन्ध । 'चउह ति' चतुर्था साधनादिध्रुवाध्रुवरूपचतुर्विकल्पोऽपि जवतीत्यर्थः । इह तावद्यत्र सर्ववहव
कर्मस्कन्धा गृह्यन्ते स उत्कृष्ट प्रदेशवन्ध, तत स्कन्धहानिमाश्रित्य यावत्सर्वस्तोककर्मस्कन्धग्रहण तावत्सर्वोऽप्यनुत्कृष्ट

इत्युत्कृष्टानुत्कृष्टप्रकारद्वयेन सर्वोऽपि प्रदेशबन्धः संगृहीतः । यत्र सर्वस्तोककर्मस्कन्धग्रहणं स जघन्यः प्रदेशबन्धः ।
 ततः स्कन्धवृद्धिमाश्रित्य यावत्सर्वबहुस्कन्धग्रहणं तावत्सर्वोऽप्यजघन्यः इति जघन्याजघन्यप्रकारद्वयेन सर्वोऽपि प्रदेश-
 बन्धः संगृहीत इत्यनया परिज्ञाषया दर्शनावरणषट्कादीनामुत्तरप्रकृतीनामनुत्कृष्टप्रदेशबन्धः साद्यादिचतुर्विकल्पो जव-
 तीति । तथाहि—चक्षुर्दर्शनावरणाचक्षुर्दर्शनावरणावधिदर्शनावरणकेवलदर्शनावरणलक्षणप्रकृतिचतुष्कविषयः रूपक-
 स्योपशमकस्य वा सूक्ष्मसंपरायस्य सर्वोत्कृष्टयोगे वर्तमानस्यैकं दौ वा समयौ यावदुत्कृष्टः प्रदेशबन्धः प्राप्यते । सूक्ष्मसं-
 परायो हि मोहनीयायुःकर्मद्वयं सर्वथा न वध्नाति, दर्शनावरणस्याप्येतदेव प्रकृतप्रकृतिचतुष्टयं वध्नाति, न शेषप्रकृतीः,
 अतो मोहनीयायुर्जागयोर्थथास्वमत्र प्रवेशाज्जिज्ञापंचकज्ञागस्यापि चात्र प्रवेशाद्बहुज्वमिह लक्ष्यत इति सूक्ष्मसंपराय-
 ग्रहणं । उत्कृष्टश्च प्रदेशबन्ध उक्तनीत्या उत्कृष्टेनैव योगेन जवतीत्युत्कृष्टयोगग्रहणं । उत्कृष्टयोगावस्थानकालश्चैतावा-
 नेव जवतीत्येकत्रिसमयग्रहणं । एनं चोत्कृष्टप्रदेशबन्धं कृत्वोपशांतमोहावस्थां चारुह्य पुनः प्रतिपत्योत्कृष्टयोगाद्वाऽत्रैव
 प्रतिपत्य यदाऽनुत्कृष्टप्रदेशबन्धं करोति तदाऽसौ सादिः, एतच्च स्थानमप्राप्तपूर्वाणामनादिः सदा निरन्तरं बध्यमानत्वात्,
 ध्रुवोऽज्व्यानां, अध्रुवो ज्व्यानामिति । निज्ञापचलादिकस्य त्वविरतसम्यग्दृष्ट्यादयोऽपूर्वकरणान्ताः सर्वोत्कृष्टयोगवृत्तयः
 सप्तविधबन्धकाले एकं दौ वा समयोत्कृष्टप्रदेशबन्धं विदधति, आयुर्ज्व्यज्ञागोऽधिको लक्ष्यत इति सप्तविधबन्धक-
 ग्रहणं । स्त्यानर्द्धिकं सम्यग्दृष्टयो न वध्न्तीत्यतस्तज्ञागलाजोऽपि जवतीति सम्यग्दृष्टीनामेव ग्रहणं । मिथ्यादृष्टि-
 सास्वादनौ स्त्यानर्द्धिकं वधीत इति नेह गृहीतौ । मिश्रस्त्वेतन्न वध्नाति, केवलमुक्तनीत्या तस्योत्कृष्टयोगो न लक्ष्यत

इति सोऽपि नेहाधिकृत । एते चाविरतसम्यग्दृष्ट्यादयो यदोत्कृष्टयोगाद्बन्धव्यवहेदात् प्रतिपत्यानुत्कृष्टं प्रदेशबन्ध-
 मुपकल्पयन्ति तदाऽसौ सादि, सम्यक्प्रसहितं चोत्कृष्टयोगमप्राप्तपूर्वाणामनादि, ध्रुवोऽज्ञव्याना, अध्रुवो ज्ञव्याना-
 मिति । तथा जयजुगुप्सयोः सम्यग्दृष्टिरविरतादिरपूर्वकरणान्त उत्कृष्टयोगे वर्तमान उत्कृष्ट प्रदेशबन्ध करोति, मिथ्या-
 त्वज्ञागो लक्ष्यत इति सम्यग्दृष्टिग्रहण । कपायज्ञागः पुन सजातित्वात्कपायाणामेव जवति, नैतयोः । मिथ्यादृष्टिस्तु
 मिथ्यात्व बध्नातीति मिथ्यात्वज्ञागो न लक्ष्यत इति तस्येहाग्रहण । सास्वादनमिश्रयोस्तु लक्ष्यते मिथ्यात्वज्ञागः केवल-
 मुक्तनीत्या तयोरुत्कृष्टयोगो न लक्ष्यत इति तावपि नेहाधिकृतौ । अपूर्वकरणोपरिवर्तिनस्तु जयजुगुप्से न बध्नातीत्य-
 पूर्वकरणान्तविशेषणम् । एते चाविरतसम्यग्दृष्ट्यादयो यदोत्कृष्टयोगाद्बन्धव्यवहेदात् प्रतिपत्यानुत्कृष्ट प्रदेशबन्धमुपकल्प-
 यन्ति तदाऽसौ सादि, तत्स्थानमप्राप्तपूर्वाणामनादि, ध्रुवोऽज्ञव्याना, अध्रुवो ज्ञव्यानामिति । तथाऽप्रत्याख्यानावरण-
 चतुष्टयस्योत्कृष्टयोगोऽविरतसम्यग्दृष्टिः सप्तविधबन्धक उत्कृष्ट प्रदेशबन्ध करोति, मिथ्यात्वमनन्तानुबन्धिनश्चासौ न
 बध्नात्यतस्तज्ञागप्रव्यमविक लक्ष्यत इत्यस्यैव ग्रहण । मिथ्यादृष्टिर्मिथ्यात्वमनन्तानुबन्धिनश्च सास्वादनस्त्वमनन्तानुब-
 न्धिनो बध्नातीति तयोरग्रहण । मिश्रस्तु मिथ्यात्वमनन्तानुबन्धिनश्च न बध्नाति, केवलमुक्तनीत्या तस्योत्कृष्टयोगो न
 लक्ष्यते, देशविरतादयस्त्वप्रत्याख्यानावरणान्न बध्नातीति शेषव्युदासेनाविरतसम्यग्दृष्टिरेवाधिकृत । एष चाविरतसम्य-
 ग्दृष्टिर्यदा बन्धव्यवहेदात्कृष्टयोगात् प्रतिपत्य पुनरनुत्कृष्टप्रदेशबन्ध विदधाति तदाऽसौ सादि, तत्स्थानमप्राप्तपूर्वा-
 णामनादि, ध्रुवोऽज्ञव्याना, अध्रुवो ज्ञव्यानामिति । तथा प्रत्याख्यानावरणचतुष्टयस्योत्कृष्टयोगो देशविरतः सप्त-

विधबन्धक उत्कृष्टप्रदेशबन्धं करोति । अप्रत्याख्यानावरणानामप्यसावबन्धकोऽतस्तज्ञागोऽधिको लज्यत इति । एष
च देशविरतो यदा बन्धव्यवहृदाऽत्कृष्टयोगाद्वा प्रतिपत्य पुनरनुत्कृष्टप्रदेशबन्धं करोति तदाऽसौ सादिः, तत्स्था-
नमप्राप्तपूर्वाणामनादिः, ध्रुवोऽज्ञव्यानां, अध्रुवो ज्ञव्यानामिति । तथा संज्वलनक्रोधस्यानिवृत्तिवादरः पुंवेदबन्धे व्यव-
हृत्ते संज्वलनक्रोधादिचतुष्टयं बध्नन्नुत्कृष्टयोगे स्थितः उत्कृष्टं प्रदेशबन्धं करोति । मिथ्यात्वाद्यकपायत्वादशकज्ञागः
सर्वनोकषायज्ञागश्च लज्यत इति कृत्वा । संज्वलनमानस्य स एव क्रोधबन्धे व्यवहृत्ते संज्वलनमानादित्रयं बध्नन्नुत्कृष्टप्र-
देशं करोति क्रोधज्ञागो लज्यत इति कृत्वा । स एव मानबन्धे व्यवहृत्ते मायालोचौ बध्नन्मायाया उत्कृष्टप्रदेशं करोति
मानज्ञागोऽपि लज्यत इति कृत्वा । स एव मायाबन्धे व्यवहृत्ते लोचमेकं बध्नन्स्तस्यैवोत्कृष्टप्रदेशं करोति एकं द्वौ वा
समयौ, एतच्च विशेषणं प्रागपि ऋष्टव्यं, समस्तमोहनीयज्ञागस्तत्र लज्यत इति लोचबन्धकस्यैव ग्रहणं । एष चानिवृत्ति-
वादरो यथा बन्धव्यवहृदाऽत्कृष्टयोगाद्वा प्रतिपत्य पुनरनुत्कृष्टप्रदेशबन्धं करोति तदाऽसौ सादिः, तत्स्थानमप्राप्तपूर्वा-
णामनादिः, ध्रुवोऽज्ञव्यानां, अध्रुवो ज्ञव्यानामिति । तथा ज्ञानावरणपंचकान्तरायपंचकविषयः रूपकस्योपशमकस्य वा
सूक्ष्मसंपरायस्य सर्वोत्कृष्टयोगे वर्तमानस्यैकं द्वौ वा समयौ यावत्कृष्टः प्रदेशबन्धः प्राप्यते । सूक्ष्मसंपरायो हि मोहनी-
यायुःकर्मघयं न बध्नाति एतयोर्ज्ञागयोरप्यत्र ज्ञानावरणपंचकेऽन्तरायपंचके च यथास्वं प्रवेशाद्बहुद्वयमिह लज्यत इति
सूक्ष्मसंपरायग्रहणं । इह चोत्कृष्टप्रदेशबन्धं कृत्वोपशान्तमोहावस्थां चारुह्य पुनः प्रतिपत्योत्कृष्टयोगाद्वाऽत्रैव प्रतिपत्य
यदा पुनरनुत्कृष्टप्रदेशबन्धं करोति तदाऽसौ सादिः, एतच्च स्थानमप्राप्तपूर्वाणामनादिः सदा निरन्तरं वध्यमानत्वात्
ध्रुवोऽज्ञव्यानां, अध्रुवो ज्ञव्यानामिति । तदेवं त्रिंशत् उत्तरप्रकृतीनामनुत्कृष्टः प्रदेशबन्धः साद्यादिचतुर्विकल्पोऽपि जावितः ।

शेषत्रयस्य का वार्तेत्याह—^६ 'ब्रुहा सेसि सबद्ध ति' शेषे ऋणितोऽरिते उत्कृष्टजघन्याजघन्यप्रदेशबन्धलक्षणे सर्वत्र त्रिवि-
 देऽपि विधा द्विविकल्पः साद्यध्रुवलक्षणो बन्धो ऋणतीत्यर्थः । तत्रानुत्कृष्टऋणनक्रमेणोत्कृष्टस्त्रिशतोऽपि प्रकृतीना सूक्ष्म-
 सपरायादिषु दर्शितः, स च तत्प्रथमतया ऋण्यमानत्वात्सादिः, सर्वथा बन्धाभावेऽनुत्कृष्टबन्धसञ्चये वाऽपश्य न ऋण-
 तीत्यधुन । जघन्य पुनरेतासा त्रिंशत्प्रकृतीना प्रदेशबन्धोऽपर्याप्तस्य सर्वमन्दवीर्यलब्धिकस्य सप्तविधबन्धकस्य सूक्ष्म-
 निगोदस्य ऋवाद्यसमये लन्यते । जघन्यप्रदेशबन्धो हि जघन्ययोगेन ऋवतीत्युक्तः, स चास्यैव यथोक्तप्रिषेपणविशिष्टस्य
 लन्यते । द्वितीयादिसमयेषु पुनरसावसख्येयगुणवृद्धेन वीर्येण वर्धत इति ऋवाद्यसमयग्रहणः । द्वितीयादिसमयेऽप्यमप्य-
 जघन्य वध्नाति, पुनः सख्यातेनासख्यातेन वा कालेन पूर्वोक्तजघन्ययोगं प्राप्य स एव जघन्यं प्रदेशबन्धः करोति,
 पुनरजघन्यमित्येव जघन्याजघन्ययोः प्रदेशबन्धयोः ससरतामसुमता वावप्येतौ साद्यध्रुवौ ऋवतः । इति ऋवितस्त्रिशत
 उत्तरप्रकृतीनामनुत्कृष्टप्रदेशबन्धश्चतुर्धा, उत्कृष्टजघन्याजघन्यप्रदेशबन्धश्च द्विधा । शेषे का वार्तेत्याह—^६ 'ब्रुहा सेसि सबद्ध
 ति' पद ऋयोऽप्यनुवर्त्यते । शेषे ऋणितत्रिंशत्प्रकृत्यवशिष्टे स्त्यानर्द्धिं त्रिकमिथ्यात्वानन्तानुबन्धिचतुष्टयवर्णादिचतुष्कतै-
 जसकार्मणागुरुलघूपघातनिर्माणलक्षणे सप्तदशध्रुवप्रकृतिकदवके औदारिकवैक्रियाहारकशरीरत्रयागोपागत्रयसंस्थानप-
 द्कसहननपदकजातिपचकगतिचतुष्कविहायोगतिद्विकानुपूर्वीचतुष्कतीर्थकरनामोद्भासनामोद्योतनामातपनामपराघातनामत्रस-
 दशकस्थानरदशकोचैर्गोत्रनीचैर्गोत्रसातासातवेदनीयहास्यरत्यरतिशोकवेदत्रयायुश्चतुष्टयलक्षणत्रिसप्ततिसख्याध्रुवबन्धिप्र-
 कृतिसमूहे च सर्वत्रोत्कृष्टानुत्कृष्टजघन्याजघन्यलक्षणे चतुर्विकल्पेऽपि प्रदेशबन्धे द्विधा द्विप्रकारः सादिरध्रुवश्च बन्धो ऋवति ।

तथाहि—अध्रुवबन्धिनीनामध्रुवबन्धित्वादेवोत्कृष्टानुत्कृष्टजघन्याजघन्यस्तत्प्रदेशबन्धः सर्वोऽपि साद्यध्रुव एव ऋवति, स्त्यानार्द्धिन्निकमिथ्यात्वानन्तानुबन्धिनां सप्तविधबन्धक उत्कृष्टयोगे वर्तमानो मिथ्यादृष्टिरुत्कृष्टप्रदेशबन्धमेकं घौ वा समयौ यावत् करोति, सम्यग्दृष्टिरेताः प्रकृतीर्न वध्नातीति मिथ्यादृष्टिग्रहणं । मिथ्यात्ववर्जा एताः प्रकृतीः सास्वाद-नोऽपि वध्नाति, परं ऋणितप्रकारेण सास्वादनस्योत्कृष्टयोगो न लक्ष्यत इति तस्याग्रहणं । उत्कृष्टयोगस्यैतावानेव काल इत्येकद्विसमयनियमः । उत्कृष्टयोगात्प्रतिपत्य स एवानुत्कृष्टप्रदेशबन्धं करोति, पुनः स एवोत्कृष्टमित्येवं घ्रावप्येतौ साद्यध्रुवौ । जघन्यप्रदेशबन्धं पुनरेतासां सर्वजघन्यवीर्यलब्धिर्जवाद्यसमये वर्तमानः सप्तविधं वध्नन्नपर्याप्तसूक्ष्मनिगोदः करोति । द्वितीयादिसमयेषु च स एवाजघन्यं करोति, कालान्तरेण पुनः स एव जघन्यं करोतीत्येतावपि घौ साद्यध्रुवौ ऋवतः । तथा वर्णचतुष्कतैजसकार्मणागुरुलघूपघातनिर्माणलक्षणस्य प्रकृतिनवकस्याप्युत्कृष्टानुत्कृष्टौ जघन्याजघन्यौ च प्रदेशबन्धौ साद्यध्रुवावेवमेव वक्तव्यौ । नवरमुत्कृष्टयोगो मूलप्रकृतिसप्तविधबन्धको नाम्नस्तिर्यग्गतिस्तिर्यगानुपूर्वी एके-न्द्रियजातिरौदारिकशरीरं हुंडसंस्थानं स्थावरनाम वादरसूक्ष्मयोरन्यतरत् अपर्याप्तकं प्रत्येकसाधारणयोरन्यतरत् अस्थि-रनाम अशुचनाम दुर्जगनाम अनादेयनाम अयशःकीर्तिर्वर्णचतुष्कं तैजसकार्मणे अगुरुलघूपघातं निर्माणमित्येवं त्रयो-विंशतिमुत्तरप्रकृतीर्वध्नन्मिथ्यादृष्टिरुत्कृष्टप्रदेशबन्धको वाच्यः । शेषं तथैव । नाम्नो हि पंचविंशत्यादिवन्धग्रहणे बहवो ज्ञागा ऋवन्तीति त्रयोविंशतिबन्धग्रहणं । इति ज्ञाविता उत्तरप्रकृतीराश्रित्योत्कृष्टानुत्कृष्टजघन्याजघन्यप्रदेशबन्धेषु साद्यादिविकल्पाः, संप्रति मूलप्रकृतीः प्रतीत्य उत्कृष्टप्रदेशबन्धादिजगेषु साद्यादिजगकानन्निधित्सुराह—‘मूलजगे णुको

सो चउह त्ति' मूलपद्वे मूलप्रकृतिपद्वे ज्ञानावरणदर्शनावरणवेदनीयनामगोनान्तरायलक्षणेऽनुत्कृष्ट प्रदेशबन्धश्चतुर्धा
साद्यनादिध्रुवाध्रुवलक्षणश्चतु प्रकारो जवति । तथाहि-प्रस्तुतकर्मपद्विषय ह्यपकस्योपशमकस्य वा सूक्ष्मसपरायस्य सर्वो-
त्कृष्टयोगे वर्तमानस्यैक क्षौ वा समयौ यावत्तुत्कृष्ट प्रदेशबन्ध प्राप्यते । सूक्ष्मसपरायो हि मोहनीयायुःकर्मघ्न्य न
प्रधाति, किं त्वेतदेव प्रस्तुतकर्मपद्वे वध्नात्यतो मोहनीयायुर्जागयोरत्रैव कर्मपद्वे प्रवेशो, बहुज्व्यमिह लज्यत इति सूक्ष्म-
सपरायग्रहण, उत्कृष्टश्च प्रदेशबन्ध उक्तनीत्या उत्कृष्टेनैव योगेन जवतीत्युत्कृष्टयोगग्रहण, उत्कृष्टयोगावस्थानकालश्चै-
तावानेव जवतीत्येकद्विसमयग्रहण । एन चोत्कृष्ट प्रदेशबन्ध कृत्वोपशान्तमोहाप्रस्था चारुह्य पुनः प्रतिपत्य उत्कृष्टयो-
गाद्वाऽत्रैव प्रतिपत्य यदा पुनरनुत्कृष्टप्रदेशबन्ध करोति तदाऽसौ सादि, एतच्च स्थानमप्राप्तपूर्वाणामनादिः सदा निर-
न्तर वध्यमानत्वात्, ध्रुवोऽजव्याना, अध्रुवो जव्यानामित्युक्त पण्णा मूलप्रकृतीनामनुत्कृष्टप्रदेशबन्धश्चतुर्विकल्प ।
शेषबन्धत्रिके साद्यादिजगकानाह-^१ 'ब्रुहा सेसि सब्व त्ति' शेषे जणितोऽरिते जघन्याजघन्योत्कृष्टप्रदेशबन्धलक्षणे त्रिके
द्विधा साद्यध्रुवलक्षणो द्विप्रकारो बन्धो जवति । तत्रानुत्कृष्टजणनप्रसगेनोत्कृष्टः सूक्ष्मसपरायेऽनन्तर दर्शित, स च
तत्प्रथमतया वध्यमानत्वात्सादि, उपशान्ताद्यवस्थाया पुनरनुत्कृष्टबन्धगमने चावश्य न जवतीत्यध्रुव, जघन्य पुनर-
मीपा पण्णा कर्मणा प्रदेशबन्धोऽपर्याप्तस्य सर्वमन्दवीर्यलब्धिकस्य सप्तविधबन्धकस्य सूक्ष्मनिगोदस्य जवाद्यसमये लज्यते ।
जघन्यप्रदेशबन्धो हि जघन्ययोगेन जवतीत्युक्त । स चास्यैव यथोक्तविशेषणविशिष्टस्य लज्यते, द्वितीयादिसमयेषु त्व-
सावसख्येयगुणवृद्धेन वीर्येण वर्धत इति जवाद्यसमयग्रहणं । द्वितीयादिसमयेऽप्यजघन्य वध्नाति, पुनः सख्याते-

नासंख्यातेन वा कालेन पूर्वोक्तजघन्ययोगं प्राप्य स एव जघन्यप्रदेशबन्धं करोति, पुनरजघन्यमित्येवं जघन्याजघन्ययोः प्रदेशबन्धयोः संसरतामसुमतां घ्रावप्येतौ साद्यध्रुवौ ज्वत इति । जाविता मूलप्रकृतिपट्टकस्योत्कृष्टादिवन्धविकटपाः साद्यादिजंगकैः, अथावशिष्टयोर्मोहायुपोरुत्कृष्टादिप्रदेशबन्धान् साद्यादिविकटपतः प्ररूपयन्नाह—‘उहा सेसि सघञ्जित्’ शेषे ज्ञाणितोद्गरिते मोहे आयुषि च सर्वत्रोत्कृष्टेऽनुत्कृष्टे जघन्येऽजघन्ये च प्रदेशबन्धे विधा साद्यध्रुवतक्षणो द्विविकटपो बन्धो ज्वति । तत्र मिथ्यादृष्टिः सम्यग्दृष्टिर्वाऽनिवृत्तिवादरान्तः सप्तविधबन्धकाले उत्कृष्टयोगे वर्तमानो मोहनीयस्योत्कृष्टप्रदेशबन्धं करोति, पुनरनुत्कृष्टयोगं प्राप्यानुत्कृष्टं प्रदेशबन्धं करोति, पुनरुत्कृष्टं, पुनरप्यनुत्कृष्टमित्येवमुत्कृष्टानुत्कृष्टप्रदेशबन्धयोः संसरतां जन्तूनां मोहस्योत्कृष्टानुत्कृष्टप्रदेशबन्धौ घ्रावपि साद्यध्रुवौ ज्वतः, जघन्याजघन्यौ त्वेतत्प्रदेशबन्धौ यथा सूक्ष्मनिगोदादिषु संसरतामसुमतां कर्मपट्टकस्थानन्तरमेव जावितौ तथाऽत्रापि निर्विशेषं जावनीयौ । आयुष्कस्य त्वध्रुवबन्धित्वादेव तत्प्रदेशबन्ध उत्कृष्टादिचतुर्विकटपोऽपि साद्यध्रुव एव ज्वतीति ॥ ए४ ॥

निरूपितः प्रदेशबन्धः साद्यादिप्ररूपणतः, संप्रति प्रागुक्तचतुर्विधबन्धे योगस्थानानि कारणं, प्रकृतयः प्रदेशाश्च तत्कार्यं प्रवर्तन्ते, तथा स्थितिवन्धाध्यवसायस्थानानि कारणं स्थितिविशेषास्तु तत्कार्यं, अनुजागवन्धाध्यवसायस्थानानि कारणं अनुजागस्थानानि तु तत्कार्यं वर्तन्ते इति कृत्वा सप्तानामप्येषां पदार्थानां परस्परमदृष्टवद्भुत्वमभिधित्सुराह—सेद्विअसंखिज्जंसे जोगघाणाणि पयकिठिइजेया । ठिइवंधप्रवसायाणुजागवाणा असंखगुणा ॥ ए५ ॥

टीका—योगो वीर्यं तस्य स्थानानि वीर्याविजागांशसंघातरूपाणि । कियन्ति पुनस्तानि ज्वन्तीत्याह—‘सेद्विअसंखिज्जं-

सेत्ति' श्रेणेरसंख्येयाश श्रेण्यसंख्येयाश । एतदुक्तं जवति-श्रेणैर्विद्यमाणरूपाया असंख्येयजागे यावन्त आकाशप्र-
देशा जवन्ति तावन्ति योगस्थानानि । एतानि चोत्तरपदापेक्षया सर्वस्तोकानीति शेषः । तत्र यथैतानि योगस्थानानि
जवन्ति तथोच्यते-इह किल सूक्ष्मनिगोदस्यापि सर्वजघन्यवीर्यलब्धियुक्तस्य प्रदेशाः केचिदल्पवीर्ययुक्ताः, केचित्तु बहु-
बहुतरप्रभुतमवीर्योपेता । तत्र सर्वजघन्यवीर्ययुक्तस्यापि प्रदेशस्य सवन्धि वीर्यं केवलिप्रज्ञाभेदेन छिद्यमानमसंख्येयलो-
काकाशप्रदेशप्रमाणान् जागान् प्रयञ्चति, तस्यैत्रोत्कृष्टवीर्ययुक्ते प्रदेशे यद्वीर्यं तदेतेभ्योऽसंख्येयगुणान् जागान्
प्रयञ्चति । उक्तं च-“पन्नाए छिद्यंता असखलोगाण जत्तिय पएसा । तत्तिय वीरियजागा जीव पएसमि इक्किंके
॥ १ ॥ सबजहन्नगरिणिए जीवपएसमि तत्तिया संखा । ततो असखगुणिया बहुविरिए जियपएसमि ॥ २ ॥”
जागा अत्रिजागपलिभेदा इति चानर्थान्तर । ततः सर्वस्तोकाविजागपलिभेदकक्षिताना लोकासंख्येयजागवर्त्य-
संख्येयप्रतरप्रदेशराशिसख्याना जीवप्रदेशाना समानवीर्यपलिभेदतया जघन्यैका वर्गणा, तत एकेन योगपलिभेदेनाधि-
काना तावतामेव जीवप्रदेशाना द्वितीयवर्गणा, एवमेकैकयोगपलिभेदवृष्ट्या वर्धमानाना जीवप्रदेशाना समानजातीयरूपा
घनीकृतलोकाकाशश्रेणेरसंख्येयजागप्रदेशराशिप्रमाणा वर्गणा वाच्याः । एताश्चैतावत्योऽप्यसत्कल्पनया पट्टं स्थाप्यन्ते ।
तत्र जघन्यवर्गणाया जीवप्रदेशा असंख्येयवीर्यजागान्विता अप्यसत्कल्पनया दशजागान्विता स्थाप्यन्ते । ते च जीवप्र-

१ प्रज्ञया छिद्यमाना यावन्तोऽसंख्यलोकाना प्रदेशा । तावन्तो वीर्यभागा एकैकस्मिन्जीवप्रदेशे । १ । सर्वजघन्यकवीर्यं जीवप्रदेशे
तावती सख्या । ततोऽसंख्यगुणिता बहुवीर्यं जीवप्रदेशे (वीर्यभागा) । २ ।

देशा एकैकस्यां वर्गणायामसंख्येयप्रतरप्रदेशमाना अप्यसत्कल्पनया त्रयस्त्रयः स्थाप्यन्ते । एताश्चैतावत्यः समुदिता एकं वीर्यस्पर्धकमित्युच्यते । अथ स्पर्धक इति कः शब्दार्थः ? उच्यते—एकैकोत्तरवीर्यजागवृद्ध्या परस्परं स्पर्धन्ते वर्गणा यत्र तत्स्पर्धकं । तत ऊर्ध्वमेकेन ह्यादिजिर्वा वीर्यपलिह्येदैरधिका जीवप्रदेशा न प्राप्यन्ते, किं तर्हि प्रथमस्पर्धकचरमवर्गणायां जीवप्रदेशेषु यावन्तो वीर्यपलिह्येदास्तेऽसंख्येयलोकाकाशप्रदेशप्रमाणैरेव वीर्यपलिह्येदैरधिका जीवप्रदेशा लक्ष्यन्तेऽतस्तेषामपि समानवीर्यजागानां समुदायो द्वितीयस्पर्धकस्याद्यवर्गणा । तत एकेन वीर्यजागेनाधिकानां समुदायो द्वितीया वर्गणा । एवमेकोत्तरवृद्धिक्रमेणैता अपि श्रेष्ठसंख्येयजागवर्तिप्रदेशमाना वाच्याः । एतासामपि समुदायो द्वितीयं स्पर्धकं । इत ऊर्ध्वं पुनरप्येकोत्तरवृद्धिर्न लक्ष्यते, किं तर्ह्यसंख्येयलोकाकाशप्रदेशतुष्ट्यैरेव वीर्यजागैरधिकास्तत्प्रदेशाः प्राप्यन्तेऽतस्तेनैव क्रमेण तृतीयस्पर्धकमारज्यते, पुनस्तेनैव क्रमेण चतुर्थं, पुनः पंचममित्येवमेतान्यपि वीर्यस्पर्धकानि श्रेष्ठसंख्येयजागवर्तिप्रदेशराशिप्रमाणानि वाच्यानि । एतेषां चैतावतां स्पर्धकानां समुदाय एकं योगस्थानकमुच्यते । इदं तावदेकस्य सूक्ष्मनिगोदस्य जवाद्यसमये सर्वजघन्यवीर्यस्य योगस्थानकमजिहितं, तदन्यस्य तु किञ्चिदधिकवीर्यस्य जन्तोरनेनैव क्रमेण द्वितीयं योगस्थानकमुत्तिष्ठते, तदन्यस्य तु तेनैव क्रमेण तृतीयं, तदन्यस्य तु तेनैव क्रमेण चतुर्थमित्यमुना क्रमेणैतान्यपि योगस्थानानि नानाजीवानां कालजेदेनैकजीवस्य वा श्रेष्ठसंख्येयजागवर्तिनजःप्रदेशराशिप्रमाणानि जवन्ति । ननु जीवानामनन्तत्वात्तद्देवाद्योगस्थानान्यनन्तानि कस्मान्न जवन्ति ? नैतदेवं, यत एकैकस्मिन् सदृशे योगस्थानेऽनन्ताः स्थावरजीवा वर्तन्ते, त्रसास्त्वैकैकस्मिन् सदृशे योगस्थानेऽसंख्याता वर्तन्ते, तेषां च तदैकै-

कमेव त्रिविधित, अतो त्रिसदृशानि यथोक्तमानान्येव योगस्थानकानि जवन्ति । तथाऽपर्याप्ता सर्वेऽप्येकैकस्मिन् योग-
 स्थानके एकममयमेवावतिष्ठन्ते, तत परमसख्येयगुणवृद्धेषु प्रतिसमयमन्योऽन्ययोगस्थानकेषु सक्रामन्ति । पर्याप्तास्तु
 सर्वेऽपि स्वप्रायोग्ये सर्वजघन्ययोगस्थानके जघन्यत समयमुत्कृष्टतश्चतुर, समयान् यावधर्तन्ते । तत परमन्यद्योगस्थान-
 कमुपजायते । स्वप्रायोग्योत्कृष्टयोगस्थानकेषु तु जघन्यत समयमुत्कृष्टतस्तु द्वौ समयौ । मध्यमेषु जघन्यत समयमुत्कृष्ट-
 तस्तु क्वचिद्वीन् क्वचिच्चतुरः क्वचित्पच क्वचित् पद् क्वचित्सप्त क्वचिदष्टौ समयान् यावधर्तन्ते इति, अथ चैतावानपि योगो
 मन प्रचृतिसहकारिकारणवशात् सद्भिष्य सत्यमनोयोगासत्यमनोयोगसत्यमृपामनोयोगासत्यमृपामनोयोगसत्यवाग्यो-
 गासत्यवाग्ययोगसत्यमृपावाग्ययोगासत्यमृपावाग्योगौदारिककाययोगौदारिकमिश्रकाययोगवैक्रियकाययोगवैक्रियमिश्रकाययो-
 गाहारककाययोगाहारकमिश्रकाययोगकर्मणकाययोगजेदत पंचदशधा प्रोक्तः, इत्यल प्रसगेन । एतेन्यश्च योगस्थाने-
 न्योऽसख्येयगुणा असंख्यातगुणिता 'पयनि त्ति' जेदशब्दस्य प्रत्येक सम्बन्धात् प्रकृतिजेदा ज्ञानावरणादीना जेदाः ।
 'असख्येयगुण त्ति' पदमनुज्ञागबन्धस्थानानि यावत्सर्वेन योजनीय । इयमत्र ज्ञावना—इह तावदावश्यकादिष्ववधिज्ञान-
 दर्शनयो ह्योपशमत्रैचित्र्यादसख्यातास्तावन्नेदा जवन्ति (जणिता), ततश्चैतदावरणवन्धस्यापि तावत्प्रमाणा जेदा संगच्छन्ते,
 त्रैचित्र्येण वद्ध्यस्यैव विचित्रह्योपशमोपपत्तेरिति । कथ पुन ह्योपशमवैचित्र्येऽप्यसख्येयजेदत्व प्रतीयत इति चेद्रुच्यते-
 क्षेत्रतारतम्येनेति । तथा हि—त्रिसमयाहारकसूक्ष्मपनकसत्त्वाग्रगाहनामान जघन्यमवधिद्विकस्य क्षेत्रं परिच्छेद्यतयोक्त ।

यदाह सकलश्रुतपारदृश्या विश्वानुग्रहकाम्यया विहितानेकशास्त्रसंदर्भो जगवान् श्रीजगद्वाहुस्वामी—“जावश्य तिसम-
याहारगस्स सुहुमस्स पणगजीवस्स । उगाहणा जहन्ना उहिखेत्तं जहन्नं तु ॥ १ ॥” उत्कृष्टं तु सर्ववहुतैजस्कायिकज-
न्तूनां शूचिः सर्वतो त्रमिता यावन्मात्रं क्षेत्रं स्पृशति तावन्मात्रं तस्य प्रमाणं जवति । यदाहुः श्रीमदाराध्यपादाः—“स-
ववहुअगणिजीवा निरंतरं जत्तियं जरिजंसु । खेत्तं सबदिसागं परमोहि खेत्त निदिछो ॥ १ ॥ इति” ततो जघन्यात्क्षे-
त्रादारज्य प्रदेशवृद्ध्या प्रवृज्जोत्कृष्टक्षेत्रविषयत्वे सत्यसंख्येयजेदत्वमवधिद्विकस्य क्षेत्रतारतम्येन जवति, अतस्तदावारक-
स्यावधिद्विकस्यापि नानाजीवानां क्षेत्रादिजेदेन बन्धवैचित्र्याद्बुद्धयवैचित्र्याद्वासंख्येयगुणजेदत्वं । एवं नानाजीवाना-
श्रित्य मतिज्ञानावरणादीनां शेषाणामप्यावरणानां तथाऽन्यासामपि सर्वासां मूलप्रकृतीनामुत्तरप्रकृतीनां च क्षेत्रादिजे-
देन बन्धवैचित्र्याद्बुद्धयवैचित्र्याद्वासंख्याता जेदाः संपद्यन्ते इति । उक्तं च—“जैम्हा उ उहिविसउं उक्कोसो सबवहु-
यसिहिसूर्ई । जत्तियमित्तं फुसई तत्तियमित्तप्पएससमो ॥ १ ॥ तत्तारतम्मजेया जेण वहुं हुंति आवरणजणिया । तेणा-
संखगुणत्तं पयनीणं जोगउं जाणे ॥ २ ॥ इति” चतसृणामानुपूर्वीणां बन्धोदयवैचित्र्येणासंख्याता जेदास्ते च लोक-
स्यासंख्येयजागवर्तिप्रदेशराशितुल्या इति बृहत्तकचूर्णिकारोक्तो विशेषः । ननु जीवानामनन्तत्वात्तेषां बन्धोदयवैचित्र्ये-

१ तिसमयाहारकस्य सूक्ष्मपनकजीवस्य । यावती अवगाहना जघन्या जघन्यमवधिज्ञानक्षेत्रम् । २ सर्ववहुकाग्निजीवा निरंतरं यावत्क्षेत्रं
भूतवन्तस्तावत् सर्वदिकं परमावधिक्षेत्रं निर्दिष्टं । ३ यस्मात्त्ववधिविषय उत्कृष्टः सर्ववहुकशिखिसूची (मानः) । यावन्मात्रं स्पृशति तावन्मात्र-
प्रदेशसमः । १ तत्तारतम्यभेदा येन बहवो भवन्त्यावरणजनिताः । तेनासंख्यगुणत्वं प्रकृतीनां योगतो जानीहि । २ ।

णानन्ता अपि प्रकृति जेदा कस्मान्न ज्वन्ति ? नैतदेवं सदृशाना बन्धोदंधानामेकत्वेन विवक्षितत्वाविसदृशास्त्वेता-
 वन्त एव तज्जेदा ज्वन्ति । ते च जेदा प्रकृतिजेदत्वात्प्रकृतय इत्युच्यते । ततश्च योगस्थानेन्योऽसंख्यातगुणाः
 प्रकृतय । यत एकैकस्मिन् योगस्थाने वर्तमानैर्नानाजीवै कालजेदादेकजीवेन वा सर्वा अप्येता प्रकृतयो वध्यन्त
 इति । तथा तेन्य प्रकृतिजेदेन्य स्थितिजेदा स्थितिविशेषा अन्तर्मुहूर्तसमयाधिकान्तर्मुहूर्तविसमयाधिकान्तर्मुहूर्त-
 निममयाधिकान्तर्मुहूर्तादिलक्षणा असंख्यातगुणा ज्वन्ति, एकैकस्या प्रकृतेरसंख्यातैः स्थितिविशेषैर्वध्यमान-
 त्वात् । एकमेव हि प्रकृतिजेद कश्चिज्जीवोऽन्येन स्थितिविशेषेण वध्नाति, स एव च त कदाचिदन्येन, कदाचिदन्यतरेण,
 कदाचिदन्यतमेनेत्येकमेक प्रकृतिजेदमेक च जीवमाश्रित्यासख्याता. स्थितिजेदा ज्वन्ति, कि पुन सर्वप्रकृती-
 सर्वजीवानाश्रित्य प्रकृतिजेदेन्य स्थितिजेदानामसंख्यातगुणत्वमिति, अत प्रकृतिजेदेन्य स्थितिजेदा असंख्या-
 तगुणा ज्वन्ति इति । तथा स्थितिजेदेन्यः सकाशात् स्थितिवन्धाध्यवसाया पदैकदेशे पदसमुदायोपचारात्
 स्थितिवन्धाध्यवसायस्थानान्यसंख्यातगुणानि । तत्र स्थान स्थिति कर्मणोऽप्रस्थानं तस्या बन्ध स्थितिवन्ध । अध्य-
 वसानान्यध्यवसाया, ते चेह कपायजनित्वा जीवपरिणामविशेषा । तिष्ठन्ति जीवा एण्डिति स्थानानि । अध्यवसाया
 एव स्थानान्यध्यवसायस्थानानि । स्थितिवन्धस्य कारणचूतान्यध्यवसायस्थानानि स्थितिवन्धाध्यवसायस्थानानि । तानि
 स्थितिजेदेन्योऽसंख्येयगुणानि, यत सर्वजघन्योऽपि स्थितिविशेषोऽसंख्येयलोकाकाशप्रदेशप्रमाणैरध्यवसायस्थानैर्ज-
 न्यते, उत्तरेषु तु स्थितिविशेषास्तैरेव यथोत्तर विशेषवृद्धैर्जन्यन्तेऽतः स्थितिजेदेन्यः स्थितिवन्धाध्यवसायस्थानान्यसं-

ख्यातगुणानि सिद्धानि ऋवन्ति । तथा 'अणुजागृहाण त्ति' पदैकदेशे पदसमुदायोपचारादनुजागस्थानान्यनुजागबन्धाध्यवसायस्थानानि । तत्रानु पश्चाद्वन्धोत्तरकालं ऋज्यते सेव्यतेऽनुज्ज्यते इत्यनुजागो रसस्तस्य बन्धोऽनुजागबन्धः । अध्यवसानान्यध्यवसायास्ते चेह कषायजनिता जीवपरिणामविशेषाः । तिष्ठन्ति जीवा एष्विति स्थानानि । अध्यवसाया एव स्थानान्यध्यवसायस्थानानि । अनुजागबन्धस्य कारणज्जुतान्यध्यवसायस्थानान्यनुजागबन्धाध्यवसायस्थानानि । स्थितिवन्धाध्यवसायस्थानेन्यस्तान्यसंख्येयगुणानि ऋवन्ति । स्थितिवन्धाध्यवसायस्थानं ह्येकैकमन्तर्मुहूर्तप्रमाणमुक्तं, अनुजागबन्धाध्यवसायस्थानं त्वेकैकं जघन्यतः सामयिकमुत्कृष्टतस्त्वष्टसामयिकान्तमेवोक्तं, अत एकैकस्मिन्नपि नगरकल्पे स्थितिवन्धाध्यवसायस्थाने तदन्तर्गतानि नगरान्तर्गतोच्चैर्नीचैर्गृहकल्पानि नानाजीवान् कालत्रेदेनैकं जीवं वा समाश्रित्यासंख्येयलोकाकाशप्रदेशप्रमाणान्यनुजागबन्धाध्यवसायस्थानानि ऋवन्ति । तथाहि—जघन्यस्थितिजनकानामपि स्थितिवन्धाध्यवसायस्थानानां मध्ये यदाद्यं सर्वलघुस्थितिकं बन्धाध्यवसायस्थानं तस्मिन्नपि देशक्षेत्रकालत्रावजीवत्रेदेनासंख्येयलोकाकाशप्रदेशप्रमाणान्यनुजागबन्धाध्यवसायस्थानानि प्राप्यन्ते, द्वितीयादिषु तु तान्यप्यधिकान्यधिकतराणि च प्राप्यन्त इति सर्वेष्वपि स्थितिवन्धाध्यवसायस्थानेषु जावना कार्या, अतः स्थितिवन्धाध्यवसायस्थानेन्योऽनुजागबन्धाध्यवसायस्थानान्यसंख्येयगुणानीति ॥ ९५ ॥

ततो कम्मपएसा अणंतगुणिया तउ रसहेया । जोगा पयक्किपएसं विइअणुजागं कसायाउ ॥ ९६ ॥

टीका—ततस्तेन्योऽनुजागबन्धाध्यवसायस्थानेन्यः कर्मप्रदेशाः कर्मस्कन्धा अनन्तगुणिता ऋवन्ति । अयमत्र तात्प-

र्थाय - प्रत्येकमज्ञानान्तगुणै सिद्धान्तज्ञागतिं चि परमाणुनिर्दिष्टज्ञानज्ञानान्तगुणानेव स्कन्धान्मिथ्यात्वादिजि-
 हंतुं चि प्रतिसमय जीरो गृह्णातीत्युक्त, अनुज्ञागन्धाध्यवसायस्थानानि तु सर्वाण्यप्यसख्येयलोकाकाशप्रदेशप्रमाण-
 न्येवाजिहितानि, अतोऽनुज्ञागन्धाध्यवसायस्थानेन्य कर्मप्रदेशा अनन्तगुणा सिद्धा जवन्ति । तथा 'तजं रसद्येय
 त्ति' ततस्तेन्य कर्मप्रदेशेन्यो रसत्रेदा अनन्तगुणा जवन्ति । तथाहि-इह ह्रीरनिवरसाद्यधिश्रयणैरिवानुज्ञागन्धा-
 ध्यवसायस्थानैस्तकुलेष्विव कर्मपुञ्जलेषु रसो जन्यते, स चैकस्यापि परमाणो सवन्धी केवलप्रज्ञया विद्यमान सर्वजी-
 वानन्तगुणानविज्ञागपल्लिच्छेदान् प्रयच्छति, यस्माद्ज्ञागादतिसूक्ष्मतयाऽन्यो जागो नोत्तिष्ठति सोऽविज्ञागपल्लिच्छेद उच्यते,
 एतच्छ्रुताश्चानुज्ञागस्याविज्ञागपल्लिच्छेदा रमपर्याया सर्वकर्मस्कन्धेषु प्रतिपरमाणु सर्वजीवानन्तगुणाः संप्राप्यन्ते । उक्तं
 च-“ गृहणममयमि जीवो उष्पाएऽ उ गुणे सपच्चयजं । सवजियाणन्तगुणे कम्मपणसेसुः सवेसु ॥ १ ॥” गुणशब्देनेहा-
 विज्ञागपल्लिच्छेदा उच्यन्ते, शेषं सुगमम् । कर्मप्रदेशा पुनः प्रतिस्कन्ध सर्वेऽपि सिद्धानामप्यनन्तज्ञाग एव वर्तन्तेऽत
 कर्मप्रदेशेन्यो रसत्रेदा अनन्तगुणा सिद्धा जवन्ति इति । अत्राह-ननूक्तो जवन्ति सप्रपच प्रदेशवन्धः, पर कस्माद्दे
 तोरमु जीव करोतीति वक्तव्यमिति प्रश्नमाशक्य प्रदेशवन्धस्य प्रसंगत पूर्वोक्ताना प्रकृतिस्थित्यनुज्ञागवन्धाना च हेतू-
 निरूपयन्नाह-‘जोगा पर्यरिपणस विज्ञागुज्ञाग कसायाजं त्ति’ योगो वीर्य शक्तिरुत्साह पराक्रम इति पर्यायाः । तस्मा-
 द्योगात्प्रकरण प्रकृति कर्मणा ज्ञानावरणादिस्वज्ञाव, प्रकृष्टा पुञ्जलास्तिकायदेशा प्रदेशा कर्मवर्गणान्त पातिनः कर्म-

१ ग्रहणसमये जीव उत्पादयति तु गुणान् स्वप्रत्ययात् । सर्वजीवानन्तगुणान् कर्मप्रदेशेषु सर्वेषु ।

स्कन्धाः, प्रकृतयश्च प्रदेशाश्च प्रकृतिप्रदेशं समाहारो घन्वः । तज्जीवः करोतीति शेषः । प्रकृतिप्रदेशबन्धयोर्योगो हेतुरित्यर्थः । एतदुक्तं भवति—यद्यपि षरुशीतिकशास्त्रे मिथ्यात्वाविरतिकपाययोगाः सामान्येन कर्मणो बन्धहेतव उक्तास्तथाप्याद्यकारणत्रयाच्चावेऽप्युपशान्तमोहादिगुणस्थानकेषु केवलयोगसद्भावे वेदनीयलक्षणा प्रकृतिस्तत्प्रदेशाश्च बध्यन्ते, अयोग्यवस्थायां तु योगाच्चावे न बध्यन्ते, इत्यन्वयव्यतिरेकाभ्यां ज्ञायते प्रकृतिप्रदेशबन्धयोर्योग एव प्रधानं कारणं । तथा 'विद्मन्नुच्चागं कसायात्' इति स्थानं स्थितिः कर्मणोऽन्तर्मुहूर्तादिकं सप्ततिसागरोपमकोटीकोटीपर्यन्तमवस्थानमित्यर्थः । अनु पश्चाद्बन्धोत्तरकालं भजनं स्थितेः सेवनमनुभवनं यस्यासावनुच्चागो रस इत्यर्थः । स्थितिश्चानुच्चागश्च स्थित्यनुच्चागं समाहारो घन्वः । तज्जीवः करोतीति शेषः । कस्मादित्याह—कषायात् कषायवशात् । इयमत्र चावना-कषायाः क्रोधमानमायालोच्चास्तज्जनितो जीवस्याध्यवसायविशेषः कषायशब्देनेहोच्यते । कषाया ह्युदीरणा नानाजीवानां कालजेदेनैकजीवस्य वा सर्वजघन्याया अपि ज्ञानावरणादिकर्मस्थितेर्निर्वर्तकान्यसंख्येयलोकाकाशप्रदेशप्रमाणान्यान्तर्मुहूर्तिकान्यध्यवसायस्थानानि जनयन्ति, समयाधिकतज्जघन्यस्थितिजनकानि तु त एव तेन्यस्तानि विशेषाधिकानि जनयन्ति, द्विसमयाधिकतज्जघन्यस्थितिजनकानि पुनस्त एवानन्तरेन्यस्तानि विशेषाधिकानि जनयन्ति, त्रिसमयाधिकतज्जघन्यस्थितिजनकानि पुनस्त एवानन्तरेन्यस्तानि विशेषाधिकानि जनयन्ति, एवं समयोत्तरवृद्धतज्जघन्यस्थितिजनकानि विशेषाधिकानि तावद्वाच्यानि यावत्त एव कषायाः समयोत्तरवृद्धतज्जघन्यस्थितिजनकाध्यवसायस्थानेन्यः सर्वोत्कृष्टतस्थितिजनकाध्यवसायस्थानानि विशेषाधिकानि निर्वर्तयन्ति । एतानि सर्वाण्यपि मिश्रिता-

न्यसख्येयलोकाकाशप्रदेशप्रमाणान्येव ज्वन्ति । स्थाप्यमानानि च विषमचतुरस्र क्षेत्रमास्तृणन्ति । स्थापना चेय ।
तदेवमेतै कषायजनिताध्यवसायैर्जन्यत्वात् कर्मण स्थिति कषायप्रत्यया सिद्धा । तथा तेषामेव कषायाणा सवन्धि यद्-
लिकमुदय प्राप्त तत्र यदनुजागस्थानकमुदेति तेन जीवस्य योऽध्यवसायो जन्यते तद्वशेन वध्यमानकर्मणामनुजागो निष्प-
द्यते । तथाहि-इह तावदनन्तै परमाणुजिर्निष्पन्नान् स्कन्धान् जीव. कर्मतया गृह्णाति, तत्र चैकैकस्कन्धे य सर्वजघ-
न्यरस परमाणु सोऽपि केवलप्रज्ञया विद्यमान. किल सर्वजीवेभ्योऽनन्तगुणान् जागान् प्रयच्छति, अपरस्तु तानप्येका-
धिकान्, अन्यस्तु तानपि द्व्यधिकानित्यादिवृक्ष्या तावन्नेय यावदन्त्य उत्कृष्टरस. परमाणुमौल्यराशेरनन्तगुणानपि रसजा-
गान् प्रयच्छति । अत्र च जघन्यरसा ये केचन परमाणवस्तेषु सर्वजीवानन्तगुणरसजागयुक्तेष्वप्यसत्कल्पनया शत रसा-
शाना परिकल्प्यते । एतेषा च समुदाय समानजातीयत्वादेका वर्गणेत्यभिधीयते । अन्येषा त्वेकोत्तरशतरसजागयुक्ता-
नामणूना समुदायो द्वितीया वर्गणा । अपरेषा ह्युत्तरशतरसजागयुक्तानामणूना समुदायस्तृतीया वर्गणा । अपरेषा तु त्र्युत्त-
रशतरसजागयुक्तानामणूना समुदायश्चतुर्थी वर्गणा । एवमनया दिशा एकैकरसजागवृद्धानामणूना समुदायरूपा वर्गणा-
सिद्धानामनन्तजागेऽज्येभ्योऽनन्तगुणा वाच्या । एतासा चैतावतीना वर्गणाना समुदाय स्पर्धकमित्युच्यते, स्पर्धन्त
इत्रोत्तरोत्तररसवृक्ष्या परमाणुवर्गणैति कृत्वा । एताश्चानन्तरोक्तानन्तकप्रमाणा अप्यसत्कल्पनया षट् स्थाप्यन्ते, इदमेक
स्पर्धक । इत ऊर्ध्वमेकोत्तरया निरन्तरवृक्ष्या वृद्धो रसो न लभ्यते, किं तर्हि सर्वजीवानन्तगुणैरेव रसजागैर्वृद्धो लभ्यत
इति तेनैव क्रमेण द्वितीय स्पर्धकमारज्यते, ततस्तथैव तृतीयमित्यादि यावदनन्तान्यनुजागस्पर्धकान्युत्तिष्ठन्ति । एषा चानुजा-

गस्पर्धकानां सिद्धान्तज्ञागवर्तिनामज्ञव्येज्योऽनन्तगुणानां समुदायः प्रथममनुज्ञागस्थानकं जवति । अन्येषु त्वधिकरसेषु
 स्कन्धेषु तेनैव क्रमेण द्वितीयं तावत्प्रमाणमेवानुज्ञागस्थानकमुत्तिष्ठति । अपरेषु त्वधिकरसेषु स्कन्धेषु तेनैव क्रमेण तृती-
 यमनुज्ञागस्थानकमुत्तिष्ठतीत्येवं सर्वेष्वपि कषायकर्मस्कन्धेष्वसंख्येयलोकाकाशप्रदेशप्रमाणान्यनुज्ञागस्थानानि जवन्ति ।
 ज्ञानावरणादिसमस्तकर्मस्कन्धेष्वप्येतावन्त्येवामूनि जवन्ति, परं तावदिह कषाया एव कारणत्वेन विचारयितुं प्रक्रान्ताः,
 तत्र च जघन्यान्यनुज्ञागस्थानान्युत्कृष्टतश्चतुरः समयान् यावद्भुदये समागच्छन्ति, मध्यमानितु कानिचिद्वौ समयौ, कानिचि-
 त्त्रीन् समयान्, अपराणि चतुरः समयान्, अन्यानि पंच समयान्, अन्यानि षट् समयान्, अपराणि सप्त समयान्,
 अन्यान्यष्टौ समयान् यावद्भुत्कृष्टत उदये समागच्छन्ति । उत्कृष्टानुज्ञागस्थानान्युत्कृष्टतो द्वौ समयौ यावद्भुदये समाग-
 च्छन्ति, ततः परं सर्वत्रान्यत् परावर्तते । जघन्यतस्तु सर्वाण्यपि समयस्थितिन्येव जवन्ति, अतस्तज्जघन्यमध्यमोत्कृष्टजेद-
 न्निन्नोऽध्यवसायोऽप्येतावत्कालस्थितिक एव जवति, तेन च जघन्यादिजेदेनाध्यवसायवैचित्र्येण बध्यमानकर्मानुज्ञागो
 जघन्यादिजेदविचित्रो जन्यते, अतः कषायानुज्ञागजनिताध्यवसायवैचित्र्यनिर्वर्त्यत्वात्कर्मणामनुज्ञागः कषायप्रत्ययः सिद्धः ।
 मिथ्यात्वाविरतिकारणद्वयाज्ञावेऽपि कषायसज्ञावेऽपि प्रमत्तादिषु स्थित्यनुज्ञागबन्धौ जवतः, कषायाज्ञावे तूपशान्तमोहा-
 दिषु न जवतः, इतीहाप्यन्वयव्यतिरेकाभ्यां ज्ञायते कषाया एव स्थित्यनुज्ञागबन्धयोः प्रधानं कारणमिति ॥ ९६ ॥

'योगस्थानानि श्रेणेरसंख्येयज्ञागे जवन्तीति यदुक्तं' तत्र श्रेणिस्वरूपं प्रतिपिपादयिषुः, सा च घनीकृतलोकस्वरूपप्ररू-

पणापूर्विकैश्च च वक्तुं शक्यतेऽतः प्रसगतो घनस्वरूपमन्यत्र बहुस्थानोपयोगित्वात्प्रतरस्वरूप च प्रचिकटयिपुराह-
 चउदसरञ्जु लोचं बुद्धिकर्तुं होइ सत्तरञ्जुघणो । तद्दीहेगपएसा सेढी पयरो य तवग्गो ॥ एण ॥
 टीका—चतुर्दश रज्जुगो यस्य स चतुर्दशरज्जु, रज्जुप्रमाण तु स्वयंचूरमाणसमुद्रस्य पौरस्त्यपाश्चात्यवेदिकात् यावद्-
 क्षिणोत्तरवेदिकान्तं वा यावदवसेय, उन्नयमानमिदमस्य, अधस्ताद्देशेनसप्तरज्जुविस्तर, तिर्यग्लोकमध्ये एकरज्जुवि-
 स्तर ब्रह्मलोकमध्ये पचरज्जुप्रिस्तीर्ण, उपरि तु लोकान्ते एकरज्जुविस्तृत, शेषस्थानेषु पुनः कोऽपि कियानस्य विस्तर
 इति । तदेपरूपो लोको बुद्धिकृतो मतिपरिकल्पनया विहितो जवति सपद्यते । किरूपो जवतीत्याह—सप्तरज्जुवः प्रमाण-
 तया यस्य स सप्तरज्जुः स चासौ घनश्च समचतुरस्र आयासविष्कज्जग्राह्यैस्तुल्यत्वात् सप्तरज्जुघन । स चेत्तं बुद्ध्या
 विधीयते—इह रज्जुप्रिस्तीर्णयास्त्रसनाद्या दक्षिणदिग्बर्त्यधोलोकरांडमधो देशेनरज्जुनयविस्तृतं, क्रमेण हीयमानविस्तार
 तावद्यात्रुपरिष्ठाद्भ्रज्जुसख्येयजागविस्तर सातिरेकसप्तरज्जुन्नय गृहीत्वा त्रसनादिकाया एवोत्तरदिग्जागे विपरीतं योज्यते
 उपरितनं जागमध कृत्वाऽधस्तनं चोपरि विधाय सघात्यते इत्यर्थः । एवं च कृतेऽधस्तनं लोकस्यार्धं सातिरेकसप्तरज्जु-
 द्वितं किंचिद्दूनरज्जुचतुष्टयविस्तीर्णं बाह्यतोऽप्यध क्वचिद्देशेनसप्तरज्जुमानमन्यत्र पुनरनियतवाह्यं जायते । इदानीमु-
 परितनलोकार्धं सप्रत्यते—तत्रापि रज्जुविस्तरायास्त्रसनादिकाया दक्षिणदिग्प्रतिनी ब्रह्मलोकमध्यादधस्तनमुपरितनं च द्वे
 थपि तंने ब्रह्मलोकमध्ये प्रत्येक द्विरज्जुविस्तरे उपर्यलोकसमीपेऽधस्तु रत्नप्रज्ञाक्षुब्धकप्रतरसमीपेऽङ्गुलसहस्रजागविस्तर-
 वती देशेनसार्धप्रयरज्जुद्विते बुद्ध्या गृहीत्वा त्रसनादिकाया एवोत्तरपार्श्वे पूर्वोदितस्वरूपेणैव वैपरीत्येन सघात्यते, एव

च कृते उपरितनं लोकस्यार्धं घान्यामंगुलसहस्रजागान्यामधिकरज्जुत्रयविष्कंजं, इह चतुर्णां खंमानां पर्यतेषु चत्वारोऽ-
 ङ्गुलसहस्रजागा ज्वन्ति, केवलमेकस्यां दिशि योजिताभ्यां घान्यामप्येक एवांगुलसहस्रजाग एकदिग्वर्तित्वादेवमपरमपि
 घान्यामिदमेवेत्यतस्तद्द्वयाधिकत्वमुक्तं देशोनसप्तरज्जुद्वितं । बाह्व्यतस्तु ब्रह्मलोकमध्ये पंचरज्जुवाह्व्यमन्यत्र त्वनियतवा-
 ह्व्यं । इदं च सर्वं गृहीत्वा अधस्त्यसंवर्तितलोकार्धस्योत्तरपार्श्वे संघात्यते । एवं च योजिते आधस्त्यखंमस्योद्वये यदि-
 तरोद्वयाधिकं तत् खंमयित्वोपरितनसंघातितखंमस्य बाह्व्ये ऊर्ध्वायतं संयोज्यते, एवं च सातिरेकाः पंच रज्जवः क्वचि-
 द्वाह्व्यं सिध्यति । तथा आधस्त्यखंडमधस्ताद्यथासंजवं देशोनसप्तरज्जुवाह्व्यं प्रागुक्तं, अत उपरितनखंमवाह्व्याद्दे-
 शोनरज्जुव्यमत्राधस्त्यखंमेऽतिरिच्यते इत्यस्मादतिरिच्यमानबाह्व्यार्धं देशोनरज्जुरूपं गृहीत्वोपरितनखंमवाह्व्ये संघात्यते,
 एवं च कृते बाह्व्यतस्तावत्सर्वमप्येतच्चतुरस्रीकृतनजःखंमं कियत्यपि प्रदेशे रज्जवसंख्येयजागाधिकाः षड् रज्जवो ज्वन्ति ।
 व्यवहारतस्तु सर्वं सप्तरज्जुवाह्व्यमिदमुच्यते । व्यवहारनयो हि किञ्चिदूनसप्तहस्तादिप्रमाणमपि पटादिवस्तु परिपूर्णसप्त-
 हस्तादिमानं व्यपदिशति, देशतोऽपि च दृष्टं बाह्व्यादिधर्मं परिपूर्णोऽपि वस्तुन्यध्यवस्यति श्रूलदृष्टित्वादिति ज्ञावः ।
 अत एव तन्मतेनैवात्र सप्तरज्जुवाह्व्यता सर्वगता द्रष्टव्या । आयामविष्कंजाभ्यां तु प्रत्येकं देशोनसप्तरज्जुप्रमाणमिदं जातं ।
 व्यवहारतस्तु तत्रापि सप्तरज्जुप्रमाणाता द्रष्टव्या । तदेवं लोको व्यवहारनयमतेनात्रायामविष्कंजवाह्व्यैः प्रत्येकं सप्त-
 रज्जुप्रमाणो घनो ज्वतीति समुदायार्थः । एतच्च वैशाखस्थानस्थितपुरुषाकारं सर्वत्र वृत्तस्वरूपं लोकं संस्थाप्य सर्वं ज्ञाव-
 नीयमिति । प्ररूपितो घनः, संप्रति श्रेणिनिरूपणायाह—‘तद्दीहेगपएसा सेद्वि त्ति’ स एव घनीकृतलोकः सप्तरज्जुप्रमाणो

दीर्घं दैर्घ्यं यस्या सा तदीर्घा । एकप्रदेशेति वीप्साप्रधानत्वान्निर्देशस्यैकैकाकाशप्रदेशा शुचि श्रेणिरित्युच्यते । एतेन च यत्र कुत्राप्यत्रिशेषिताया श्रेणे सामान्येन ग्रहणं तत्र सर्वत्रास्य घनीकृतलोकस्य सवन्धिनीयमेव सप्तरङ्गुप्रमाणा एकप्रदेशिकी श्रेणिर्ग्राह्या । अधुना प्रतरं प्ररूपयितुमाह-प्रतरश्च प्रतरं पुन । क इत्याह-तद्वर्गः, तस्याः शुचिस्वरूपायाः श्रेणेर्युग्मं शुच्याः शुचिगुणनद्वयस्तद्वर्गः । कोऽर्थः ? शुच्याः शुचैर्गुणनं प्रतरं उच्यते । तद्यथा-इहासख्येययोजनकोटीकोटीदीर्घापि श्रेणिरसत्कल्पनया त्रिप्रदेशप्रमाणा द्रष्टव्या, तस्याश्च तथैव गुणने प्रतरो नवप्रदेशात्मको जवति । स्थापना । इति ॥ ९७ ॥

निरूपितं सप्रपञ्चं प्रदेशबन्धस्तत्स्वामी च, तन्निरूपणे च समर्थिता 'नमियं जिणं ध्रुववधोदयसत्ताघाऽपुत्रपरिचिता । सेयरं चउहत्रिगागा बुद्धं बधविहसामी य ॥ १ ॥' इत्याद्यन्तर्गाथा, अधुना चशब्दसूचितामुपशमश्रेणिं रूपकश्रेणिं च व्याचिख्यासु प्रथमं तावदुपशमश्रेणिं प्रकटयन्नाह-

अणदंसनपुंसिद्धी वेयठक्कं च पुरिसवेयं च । दो दो एगंतरिए सरिसे सरिस उवसमेइ ॥ ९८ ॥

टीका-तत्र प्रथमतोऽनन्तानुबन्धिनामुपशमनाजिधीयते-अविरतसम्यग्दृष्टिदेशविरतप्रमत्ताप्रमत्तानामन्यतमोऽन्यतमस्मिन् योगे वर्तमानस्तेजःपद्मशुक्लेश्यानामन्यतमलेश्यायुक्तः साकारोपयोगोपयुक्तोऽन्तःसागरोपमकोटीकोटीस्थितिसत्कर्माकरणकालात् पूर्वमप्यन्तर्मुहूर्तं कालं यावदवदूयमानचित्तसन्ततिरवतिष्ठति (ते), तथाऽवतिष्ठमानश्च परावर्तमाना प्रकृती शुजा एव वधाति, नाशुजा, अशुजाना च प्रकृतीनामनुजाग चतुःस्थानकं सन्तं द्विस्थानकं करोति-

शुचानां च द्विस्थानकं चतुःस्थानकं । स्थितिवन्धेऽपि च पूर्णे सति अन्यं स्थितिवन्धं पूर्वपूर्वस्थितिवन्धापेक्षया पट्योप-
 मासंख्येयज्ञागहीनं करोति । इत्थं करणकालात् पूर्वमन्तर्मुहूर्ते कालं यावदवस्थाय ततो यथाक्रमं त्रीणि करणानि प्रत्ये-
 कमान्तर्मुहूर्तिकानि करोति । तद्यथा—यथाप्रवृत्तकरणमपूर्वकरणमनिवृत्तिकरणं चतुर्थीं तूपशांताद्वा । तत्र यथाप्रवृत्ति-
 करणे प्रविशन् प्रतिसमयमनन्तगुणवृद्ध्या विशुद्ध्या प्रविशति, पूर्वोक्तं च शुचप्रकृतिवन्धादिकं तथैव तत्र कुरुते, न च
 स्थितिघातं रसघातं गुणश्रेणिं गुणसंक्रमं वा करोति, तद्योग्यविशुद्ध्यज्ञावात् । प्रतिसमयं च नानाजीवापेक्षयाऽसंख्येय-
 लोकाकाशप्रदेशप्रमाणान्यध्यवसायस्थानानि जवन्ति पट्स्थानपतितानि च । अन्यच्च प्रथमसमयापेक्षया द्वितीयसमये-
 ऽध्यवसायस्थानानि विशेषाधिकानि, ततोऽपि तृतीयसमये विशेषाधिकानि, एवं तावद्वाच्यं यावद्यथाप्रवृत्तकरणचरम-
 समयः, एवमपूर्वकरणेऽपि द्रष्टव्यं । अत एवैतानि स्थाप्यमानानि विषमचतुरस्रं क्षेत्रमास्त्वणन्ति । स्थापना चेयं । इह
 कल्पनया द्वौ पुरुषौ युगपत्करणप्रतिपन्नौ विवक्ष्येते, तत्रैकः सर्वजघन्यया विशोधिश्रेण्या प्रतिपन्नः, अपरस्तु सर्वोत्कृष्टया
 विशोधिश्रेण्या । तत्र प्रथमजीवस्य प्रथमसमये जघन्या विशोधिः सर्वस्तोका, ततो द्वितीयसमये जघन्या विशोधिरनन्त-
 गुणा, ततोऽपि तृतीयसमये जघन्या विशोधिरनन्तगुणा, एवं तावद्वाच्यं यावद्यथाप्रवृत्तकरणाद्वायाः संख्येयज्ञागो गतो
 जवति । ततः संख्येयज्ञागे गते सति चरमसमये जघन्यविशुद्धेः सकाशात्प्रथमसमये द्वितीयस्य जीवस्योत्कृष्टा विशो-
 धिरनन्तगुणा, ततोऽपि यतो जघन्यविशुद्धिस्थानान्निवृत्तस्तत उपरितनं जघन्यविशोधिस्थानमनन्तगुणं, ततो द्वितीय-
 समये उत्कृष्टा विशुद्धिरनन्तगुणा, तत उपरितनं जघन्यं विशोधिस्थानमनन्तगुणं, ततस्तृतीयसमये उत्कृष्टा विशुद्धि-

रनन्तगुणा, एवमुपर्यधश्चैकैक विशोधिस्थानमनन्तगुणतया द्वयोर्जीवयोस्तावन्नेय यावद्यथाप्रवृत्तकरणस्य चरमसमये
 जघन्य विशुद्धिस्थान । ततः शेषाणि उत्कृष्टानि यानि विशोधिस्थानान्यनुक्तानि तिष्ठन्ति तानि निरन्तरमनन्तगुणया
 वृद्ध्या तावन्नेतव्यानि यात्रचरमसमये उत्कृष्ट विशोधिस्थान । जणितं यथाप्रवृत्तिकरण, सप्रत्यपूर्वकरणमुच्यते-तनापूर्व-
 करणे प्रतिसमयमसंख्येयलोकाकाशप्रदेशप्रमाणानि अध्यवसायस्थानानि ज्वन्ति, प्रतिसमय च पट्टस्थानपतितानि । तत्र
 प्रथमसमये जघन्या विशोधि सर्वस्तोका, सा च यथाप्रवृत्तकरणचरमसमयसत्कोत्कृष्टविशोधिस्थानादनन्तगुणा । तत
 प्रथमसमय एवोत्कृष्टा विशोधिरनन्तगुणा, ततोऽपि द्वितीयसमये जघन्या विशोधिरनन्तगुणा, ततोऽपि तस्मिन्नेव द्विती-
 यसमये उत्कृष्टा विशोधिरनन्तगुणा, ततोऽपि तृतीयसमये जघन्या विशोधिरनन्तगुणा, एवं जघन्यमुत्कृष्ट च विशोधि-
 स्थानमनन्तगुणया वृद्ध्या तावन्नेयं यावदपूर्वकरणस्य चरमसमये जघन्यत उत्कृष्टविशुद्धिरनन्तगुणा । स्थापना चेय ।
 अस्मिन्श्चापूर्वकरणे प्रविशन् स्थितिघातं रसघात गुणश्रेणिं गुणसंक्रममन्य स्थितिवन्ध च युगपदारजते । तत्र स्थितिघातो
 नाम स्थितिसत्कर्मणोऽग्रिमजागाद्भुत्कृष्टतः प्रचूतसागरोपमशतपृथक्त्वमात्र जघन्यत पट्टयोपमसंख्येयभागमात्र स्थितिखरुं
 खरुयति, तद्वृत्तिक चाधस्त्याद्या स्थितीर्न खरुयिष्यति तत्र प्रक्षिपति, अन्तर्मुहूर्तेन च कालेन तत् स्थितिखडमुत्कीर्यते
 खरुयत इत्यर्थ । ततः पुनरप्यधस्तात्पट्टयोपमसंख्येयजागमात्र स्थितिखरुमन्तर्मुहूर्तेन कालेनोत्किरति पूर्वोक्तप्रकारेणैव
 च निक्षिपति । एवमपूर्वकरणाद्वाया प्रचूतानि स्थितिखरुसहस्राणि व्यतिक्रामन्ति । तथा च सत्यपूर्वकरणस्य प्रथमसमये
 यत् स्थितिसत्कर्मासीत्तत्तस्यैव चरमसमये संख्येयगुणहीन जात । रसघातो नामाशुचप्रकृतीना यदनुजागसत्कर्म तस्या-

नन्ततमं जागं भुक्त्वा शेषाननुजागानन्तर्मुहूर्तेन कालेनाशेषानपि विनाशयति । ततः पुनरपि तस्य प्राग्मुक्तस्थानन्त-
 तमजागस्थानन्ततमं जागं भुक्त्वा शेषाननुजागानन्तर्मुहूर्तेन कालेन विनाशयति । एवमनेकान्यनुजागखंडसहस्राण्येक-
 स्मिन् स्थितिखंडे व्यतिक्रामन्ति । तेषां च स्थितिखंडानां सहस्रैरपूर्वकरणं परिसमाप्यते । गुणश्रेणिर्नामान्तर्मुहूर्तप्रमा-
 णानां स्थितीनामुपरि याः स्थितयो वर्तन्ते, तन्मध्याह्निकं गृहीत्वोदयावदिकाया उपरितनीषु स्थितिषु प्रतिसमयमसं-
 ख्येयगुणतया निक्षिपति । तद्यथा—प्रथमसमये स्तोकं द्वितीयसमयेऽसंख्येयगुणं, तृतीयसमयेऽसंख्येयगुणं, एवं तावन्नेयं
 यावदन्तर्मुहूर्तचरमसमयः । तच्चान्तर्मुहूर्तमपूर्वकरणानिवृत्तिकरणकालान्यां मनागतिरिक्तं वेदितव्यं । एष प्रथमसमयगृ-
 हीतदक्षिकस्य निक्षेपविधिः । एवं द्वितीयादिसमयगृहीतानामपि दक्षिकानां निक्षेपो वक्तव्यः । अन्यच्च गुणश्रेणिरचनाय
 प्रथमसमये यद्वह्निकं गृह्यते तत् स्तोकं, ततोऽपि द्वितीयसमयेऽसंख्येयगुणं, ततोऽपि तृतीयसमयेऽसंख्येयगुणं, एवं
 तावन्नेयं यावद्गुणश्रेणिकरणचरमसमयः । अपूर्वकरणसमयेष्वनिवृत्तिकरणसमयेषु चानुत्तवतः क्रमशः क्षीयमाणेषु गुण-
 श्रेणिदक्षिकनिक्षेपः शेषे शेषे ज्वति उपरि च न वर्धत इति । तथा गुणसंक्रमो नाम अपूर्वकरणस्य प्रथमसमयेऽनन्तानुब-
 न्ध्यादीनामशुभप्रकृतीनां यद्वह्निकं परप्रकृतिषु संक्रमयति तत्स्तोकं, ततो द्वितीयसमये परप्रकृतिषु संक्रम्यमाणमसंख्येय-
 गुणं, ततोऽपि तृतीयसमयेऽसंख्येयगुणं, एवं तावद्वक्तव्यं यावच्चरमसमयः । तथाऽन्यस्थितिवन्धो नामापूर्वकरणस्य प्रथ-
 मसमयेऽन्य एवापूर्वः स्तोकः स्थितिवन्ध आरन्ध्यते । स्थितिवन्धस्थितिघातौ युगपदारन्ध्येते युगपदेव च निष्ठां यातः ।
 एवमेते पंच पदार्था अपूर्वकरणे प्रवर्तन्ते । व्याख्यातमपूर्वकरणम् । इदानीमनिवृत्तिकरणमुच्यते—अनिवृत्तिकरणं नाम यत्र-

प्रविष्टाना सर्वेषामपि तुल्यकालानामेकमेवाध्यवसायस्थान । तथाहि-अनिवृत्तिकरणस्य प्रथमसमये ये वर्तन्ते ये च वृत्ता
 ये च वर्तिष्यन्ते तेषा सर्वेषामप्येकरूपमेवाध्यवसायस्थान । द्वितीयसमयेऽपि ये वर्तन्ते ये च वृत्ता ये च वर्तिष्यन्ते तेषा-
 मपि सर्वेषामेकरूपमध्यवसायस्थान । नवर प्रथमसमयज्ञाविशोधिस्थानापेक्षयाऽनन्तगुण । एवं ताप्रदाच्यं यावदनिवृ-
 त्तिकरणचरमसमय । अत एवास्मिन् करणे प्रविष्टाना तुल्यकालानामसुमता सवन्धिनामध्यवसायस्थानाना परस्पर
 निवृत्तिर्व्यावृत्तिर्न विद्यत इत्यनिवृत्तिकरणमिति नाम । अस्मिन्निवृत्तिकरणे यावन्त, समयास्तावन्यध्यवसायस्थानानि
 पूर्वस्मात्पूर्वस्मादनन्तगुणवृद्धानि । एतानि च मुक्तावलीसस्थाने(न) स्थापयितव्यानि । अत्रापि प्रथमसमयादेवारन्य पूर्वोक्ता
 पच पदार्था युगपत्प्रवर्तन्ते । अनिवृत्तिकरणाद्वायाश्च सख्येयेषु ज्ञागेषु गतेषु सत्सु एकस्मिन् ज्ञागेऽवतिष्ठमानेऽनन्ता-
 नुबन्धिनामधस्तादावलिकामात्र मुक्त्वाऽन्तर्मुहूर्तप्रमाणमन्तरकरणमजिनवस्थितिवन्धाद्वासमेनान्तर्मुहूर्तप्रमाणेन कालेन
 करोति, अन्तरकरणसत्क च दक्षिणमुत्कीर्यमाण परप्रकृतिषु वध्यमानासु प्रक्षिपति, प्रथमस्थितिगत च दक्षिणमावलि-
 कामात्र वेद्यमानासु परप्रकृतिषु स्तिबुकसक्रमेण सक्रमयति, अन्तरकरणे कृते सति द्वितीयसमयेऽनन्तानुबन्धिनामुपरि-
 तनस्थितिदक्षिणमुपशमयितुमारजते । तद्यथा-प्रथमसमये स्तोत्रमुपशमयति, द्वितीयसमयेऽसख्येयगुण, तृतीयसमयेऽस-
 ख्येयगुण, एव यावदन्तर्मुहूर्त कालं । एतावता च कालेन साकट्यतोऽनन्तानुबन्धिन उपशमिता जवन्ति । उपशमिता-
 नाम यथा रेणुनिकर सलिलविन्दुनिवहैरज्जिपिच्यज्जिपिच्य द्रुघणादिजिनिष्कुट्टितो नि.स्यन्दो जवति, तथा कर्मरेणु-
 निरूरोऽपि विशोधिसलिलप्रवाहेण परिपिच्य परिपिच्यनिवृत्तिकरणरूपद्रुघणनिष्कुट्टित. सक्रमणोदयोदीरणा (निधत्त)

निकाचनकरणानामयोग्यो ऋवति । तदेवमेकेषामाचार्याणां मतेनानन्तानुबन्धिनामुपशमनाजिहिता । अन्ये त्वाचक्षते-
अनन्तानुबन्धिनामुपशमना न ऋवति, किं तु विसंयोजनैव । विसंयोजना रूपणा, सा चैवं-इह श्रेणिमप्रतिपद्यमाना
अपि अविरता विरताश्चतुर्गतिका अपि । तद्यथा-नारका देवा अविरतसम्यग्दृष्टयः, तिर्यचोऽविरतसम्यग्दृष्टयो देशवि-
रता वा, मनुष्या अविरतसम्यग्दृष्टयो देशविरताः सर्वविरता वा अनन्तानुबन्धिनां विसंयोजनार्थं यथाप्रवृत्त्यादीनि
त्रीणि करणानि कुर्वन्ति, करणवक्तव्यता सर्वापि प्राग्वत् । नवरमिहानिवृत्तिकरणे प्रविष्टः सन् अन्तरकरणं न करोति । उक्तं
च कर्मप्रकृतौ-“ चउगइया पज्जत्ता तिन्नि विसंजोयणे विसंजोयंति । करणेहिं तीहिं सहिया नंतरकरणं उवसमो वा
॥ १ ॥ ” अस्या अक्षरगमनिका-चतुर्गतिका नारकतिर्यङ्गनुष्यदेवाः सर्वाग्निः पर्याग्निः पर्याग्नास्त्रयोऽप्यविरतदेशवि-
रतसर्वविरताः । तत्राविरतसम्यग्दृष्टयश्चतुर्गतिकाः, देशविरतास्तिर्यचो मनुष्या वा, सर्वविरता मनुष्या एव । संयोजना-
ननन्तानुबन्धिनो विसंयोजयन्ति विनाशयन्ति । किंविशिष्टाः सन्त इत्याह-करणैस्त्रिजिर्यथाप्रवृत्त्यपूर्वकरणानिवृत्तिबा-
दरैः सहिताः । नवरमिहान्तरकरणं न वक्तव्यं, उपशमो वा उपशमश्चानन्तानुबन्धिनां न ऋवतीत्यर्थः । किं तु कर्म-
प्रकृत्यजिहितस्वरूपेणोद्दलनासंक्रमेणाधस्तादावलिकामात्रं मुक्त्वा उपरि निरवशेषाननन्तानुबन्धिनो विनाशयति, आव-
लिकामात्रं तु स्तिबुकसंक्रमेण वेद्यमानासु प्रकृतिषु संक्रमयति । तदेवमुक्ताऽनन्तानुबन्धिनां विसंयोजना । संप्रति दर्श-
नत्रिकस्योपशमना ऋण्यते-तत्र मिथ्यात्वस्योपशमना मिथ्यादृष्टेर्वेदकसम्यग्दृष्टेश्च, सम्यक्त्वसम्यग्मिथ्यात्वयोस्तु वेदकस-
म्यग्दृष्टेरेव । तत्र मिथ्यादृष्टेर्मिथ्यात्वोपशमना प्रथमं सम्यक्त्वमुत्पादयतः । सा चैवं-पंचेन्द्रियः संज्ञी सर्वाग्निः पर्या-

धिञ्चि पर्याप्त करणकालात्पूवमप्यन्तर्मुहूर्त कालं प्रतिसमयमनन्तगुणवृद्ध्या विशुद्ध्या प्रवर्धमानोऽनव्यसिद्धिकविशु-
 द्ध्यपेक्षयाऽनन्तगुणविशुद्धिको मतिश्रुताज्ञानविज्ञगज्ञानानामन्यतमस्मिन् साकारोपयोगे उपयुक्तोऽन्यतमस्मिन् योगे
 वर्तमानो जघन्यपरिणामेन तेजोलेख्याया मध्यमपरिणामेन पद्मलेख्यायामुत्कृष्टपरिणामेन शुक्कलेख्याया वर्तमानो मिथ्या-
 दृष्टिश्चतुर्गतिकोऽन्त सागरोपमकोटीकोटीस्थितिसत्कर्मा, इत्यादि पूर्वोक्तं तावद्वाच्य यावद्यथाप्रवृत्तिकरणमपूर्वकरणं च
 परिपूर्णं जयति । नवरमिहापूर्वकरणे गुणसक्रमो न वक्तव्य, किंतु स्थितिघातरसघातस्थितिवन्धगुणश्रेण्य एव वक्तव्याः
 गुणश्रेणिदलिकरचनाप्युदयसमयादारच्य वेदितव्या । ततोऽनिवृत्तिकरणेऽप्येव वक्तव्य । अनिवृत्तिकरणाद्वायाश्च सख्ये-
 येषु जागेषु गतेषु सत्सु एकस्मिन् सख्येयतमे जागेऽवतिष्ठमानेऽन्तर्महूर्तमात्रमधो मुक्त्वा मिथ्यात्वस्यान्तरकरणमन्तर्मु-
 हूर्तप्रमाणे प्रथमस्थिते किञ्चित् समधिक न्यून वाऽजिनवस्थितिवन्धाद्वासमेनान्तर्मुहूर्तेन कालेन करोति । अन्तरकरण-
 सत्कं च दलिकमुत्कीर्य प्रथमस्थितौ द्वितीयस्थितौ च वर्तमान उदीरणाप्रयोगेण यत्प्रथमस्थितिगत दलिक समाकृष्यो-
 दये प्रक्षिपति सा उदीरणा । यत्पुनर्द्वितीयस्थिते, सकाशाद्दुदीरणाप्रयोगेणैव दलिक समाकृष्योदये प्रक्षिपति सा उदी-
 रणापि पूर्वसूरिजिर्विशेषप्रतिपत्त्यर्थमागाल इत्युच्यते । उदयोदीरणान्या च प्रथमस्थितिमनुभवन् तावद्गतो यावदावलि-
 काद्य शेष तिष्ठति । तस्मिन् स्थिते आगालो व्यवहियते । तत उदीरणैव केवला प्रवर्तते, सापि तावद्यावदावलिकाशेषो
 न जवति, आवलिकाया तु शेषीजूतायामुदीरणापि निवर्तते, तत केवलेनैवोदयेनावलिकामात्रमनुभवति । आवलिका-
 मात्रचरमसमये च द्वितीयस्थितिगत दलिकमनुजागजेदेन त्रिधा करोति । तद्यथा—सम्यक्त्वं सम्यग्मिथ्यात्व मिथ्यात्व चेति ।

उक्तं च कर्मप्रकृतिचूर्णौ—“ चरमसमयमिच्छदिष्ठी सेत्र काले उवसमसम्मदिष्ठी होहिई ताहे विश्यठिइं तिहाणुजागं करेइ । तं जहा—सम्मत्तं सम्मामिच्छत्तं मिच्छत्तं चेति । ” स्थापना । ततोऽन्तरसमये मिथ्यात्वस्योदयाच्चावादौपशमिकं सम्यक्त्वमवाप्नोति । उक्तं च कर्मप्रकृतौ—“ मिच्छत्तुदए खीणे लहइ संमत्तमोवसमियं सो । लंजेण जस्स लप्पइ आयहियमद्वप्पुवं जं । ” अन्यत्राप्युक्तं—“ जात्यन्धस्य यथा पुंसश्चक्षुर्दाज्ञे शुभोदये । सहर्शनं तथैवास्य सम्यक्त्वे सति जायते ॥ १ ॥ आनन्दो जायतेऽत्यन्तं सात्त्विकोऽस्य महात्मनः । सद्ब्रह्माध्यपगमे यद्ब्रह्माधितस्य सदौपधात् ॥ २ ॥ एष च प्रथमसम्यक्त्वलाज्ञो मिथ्यात्वस्य सर्वोपशमनाद्भवति । उक्तं च “ सम्मत्तपढमलंज्ञो सवोवसमा ” इति सम्यक्त्वं चेदं प्रतिपद्यमानः कश्चिद्देशविरतिसहितं प्रपद्यते, कश्चित्सर्वविरतिसहितं । उक्तं च पंचसंग्रहे—“ सम्मत्तेणं समगं सबं देसं च कोवि पडिवजे ” । बृहत्तकबृहत्चूर्णवप्युक्तं—“ उवसमसम्मदिष्ठी अंतरकरणे ठिउ कोइ देसविरइं पि लहेइ । कोइ पमत्तापमत्तजावं पि, सासायणो पुण न किं पि लहेइ त्ति ” । ततो देशविरतप्रमत्ताप्रमत्तसंयतेष्वपि मिथ्यात्वमुपशान्तं लज्यते । संप्रति वेदकसम्यग्दृष्टेस्त्रयाणामपि दर्शनमोहनीयानामुपशमनाविधिरुच्यते—इह वेदकसम्यग्दृष्टिः संयमे वर्तमानः सन्न-

१ चरमसमयमिथ्यादृष्टिरसौ भविष्यति भविष्यति औपशमिकसम्यग्दृष्टिस्तदा द्वितीयस्थितिं त्रिधानुभागं करोति, तद्यथा सम्यक्त्वं सम्यग्मिथ्यात्वं मिथ्यात्वं च । २ मिथ्यात्वोदये क्षीणे लभते सम्यक्त्वमौपशमिकं सः । लाभेन तस्य लभ्यत आत्महितमलब्धपूर्व यत् ॥ १ ॥ ३ सम्यक्त्वप्रथमलाभः सर्वोपशमात् (मिथ्यात्वस्येति प्रकृतं) ४ सम्यक्त्वेन समं सर्वविरतिं देशविरति च कोपि प्रतिपद्येत । ५ औपशमिकसम्यग्दृष्टिरंतरकरणे स्थितः कश्चित् देशविरतिमपि लभते, कश्चित् प्रमत्ताप्रमत्तत्वमपि, सास्वादनः पुनर्न किमपि लभते ।

न्तर्मुहूर्तमात्रेण कालेन दर्शनत्रितयमुपशमयति, उपशमयतश्च करणत्रिकादिविधिर्यथा कर्मप्रकृतिटीकाया तथा वेदि-
 तव्यः । एवमुपशान्तदर्शनमोहनीयत्रिकश्चारित्रमोहनीयमुपशमयितुकामः पुनरपि यथाप्रवृत्तादीनि त्रीणि करणानि
 करोति । करणानां च स्वरूपं प्राग्बत्, केवलमिह यथाप्रवृत्तकरणमप्रमत्तगुणस्थानके ऽप्यव्य, अपूर्वकरणमपूर्वकरणगुण-
 स्थानके, अनिवृत्तिकरणमनिवृत्तिकवादरसंपरायगुणस्थानके । अत्रापि स्थितिघातादयः पूर्ववदेव प्रवर्तन्ते, नवरमिह
 सर्वासामशुचप्रकृतीनामवध्यमानानां गुणसक्रमः प्रवर्तते इति वक्तव्यं । अपूर्वकरणाद्वायाश्च संख्येयतमे जागे गते सति
 निजाप्रचक्षयोर्वन्धव्यवहृदः । ततः प्रचक्षुषु स्थितिखरुसहस्रेषु गतेषु सत्सु अपूर्वकरणाद्वायाः संख्येया जागा गता ज्वन्ति
 एकोऽवशिष्यते । अत्र चान्तरे देवगतिदेवानुपूर्वीपंचेन्द्रियजातिवैक्रियशरीरवैक्रियागोपागाहारकशरीराहारकागोपागतै-
 जसकार्मणसमचतुरस्रार्णचतुष्कागुरुलघूपघातपराघातोद्वासत्रसवादरपर्याप्तप्रत्येकप्रशस्तविहायोगतिस्थिरशुचसुचगसुस्वरा-
 देयनिर्माणतीर्थकरसङ्गितानां त्रिशतं प्रकृतीनां बन्धव्यवहृदः । ततः स्थितिखंडपृथक्त्वे गते सत्यपूर्वकरणाद्वायाश्चरमस-
 मये हास्यरतिजयजुगुप्सानां बन्धव्यवहृदः, हास्यरत्यरतिशोकजयजुगुप्सानामुदयव्यवहृदः सर्वकर्मणां देशोपशमना
 निघत्तिनिकाचनाकरणव्यवहृदश्च । ततोऽनन्तरसमयेऽनिवृत्तिकरणे प्रविशति, तत्रापि स्थितिघातादीनि पूर्ववत्करोति ।
 ततोऽनिवृत्तिकरणाद्वाया संख्येयेषु जागेषु गतेषु सत्सु दर्शनसप्तकशेषाणामेकविंशतिमोहनीयप्रकृतीनामन्तरकरण
 करोति । तत्र चतुर्णां सज्वलनानामन्यतमस्य वेद्यमानस्य सज्वलनस्य त्रयाणां च वेदानामन्यतमस्य वेद्यमानस्य वेदस्य
 प्रथमा स्थितिः स्वोदयकालप्रमाणा, शेषाणां त्वेकादशकपायाणामष्टानां च नोकपायाणामावलिकामात्र । स्वोदयकाल-

प्रमाणं च चतुर्णां संज्वलनानां त्रयाणां च वेदानामिदं—स्त्रीवेदनपुंसकवेदयोरुदयकालः सर्वस्तोकः, स्वस्थाने च परस्परं
 तुल्यं । ततः पुरुषवेदस्य संख्येयगुणः, ततः संज्वलनक्रोधस्य विशेषाधिकः, ततः संज्वलनमानस्य विशेषाधिकः, ततः
 संज्वलनमायाया विशेषाधिकः, ततः संज्वलनलोचस्य विशेषाधिकः । इहानिवृत्तिकरणे बहु वक्तव्यं, तच्च ग्रन्थगौरव-
 जयान्नोच्यते, केवलं विशेषार्थिना कर्मप्रकृतिटीका निरीक्षितव्या । अन्तरकरणं च कृत्वा, ततो नपुंसकवेदमन्तर्मुहूर्त-
 मात्रेणोपशमयति, ततोऽन्तर्मुहूर्तमात्रेण स्त्रीवेदं, ततोऽन्तर्मुहूर्तमात्रेण हास्यादिषट्कं, तस्मिंश्चोपशान्ते तस्मिन्नेव समये
 पुरुषवेदस्य बन्धोदयोदीरणव्यवहृदः, ततः समयोनावलिकादिकेन पुरुषवेदमुपशमयति । ततो युगपदन्तर्मुहूर्तमात्रेणा-
 प्रत्याख्यानावरणप्रत्याख्यानावरणक्रोधावुपशमयति, तदुपशान्तौ च तत्समयमेव संज्वलनक्रोधोदयोदीरणव्यवहृदः,
 ततः समयोनावलिकादिकेन संज्वलनक्रोधमुपशमयति । ततोऽन्तर्मुहूर्तमात्रेणाप्रत्याख्यानावरणप्रत्याख्यानावरणमानौ
 युगपदुपशमयति, तदुपशान्तौ च तत्समयमेव संज्वलनमानस्य बन्धोदयोदीरणव्यवहृदः, ततः समयोनावलिकादिकेन
 संज्वलनमानमुपशमयति । ततो युगपदन्तर्मुहूर्तमात्रेणाप्रत्याख्यानावरणप्रत्याख्यानावरणमाये उपशमयति, तदुपशान्तौ
 च तत्समयमेव संज्वलनमायाया बन्धोदयोदीरणव्यवहृदः, ततः समयोनावलिकादिकेन संज्वलनमायामुपशमयति । ततो
 युगपदप्रत्याख्यानावरणप्रत्याख्यानावरणलोचावुपशमयति, तत्समयमेव संज्वलनलोचस्य बन्धोदयोदीरणव्यवहृदः, ततः
 संज्वलनलोचमुपशमयन्स्त्रिधा करोति, द्वौ जागौ युगपदुपशमयति, तृतीयजागं संख्येयखंरानि करोति, तान्यपि पृथक्
 पृथक् कालजेदेनोपशमयति, पुनः संख्येयानां खंरानां किट्टीत्यपरपर्यायाणां चरमखंरुमसंख्येयानि खंडानि सूक्ष्मकिट्टी-

तगरण्यायापि करोति, तत समये नमये एकैकं खडमुपशमयतीति । इह च दर्शनसप्तके उपशान्ते निवृत्तिमादरोऽजि-
 भीयते, तत ऊर्ध्वमनिवृत्तिमादरो यावद्भोभस्यासख्येयान्तिमचरमराडमिति । प्ररूपिता मोहनीयस्याष्टाशित्तेदजिन्न-
 स्यात्पुपशमना । सप्रति गायार्थो विप्रियते-इहोपशमश्रेणिप्रारजको जयत्यप्रमत्तसयत एव । अन्ये तु प्रतिपादयन्ति—
 अदिरतदेशविरतप्रमत्ताप्रमत्तनयतानामन्यतम इति । श्रेणिपरिसमाप्तो चाविरतदेशविरतप्रमत्ताप्रमत्तसंयतानामन्यतमो
 नरति, न च प्रथम युगपत् 'अण च्छि' अनन्तानुबन्धिन क्रोधमानमायालोचानुपशमयति । ततो दर्शन दर्शस्तं दर्शं
 मिथ्यातासम्यग्मिथ्यात्वनन्यदर्शनं युगपदुपशमयति, ततोऽनुदीर्णमपि नपुसकवेद । यदि पुरुषः प्रारंजकस्तत प्रथमं
 नपुसकवेद, ततः पश्चात् स्त्रीवेद, ततः पद् हास्यरत्यरतिशोकजयजुगुप्साद्वक्षण, ततः पुरुषवेद । अथ स्त्री प्रारजिका
 ततः प्रथम नपुंसकवेदं, ततः पुरुषवेद, ततः पद्, ततः स्त्रीवेदमिति । अथ नपुसक एव प्रारंजकस्ततोऽसावनुदीर्णमपि
 प्रथम स्त्रीवेदमुपशमयति, ततः पुरुषवेद, ततः पद्, ततो नपुसकवेदमिति । पुनश्च र्वा र्वा क्रोधाद्यापेकान्तरितौ सज्यख-
 नविशोकक्रोधाद्यन्तरितौ सदृशी तुष्यावुपशमयति । अयमर्थ -अप्रत्याख्यानावरणप्रत्याख्यानावरणक्रोधौ सदृशौ क्रोध-
 षेन युगपत् उपशमयति, तत सज्यखनक्रोधमेकाकिन । ततोऽप्रत्याख्यानावरणप्रत्याख्यानावरणमानौ युगपदुपशम-
 यति, तत सज्यखनमान । ततोऽप्रत्याख्यानावरणप्रत्याख्यानावरणमाये युगपदुपशमयति, ततः सज्यखनमाया । ततो-
 ऽप्रत्याख्यानावरणप्रत्याख्यानावरणलोचौ युगपदुपशमयति, तत सज्यखनलोचमिति । स्थापना चेथ । ननु सज्यखना-
 शीना युक्त उपशम , अनन्तानुबन्धिना तु दर्शनप्राप्तापेनोपशमितत्पान्न युज्यते, न, दर्शनप्रतिपत्तां तेषा ह्योपशमादिह

चोपशमादित्यविरोध इति । आह-क्षयोपशमोपशमयोः कः प्रतिविशेषः ? उच्यते-क्षयोपशमो ह्युदीर्णस्य क्षयोऽनुदी-
 र्णस्य च विपाकानुज्ञवापेक्षयोपशमः, प्रदेशानुज्ञवतस्तु उदयोऽस्त्येव, उपशमे तु प्रदेशानुज्ञवोऽपि नास्तीति । यदाह
 ज्ञाप्यपीयूषपाथोधिः-“वेणु संतकम्मं खण्वसमिण्णत्थ नाणुजावं सो । उवसंतकसाजं पुण वेणु न संतकम्मं पि ॥ १ ॥”
 अन्यत्राप्युक्तं-“उवसंतं कम्मं जं न तजं कहेणु न देणु उदए वि । न य गम्मई परपगइं न चेव उक्कणुए तं तु ॥ १ ॥”
 अस्याहरगमनिका-सर्वोपशमेन यदुपशान्तं मोहनीयं कर्म, अन्यस्य सर्वोपशमायोगात् “सधोवसमो मोहस्स चेव” इति
 वचनात्, न तदपकर्षति न तदपवर्तनाकरणेन स्थितिरसाच्यां हीनं करोतीत्यर्थः । अपिशब्दस्य जिन्नक्रमत्वान्नाप्युदये
 तद्ददाति नापि तद्देदयतीत्यर्थः । उपलक्षणात्तदविनाज्ञाविन्यामुदीरणायामपि न ददातीत्यपि मन्तव्यं । न च वध्यमा-
 नसजातीयरूपां परप्रकृतिं संक्रमकरणेन गमयति संक्रमयति । न च तत्कर्मापशान्तं सद्रुत्कर्षयति उधर्तनाकरणेन स्थिति-
 रसाच्यां वृद्धिं नयति, निधत्तिनिकाचनायास्तु प्रागपूर्वकरणकाल एव निवृत्तत्वान्नेहोपशान्तत्वेन तन्निषेधः क्रियते इति ।
 आह-संयतस्यानन्तानुबन्धिनामुदयो निषिद्धस्तत्कथमुपशम इत्युच्यते-स ह्यनुज्ञागकर्मांगीकृत्य, न तु प्रदेशकर्मेति ।
 तथा चाच्यधायि परमगुरुणा-जीवेणं जंते सयंकडं कम्मं वेणु ? गोयमा ! अत्थेगइयं वेणु अत्थे गइयं न वेणु ।

१ वेदयति सत्कर्म क्षायोपशमिकोऽत्र नानुभावं सः । उपशान्तकषायः पुनर्वेदयति न सत्कर्मापि । २ जीवो भदन्त स्वयंकृतं कर्म वेदयति ?
 गौतमास्त्येकं किंचिद्वेदयति । एककं न वेदयति तत्केनार्थेन (इति) पृच्छा गौतम द्विविधं कर्म प्रज्ञप्तं तद्यथा प्रदेशकर्म चानुभागकर्म च
 तत्र यदनुभागकर्म तदस्त्येककं वेदयति एककं (च) न वेदयति ।

मे केण्ठेण पुढा ? गोयमा ! इविहे कम्मे पन्नत्ते, त जहा-एएसकम्मे य अणुजागकम्मे य, तन्न ए जं अणुजागकम्म तं
 अत्येगइय पेइ अत्येगइयं न वेपइ" इत्यादि । ततश्च प्रदेशकर्मानुभवोदयस्येहोपशमो इष्टव्य । आह-यद्येव सयत-
 स्थानन्तानुबन्धुदयतः कथं दर्शनविधातो न जवतीत्युच्यते-प्रदेशकर्माणो मन्दानुजावत्वात् । तथा कस्यचिदनुजागक-
 र्मानुजावोऽपि नात्यन्तमपकाराय जवन्नपलज्यते । यथा सपूर्णमत्यादिचतुर्ज्ञानिनस्तदावरणोदय इति । तत सूक्ष्मलोच-
 चरमकिट्टुपशमे सज्जलनलोच उपशान्तो जवति, तत्समयमेव च ज्ञानावरणपचकदर्शनावरणचतुष्कान्तरायपंचकयश-
 कीर्त्युच्चैर्गोत्राणा वन्धव्यवभेदः, ततोऽनन्तरसमयेऽसावुपशान्तकपायो जवति, स च जघन्येनैक समयमात्रमुत्कर्षेण त्वन्त-
 मुहूर्तं कालं यावत्, तत ऊर्ध्वं नियमादसौ प्रतिपतति । प्रतिपातश्च द्विधा-जवह्येणाद्वा ह्येण च । तत्र जवह्यो जवह्येण
 धियमाणस्य, अद्वाह्य उपशान्ताद्वाया समाप्ताया । अद्वाह्येण च प्रतिपतन् यथैवारूढस्तथैव प्रतिपतति । यत्र यत्र
 वन्धोदयोदीरणा व्यञ्जिन्नास्तत्र तत्र पतता सता ते आरज्यन्त इति यावत् । प्रतिपतश्च तावत्प्रतिपतति यावत्प्रमत्त-
 सयतगुणस्थानक । कश्चित् पुनस्ततोऽप्यधस्तन गुणस्थानकद्वयं याति, कोऽपि सास्वादनजावमपि, यः पुनर्जवह्येण प्रति-
 पतति स प्रथमसमय एव सर्वाण्यपि वन्धनादीनि करणानि प्रवर्तयतीति शेषः । उत्कर्षतश्चैकस्मिन् जवे द्वौ वारावुपश-
 मश्रेणिं प्रतिपद्यते, तस्य नियमात्तस्मिन् जवे रूपकश्रेण्यजावः । यः पुनरेकं वारं प्रतिपद्यते तस्य रूपकश्रेणिर्जवेदपि ।
 उक्तं च सप्ततिकाचूर्णा-“जो इवारे उवसमसेढि पक्खिज्जाइ तस्स नियमा तंमि जवे खवगसेढी नत्थि, जो इक्कसि उव-

१ यो द्वे वारे उपशमश्रेणिं प्रतिपद्यते तस्य नियमात्तस्मिन्मवे रूपकश्रेणिर्नास्ति, यः सकृदेवोपशमश्रेणिं प्रतिपद्यते तस्य भवेत्क्षपकश्रेणिः ।

समसेढिं पन्निवज्जइ तस्स खवगसेढी हुज्ज ति” । एष कामग्रन्थिकाजिप्रायः । सिद्धान्ताजिप्रायेण त्वेकस्मिन् जवे एका-
मेव श्रेणिं प्रतिपद्यते । उक्तं च कटपाध्ययने—“एवं अप्परिवन्नि ए सम्मत्ते देवमाणुयजम्मेसु । अन्नयरसेढिवज्जं एगजवेणं
च सवाइं ॥ १ ॥ ” सर्वाणि सम्यक्त्वदेशविरत्यादीनि । अन्यत्राप्युक्तं—“मोहोपशम एकस्मिन् जवे विः स्यादसंततः ।
यस्मिन् जवे तूपशमः ह्यो मोहस्य तत्र न ॥ १ ॥ ” इति ॥ ए७ ॥

तदेवमज्जिहिता सप्रपंचमुपशमश्रेणिः, संप्रति ह्यपकश्रेणिमज्जिधित्सुराह—

अणमिड्ढामीसंसम्मं तिआउइगविगलथीणतिगुज्जोयं । तिरिनरयथावरडुगं साहारायवअरुनपुत्थीएण

टीका—इह ह्यपकश्रेणिप्रतिपत्ता मनुष्यो वर्षाष्टकस्योपरि वर्तमानोऽविरतादीनामन्यतमोऽत्यन्तं विशुद्धपरिणाम उत्त-
मसंहननस्तत्र पूर्वविदप्रमत्तः शुक्लध्यानोपगतोऽपि प्रतिपद्यते । अपरे तु धर्मध्यानोपगत एवेति । प्रतिपत्तिक्रमश्चायं—अवि-
रतो देशविरतः प्रमत्तसंयतोऽप्रमत्तसंयतो वा प्रथममन्तर्मुहूर्तेन ‘अण ति’ अनन्तानुबन्धिनः क्रोधमानमायादोचान्
युगपत् ह्यपयति । तदनन्ततमजागं तु मिथ्यात्वे प्रक्षिप्य ततो मिथ्यात्वं सहैव तदंशेन युगपत् ह्यपयति । यथा ह्यति-
संचृतो दावानलः खट्वर्धदग्धेन्धन एवेन्धनान्तरमासाद्योजयमपि दहति, एवमसावपि ह्यपकस्तीव्रशुचपरिणामत्वात्
सावशेषमन्यत्र प्रक्षिप्य ह्यपयतीति । एवं पुनः ‘मीसं ति’ सम्यग्मिथ्यात्वं ह्यपयति, ततोऽनेनैव क्रमेण सम्यक्त्वं ह्यप-
यति, सम्यक्त्वस्य च चरमस्थितिखंभे उत्कीर्णे सति असौ ह्यपकः कृतकरण इत्युच्यते । अस्यां च कृतकरणाद्यायां वर्त-

१ एवमपरिपतिते सम्यक्त्वे देवमनुष्यजन्मनोः । अन्यतरश्रेणिवर्जमेकभवेन च सर्वाणि (प्रतिपद्यते) ।

मानं कश्चित्कालमपि कृत्वा चतसृणा गतीनामन्यतमस्या गतावुत्पद्यते, खेश्यायामपि च पूर्वं शुक्लत्रेदयामासीत्, सप्र-
त्यन्यतमस्या गच्छति । तदेव प्रस्थापको मनुष्यो निष्ठापकश्चतसृष्वपि गतिषु ज्वति । उक्तं च—“पञ्चवगो उ मणुस्तो निष्ठ-
रगो चउसु वि गर्इसु ।” इह यदि वद्वायु रूपाकश्रेणिमारजतेऽनन्तानुबन्धिना च ह्यादनन्तर मरणसञ्जवतो व्युपर-
मति, तत कदाचिन्मिथ्यात्वोदयाद्भूयोऽप्यनन्तानुबन्धिन उपचिनोति तद्बीजस्य मिथ्यात्वस्याविनाशात् । क्षीणमिथ्या-
दर्शनस्तु नोपचिनोति बीजाजावात् । क्षीणसप्तकस्त्वप्रतिपतितपरिणामोऽप्ययं त्रिदशोत्पद्यते । प्रतिपतितपरिणामस्तु
नानापरिणामसञ्जवाद्यथापरिणाममन्यतमस्या गतावुत्पद्यते । उक्तं च—“वैश्राज पडिवन्नो पढमकसायस्कए जइ मरिजा ।
तो मिन्नत्तोदयत्तं चिणिज्ज जूत्तं न खीणमि ॥ १ ॥ तमि मत्तं जाइ दिव तप्परिणामो य सत्तए खीणे । उवरयपरिणामो-
पुण पत्ता नाणामग्गत्तं ॥ २ ॥” वद्वायुष्कोऽपि यदि तदानीं कालं न करोति तथापि सप्तके क्षीणे नियमादवतिष्ठते,
न तु चारित्रमोहनीयरूपकाय यत्नमारजते । उक्तं च—“वैश्राज पडिवन्नो नियमा खीणंमि सत्तए चाइ ति” । आह पर-
ननु मिथ्यादर्शनादिह्ये किमसावदर्शनो जायत उत नेति ? उच्यते—सम्यग्दृष्टिरेवासौ । आह—ननु सम्यग्दर्शनपरिह्ये
कुत सम्यग्दृष्टित्वं ? उच्यते—निर्मदनीयकृतकोऽवकल्पा अपनीतमिथ्यात्वजावा मिथ्यात्वपुजला एव सम्यग्दर्शन, तत्परिह्ये

१ प्रस्थापको मनुष्यो निष्ठापकश्चतसृष्वपि गतिषु । २ वद्वायु प्रतिपन्न प्रथमकपायक्षये यदि त्रियेत । तदा मिथ्यात्वोदयतश्चिनुया
द्भूयो न क्षीणे । ३ तस्मिन्मृतो याति दिव तत्परिणामश्च सप्तके क्षीणे । उपरतपरिणाम पुन पश्चान्नानागती । ३ वद्वायुष्क प्रतिपन्नो नियमात्क्षीणे
सप्तके तिष्ठति ।

च तत्त्वश्रद्धानलक्षणपरिणामाप्रतिपातात् प्रत्युत श्लक्षणात्रपटलापगमे चक्षुर्दर्शनवद्विशुद्धतरापत्तेः । यदाह ज्ञाप्यसुधांज्ञो-
निधिः—“क्षीणंमि दंसणति ए किं होइ तउं तदंसणाईउं । जन्नइ सम्महिठी सम्मत्तखए कउं सम्मं ॥ १ ॥ निवदिय-
मयणकुहवरूवं मिहत्तमेव सम्मत्तं । खीणं न उ जो जावो सद्दहणादरकणो तस्स ॥ २ ॥ सो तस्स विसुद्धयरो जाय-
इ संमत्तपुग्गलरकयउं । दिठि व सएहसुद्धपुग्गलविगमे मणूसस्स ॥ ३ ॥ यदि वा—जह सुद्धजलाणुगयं दुग्धं सुद्धं जल-
रकए सुतरं । सम्मत्तसुद्धपुग्गलपरिक्कए दंसणं एवं ॥ ४ ॥ तम्मि य तइयचउत्थे जवंमि सिधंति खइयसम्मत्ते । सुरनर-
यजुगलिसु गर्इ इमं तु जिणकालियनराणं ॥ ५ ॥ ” तदेवं सप्तकक्षयोऽविरतसम्यग्दृष्टौ देशविरते प्रमत्तसंयतेऽप्रमत्त-
संयते वा प्राप्यते । यदि पुनरवज्जायुः क्षपकश्रेणिमारजते ततः सप्तके क्षीणे नियमादनुपरतपरिणाम एव चारित्रमोहनी-
यरूपणाय यत्नमारजते । उक्तं च ज्ञाप्यकृता—“इयरो अणुवरउंच्चिय सयत्तिं सेठिं समाणेइ । ” तत्र यः सकलश्रेणिं करोति
तस्य क्षपकस्य निजनिजजने सुरनारकतिर्यगायुस्त्रयं व्यवह्विन्नमेव । उक्तं च—“सुरनरयतिरियआउं निययजने सब-

१ क्षीणे दर्शनत्रिके किं भवति स त्रिदर्शनातीतः । भण्यते, सम्यग्दृष्टिः, सम्यक्त्वक्षये कुतः सम्यक्त्वम् ॥ १ ॥ निर्मदनीकृतमदनको-
द्रवरूपं मिथ्यात्वमेव सम्यक्त्वम् । क्षीणं (तत्) न पुनस्तस्य यः श्रद्धालक्षणो भावः ॥ २ ॥ स तस्य विशुद्धतरो जायते सम्यक्त्वपुद्गल-
क्षयात् । दृष्टिरिव श्लक्षणाशुद्धात्रपटलविगमे मनुष्यस्य ॥ ३ ॥ अथवा शुद्धजलानुगतं दुग्धं शुद्धं जलक्षये सुतराम् । सम्यक्त्वशुद्धपुद्गलपरिक्षये
दर्शनमेवम् ॥ ४ ॥ तस्मिंश्च (सति) तृतीये चतुर्थे वा भवे सिद्ध्यति क्षायिकसम्यक्त्वे । सुरनारकयुग्मिषु गतिरिदं तु जिनकालीननराणां
॥ ५ ॥ २ इतरोऽनुपरत एव सकलां श्रेणिं समापयति । ३ सुरनारयतिर्यगायुषि निजकभवे सर्वजीवानां (क्षपकश्रेणिमतां) ।

जीवाणमिति" । एतदेवाह—'तिश्चाञ्च त्ति' देवायुर्नारकायुस्तिर्यगायुर्लक्षणमायुस्त्रय, स च ह्यपक स्वल्पसम्यग्दर्शनावशेष
एव 'अरु त्ति' अष्टप्रकृतीरप्रत्याख्यानावरणप्रत्याख्यानावरणकषायरूपा युगपत् ह्यपयितुमारजते । एतासु चार्धह्यपिता-
स्वेवान्तराले त्रयोदश नामप्रकृतीस्तिष्ठो दर्शनावरणप्रकृतीरुचयी षोडश प्रकृती ह्यपयति । तथाहि—'इगविगलेत्यादि'
'इग त्ति' एकेन्द्रियजाति, त्रिकशब्दस्य प्रत्येक सवन्धाद्विकलत्रिक धीन्द्रियत्रीन्द्रियचतुरिन्द्रियजातिलक्षणं, स्त्यानर्द्धि-
त्रिक निघ्नानिघ्नाप्रचलाप्रचलास्त्यानर्द्धिरूप, 'जोय त्ति' उद्योतनाम, द्विकशब्दस्य प्रत्येक सवन्धात्तिर्यग्द्विक तिर्यग्गतितिर्यगानु-
पूर्वीरूप, नरकद्विक नरकगतिनरकानुपूर्वीरूप, स्थावरद्विक स्थावरसूक्ष्माख्य, 'साहार त्ति' साधारणनाम, आतपनामेति ।
ततो यदष्टाना कषायाणा यावदवशिष्टं तत्क्षपयति, सर्वमिदमन्तर्मुहूर्तमात्रेण क्षपयति, एष सूत्रादेश । अन्ये पुनराहुः—
पोरुशकर्माण्येव पूर्वं क्षपयितुमारजते, केवलमपान्तरालेऽष्टौ कषायान् क्षपयति, पश्चात् पोरुश कर्माणीति, ततो 'नपु
त्ति' नपुसकवेद, तत स्त्रीवेदमिति ॥ एण ॥

उगपुंसंजलणादोनिहविग्धवरणस्कण नाणी । देविंदसूरिद्विहियं सयगमिणं आयसरण्ठा ॥ १०० ॥

टीका—ततः षट्क हास्यरत्यरतिशोकत्रयजुगुप्सालक्षणं, तत पुवेद खरुत्रय करोति, तत खरुत्रय युगपत्क्षपयति, तृती-
यखड तु सज्वलनक्रोधे प्रक्षिपति । पुरुषे प्रतिपत्तर्यय क्रमः । अथ स्त्री प्रारंजिका तत प्रथम नपुसकवेद क्षपयति, तत
पुरुषवेद, ततो हास्यादिषट्क, तत स्त्रीवेदं । अथ नपुसक प्रारजक ततोऽसावनुदीर्णमपि प्रथम स्त्रीवेद क्षपयति, तत
पुरुषवेद, ततो हास्यादिषट्क, ततो नपुसकवेद, ततः सज्वलनान् क्रोधमानमायालोचलक्षणान् प्रत्येकमन्तर्मुहूर्तमात्रकाले-

नोक्तेनैव न्यायेन ह्यपयति । श्रेणिपरिसमाप्तिकालोऽप्यन्तर्मुहूर्तमेव, अन्तर्मुहूर्तानामसंख्येयज्ञेदत्वात् । लोचनचरमखंरं तु संख्येयानि खंरानि कृत्वा पृथक् पृथक् कालज्ञेदेन ह्यपयति । चरमखंरं पुनरसंख्येयानि खंरानि करोति, तान्यपि समये समय एकैकं ह्यपयति । स्थापना चेयं । इह च क्षीणदर्शनसप्तको निवृत्तिवादर उच्यते, तत ऊर्ध्वमनिवृत्तिवादरो यावच्चरमलोचनखंडमिति, तत ऊर्ध्वमसंख्येयखंरानि ह्यपयन् सूक्ष्मसंपरायो यावच्चरमलोचनखण्डयः, तत ऊर्ध्वं यथाख्यातचारित्री, स च महाप्रतरणपरिश्रान्तवन्मोहसागरं तीर्त्वा विश्राम्यति, ततह्यद्वयस्थवीतरागत्वद्विचरमसमये 'दो निदत्ति' धे निजे निजाप्रचलादहणे ह्यपयति, ततश्चरमसमये 'विग्धवरणस्कएत्ति' विघ्नानि दानलाचनोगोपनोगवीर्यान्तरायलक्षणानि, 'वरणत्ति'प्राकृतत्वादाकारलोपे आवरणानि मतिज्ञानावरणश्रुतज्ञानावरणावधिज्ञानावरणमनःपर्यायज्ञानावरणकेवलज्ञानावरणचक्षुर्दर्शनावरणाचक्षुर्दर्शनावरणावधिदर्शनावरणकेवलदर्शनावरणलक्षणानि नव । ततो विघ्नानि चावरणानि च विघ्नावरणानि तेषां ह्ये निर्मूलोद्भेदेन ज्ञानी केवलज्ञानी जवति । यदाहुः श्रीमदाराध्यपादाः—“चरमे नाणावरणं पंचविहं दंणसं चउवियप्पं । पंचविहमंतरायं खवइत्ता केवली होइ ॥ १ ॥ ” इदमुक्तं जवति—अविरतादीनामन्यतरः प्रथमसंहननः सुविशुद्धपरिणामः ह्यपकश्रेणिमारूढो गुणस्थानक्रमेणानन्तानुबन्धादीनुक्तप्रकारेण ह्यपयन् यावत्क्षीणमोहचरमसमये-विघ्नपंचकज्ञानावरणपंचकदर्शनावरणचतुष्कं ह्यपयित्वा सर्वसंख्यया तु ज्ञानावरणपंचकदर्शनावरणनवकमोहनीयाष्टाविंशतिआयुस्त्रिकनामप्रकृतित्रयोदशकान्तरायपंचकलक्षणास्त्रिपष्टिप्रकृतीः ह्यपयित्वा केवलज्ञानी जवति । स च जगवान्

१ चरमे ज्ञानावरणं पंचविधं दर्शनं चतुर्विकल्पं । पंचविधमंतरायं क्षपयित्वा केवली भवति ।

जवस्थकेयली लोकमलोक सर्वे सर्वात्मनाऽविकलविमलकेवलेन पश्यति । न हि तदस्ति ज्वन्नविष्यद्वा यज्ञगयान्न
 पश्यति । यदाहु श्रीमदाराध्यपादा—“सजिन्न पासंतो लोगमलोक च सबलं सब । त नत्थि जं न पासइ जूय जव
 जविस्त च ॥ १ ॥” इत्यञ्जुतश्च स सयोगिकेवली जघन्यतोऽन्तर्मुहूर्तमुत्कर्षतो देशोना पूर्वकोटीं विहृत्यायोगिकेवलि-
 गुणस्थानकमारुह्य तद्विचरमसमये घाससतिप्रकृतीस्तच्चरमसमये तयोदशप्रकृतीश्च रूपधित्वा शिवमचलमरुजमक्षयमव्या-
 वाधममन्दानन्दरत्नसारमासादयतीति । उक्ता रूपकश्रेणित्तज्ञाने च व्याख्याता “नमिय जिण धुववधोदयसता” इत्या-
 दिघारगाया । सप्रति शतगाथाप्रमाणत्वेन यथार्थनामक शतकशास्त्र समर्थयन्नाह—‘देविदसूरिद्विहियं सयगमिण आय-
 सरणं चित्ति’ देवेन्द्रसूरिणा करालकलिकालपातालतलावमङ्गविशुद्धधर्मधुरोद्धारणधुरीणश्रीमङ्गलचन्द्रसूरिचरणसरसीरुह-
 चचरीककल्पेन लिखितमहूरविन्यासीकृत कर्मप्रकृतिपञ्चसग्रहवृहत्तकादिशास्त्रेभ्य इति शेष । किमित्याह—शतक शत-
 गाथाप्रमाणमिदमधुनैव व्याख्यातस्वरूप । किमर्थमित्याह—आत्मस्मरणार्थमात्मस्मृतिनिमित्तमिति ॥ १०० ॥

विष्णोरिव यस्य विज्ञो पदत्रयी व्यानशे जगन्निखिलम् । शतमखशतकप्रणत स श्रीवीरो जिनो जयतु ॥ १ ॥

कुदोज्ज्वलकीर्तिंजर सुरजीकृतसकलविष्टपाज्ञोग । लब्धिशतसिन्धुजलधि श्रीगौतमगणधर पातु ॥ २ ॥

तदनु सुधर्मस्वामी जवूप्रजवादयो मुनिवरिष्ठा । श्रुतजलनिधिपारीणा चूयास श्रेयसे सन्तु ॥ ३ ॥

क्रमात्प्राप्तपाचार्यैत्यजिख्या जिह्नुनायका । समञ्ज्वन् कुले चान्धे श्रीजगच्चन्द्रसूरय ॥ ४ ॥

१ सपूर्णं पश्यन् लोकमलोक च सर्वत सर्वम् । तत्रास्ति यन्नपश्यति भूत भवद्भविष्यद्वा ।

जगज्जनितबोधानां तेषां शुद्धचरित्रिणाम् । विनेयाः समजायन्त श्रीमद्देवेन्द्रसूरयः ॥ ५ ॥
स्वान्ययोरुपकाराय श्रीमद्देवेन्द्रसूरिणा । स्वोपज्ञशतकटीका सुबोधेयं विनिर्ममे ॥ ६ ॥
विवुधवरधर्मकीर्तिश्रीविद्यानन्दसूरिमुख्यबुधैः । स्वपरसमयैककुशलैस्तदैव संशोधिता चेयम् ॥ ७ ॥
यज्ञदितमदृपमतिना सिद्धान्तविरुद्धमिह किमपि शास्त्रे । विघ्नस्तिस्तत्त्वज्ञैः प्रसादमाधाय तन्नोध्यम् ॥ ८ ॥
स्वोपज्ञशतकटीकां कृत्वेमां यन्मयार्जितं सुकृतम् । ध्रुववन्धादिविमुक्तः समस्तु सर्वोऽपि तेन जनः ॥ ९ ॥

॥ इति श्रीमद्देवेन्द्रसूरिविरचिता स्वोपज्ञशतकटीका ॥

श्रीकर्मग्रंथः पंचमः सटीकः समाप्तः

अथ षष्ठः कर्मग्रन्थ -सटीकः.

ॐ सर्वविदे नमः ।

अशेषकर्माशतमःसमूहद्वयाय ज्ञास्वानिव दीप्ततेजा ।

प्रकाशिताशेषजगत्स्वरूपं प्रभु स जीयाज्जिनवर्धमानः ॥ १ ॥

जीयाज्जिनेशसिद्धान्तो मुक्तिकामप्रदीपनः । कुश्रुत्यातपतप्ताना सान्द्रो मलयमारुतः ॥ २ ॥

चूर्णयो नावगम्यन्ते सप्ततेर्मन्दबुद्धिभिः । ततः स्पष्टावबोधार्थं तस्याष्टीकां करोम्यहम् ॥ ३ ॥

अहर्निश चूर्णविचारयोगान्मन्दोऽपि शक्तो विवृति विधातुम् ।

निरन्तरं कुत्रनिक (घ) र्पयोगाद्वापि कूपे समुपैति घर्षीम् ॥ ४ ॥

इह यद्वास्त्र प्रकरण वा सर्वविन्मूल तत्प्रेक्षावतामुपादेय जवति, नान्यत् । ततः सप्ततिकाख्य प्रकरणमारजमाण
आचार्यं प्रेक्षावता प्रकरणनिषये उपादेयबुद्धिपरिग्रहार्थं प्रकरणस्य सर्वविन्मूलता, तथा सर्वविन्मूलत्वे (ऽपि) न प्रेक्षापू-

ननु बन्धोदयसत्प्रकृतिस्थानानां संक्षेपोऽज्जिधातव्यः किं प्रत्येकमाहोस्वित्संवेधरूपः ? उच्यते, संवेधरूपः, तथा चामुमेव संवेधरूपं संक्षेपं विवक्षुः शिष्यान् प्रश्नं कारयति—

कश्च बंधंतो वेद्यश्च कश्च कश्च वा पयस्सिंसंतगाणाणि । मूलुत्तरपगईणं जंगविगप्पा उ बोधवा ॥ २ ॥

टीका—कतिशब्दः परिमाणपृष्ठायां । कति कर्मप्रकृतीर्वेदयते, कति वा तथावध्नतो वेदयमानस्य च प्रकृतिसत्कर्मस्थानानि प्रकृतिसत्तास्थानानि ? । एवं शिष्यैः प्रश्ने कृते सत्याचार्योऽस्मिन् विषये जंगजादमनेकप्रकारं वचोमात्रेण यथावत्प्रतिपादयितुमशक्यं जानानः सामान्येन प्रत्युत्तरमाह—मूलेत्यादि । मूलप्रकृतिषु ज्ञानावरणदर्शनावरणादिरूपासु, उत्तरप्रकृतिषु च मतिज्ञानावरणश्रुतज्ञानावरणादिरूपासु, उज्जयीषु च वक्ष्यमाणस्वरूपासु प्रत्येकं बन्धोदयसत्तासंबन्धमधिकृत्य चिन्त्यमानासु बहवो जंगाः संजयन्ति । ते चास्मिन् प्रकरणे यथावत् वैविकत्येन प्रतिपाद्यमानाः सम्यग्बोद्धव्याः । तत्र मूलप्रकृतयोऽष्टौ । तद्यथा—ज्ञानावरणं, दर्शनावरणं, वेदनीयं, मोहनीयं, आयुः, नाम, गोत्रं, अन्तरायं च । तत्र ज्ञायते परिच्छिद्यते वस्तु अनेनेति ज्ञानं सामान्यविशेषात्मके वस्तुनि विशेषग्रहणात्मको बोधः, आव्रियतेऽनेनेत्यावरणं मिथ्यात्वादिसचिवजीवव्यापाराहतकर्मवर्गणान्तःपाती विशिष्टपुद्गलसमूहः, ज्ञानस्यावरणं ज्ञानावरणं ? । तथा दृश्यतेऽनेनेति दर्शनं, सामान्यविशेषात्मके वस्तुनि सामान्यग्रहणात्मको बोधः, तस्यावरणं दर्शनावरणम् २ । तथा वेद्यते आहादादिरूपेणानुचूयते यत्तद्देदनीयं, यद्यपि च सर्वं कर्म वेद्यते तथापि पङ्कजादिशब्दवद्देदनीयशब्दस्य रूढिविषयत्वात् सातासातरूपमेव कर्म वेदनीयमित्युच्यते न शेषम् ३ । तथा मोहयति सदसद्विवेकविकलं करोत्यात्मानमिति मोहनीयं, कृत्

"बहुलमिति" (५-१-२) वचनात्कर्तर्यनीय ४। तथा एति गत्रत्यनेन गत्यन्तरमित्यायु , यत्रा एति आगच्छति प्रतिबन्धकता
 स्वकृतकर्मायासनरकादिकुगतिनि (तिनि) ऋमितुमनसो जन्तोरित्यायु , उन्नयत्रापि उणादिको णुस् (इतो णित् एण्)।
 प्रत्ययः ५। तथा नामयति गत्यादिपर्यायानुन्नव प्रति प्रणयति जीवमिति नाम ६। तथा गूयते शब्दते उच्चा-
 यचै शब्दैरात्मा यस्मात्तत् गोवम् ७। तथा जीव दानादिक चान्तरा एति, न जीवस्य दानादिक कर्तुं ददातीत्यन्तरा-
 यम् ५। एता मूलप्रकृतयः । एतासु प्रथमतो बन्धोदयसत्ता अधिकृत्य प्रकृतिस्थानप्ररूपणा क्रियते । प्रकृतिस्थानेषु हि
 प्रथम प्ररूपितेषु सत्सु तदाश्रित सप्रेष प्ररूप्यमाण सुखेनैवावगन्तुं शक्यते । तत्र मूलप्रकृतीनामुक्तस्वरूपाणा बन्ध
 प्रतीत्य चत्वारि प्रकृतिस्थानानि तद्यथा-अष्टौ सप्त पद् एका च । तत्र सर्वप्रकृतिसमुदायोऽष्टौ, एतासा च बन्धोऽ-
 जघन्योत्कर्षणान्तर्मुहूर्तप्रमाणः, आयुषि हि बध्यमानेऽष्टाना प्रकृतीना बन्ध प्राप्यते, आयुषश्च बन्धोऽन्तर्मुहूर्तमेव कालं
 जयति न ततोऽप्यधिकम् । तथा ता एवाष्टावायुर्वर्जा सप्त, एतासा च बन्धो जघन्येनान्तर्मुहूर्तं यावत् उत्कर्षेण त्रय-
 र्विंशत्सागरोपमाणि पण्मासोनानि अन्तर्मुहूर्तौर्नपूर्वकोटिनिजागान्यधिकानि । तथा ता एवाष्टावायुर्मोहनीयवर्जा पद्,
 एतासा च बन्धो जघन्येनैक समय, तथाहि-एतासामुक्तस्वरूपाणा षणा प्रकृतीना बन्धः सूक्ष्मसपराये, स च उपशम-
 श्रेण्या कश्चिदेक समय जृत्वा द्वितीये समये जवक्ष्येण दिव गत सन्नविरतो जवति, अविरतत्वे चावश्यं सप्तप्रकृतीना
 बन्ध इति षणा बन्धो जघन्येनैकं समय यावत्, उत्कर्षेण त्वन्तर्मुहूर्तं सूक्ष्मसपरायगुणस्थानकृत्यान्तर्मुहूर्तप्रमाणत्वात् ।
 तथा मप्ताना प्रकृतीना बन्धव्यपञ्चेदे एकस्या वेदनीयरूपाया प्रकृतेर्वन्धः, स च जघन्येनैक समय, एकसमयता चोपश-

न्तमोहगुणस्थानकं यावत्, मोहनीये ह्रीणे सप्तानां, सा च ह्रीणमोहगुणस्थानके वेदनीयायुर्नामगोत्राणां सत्तायां
 अष्टानां सप्तानां चतसृणां वा सत्ता, तत्राष्टानां सप्तानां च ज्ञावना प्रागिव, चतसृणां सत्ता वेदनीयादीनामेव च, सा
 च सयोगिकेवद्विगुणस्थानके अयोगिकेवद्विगुणस्थानके च द्रष्टव्या ॥ २ ॥

संप्रति बन्धोदयसत्ताप्रकृतिस्थानानां परस्परं संवेधप्ररूपणार्थमाह—

अष्टविहसत्तबन्धगेषु अष्टेव उदयसंताइं । एगविहे तिविगप्पो एगविगप्पोः अबंधस्मि ॥ ३ ॥

टीका—अष्टविधबन्धकसप्तविधबन्धकषड्विधबन्धकेषु प्रत्येकमुदये सत्तायां चाष्टौ कर्माणि प्राप्यन्ते । कथमिति चेदु-
 च्यते, इहाष्टविधबन्धका अप्रमत्तान्ताः, सप्तविधबन्धका अनिवृत्तिवादरसंपरायपर्यवसानाः, षड्विधबन्धकाश्च सूक्ष्मसंप-
 रायान्ताः । एते च सर्वेऽपि सरागाः । सरागत्वं च मोहनीयोदयादुपजायते, उदये च सत्यवश्यं सत्ता । ततो मोहनी-
 योदये सत्तासंज्ञवात् । अष्टविधसप्तविधषड्विधबन्धकेष्ववश्यमुदये सत्तायां चाष्टौ प्राप्यन्ते । एतेन च त्रयो जंग्गा दर्शिताः ।
 तद्यथा—अष्टविधो बन्धः, अष्टविध उदयः, अष्टविधा सत्ता । एष विकल्प आयुर्वन्धकाले । एष च मिथ्यादृष्ट्यादीना-
 मप्रमत्तान्तानामवसेयो न शेषाणां, आयुर्वन्धासंज्ञवात् । तथा सप्तविधो बन्धोऽष्टविध उदयोऽष्टविधा सत्ता, एष विकल्प
 आयुर्वन्धाज्ञावे । एष च मिथ्यादृष्ट्यादीनामनिवृत्तिवादरसंपरायान्तानामवसेयः । तथा षड्विधो बन्धोऽष्टविध उदयो-
 ऽष्टविधा सत्ता, एष विकल्पः सूक्ष्मसंपरायाणाम् । ‘एगविहे तिविगप्पो त्ति’ एकविधे एकप्रकारे बन्धे एकस्मिन् केवले
 वेदनीये बध्यमाने इत्यर्थः । त्रिविकल्पमिति समाहारद्विगुत्वेऽप्यार्पत्वात्पुंस्त्वनिर्देशः त्रयो विकल्पा जवन्तीत्यर्थः ।

तद्यथा-एकविधो बन्धः सप्तविध उदयोऽष्टविधा सत्ता, एष विकल्प उपशान्तमोहगुणस्थानके प्राप्यते, तत्र हि मोहनीयस्योदयो न विद्यते, सत्ता पुनरस्ति । तथा एकविधो बन्धः सप्तविध उदयः सप्तविधा सत्ता, एष विकल्प क्षीणमोहगुणस्थानके प्राप्यते, तत्र हि मोहनीयस्य नि शेषतोऽपगमात् । तथा एकविधो बन्धश्चतुर्विध उदयश्चतुर्विधा सत्ता, एष पुनर्विकल्पः सयोगिकेवल्लिगुणस्थानके, तत्र घातिकर्मणामनवयवशोऽपगमात् चतसृणा चाघातिप्रकृतीनामुदये सत्ताया च प्राप्यमाणत्वात् । 'एगविगप्यो अवधमि त्ति' अवन्धे बन्धाच्चावे एक एव विकल्पस्तद्यथा-चतुर्विध उदयश्चतुर्विधा सत्ता, एष चायोगिकेवल्लिगुणस्थानके प्राप्यते, तत्र हि योगाच्चावाद्बन्धो न ऋवति, उदयसत्ते चाघातिकर्मणा ऋवत ॥ ३ ॥

तदेव मूलप्रकृतीरधिकृत्य बन्धोदयसत्प्रकृतिस्थानाना परस्पर सवेधे सप्त विकल्पा उक्ता, सप्रति एतानेव जीवस्थानेषु चिन्तयन्नाह—

सत्तद्वधश्चुदयसंततेरससु जीवठाणेषु । एगम्मि पचञंगा दो ञंगा हुंति केवल्लिणो ॥ ४ ॥

टीका-इह जीवस्थानानि चतुर्दश, तद्यथा-अपर्याप्तसूक्ष्म एकेन्द्रिय १ । पर्याप्तसूक्ष्म एकेन्द्रिय २ । अपर्याप्तवादरैकेन्द्रिय ३ । पर्याप्तवादरैकेन्द्रिय ४ । अपर्याप्तधीन्द्रिय ५ । पर्याप्तधीन्द्रिय ६ । अपर्याप्तत्रीन्द्रियः ७ । पर्याप्तत्रीन्द्रिय ८ । अपर्याप्तचतुरिन्द्रिय ९ । पर्याप्तचतुरिन्द्रिय १० । अपर्याप्तासंज्ञिपञ्चेन्द्रियः ११ । पर्याप्तासंज्ञिपञ्चेन्द्रिय १२ । अपर्याप्तसंज्ञिपञ्चेन्द्रिय १३ । पर्याप्तसंज्ञिपञ्चेन्द्रिय १४ । इति । एतानि च सप्रपञ्च पन्शीतिवृत्तौ व्याख्याता-

नीति नेह ज्ञूयो व्याख्यायन्ते । तत्र त्रयोदशसु आद्येषु जीवस्थानेषु प्रत्येकं द्वौ द्वौ विकल्पौ ज्ञवतः, तद्यथा-सप्तविधो बन्धः अष्टविध उदयः अष्टविधा सत्ता, एष विकल्प आयुर्वन्धकालं मुक्त्वा शेषकालं सर्वदैव लभ्यते । अष्टविधो बन्धः अष्टविधः उदयः अष्टविधा सत्ता, एष विकल्प आयुर्वन्धकाले, एष चान्तमौहूर्तिकः, आयुर्वन्धकालस्याजघन्येनोत्कर्षेणान्तमुहूर्तप्रमाणत्वात् । ' एगम्मि पंच जंग ति ' एकस्मिन् पर्याप्तसंज्ञिपञ्चेन्द्रियलक्षणे पंच जंगा जवन्ति । तत्रादिमौ द्वौ जंगौ प्रागिव ज्ञावनीयौ । त्रयस्तु शेषा इमे-पङ्क्तिबन्धः अष्टविध उदयः अष्टविधा सत्ता, एष विकल्पः सूक्ष्मसंपरायस्य उपशमश्रेण्यां रूपकश्रेण्यां वा वर्तमानस्य वेदितव्यः । तथा एकविधो बन्धः सप्तविध उदयः अष्टविधा सत्ता, एष विकल्प उपशान्तमोहगुणस्थानके प्राप्यते । तथा एकविधो बन्धः सप्तविध उदयः सप्तविधा सत्ता, एष च क्षीणमोहगुणस्थानके । तथा द्वौ जंगौ जवतः केवलिनः, तद्यथा-एकविधो बन्धश्चतुर्विध उदयश्चतुर्विधा सत्ता, एष विकल्पः सयोगिकेवलिनः । बन्धाज्ञावे चतुर्विध उदयश्चतुर्विधा सत्ता, एष विकल्पोऽयोगिकेवलिनः । इह केवलियग्रहणं संज्ञिव्यवहृदार्थं, द्वौ जंगौ जवतः केवलिनो न तु संज्ञिन इत्यर्थः । अत एव च केवलियग्रहणादिदमवसीयते केवली मनो विज्ञानरहितत्वात् संज्ञी न जवतीति ॥ ४ ॥

संप्रति तानेव सप्त विकल्पान् गुणस्थानकेषु चिन्तयन्नाह-

अठसु एगविगप्पो षसु वि गुणसंनिषसु षुविगप्पो । पत्तेयं पत्तेयं बंधोदयसंतकम्माणं ॥ ५ ॥

टीका-इह गुणस्थानकानि चतुर्दश, तानि च परुशीतिकवृत्तौ सविस्तरमभिहितानीति नेह ज्ञूयोऽभिधीयन्ते । तत्रा-

षट्सु गुणस्थानकेषु सम्यग्मिथ्यादृष्ट्यपूर्वकरणानिवृत्तिवादरसूक्ष्मसपरायोपशान्तमोहक्षीणमोहसयोगिकेवद्वययोगिकेवलिल-
 क्षणेषु प्रत्येक बन्धोदयसत्कर्मणामेको विकल्पो ज्वति, तद्यथा-सम्यग्मिथ्यादृष्ट्यपूर्वकरणानिवृत्तिवादरेषु सप्तविधो बन्ध
 अष्टविध उदय अष्टविधा सत्ता । अथैतेषु अष्टविधोऽपि बन्ध कस्मान्न ज्वति ? उच्यते-स्वजावत एवैषामायुर्वन्ध-
 योग्याध्यवसायस्थानशून्यत्वात् । सूक्ष्मसपराये पङ्क्तिधो बन्ध, अष्टविध उदय अष्टविधा सत्ता, सूक्ष्मसपरायो हि वादर-
 कपायोदयाज्ञावादायुर्मोहनीय च न बध्नाति, ततस्तस्य पङ्क्तिध एव बन्धो ज्वति । उपशान्तकपायस्य एकविधो बन्धः
 सप्तविध उदय अष्टविधा सत्ता, यत उपशान्तमोह कपायोदयाज्ञावाज्ज्ञानावरणीयादि न बध्नाति, किं तु वेदनीयमेक
 केवल ततस्तत्रैकविध एव बन्धो ज्वति, मोहनीयस्य चोपशान्तत्वेनोदयाज्ञावाद्बुदय सप्तविधः । क्षीणमोहस्य एकविधो
 बन्ध सप्तविध उदय सप्तविधा सत्ता, अत्र मोहनीय क्षीणत्वाद्बुदये सत्ताया च न प्राप्यते, ततः सप्तविध उदय सप्त-
 विधा सत्ता । सयोगिकेवल्लिनि एकविधो बन्धश्चतुर्विध उदयश्चतुर्विधा सत्ता, केवली हि चतसृणामपि घातिप्रकृतीना
 ह्येण ज्वति, ततस्तस्य चतुर्विध एवोदयश्चतुर्विधैव च सत्ता । अयोगिकेवल्लिनो बन्धो न ज्वति योगाज्ञावात्, ततश्च-
 तुर्विध उदयश्चतुर्विधा सत्ता । तथा षट्सु गुणस्थानकेषु मिथ्यादृष्टिसास्वादनाविरतिसम्यग्दृष्टिदेशविरतप्रमत्ताप्रमत्तरूपेषु
 प्रत्येकं बन्धोदयसत्कर्मणा द्वौ द्वौ विकल्पौ ज्वतः, तद्यथा-अष्टविधो बन्ध अष्टविध उदय अष्टविधा सत्ता, एष विकल्प
 आयुर्वन्धकाले एतेषां ह्यायुर्वन्धयोग्याध्यवसायस्थानसज्जवादायुर्वन्ध उपपद्यते । तथा सप्तविधो बन्ध अष्टविध उदय
 अष्टविधा सत्ता, एष विकल्प आयुर्वन्धकाल मुक्त्वा शेषकाल सर्वदा लन्यते ॥५॥ तदेव मूलप्रकृतीरधिकृत्य बन्धोदयसत्प्रकृ-

तिस्थानानां परस्परं संवेध उक्तः स्वामित्वं च, संप्रति उत्तरप्रकृतीरधिकृत्य बन्धोदयसत्प्रकृतिस्थानानां परस्परं संवेधः प्रोच्यते ।
पंच नव द्वात्रिंशत् अष्टावीसा चतुरो तद्देव बायाला । पंच य द्वात्रिंशत् य त्रिंशत् पयसीत् आणुपुवीए ॥६॥

टीका-उत्तरप्रकृतयश्चेमाः, तद्यथा-मतिज्ञानावरणं, श्रुतज्ञानावरणं, अवधिज्ञानावरणं, मनःपर्यवज्ञानावरणं, केवलज्ञानावरणं, एताश्च पञ्चापि ज्ञानावरणस्योत्तरप्रकृतयः । तत्र “मन ज्ञाने” मननं मतिः यद्वा मन्यते इन्द्रियमनोद्वारेण नियतं वस्तु परिच्छिद्यतेऽनयेति मतिः योग्यदेशावस्थितवस्तुविषय इन्द्रियमनोनिमित्तोऽवगमविशेषः, मतिश्च सा ज्ञानं च मतिज्ञानं तस्यावरणं मतिज्ञानावरणम् १ । श्रवणं श्रुतं अजिज्ञाप्यत्वावितार्थग्रहणहेतुरुपलब्धिविशेषः, एवमाकारं वस्तु घटशब्दाजिज्ञाप्यं जलधारणाद्यर्थक्रियासमर्थमित्यादिरूपतया प्रधानीकृतत्रिकादसाधारणसमानपरिणामः शब्दार्थपर्यालोचनानुसारी इन्द्रियमनोनिमित्तोऽवगमविशेष इत्यर्थः, श्रुतं च तज्ज्ञानं च श्रुतज्ञानं तस्यावरणम् २ । तथा अवशब्दोऽधःशब्दार्थः, अव अधोऽधो विस्तृतं वस्तु धीयते परिच्छिद्यतेऽनेनेति अवधिः, यद्वा अवधिर्मर्यादा रूपिष्वेव अव्येषु परिच्छेदकतया प्रवृत्तिरूपा, तदुपलक्षितं ज्ञानमपि अवधिः, अवधिश्च तज्ज्ञानं च अवधिज्ञानं तस्यावरणं अवधिज्ञानावरणम् ३ । तथा परिः सर्वतोच्चावे, अवनं अवः, तुदादिन्योऽनक्तादित्यधिकारे अकितौ (तुदादिविषयगुहिच्यः कित्) चेत्यनेनौणादिकोऽकारप्रत्ययः, अवनं गमनं वेदनमिति पर्यायाः, परि अवः पर्यवः, मनसि मनसो वा पर्यवः, सर्वतस्तत्परिच्छेद इत्यर्थः, मनःपर्यवश्च स ज्ञानं च मनःपर्यवज्ञानं, इदं चार्धतृतीयद्वीपसमुद्रान्तर्वर्तिसंज्ञिमनोगतद्रव्यालंबनमवसेयं । मनःपर्यायज्ञानमित्येवमप्येतदुच्यते, तत्र मनसः पर्याया बाह्यवस्त्वालोचनप्रकारा धर्मा मनःपर्यायाः, तेषु तेषां

सा सन्नधि ज्ञान मन पर्यायज्ञान, तस्यावरण मनःपर्यायज्ञानावरण मन पर्ययज्ञानावरण वा । ४ । तथा केवल एक मत्या-
 दिज्ञाननिरपेक्षत्वात् “नक्षमि य ज्ञानमत्ये ए नाणे” इति वचनात्, शुद्ध वा केवल तदावरणमलकलकापगमात्, सकल
 वा केवल प्रथमत एवाशेषतदावरणप्रिगमत सपूर्णोत्पत्ते, असाधारण वा केवल अनन्यसदृशत्वात्, अनन्त वा केवल
 ज्ञेयानन्तत्वात्, केवल च तज्ज्ञान च केवलज्ञान, तस्यावरण केवलज्ञानावरणम् । ५ । दर्शनावरणस्य नवोत्तरप्रकृतय,
 तद्यथा-निज्ञा, निज्ञानिज्ञा, प्रचला, प्रचलाप्रचला, स्त्यानर्धि, चक्षुर्दर्शनावरण, अचक्षुर्दर्शनावरणं, अवधिदर्शनावरण,
 केवलदर्शनावरण च । तत्र ‘जा’ कुत्साया गतौ, नितरा ज्ञाति कुत्सितत्व अविस्पष्टत्व गतति चैतन्य यस्या सा निज्ञा
 (जिदादय ५-३-१०८) “जिदादित्वादङ्” यस्या नखञ्जोटिकामात्रेण स्वमु प्रबोध उपजायते सा स्वापावस्था निज्ञा,
 तद्विपाकवेद्या कर्मप्रकृतिरपि निज्ञा, कारणे कार्योपचारात् १ । तथा निज्ञातोऽतिशायिनी निज्ञा निज्ञानिज्ञा, मयूरव्यसका-
 दित्वात् (मयूरव्यसकेत्यादयः ३-१-११६) मध्यमपदलोपी समास, तस्या हि चैतन्यस्यात्यन्तमस्फुटीचूलत्वात् बहुजि-
 षोऽनाप्रकारै प्रबोध उपजायते, अत सुसप्रबोधहेतुनिज्ञातोऽस्या अतिशायिनीत्वं, तद्विपाकवेद्या कर्मप्रकृतिरपि निज्ञा-
 निज्ञा २ । तथा उपविष्ट ऊर्ध्वस्थितो वा प्रचलति विघूर्णते यस्या स्वापावस्थाया सा प्रचला, तद्विपाकवेद्या कर्मप्रवृत्ति-
 रपि प्रचला ३ । तथा प्रचलातोऽतिशायिनी प्रचला प्रचलाप्रचला, अत्रापि मध्यमपदलोपी समास, एषा हि चक्रम-
 णमपि कुर्वत उपतिष्ठते, तत स्थानस्थितस्वमृजवप्रचलापेक्षया अस्या अतिशायिनीत्वं, तद्विपाकवेद्या कर्मप्रकृतिरपि
 प्रचलाप्रचला ४ । तथा स्त्याना पिन्नीभूता रुद्धिरात्मशक्तिरूपा यस्या स्वापावस्थाया सा स्त्यानर्धि, तज्ज्ञावे हि उत्क-

र्पतः प्रथमसंहननस्य केशवार्धबलसदृशी शक्तिर्भवति, श्रूयते चैतत् कथानकमागमे-कचित्प्रदेशे कोऽपि कुङ्कुमो विपा-
 कप्राप्तस्त्यानर्द्धिनिजासहितो विरदेन दिवा स्वलीकृतः, ततः स तस्मिन् बद्धान्निवेशो रजन्यां स्त्यानर्द्ध्युदये वर्तमानः
 समुत्थाय तद्वन्तयुगलमुत्पाद्य स्वोपाश्रयद्वारि च प्रक्षिप्य पुनः सुप्तवान् इत्यादि । तद्विपाकवेद्या कर्मप्रकृतिरपि स्त्यान-
 र्द्धिः ५ । तथा चक्षुषा दर्शनं चक्षुर्दर्शनं तस्यावरणं चक्षुर्दर्शनावरणम् ६ । अचक्षुषा चक्षुर्वर्जशेषेन्जियमनोर्द्धिदर्शनम-
 चक्षुर्दर्शनं तस्यावरणमचक्षुर्दर्शनावरणम् ७ । अवधिरेव दर्शनं रूपिद्रव्यसामान्यग्रहणं अवधिदर्शनं तस्यावरणमव-
 धिदर्शनावरणम् ८ । केवलमेव सकलजगद्भाविवस्तुस्तोमसामान्यग्रहणरूपं दर्शनं केवलदर्शनं तस्यावरणं केवलदर्शनाव-
 रणम् ९ । अत्र निजापञ्चकं प्राप्ताया दर्शनलब्धेरुपघातकृत्, चक्षुर्दर्शनावरणादिचतुष्टयं तु मूलत एव दर्शनलब्धिमु-
 पहन्ति । आह च गन्धहस्ती-“निजादयः समधिगताया एव दर्शनलब्धेरुपघाते वर्तन्ते, दर्शनावरणचतुष्टयं तु उज्जमो-
 ह्नेदित्वात्समूलघातं हन्ति दर्शनलब्धिमिति” । वेदनीयस्य द्वे उत्तरप्रकृती, तद्यथा-सातवेदनीयमसातवेदनीयं च । तत्र
 सातं सुखं तद्रूपेण यद्देद्यते तत्सातवेदनीयं, असातं दुःखं तद्रूपेण यद्देद्यते तत् असातवेदनीयम् । मोहवेदनीयस्योत्तर-
 प्रकृतयोऽष्टाविंशतिः । मोहनीयं द्विविधं, तद्यथा-दर्शनमोहनीयं चारित्रमोहनीयं च । दर्शनमोहनीयमपि त्रिधा,
 तद्यथा-मिथ्यात्वं, सम्यग्मिथ्यात्वं, सम्यक्त्वं च । तत्र यद्दुदयाज्जिनप्रणीततत्त्वाश्रद्धानं तन्मिथ्यात्वं । यद्दुदयात् पुन-
 र्जिनप्रणीतं तत्त्वं न सम्यक् श्रद्दत्ते नापि निन्दति, मतिदौर्बल्यादिना सम्यगसम्यग्वा एकान्तेन निश्चयाकरणतः सम्य-
 क्श्रद्धानैकान्तविप्रतिपत्त्ययोगात् तत्सम्यग्मिथ्यात्वम् । उक्तं च शतकवृहच्चूर्णौ-“ जहा नारिकेरदीववासिस्स अश्-

खुदाइयस्स वि पुरिसस्स एत्थ उंयणाइए अण्णेगविहे ढोइए, तस्स आहारस्स उवरि न रुई न य निदा, जेण कारणेण
 सो उंयणाइउं आहारो न कयाइ दिणे न वा सुउं, एव सम्मामिच्छदिक्खिस्स वि जीवादिपयत्थाण उवरि न रुई न य
 निंदा, ” इत्यादि । यद्बुदयात् पुनः सम्यक् जिनप्रणीतं तच्च श्रद्धते, तत्सम्यक्त्वं । चारित्रमोहनीयं पुनः विधा,
 तद्यथा-कपाया नोकपायाश्च । तत्र कप्यन्ते हि स्थन्ते परस्परमस्मिन् प्राणिन इति कपः ससार, तमयन्ते गच्छन्त्येजि-
 र्जन्तव इति कपाया क्रोधमानमायालोभा, ते च प्रत्येकमनन्तानुबन्ध्यप्रत्याख्यानप्रत्याख्यानावरणसज्वलनज्जेदाच्चतुर्विधा ।
 तत्रानन्तं ससारमनुब्रून्तीत्येवशीला अनन्तानुबन्धिनः (उक्तं च “ अनन्तमनुब्रून्ति जव तदनुवर्तिनाम् । अन-
 न्तानुबन्धिसंज्ञा प्रथमेषु निवेशिता ”) । तथा न विद्यते स्वल्पमपि प्रत्याख्यानं येषामुदयात् तेऽप्रत्याख्याना,
 उक्तं च-“ नाल्पमप्युत्सहेद्येषां प्रत्याख्यानमिहोदयात् । अप्रत्याख्यानसंज्ञाऽतो द्वितीयेषु निवेशिता ॥ १ ॥ ”
 तथा प्रत्याख्यानं सर्वविरतिरूपं आवृण्वन्तीति प्रत्याख्यानावरणा, “ कृद्बहुल ” (५-१-३) इति वचनात्कर्तर्यनद्,
 सर्वविरतिविधातिनो देशविरतिनिबन्धना इत्यर्थः । उक्तं च-“ सर्वसावद्यविरतिं प्रत्याख्यानमिहोच्यते । तदावरण-
 संज्ञातस्मृतीयेषु निवेशिता ॥ १ ॥ ” तथा परीपहोपसर्गोपनिपाते सति चारित्रिणमपि सम् ईपत् ज्वलयतीति सज्वलनः ।
 चत्वारश्चतुर्गुणिता षोडश ज्वन्तीति कृत्वा षोडश कपाया । तथा कपायसहचारिणो नोकपाया । नोशब्दोऽत्र सहच-
 र्वाची । कपायसहचारित्वं च कपायैः सह सदा वर्तनात् कपायोद्दीपनात् । उक्तं च-“ कपायैः सहवर्तित्वात् कपा-
 यप्रेरणादपि । हास्यादिनवकस्योक्ता नोकपायकपायता ॥१॥ ” ते च नोकपाया नवः, तद्यथा-वेदत्रिक हास्यादिपद् च ।
 तत्र वेदत्रिकं स्त्रीवेदः पुरुषवेदो नपुंसकवेदश्च । तत्र यद्बुदयात् स्त्रियां पुंस्यञ्जिज्ञाप पित्तोदये मधुराभिदापवत् स

स्त्रीवेदः, यद्दुदयाच्च पुंसः स्त्रियामज्जिलाषः श्लेष्मोदयादम्बाज्जिलाषवत् स पुरुषवेदः, यद्दुदयात्पुनः स्त्रीपुंसयोरुपर्य-
 ज्जिलाषः पित्तश्लेष्मोदये मज्जिका(मार्जिका) ज्जिलाषवत् स नपुंसकवेदः । हास्यादिषट्कं हास्यरत्यरतिशोकत्रयजुगुप्सारूपं ।
 तत्र यद्दुदयात्सनिमित्तमनिमित्तं वा हसति तत् हास्यमोहनीयं, यद्दुदयाद्वाह्याज्यन्तेरषु वस्तुषु प्रमोदमाधत्ते तत् रति-
 मोहनीयं, यद्दुदयात्पुनर्बाह्याज्यन्तरेष्वेव वस्तुष्वप्रीतिर्जायते तदरतिमोहनीयं, तथा यद्दुदयवशात् प्रियविप्रयोगे स्वोरस्तारु-
 माक्रन्दति परिदेवते दीर्घं च निःश्वसिति जूपीठे च लुठति तत् शोकमोहनीयं, यद्दुदयात्सनिमित्तमनिमित्तं वा तथा-
 रूपस्वसंकल्पतो बिभ्रेति तत् त्रयमोहनीयं, यद्दुदयवशात् पुनर्जन्तोः शुजाशुजवस्तुविषयं व्यलीकमुपजायते तज्जुगुप्सा-
 मोहनीयं । आयुषश्चतस्र उत्तरप्रकृतयः, तद्यथा-नरकायुस्तिर्यगायुर्मनुष्यायुर्देवायुश्च । नाम्नो द्विचत्वारिंशदुत्तरप्रकृतयः,
 तद्यथा-गतिनाम, जातिनाम, शरीरनाम, अंगोपांगनाम, बन्धननाम, संघातननाम, संहनननाम, संस्थाननाम, वर्णनाम, गन्ध-
 नाम, रसनाम, स्पर्शनाम, आनुपूर्वीनाम, विहायोगतिनाम, त्रसनाम, स्थावरनाम, बादरनाम, सूक्ष्मनाम, पर्याप्तनाम, अपर्या-
 सनाम, प्रत्येकनाम, साधारणनाम, स्थिरनाम, अस्थिरनाम, शुजनाम, अशुजनाम, सुस्वरनाम, दुःस्वरनाम, सुजगनाम,
 दुर्जगनाम, आदेयनाम, अनादेयनाम, यशःकीर्तिनाम, अयशःकीर्तिनाम, अगुरुलघुनाम, उपघातनाम, पराघातनाम,
 उच्चासनाम, आतपनाम, उद्योतनाम, निर्माणनाम, तीर्थंकरनाम चेति । तत्र गम्यते तथाविधकर्मसचिवैर्जीवैः प्राप्यत
 इति गतिः नारकत्वादिपर्यायपरिणतिः, सा चतुर्धा, तद्यथा-नरकगतिः, तिर्यग्गतिः, मनुष्यगतिः, देवगतिश्च तद्विपाकवेद्या
 कर्मप्रकृतिरपि गतिश्चतुर्धा । तथा एकेन्द्रियादीनामेकेन्द्रियत्वादिरूपसमानपरिणतिलक्षणमेकेन्द्रियादिशब्दव्यपदेशजाक्

यत् सामान्य सा जातिः, तद्विपाकवेद्या कर्मप्रकृतिरपि जातिः । इदमत्र तात्पर्यं-द्रव्यरूपमिन्द्रियमगोपागेन्द्रियपर्याप्ति-
नामकर्मसामर्थ्यात् सिद्धं, ज्ञावरूप तु स्पर्शनादीन्द्रियावरणद्वयोपशमसामर्थ्यात् “ज्ञायोपशमिकानीन्द्रियाणि” इति
वचनात् । यत्पुनरेकेन्द्रियादिशब्दप्रवृत्तिनिवन्धन तत्पारूपसमानपरिणतिलक्षण सामान्य तदव्यञ्जिचारसाध्यत्वाज्जाति-
नामसाध्य । उक्तं च-“अव्यञ्जिचारिणा सादृश्येन एकीकृतोऽर्थात्मा जाति तन्निमित्त जातिनाम” । तच्च पञ्चधा,
तद्यथा-एकेन्द्रियजातिनाम, द्वीन्द्रियजातिनाम, त्रीन्द्रियजातिनाम, चतुरिन्द्रियजातिनाम, पञ्चेन्द्रियजातिनाम । तथा
शीर्यत इति शरीर, तत्पञ्चधा-श्रौदारिक वैक्रिय आहारकं तैजस कर्मण च । तत्र उदार प्रधान, प्राधान्य चास्य तीर्थ-
करगणधरशरीरापेक्षया, ततोऽन्यस्यानुत्तरसुरशरीरस्यापि अनन्तगुणहीनत्वात्, यद्वा उदार सातिरेकयोजनसहस्रमा-
नत्वात् शेषशरीरापेक्षया बृहत्तमाणां, बृहत्ता चास्य वैक्रिय प्रति जवधारणीयसहजशरीरापेक्षया द्रष्टव्या, अन्यथा उत्तर-
वैक्रिय योजनलक्षमानमपि लक्ष्यते, उदारमेव श्रौदारिक, “विनयादिपाठादिकण्” (विनयादिन्व्य ७ १-१६७) तन्निवन्धन
नाम श्रौदारिकनाम, यद्बुदयवशादौदारिकशरीरप्रायोग्यान् पुञ्जलानादाय श्रौदारिकशरीररूपतया परिणमयति, परिणमय्य
च जीवप्रदेशै सहान्योऽन्यानुगमरूपतया सवन्धयति तदौदारिकशरीरनामेत्यर्थः । एव शेषशरीरनामस्वपि ज्ञावना कार्या ।
तथा त्रिविधा क्रिया विक्रिया तस्या जत्र वैक्रिय, तथाहि-तदेक जूत्वाऽनेक जवति अनेक जूत्वा एक, अणु जूत्वा
महज्जवति महच्च जूत्वाऽणु, तथा खचरं जूत्वा जूमिचर जवति जूमिचरजूत्वा खचरं, तथा अदृश्य जूत्वा दृश्य जवति दृश्यं
जूत्वाऽदृश्यमित्यादि । तच्च द्विधा-श्रौपपातिकं लब्धिप्रत्यय च । तत्रौपपातिकं उपपातजन्मनिमित्तं, तच्च देवनारकाणा ।

लब्धिप्रत्ययं तिर्यङ्गनुष्याणां । वैक्रियनिबन्धनं नाम वैक्रियनाम । तथा चतुर्दशपूर्वविदा तीर्थकरस्फातिदर्शनादिकत-
 थाविधप्रयोजनोत्पत्तौ सत्यां विशिष्टलब्धिवशादाह्रियते निर्वर्त्यते इत्याहारकं, “कृद्धहुलं” इति वचनात्कर्मणि वुञ्
 (एकः) (ए-१-४८ एकतृचौ) यथा पादहारक इत्यादौ, तच्च वैक्रियापेक्षयाऽत्यन्तशुभं स्वस्वस्फटिकशिलेव शुभ्रपुञ्जल-
 समूहघटनात्मकं वस्तुप्रतिबिम्बाधारञ्चूतं, तन्ननिबन्धनं नाम आहारकनाम । तथा तैजसा तेजःपुञ्जलैर्निर्वृत्तं तैजसं, यद्भु-
 क्ताहारपरिणमनहेतुर्यद्वशाच्च विशिष्टतपोमाहात्म्यसमुत्थलब्धिविशेषस्य पुंसस्तेजोद्वेष्याविनिर्गमः, तन्ननिबन्धनं नाम तैज-
 सनाम । तथा कर्मणो विकारः कर्मणं कर्मपरमाणव एवात्मप्रदेशैः सह क्षीरनीरवदन्योऽन्यानुगताः सन्तः कर्मणं
 शरीरं । तदुक्तं—“कम्मविवागो कम्मणमघविहविचित्तकम्मनिष्फन्नं । सब्बेसिं सरीराणं कारणञ्चूयं मुण्येयवं ॥ १ ॥” अत्र
 सब्बेसिमिति सर्वेषामौदारिकादीनां शरीराणां कारणञ्चूतं बीजञ्चूतं कर्मणशरीरं । न खट्वामूलमुच्छिन्ने ज्वप्रपञ्चप्ररोह-
 बीजञ्चूते कर्मणे वपुषि शेषशरीरप्रादुर्भावसंभवः । इदं च कर्मणशरीरं जन्तोर्गत्यन्तरसंक्रान्तौ साधकतमं करणं, तथा
 हि—कर्मणेनैव वपुषा परिकरितो जन्तुर्मरणदेशमपहायोत्पत्तिदेशमप्तिर्सर्पति । ननु यदि कर्मणवपुःपरिकरितो गत्यन्तरं
 संक्रामति तर्हि स गच्छन्नागच्छन् वा कस्मान्नोपलभ्यते ? उच्यते—कर्मपुञ्जलानामतिसूक्ष्मतया चक्षुरादीन्ज्रियागोचरत्वात् ।
 आह च प्रज्ञाकरगुप्तोऽपि—“अन्तरा ज्वदेहोऽपि सूक्ष्मत्वान्नोपलभ्यते । निष्कामन् प्रविशन् वापि नात्तावोऽनीहणा-
 दपि ॥ १ ॥” तन्ननिबन्धनं नाम कर्मणनाम । यदुदयात् कर्मप्रायोग्यान् पुञ्जलानादाय कर्मरूपतया च परिणमय्य जीव-
 प्रदेशैः सहान्योऽन्यानुगमरूपतया संबन्धयति । तथा अङ्गान्यष्टौ शिरःप्रचृतीनि, तदुक्तं—“सीरमुरोयरपिठी दो बाहू

क्रूपा य अद्भगा ।" अद्भुसादीन्युपाङ्गानि, शेषाणि तु तत्प्रत्ययवचूतानि अद्भुलिपररेखादीनि अद्भोपाङ्गानि । अद्भानि
 च उपाङ्गानि च अद्भोपाङ्गानि । अद्भोपाङ्गानि च अद्भोपाङ्गानि च अद्भोपाङ्गानि, "स्यादावसख्येय" (३-१-११ए)
 इत्येकशेष, तन्निबन्धन नाम अद्भोपाङ्गनाम । तन्निधा, तद्यथा-श्रौदारिकागोपागनाम, वैक्रियागोपागनाम, आहारका-
 गोपागनाम । तत्र यद्दुदयादौदारिकशरीरत्वेन परिणताना पुञ्जलानामगोपागविज्ञागपरिणतिरुपजायते तदौदारिकागो-
 पागनाम, एव वैक्रियाहारकागोपागनाम्नी अपि जावनीये । तैजसकर्मण्योस्तु जीवप्रदेशसस्थानानुरोधित्वाज्ञागोपागस-
 न्न इति न तन्निबन्धन नाम । तथा मध्यतेऽनेनेति बन्धन, यद्दुदयादौदारिकपुञ्जलाना पूर्वगृहीताना गृह्यमाणाना च
 परस्परमन्यशरीरपुञ्जैश्च सह सवन्ध, तत्पञ्चधा, तद्यथा-श्रौदारिकबन्धन, वैक्रियबन्धन, आहारकबन्धन, तैजसब-
 न्धन, कर्मण्यबन्धन । तत्र यद्दुदयादौदारिकशरीरपुञ्जलाना पूर्वगृहीताना गृह्यमाणाना च परस्पर तैजसादिशरीरपुञ्जलैश्च
 सह सवन्ध तदौदारिकबन्धन । एव वैक्रियबन्धन आहारकबन्धन च जावनीयम् । यद्दुदयात् पुनस्तैजसपुञ्जलाना
 पूर्वगृहीताना गृह्यमाणाना च परस्पर कर्मण्यशरीरपुञ्जलैश्च सह संबन्धस्ततैजसबन्धन । यद्दुदयात्कर्मपुञ्जलाना पूर्वगृही-
 ताना गृह्यमाणाना च परस्पर सवन्धस्तत्कर्मण्यबन्धन । केचित् पुनर्वन्धनस्य पञ्चदश जेदानाचक्षते, ते च पञ्चसग्रह-
 कर्मनिपाकादिग्रन्थतो वेदितव्या । तथा सघात्यन्ते पिनीक्रियन्ते श्रौदारिकादिपुञ्जला येन तत्संघात तच्च तन्नाम च
 सघातनाम, तच्च पञ्चधा, तद्यथा-श्रौदारिकसंघातनाम, वैक्रियसंघातनाम, आहारकसंघातनाम, तैजससंघातनाम, कर्म-
 ण्यसंघातनाम । तत्र यद्दुदयादौदारिकपुञ्जला ये यत्र योग्यास्तान् तत्र सघातयति, यथा शिरोयोग्यान् शिरसि, पादयो-

ग्यान् पादयोः, शेषांगयोग्यान् शेषांगेषु, तदौदारिकसंघातनाम । एवं वैक्रियसंघातनामादिष्वपि ज्ञावनीयं । तथा संहननं
 अस्थिरचनाविशेषः तच्चौदारिकशरीरे एव नान्येषु शरीरेषु, तेषां अस्थिरहितत्वात् । तच्च षोढा, तद्यथा—वज्रर्षजनाराचं,
 ऋषजनाराचं, नाराचं, अर्धनाराचं, कीलिका, सेवार्तं च । तत्र वज्रं कीलिका, ऋषजः परिवेष्टनपट्टः, नाराचमुज्जयतो मर्कट-
 बन्धः । उक्तं च—“रिसहो य होइ पट्टो वज्रं पुण कीलिया मुण्येयवा । उज्जुं मक्करुबंधो नारायं तं वियाणाहि ॥ १ ॥”
 ततश्च द्वयोरस्थोरुज्जयतो मर्कटबन्धेन वज्रयोः पट्टाकृतिना तृतीयेनास्थना परिवेष्टितयोरुपरि तदस्थित्रयज्ञेदिकीलिकारूपं
 वज्रनामकमस्थि यत्र ज्वति तद्वज्रर्षजनाराचं तन्निबन्धनं नाम वज्रर्षजनाराचनाम । यत्पुनः कीलिकारहितं संहननं
 तत् ऋषजनाराचं तन्निबन्धनं नाम ऋषजनाराचनाम । यत्र पुनर्मर्कटबन्ध एव केवलो ज्वति न पुनः कीलिका ऋषजसंज्ञः
 पट्टश्च तन्नाराचं तन्निबन्धनं नाम नाराचनाम । यत्र त्वेकपार्श्वेन मर्कटबन्धो द्वितीयपार्श्वेन च कीलिका ज्वति तदर्ध-
 नाराचं तन्निबन्धनं नाम अर्धनाराचनाम । यत्र त्वस्थीनि कीलिकामात्रवज्रान्येव ज्वन्ति तत् कीलिकासंहननं तन्निबन्ध-
 नं नाम कीलिकानाम । यत्र तु परस्परं पर्यन्तसंस्पर्शलक्षणां सेवामागतान्यस्थीनि ज्वन्ति स्नेहाज्यवहारतैलाज्यंगविश्राम-
 णादिरूपां च परिशीलनां नित्यमपेक्षते यत्र तत्सेवार्तं तन्निबन्धनं नाम सेवार्तनाम । तथा संस्थानमाकारविशेषः, तच्च
 षोढा, तद्यथा—समचतुरस्रं, न्यग्रोधपरिमंरुलं, सादि, वामनं, कुब्जं, हुंडं चेति । तत्र समा यथोक्तप्रमाणाश्चतस्रोऽस्रयश्च-
 तुर्दिग्विजागोपलक्षिताः शरीरावयवा यस्य तत् समचतुरस्रं, समासान्तोऽत्प्रत्ययः, समचतुरस्रसंस्थाननिबन्धनं नाम
 समचतुरस्रनाम । तथा न्यग्रोधवत्परिमंरुलं यस्य तत् न्यग्रोधपरिमंरुलं, यथा न्यग्रोध उपरि संपूर्णावयवोऽधस्तु हीन-

स्तथा यत्सस्थान नाचेरुपरि संपूर्णप्रमाण अधस्तु न तथा तन्न्यग्रोधपरिमंमल, तन्निवन्धन नाम न्यग्रोधपरिमंमलनाम ।
 तथा सह आदिना नाचेरधस्तनजागरूपेण यथोक्तप्रमाणयुक्तेन वर्तत इति सादि, सर्वमपि शरीरं सादि तत् सादि-
 त्वविशेषणान्यथानुपपत्तेरादिरिह विशिष्टो ज्ञातव्य, ततो यत्र नाचेरधो यथोक्तप्रमाणयुक्तमुपरि च हीन तत्सादिसस्थान
 तन्निवन्धन नाम सादिनाम । तथा यत्र शिरोग्रीव हस्तपादादिक च यथोक्तप्रमाणोपपन्न उरउदरादि च मडन्न तत्कुब्ज-
 सस्थान तन्निवन्धन नाम कुब्जननाम । यत्र पुनरुरउदरादि यथोक्तप्रमाणोपेत हस्तपादादिक च हीन तत्सस्थान वामन
 तन्निवन्धन नाम वामननाम । यत्र सर्वेऽप्ययवा यथोक्तप्रमाणहीनास्तत्सस्थानं हुंड तन्निवन्धन नाम हुमुनाम । तथा
 वर्ण्यतेऽक्षक्रियते शरीरमनेनेति वर्ण, तन्निवन्धन नाम वर्णनाम, तत्पञ्चधा, तद्यथा-शुक्लनाम, कृष्णनाम, नीलनाम,
 हारिजनाम, लोहितनाम । तत्र यद्बुदयाज्जन्तुशरीरेषु शुक्लो वर्णो ज्वति तद्भुक्लनाम । एव शेषाण्यपि ज्ञावनीयानि । तथा
 'गन्ध' ("वस्ति गन्धि अर्दने इति चुरादौ") अर्दने' गन्ध्यते आघ्रायते इति गन्धस्तन्निवन्धन नाम गन्धनाम, तद्विधा-सुर-
 जिगन्धनाम, डुरजिगन्धनाम । तत्र यद्बुदयात् शरीरेषु गन्ध सुरजिरुपजायते तत्सुरजिगन्धनाम, यद्बुदयात्पुनडुरजि-
 गन्धो ज्वति तद्दुरजिगन्धनाम । तथा रस्यते आस्वाद्यते इति रसस्तन्निवन्धन नाम रसनाम, तत्पञ्चधा, तद्यथा-तिक्त-
 नाम, कटुनाम, कपायनाम, अम्लनाम, मधुरनाम चेति । तत्र यद्बुदयाज्जन्तुशरीरेषु तिक्तो रसो भवति तत्तिक्तनाम ।
 एव शेषाण्यपि ज्ञावनीयानि । तथा स्पृश्यत इति स्पर्शस्तन्निवन्धन नाम स्पर्शनाम, तदष्टधा, तद्यथा-मृदुनाम, कर्कश-
 नाम, गुरुनाम, लघुनाम, स्निग्धनाम, रुद्धनाम, शीतनाम, उष्णनाम । तत्र यद्बुदयाज्जन्तुशरीरेषु मृदु स्पर्शो ज्वति

तत् मृदुस्पर्शनाम । एवं शेषाण्यपि ज्ञावनीयानि । तथा कूर्परत्वांगत्तगोमूत्रिकाकाररूपेण यथाक्रमं द्वित्रिचतुःसमय-
 प्रमाणेन विग्रहेण ज्ञवान्तरोत्पत्तिस्थानं गच्छतो जीवस्यानुश्रेणि गमनं आनुपूर्वी, तन्निबन्धनं नाम आनुपूर्वीनाम, तच्च-
 तुर्विधं, तद्यथा-नरकानुपूर्वीनाम, तिर्यगानुपूर्वीनाम, मनुष्यानुपूर्वीनाम, देवानुपूर्वीनाम । तथा विहायसा गतिर्गमनं
 विहायोगतिः । ननु सर्वगतत्वाविहायसस्ततोऽन्यत्र गतिरेव न संजवतीति किमर्थं विहायसा विशेषणं ? सत्यमेतत्, किं
 तु यदि गतिरित्येवोच्यते तर्हि नाम्नः प्रथमप्रकृतिरपि गतिरस्तीति पौनरुक्त्याशंका स्यात्ततस्तद्व्यवच्छेदार्थं विहायसा विशे-
 षणं, विहायसा गतिः, न तु नारकत्वादिपर्यायपरिणतिरूपा गतिः विहायोगतिस्तन्निबन्धनं नाम विहायोगतिनाम, तद्वि-
 विधं-प्रशस्तविहायोगतिनाम, अप्रशस्तविहायोगतिनाम । तत्र यद्दुदयाज्जन्तोः प्रशस्ता विहायोगतिर्जवति यथा हंसा-
 दीनां तत्प्रशस्तविहायोगतिनाम । यद्दुदयात् पुनरप्रशस्ता विहायोगतिर्जवति यथा खरोष्ट्रमहिषादीनां तदप्रशस्तविहायो-
 गतिनाम । एताश्च गत्यादयो विहायोगतिपर्यन्ताश्चतुर्दशप्रकृतयः शास्त्रान्तरे पिरुप्रकृतय इति विश्रुताः, अनेकावान्तरजे-
 दपिमात्मकाः प्रकृतयः पिरुप्रकृतय इति व्युत्पत्तेः । तथा त्रसन्ति उष्णाद्यज्जितप्ताः सन्तो विवक्षितस्थानाद्द्विजन्ते-
 गच्छन्ति च ज्ञायाद्यासेवनार्थं स्थानान्तरमिति त्रसा घ्नीन्द्रियादयः तत्पर्यायपरिणतिहेतुर्नाम त्रसनाम । तद्विपरीतं स्थाव-
 रनाम, यद्दुदयाद्दुष्णाद्यज्जितापेऽपि तत्स्थानपरिहारासमर्थाः पृथिव्यध्वजोवायुवनस्पतयः स्थावरा जायन्ते । तथा वादरनाम
 यद्दुदयाज्जीवा वादरा ज्वन्ति, वादरत्वं च परिणामविशेषः यद्दुदयात्पृथिव्यादेरेकैकस्य जन्तुशरीरस्य चक्षुर्ग्राह्यत्वाच्चा-
 वेऽपि बहूनां समुदाये चक्षुर्ग्रहणं ज्वति । तद्विपरीतं सूक्ष्मनाम, यद्दुदयान्न कदाचिदपि जन्तुशरीरस्य चक्षुर्ग्राह्यता

ज्वति । पर्याप्तकनाम, यद्बुद्ध्यात् स्वयोग्यपर्याप्तिनिर्वर्तनसमर्थो ज्वति, पर्याप्तिराहारादिपुञ्जलग्रहणपरिणमनहेतुरात्मन
 शक्तिविशेष, सा च पोढा, तद्यथा-आहारपर्याप्ति, शरीरपर्याप्ति, इन्द्रियपर्याप्ति, उच्चासपर्याप्ति, ज्ञापापर्याप्ति, मन-
 पर्याप्ति । तत्र यथा बाह्यमाहारमादाय खल्वरसरूपतया परिणमयति सा आहारपर्याप्ति । यथा रसीभूतमाहार रसा-
 सृग्मासमेदोऽस्थिमज्जाशुक्रलक्ष्णसप्तधातुरूपतया परिणमयति सा शरीरपर्याप्ति । यथा धातुरूपतया परिणमितमाहार-
 मिन्द्रियरूपतया परिणमयति सा इन्द्रियपर्याप्ति । यथा पुनरुच्चासप्रायोग्यवर्गणादलिकमादाय उच्चासरूपतया परिणमय्य
 आलव्य च मुञ्चति सा उच्चासपर्याप्ति । यथा तु ज्ञापाप्रायोग्यवर्गणादलिक गृहीत्वा ज्ञापात्वेन परिणमय्य आलव्य च
 मुञ्चति सा ज्ञापापर्याप्ति । यथा पुनर्मनोयोग्यवर्गणादलिकमादाय मनस्त्वेन परिणमय्यालव्य च मुञ्चति सा मन पर्याप्ति ।
 एताश्च यथाक्रममेकेन्द्रियाणां सङ्गिवर्जानां द्वीन्द्रियादीनां सङ्गिनां च चतुःपञ्चपट्सख्या ज्वन्ति । पर्याप्तकनामविपरीतम-
 पर्याप्तकनाम, यद्बुद्ध्यात् स्वयोग्यपर्याप्तिपरिसमाप्तिसमर्थो न ज्वति । प्रत्येकनाम, यद्बुद्ध्यादेकैकस्य जन्तोरेकैकमौदारिक
 वैक्रिय वा शरीरं ज्वति । तद्विपरीतसाधारणनाम, यद्बुद्ध्यादनन्तानां जीवानामेकमौदारिकं शरीरं भवति । तथा यद्बुद्ध्यात्
 शिरोऽस्थिग्रीवादीनामवयवानां स्थिरता ज्वति तत् स्थिरनाम । यद्बुद्ध्यात् भ्रूजिह्वादीनामवयवानामस्थिरता ज्वति तद-
 स्थिरनाम । यद्बुद्ध्यात् शान्नाच्चेरुपर्यवयवा शुक्ता ज्वन्ति तत् शुक्लनाम । यद्बुद्ध्यात् शान्नाच्चेरु पादादयोऽप्यवा अशुक्ता ज्वन्ति
 तदशुक्लनाम । शिरसा हि स्पृष्टस्तुष्यति पादेन तु रुष्यति । कामिन्या पादेनापि स्पृष्टस्तुष्यति ततो व्यञ्जिचार इति चेन्न, ततो-
 पस्य मोहनीयनिबन्धनत्वात्, वस्तुस्थितिश्चेह चिन्त्यते ततोऽदोष । तथा यद्बुद्ध्यात् शान्नाच्चेरु श्वरः श्रोत्रप्रीतिहेतुरुपजा-

यते तत्सुस्वरनाम । यद्दुदयात् स्वरः कणकटुः प्रादुर्भवति तद्दुःस्वरनाम । यद्दुदयवशादनुपकार्यपि सर्वस्य मनःप्रियो ज्वति तत्सुजगनाम । यद्दुदयवशादुपकारकृदपि जनस्य द्वेष्यो ज्वति तद्दुर्जगनाम, उक्तं च—“अणुवकए वि बहूणं होइ पिठं तस्स सुजगनामुदणं । उवगारकारगो वि हु न रुच्चई दूजगस्सुदए ॥१॥ सुजगुदए वि हु कोई कंची आसज्जा दुब्जगो जइ वि । जायइ तहोसाठं जहा अजवाण तित्थयरो ॥ २ ॥” यद्दुदयवशाद्यत्किञ्चिदपि ब्रुवाणः सर्वस्योपादेयवचनो ज्वति दर्शनसमनन्तरमेव च लोकोऽन्युत्थानादिकं समाचरति तदादेयनाम । यद्दुदयवशात्तु उपपन्नमपि ब्रुवाणो नोपादेयवचनो ज्वति, न च लोकोऽन्युत्थानादि तस्य करोति तदनादेयनाम । यद्दुदयवशान्मध्यस्थजनस्य प्रशस्यो ज्वति तद्यशःकीर्तिनाम । यद्दुदयवशान्मध्यस्थजनस्यापि अप्रशस्यो ज्वति तदयशःकीर्तिनाम । यशःकीर्त्योश्चायं विशेषः—“दानपुण्यकृता कीर्तिः, पराक्रमकृतं यशः” । अथवा “एकदिग्गामिनी कीर्तिः, सर्वदिग्गामुकं यशः” । तथा यद्दुदयवशाज्जीवानां शरीराणि न गुरुणि नापि लघूनि नापि गुरुलघूनि किं त्वगुरुलघुपरिणामपरिणतानि ज्वन्ति तदगुरुलघुनाम । यद्दुदयवशात् स्वशरीरान्तःप्रवर्धमानैः प्रतिजिह्वागलवृन्दलंचकचोरदन्तादिजिर्जन्तुरुपहन्यते तद्दुपघातनाम । यद्दुदयवशादोजस्वी दर्शनमात्रेण वाक्सौष्ठवेन वा महानृपसज्जामपि गतः सन्यानपि होजमापादयति प्रतिपक्षप्रतिज्ञाप्रतिघातं च करोति तत् पराघातनाम । यद्दुदयवशाद्ब्रह्मासनिश्वासलब्धिरुपजायते तद्ब्रह्मासनाम । यद्दुदयवशाज्जन्तुशरीराणि ज्ञानुमंरुलगतपृथिवीकायिकरूपाणि स्वरूपेणानुष्णान्यपि उष्णप्रकाशलक्षणमातपं कुर्वन्ति तदातपनाम । आतपनामोदयश्च वह्निशरीरे न ज्वति सूत्रे प्रतिषेधात् । तत्रोष्णत्वमुष्णस्पर्शनामोदयात् । उत्कटलोहितवर्णनामोदयाच्च प्रकाशकत्वमिति ।

तथा यद्बुद्धयवशाद्भ्रान्तुशरीराणि अनुष्णप्रकाशरूपमुद्योतमातन्वन्ति यथा यतिदेवोत्तरवैक्रियचन्द्रग्रहनक्षत्रतारारक्षौप-
 धय तद्बुद्धोतनाम । यद्बुद्धयवशाद्भ्रान्तुशरीरेष्वगप्रत्यगाना प्रतिनियतस्थानवर्तिता ज्वति तन्निर्माणनाम । यद्बुद्धयवशादष्ट-
 महाप्रातिहार्यप्रमुखाश्चतुस्त्रिंशदतिशया प्रादुर्भवन्ति तत्तीर्थकरनाम । इह पिडप्रकृतीनामवान्तरजेदगणने पञ्चप-
 ष्टिर्भवन्ति, शेषाश्च प्रकृतयोऽष्टाविंशति, तत सर्वसख्यया नाम्न उत्तरजेदास्त्रिनवति ॥ गोत्रस्योत्तरप्रकृती द्वे,
 तद्यथा-उच्चैर्गोत्र नीचैर्गोत्र । तत्र यद्बुद्धयाद्बुद्धमकुलजातिप्राप्ति सत्कारान्युत्थानाद्भ्रान्तिप्रग्रहादिरूपपूजावाच-
 सन्नवश्च तद्बुद्धैर्गोत्र, तद्विपरीत नीचैर्गोत्रम् । अन्तरायस्योत्तरप्रकृतयः पञ्च, तद्यथा-दानान्तराय, वाचान्तरायं,
 जोगान्तराय, उपजोगान्तरायं, वीर्यान्तराय । तत्र यद्बुद्धयवशात्सति विज्वे समागते गुणवति पात्रे 'दत्तमस्मै
 बहुफलमिति' जानन्नपि दातुं नोत्सहते तद्दानान्तरायं । यद्बुद्धयवशात् पुन प्रसिद्धादपि दातुर्गृहे विद्यमानमपि देयमर्थ-
 जात याश्चाकुशलो गुणवानपि याचको न लभते तद्वाचान्तराय । यद्बुद्धयात्तु सत्यपि विशिष्टाहारादौ असति च प्रत्या-
 ख्यानपरिणामे केवलकार्पण्याशक्त्यादिकारणवशान्नोत्सहते विशिष्टाहारादि ज्ञोक्तुः, तज्जोगान्तराय । एवमेवोपजोगान्तराय-
 मपि । नवरं जोगोपजोगयोरय विशेषः-सकृत् जुज्यत इति जोग, पुनः पुनर्जुज्यत इत्युपजोग । उक्त च-"स इ जुज्जइ
 त्ति जोगो सो पुण आहारपुष्फमार्डं । उवजोगो उ पुणो पुण उवजुजइ जवणविलयाई ॥ १ ॥" तथा यद्बुद्धयवशात्
 सत्यपि नीरुजि शरीरे यूनोऽप्यल्पप्राणता ज्वति तद्वीर्यान्तराय । इह वन्धे उदये च बंधनानि सघातनानि च स्वशरी-
 रनामग्रहणेनैव गृहीतानि त्रिवद्वन्ते, तद्यथा-श्रौदारिकशरीरनामग्रहणेन श्रौदारिकग्रन्धनसंघातनाम्नी, एवमाहारक-

शरीरनामग्रहणेन आहारकबन्धनसंघातनान्नी इत्यादि । वर्णादीनां चावान्तरज्ञेदा न विवक्ष्यन्ते । तथा बन्धे सम्य-
 कत्वसम्यग्मिथ्यात्वे न ज्ञवतः, यतो मिथ्यात्वपुञ्जानामेव जीवः सम्यक्त्वगुणेन मिथ्यात्वरूपतामपनीय केषांचिदत्यन्त-
 विशुद्धिमापादयति । अपरेषां त्वीषद्विशुद्धिं । केचित् पुनर्मिथ्यात्वरूपा एवावतिष्ठन्ते । तत्र येऽत्यन्तविशुद्धास्ते सम्यक्त्व-
 व्यपदेशज्ञाजः, ईषद्विशुद्धाः सम्यग्मिथ्यात्वव्यपदेशज्ञाजः, शेषा मिथ्यात्वमिति । उक्तं च—“सम्यक्त्वगुणेन ततो विशो-
 धयति कर्म तत्स मिथ्यात्वम् । यद्यत् शकृत्प्रमुखैः शोधयन्ते कोऽत्र मदनाः ॥ १ ॥ यत्सर्वथापि तत्र विशुद्धं तन्नवति
 कर्म सम्यक्त्वम् । मिश्रं तु दरविशुद्धं ज्वल्यशुद्धं च मिथ्यात्वम् ॥ २ ॥ ” उदये पुनः सम्यक्त्वसम्यग्मिथ्यात्वे अपि
 ज्ञवतः । ततो बन्धे उत्तरप्रकृतीनां विंशं शतं, उदये च द्वाविंशं शतं, सत्तायां च बन्धनानि संघातनानि च पृथग्विव-
 द्यन्ते, वर्णादीनां चावान्तरज्ञेदाः पृथग्गण्यन्ते, ततः सर्वसंख्यया सत्तायामष्टचत्वारिंशं शतमुत्तरप्रकृतीनामिति ॥ ६ ॥

तदेवं कृता उत्तरप्रकृतीनां प्ररूपणा, संप्रति ज्ञानावरणीयस्य तत्तुल्यत्वादनन्तरायस्य चोत्तरप्रकृतीरधिकृत्य बन्धा-
 दिस्थानप्ररूपणार्थमाह—

बंधोदयसंतंसा नाणावरणंतराश्च पंच । बंधोवरमे वि तहा उदसंता हुंति पंचेव ॥ ७ ॥

टीका—ज्ञानावरणे अन्तराये च प्रत्येकं बंधोदयसत्तारूपा अंशाः पंच पंचप्रकृत्यात्मकाः । इदमुक्तं ज्ञवति—ज्ञानाव-
 रणे बन्धमुदयं सत्तां चाधिकृत्य सदैव पञ्च प्रकृतयो मतिज्ञानावरणश्रुतज्ञानावरणावधिज्ञानावरणमनःपर्यवज्ञानावरण-
 केवलज्ञानावरणरूपाः प्राप्यन्ते, न त्वेकद्वित्र्यादिकाः, ध्रुवबन्धादित्वात् । अन्तरायेऽपि बन्धमुदयं सत्तां चाधिकृत्य

प्रत्येक सदैव दानान्तरायत्वाच्चान्तरायज्ञोगान्तरायोपज्ञोगान्तरायवीर्यान्तरायरूपाः पञ्च प्रकृतयः प्राप्यन्ते, न त्वेकद्वि-
त्र्यादिकाः, ध्रुववन्धादित्थादेव । तथा च सति ज्ञानावरणेऽन्तराये च वन्धादिषु प्रत्येकमेव पञ्चप्रकृत्यात्मक प्रकृतिस्था-
नमिति । सप्रति सवेध उच्यते—ज्ञानावरणस्य वन्धकाले पञ्चविधो वन्धः, पञ्चविध उदयः, पञ्चविधा सत्ता, एवमन्त-
रायस्यापि । एष च विकल्पो द्वयोरपि सूक्ष्मसंपरायगुणस्थानक यावदवगन्तव्यः । वन्धाज्ञावे पुनर्ज्ञानावरणे अन्तराये च
प्रत्येक पञ्चविध उदयः पञ्चविधा सत्ता । तथा चाह—‘वधोपरमे वि तद्वा’ इत्यादि, वधोपरमेऽपि वन्धाज्ञावेऽपि ज्ञाना-
वरणान्तराययो । तथेति समुच्चये उदयसत्ते जवत । पञ्चैव पञ्चप्रकृत्यात्मके एव न त्वेकद्वित्र्यादिके ध्रुवोदयसत्ताक-
त्वात्, एष च विकल्पो द्वयोरप्युपशान्तमोहे क्षीणमोहे च प्राप्यते ॥ ७ ॥

सप्रति दर्शनावरणस्योत्तरप्रकृतीरधिकृत्य वन्धादिस्थानप्ररूपणार्थमाह—

वधस्स य सतस्स य पगश्छाणाश् तिन्नि तुह्वाश् । उदयछाणांश् ड्रुवे चउ पणग दंसणावरणे ॥ ७ ॥

टीका—दर्शनावरणारये द्वितीये कर्मणि वन्धस्य सत्तायाश्च परस्परं तुह्यानि तुह्यस्वरूपाणि त्रीणि प्रकृतिस्थानानि
जयन्ति । तद्यथा—नव पट्ट चतस्रः । तत्र सर्वप्रकृतिसमुदायो नव । ता एव नव स्थानवित्रिकहीनाः पट्ट । एताश्च पट्ट
निज्ञाप्रचक्षाहीनाश्चतस्रः । तत्र नवप्रकृत्यात्मकं वन्धस्थान मिथ्यादृष्टौ सास्वादने वा । तच्चाज्ञव्यानधिकृत्यानाद्यपर्यव-
सान, कदाचिदपि व्यवज्ञेदाज्ञावात् । जव्यानधिकृत्यानादिसपर्यवसान, कालान्तरे व्यवज्ञेदसज्जवात् । सम्यक्त्वात्प्रतिपत्य
मिथ्यात्व गताना सादिसपर्यवसान, तच्च जघन्यतोऽन्तर्मुहूर्त काल यावत्, उत्कर्षतो देशोनापार्धपुञ्जलपरावर्त । पट्ट-

प्रकृत्यात्मकं बन्धस्थानं सम्यग्मिथ्यादृष्टिगुणस्थानकादारज्यापूर्वकरणस्य प्रथमं ज्ञागं यावत्, तच्च जघन्यतोऽन्तर्मुहूर्तं
 कालमुत्कर्षतो षे षड्षष्ठी सागरोपमाणां, सम्यक्त्वस्यापान्तराले सम्यग्मिथ्यात्वान्तरितस्यैतावन्तं कालमवस्थानसंज्ञवात्,
 तत ऊर्ध्वं तु कश्चित् रूपकश्रेणिं प्रतिपद्यते, कश्चित्पुनर्मिथ्यात्वं, मिथ्यात्वे च प्रतिपन्ने सति अवश्यं नवविधो बन्धः ।
 चतुष्प्रकृत्यात्मकं तु बन्धस्थानमपूर्वकरणद्वितीयज्ञागादारज्य सूक्ष्मसंपरायं यावत्, जघन्येनैकं समयं, उत्कर्षतोऽन्तर्मु-
 हूर्तम् । एकं समयं यावत् कथं प्राप्यते इति चेदुच्यते-उपशमश्रेण्यामपूर्वकरणस्य द्वितीयज्ञागप्रथमसमये चतुर्विधबन्ध-
 मारज्यानन्तरसमये कश्चित् कालं करोति, कालं च कृत्वा दिवं गतः सन् अविरतो ज्वति, अविरतत्वे च षड्विधो बन्ध
 इत्येकसामयिकी चतुर्विधबन्धस्थानस्य स्थितिः । तथा नवप्रकृत्यात्मकं सत्तास्थानं दर्शनावरणस्य कालमधिकृत्य द्विधा
 अनाद्यपर्यवसितं अनादिसपर्यवसितं च । तत्रानाद्यपर्यवसितमज्ञव्यानां, कदाचिदपि व्यवहृदाज्ञावात् । अनादिसपर्य-
 वसानं ज्ञव्यानां, कालान्तरे व्यवहृदात् । सादिसपर्यवसानं तु न ज्वति, नवप्रकृत्यात्मकसत्तास्थानव्यवहृदो हि रूप-
 कश्रेण्यां ज्वति । न च रूपकश्रेणीतः प्रतिपातो ज्वतीति कृत्वा । एतच्च सत्तास्थानं उपशमश्रेणिमधिकृत्योपशान्तमो-
 हगुणस्थानकं यावदवाप्यते, रूपकश्रेणिमधिकृत्य पुनरनिवृत्तिबादरसंपरायगुणस्थानकस्य प्रथमज्ञागं । तथा षड्प्रकृत्या-
 त्मकं सत्तास्थानं जघन्येनोत्कर्षेण चान्तर्मुहूर्तप्रमाणं । तच्चानिवृत्तिबादरसंपरायगुणस्थानकस्य द्वितीयज्ञागादारज्य क्षीणमो-
 हगुणस्थानकद्विचरमसमयं यावदवसेयं । चतुष्प्रकृत्यात्मकं त्वेकसामयिकं क्षीणकषायचरमसमयज्ञावित्वादिति । उद-
 यस्थाने पुनर्दे ज्वतः, तद्यथा-चतस्रः पञ्च च । तत्र चतस्रश्चक्षुर्दर्शनावरणाचक्षुर्दर्शनावरणावधिदर्शनावरणकेवलदर्शना-

वरणरूपा । एतासा च समुदायो ध्रुवोदय इति कृत्वा एक प्रकृतिस्थान । एतासु च चतसृषु मध्ये निजादीना पञ्चाना प्रकृतीना मध्यादन्यतमस्या प्रकृतौ प्रक्षिप्ताया पञ्च । न हि निजादयो चित्रादिका युगपद्भुदयमायान्ति किं त्वेकस्मिन् काले एकैवान्यतमा काचित् । निजादयश्च ध्रुवोदया न ज्वन्ति, कालादिसापेक्षत्वात् । अत इदं पञ्चप्रकृत्यात्मकमुदयस्थानं कदाचिद्ब्रूयते ॥ ० ॥

तदेवमुक्तानि दर्शनापरणस्य बन्धोदयसत्तामधिकृत्य प्रकृतिस्थानानि, संप्रति सवेधमत्रिधित्सुराह—

वीयावरणे नवबन्धेषु चञ्च पञ्च उदय नव संता । उच्चउबन्धे चैवं चञ्च बन्धुदए उलंसा य ॥ ए ॥

उवरयबन्धे चञ्च पण नवंस चञ्चरुदय उच्च चञ्चसंता ।

टीका—द्वितीयापरण दर्शनावरणं तस्मिन् द्वितीयावरणे नवबन्धकेषु सकलदर्शनावरणोत्तरप्रकृतिबन्धकेषु मिथ्यादृष्टिसासादनेषु । 'चञ्च पञ्च उदय ति' उदयश्चतुर्विध पञ्चविधो वा । तत्र चतुर्विधश्चक्षुर्दर्शनावरणचक्षुर्दर्शनावरणावधिदर्शनावरणकेवलदर्शनावरणरूप । स एव निजापञ्चकसत्कान्यतमप्रकृतिप्रक्षेपात् पञ्चविध । सत्तामधिकृत्य पुनः प्रकृतिस्थानं नव नवप्रकृत्यात्मक । तदेव नवविधबन्धकेषु द्वौ विकल्पौ दर्शितौ । तद्यथा—नवविधो बन्धश्चतुर्विध उदयो नवविधा सत्ता, एष विकल्पो निजोदयाज्ञावे, निजोदये तु नवविधो बन्धः पञ्चविध उदयो नवविधा सत्ता । 'उच्चउबन्धे चैव ति' पङ्क्त्यान्धे चतुर्वन्धे च एव पूर्वोक्तप्रकारेण उदयसत्तास्थानानि वेदितव्यानि । इदमुक्तं ज्वन्ति—ये पङ्क्तिबन्धका सम्यग्मिथ्यादृष्ट्यविरतसम्यग्दृष्टिदेशविरतप्रमत्ताप्रमत्ता कियत्कालमपूर्वकरणाश्च, तेषां चतुर्विधं पञ्चविधो वा उदय

नवविधा सत्ता । एतेन च द्वौ विकल्पौ दर्शितौ, तद्यथा—षड्विधो बन्धश्चतुर्विध उदयः नवविधा सत्ता । अथवा षड्विधो बन्धः पञ्चविध उदयो नवविधा सत्ता, एतौ च द्वौ विकल्पौ रूपकं मुक्त्वाऽन्यत्र सर्वत्रापि प्राप्यते । रूपके त्वेक एव विकल्पः तद्यथा—षड्विधो बन्धश्चतुर्विध उदयो नवविधा सत्ता । रूपकस्य हि अत्यन्तविशुद्धत्वेन निद्राप्रचलयोर्नोदयः संभवति । तदुक्तं सत्कर्मग्रन्थे—“निद्राद्रुगस्स उदञ्खीणगखवगे परिवज्जा(रीवज्जो)” । तथा चतुर्विधबन्धकेषु कियत्कालमपूर्वकरणेषु अनिवृत्तिबादरसूक्ष्मसंपरायेषु उपशमश्रेणिं प्रतीत्य चतुर्विधः पञ्चविधो वा उदयः नवविधा सत्ता । रूपकश्रेणिमधिकृत्य पुनरुदयश्चतुर्विध एव, कारणमत्र प्रागेवोक्तम् । केचित् पुनः रूपकहीणमोहेष्वपि निद्राप्रचलयोरुदयमिच्छन्ति, तत्सत्कर्मकर्मप्रकृत्यादिग्रन्थैः सह विरुध्यते इत्युपेक्ष्यते । यावच्च रूपकश्रेण्यामपि स्त्यानर्द्धित्रिकं न हीयते तावत् सत्ता नवविधैव, स्त्यानर्द्धित्रिके तु हीणे षड्विधा सत्ता । तथा चाह—‘चउवंधुदए षडंसा य त्ति’ इह अंश इति सत्कर्माभिधीयते । यदाह चूर्णिकृत्—“अंस इति संतकम्मं ज्ञेइ” । चतुर्विधे बन्धे चतुर्विध उदये अनिवृत्तिबादरसंपरायगुणस्थानकाद्रायाः (सर्व)संख्येयेन्यो ज्ञागेन्यः परतः स्त्यानर्द्धित्रिके हीणे षड्विधा सत्ता । एष च विकल्पस्तावत्प्राप्यते यावत्सूक्ष्मसंपरायगुणस्थानकाद्रायाश्चरमसमयः, परतस्तु न प्राप्यते बन्धाज्ञावात् (बन्धोदयाज्ञावात्) । तदेवं चतुर्विधबन्धकस्य त्रयो विकल्पाः तद्यथा—चतुर्विधो बन्धश्चतुर्विध उदयो नवविधा सत्ता । एष विकल्प उपशमश्रेण्यां रूपकश्रेण्यां वा यावत् स्त्यानर्द्धित्रिकं न हीयते । चतुर्विधो बन्धः पञ्चविध उदयो नवविधा सत्ता, एष उपशमश्रेण्यां । रूपकश्रेण्यां तु पञ्चविधोदयस्याज्ञावात् । तथा चतुर्विधो बन्धश्चतुर्विध उदयः षड्विधा सत्ता, एष च विकल्पः रूपकश्रेण्यां स्त्यानर्द्धित्रि-

कश्यान्तरमवसेय ॥ ए ॥ 'उवरयबंधेत्यादि' उपरते व्यग्रद्विन्ने बन्धे चतुर्विधं पञ्चविधो वा उदयः नवविधा सत्ता, एतौ च द्वौ विकटपावुपशान्तमोहगुणस्थानके प्राप्येते । उपशमश्रेण्या हि निद्राप्रचलयोरुदयः सञ्जवति, स्त्यानर्द्धिक च न ह्यमुपगच्छति ततश्चतुर्विधं पञ्चविधो वा उदयो नवविधा सत्ता प्राप्येते । तथा चतुर्विधं उदयः पञ्चविधा सत्ता, एष विकटपः क्षीणकपायस्य द्विचरमसमयं यागदवाप्यते । तथा चतुर्विधं उदयश्चतुर्विधा सत्ता, एष विकटपः क्षीणकपायस्य चरमसमये, निद्राप्रचलयोर्द्विचरमसमये एव ह्यपित्त्वात् । तदेव दर्शनावरणे सर्वसंख्यया एकादश विकटपाः । यदि पुन ह्यपकक्षीणकपायेऽपि निद्राप्रचलयोरुदय इष्यते तर्हि चतुर्विधो बन्धः पञ्चविध उदयः पञ्चविधा सत्ता । वधाज्ञावे पञ्चविध उदयः पञ्चविधा सत्तेत्येतौ द्वौ विकटपावधिकौ प्राप्येते इति त्रयोदश ज्ञातव्याः ॥ ए ॥

संप्रति वेदनीयायुर्गोत्रेषु सवेधविकटपोपदर्शनार्थमाह—

वेयणियाजयगोए विजज्ञ

टीका—वेदनीये आयुषि गोत्रे च यथागम बन्धादिस्थानानि सवेधमाश्रित्य विजजेत् विकटपयेत् । तत्र वेदनीयस्य सामान्येनैक बन्धस्थानं, तद्यथा—सातमसातं वा, द्वयो परस्परविरुद्धत्वेन युगपद्वन्धाज्ञावात् । उदयस्थानमपि एकं, तद्यथा—सातमसातं वा, द्वयोर्युगपदुदयाज्ञावात् परस्परविरुद्धत्वात् । सत्तास्थाने द्वे, तद्यथा—द्वे एक च । तत्र यावदेकमन्यतरन्न क्षीयते तावद् द्वे अपि सती, अन्यतरस्मिश्च क्षीणे एकमिति । संप्रति सवेध उच्यते—असातस्य बन्धः, असातस्य उदयः, सातासाते सती । अथवा असातस्य बन्धः, सातस्य उदयः, सातासाते सती । एतौ द्वौ विकटपौ मिथ्या-

दृष्टिगुणस्थानकात्प्रचृति प्रमत्तगुणस्थानकं यावत् प्राप्यते, न परतः, परतोऽसातस्य बन्धाज्ञावात् । तथा सातस्य बन्धः, असातस्योदयः, सातासाते सती । अथवा सातस्य बन्धः, सातस्योदयः, सातासाते सती । एतौ द्वौ विकटपौ मिथ्यादृष्टिगुणस्थानकादारभ्य सयोगिकेवलिगुणस्थानकं यावत्संज्ञवतः, ततः परतो बन्धाज्ञावात्, ततः परतो बन्धाज्ञावे असातस्योदयः सातासाते सती । अथवा सातस्योदयः सातासाते सती । एतौ द्वौ विकटपौ अयोगिकेवल्लिनि द्विचरमसमयं यावत् प्राप्येते । चरमसमये तु असातस्योदयः असातस्य सत्ता यस्य द्विचरमसमये सातं क्षीणं, यस्य त्वसातं द्विचरमसमये क्षीणं तस्यायं विकटपः सातस्योदयः सातस्य सत्ता, एतौ च द्वौ विकटपावेकसामधिकौ । सर्वसंख्यया च वेदनीयस्याष्टौ जंगाः । तथा आयुषि सामान्येनैकं बन्धस्थानं चतुर्णामन्यतमत् परस्परविरुद्धत्वेन युगपद्वित्रायायुषां बन्धाज्ञावात् । उदयस्थानमध्येकं तदपि चतुर्णामन्यतमत् युगपद्वित्रायायुषां उदयाज्ञावात् । द्वे सत्तास्थाने, तद्यथा-द्वे एकं च । तत्रैकं चतुर्णामन्यतमत् यावदन्यत् परजवायुर्न वध्यते, परभवायुषि च बद्धे यावदन्यत्र परजवे नोत्पद्यते तावद्धे सती । संप्रति संवेध उच्यते, तत्रायुपस्तिन्नोऽवस्थाः, तद्यथा-परजवायुर्वन्धकालात्पूर्वावस्था, परजवायुर्वन्धकालावस्था, परजवायुर्वन्धोत्तरकालावस्था च । तत्र नैरधिकस्य परजवायुर्वन्धकालात्पूर्वं नारकायुष उदयः, नारकायुषः सत्ता, एष विकटप आद्येषु चतुर्षु गुणस्थानेषु, शेषगुणस्थानकस्य नरकेष्वसंज्ञवात् । परजवायुर्वन्धकाले तिर्यगायुषो बन्धः, नारकायुष उदयः, नारकतिर्यगायुषी सती । एष विकटपो मिथ्यादृष्टेः सास्वादनस्य वा, द्वयोरेवाद्ययोर्गुणस्थानकयोस्तिर्यगायुषो बन्धसंज्ञवात् । अथवा मनुष्यायुषो बन्धः, नारकायुष उदयः, मनुष्यनारकायुषी सती । एष विकटपोऽपि मिथ्या-

दृष्टे सास्वादनस्याविरतिसम्यग्दृष्टेर्वा । बन्धोत्तरकाले तु नारकायुष उदय , नारकतिर्यगायुषी सती, एष विकल्प आद्येषु
 चतुर्ष्वपि गुणस्थानकेषु, तिर्यगायुर्वन्धानन्तर कस्यापि सम्यक्त्वे सम्यग्मिथ्यात्वे वा गमनसञ्जवात् । अथवा नारकायुष
 उदय , मनुष्यनारकायुषी सती । इह नारका देवायुर्नरकायुश्च ज्वप्रत्ययादेव न बध्नन्ति, तत्रोत्पत्त्यज्ञावात् । तदुक्त-
 “देवा नारगा देवेषु नारगेषु वि न उच्यन्ति” । ततो नारकाणां परजवायुर्वन्धकाले बन्धोत्तरकाले वा देवायुर्ना-
 रकायुर्न्या विकल्पाज्ञावात् । सर्वसंख्यया पञ्चैव विकल्पा ज्वन्ति । एव देवानामपि पञ्च विकल्पा ज्ञावनीया , नवरं नारकायु-
 स्थाने देवायुरिति वक्तव्य, तद्यथा-देवायुष उदय , देवायुष सत्ता इत्यादि । तथा तिर्यगायुष उदयस्तिर्यगायुष सत्ता ।
 एष विकल्प आद्येषु पञ्चसु गुणस्थानकेषु, शेषगुणस्थानकस्य तिर्यक्त्वेऽसञ्जवात् , एष विकल्प. परजवायुर्वन्धकालात्पूर्व ।
 बन्धकाले तु नारकायुषो बन्ध , तिर्यगायुष उदय , नारकतिर्यगायुषी सती, एष विकल्पो मिथ्यादृष्टे , अन्यत्र नारका-
 युषो बन्धाज्ञावात् । अथवा तिर्यगायुषो बन्धः, तिर्यगायुष उदयः, तिर्यक्त्तिर्यगायुषी सती । एष विकल्पो मिथ्यादृष्टे
 सास्वादनस्य वा । अथवा मनुष्यायुषो बन्ध , तिर्यगायुष उदय , मनुष्यतिर्यगायुषी सती । एष विकल्पो मिथ्यादृष्टे
 सास्वादनस्य वा नान्यस्य, तिरश्चोऽविरतसम्यग्दृष्टेर्देशविरतस्य वा देवायुष एव बन्धसञ्जवात् । अथवा देवायुषो बन्धः,
 तिर्यगायुष उदय , देवतिर्यगायुषी सती । एष विकल्पो मिथ्यादृष्टे सास्वादनस्याविरतसम्यग्दृष्टेर्देशविरतस्य वा, न
 सम्यग्मिथ्यादृष्टे तस्यायुर्वन्धाज्ञावात् । एते चत्वारो विकल्पा परजवायुर्वन्धकाले । बन्धे तु व्यवहृत्ते तिर्यगायुष
 उदयो नारकतिर्यगायुषी सती, एष विकल्प आद्येषु पञ्चसु गुणस्थानकेषु, नरकायुर्वन्धानन्तर सम्यक्त्वादावपि गमनस-

ज्ञवात् । अथवा तिर्यगायुष उदयस्तिर्यङ्गतिर्यगायुषी सती, अथवा तिर्यगायुष उदयो मनुष्यतिर्यगायुषी सती, अथवा
 तिर्यगायुष उदयो देवतिर्यगायुषी सती, एतेऽपि त्रयो विकट्टपा आद्येषु पञ्चसु गुणस्थानकेषु । सर्वसंख्यया तिरश्चां नव
 विकट्टपाः, चतसृष्वपि गतिषु तिरश्चामुत्पादसंज्ञवात् । तथा मनुष्यायुष उदयो मनुष्यायुषः सत्ता, एष विकट्टपोऽयोगि-
 केवलिनं यावत् । तथा नरकायुषो बन्धो मनुष्यायुष उदयो नारकमनुष्यायुषी सती, एष विकट्टपो मिथ्यादृष्टेः । तथा
 तिर्यगायुषो बन्धो मनुष्यायुष उदयस्तिर्यङ्गमनुष्यायुषी सती, एष विकट्टपो मिथ्यादृष्टेः सास्वादनस्य वा । मनुष्यायुषो बन्धो
 मनुष्यायुष उदयो (मनुष्य) मनुष्यायुषी सती, एषोऽपि विकट्टपो मिथ्यादृष्टेः सास्वादनस्य वा । देवायुषो बन्धो मनुष्यायुष
 उदयो देवमनुष्यायुषी सती, एष विकट्टपोऽप्रमत्तगुणस्थानकं यावत् । एते चत्वारो विकट्टपाः परजवायुर्वन्धकाले । बन्धे
 तु व्यवहृत्ते मनुष्यायुष उदयो नारकमनुष्यायुषी सती, एष विकट्टपोऽप्रमत्तगुणस्थानकं यावत्, नरकायुर्वन्धनानन्तरं
 संयमप्रतिपत्तेरपि संज्ञवात् । मनुष्यायुष उदयस्तिर्यङ्गमनुष्यायुषी सती, एषोऽपि विकट्टपोऽप्रमत्तगुणस्थानं यावत् । मनु-
 ष्यायुष उदयो मनुष्यमनुष्यायुषी सती, अयमप्यप्रमत्तगुणस्थानकं यावत् । मनुष्यायुष उदयो देवमनुष्यायुषी सती,
 अयमुपशान्तमोहगुणस्थानकं यावत् । देवायुषि बद्धेऽयुषशमश्रेण्यां रोहसंज्ञवात् । सर्वसंख्यया मनुष्याणां नव जंगाः ।
 तदेवमायुषि सर्वसंख्यया अष्टाविंशतिर्जंगाः । तथा गोत्रे सामान्येनैकं बन्धस्थानं, तद्यथा—उच्चैर्गोत्रं नीचैर्गोत्रं च, द्वयोः
 परस्परं विरुद्धत्वेन युगपद्बन्धात्तावात् । उदयस्थानमध्येकं, तदपि द्वयोरन्यतरत्, परस्परविरुद्धत्वेन युगपद्बन्धात्तावात् ।
 वे सत्तास्थाने तद्यथा—वे एकं च, तत्र उच्चैर्गोत्रनीचैर्गोत्रे समुदिते द्वे, तेजस्कायिकवायुकायिकावस्थायां उच्चैर्गोत्रमु(उ)द-

द्विते एक, अथवा नीचैर्गोत्रमु(उ)द्विते एक, अथवा नीचैर्गोत्रेऽयोगिकेवल्लिचिचरमसमये हीणे एक । सप्रति सवेध
उच्यते-नीचैर्गोत्रस्य बन्ध नीचैर्गोत्रस्योदय नीचैर्गोत्रं सत्, एष विकल्पस्तेजस्कायिकायुकायिकेषु लभ्यते, तन्नवाङ्-
घृत्तेषु चाशेषजीवेऽप्येकत्रिचतुस्तिर्यक्पञ्चन्द्रियेषु कियत्कालं नीचैर्गोत्रस्य बन्धः नीचैर्गोत्रस्योदय उच्चैर्नीचैर्गोत्रे सती ।
अथवा नीचैर्गोत्रस्य बन्ध उच्चैर्गोत्रस्योदय उच्चनीचैर्गोत्रे सती, एतौ द्वौ विकल्पौ मिथ्यादृष्टिषु सासादनेषु च, न
सम्यग्मिथ्यादृष्ट्यादिषु, तेषां नीचैर्गोत्रबन्धाज्ञावात् । तथा उच्चैर्गोत्रस्य बन्धो नीचैर्गोत्रस्योदय उच्चनीचैर्गोत्रे सती, एष
विकल्पो मिथ्यादृष्टिगुणस्थानकादारन्ध्रदेशरितिगुणस्थानक यावत् प्राप्यते, न परतः, परतो नीचैर्गोत्रस्योदयाज्ञावात् ।
तथा उच्चैर्गोत्रस्य बन्ध उच्चैर्गोत्रस्योदय उच्चनीचैर्गोत्रे सती, एष विकल्पो मिथ्यादृष्टेरान्ध्र सूक्ष्मसपरायगुणस्थानकं
यावत्, न परतः, परतो बन्धाज्ञावात् । बन्धाज्ञावे उच्चैर्गोत्रस्योदय उच्चनीचैर्गोत्रे सती, एष विकल्प उपशान्तमोहगु-
णस्थानकादारन्ध्रायोगिकेवल्लिचिचरमसमय यावदवसेयः । उच्चैर्गोत्रस्योदय उच्चैर्गोत्रं सत्, एष विकल्पोऽयोगिकेवल्लि-
चरमसमये । तदेवमेते उच्चैर्गोत्रनीचैर्गोत्रस्य सर्वसख्यया सप्तज्ञगाः ॥

मोहं परं वोढुं ॥ १० ॥

टीका-अतः परं मोहं वक्ष्ये, मोहनीयस्य बन्धादिस्थानानि वक्ष्ये इत्यर्थः ॥ १० ॥

१ अत्र च "गोयमि सत्तभगा अद्भ्य भगा हवति वेयणीए । पण नव नव पण भगा आउचउक्के वि कमसो उ ॥१॥" इति सवेधमग-
प्रदर्शक गाथासूत्रं दृश्यते केषुचिदादर्शेषु, न च तद्वृत्तिकृदभिमतमित्युपेक्षितमस्माभिः ।

तत्र प्रथमतो बन्धस्थानप्ररूपणार्थमाह-

बावीस एकवीसा सत्तरसा तेरसेव नव पंच । चउ तिग डुगं च एकं बंधछाणाणि मोहस्स ॥ ११ ॥

टीका-मोहस्य मोहनीयस्य दश बन्धस्थानानि, तद्यथा-द्वाविंशतिः, एकविंशतिः, सप्तदश, त्रयोदश, नव, पञ्च, चतस्रः, तिस्रः, द्वे, एका च । तत्र सम्यक्त्वसम्यग्मिथ्यात्वे बन्धे न जवतः । न च त्रयाणां वेदानां युगपद्वन्धः किं त्वेक-
कालमेकस्यैव, हास्यरतियुगद्वारतिशोकयुगद्वे अपि न युगपद्वन्धमायातः किं त्वेकतरमेव युगलं । ततो मोहनीयस्यो-
त्कर्षतः प्रज्ञतप्रकृतिबन्धो द्वाविंशतिः, सा च मिथ्यादृष्टिगुणस्थानके प्राप्यते । ततः सास्वादनसम्यग्दृष्टिगुणस्थानके
मिथ्यात्वस्य बन्धाज्ञावात् एकविंशतिः । यद्यप्यत्र नपुंसकवेदस्यापि बन्धो न जवति तथापि तत्स्थाने स्त्रीवेदः पुरुषवेदो
वा प्रहिष्यत इत्येकविंशतेरेव बन्धः । ततो मिश्राविरतसम्यग्दृष्टिगुणस्थानकयोरनन्तानुबन्धिनामपि बन्धाज्ञावात् सप्त-
दश । ततोऽपि देशविरतिगुणस्थानकेऽप्रत्याख्यानकपायाणां बन्धाज्ञावात्त्रयोदश । ततोऽपि प्रमत्तापूर्वकरणेषु प्रत्याख्या-
नावरणानां बन्धाज्ञावान्नव । यद्यपि अरतिशोकरूपं युगलं प्रमत्तगुणस्थानके एव व्यवहृन्नं तथापि तत्स्थाने हास्यरतियुगलं
प्रहिष्यते इत्यप्रमत्तापूर्वकरणयोर्नवकबन्धो न विरुध्यते । ततो हास्यरतिजयजुगुप्सा अपूर्वकरणचरमसमये बन्धमाश्रित्य
व्यवहृद्यन्ते इति अनिवृत्तिवादरसंपरायगुणस्थानके प्रथमज्ञागे पंचानां बन्धः । द्वितीयज्ञागे पुरुषवेदस्य बन्धाज्ञावाच्चतसृणां
बन्धः । तृतीयज्ञागे संज्वलनक्रोधस्य बन्धाज्ञावात्तिसृणां बन्धः । चतुर्थज्ञागे संज्वलनमानस्य बन्धाज्ञावाद्द्वयोर्वन्धः । पंचमज्ञागे
संज्वलनमायाया अपि बन्धाज्ञावादेकस्याः संज्वलनलोचप्रकृतेर्वन्धः । ततः परं वादरसंपरायोदयाज्ञावात्तस्या अपि न बन्धः ११

तदेवमुक्तानि मोहनीयस्य बन्धस्थानानि, सप्रत्युदयस्थानान्यत्रिधित्सुराह-

एकं च दो व चउरो एत्तो एकाहिया दसुक्कोसा । उहेण मोहणिजे उदयठाणा नव हवन्ति ॥ १२ ॥

टीका-उधेन सामान्येन मोहनीये उदयस्थानानि नव भवन्ति, तद्यथा-एक, द्वे, चत्वारि, अतश्चतुष्कादूर्ध्वं त्वेका-
धिका उदयविकट्टपास्तावदवगन्तव्या यावदुत्कर्षतो दश दशकमुदयस्थानं ज्ञेयतीत्यर्थं १-२-४-५-६-७-८-९-१० । एतानि
चानिवृत्तिवादरसंपरायगुणस्थानकादारन्य पश्चानुपूर्व्या किञ्चिन्नाव्यते । तत्र चतुर्णां सज्वलनानामन्यतमस्योदये एकमु-
दयस्थानं, तदेव वेदत्रयान्यतमवेदोदयप्रक्षेपे द्विकं, तत्रापि हास्यरतिरूपयुगलप्रक्षेपे चतुष्कं, तत्रैव जयप्रक्षेपात्पचकं,
जुगुप्साप्रक्षेपात् पदं, तत्रैव चतुर्णां प्रत्याख्यानावरणकपायाणामन्यतमस्य प्रक्षेपे सप्तकं, तत्रैव चाप्रत्याख्यानावरणकपा-
याणामन्यतमस्य प्रक्षेपेऽष्टकं, तत्रैव चतुर्णामनन्तानुबन्धिकपायाणामन्यतमस्य प्रक्षेपे नवकं, तत्रैव मिथ्यात्वप्रक्षेपे दशकं ।
एतच्च सामान्येनोक्त विशेषतस्तत्रे सूत्रकृदेव सप्रपच कथयिष्यतीति तत्रैव ज्ञावयिष्ये ॥ १२ ॥

तदेवमुक्तान्युदयस्थानानि, सप्रति सत्तास्थानानि प्रतिपिपादयिपुराह-

अष्टग सत्तग ठच्चउ तिगडुगएगाहिया जवे वीसा । तेरस वारिकारस एत्तो पंचाशएक्कूणा ॥ १३ ॥

संतस्स पगश्वणाई ताणि मोहस्स हुंति पन्नरस । वंधोदयसंते पुण जंगविगप्पा बहू जाण ॥ १४ ॥

१ उदय ठाणाणि नव हुति ।

टीका—विंशतिरष्टकसप्तकषट्कचतुस्त्रिंश्लोकाधिका, तथा त्रयोदश द्वादश एकादश, अत एकादशात् सत्तास्थानात् एको-
नानि एकैकोनानि पंचादीनि, सत्तायाः प्रकृतिस्थानानि मोहनीयस्यावगन्तव्यानि, तानि च सर्वसंख्यया पंचदश ज्ञवन्ति ।
इदमत्र तात्पर्यम्—मोहनीये पञ्चदश सत्ताप्रकृतिस्थानानि । तद्यथा—अष्टाविंशतिः सप्तविंशतिः षड्विंशतिः चतुर्विंशतिः
त्रयोविंशतिः द्वाविंशतिः एकविंशतिः त्रयोदश द्वादश एकादश पञ्च चतस्रः तिस्रः द्वे एका च । तत्र सर्वप्रकृतिसमुदायोऽष्टाविं-
शतिः, ततः सम्यक्त्वे उद्बलिते सप्तविंशतिः, ततोऽपि सम्यग्मिथ्यात्वे उद्बलिते षड्विंशतिः, अनादिमिथ्यादृष्टेर्वा षड्विं-
शतिः, अष्टाविंशतिसत्कर्मणोऽनन्तानुबन्धिचतुष्टयह्ये चतुर्विंशतिः, ततोऽपि मिथ्यात्वे ह्यपिते त्रयोविंशतिः, ततोऽपि
सम्यग्मिथ्यात्वे ह्यपिते द्वाविंशतिः, ततोऽपि सम्यक्त्वे ह्यपिते एकविंशतिः, ततोऽष्टस्वप्रत्याख्यानावरणप्रत्याख्यानावर-
णसंज्ञिकेषु कषायेषु ह्यपिते त्रयोदश, ततोऽपि नपुंसकवेदे ह्यपिते द्वादश, ततोऽपि स्त्रीवेदे ह्यपिते एकादश, ततः षट्सु
नोकषायेषु ह्यपिते पंच, ततोऽपि पुरुषवेदे ह्यपिते चतस्रः, ततोऽपि संज्वलनक्रोधे ह्यपिते तिस्रः, ततः संज्वलनमाने ह्यपिते द्वे,
ततोऽपि संज्वलनमायायां ह्यपितायामेका प्रकृतिः सतीति । तदेवमुक्तानि सत्तास्थानानि । एतेषु पुनर्वन्धोदयसत्तास्थानेषु
प्रत्येकं संवेधेन च बहवो जंगान् ज्ञवन्ति, तांश्च जंगान् यथावत् प्रतिपाद्यमानान् सम्यक् जानीहि ॥ १४ ॥

तत्र प्रथमतो बन्धस्थानेषु जंगनिरूपणार्थमाह—

ठब्बावीसे चउ इगवीसे सत्तरस तेरसे दो दो । नवबंधगे वि दोन्नि उ एक्केकमउ परं जंगान् ॥ १५ ॥

टीका—द्वाविंशतौ द्वाविंशतिबन्धे षट् विकल्पा ज्ञवन्ति । तत्र द्वाविंशतिरियं—मिथ्यात्वं षोरुश कषायास्त्रयाणां वेदा-

नामन्यतमो वेदः हास्यरतियुगलारतिशोकयुगलयोरन्यतरद्युगल जयं जुगुप्सा च । अत्र जगा षट्, तथाहि—हास्यरति-
युगले अरतिशोकयुगले च प्रत्येक षाविंशति प्राप्यते इति द्वौ जगौ, तौ च द्वौ जगौ त्रिष्वपि वेदेषु प्रत्येक विकल्पेन
प्राप्येते इति द्वौ त्रिजिर्गुणितौ जाता षट् । सैव षाविंशतिर्मिथ्यात्वेन विना एकविंशति, नवरमत्र षयोर्वेदयोरन्यतरो
वेदे इति वक्तव्य, यत एकविंशतिबन्धका सासादनसम्यग्दृष्टयः, ते च स्त्रीवेद वा वक्षन्ति, पुरुषवेद वा, न नपुंसकवेद,
नपुंसकवेदबन्धस्य मिथ्यात्वोदयनिबन्धनत्वात् । सासादनाना च मिथ्यात्वोदयाज्ञावात् । अत्र च जगाश्चत्वार, तथा
चाह—‘उ एगवीस त्ति’ एकविंशतौ एकविंशतिबन्धे चत्वारो जगाः । तत्र हास्यरतियुगलारतिशोकयुगलान्या प्रागिव
द्वौ जगौ, तौ च प्रत्येक स्त्रीवेदे पुरुषवेदे च प्राप्येते इति द्वौ षाच्या गुणितौ जाताश्चत्वार । सैव चैकविंशतिरनन्तानु-
बन्धिचतुष्टयबन्धाज्ञावे सप्तदश, नवरमत्र वेदेषु मध्ये पुरुषवेदे एवैको वक्तव्यो न स्त्रीवेदोऽपि, यत सप्तदशबन्धका
सम्यग्मिथ्यादृष्टयोऽविरतसम्यग्दृष्टयो वा, न चैते स्त्रीवेद वक्षन्ति, तद्वन्धस्यानन्तानुबन्ध्युदयनिमित्तत्वात् । सम्यग्मि-
थ्यादृष्ट्यादीना चानन्तानुबन्ध्युदयाज्ञावात् । अत्र च हास्यरतियुगलारतिशोकयुगलान्या प्रागिव द्वौ जगौ, ता एव
सप्तदश प्रकृतयोऽप्रत्याख्यानकपायचतुष्टयरहितास्त्रयोदश । अत्रापि प्रागिव द्वौ जगौ, तथा चाह—‘सत्तरस तेरसे दो दो’
सप्तदशबन्धे त्रयोदशबन्धे च प्रत्येक द्वौ द्वौ जगौ । ता एव त्रयोदश प्रत्याख्यानावरणकपायचतुष्टयरहिता नव । अत्रापि
तावेव द्वौ जगौ, यत आह—‘नवबधगे उ दोन्नि उ’ नवबन्धके द्वौ जगौ, तौ च प्रमत्ते षावपि दृष्टव्यौ, अप्रमत्तापूर्व-

करणयोस्त्वेक एव जंगः, तत्रारतिशोकरूपस्य युगलस्य बन्धात्तावात् । तथा ता एव नव हास्यरतियुगलत्रयजुगुप्सा
 बन्धव्यवहृदे पञ्च, अत्रैको जंगः । एवं चतुस्त्रिंश्लोकबन्धेष्वपि प्रत्येकमेकैक एव जंगो वाच्यः, तथा चाह—‘एकेकमर्ज
 परं जंगा’ अतो नवकबन्धात्परं पञ्चादिषु जंगाः प्रत्येकमेकैकः एकैव संख्या वेदितव्या । मकारस्त्वलाह्निकः । अमीषां
 च द्वाविंशत्यादिबन्धस्थानानां कालप्रमाणमिदं—द्वाविंशतिबन्धस्य कालोऽत्रव्यानधिकृत्य अनाद्यपर्यवसितः, ज्ञव्यानधि-
 कृत्यानादिसपर्यवसितः, सम्यक्त्वपरिच्छिन्नानधिकृत्य जघन्येनान्तर्मुहूर्तप्रमाणः उत्कर्षतो देशोनापार्धपुञ्जलपरावर्तः ।
 एकविंशतिबन्धस्य कालो जघन्येन समयमात्रः, उत्कर्षतः पद्मावलिकाः । सप्तदशबन्धस्य कालो जघन्येनान्तर्मुहूर्तमुत्कर्-
 षतः किञ्चित्समधिकानि त्रयस्त्रिंशत्सागरोपमाणि । तथाहि—त्रयस्त्रिंशत्सागरोपमाणि अनुत्तरसुरस्य प्राप्यन्ते, अनुत्तर-
 सुरजवाच्च च्युत्वा यावदद्यापि देशविरतिं सर्वविरतिं वा न प्रतिपद्यते तावत्सप्तदशबन्ध एवेति किञ्चित्समधिकानि त्रय-
 स्त्रिंशत्सागरोपमाणि । त्रयोदशबन्धस्य च कालः प्रत्येकं जघन्येनान्तर्मुहूर्तमुत्कर्षतस्तु देशोना पूर्वकोटी, यतस्त्रयोदश-
 बन्धो देशविरतौ, नवकबन्धकस्तु सर्वविरतौ, देशविरतिः सर्वविरतिश्चोत्कर्षतोऽपि देशोनपूर्वकोटिप्रमाणा, पञ्चादिषु
 पुनर्बन्धस्थानेषु कालः प्रत्येकं जघन्येनैकं समयमुत्कर्षतश्चान्तर्मुहूर्तम् । एकसमयता कथमिति चेदुच्यते—उपशमश्रेण्यां
 पञ्चविधं बन्धमारज्य द्वितीये समये कश्चित्कालं कृत्वा देवलोकों याति, देवलोके च गतः सन् अविरतो जवति, अविर-
 तत्वे च सप्तदशबन्ध इत्येकसमयता । एवं चतुर्विधबन्धादिष्वपि ज्ञावनीयं ॥ १५ ॥

तदेव कृता कालनिरूपणा, सप्रत्येतेषामेव बन्धस्थानाना मध्ये कस्मिन् कियन्ति प्रागुक्तान्युदयस्थानानि ज्वन्ती-
त्येतन्निरूप्यते-

दस बावीसे नव एकवीस सत्ताइ उदयगणांश्च । ठाई नव सत्तरसे तेरसि (रे) पंचाइ अष्टेव ॥ १६ ॥

चत्तारिमाइ नववधगेसु उक्कोस सत्तमुदयंसा । पंचविह्वंधगे पुण उदउं दोण्हं मुणेयवो ॥ १७ ॥

टीका-द्वाविंशतौ द्वाविंशतिबन्धे सप्तादीनि दशपर्यन्तानि चत्वारि उदयस्थानानि ज्वन्ति । तद्यथा-सप्त, अष्टौ, नव, दश । तत्र मिथ्यात्व अप्रत्याख्यानावरणप्रत्याख्यानावरणसज्वलनक्रोधादीनामन्यतमे त्रयः क्रोधादिकाः, यत एकस्मिन् क्रोधे वेद्यमाने सर्वेऽपि क्रोधा वेद्याः, समानजातीयत्वात् । एव मानमायालोक्षा अपि इष्टव्याः । न च युगपत् क्रोधमानमायालोक्षानामुदय परस्परविरोधात् इत्यन्यतमे त्रयोऽत्र गृह्यन्ते । तथा त्रयाणां वेदानामन्यतमो वेद, हास्यरतियुगलारतिशोकयुगलयोरन्यतरत् युगल, एतासां सप्तप्रकृतीनां द्वाविंशतिबन्धके मिथ्यादृष्टावुदयो ध्रुवः । अत्र जगत्त्रिंशति, तद्यथा-हास्यरतियुगले अरतिशोकयुगले च प्रत्येकमेकैको जगः प्राप्यत इति द्वौ जगौ, तौ च प्रत्येकं त्रिष्वपि वेदेषु प्राप्यते, इति द्वौ जगौ त्रिजिर्गुणितौ जाता पट् । ते च प्रत्येकं क्रोधादिषु चतुर्षु प्राप्यन्ते इति पट् चतुर्जिर्गुणिता जाताश्चतुर्विंशतिः । तस्मिन्नेव सप्तके जये वा जुगुप्साया वा अनन्तानुबन्धिनि वा प्रक्षिप्ते अष्टानामुदयः । अत्र जयादौ प्रत्येकमेकैका चतुर्विंशति प्राप्यते इति तिस्रः चतुर्विंशतयोऽत्र इष्टव्याः । ननु मिथ्यादृष्टेरवश्यमनन्तानुबन्धिनामुदयः सज्वति तत् कथं मिथ्यादृष्टिः सप्तोदये अष्टोदये वा कस्मिंश्चिदनन्तानुबन्ध्युदयरहितः प्रोक्तः ? उच्यते—

इह सम्यग्दृष्टिना सता केनचित् प्रथमतोऽनन्तानुबन्धिनो विसंयोजिताः एतावतैव च स विश्रान्तो न मिथ्यात्वादि-
 क्षयाय उद्युक्तवान् तथाविध सामग्र्यज्ञावात्, ततः कालान्तरे मिथ्यात्वं गतः सन् मिथ्यात्वप्रत्ययतो ऋयोऽप्यनन्ता-
 नुबन्धिनो बध्नाति, ततो बन्धावलिकां यावन्नाद्याप्यतिक्रामति तावत्तेषामुदयो न ऋवति, बन्धावलिकायां त्वतिक्रा-
 न्तायां ऋवेदिति । ननु कथं बन्धावलिकातिक्रमेऽप्युदयः संऋवति ? अवाधाकालक्षये सत्युदयः, अवाधाकालश्चानन्ता-
 नुबन्धिनां जघन्येनान्तर्मुहूर्तमुत्कर्षेण तु चत्वारि वर्षसहस्राणीति, नैष दोषः, यतो बन्धसमयादारभ्य तेषां तावत्सत्ता
 ऋवति, सत्तायां च सत्यां बन्धे प्रवर्तमाने एतद्ग्रहणता, एतद्ग्रहणतायां च शेषसमानजातीयप्रकृतिदलिकसंक्रान्तिः, संक्रमाच्च
 दलिकं एतद्ग्रहप्रकृतिरूपतया परिणमते, ततः संक्रमावलिकायामतीतायामुदयः, ततो बन्धावलिकायामतीतायामुदयो-
 ऽन्निधीयमानो न विरुध्यते । तथा तस्मिन्नेव सप्तके ऋयजुगुप्सयोः अथवा ऋयानन्तानुबन्धिनोः यद्वा जुगुप्सानन्तानुबन्धि-
 नोः प्रक्षिप्तयोर्नवानामुदयः । अत्राप्येकैकस्मिन् विकल्पे प्रागुक्तप्रकारेण जंगकानां चतुर्विंशतिः प्राप्यते इति तिस्रश्चतुर्विंशतयो
 षष्टव्याः । तथा तस्मिन्नेव च सप्तके ऋयजुगुप्सानन्तानुबन्धिषु प्रक्षिप्तेषु दशानामुदयः । अत्रैकैव जंगकानां
 चतुर्विंशतिः । सर्वसंख्यया द्वाविंशतिबन्धे अष्टौ चतुर्विंशतयः । नव एकविंशति एकविंशतौ एकविंशतिबन्धे सप्तादीनि
 त्रीणि उदयस्थानानि ऋवन्ति, तद्यथा—सप्त, अष्टौ, नव । तत्र सप्त अनन्तानुबन्ध्यप्रत्याख्यानावरणप्रत्याख्यानावरणसं-
 ज्वलनक्रोधादीनामन्यतमे चत्वारः क्रोधादिकाः, त्रयाणां वेदानामन्यतमो वेदः, द्वयोर्युगलयोरन्यतरद्युगलं, एतासां
 सप्तप्रकृतीनामुदयः एकविंशतिबन्धे ध्रुवः । अत्र प्रागुक्तक्रमेण जंगकानां चतुर्विंशतिः । तथा तस्मिन्नेव सप्तके ऋये वा

जुगुप्साया वा द्वायामष्टानामुदय । अत्र द्वे चतुर्विंशती जगकाना । जयजुगुप्सयोस्तु युगपत्प्रद्विषयोर्नानामुदय ।
 अत्र चैका जगकाना चतुर्विंशतिः । सर्वसंख्यया एकविंशतिरन्धे चतस्रश्चतुर्विंशतयः । अयं चैकविंशतिबन्धः सास्वादनै
 प्राप्यते । सामादनश्च द्विधा श्रेणिगतोऽश्रेणिगतश्च । तत्राश्रेणिगत सासादनमाश्रित्यामूनि सप्तादीनि उदयस्थानान्यवगन्त-
 व्यानि, यस्तु श्रेणिगतस्तत्रादेशवयः । केचिदाहुः—अनन्तानुबन्धिसत्कर्मसहितोऽप्युपशमश्रेणिं प्रतिपद्यते, तेषा मतेनानन्तानु-
 बन्धिनामप्युपशमना भवति । एतच्च सूत्रेऽपि सवादि, तदुक्त सूत्रे—“अणदसणपुसित्थीत्यादि” । श्रेणीतश्च प्रतिपतन् क-
 श्रित्माभ्यादनन्तानुबन्धुपगच्छति, सास्वादनन्तानुबन्धुपगतानि यथोक्तानि त्रीणि उदयस्थानानि जवन्ति । अपरे पुनराहु-
 अनन्तानुबन्धिनः क्षुपयित्वा उपशमश्रेणिं प्रतिपद्यते न तत्सत्कर्मा, तेषा मतेन श्रेणीत प्रतिपतन् सासादनो न जवति तस्या-
 नन्तानुबन्धुदयासंज्ञात् । अनन्तानुबन्धुदयसहितश्च सासादन इष्यते “अणताणुप्रधुदयरहियस्स सासणजावो न सज्जवइ”
 इति उच्यते—यदा मिथ्यात्व प्रत्यक्षिमुत्तो न चाद्यापि मिथ्यात्वं प्रतिपद्यते तदानीमनन्तानुबन्धुदयरहि-
 तोऽपि सासादनस्तेषा मतेन जविष्यतीति किमत्रायुक्तं ? तदयुक्तं, एव सति तस्य परादीनि नवपर्यन्तानि चत्वार्युदय-
 स्थानानि जयेयु, न च जयन्ति, सूत्रे प्रतिपेधात्, तैरप्यनन्युपगमाच्च, तस्मादनन्तानुबन्धुदयरहित सासादनो न जयती-
 त्यप्रश्यं प्रत्येयं इति । ‘वाइ नत्र सत्तरसे’ सप्तदशके बन्धस्थाने परादीनि नवपर्यन्तानि चत्वार्युदयस्थानानि जयन्ति, तद्यथा-
 षट् सप्त अष्टौ नव । सप्तदशबन्धकादि द्वये सम्यग्मिथ्याहृष्टयोऽविरत्तसम्यग्दृष्टयश्च । तत्र सम्यग्मिथ्याहृष्टीना त्रीणि
 उदयस्थानानि, तद्यथा—सप्त अष्ट नव । तत्रानन्तानुबन्धिवर्जाः त्रयोऽन्यतमे क्रोधादयः, त्रयाणा वेदानामन्यतमो वेद,

द्वयोर्युगलयोरन्यतरद्युगलं, सम्यग्मिथ्यात्वं चेति सप्तानां प्रकृतीनामुदयः सम्यग्मिथ्यादृष्टिषु ध्रुवः । अत्र प्रागुक्तक्रमेण
 जंगकानां चतुर्विंशतिः । अस्मिन्नेव सप्तके जये वा जुगुप्सायां प्रहिंसायां सत्यां अष्टानामुदयः, अत्र वे चतुर्विंशती
 जंगकानां । जयजुगुप्सयोस्तु युगपत्प्रहिंसयोर्नवानामुदयः, अत्र चैका चतुर्विंशतिर्जंगकानां । सर्वसंख्यया सम्यग्मिथ्यादृ-
 ष्टीनां चतस्रश्चतुर्विंशतयः । अविरतसम्यग्दृष्टीनां सप्तदशबन्धकानां चत्वार्युदयस्थानानि, तद्यथा—पद् सप्त अष्टौ नव ।
 तत्रापशमिकसम्यग्दृष्टीनां ह्यायिकसम्यग्दृष्टीनां च अविरतसम्यग्दृष्टीनां अनन्तानुबन्धवर्जास्त्रयोऽन्यतमे क्रोधादिकाः,
 त्रयाणां वेदानामन्यतमो वेदः, द्वयोर्युगलयोरन्यतरद्युगलमिति पञ्चामुदयो ध्रुवः । अत्र प्रागिव जंगकानामेका चतुर्विंशतिः ।
 अस्मिन्नेव पट्के जये वा जुगुप्सायां वा वेदकसम्यक्त्वे वा प्रहिंसे सप्तानामुदयः । अत्र जयादिषु प्रत्येकमेकैका चतुर्विं-
 शतिः प्राप्यत इति तिस्रश्चतुर्विंशतयः । तथा तस्मिन्नेव पट्के जयजुगुप्सयोर्जयवेदकसम्यक्त्वयोर्युगुप्सावेदकसम्यक्त्वयोर्वा
 प्रहिंसयोरष्टानामुदयः । तत्राप्येकैकस्मिन् विकल्पे जंगकानां चतुर्विंशतिः प्राप्यत इति तिस्रश्चतुर्विंशतयः । जयजुगुप्सा-
 वेदकसम्यक्त्वेषु च युगपत्प्रहिंसेषु नवानामुदयः, अत्र चैका जंगकानां चतुर्विंशतिः । अविरतसम्यग्दृष्टीनां सर्वाश्चतुर्विंश-
 तयोऽष्टौ, सर्वसंख्यया सप्तदशबन्धे द्वादश चतुर्विंशतयः । ‘तेरे पंचाङ् अष्टैव’ त्रयोदशके बन्धस्थाने पञ्चादीन्यष्टपर्य-
 न्तानि चत्वार्युदयस्थानानि जवन्ति, तद्यथा—पंच पद् सप्त अष्टौ । तत्र प्रत्याख्यानावरणसंज्वलनक्रोधादीनामन्यतमौ
 द्वौ क्रोधादिकौ, त्रयाणां वेदानामन्यतमो वेदः, द्वयोर्युगलयोरन्यतरद्युगलमित्येतासां पञ्चानां प्रकृतीनामुदयः त्रयोदश-
 बन्धे ध्रुवः । अत्र प्रागुक्तक्रमेण जंगकानामेका चतुर्विंशतिः । जयजुगुप्सावेदकसम्यक्त्वानामन्यतमस्मिन् प्रहिंसे पञ्चा-

मुदयः, अत्र जयादित्रिस्त्रयो विकल्पाः, एकैकस्मिन् विकल्पे जगकाना चतुर्विंशतिरिति तिस्रश्चतुर्विंशतयः । तथा
 तस्मिन्नेव पचके जयजुगुप्सयोरथवा जयवेदकसम्यक्त्वयोर्यथा जुगुप्सावेदकसम्यक्त्वयोः प्रक्षिप्तयोः सप्तानामुदयः ।
 अत्रापि तिस्रश्चतुर्विंशतयो जगकाना । जयजुगुप्सावेदकसम्यक्त्वेषु पुनर्युगपत्प्रक्षिप्तेष्वष्टानामुदयः, अत्र चैका चतुर्विंशति-
 र्जगकाना, सर्वसख्यया त्रयोदशबन्धे अष्टौ चतुर्विंशतयः । चत्तारीत्यादि-नवबन्धकेषु प्रमत्तादिषु चतुरादीनि सप्तपर्य-
 न्तानि चत्वारि । 'उदयसत्ति' उदयरूपविज्ञागस्थानानि उदयस्थानानीत्यर्थः । तद्यथा-चतस्रः पञ्च पट्ट सप्त । तत्र
 सज्वलनक्रोधादीनामन्यतम एक क्रोधादिकः, त्रयाणां वेदानामन्यतमो वेदः, द्वोर्युगलयोरन्यतरद्युगलमिति । अथै-
 तासां चतसृणां प्रकृतीनामुदयः हाधिकसम्यग्दृष्टिषु वा औपशमिकसम्यग्दृष्टिषु वा प्रमत्तादिषु च ध्रुवः, अत्र चैका
 जगकाना चतुर्विंशतिः । अस्मिन्नेव चतुष्के जये वा जुगुप्साया वा वेदकसम्यक्त्वे वा प्रक्षिप्ते पचानामुदयः, अत्र जग-
 कानां तिस्रश्चतुर्विंशतयः । तथा तस्मिन्नेव चतुष्के जयजुगुप्सयोरथवा जयवेदकसम्यक्त्वयोर्यथा जुगुप्सावेदकसम्यक्त्वयोः
 प्रक्षिप्तयोः षण्णामुदयः, अत्रापि तिस्रश्चतुर्विंशतयो जगकाना । जयजुगुप्सावेदकसम्यक्त्वेषु तु युगपत्प्रक्षिप्तेषु सप्तानामु-
 दयः, अत्र जगकानामेका चतुर्विंशतिः, सर्वसख्यया नवबन्धके अष्टौ चतुर्विंशतयः । 'पचविहेत्यादि' पचविधबन्धकेषु
 पुनरुदयो द्वयोः प्रकृत्योर्ज्ञातव्यः, प्रकृतिद्वयात्मकमेकमुदयस्थानमिति ज्ञावः । तत्र चतुर्णां सज्वलनानामेकतमः क्रोधादिः,
 त्रयाणां वेदानामन्यतमो वेदः, अत्रापि त्रिजिर्वेदैश्चतुर्जिश्च सज्वलनैर्द्वादश जंगाः ॥ १७ ॥

एतो च उ वंधाई एकेकुदया हवंति सवे वि। वंधोवरमे वि तहा उदयाजावे वि वा होजा ॥ १८ ॥

टीका-इतः पञ्चकवन्धादनन्तरं चतुर्वन्धादयः सर्वेऽपि प्रत्येकमेकैकोदयाः एकैकप्रकृत्युदया ऋवन्ति ज्ञातव्याः, तथाहि-चतुर्वन्धो ऋवति पुरुषवेदबन्धव्यवहृदे सति, पुरुषवेदस्य च युगपत् बन्धोदयौ व्यवहृद्येते । ततश्चतुर्विधबन्धकाले एकोदय एव ऋवति, स च चतुर्णां संज्वलनानामन्यतमः । अत्र चत्वारो ऋंगाः । यतः कोऽपि संज्वलनक्रोधेनोदयप्राप्तेन श्रेणिं प्रतिपद्यते, कोऽपि संज्वलनमानेन, कोपि संज्वलनमायया, कोऽपि संज्वलनलोचनेनेति चत्वारो ऋंगाः । इह केचिच्चतुर्विधबन्धसंक्रमणकाले त्रयाणां वेदानामन्यतमस्य वेदस्योदयमिहन्ति, ततस्तन्मतेन चतुर्विधबन्धकस्यापि प्रथमकाले द्वादश द्विकोदयऋंगा लभ्यन्ते । तदुक्तं पञ्चसंग्रहमूलटीकायाम्-“चतुर्विधबन्धकस्याप्याद्यविज्ञागे त्रयाणां वेदानामन्यतमस्य वेदस्योदयं केचिदिहन्ति, अतश्चतुर्विधबन्धकस्यापि द्वादश द्विकोदयान् जानीहीति” । तथा च सति तेषां मतेन सर्वसंख्यया द्विकोदये चतुर्विंशतिऋंगा अवसेयाः । संज्वलनक्रोधव्यवहृदे च सति त्रिविधो बन्धः, तत्राप्येकविध एवोदयः । अत्र त्रयो ऋंगाः । नवरमत्र संज्वलनक्रोधवर्जानां त्रयाणामन्यतम इति वक्तव्यं, यतः संज्वलनक्रोधोदये सत्यवश्यं संज्वलनक्रोधस्य बन्धेन ऋवितव्यं “जे वेयइ ते बंधइ” इति वचनात् । तथा च सति चतुर्विध एव बन्धः प्रसक्तः । ततः संज्वलनक्रोधस्य बन्धे व्यवहृद्यमाने उदयोऽपि व्यवहृद्यत इति त्रिविधेऽपि बन्धे एकविध उदयस्त्रयाणामन्यतम इति वक्तव्यः । संज्वलनमानबन्धव्यवहृदे द्विविधो बन्धः, तत्राप्येकविध एवोदयः, केवलं स मायालोचयोऽन्यतर इति वक्तव्यः, युक्तिः प्रागिवात्राप्यनुसरणीया, अत्र च द्वौ ऋगौ । संज्वलनमायाबन्धव्यवहृदे एकस्य संज्वलनलोचस्य बन्धः तस्यैव उदयः, अत्रैको ऋगः । इह यद्यपि चतुरादिषु बन्धस्थानेषु संज्वलनानामुदयमधिकृत्य न कश्चिद्वि-

शेष , तथापि बन्धस्थानापेक्षया जेदोऽस्तीति जगां पृथगग्रे गणयिष्यन्ति । तथा बन्धोपरमे बन्धाज्ञावेऽपि मोहनी-
यस्य सूक्ष्मसपरायगुणस्थानके एकविध उदयो जवति, स च सज्वलनलोचस्यावसेयः, तज्जतसूक्ष्मकिट्टिवेदनात्, ततः
परमुदयाज्ञावेऽपि मोहनीयोदयेऽपगतेऽपि उपशान्तकपायमधिकृत्य मोहनीय सजवति, एतच्च प्रसगागतमिति कृत्वोक्तं,
अन्यथा बन्धस्थानोदयस्थानेषु परस्परसवेधेन चिन्त्यमानेषु नेद सत्कर्मताजिधानमुपयोगीति ॥ १७ ॥

सप्रति दशादिषु एकपर्यवसानेषु उदयस्थानेषु यावतो जंगा सजवन्ति तावन्तो निर्दिदिक्षुराह-

एकगठकेकारस दस सत्त चउक्क एकग चैव । एए चउवीसगया चउवीसदुगेकमेकारा ॥ १८ ॥

टीका-इह दशादीन्युदयस्थानान्यधिकृत्य यथासंख्य संख्यापदयोजना कर्तव्या, सा चैव-दशोदये एका चतुर्विंशतिः,
नवोदये षट्, तद्यथा-द्वाविंशतिबन्धे तिस्रः, एकविंशतिबन्धे मिश्राविरतिसम्यग्दृष्टिसप्तदशबन्धे च प्रत्येकमेकैका ।
अष्टोदये एकादश-तत्र द्वाविंशतिबन्धे अविरतिसम्यग्दृष्टिवन्धे च प्रत्येकं तिस्र तिस्रः । एकविंशतिबन्धे मिश्रसप्त-
दशबन्धे च प्रत्येक द्वे द्वे । त्रयोदशबन्धे चैका । तथा सप्तोदये दश-तत्र द्वाविंशतिबन्धे एकविंशतिबन्धे मिश्रसप्तदशबन्धे च
प्रत्येकमेकैका । अविरतसम्यग्दृष्टिसप्तदशबन्धे त्रयोदशबन्धे च प्रत्येक तिस्र तिस्र । नवकबन्धे चैका । तथा पञ्चोदये
सप्त-तत्राविरतसम्यग्दृष्टिसप्तदशबन्धे चैका । त्रयोदशबन्धे नवबन्धे च प्रत्येक तिस्र तिस्र । तथा पञ्चकोदये चतस्र-
तत्र त्रयोदशबन्धे एका । नवबन्धे तिस्रः । चतुष्कोदये एका चतुर्विंशतिः-एए चउवीसगय त्ति' एते अनन्तरोक्ता
एकादिका. संख्याविशेषाश्चतुर्विंशतिगताश्चतुर्विंशत्यजिधायकाः, एता अनन्तरोक्ताश्चतुर्विंशतयो ज्ञातव्या इत्यर्थः ।

एताश्च सर्वसंख्यया चत्वारिंशत् । तथा 'चतुर्विंशतिरुक्ते' विकोदये चतुर्विंशतिरेका जंगकानां । एतच्च मतान्तरेणोक्तं,
 अन्यथा स्वमते द्वादशैव जंगा वेदितव्याः । 'एकमेकारुक्ते' एकोदये एकादश जंगाः । ते चैवं-चतुर्विधबन्धे चत्वारः,
 त्रिविधबन्धे त्रयः, द्विविधबन्धे द्वौ, एकविधबन्धे एकः, बन्धाज्ञावे चैक इति ॥ १९ ॥

संप्रत्येतेषामेव जंगानां विशिष्टतरसंख्यानिरूपणार्थमाह-

नवपंचाणुदसए उदयविगप्पेहिँ मोहिया जीवा ।

टीका-इह दशादिषु विकपर्यवसानेषु उदयस्थानेषु उदयस्थानजंगकानामेकचत्वारिंशत् चतुर्विंशतयो लब्धाः, तत
 एकचत्वारिंशच्चतुर्विंशत्या गुण्यते, गुणितायां च सत्यां जातानि नव शतानि चतुरशीत्यधिकानि । ततः तत्रैकोदयजंगा
 एकादश प्रक्षिप्यन्ते, तेषु च प्रक्षिप्तेषु नव शतानि पञ्चनवत्यधिकानि जवन्ति । एतावद्भिरुदयस्थानविकल्पैर्यथायोगं सर्वे
 संसारिणो जीवा मोहिता मोहमापादिता विज्ञेयाः ॥

संप्रति पदसंख्यानिरूपणार्थमाह-

अणुत्तरिणुत्तरिँ पयविंदसएहिँ विज्ञेया ॥ २० ॥

टीका-इह पदानि नाम मिथ्यात्वं अप्रत्याख्यानक्रोधः प्रत्याख्यानावरणक्रोध इत्येवमादीनि । ततो वृन्दानां दशाद्यु-
 दयस्थानरूपाणां पदानि पदवृन्दानि । आर्पत्वात् राजदन्तादिषु (श्रीम० ना० प्र० ९ पा० ३० सू०) मध्ये पाठान्युपगमाद्वा
 वृन्दशब्दस्य परनिपातः । तेषां शतैरेकसप्तत्यधिकैकोनसप्ततिसंख्यैर्मोहिताः संसारिणो जीवा विज्ञेयाः, एतावत्संख्याजिः

कर्मप्रकृतित्रिर्यथायोग मोहिता. ससारिणो जीवा ज्ञातव्या इत्यर्थ. । अथ कथमेकसप्तत्यधिकैकोनसप्ततिसख्यानि पदाना
 शतानि ऋवन्ति ? उच्यते-इह दशोदये दशपदानि, दशप्रकृतय उदयमागता इत्यर्थ । एव नवोदयादिष्वपि नवादीनि
 पदानि ज्ञावनीयानि । ततो दशोदय एकादशजिर्गुण्यते, नवोदयाश्च षड् नवजि, अष्टोदयश्च एकादश अष्टजि, सप्तोदया
 दश सप्तजि., पशुदया सप्त षड्जि, पञ्चकोदयाश्चत्वार पञ्चजि., चतुरुदय एकश्चतुर्जि., द्विकोदय एको घान्या, गुण-
 यित्वा चैते सर्वेऽपि एकत्र मीट्यन्ते, ततो जाते द्वे शते नवत्यधिके । एतेषु च प्रत्येकमेकैकचतुर्विंशतिर्जगकाना प्राप्यत
 इति ज्ञयश्चतुर्विंशत्या गुण्यन्ते, गुणितेषु च सत्सु एकोदयजगपदान्येकादश प्रक्षिप्यन्ते, ततो यथोक्तसख्यान्येव पदाना
 शतानि ऋवन्ति । इय चोदयस्थानसख्या पदसख्या च मतान्तरेण चतुर्विधबन्धसक्रमणकाले द्विकोदये षादश जगा
 उक्तास्तानधिकृत्य वेदितव्या ॥ २० ॥ यदा पुनरेते नाधिक्रियन्ते तदा इयमुदयस्थानपदसख्या ॥

नवतेसीयसएहि उदयविगप्पेहि मोहिया जीवा । अणत्तरिसीयाला पयविंदसएहि विज्ञेया ॥२१॥

टीका-उदयविकल्पैर्यशीत्यधिकनवशतसख्यै. तथा दशोदयादिरूपवृन्दान्तर्गताना पदाना शतै. सप्तचत्वारिश-
 दधिकैकोनसप्ततिसख्यैर्यथायोग सर्वेऽपि जीवाः ससारिणो जीवा मोहिता मोहमापादिता विज्ञेया. । तथोदयस्थानेषु
 पूर्वोक्तप्रकारेण परिसख्यायमानेषु ये मतान्तरेणोक्ताश्चतुर्विधबन्धस्थाने द्विकोदये षादश जगास्तेऽपसार्यन्ते, ततो नव
 शतानि अशीत्यधिकान्युदयविकल्पाना ऋवन्ति । पदेषु च परिसख्यायमानेषु मतान्तरेणोक्तानि षादशजगगतानि
 चतुर्विंशतिपदानि अपनीयन्ते, ततो यथोक्तपदाना संख्या ऋवति । इह च दशादय उदयास्तजंगाश्च जघन्यत एक-

सामायिका उत्कर्षत आन्तमौहूर्तिकाः, तथाहि-चतुरादिषु दशोदयपर्यन्तेष्ववश्यमन्यतमो वेदोऽन्यतरद्युगंलयोश्च मध्येऽन्यतरदवश्यं मुहूर्तादारतः परावर्तते । तदुक्तं पञ्चसंग्रहमूलटीकायां-“वेदेन युगक्षेपेण वा अवश्यं मुहूर्तादारतः परावर्तितव्यमिति” । तत उत्कर्षतः चतुष्कोदयादयः सर्वेऽप्यान्तमौहूर्तिका द्विकोदयैककोदयाश्च आन्तमौहूर्तिकाः सुप्रतीता एव । तथा यदा विवक्षिते उदये चंगे वा एकं समयं वर्तित्वा द्वितीये समये गुणस्थानान्तरं गच्छति तदावश्यं बन्धस्थानज्ञेदात् गुणस्थानज्ञेदात् स्वरूपतो वा जिन्नमुदयान्तरं चंगान्तरं वा यातीति सर्वेऽप्युदया चंगाश्च जघन्यत एकसामायिकाः ॥ ११ ॥

तदेवं बन्धस्थानानां सहोदयस्थानैः परस्परसंवेध उक्तः, संप्रति सत्तास्थानैः सह तमज्जिधित्सुराह-

तिन्नेव उ चावीसे इगवीसे अष्टवीस सत्तरसे । ठच्चेव तेर नव बंधगेसु पंचेव ठाणाइं ॥ १२ ॥

पंचविह चउविहेसु ठ ठक्क सेसेसु जाण पंचेव । पत्तेयं पत्तेयं चत्तारि उ बंध वोठेउ ॥ १३ ॥

टीका-द्वाविंशतौ द्वाविंशतिबन्धे त्रीणि सत्तास्थानानि । तद्यथा-अष्टाविंशतिः, सप्तविंशतिः, पङ्क्तिंशतिश्चेति । तथाहि-द्वाविंशतिबन्धे मिथ्यादृष्टेश्चत्वार्युदयस्थानानि, तद्यथा-सप्त अष्टौ नव दश । तत्र सप्तोदयेऽष्टाविंशतिरेकं सत्तास्थानं, यतः सप्तोदयोऽनन्तानुबन्ध्युदयाज्ञावे जवति । अनन्तानुबन्ध्युदयरहितश्च येन पूर्वं सम्यग्दृष्टिना सता अनन्तानुबन्धिन उच्यते ततः कालान्तरेण परिणामवशतो मिथ्यात्वं गतेन ज्ञूयोऽपि मिथ्यात्वप्रत्ययेन तेऽनन्तानुबन्धिनो बहुमार-

न्यन्ते । स एव मिथ्यादृष्टिर्नधावलिकामात्रकालं यावदनन्तानुबन्ध्युदयरहित प्राप्यते, नान्य । स चाष्टाविंशतिसत्कर्म-
त्यष्टाविंशतिरेक सप्तोदये सत्तास्थान । अष्टोदये त्रीण्यपि सत्तास्थानानि यतोऽष्टोदयो विधा अनन्तानुबन्ध्युदयरहि-
तोऽनन्तानुबन्ध्युदयसहितश्च, तत्र योऽनन्तानुबन्ध्युदयरहितोऽष्टोदयस्तत्र प्रागुक्तयुक्तेरष्टाविंशतिरेव सत्तास्थानं । अन-
न्तानुबन्ध्युदयसहिते तु त्रीण्यपि सत्तास्थानानि, तत्र यावन्नाद्यापि सम्यक्प्रमुह्यति तावदष्टाविंशति सम्यक्त्वे उद-
क्षिते सप्तविंशति । सम्यग्मिथ्यात्वेऽप्युदक्षिते पङ्क्तिशति, अनादिमिथ्यादृष्टेर्ना पङ्क्तिशति । एव नरोदयेऽप्यनन्ता-
नुबन्ध्युदयरहितेऽष्टाविंशतिरेव, अनन्तानुबन्ध्युदयसहिते तु त्रीण्यपि । दशोदयस्त्वनन्तानुबन्ध्युदयसहित एव जवति,
ततस्तत्रापि त्रीणि सत्तास्थानानि जावनीयानि । 'एग्वीसे अष्टवीस त्ति' एकविंशतौ एकविंशतिबन्धेऽष्टाविंशतिरेक
सत्तास्थान । एकविंशतिबन्धो हि सासादनसम्यग्दृष्टेर्जवति, सासादनत्वं च जीवस्यौपशमिकसम्यक्त्वात्प्रच्यवमानस्यो-
पजायते । सम्यक्प्रगुणेन च मिथ्यात्व त्रिधा कृत, तद्यथा-सम्यक्त्व मिश्र मिथ्यात्व चेति । ततो दर्शनत्रिकस्यापि
सत्कर्मतया प्राप्यमाणत्वादेकविंशतिबन्धे त्रिप्रप्युदयस्थानेष्वष्टाविंशतिरेक सत्तास्थान जवति । 'सत्तरसे उच्चैव' सप्त-
दशबन्धे षड् सत्तास्थानानि, तद्यथा-अष्टाविंशतिः, सप्तविंशतिः, चतुर्विंशतिः, त्रयोविंशतिः, द्वाविंशतिः, एकविंश-
तिश्चेति । सप्तदशबन्धो हि ष्याना जवति, तद्यथा-सम्यग्मिथ्यादृष्टीनामविरतसम्यग्दृष्टीना च । तत्र सम्यग्मिथ्या-
दृष्टीना त्रीण्युदयस्थानानि, तद्यथा-सप्त अष्टौ नव । अविरतसम्यग्दृष्टीना चत्वारि, तद्यथा-षड्, सप्त, अष्टौ, नव । तत्र
पशुदयोऽविरतानामौपशमिकसम्यग्दृष्टीना द्वायिकसम्यग्दृष्टीना वा प्राप्यते । तत्रौपशमिकसम्यग्दृष्टीना द्वे सत्तास्थाने,

तद्यथा-अष्टाविंशतिः चतुर्विंशतिश्च । तत्राष्टाविंशतिः प्रथमसम्यक्त्वोत्पादकाले, उपशमश्रेणिप्रतिपाते तु उपशान्ता-
 नामनन्तानुबन्धिनामष्टाविंशतिः, उद्धलितानन्तानुबन्धिनां तु चतुर्विंशतिः । द्वायिकसम्यग्दृष्टीनां त्वेकविंशतिरेव ।
 द्वायिकं हि सम्यक्त्वं सप्तदशे जवति, सप्तकदशे जन्तुरेकविंशतिसत्कर्मैति । सर्वसंख्यया पशुदये त्रीणि सत्तास्थानानि,
 तद्यथा-अष्टाविंशतिः, चतुर्विंशतिः, एकविंशतिः । सप्तोदये मिश्रदृष्टीनां त्रीणि सत्तास्थानानि, तद्यथा-अष्टाविंशतिः,
 सप्तविंशतिः, चतुर्विंशतिश्चेति, तत्र योऽष्टाविंशतिसत्कर्मा सन् सम्यग्मिथ्यात्वं प्रतिपद्यते, तस्याष्टाविंशतिः । येन
 पुनर्मिथ्यादृष्टिना सता प्रथमं सम्यक्त्वमुद्धलितं सम्यग्मिथ्यात्वं च नाद्याप्युद्धलितुमारज्यते अत्रान्तरे परिणामवशेन
 मिथ्यात्वाद्दिनिवृत्य सम्यग्मिथ्यात्वं प्रतिपद्यते तस्य सप्तविंशतिः । यः पुनः पूर्वं सम्यग्दृष्टिः सन् अनन्तानुबन्धिनो
 विसंयोज्य पश्चात्परिणामवशतः सम्यग्मिथ्यात्वं प्रतिपद्यते तस्य चतुर्विंशतिः, सा च चतसृष्वपि गतिषु प्राप्यते, यत-
 श्चतुर्गतिका अपि सम्यग्दृष्टयोऽनन्तानुबन्धिनो विसंयोजयन्ति । तदुक्तं कर्मप्रकृत्यां-“चउगइया पऊत्ता तिननि वि
 संजोयणा विजोयंते (जहाजोगं) । करणेहिं तिहि सहियाणंतरकरणं उवसमो वा ॥१॥” इति । अत्र ‘तिन्नि वि त्ति’ अवि-
 रता देशविरताः सर्वविरता वा, यथायोगमिति अनन्तानुबन्धिविसंयोजनानन्तरं च केचित् परिणामवशतः सम्यग्मिथ्या-
 त्वमपि प्रतिपद्यन्ते । ततश्चतसृष्वपि गतिषु सम्यग्मिथ्यादृष्टीनां चतुर्विंशतिः संजवति । अविरतसम्यग्दृष्टीनां तु सप्तोदये
 पंच सत्तास्थानानि, तद्यथा-अष्टाविंशतिः, चतुर्विंशतिः, त्रयोविंशतिः, षाविंशतिः, एकविंशतिश्च । तत्राष्टाविंशतिरौ-
 पशमिकसम्यग्दृष्टीनां वेदकसम्यग्दृष्टीनां वा । चतुर्विंशतिरप्युजयेषां नवरमनन्तानुबन्धिविसंयोजनानन्तरं सावगन्तव्या ।

त्रयोविंशतिर्द्वाविंशतिश्च वेदकसम्यग्दृष्टीनामेव । तथाहि-कश्चिन्मनुष्यो वर्षाष्टकस्योपरि वर्तमानो वेदकसम्यग्दृष्टिः रूप-
 णयान्युद्यत्तस्तस्यानन्तानुबन्धिषु मिथ्यात्वे च हृषिते सति त्रयोविंशतिः, तस्यैव च सम्यग्मिथ्यात्वे हृषिते द्वाविंशतिः ।
 स च द्वाविंशतिसत्कर्मा सम्यक्त्व रूपयन् तच्चरमग्रासे वर्तमानः कश्चित्पूर्ववद्भ्रायुष्कः कालमपि करोति, कालं च कृत्वा
 चतसृणा गतीनामन्यतमस्या गताबुत्पद्यते । तदुक्तं-“पञ्चगो ज मणुसो निष्पगो चउसु वि गर्इसु” । ततो द्वाविंशति-
 श्चतसृष्यपि गतिषु प्राप्यते । एकविंशतिस्तु ह्यायिकसम्यग्दृष्टीनामेव, यत सप्तकक्ष्ये ह्यायिकसम्यग्दृष्टयः । सप्तके च
 द्वीणे सत्तायामेकविंशतिरिति । एवमष्टोदयेऽपि मिश्रदृष्टीनामविरतसम्यग्दृष्टीना चोक्तरूपाण्यन्यूनानतिरिक्तानि सत्ता-
 स्थानानि ज्ञाननीयानि । एव नवोदयेऽपि, नवर नवोदयोऽविरताना वेदकसम्यग्दृष्टीनामेव संभवतीति कृत्वा, तत्र
 चत्वारि सत्तास्थानानि वाच्यानि, तद्यथा-अष्टाविंशतिः, चतुर्विंशतिः, त्रयोविंशतिः, द्वाविंशतिश्च । एतानि च प्रागि-
 यागन्तव्यानि । ‘तेरनववधगेषु पचेव ठाणाइं’ त्रयोदशवन्धकेषु नववन्धकेषु च प्रत्येकं पच पच सत्तास्थानानि,
 तद्यथा-अष्टाविंशतिः, चतुर्विंशतिः, त्रयोविंशतिः, द्वाविंशतिः, एकविंशतिश्च । तत्र त्रयोदशवन्धका देशविरतास्ते च
 द्विधा तिर्यगो मनुष्याश्च । तत्र ये तिर्यञ्चस्तेषां चतुर्गुण्युदयस्थानेषु द्वे एव सत्तास्थाने, तद्यथा-अष्टाविंशतिश्चतुर्विंशति-
 श्चेति । तत्राष्टाविंशतिरौपशमिकसम्यग्दृष्टीना वेदकसम्यग्दृष्टीना वा । तत्रौपशमिकसम्यग्दृष्टीना प्रथमसम्यक्त्वोत्पादकाले,
 तथाहि-तदानीमन्तरकरणाद्वाया वर्तमानः औपशमिकसम्यग्दृष्टिः कश्चिद्देशविरतिमपि प्रतिपद्यते, कश्चिन्मनुष्यः पुनः
 सर्वविरतिमपि । तदुक्तं शतकवृहच्चूर्णौ-“जवसमसम्महिन्नी अतरकरणे वि कोइ देसविरइ कोई पमत्तजावं पि गवइ,

सासायणो पुण न किमवि लहइ त्ति” । वेदकसम्यग्दृष्टीनां त्वष्टाविंशतिः सुप्रतीता । चतुर्विंशतिः पुनरनन्तानुबन्धिषु
विसंयोजितेषु वेदकसम्यग्दृष्टीनां वेदितव्या । शेषाणि तु सर्वाण्यपि त्रयोविंशत्यादीनि सत्तास्थानानि तिरश्चां न संज्ञवन्ति ।
तानि हि द्वायिकसम्यक्त्वमुत्पादयतः प्राप्यन्ते । न च तिर्यञ्चः द्वायिकसम्यक्त्वमुत्पादयन्ति, किं तु मनुष्या एव । अथ
मनुष्याः द्वायिकसम्यक्त्वमुत्पाद्य यदा तिर्यक्षूपद्यन्ते तदा तिरश्चोऽप्येकविंशतिः प्राप्यते एव, तत्कथमुच्यते शेषाणि
त्रयोविंशत्यादीनि सर्वाण्यपि न संज्ञवन्तीति? तदयुक्तं, यतः द्वायिकसम्यग्दृष्टिस्तिर्यङ्कु न संख्येयवर्षायुष्केषु मध्ये समु-
त्पद्यते, किं त्वसंख्येयवर्षायुष्केषु । न च तत्र देशविरतिस्तदज्ञावाच्च न त्रयोदशबन्धकत्वं । अथ च त्रयोदशबन्धके सत्ता-
स्थानानि चिन्त्यमानानि वर्तन्ते तत एकविंशतिरपि त्रयोदशबन्धे तिर्यङ्कु न प्राप्यते । तदुक्तं चूर्णै—“एगवीसा तिरि-
कखेसु संजयासंजएसु न संज्ञवइ । कहं ? जसइ संखेज्जवासाजएसु तिरिक्केसु खाइगसम्महिठी न उववज्जइ, असंखेज्ज-
वासाजएसु उववज्जिज्जा तस्स देसविरई नत्थि त्ति” । ये च मनुष्या देशविरतास्तेषां पंचकोदये त्रीणि सत्तास्थानानि ।
तद्यथा—अष्टाविंशतिः, चतुर्विंशतिः, एकविंशतिश्च । षट्कोदये सप्तोदये च प्रत्येकं पञ्चापि सत्तास्थानानि । अष्टकोदये
त्वेकविंशतिवर्जानि शेषाणि चत्वारि, तानि चाविरतसम्यग्दृष्ट्युक्तज्ञावनानुसारेण ज्ञावनीयानि । एवं नवबन्धकानामपि
प्रमत्ताप्रमत्तानां प्रत्येकं चतुष्कोदये त्रीणि त्रीणि सत्तास्थानानि, तद्यथा—अष्टाविंशतिः, चतुर्विंशतिः एकविंशतिश्च ।
पञ्चकोदये षट्कोदये च प्रत्येकं पञ्च पञ्च सत्तास्थानानि । सप्तोदये त्वेकविंशतिवर्जानि शेषाणि चत्वारि सत्तास्थानानि
वाच्यानि । ‘पंचविहचउविहेसु छठक्कत्ति’ पञ्चविधे चतुर्विधे च बन्धे प्रत्येकं षट् षट् सत्तास्थानानि । तत्र पञ्चविधे बन्धे

अमूनि, तद्यथा—अष्टाविंशतिश्चतुर्विंशतिरेकविंशतिस्त्रयोदश षादशैकादश । तत्राष्टाविंशतिश्चतुर्विंशतिश्चौपशमिकसम्य-
 गृह्येरुपशमश्रेण्या । एकविंशतिरुपशमश्रेण्या द्वायिकसम्यगृह्ये । रूपकश्रेण्या पुनरष्टौ कपाया यावन्न क्षीयन्ते तावदे-
 कविंशतिः । अष्टसु कपायेषु क्षीणेषु पुनस्त्रयोदश । ततो नपुंसकवेदे क्षीणे षादश । तत स्त्रीवेदे क्षीणे एकादश । पञ्चा-
 दीनि तु सत्तास्थानानि पञ्चविधग्रन्थे न प्राप्यन्ते, यत पञ्चविधग्रन्थः पुरुषवेदे बध्यमाने जयति, यावच्च पुरुषवेदस्य
 ग्रन्थस्तावत् पट्ट नोकपाया सन्ति एवेति । चतुर्विधग्रन्थेषु पुनरमूनि पट्ट सत्तास्थानानि, तद्यथा—अष्टाविंशति, चतुर्विं-
 शति, एकविंशति, एकादश, पञ्च, चतस्र । तत्राष्टाविंशतिचतुर्विंशत्येकविंशत्य उपशमश्रेण्या । एकादश पुनरेव
 प्राप्यन्ते । इह कश्चिन्नपुंसकवेदेन रूपकश्रेणिं प्रतिपन्न, स च स्त्रीवेदनपुंसकवेदौ युगपत् रूपयति, स्त्रीवेदनपुंसकवेद-
 ह्यसमकालमेव च पुरुषवेदस्य ग्रन्थो व्यवञ्चिद्यते, तदनन्तरं पुरुषवेदहास्यादिपट्टे युगपत् रूपयति, यदि पुनः स्त्रीवेदेन
 रूपकश्रेणीं प्रतिपद्यते, तत प्रथमतो नपुंसकवेदं रूपयति, ततोऽन्तर्मुहूर्तेन स्त्रीवेद, स्त्रीवेदह्यसमकालमेव च पुरुष-
 वेदस्य ग्रन्थव्यवञ्चोद, ततस्तदनन्तरं पुरुषवेदं हास्यादिपट्टं च युगपत् रूपयति । यावच्च न क्षीयते तावदुजयत्रापि चतु-
 र्विधग्रन्थे वेदोदयरहितस्य एकोदये वर्तमानस्य एकादशक सत्तास्थानं प्राप्यते । पुरुषवेदहास्यादिपट्टयोस्तु युगपत्क्षीणयो-
 श्वतन्न प्रकृतय सत्य । एव च स्त्रीवेदेन नपुंसकवेदेन वा रूपकश्रेणीं प्रतिपन्नस्य पञ्चप्रकृत्यात्मकं सत्तास्थानं प्राप्यते ।
 यस्तु पुरुषवेदेन रूपकश्रेणिं प्रतिपद्यते, तस्य पट्टनोकपायह्यसमकालं पुरुषवेदस्य ग्रन्थव्यवञ्चोदो जयति । ततस्तस्य चतु-
 र्विधग्रन्थकाले एकादशरूप सत्तास्थानं न प्राप्यते, किं तु पञ्चप्रकृत्यात्मकं । ताश्च पञ्च समयद्योनावलिक्कादिक याव-

त्सत्यो वेदितव्याः । ततः पुरुषवेदे ह्रीणे चतस्रः ता अप्यन्तर्मुहूर्तं कालं यावत् सत्यः प्रतिपत्तव्याः । 'सेसेसु जाण पंचेव पत्तेयं पत्तेयं' शेषेषु त्रिविधद्विविधैकविधेषु बन्धेषु प्रत्येकं पञ्च पञ्च सत्तास्थानानि । तत्र त्रिविधे अमूनि-अष्टाविंशतिः, चतुर्विंशतिः एकविंशतिः, चतस्रः, तिस्रः । तत्रादिमानि त्रीणि उपशमश्रेणीमधिकृत्य वेदितव्यानि । शेषे तु द्वे रूपकश्रेण्यां, ते चैवं-संज्वलनक्रोधस्य प्रथमस्थितावावदिकाशेषायां बन्धोदयोदीरणा युगपद्ध्यवहृदमायान्ति, व्यवहृत्तासु च तासु बन्धस्त्रिविधो जातः । संज्वलनक्रोधस्य च तदानीं प्रथमस्थितिगतमावदिकामात्रं समयद्वयोनावदिकाद्विकबद्धं चाव(चद)द्विकं मुक्त्वान्यत्सर्वं ह्रीणं, तदपि च समयद्वयोनावदिकाद्विकमात्रेण कालेन ह्यमुपयास्यति । यावच्च न याति तावच्चतस्रः प्रकृतयः त्रिविधबन्धे सत्यः । ह्रीणे तु तस्मिंस्तिस्रः, ताश्चान्तर्मुहूर्तं कालं यावदवगन्तव्याः । द्विविधबन्धे पुनरमूनि पञ्च सत्तास्थानानि, तद्यथा-अष्टाविंशतिः, चतुर्विंशतिः, एकविंशतिः, तिस्रः, द्वे च । तत्राद्यानि त्रीणि प्रागिव । शेषे तु द्वे रूपकश्रेण्यां ते चैवं-संज्वलनमानस्य प्रथमस्थितौ आवदिकामात्रशेषायां संज्वलनमानस्य बन्धोदयोदीरणा युगपद्ध्यवहृद्यन्ते, तासु च व्यवहृत्तासु बन्धो द्विविधो जवति, संज्वलनमानस्य तदानीं प्रथमस्थितिगतमावदिकामात्रं समयद्वयोनावदिकाद्विकबद्धं च दद्विकं सत्, अन्यत्सर्वं ह्रीणं, तदपि च सत् समयद्वयोनावदिकाद्विकमात्रेण कालेन ह्यमापत्स्यते । यावच्च नापह्रीय(पद्य)ते तावत्तिस्रः सत्यः, ह्रीणे तु तस्मिन् द्वे अप्यन्तर्मुहूर्तं कालं यावत्सत्यौ । एकविधबन्धे पुनः पञ्च सत्तास्थानान्यमूनि, तद्यथा-अष्टाविंशतिः, चतुर्विंशतिः, एकविंशतिः, द्वे, एका च । तत्राद्यानि त्रीणि प्रागिवोपशमश्रेण्यां । शेषे तु द्वे रूपकश्रेण्यां, ते चैवं-संज्वलनमायायाः प्रथमस्थितावावदिकाशेषायां बन्धोदयोदीरणा

युगपद्वन्धोद्वेदमुपयान्ति, व्यघञ्छिन्नासु तासु च बन्ध एकविधो जवति । सञ्ज्वलनमायायास्तु तदानीं प्रथमस्थितिगतमा-
 वलिकामात्र समयघयोनावलिकाविकवञ्च च सदस्ति, अन्यत् समस्त हीणं, तदपि च सत् समयघयोनावलिकाविकमा-
 त्रेण कालेन ह्यमुपगमिष्यति । यावच्च न ह्यमुपयाति तावद्दे सती, हीणे तु तस्मिन्नेका प्रकृतिः सञ्ज्वलनलोजरूपा
 सती । 'चत्वारि उ बंधवोद्वेए' इति बन्धव्यवहृदे बन्धाजावे सूक्ष्मसंपरायगुणस्थाने चत्वारि सत्तास्थानानि, तद्यथा-अष्टा-
 विंशति, चतुर्विंशति, एकविंशति, एका च । तत्राद्यानि त्रीणि प्रागिवोपशमश्रेण्या । एका तु सञ्ज्वलनलोजरूपा प्रकृतिः
 रूपकश्रेष्ठाम् ॥ २३ ॥

तदेव कृता संवेधचिन्ता, सप्रत्युपसहारमाह-

दसनवपन्नरसाइं बंधोदयसन्तपयन्निष्ठाणाइं । जणियाइं मोहणिज्जो एत्तो नामं परं वोढं ॥ २४ ॥

टीका-बन्धोदयसत्प्रकृतिस्थानानि यथासख्य दशनवपचदशसख्यानि प्रत्येक संवेधद्वारेण च जणितानि । इत पर
 अत ऊर्ध्वं नाम वदये नाम्नो बन्धादिस्थानानि वदये ॥ २४ ॥

तत्र प्रथमतो बन्धस्थाननिरूपणार्थमाह-

तेवीसपल्लवीसा ठवीसा अठवीस गुणतीसा । तीसेगतीसमेकं बंधछाणाणि नामस्स ॥ २५ ॥

टीका-नाम्नोऽष्टौ बन्धस्थानानि, तद्यथा-त्रयोविंशति पञ्चविंशति, षड्विंशति, अष्टाविंशति, एकोनत्रिंशत्,

त्रिंशत्, एकत्रिंशत्, एका च । अमूनि च तिर्यग्मनुष्यादिगतिप्रायोग्यतया अनेकप्रकाराणि ततस्तथैवोपदर्श्यन्ते । तत्र तिर्यग्गतिप्रायोग्यं वध्नतः सामान्येन पञ्च बन्धस्थानानि, तद्यथा—त्रयोविंशतिः, पंचविंशतिः, षड्विंशतिः, एकोनत्रिंशत्, त्रिंशत् । तत्राप्येकेन्द्रियप्रायोग्यं वध्नतस्त्रीणि बन्धस्थानानि, तद्यथा—त्रयोविंशतिः, पञ्चविंशतिः षड्विंशतिः । तत्र त्रयो- विंशतिरियं—तिर्यग्गतिः, तिर्यगानुपूर्वी, एकेन्द्रियजातिः, औदारिकतैजसकार्मणानि, हुंरुसंस्थानं, वर्णरसगन्धस्पर्शाः, अगुरुलघु, उपघातनाम, स्थावरनाम, सूक्ष्मवादरयोरेकतरं, अपर्याप्तकनाम, प्रत्येकसाधारणयोरेकतरं, अस्थिरनाम, अशुचनाम, दुर्जगनाम, अनादेयनाम, अयशःकीर्तिनाम, निर्माणनाम । एतासां त्रयोविंशतिप्रकृतीनां समुदाय एकं बन्धस्थानं । एतच्चापर्याप्तकप्रायोग्यं वध्नतो मिथ्यादृष्टेरवसेयं । अत्र जंगाश्चत्वारः, तथाहि—वादरनाम्नि वध्यमाने एका त्रयोविंशतिः प्रत्येकनाम्ना सह प्राप्यते, द्वितीया साधारणनाम्ना, एवं सूक्ष्मनाम्नपि वध्यमाने त्रयोविंशतिः, सर्वसंख्यया चतस्रः । एषैव त्रयोविंशतिः पराघातोद्भाससहिता पंचविंशतिः, नवरमेवमज्जिदपनीया—तिर्यग्गतिः, तिर्यगानुपूर्वी, एके- न्द्रियजातिः, औदारिकतैजसकार्मणानि, हुंरुसंस्थानं, वर्णादिचतुष्कं, अगुरुलघु, उपघातनाम, पराघातनाम, उद्भासनाम, स्थावरनाम, वादरसूक्ष्मयोरेकतरं, पर्याप्तकं, प्रत्येकसाधारणयोरेकतरं, स्थिरास्थिरयोरेकतरं, शुचाशुचयोरेकतरं, यशःकी- र्त्ययशःकीर्त्योरेकतरं, दुर्जगं, अनादेयं, निर्माणमिति । एतासां पञ्चविंशतिप्रकृतीनां समुदायः एकं बन्धस्थानं । तच्च प- र्याप्तकैकेन्द्रियप्रायोग्यं वध्नतो मिथ्यादृष्टेरवगन्तव्यं । अत्र जंगा विंशतिः, तत्र वादरपर्याप्तप्रत्येकेषु वध्यमानेषु स्थिरा- स्थिरशुचाशुचयशःकीर्त्ययशःकीर्तिजिरष्टौ जंगाः, तथाहि—वादरपर्याप्तप्रत्येकस्थिरशुचेषु वध्यमानेषु यशःकीर्त्या सह ए-

का, द्वितीयोऽशय कीर्त्या । एतौ च द्वौ जगौ शुभ्रपदेन लब्धौ । एवमशुभ्रपदेनापि द्वौ जगौ लब्धयेते । ततो जाताश्चत्वार ।
 एते चत्वार स्थिरपदेन लब्धा । एवमस्थिरपदेनापि चत्वारो लब्धयन्ते, जाता अष्टौ । एव पर्याप्तनादरसाधारणेषु बन्धमा
 नेषु स्थिरास्थिरशुभाशुभायश कीर्तिपदैश्चत्वार, यत साधारणेन सह यश कीर्तिबन्धो न जवति “नो सुहुमतिगेण ज-
 स” इति वचनात्, ततस्तदाश्रिता विकल्पा न प्राप्यन्ते । सूक्ष्मपर्याप्तनाम्नोर्वध्यमानयो प्रत्येकसाधारणस्थिरास्थिरशुभा-
 शुभायश कीर्तिपदैरष्टौ । सूक्ष्मेणापि सह यश कीर्तिबन्धाच्चावाद्नापि तदाश्रिता विकल्पा न प्राप्यन्ते । तदेवं सर्वसंख्यया
 पञ्चविंशतिबन्धे विंशतिर्जगा । एषैव पञ्चविंशतिरातपोद्योतान्यतरसहिता पड्विंशति, नवरमेवमज्जिदपनीया-तिर्यग्गति-
 तिर्यगानुपूर्वी, एकेन्द्रियजाति, औदारिकतैजसकामणानि, हुंडसंस्थान, वर्णादिचतुष्टय, अगुरुलघु, उपघात, पराघात,
 उच्चासनाम, स्थावरनाम, आतपोद्योतयोरेकतर, वादरनाम, पर्याप्तकनाम, प्रत्येकनाम, स्थिरास्थिरयोरेकतर, शुभाशु-
 भयोरेकतर, दुर्जगनाम, आदेय, यश कीर्त्ययश कीर्त्योरेकतरं, निर्माणमिति । एतेषा च पड्विंशतिप्रकृतीना समुदाय एक
 बन्धस्थान । एतच्च पर्याप्तकैकेन्द्रियप्रायोग्यमातपोद्योतान्यतरसहित बन्धतो मिथ्यादृष्टेरवगन्तव्यं । अत्र जगा. पोरुश ।
 ते चातपोद्योतस्थिरास्थिरशुभाशुभयश कीर्त्ययश कीर्तिपदैरवसेयाः आतपोद्योतान्या च सह सूक्ष्मसाधारणबन्धो न
 जवति, ततस्तदाश्रिता विकल्पा अत्र न प्राप्यन्ते । एकेन्द्रियाणा सर्वसंख्यया जगाश्चत्वारिंशत् । तदुक्त-“चत्वारि वीस
 सोलस जगा एगिदियाण चत्ताला” । द्वीन्द्रियप्रायोग्यं बन्धतो बन्धस्थानानि त्रीणि, तद्यथा-पंचविंशतिः, एकोनविंशत्,
 त्रिंशत् । तत्र तिर्यग्गति, तिर्यगानुपूर्वी, द्वीन्द्रियजातिः, औदारिकतैजसकामणानि, हुंडसंस्थान, सेवार्तसंहनन, औदा-

रिकांगोपांगं, वर्णादिचतुष्टयं, अगुरुद्वयं, उपघातनाम, त्रसनाम, बादरनाम, अपर्याप्तकनाम, प्रत्येकनाम, अस्थिरं, अशुभं, दुर्जगं, अनादेयं, अयशःकीर्ति, निर्माणमिति । एतासां पंचविंशतिप्रकृतीनां समुदाय एकं बन्धस्थानं, तच्चापर्याप्तक्रीन्द्रियप्रायोग्यं बध्नतो मिथ्यादृष्टेरवसेयं । अपर्याप्तकेन सह परावर्तमानप्रकृतयोऽशुभा एव बन्धमायान्तीति कृत्वा । अत्रैक एव जंगः । एषैव पञ्चविंशतिः पराघातोद्धासाप्रशस्तविहायोगतिपर्याप्तकदुःस्वरसहिता अपर्याप्तकरहिता एकोनत्रिंशद्भवति, नवरमेवमेषा वक्तव्या-तिर्यग्गतिः, तिर्यगानुपूर्वी, वीन्द्रियजातिः, औदारिकं, औदारिकांगोपांगं, तैजसकर्मणो, हुंरुसंस्थानं, सेवार्तसंहननं, वर्णादिचतुष्टयं, अगुरुद्वयं, पराघातं, उपघातं उद्धासनाम, अप्रशस्तविहायोगतिः, त्रसनाम, बादरनाम, पर्याप्तकं, प्रत्येकं, स्थिरास्थिरयोरेकतरं, शुभाशुभयोरेकतरं, दुःस्वरं, दुर्जगं, अनादेयं, यशःकीर्त्ययशःकीर्त्योरेकतरं, निर्माणमिति । एतासामेकोनत्रिंशत्प्रकृतीनां समुदाय एकं बन्धस्थानं, तच्च पर्याप्तकवीन्द्रियप्रायोग्यं बध्नतो मिथ्यादृष्टेः प्रत्येतव्यं । अत्र स्थिरास्थिरशुभाशुभयशःकीर्त्ययशःकीर्तिपदैरष्टौ जंगाः । सैव एकोनत्रिंशत् उद्योतसहिता त्रिंशत् । अत्रापि त एवाष्टौ जंगाः, सर्वसंख्यया सप्तदश । एवं त्रीन्द्रियप्रायोग्यं चतुरिन्द्रियप्रायोग्यं च बध्नतो मिथ्यादृष्टेस्त्रीणि त्रीणि बन्धस्थानानि वाच्यानि, नवरं त्रीन्द्रियाणां त्रीन्द्रियजातिरजिह्वपनीया चतुरिन्द्रियाणां चतुरिन्द्रियजातिः, जंगाश्च प्रत्येकं सप्तदश, सर्वसंख्यया एकपञ्चाशत् । उक्तं च-“एगच्छ अछ विगलिंदियाण एगवस्य तिहंपि” । तिर्यग्गतिपञ्चेन्द्रियप्रायोग्यं बध्नतस्त्रीणि बन्धस्थानानि । तद्यथा-पञ्चविंशतिः, एकोनत्रिंशत्, त्रिंशत् । तत्र पञ्चविंशतिः वीन्द्रियप्रायोग्यं बध्नत एव वेदितव्या, नवरं वीन्द्रियजातिस्थाने पञ्चेन्द्रियजातिर्वक्तव्या, तत्र चैको जंगः ।

एकोनत्रिंशत् पुनरिय-तिर्यग्गतितिर्यगानुपूर्व्यां, पञ्चेन्द्रियजाति, औदारिक, औदारिकागोपाग, तैजसकार्माणे, पण्णा
 सस्थानानामेकतमत् सस्थानं, पण्णा सहननानामेकतमत्सहननं, वर्णादिचतुष्टय, अगुरुलघु, उपघात, पराघात, उच्चास-
 नाम, प्रशस्ताप्रशस्तविहायोगत्योरेकतरा, त्रसनाम, वादरनाम, पर्याप्तनाम, प्रत्येक, स्थिरास्थिरयोरेकतर, शुजाशुजयो-
 रेकतर, सुजगजुर्जगयोरेकतर, सुस्वरदुस्वरयोरेकतर, आदेयानादेययोरेकतरं, यशकीर्त्ययशकीर्त्योरेकतर, निर्माण-
 मिति । एतासामेकोनत्रिंशत्प्रकृतीना समुदाय एक बन्धस्थान । एतच्च मिथ्यादृष्टेः पर्याप्ततिर्यक्पञ्चेन्द्रियप्रायोग्यं बध्नतो
 वेदितव्य । यदि पुन सासादनो बन्धको जवति तर्हि तस्य पञ्चानामाद्याना सस्थानाना अन्यतमत् संस्थानं, पञ्चाना
 सहननानामन्यतमत् सहननमिति वक्तव्य “हुंम असपत्त वा सासणलं न बध्ति” वचनात् । अस्या चैकोनत्रिंशति
 सामान्येन पङ्क्ति सस्थानैः पङ्क्ति सहननैः प्रशस्ताप्रशस्तविहायोगतिच्या स्थिरास्थिराच्या शुजाशुजाच्या सुजगजुर्जगाच्या
 सुस्वरदु स्वरान्या आदेयानादेयान्या यश कीर्त्ययश कीर्तिच्या जगा अष्टाधिकपद्वचत्वारिंशत्तसख्या वेदितव्या ।
 एतैर्वैकोनत्रिंशत्तद्योतसहिता त्रिंशत्भवति, अत्रापि मिथ्यादृष्टिसासादनमधिकृत्य तथैव विशेषोऽवगन्तव्य, सामान्येन च
 जगा अष्टाधिकपद्वचत्वारिंशत्तसख्या । उक्तं च-“गुणतीसे तीसे वि य जगा अज्ञाहिया त्रयालसया । पचिदियतिरिजोगे
 पण्वीसे वधि जगिको ॥ १ ॥” सर्वसख्यया धानवतिशतानि सप्तदशाधिकानि । सर्वस्यां तिर्यग्गतौ सर्वसख्यया जगा
 त्रिनवतिशतान्यष्टाधिकानि । तथा मनुष्यगतिप्रायोग्य बध्नतस्त्रीणि बन्धस्थानानि, तद्यथा-पञ्चविंशति, एकोनत्रिंशत्,
 त्रिंशत् । तत्र पञ्चविंशतिर्यथा प्राक् अपर्याप्तकषीन्द्रियप्रायोग्य बध्नतोऽजिहिता तथैवावगन्तव्या । नवरमत्र मनुष्यगति-

मनुष्यानुपूर्वीं पञ्चेन्द्रियजातिरिति वक्तव्यं । एकोनत्रिंशत्त्रिधा, एका मिथ्यादृष्टीन् बन्धकानाश्रित्य वेदितव्या, द्वितीया
 सासादनान्, तृतीया सम्यग्मिथ्यादृष्टीन् अविरतसम्यग्दृष्टीन् वा । तत्राद्ये द्वे प्रागिव ज्ञावनीये । तृतीया पुनरियं—मनु-
 व्यगतिः मनुष्यानुपूर्वीं, पञ्चेन्द्रियजातिः, औदारिकं, औदारिकांगोपांगं, तैजसकर्मणे, समचतुरस्रसंस्थानं, वज्ररूपज-
 नाराचसंहननं, वर्णादिचतुष्टयं, अगुरुलघु, उपघातं, पराघातं, उच्चासनाम, प्रशस्तविहायोगतिः, त्रसनाम, वादरनाम,
 पर्याप्तकनाम, प्रत्येकं, स्थिरास्थिरयोरेकतरं, शुजाशुजयोरेकतरं, सुजगं, सुस्वरं, आदेयं, यशःकीर्त्ययशःकीर्त्योरेकतरं,
 निर्माणमिति । अस्यां चैकोनत्रिंशति त्रिप्रकारायामपि सामान्येन पङ्क्तिः संस्थानैः पङ्क्तिः संहननैः प्रशस्ताप्रशस्तविहायो-
 गतिभ्यां स्थिरास्थिराभ्यां शुजाशुजाभ्यां सुजगदुर्जगाभ्यां सुस्वरदुःस्वराभ्यां आदेयानादेयाभ्यां यशःकीर्त्ययशःकीर्तिभ्या-
 मष्टाधिकषट्चत्वारिंशत्संख्या जंग्गा वेदितव्याः । यैव तृतीया एकोनत्रिंशदुक्ता सैव तीर्थकरसहिता त्रिंशत् । अत्र
 च स्थिरास्थिरशुजाशुजयशःकीर्त्ययशःकीर्तिपदैरष्टौ जंग्गाः । सर्वसंख्यया मनुष्यगतिप्रायोग्यबन्धस्थानेषु जंग्गाः षट्चत्वा-
 रिंशत्तानि सप्तदशाधिकानि । उक्तंच—“पणुवीसयम्मि एक्को णयालसया अरुत्तरुगुतीसे । मणुतीसे ष उ सवे णयाल-
 सया उ सत्तरसा ॥ १ ॥” तथा देवगतिप्रायोग्यं बध्नतश्चत्वारि बन्धस्थानानि, तद्यथा—अष्टाविंशतिः, एकोनत्रिंशत्,
 त्रिंशत्, एकत्रिंशत् । तत्राष्टाविंशतिरियं—देवगतिः, देवानुपूर्वीं, पञ्चेन्द्रियजातिः, वैक्रियं, वैक्रियांगोपांगं, तैजसकर्मणे,
 समचतुरस्रसंस्थानं, वर्णादिचतुष्टयं, अगुरुलघु, पराघातं, उपघातं, उच्चासनाम, प्रशस्तविहायोगतिः, त्रसनाम, वादर-
 नाम, पर्याप्तकनाम, प्रत्येकनाम, स्थिरास्थिरयोरेकतरं, शुजाशुजयोरेकतरं, सुजगं, सुस्वरं, आदेयं, यशःकीर्त्ययशःकीर्त्यो-

रेकतरं, निर्माणमिति । एतासा समुदाय एक बन्धस्थानं । एतच्च मिथ्यादृष्टिसासादनमिश्राविरतसम्यग्दृष्टिदेशविरताना
 स(तसर्व)विरताना देवगतिप्रायोग्य बध्नता अवसेय । अत्र स्थिरास्थिरशुजाशुजयश कीर्त्ययश कीर्तिपदैरष्टौ जगा ।
 एषैमाष्टाविशतिस्तीर्थकरसहिता एकोनत्रिंशद्भवति, अत्रापि त एवाष्टौ जगा, नवरमेना देवगतिप्रायोग्या बध्नतोऽविरत-
 सम्यग्दृष्ट्यादयो जघ्नन्ति । त्रिंशत्पुनरियं-देवगतिः, देवानुपूर्वी, पञ्चेन्द्रियजाति, वैक्रिय, वैक्रियागोपाग, आहारक,
 आहारकागोपाग, तैजसकार्माणे, समचतुरस्रसस्थान, वर्णादिचतुष्टयं, अगुरुलघु, उपघात, पराघात, उद्धासनाम, प्रशस्त-
 विहायोगति, ऋसनाम, वादरनाम, पर्याप्तकनाम, प्रत्येकनाम, शुजनाम, स्थिरनाम, सुजगनाम, सुस्वरनाम, आदेयनाम,
 यश कीर्तिनाम, निर्माणनामेति । एतासा त्रिंशत्प्रकृतीना समुदाय एक बन्धस्थान । एतच्च देवगतिप्रायोग्यं बध्नतोऽप्रम-
 त्तसयतस्यापूर्वकरणस्य वा वेदितव्य । अत्र सर्वाण्यपि शुजान्येव कर्माणि बन्धमायान्तीति कृत्वा एक एव जग । एषैव
 त्रिंशत् तीर्थकरसहिता एकात्रिंशद्भवति, अत्राप्येक एव जगः । सर्वसंख्यया देवगतिप्रायोग्यबन्धस्थानेषु जगा अष्टादश ।
 तदुक्त-“अष्ट एक एकजग जगा अष्टार देवजोगेसु” । तथा नरकगतिप्रायोग्य बध्नत एक बन्धस्थान अष्टाविशति, सा
 चैय-नरकगति, नरकानुपूर्वी, पञ्चेन्द्रियजाति, वैक्रिय, वैक्रियागोपाग, तैजसकार्माणे, हुंससस्थान, वर्णादिचतुष्टय,
 अगुरुलघु, उपघात, पराघात, उद्धासनाम, अप्रशस्तविहायोगति., ऋसनाम, वादरनाम, पर्याप्तकनाम, प्रत्येकनाम,
 अस्थिरं, अशुज, दुर्जग, दु स्वर, अनादेय, अयशःकीर्तिं, निर्माणमिति । एतासामष्टाविशतिप्रकृतीनामेक बन्धस्थानं,

एतच्च मिथ्यादृष्टेरवसेयं । अत्र सर्वाण्यप्यशुचान्येव कर्माणीत्येक एव जंगः । एकं तु बन्धस्थानं यशःकीर्तिद्वहणं, तच्च देवगतिप्रायोग्यबन्धे व्यवह्रित्ते अपूर्वकरणादीनां त्रयाणामवगन्तव्यम् ॥ १५ ॥

संप्रति कस्मिन् बन्धस्थाने कति जंगाः सर्वसंख्यया प्राप्यन्ते इति चिन्तायां निरूपणार्थमाह—

चउ पण्वीसा सोलस नव बाणउईसया यअरुयाला । एयाबुत्तर ठायादसयाय एक्केकबंधविही ॥१६॥

टीका—त्रयोविंशत्यादिषु बन्धस्थानेषु यथासंख्यं चतुरादिसंख्या बन्धविधयो बन्धप्रकारा बन्धजंगा वेदितव्याः । तत्र त्रयोविंशतिबन्धस्थाने जंगाश्चत्वारः ते चैकेन्द्रियप्रायोग्यमेव बध्नतोऽवसेयाः । अन्यत्र त्रयोविंशतिबन्धस्थानस्याप्राप्यमाणत्वात् । पञ्चविंशतिबन्धस्थानेषु पञ्चविंशतिजंगाः, तत्रैकेन्द्रियप्रायोग्यां पञ्चविंशतिं बध्नतो मिथ्यादृष्टेः पञ्चविंशतिः अपर्याप्तकद्वित्रिचतुरिन्द्रियतिर्यक्पञ्चेन्द्रियमनुष्यप्रायोग्यां च बध्नतामेकैक इति सर्वसंख्यया पञ्चविंशतिः । षड्विंशतिबन्धस्थाने जंगाः षोडश, ते चैकेन्द्रियप्रायोग्यामेव बध्नतोऽवसेयाः अन्यत्र षड्विंशतिबन्धस्थानस्याप्राप्यमाणत्वात् । अष्टाविंशतिबन्धस्थाने जंगा नव, तत्र देवगतिप्रायोग्यामष्टाविंशतिं बध्नतोऽष्टौ, नरकगतिप्रायोग्यां तु बध्नत एक एवेति । एकोनत्रिंशद्बन्धस्थाने जंगा अष्टचत्वारिंशदधिकानि दिनवतिशतानि, तत्र तिर्यक्पञ्चेन्द्रियप्रायोग्यामेकोनत्रिंशतं बध्नतोऽष्टाधिकानि षट्चत्वारिंशत्तानि । मनुष्यगतिप्रायोग्यामपि बध्नतोऽष्टाधिकानि षट्चत्वारिंशत्तानि । द्वित्रिचतुरिन्द्रियप्रायोग्यां देवगतिप्रायोग्यां च तीर्थकरसहितां बध्नतां प्रत्येकमष्टाविति । त्रिंशति बन्धस्थाने जंगा एकचत्वारिंशदधिकानि षट्चत्वारिंशत्तानि । तत्र तिर्यक्पञ्चेन्द्रियप्रायोग्यां त्रिंशतं बध्नतोऽष्टाधिकानि षट्चत्वारिंशत्तानि, द्वित्रिचतुरिन्द्रियप्रा-

योग्या मनुष्यगतिप्रायोग्या च वधता प्रत्येकमष्टावष्टौ देवगतिप्रायोग्यामाहारकसहिता त्रिंशत् वधत एक इति । तथा एकत्रिंशति बन्धस्थाने एकः, एकविधे चैकः, सर्वसख्यया सर्वबन्धस्थानेषु जगास्त्रयोदश सहस्राणि नव शतानि पञ्च-
चत्वारिंशदधिकानीति ॥ २६ ॥

तदेवमुक्तानि सप्रज्ञेद बन्धस्थानानि, सप्रत्युदयस्थानप्रतिपादनार्थमाह—

वीसिगवीसा चउवीसिगाइ एगाहिया उ इगतीसा । उदयघाणाणि जवे नव अठ य हुंति नामस्स॥२७॥

टीका—नाम्नो नामकर्मण उदयस्थानानि षादश । तद्यथा—विंशति, एकविंशति, चतुर्विंशत्यादय एकाधिका एकैका-
धिकास्तावत्तन्व्या यावदेकत्रिंशत् । तद्यथा—चतुर्विंशति, पञ्चविंशति, षड्विंशति, सप्तविंशति, अष्टाविंशति, एकोन-
त्रिंशत्, त्रिंशत्, एकत्रिंशत् । तथा नव अष्टौ च । एतानि चैकेन्द्रियाद्यपेक्षया नानाप्रकाराणीति तानाश्रित्य सप्रपञ्च-
मुपदर्शयते । तत्रैकेन्द्रियाणामुदयस्थानानि पञ्च, तद्यथा—एकविंशति, चतुर्विंशति, पञ्चविंशति, षड्विंशति, सप्तविंश-
तिश्चेति । तत्र तैजसकर्मणे, अगुरुलघु, स्थिरास्थिरे, शुजाशुजे, वर्णरसगन्धस्पर्शा, निर्माणमित्येता षादश प्रकृतय
उदयमाश्रित्य धृमा । एताः तिर्यग्गतिः, तिर्यगानुपूर्वी, स्थावरनाम, एकेन्द्रियजातिः, वादरसूक्ष्मयोरेकतर, पर्याप्तापर्या-
प्तयोरेकतर, कुर्जग, अनादेय, यश कीर्त्ययशःकीर्त्योरेकतरेत्येतन्नवप्रकृतिसहिता एकविंशति । अत्र जगाः पञ्च । वादर-
सूक्ष्मान्या प्रत्येकपर्याप्तापर्याप्तान्यामयशःकीर्त्या सह चत्वारः । वादरपर्याप्तयशःकीर्तिंजि. सह एक इति । सूक्ष्मापर्याप्तान्या
सह यशःकीर्तेरदयो न जगतीति कृत्वा तदाश्रिता विकल्पा न प्राप्यन्ते । एषा चैकविंशतिरेकेन्द्रियस्यापान्तरालगतौ

वर्तमानस्य वेदितव्या । ततः शरीरस्थस्यौदारिकशरीरं हुंडसंस्थानं उपघातं प्रत्येकसाधारणयोरेकतरमिति चतस्रः प्रकृतयः प्रहिष्यन्ते, तिर्यगानुपूर्वीं चापनीयते, ततश्चतुर्विंशतिर्भवति अत्र च जंगा दश, तद्यथा— वादरपर्याप्तस्य प्रत्येकसाधारणयशःकीर्त्यशःकीर्तिपदैश्चत्वारः, अपर्याप्तवादरस्य प्रत्येकसाधारणान्यामयशःकीर्त्या सह द्वौ, सूक्ष्मस्य पर्याप्तापर्याप्तप्रत्येकसाधारणैरयशःकीर्त्या सह चत्वार इति दश । वादरवायुकायिकस्य वैक्रियं कुर्वत औदारिकस्थाने वैक्रियं वक्तव्यं, ततश्च तस्यापि चतुर्विंशतिरुदये प्राप्यते, केवलमिह वादरपर्याप्तप्रत्येकायशःकीर्तिपदैरेक एव जंगः । तेजस्कायिकवायुकायिकयोः साधारणयशःकीर्त्युदयो न भवतीति तदाश्रिता विकट्टपा न प्राप्यन्ते । सर्वसंख्यया चतुर्विंशतौ एकादश जंगाः । ततः शरीरपर्याप्त्या पर्याप्तस्य पराघाते द्विंशे पञ्चविंशतिः । अत्र जंगाः षट्, तद्यथा—वादरस्य प्रत्येकसाधारणयशःकीर्त्यशःकीर्तिपदैश्चत्वारः, सूक्ष्मस्य प्रत्येकसाधारणान्यामयशःकीर्त्या सह द्वौ । तथा वादरवायुकायिकस्य वैक्रियं कुर्वतः शरीरपर्याप्त्या पर्याप्तस्य पराघाते द्विंशे पञ्चविंशतिर्भवति । अत्र च प्राग्वदेक एव जंगः । सर्वसंख्यया पंचविंशतौ सप्त जंगाः । ततः प्राणापानपर्याप्त्या पर्याप्तस्य उन्नासे प्रहिंशे पड्विंशतिः । अत्रापि जंगाः प्रागिव षट् । अथवा शरीरपर्याप्त्या पर्याप्तस्य उन्नासेऽनुदिते आतपोद्योतयोरन्यतरस्मिन्नुदिते पड्विंशतिर्भवति, अत्रापि जंगाः षट्, तद्यथा—वादरस्योद्योतेन सहितस्य प्रत्येकसाधारणयशःकीर्त्यशःकीर्तिपदैश्चत्वारः । आतपसहितस्य च प्रत्येकसाधारणान्यामयशःकीर्त्या सह द्वौ । वादरवायुकायिकस्य वैक्रियं कुर्वतः प्राणापानपर्याप्त्या पर्याप्तस्य उन्नासे प्रहिंशे प्रागुक्तयुक्त्या(क्ता)पञ्चविंशतिः पड्विंशतिर्भवति । तत्र च प्राग्वदेक एव जंगः । तेजस्कायिकवायुकायिकयोरातपोद्योतयशः-

कीर्तानामुदयाज्ञायास्तदाश्रिता विक्रष्टा न प्राप्यन्ते, सर्वसख्यया पडिंशतौ त्रयोदश जगा । तथा प्राणापानपर्याप्त्या
 पर्याप्तस्य उन्नासमहिताया पडिंशतौ श्वातपोद्योतयोरन्यतरस्मिन् प्रक्षिप्ते सति सप्तविंशतिर्जयति । अत्र जंगा पद् ये
 प्रागातपोद्योतान्यतरमहिताया पडिंशतौ प्रतिपादिता, सर्व सख्यया चैकेन्द्रियाणा जगा. द्विचत्वारिंशत् । उक्त च-
 "एगिरियउदएसु पच य एकारसत्ततेरसया । उक्त कमसो जंगा वायाला इति सद्ये वि ॥ १ ॥" वीन्द्रियाणामुदयस्था-
 नानि पद्, तद्यथा-एकविंशतिः, पडिंशति, अष्टाविंशतिः, एकोनत्रिंशत्, त्रिंशत्, एकत्रिंशत् । तत्र तिर्यग्गतिस्तिर्य-
 गानुपूर्वी वीन्द्रियजातिस्त्रसनाम वादरनाम पर्याप्तापर्याप्तयोरेकतर दुर्जगमनादेय यश कीर्त्ययश कीर्त्योरेकतरेत्येता
 नर प्रकृतयो द्वादशसख्याजिर्धुयोदयान्ति सह एकत्रिंशतिः । एषा चापान्तराक्षगतौ वर्तमानस्य वीन्द्रियस्यावाप्यते ।
 अत्र जगास्त्रयः, तद्यथा-अपर्याप्तकनामोदये वर्तमानस्य यश कीर्त्ययश कीर्तिन्या द्वाविति । तस्यैव च शरीरस्थस्य औदा-
 रिकं श्रौदारिकागोपाग हुमस्थान सेवार्तसहननं उपघात प्रत्येकमिति पद् प्रकृतय प्रक्षिप्यन्ते तिर्यगानुपूर्वी चापनीयते
 जाता पडिंशति, अत्रापि जगास्त्रय, ते च प्रागिव द्रष्टव्या । तत शरीरपर्याप्तस्य अग्रशस्तविहायोगतिपराघातयोः
 प्रश्लिष्योरष्टाविंशतिः, अत्र यश कीर्त्ययश कीर्तिन्या द्वौ जगौ, अपर्याप्तकप्रशस्तविहायोगत्योरत्रोदयाज्ञावात् । तत
 प्राणापानपर्याप्त्या पर्याप्तस्य उन्नासे प्रक्षिप्ते एकोनत्रिंशत्, अत्रापि तावेव द्वौ जगौ । अथवा शरीरपर्याप्त्या पर्याप्तस्य
 उन्नासेऽनुदिते उद्योतनाम्नि तूदिते एकोनत्रिंशत्, अत्रापि प्रागिव द्वौ जगौ, सर्वेऽप्येकोनत्रिंशति चत्वारो जगा. । ततो
 जगापर्याप्त्या पर्याप्तस्य उन्नासमहितायामेकोनत्रिंशति सुस्वरदु स्वरयोरेकतरस्मिन् प्रक्षिप्ते त्रिंशत् जयति, अत्र सुस्वरदु स्व-

यशःकीर्त्यशःकीर्तिपदैश्चत्वारो जंगः । अथवा प्राणापानपर्याप्त्या पर्याप्तस्य स्वरेऽनुदित उद्योतनाम्नि तूदिते त्रिंशद्भवति । अत्र यशःकीर्त्यशःकीर्तिविकल्पान्यां द्वौ जंगौ, सर्वे त्रिंशति षट् जंगः । ततो ज्ञाषापर्याप्त्या पर्याप्तस्य स्वरसहितायां त्रिंशति उद्योतनाम्नि प्रक्षिप्ते एकत्रिंशद्भवति, अत्र सुस्वरदुःस्वरयशःकीर्त्यशःकीर्तिपदैश्चत्वारो जंगः । सर्वसंख्यया द्वीन्द्रियाणां द्वाविंशतिर्जंगः । एवं त्रीन्द्रियाणां चतुरिन्द्रियाणां च प्रत्येकं षट् षट् उदयस्थानानि ज्ञावनीयानि, नवरं द्वीन्द्रियजातिस्थाने त्रीन्द्रियाणां त्रीन्द्रियजातिः, चतुरिन्द्रियाणां चतुरिन्द्रियजातिरत्रिधातव्या, प्रत्येकं च जंगो द्वाविंशतिर्द्वाविंशतिरिति, सर्वसंख्यया विकल्पेन्द्रियाणां जंगः षट्षष्टिः । तदुक्तं—“तिग तिग दुग चउ ठ चउ विगलाण ठसचि होइ तिन्हं पि” । प्राकृततिर्यक्पञ्चेन्द्रियाणामुदयस्थानानि षट्, तद्यथा—एकविंशतिः, षड्विंशतिः, अष्टाविंशतिः, एकोनत्रिंशत्, त्रिंशत्, एकत्रिंशत् । तत्र तिर्यग्गतिस्तिर्यगानुपूर्वी, पञ्चेन्द्रियजातिस्त्रसनाम, वादरनाम, पर्याप्तापर्याप्तयोरेकतरं, सुजगदुर्जगयोरेकतरं, आदेयानादेययोरेकतरं, यशःकीर्त्यशःकीर्त्योरेकतरेत्येता नव प्रकृतयो द्वादशसंख्याजिर्ध्रुवोदयाजिः सह एकविंशतिः । एषा चापान्तरालगतौ वर्तमानस्य तिर्यक्पञ्चेन्द्रियस्य वेदितव्या । अत्र जंगो नव, तत्र पर्याप्तकनामोदये वर्तमानस्य सुजगदुर्जगान्यामादेयानादेयान्यां यशःकीर्त्यशःकीर्तिन्यां चाष्टौ जंगः । अपर्याप्तकनामोदये वर्तमानस्य तु दुर्जगानादेयायशःकीर्तिजिरेकः । अपरे पुनराहुः—सुजगादेये युगपद्दयमायातः दुर्जगानादेये च, ततः पर्याप्तकस्य सुजगादेययुगलदुर्जगानादेययुगलाच्यां यशःकीर्त्यशःकीर्तिन्यां च चत्वारो जंगः, अपर्याप्तकस्य त्वेक इति, सर्वसंख्यया पञ्च, एवमुत्तरत्रापि मतान्तरेण जंगवैपम्यं स्वधिया परिज्ञावनीयम् । ततः शरीरस्थस्य आनुपूर्वीमप-

नीय औदारिकमौदारिकागोपाग पण्णा सस्थानानामेकतमत्संस्थानं पण्णा सहननानामेकतमत्सहननं उपघात प्रत्येकमिति पट्ट प्रक्षिप्यते ततो जाता पड्दिंशति , अत्र जगाना द्वे शते एकोनवत्यधिके । तत्र पर्याप्तस्य पङ्क्तिः सस्थानैः पङ्क्ति सहननैः सुजगजुर्जगान्यामादेयानादेयान्या यश कीर्त्ययश'कीर्तिन्या च द्वे शते जगानामष्टाशीत्यधिके । अपर्याप्तकद्गुरुसस्थानसे-
नार्तुर्जगानादेयायश कीर्तिपदैरेक इति । तस्यामेव पड्दिंशतौ शरीरपर्याप्त्या पर्याप्तस्य पराघातप्रशस्ताप्रशस्तविहायोग-
त्यन्यतरगतौ च प्रक्षिप्तायामष्टाविंशति । तत्र ये प्राक् पर्याप्ताना द्वे शते जगानामष्टाशीत्यधिके उक्ते ते अत्र विहायो-
गतिद्विकेन गुणिते अवगन्तव्ये, तथा च सत्यत्र जगाना पञ्च शतानि पट्टसप्तत्यधिकानि जवन्ति । तत प्राणापानपर्याप्त्या
पर्याप्तस्य उच्चासे प्रक्षिप्ते एकोनत्रिंशत्, अत्रापि जंगा प्रागिव पञ्च शतानि पट्टसप्तत्यधिकानि । अथवा शरीरपर्याप्त्या
पर्याप्तस्य उच्चासेऽनुदिते उद्योतनाग्नि तूदिते एकोनत्रिंशज्जवति । अत्रापि जगा' पञ्च शतानि पट्टसप्तत्यधिकानि, सर्व-
सख्यया जगानामेकोनत्रिंशति द्विपञ्चाशदधिकानि एकादश शतानि । ततो जापापर्याप्त्या पर्याप्तस्य सुस्वरदु स्वरयोरन्यत-
रस्मिन् प्रक्षिप्ते त्रिंशज्जवति । अत्र ये प्रागुच्चासेन पञ्च शतानि पट्टसप्तत्यधिकानि उक्तानि तान्येव स्वरद्विकेन गुण्यन्ते,
ततो जातानि द्विपञ्चाशदधिकान्येकादशशतानि । अथवा प्राणापानपर्याप्त्या पर्याप्तस्य स्वरेऽनुदिते उद्योतनाग्नि तूदिते
त्रिंशज्जवति, अत्रापि जगाना प्रागिव पञ्चशतानि पट्टसप्तत्यधिकानि, सर्वसख्यया त्रिंशति जगाना सप्तदशशतानि अष्टा-
विंशत्यधिकानि । तत' स्वरसहिताया त्रिंशति उद्योतनाग्नि प्रक्षिप्ते एकत्रिंशज्जवति, अत्र ये प्राक् स्वरसहिताया त्रिंशति
जंगा द्विपञ्चाशदधिकैकादशशतसख्या उक्तास्त एवात्रापि इष्टव्याः । सर्वसख्यया प्राकृततिर्यक्पञ्चेन्द्रियाणा उदयजगा

एकोनपञ्चाशत्तानि षरुधिकानि । तथा इदानीं तेषामेव तिर्यक्पञ्चेन्द्रियाणां वैक्रियं कुर्वतामुदयस्थानानि पञ्च, तद्यथा—
 पञ्चविंशतिः, सप्तविंशतिः, अष्टाविंशतिः, एकोनत्रिंशत्, त्रिंशत् । तत्र वैक्रियं वैक्रियांगोपांगं समचतुरस्रं उपघातं प्रत्ये-
 कमिति पञ्च प्रकृतयः प्रागुक्तायां तिर्यक्पञ्चेन्द्रिययोग्यायामेकविंशतौ प्रहिष्यन्ते तिर्यगानुपूर्वीं चापनीयते, ततः पञ्चविं-
 शतिर्जवति । अत्र सुज्ञगदुर्ज्ञगान्यामादेयानादेयान्यां यशःकीर्त्यशःकीर्तिन्यां चाष्टौ जंगाः । ततः शरीरपर्याप्त्या पर्या-
 सस्य पराघाते प्रशस्तविहायोगतौ च प्रहिष्यायां सप्तविंशतिर्जवति, तत्रापि प्रागिवाष्टौ जंगाः । ततः प्राणापानपर्याप्त्या
 पर्याप्तस्य उद्ध्वासनाग्नि प्रहिष्येऽष्टाविंशतिर्जवति, अत्रापि प्रागिवाष्टौ जंगाः । अथवा शरीरपर्याप्त्या पर्याप्तस्य उद्ध्वासे
 अनुदिते उद्योतनाग्नि तूदितेऽष्टाविंशतिर्जवति, अत्राप्यष्टौ जंगाः । सर्वसंख्ययाऽष्टाविंशतौ जंगाः षोरुश । ततो ज्ञापा-
 पर्याप्त्या पर्याप्तस्य उद्ध्वाससहितायामष्टाविंशतौ सुस्वरे प्रहिष्ये एकोनत्रिंशत्, अत्रापि प्रागिवाष्टौ जंगाः । अथवा प्राणा-
 पानपर्याप्त्या पर्याप्तस्य स्वरेऽनुदिते उद्योतनाग्नि तूदिते एकोनत्रिंशत्, अत्रापि प्रागिवाष्टौ जंगाः । सर्वसंख्यया एकोन-
 त्रिंशति षोरुश । ततः सुस्वरसहितायामेकोनत्रिंशति उद्योते प्रहिष्ये त्रिंशत्, अत्रापि प्रागिवाष्टौ जंगाः । सर्वसंख्यया
 वैक्रियं कुर्वतां षट्पञ्चाशजंगाः । सर्वेषां तिर्यक्पञ्चेन्द्रियाणां सर्वसंख्यया एकोनपञ्चाशत्तानि द्विपष्टयधिकानि जंगानामवसे-
 यानि । सामान्यमनुष्याणामुदयस्थानानि पञ्च, तद्यथा—एकविंशतिः, पङ्क्तिः, अष्टाविंशतिः, एकोनत्रिंशत्, त्रिंशत् । एतानि
 सर्वाण्यपि यथा प्राक् तिर्यक्पञ्चेन्द्रियाणामुक्तानि तथैवात्रापि वक्तव्यानि, नवरं तिर्यग्गतितिर्यगानुपूर्वींस्थाने मनुष्यगति-
 मनुष्यानुपूर्वीं वेदितव्ये । एकोनत्रिंशत् त्रिंशच्च उद्योतरहिता वक्तव्या, वैक्रियाहारकसंयतान् मुक्त्वा शेषमनुष्याणा-

मुद्योतोदयाच्चावात् । तत एकोनत्रिंशति जगाना पञ्च शतानि षट्सप्तत्यधिकानि, त्रिंशत्येकादश शतानि द्विपञ्चाशद-
 धिकानि अयगन्तव्यानि । सर्वसंख्यया प्राकृतमनुष्याणा षड्विंशतिशतानि द्विकाधिकानि जगाना जवन्ति । वैक्रियमनु-
 ष्याणामुदयस्थानानि पञ्च, तद्यथा-पञ्चविंशतिः, सप्तविंशतिः, अष्टाविंशतिः, एकोनत्रिंशत्, त्रिंशत् । तत्र मनुष्यगतिः
 पञ्चेन्द्रियजाति वैक्रिय वैक्रियागोपाग समचतुरस्र उपघात त्रसनाम वादरनाम पर्याप्तकनाम प्रत्येकनाम सुजगदुर्जगयो-
 रेकतर आदेयानादेययोरेकतर यशःकीर्त्यश कीर्त्योरेकतरेति त्रयोदशप्रकृतयो द्वादशसंख्याजिर्ध्वोदयाजि सह पञ्च-
 विंशति । अत्र सुजगदुर्जगादेयानादेययशःकीर्त्यश.कीर्तिपदैरष्टौ जंगा । देशविरताना संयताना च वैक्रिय कुर्वता
 सर्व प्रशस्त एव जगो वेदितव्य । तत शरीरपर्याप्त्या पर्याप्तस्य पराघाते प्रशस्तविहायोगतौ च प्रक्षिप्ताया सप्तविंशति,
 अत्रापि त एवाष्टौ जंगा । तत्र प्राणापानपर्याप्त्या पर्याप्तस्य उद्धासे प्रक्षिप्तेऽष्टाविंशतिः, अत्रापि त एवाष्टौ जंगा ।
 अथवा संयतानामुत्तरवैक्रिय कुर्वता शरीरपर्याप्त्या पर्याप्तानामुद्धासेऽनुदिते उद्योतनान्नि तूदितेऽष्टाविंशति, अत्रैक
 एव जगः, संयताना दुर्जगानादेयायश कीर्त्युदयाच्चावात् । सर्वसंख्यया अष्टाविंशतौ जगा नव । ततो ज्ञापापर्याप्त्या
 पर्याप्तस्य उद्धाससहितायामष्टाविंशतौ सुस्वरे द्विप्ते एकोनत्रिंशज्जवति, अत्रापि प्रागिवाष्टौ जगा । अथवा संयताना
 स्वरेऽनुदिते उद्योतनान्नि तूदिते एकोनत्रिंशज्जवति, अत्रापि प्रागिवैक एव जंग । सर्वसंख्यया एकोनत्रिंशति जगा नव ।
 सुस्वरसहितायामेकोनत्रिंशति संयतानामुद्योतनान्नि प्रक्षिप्ते त्रिंशज्जवति, अत्रापि प्रागिवैक एव जंग । सर्वसंख्यया वैक्रि-
 यमनुष्याणा जगा पचत्रिंशत् । आहारकसंयतानामुदयस्थानानि पच, तद्यथा-पञ्चविंशति सप्तविंशति अष्टाविंशति-

एकोनत्रिंशत् त्रिंशत् । तत्राहारकं आहारकांगोपांगं समचतुरस्रसंस्थानं उपघातं प्रत्येकमिति पंच प्रकृतयः प्रागुक्तायां
 मनुष्यगतिप्रायोग्यायां एकविंशतौ प्रक्षिप्यन्ते मनुष्यानुपूर्वीं चापनीयते, ततो जाता पञ्चविंशतिः । केवलमिह पदानि
 सर्वाण्यपि प्रशस्तान्येव ज्वन्ति, आहारकसंयतानां दुर्जगानादेयायशःकीर्त्युदयाच्नावात्, अत एक एवात्र जंगः । ततः
 शरीरपर्याप्त्या पर्याप्तस्य पराघाते प्रशस्तविहायोगतौ च प्रक्षिप्तायां सप्तविंशतिः, अत्राप्येक एव जंगः । ततः प्राणापान-
 पर्याप्त्या पर्याप्तस्य उन्नासे प्रक्षिप्तेऽष्टाविंशतिर्जवति, अत्राप्येक एव जंगः । अथवा शरीरपर्याप्त्या पर्याप्तस्य उन्नासेऽनु-
 दिते उद्योतनाम्नि तूदिते अष्टाविंशतिर्जवति, अत्राप्येक एव जंगः । सर्वसंख्यया अष्टाविंशतौ द्वौ जंगौ । ततो ज्ञापा-
 पर्याप्त्या पर्याप्तस्य उन्नाससहितायामष्टाविंशतौ सुस्वरे प्रक्षिप्ते एकोनत्रिंशत् जवति, अत्राप्येक एव जंगः । अथवा प्राणा-
 पानपर्याप्त्या पर्याप्तस्य स्वरेऽनुदिते उद्योतनाम्नि तूदिते एकोनत्रिंशत्, अत्राप्येक एव जंगः । सर्वसंख्यया एकोनत्रिंशति
 द्वौ जंगौ । ततो ज्ञापापर्याप्त्या पर्याप्तस्य स्वरसहितायामेकोनत्रिंशति उद्योते प्रक्षिप्ते त्रिंशत् जवति, तत्राप्येक एव जंगः ।
 सर्वसंख्यया आहारकशरीरिणां सप्त जंगाः । केवलानामुदयस्थानानि दश, तद्यथा-विंशतिः एकविंशतिः पङ्क्तिः
 सप्तविंशतिः अष्टाविंशतिः एकोनत्रिंशत् त्रिंशत् एकत्रिंशत् नव अष्टौ च । तत्र मनुष्यगतिः पञ्चेन्द्रियजातिः त्रसनाम
 वादरनाम पर्याप्तकं सुजगं आदेयं यशःकीर्तिरित्येता अष्टौ ध्रुवोदयाज्जिर्वादशसंख्याजिः सह विंशतिः, अत्रैको जंगः । एषा
 चातीर्थकरकेवलिनः समुद्घातगतस्य कार्मणकाययोगे वर्तमानस्य वेदितव्या । सैव विंशतिस्तीर्थकरनामसहिता एकविं-
 शतिः, अत्राप्येको जंगः । एषा च तीर्थकरकेवलिनः समुद्घातगतस्य कार्मणकाययोगे वर्तमानस्य वेदितव्या । तथा

तस्यामेव विशतामौदारिकशरीर पण्णा सस्थानानामेकतमत्सस्थान औदारिकागोपाग वज्रर्षजनाराचसहनन उपघात
 प्रत्येकमिति पद् प्रकृतय प्रक्षिप्यन्ते तत पङ्क्तिशतिर्भवति । एषा चातीर्थकरकेवलिन औदारिकमिश्रकाययोगे वर्तमा-
 नस्य वेदितव्या । अत्र पङ्क्ति सस्थानै पङ्क्ति जवन्ति, पर ते सामान्यमनुष्योदयस्थानेष्वपि सज्जवन्तीति न पृथग्गण्यन्ते ।
 एषेव पङ्क्तिशति तीर्थकरसहिता सप्तविंशतिर्भवति । एषा तीर्थकरकेवलिन औदारिकमिश्रकाययोगे वर्तमानस्यावसेया,
 अत्र सस्थान समचतुरस्रमेव वक्तव्य, तत एक एवान्न जग । सैव पङ्क्तिशति पराघातोद्वासप्रशस्ताप्रशस्तविहायोगत्यन्य-
 तरविहायोगतिसुस्वरद्वु स्वरान्यतरस्वरसहिता त्रिंशद्भवति । एषा चातीर्थकरस्य सयोगिकेवलिन औदारिककाययोगे
 वर्तमानस्यावगन्तव्या । अत्र सस्थानपद्मप्रशस्ताप्रशस्तविहायोगतिसुस्वरद्वु स्वरैश्चतुर्विंशतिर्भगाः, ते च सामान्यमनुष्यो-
 दयस्थानेष्वपि प्राप्यन्ते इति न पृथग्गण्यन्ते । एषैव त्रिंशत्तीर्थकरनामसहिता एकत्रिंशद्भवति, सा च सयोगिकेवलिन-
 स्तीर्थकरस्यौदारिककाययोगे वर्तमानस्यावसेया । एषैव एकत्रिंशत् वाग्योगे निरुद्धे त्रिंशद्भवति, उद्वासेऽपि च निरुद्धे
 एकोनत्रिंशत् । अतीर्थकरकेवलिन प्रागुक्ता त्रिंशत् वाग्योगनिरुद्धे सत्येकोनत्रिंशद्भवति । अत्रापि पङ्क्ति सस्थानै पङ्क्ति
 प्राप्यन्ते । विहायोगतिद्विकेन च द्वादश जंगा प्राप्यन्ते । ते च प्रागिव न पृथग्गण्यन्ते । तत उद्वासे निरुद्धेऽष्टाविं-
 शतिः । अत्रापि सस्थानगता पद्म जगा न पृथग्गणयितव्या, सामान्यमनुष्योदयस्थानग्रहणेन गृहीतत्वात् । तथा मनु-
 ष्यगति पञ्चेन्द्रियजातिः त्रसनाम वादरनाम पर्याप्तकनाम सुजगं आदेयं यशःकीर्ति तीर्थकरमिति नवोदयः । एष च
 तीर्थकृतोऽयोगिकेवलिनश्चरमसमये वर्तमानस्य प्राप्यते, स एवातीर्थकरस्य तीर्थकरनामरहितोऽष्टोदयः । इह केवल्युदय-

स्थानमध्ये विंशत्येकविंशतिसप्तविंशति एकोनत्रिंशदेकत्रिंशत्नवाष्टरूपेष्वष्टसूदयस्थानेषु प्रत्येकमेकैको विशेषजंगः प्राप्यते
 इत्यष्टौ जंगः । तत्र विंशत्यष्टकयोर्जगावतीर्थकृतः शेषेषु पद्सु उदयस्थानेषु तीर्थकृतः पद्गंगाः, सर्वसंख्यया मनुष्याणा-
 मुदयस्थानेषु पड्विंशतिशतानि द्विपञ्चाशदधिकानि । देवानामुदयस्थानानि पद्, तद्यथा—एकविंशतिः पञ्चविंशतिः सप्तविं-
 शतिः अष्टाविंशतिः एकोनत्रिंशत् त्रिंशत् । तत्र देवगतिः देवानुपूर्वी पञ्चेन्द्रियजातिः ब्रह्मनाम वादरनाम पर्याप्तकं सुज-
 गद्गुर्जगयोरेकतरं आदेयानादेययोरेकतरं यशःकीर्त्ययशःकीर्त्योरेकतरं इति नव प्रकृतयो द्वादशसंख्याभिर्ध्रुवोदयाभिः सह
 एकविंशतिः । अत्र सुजगद्गुर्जगादेयानादेययशःकीर्त्ययशःकीर्तिपदैरष्टौ जंगः । दुर्जगानादेयायशःकीर्तीनामुदयः पिशा-
 चादीनामवगन्तव्यः । ततः शरीरस्थस्य वैक्रियं वैक्रियांगोपांगं उपघातं प्रत्येकं समचतुरस्रसंस्थानमिति पञ्च प्रकृतयः
 प्रक्षिप्यन्ते देवानुपूर्वी चापनीयते, ततो जाता पञ्चविंशतिः, अत्रापि त एवाष्टौ जंगः । ततः शरीरपर्याप्त्या पर्याप्तस्य
 पराघाते प्रशस्तविहायोगतौ च प्रक्षिप्तायां सप्तविंशतिः, अत्रापि त एवाष्टौ जंगः । देवानामप्रशस्तविहायोगतेरुदया-
 चावात्तदाश्रिता विकट्टपा न ज्वन्ति । ततः प्राणापानपर्याप्त्या पर्याप्तस्योद्भासे क्षिप्तेऽष्टाविंशतिः, अत्रापि त एवाष्टौ
 जंगः । अथवा शरीरपर्याप्त्या पर्याप्तस्य उद्भासेऽनुदिते उद्योतनाग्नि तूदितेऽष्टाविंशतिः, अत्रापि प्रागिवाष्टौ जंगः,
 सर्वसंख्यया अष्टाविंशतौ जंगः षोडश । ततो चापापर्याप्त्या पर्याप्तस्य सुस्वरे क्षिप्ते एकोनत्रिंशत्तति, अत्राप्यष्टौ जंगः,
 दुःस्वरानादेयादयो (रोदयो) देवानां न ज्वन्तीति कृत्वा तदाश्रिता विकट्टपा न ज्वन्ति । अथवा प्राणापानपर्याप्त्या
 पर्याप्तस्य सुस्वरेऽनुदिते उद्योतनाग्नि तूदिते एकोनत्रिंशत्तति, उत्तरवैक्रियं हि कुर्वती देवस्योद्योतोदयो लज्यते, अत्रापि

त एवाष्टौ जगाः । सर्वसख्यया एकोनत्रिंशति पोरुश जंगा । ततो ज्ञापापर्यास्या पर्याप्तस्य सुस्वरसहितायामेकोनत्रिंशति उद्योते द्विष्टे त्रिंशन्नवति, अत्रापि त एवाष्टौ जगाः, सर्वसख्यया देवाना चतु पष्टिर्जगाः । नैरयिकाणामुदयस्थानानि पञ्च, तद्यथा-एकविंशति, पञ्चविंशति, सप्तविंशति, अष्टाविंशति, एकोनत्रिंशत् । तत्र नरकगतिः नरकानुपूर्वी पञ्चेन्द्रियजाति त्रसनाम वादरनाम पर्याप्तकनाम दुर्जगनाम अनादेय अयशःकीर्तिरित्येता नव प्रकृतयो द्वादशसंख्या-जिर्धुभोदयानि सहैकविंशति । अत्र सर्वाण्यपि पदानि अप्रशस्तान्येति कृत्वा एक एव जगः । ततः शरीरपर्यास्या पर्याप्तस्य वैक्रिय वैक्रियागोपाग हुडसस्थान उपघात प्रत्येकमिति पञ्च प्रकृतय प्रक्षिप्यन्ते नरकानुपूर्वी चापनीयते ततः पञ्चविंशतिर्भवति, अत्राप्येक एव जगः । ततः शरीरपर्यास्या पर्याप्तस्य पराघाताप्रशस्तविहायोगत्योः प्रक्षिप्तयो सप्तविंशति, अत्राप्येक एव जगः । ततः प्राणापानपर्यास्या पर्याप्तस्य उद्ध्वासे द्विष्टेऽष्टाविंशति, अत्राप्येक एव जगः । ततो ज्ञापापर्यास्या पर्याप्तस्य दु स्वरे द्विष्टे एकोनत्रिंशत्, अत्राप्येक एव जगः । सर्वसख्यया नैरयिकाणा पञ्च जगाः । सकलोदयस्थानजगा पुनः सप्तसप्ततिशतानि एकनवत्यधिकानि ॥ २७ ॥

सप्रति कस्मिन्नुदयस्थाने कति जगा प्राप्यन्त इति चिन्ताया तन्निरूपणार्थमाह-

एगवियालेक्कारस तेत्तीसा ठस्सयाणि तेत्तीसा । वारससत्तरससयाणहिगाण विपंचसीईहिं ॥ २७ ॥
 अउणत्तीसेक्कारससयाहिगा सतरसपंचसठीहिं । एक्केक्कग च वीसादहुदयंतेसु उदयविही ॥ २८ ॥
 टीका-विशत्यादिप्यष्टपर्यन्तेषु द्वादशसूदयस्थानेषु यथासख्यमेकादिसख्या उदयविधय उदयप्रकारा उदयजगा

परुशीतिः । ततो नरकगतिनरकानुपूर्वीवैक्रियचतुष्टयोद्वलने, अथवा देवगतिदेवानुपूर्वीवैक्रियचतुष्टयोद्वलने कृते अशीतिः । ततो मनुजगतिमनुजानुपूर्व्योरुद्वलितयोरष्टसप्ततिः । एतान्यरूपकाणां सत्तास्थानानि । रूपकाणां पुनरमूनि त्रिनवतिः— नरकगतिनरकानुपूर्वीतिर्यग्गतितिर्यगानुपूर्व्येकेन्द्रियजातिद्वीन्द्रियजातित्रीन्द्रियजातिचतुरिन्द्रियजातिस्थावरातपोद्योतसूक्ष्माधारणरूपे त्रयोदशके द्वीणे अशीतिर्भवति । द्विनवतेः द्वीणे एकोनाशीतिः । एकोननवतेः द्वीणे षट्सप्ततिः । अष्टाशीतेः द्वीणे षड्वसप्ततिः । मनुष्यगतिपञ्चेन्द्रियजातित्रसनामवादरपर्याप्तसुजगादेयशःकीर्तितीर्थकराणीति नवकं सत्तास्थानं, तच्चायोगिकेवलिनस्तीर्थकरस्य चरमसमये वर्तमानस्य प्राप्यते । तदेवातीर्थकरकेवलिनश्चरमसमये तीर्थकरनामरहितमष्टकमिति ॥ ३० ॥

तदेवमुक्तानि सत्तास्थानानि, संप्रति संवेधप्रतिपादनार्थमुपक्रमते—

अथ य वारस वारस बन्धोदयसंतपयकिठाणाणि । उद्देणादेसेण य जत्थ जहासंजवं विज्जए ॥ ३१ ॥

टीका—नाम्नो बन्धोदयसत्ताप्रकृतिस्थानानि यथाक्रममष्टद्वादशद्वादशसंख्यानि । तानि ओधेन सामान्येन आदेशेन च विशेषेण च यथासंजवं यानि यत्र यथा संजवन्ति तानि तत्र तथा विज्जजेत् विकटपयेत् उत्तरग्रन्थानुसारेण । तत्रामुकं बन्धस्थानं बध्नत एतावन्ति उदयस्थानानि एतावन्ति सत्तास्थानानीति सामान्यं, मिथ्यादृष्ट्यादिगुणस्थानकेषु गत्यादिषु च मार्गणास्थानेषु प्रत्येकं प्रत्येकमेतावन्ति बन्धस्थानानि एतावन्ति उदयस्थानानि एतावन्ति च सत्तास्थानानि । एवं च तेषां परस्परं संवेध इत्यादेशः ॥ ३१ ॥

तत्र प्रथमतः सामान्येन संश्लेषचिन्ता कुर्वन्नाह-

नव पंचोदय संता तेष्वीसे पञ्चवीस ठवीसे । अथ चउरठवीसे नव सयगुत्तीस तीसंमि ॥ ३१ ॥
एगेगमेगतीसे एगे एगुदय अथ संतम्मि । उवरयवधे दस दस वेयगसतंमि गणाणि ॥ ३३ ॥

टीका-त्रयोविंशतिबन्धे पञ्चविंशतिबन्धे षड्विंशतिबन्धे च प्रत्येकं नव नव उदयस्थानानि पञ्च पञ्च सत्तास्थानानि ।
तत्र त्रयोविंशतिबन्धोऽपर्याप्तकैकेन्द्रियप्रायोग्य एव, तद्वन्धकाश्च एकेन्द्रियघ्नीन्द्रियत्रीन्द्रियचतुरिन्द्रियतिर्यक्पञ्चेन्द्रिया
मनुष्याश्च । एतेषां च त्रयोविंशतिबन्धकानां यथायोग्य सामान्येन नवोदयस्थानानि, तद्यथा-एकविंशति चतुर्विंशति
पञ्चविंशति षड्विंशति सप्तविंशति अष्टाविंशति एकोनविंशत् त्रिंशत् एकत्रिंशत् । तत्र त्रयोविंशतिबन्धकानामेक-
विंशत्युदयोऽपान्तरालगतौ वर्तमानानामेकेन्द्रियघ्नीन्द्रियत्रीन्द्रियचतुरिन्द्रियतिर्यक्पञ्चेन्द्रियमनुष्याणामवसेय, तेषाम-
पर्याप्तकैकेन्द्रियप्रायोग्यबन्धसत्त्वात् । चतुर्विंशत्युदयोऽपर्याप्तपर्याप्तकैकेन्द्रियाणां अन्यत्र चतुर्विंशत्युदयस्याप्राप्यमाणत्वात् ।
पञ्चविंशत्युदय पर्याप्तकैकेन्द्रियाणां वैक्रियतिर्यङ्मनुष्याणां च मिथ्यादृष्टीनां । षड्विंशत्युदय पर्याप्तकैकेन्द्रियाणां पर्याप्त-
पर्याप्तत्रिचतुरिन्द्रियतिर्यक्पञ्चेन्द्रियाणां मनुष्याणां च मिथ्यादृष्टीनां । सप्तविंशत्युदय पर्याप्तकैकेन्द्रियाणां वैक्रियतिर्य-
ङ्मनुष्याणां च शरीरपर्याप्त्या पर्याप्तानां मिथ्यादृष्टीनां । अष्टाविंशत्येकोनत्रिंशत्त्रिंशद्दुदया पर्याप्तत्रिचतुरिन्द्रियतिर्य-
क्पञ्चेन्द्रियमनुष्याणां मिथ्यादृष्टीनां । एकत्रिंशद्दुदयो विकलेन्द्रियतिर्यक्पञ्चेन्द्रियमनुष्याणां मिथ्यादृष्टीनां । उक्तशेषास्त्र-

योविंशतिबन्धका न ज्वन्ति । तेषां च त्रयोविंशतिबन्धकानां सामान्येन पञ्च सत्तास्थानानि, तद्यथा-दिनवतिः, अष्टा-
 शीतिः, षरुशीतिः, अशीतिः, अष्टसप्ततिश्च । तत्रैकविंशत्युदये वर्तमानानां सर्वेषामपि पञ्चापि सत्तास्थानानि, केवलं
 मनुष्याणामष्टसप्ततिवर्जानि चत्वारि सत्तास्थानानि वक्तव्यानि, यतोऽष्टसप्ततिर्मनुष्यगतिमनुष्यानुपूर्व्योरुद्वलितयोः प्राप्यते ।
 न च मनुष्याणां तदुद्वलनसंज्ञवः । चतुर्विंशत्युदयेऽपि पञ्चापि सत्तास्थानानि, केवलं वायुकायिकस्य वैक्रियं कुर्वतश्चतुर्विं-
 शत्युदये वर्तमानस्याशीत्यष्टसप्ततिवर्जानि त्रीणि सत्तास्थानानि, यतस्तस्य वैक्रियषट्कं मनुष्यदिकं च नियमादस्ति, यतो
 वैक्रियं साहादनुजवन् वर्तते इति न तदुद्वलति, तदज्ञावाच्च न देवदिकनरकदिके अपि समकालं वैक्रियषट्कस्योद्वलनसं-
 ज्जात्तथास्वाज्ञाव्यात् । वैक्रियषट्के चोद्वलिते सति पश्चान्मनुष्यदिकमुद्वलयति न पूर्वं । तथा चोक्तं चूर्णौ-“वेत्तवियठकं
 उद्वलेत्तं पन्ना मणुयदुगं उद्वलेत्” । इत्यशीत्यष्टसप्ततिसत्तास्थानासंज्ञवः । पञ्चविंशत्युदयेऽपि पञ्चापि सत्तास्थानानि ।
 तत्राष्टसप्ततिरवैक्रियवायुकायिकतैजस्कायिकान् अधिकृत्य प्राप्यते नान्यान्, यतस्तेजस्कायिकवायुकायिकवर्जोऽन्यः
 सर्वोऽपि पर्याप्तको नियमान्मनुष्यगतिमनुष्यानुपूर्व्यौ बध्नाति । तथा चाह चूर्णिकृत्-“तेज्जवाज्जवज्जो पज्जत्तगो मणुयगइ
 नियमात्त बंधेत्” । ततोऽन्यत्राष्टसप्ततिर्न प्राप्यते । षड्विंशत्युदयेऽपि पञ्चापि सत्तास्थानानि, नवरमष्टसप्ततिरवैक्रियवा-
 युकायिकतैजस्कायिकानां द्वित्रिचतुःपञ्चेन्द्रियाणां वा तेजोवायुज्जवादनन्तरागतानां पर्याप्तापर्याप्तानां । ते हि यावन्म-
 नुष्यगतिमनुष्यानुपूर्व्यौ न बध्नन्ति तावत्तेषामष्टसप्ततिः प्राप्यते नान्येषां । सप्तविंशत्युदये अष्टसप्ततिवर्जानि चत्वारि
 सत्तास्थानानि । सप्तविंशत्युदयो हि तेजोवायुवर्जापर्याप्तबादरैकेन्द्रियवैक्रियतिर्यङ्मनुष्याणां । तेषां चावश्यं मनुष्यदिकसं-

ज्ञादष्टसप्ततिर्न प्राप्यते । अथ कथं तेजोवायूनां सप्तविंशत्युदयो न ज्ञवति येन तद्वर्जनं क्रियते ? उच्यते, सप्तविंश-
 त्युदय एकेन्द्रियाणामात्तपोद्योतान्यतरप्रक्षेपे सति प्राप्यते, न च तेजोवायुष्वात्तपोद्योतोदयः सज्जवति, ततस्तद्वर्जनम् ।
 अष्टाविंशत्येकोनत्रिंशत्त्रिंशदेकत्रिंशदुदयेषु नियमादष्टसप्ततिवर्जानि चत्वारि चत्वारि सत्तास्थानानि । अष्टाविंशत्याद्युदया
 हि पर्याप्तविकलेन्द्रियतिर्यक्पञ्चेन्द्रियमनुष्याणां । एकत्रिंशदुदयश्च पर्याप्तविकलेन्द्रियपञ्चेन्द्रियतिरश्चा, ते चावश्यं मनुज-
 गतिमनुजानुपूर्वीं सत्कर्माण इति । तदेवं त्रयोविंशतिबन्धकानां यथायोगं नवाप्युदयस्थानान्यधिकृत्य चत्वारिंशत्संख्यानि
 सत्तास्थानानि ज्ञान्ति । पञ्चविंशतिपड्विंशतिबन्धकानामप्येवमेव, केवलं पर्याप्तैकेन्द्रियप्रायोग्यं पञ्चविंशतिपड्विंशतिब-
 न्धकानां देवानां । एकविंशतिपड्विंशतिसप्तविंशत्यष्टाविंशत्येकोनत्रिंशत्त्रिंशद्रूपेषु पदसूदयस्थानेषु दिनवतिरष्टाशीतिश्चेति
 द्वे सत्तास्थाने वक्तव्ये । अपर्याप्तविकलेन्द्रियतिर्यक्पञ्चेन्द्रियमनुष्यप्रायोग्या तु पञ्चविंशति देवा न वदन्ति अपर्याप्तेषु
 विकलेन्द्रियेषु तिर्यक्पञ्चेन्द्रियेषु मनुष्येषु च मध्ये देवानामुत्पादाज्ञावात् । सामान्येन पञ्चविंशतिबन्धे पड्विंशतिबन्धे च
 प्रत्येकं नवाप्युदयस्थानान्यधिकृत्य चत्वारिंशत्सत्तास्थानानि । 'अष्ट चत्वारिंशत्सत्तास्थानानि । 'अष्ट चत्वारिंशत्सत्तास्थानानि । 'अष्ट चत्वारिंशत्सत्तास्थानानि ।
 अष्टाविंशतौ बध्यमानायामष्टा-
 युदयस्थानानि, तद्यथा—एकविंशति पञ्चविंशति पड्विंशति सप्तविंशति अष्टाविंशति एकोनत्रिंशत् त्रिंशत् एकत्रिंशत् ।
 इह द्विधा अष्टाविंशतिर्देवगतिप्रायोग्या नरकगतिप्रायोग्या च । तत्र देवगतिप्रायोग्याया बन्धेऽष्टाप्युदयस्थानानि नाना-
 जीरापेक्षया प्राप्यन्ते । नरकगतिप्रायोग्यायास्तु बन्धे द्वे, तद्यथा—त्रिंशदेकत्रिंशत् । तत्र देवगतिप्रायोग्याष्टाविंशतिबन्ध-
 कानामेकविंशत्युदय द्वायिकसम्यग्दृष्टीना वेदकसम्यग्दृष्टीना वा पञ्चेन्द्रियतिर्यङ्मनुष्याणामपान्तरात्प्रगतौ वर्तमानाना-

मवसेयः । पञ्चविंशत्युदय आहारकसंयताना वैक्रियतिर्यङ्मनुष्याणां च सम्यग्दृष्टीनां मिथ्यादृष्टीनां वा । पडिंशत्युदयः
द्वायिकसम्यग्दृष्टीनां वेदकसम्यग्दृष्टीनां वा पञ्चेन्द्रियतिर्यङ्मनुष्याणां (शरीरस्थानां) । नवविंशत्युदयः आहारकसंयतानां
वैक्रियतिर्यङ्मनुष्याणां तु सम्यग्दृष्टीनां मिथ्यादृष्टीनां वा । अष्टाविंशत्येकोनविंशत्युदयावपि यथाक्रमं शरीरपर्याप्त्या
पर्याप्तानां प्राणापानपर्याप्त्या पर्याप्तानां च तिर्यङ्मनुष्याणां द्वायिकसम्यग्दृष्टीनां वा, तथा आहारकसंयतानां वैक्रियतिर्य-
ङ्मनुष्याणां च सम्यग्दृष्टीनां मिथ्यादृष्टीनां वाऽवसेयो । त्रिंशत्युदयतिर्यङ्मनुष्याणां सम्यग्दृष्टीनां मिथ्यादृष्टीनां सम्य-
ग्मिथ्यादृष्टीनां वा, तथा आहारकसंयतानां वैक्रियसंयतानां वा । एकत्रिंशत्युदयः पञ्चेन्द्रियनिरथां सम्यग्दृष्टीनां मिथ्या-
दृष्टीनां वा । नरकगतिप्रायोग्यां त्वष्टाविंशतिं चतुर्विंशत्युदयः । पञ्चेन्द्रियतिर्यङ्मनुष्याणां मिथ्यादृष्टीनां एकत्रिंशत्यु-
दयः । पञ्चेन्द्रियतिरथां मिथ्यादृष्टां अष्टाविंशतिबन्धकानां सामान्येन चत्वारि सत्तास्थानानि, तद्यथा-द्विनवतिः एकोन-
नवतिः अष्टाशीतिः पडशीतिश्च । तत्रैकत्रिंशत्युदये वर्तमानानां देवगतिप्रायोग्याष्टाविंशतिबन्धकानां द्वे सत्तास्थाने,
तद्यथा-द्विनवतिरष्टाशीतिश्च । पञ्चविंशत्युदयेऽप्यष्टाविंशतिबन्धकानामाहारकसंयतवैक्रियतिर्यङ्मनुष्याणां सामान्येन ते
एव द्वे सत्तास्थाने । तत्राहारकसंयतो नियमादाहारकसत्कर्मा ततस्तस्य द्विनवतिः सत्तास्थानं, शेषाश्च तिर्यङ्मो मनुष्या
वा आहारकसत्कर्माणः तद्बहिताश्च ज्वन्ति ततस्तेषां द्वे अपि सत्तास्थाने । पडिंशतिगणविंशत्यष्टाविंशत्येकोनत्रिंशत्युदये-
ष्वपि ते एव सत्तास्थाने सामान्येन वेदितव्ये । त्रिंशत्युदये देवगतिनरकगतिप्रायोग्याष्टाविंशतिबन्धकानां सामान्येन
चत्वारि सत्तास्थानानि, तद्यथा-द्विनवतिः एकोननवतिः अष्टाशीतिः पडशीतिश्च । तत्र द्विनवतिरष्टाशीतिश्च प्रागिव

ज्ञानीया । एकोनप्रति पुनरेव-कश्चिन्मनुष्यस्तीर्थकरनामसत्कर्मा वेदकसम्यग्दृष्टि पूर्वप्रश्नरकायुष्को नरकाजिमुखः
 सम्यक्त्वात्प्रच्युत्य मिथ्यात्व गतः, तस्य तदा तीर्थकरनामबन्धात् नरकगतिप्रायोग्यामष्टाविंशतिं वध्नत. एकोन-
 वति सत्ताया प्राप्यते । परुशीतिस्त्रेयं-इह तीर्थकराहारकचतुष्कदेवगतिदेवानुपूर्वीनरकगतिनरकानुपूर्वीवैक्रियचतुष्टय-
 रहिता त्रिनप्रतिरशीतिर्जप्रति ततस्तत्सत्कर्मा पञ्चेन्द्रियतिर्यङ्मनुष्यो वा जातः सन् सर्वाङ्गि पर्याप्तिति. पर्याप्तो यदि
 विशुद्धस्ततो देवगतिप्रायोग्यामष्टाविंशतिं वध्नति, तद्वन्धे च देवदिक वैक्रियचतुष्टय च सत्ताया प्राप्यते इति तस्य
 परुशीति । अथ सर्वसंक्लिष्टस्ततो नरकगतिप्रायोग्यामष्टाविंशतिं वध्नति, तद्वन्धे च नरकदिकं वैक्रियचतुष्टय चावश्यं
 ग्रह्यमानत्वात् सत्ताया प्राप्यते इत्येवमपि तस्य पडशीति । एकत्रिंशद्दये त्रीणि सत्तास्थानानि, तद्यथा-त्रिनप्रतिरष्टा-
 शीति परुशीतिश्च । एकोनप्रतिरिह न प्राप्यते । एकत्रिंशद्दयो हि तिर्यक्पञ्चेन्द्रियेषु प्राप्यते । न च तिर्यक्कु तीर्थ-
 करनाम सन्नवति, तीर्थकरनामसत्कर्मणः तिर्यक्षूत्पादासंज्ञवात् । पडशीतिसत्तास्थानज्ञाना प्रागिप्र वेदितव्या । तदेव-
 मष्टाविंशतिबन्धकानामष्टावप्युदयस्थानान्यधिकृत्यैकोनविंशतिसंख्यानि सत्तास्थानानि ज्वन्ति । 'नव सय गुत्तीसम्मि'
 एकोनत्रिंशति त्रिंशति च बध्यमानाया प्रत्येकं नव नवोदयस्थानानि, सप्त सप्त सत्तास्थानानि । तत्रोदयस्थानान्यमूनि,
 तद्यथा-एकविंशति चतुर्विंशतिः पञ्चविंशतिः षड्विंशति सप्तविंशतिः अष्टाविंशतिः एकोनत्रिंशत् त्रिंशत् एकत्रिंशत् । तत्रै-
 कविंशत्युदयस्तिर्यङ्मनुष्यप्रायोग्यामेकोनत्रिंशतं वध्नता पर्याप्तापर्याप्तैकेन्द्रियदिकलेन्द्रियतिर्यङ्मनुष्याणां देवनैरयिकाणां
 च । चतुर्विंशत्युदयः पर्याप्तापर्याप्तैकेन्द्रियाणां । पञ्चविंशत्युदयः पर्याप्तैकेन्द्रियाणां देवनैरयिकाणां वैक्रियतिर्यङ्मनुष्याणां

शत्युदये वर्तमानस्य द्वे सत्तास्थाने त्रिनवतिरेकोननवतिश्च । एकविंशत्युदये वर्तमानस्य नैरयिकस्यैकं सत्तास्थानं एकोन-
 नवतिः । त्रिनवतिरूपं तु सत्तास्थानं तस्य न ऋवति, तीर्थकराहारकसत्कर्मणो नरकेषूत्पादाज्ञावात् । उक्तं च चूर्णौ-
 “जस्स तित्थगराहारगाणि जुगवं संति सो नेरइएसु न उववज्जइ त्ति” । एवं पञ्चविंशतिसप्तविंशत्यष्टाविंशत्येकोनत्रिं-
 शत्रिंशदुदयेष्वपि ज्ञावनीयं । नवरं नैरयिकस्य त्रिंशदुदयो न विद्यते, त्रिंशदुदयो हि उद्योते सति प्राप्यते, न च नैर-
 यिकस्योद्योतोदयो ऋवति । तदेवं सामान्येन त्रिंशद्वन्धकानामेकविंशत्युदये सप्त । चतुर्विंशत्युदये पञ्च । पञ्चविंशत्युदये
 सप्त । षड्विंशत्युदये पञ्च । सप्तविंशत्युदये षट् । अष्टाविंशत्युदये षट् । एकोनत्रिंशदुदये षट् । त्रिंशदुदये षट् । एकत्रिं-
 शदुदये चत्वारि । सर्वसंख्यया द्विपञ्चाशत् । ‘एगेगमेगतीस त्ति’ एकत्रिंशति बध्यमानायामेकमुदयस्थानं त्रिंशत्, यत
 एकत्रिंशत् देवगतिप्रायोग्यं तीर्थकराहारकसहितं बध्नतोऽप्रमत्तसंयतस्यापूर्वकरणस्य च प्राप्यते । न च तौ (ते) वैक्रिय-
 माहारकं वा कुरुतः (कुर्वन्ति) । ततः पञ्चविंशत्यादय उदया न प्राप्यन्ते । एकं सत्तास्थानं त्रिनवतिः, तीर्थकराहारक-
 चतुष्टययोरपि सत्तासंज्ञवात् । ‘एगे एगुदय अफ संतम्मि’ एकस्मिन् यशःकीर्तिरूपे कर्मणि बध्यमाने एकमुदयस्थानं
 त्रिंशत् । एकां हि यशःकीर्तिं बध्नन्ति अपूर्वकरणादयः, ते चातिविशुद्धत्वाद्वैक्रियमाहारकं वा नारजन्ते । ततः पञ्च-
 विंशत्यादीन्युदयस्थानानीहापि न प्राप्यन्ते । अष्टौ सत्तायां स्थानानि, तद्यथा-त्रिनवतिः द्विनवतिः एकोननवतिः अष्टा-
 शीतिः अशीतिः एकोनाशीतिः षट्सप्ततिः पञ्चसप्ततिश्च । तत्राद्यानि चत्वारि सत्तास्थानानि उपशमश्रेण्यां अथवा
 ह्यपकश्रेण्यां यावदनिवृत्तिवादरगुणस्थाने गत्वा त्रयोदश नामानि न द्विष्यन्ते । त्रयोदशसु च नामसु द्वीणेषु नानाजी-

धापेऽशुयोपरितनानि चत्वारि लघ्न्यन्ते, तानि च तावद्वन्त्यन्ते यावत्सूक्ष्मसपरायगुणस्थानकं । 'ज्वरयवधे दस दस वेय-
 गसतम्मि ठाणाणि' उपरते ग्रन्थे बन्धाज्ञावे इत्यर्थः । 'वेयग ति' वेदन वेदो वेद एव वेदकस्तस्मिन् वेदके वेदे उदये
 इत्यर्थः । सत्ताया च प्रत्येक दश दश स्थानानि । तत्रामूनि दश उदयस्थानानि, तद्यथा-विशतिः, एकविशतिः, पड्वि-
 शतिः, सप्तविशतिः, अष्टाविशतिः, एकोनत्रिंशत्, त्रिंशत्, एकत्रिंशत्, नव, अष्टौ । तत्र विशत्येकविशती यथास-
 ख्यमतीर्थकरतीर्थकरयोः सयोगिकेऽक्षिनो कार्मणकाययोगे वर्तमानयोः । पड्विशतिसप्तविशती तयोरेवौदारिकमिश्रका-
 ययोगे वर्तमानयोः । अतीर्थकरस्य स्वज्ञावस्थस्य त्रिंशत् । तस्यैव स्वरे निरुद्धे एकोनत्रिंशत् । तस्यैवोच्चासेऽपि निरुद्धेऽष्टा-
 विंशतिः । तीर्थकरस्य स्वज्ञावस्थस्य एकत्रिंशत् । तस्यैव स्वरनिरोधे त्रिंशत् । उच्चासेऽपि निरुद्धे एकोनत्रिंशत् । एव च
 द्विधा त्रिंशदेकोनत्रिंशतौ प्राप्येते । अयोगिनस्तीर्थकरस्य चरमसमये वर्तमानस्य नवोदयः । अतीर्थकरस्यायोगिनश्चरम-
 समयेऽष्टोदयः । दश सत्तास्थानानि, तद्यथा-त्रिनवतिः, द्विनवतिः, एकोननवतिः, अष्टाशीतिः, अशीतिः, एकोनाशीतिः,
 पद्सप्ततिः, पञ्चसप्ततिः, नव, अष्टौ । तत्र विशत्युदये द्वे सत्तास्थाने एकोनाशीतिः, पञ्चसप्ततिश्च । एवं पड्विशत्युद-
 येऽष्टाविशत्युदयेऽपि ऋष्टव्यः । एकत्रिंशत्युदये ऽमे द्वे सत्तास्थाने, तद्यथा-अशीतिः, पद्सप्ततिश्च । एव सप्तविशत्युद-
 येऽपि । एकोनत्रिंशति चत्वारि सत्तास्थानानि, तद्यथा-अशीतिः, पद्सप्ततिः, एकोनाशीतिः, पञ्चसप्ततिश्च । यत एकोन-
 त्रिंशत्तीर्थकरस्यातीर्थकरस्य च नवतिः । तत्राद्ये द्वे तीर्थकरमधिकृत्य वेदितव्ये । अन्तिमे द्वे अतीर्थकरमधिकृत्य । त्रिंश-
 दुदयेऽष्टौ सत्तास्थानानि, तद्यथा-त्रिनवतिः, द्विनवतिः, एकोननवतिः, अष्टाशीतिः, अशीतिः, एकोनाशीतिः, पद्स-

सतिः, पञ्चसप्ततिश्च । तत्राद्यानि चत्वार्युपशान्तकषायस्य । अशीतिः क्षीणकषायस्य क्षपकस्य च यावत्रयोदशकं न क्षीयते । अन्त्यानि चत्वारि क्षीणत्रयोदशकस्य सयोगिकेवलिनो वा आहारकसत्कर्मणः तीर्थकरस्य । तस्यैवातीर्थकरस्यैकोनाशीतिः । आहारकचतुष्टयरहितस्य तीर्थकरस्य क्षीणकषायस्य सयोगिकेवलिनो वा षट्सप्ततिः । तस्यैवातीर्थकरस्य पञ्चसप्ततिः । एवं त्रिंशद्दुदये द्वे सत्तास्थाने, तद्यथा—अशीतिः षट्सप्ततिश्च । एते च तीर्थकरकेवलिनो वेदितव्ये । अतीर्थकरकेवलिन एकत्रिंशद्दुदयस्यैवात्तावात् । नवोदये त्रीणि सत्तास्थानानि, तद्यथा—अशीतिः षट्सप्ततिः नव च । तत्राद्ये द्वे यावद्विचरमसमयः तावदयोगिकेवलिनस्तीर्थकरस्य वेदितव्ये, चरमसमये तु नव । अष्टोदये त्रीणि सत्तास्थानानि, तद्यथा—एकोनाशीतिः, पञ्चसप्ततिः, अष्टौ च । तत्राद्ये द्वे अयोगिकेवलिनोऽतीर्थकरस्य द्विचरमसमयं यावद्वेदितव्ये, चरमसमये त्वष्टाविंशतिः । एवमबन्धकस्य दशाप्युदयस्थानानि अधिकृत्य त्रिंशत्सत्तास्थानानि भवन्ति ॥ ३३ ॥

तदेवमुक्ता उत्तरप्रकृतीनां बन्धोदयसत्तास्थानत्रेदाः संवेधश्च, संप्रत्युक्तक्रमेणैवैषां जीवस्थानानि गुणस्थानानि चाधिकृत्य स्वामी निदर्शयते—

तिविगप्पपगश्छाणेहिं जीवगुणसन्निपसु गाणेषु । जंगा पञ्जियवा जत्थ जहा संभवो भवइ ॥ ३४ ॥

टीका—त्रयो विकल्पा बन्धोदयसत्तारूपास्तेषां संबन्धीनि प्रकृतिस्थानानि त्रिविकल्पप्रकृतिस्थानानि जीवसंज्ञितेषु गुणसंज्ञितेषु च स्थानेषु जीवस्थानेषु गुणस्थानेषु चेत्यर्थः । जंगाः पूर्वोक्तानुसारेण वक्ष्यमाणानुसारेण च प्रयोक्तव्याः । कथ-

मित्याह—‘जत्थ जहा सज्जवो हवइ’ यत्र येषु जीवस्थानेषु गुणस्थानेषु च सज्जवो ज्वति यथा घटना ज्वति तत्र तथा प्रयोक्तव्याः, यो यत्र यथा जगो घटते स तत्र तथा वक्तव्य इत्यर्थः ॥ ३४ ॥

तत्र प्रथमतो जीवस्थानान्यधिकृत्य प्रतिपादयति—

तेरससु जीवसंखेवएसु नाणंतरायतिविगप्पो । एगंमि तिडुविगप्पो करणं पइ एत्थ अविगप्पो ॥ ३५ ॥

टीका—संक्षिप्यन्ते संगृह्यन्ते जीवा एज्जिरिति सहेपा. अपर्याप्तकैकेन्द्रियत्वादयोऽवान्तरजातिज्जेदाः, जीवानां संक्षेपा. जीवसहेपा. जीवस्थानानीत्यर्थः । पर्याप्तसंक्षिपञ्चेन्द्रियवर्जेषु शेषेषु त्रयोदशसु जीवस्थानेषु ज्ञानावरणान्तराययोर्वन्धोदय-सत्तारूपास्त्रयो विकल्पा प्राप्यन्ते, तद्यथा—पञ्चविधो बन्धः पञ्चविध उदयः पञ्चविधा सत्ता, ज्ञानावरणान्तराययो-र्ध्रुवबन्धोदयसत्ताकत्वात् । सूत्रे ‘तिविगप्पो’ इति द्विगुसमाहारत्वेऽप्यार्षत्वात्पुस्त्वनिर्देशः । ‘एगंमि तिडुविगप्पो’ एक-स्मिन् पर्याप्तसंक्षिपञ्चेन्द्रियलक्षणे जीवस्थाने त्रयो विकल्पा ज्वन्ति, द्वौ वा विकल्पौ । तत्र त्रयो विकल्पा इमे—पञ्चविधो बन्धः पञ्चविध उदयः पञ्चविधा सत्ता । एते च सूक्ष्मसपरायगुणस्थानकं यावत्प्राप्यन्ते । ततः परं बन्धव्यवच्छेदे उप-शान्तमोहे क्षीणमोहे च द्वौ विकल्पौ, तद्यथा—पञ्चविध उदयः पञ्चविधा सत्ता । अत्रान्यो जगो न सज्जवति, उदयसत्तयोर्युगपद्यवच्छेदात् । ‘करणं पइ एत्थ अविगप्पो ति’ इह केवलिनो मनोविज्ञानमधिकृत्य संज्ञिनो न ज्वन्ति ज्वन्त्यमनःसवन्धात् पुनस्तेऽपि संज्ञिनो व्यवहियन्ते । उक्तं च चूर्णौ—“मणकरणं केवलिणो वि अत्थि तेण सन्निणो बुच्चति । मनोविष्णणं पमुच्च ते सन्निणो न हवति ति” । ततः करणं ज्वन्त्यमनोरूपं प्रतीत्य यः संज्ञी सयोगिकेवली अयोगिकेवली

वा नवस्थस्तस्मिन् । अत्र ज्ञानावरणेऽन्तराये च अविकल्पः त्रयाणामपि बन्धादिरूपाणां विकल्पानामभावः आमूलं तदुद्धेदे सति केवलित्वज्ञावात् ॥ ३५ ॥

संप्रति दर्शनावरणं जीवस्थानेषु चिन्तयति-

तेरे नव चउ पणगं नव संतेगम्मि जंगमेक्कारो ।

टीका-पर्याप्तसंज्ञिपञ्चेन्द्रियवर्जेषु शेषेषु त्रयोदशसु जीवस्थानेषु नवविधो बन्धः, चतुर्विधः पञ्चविधो वा उदयः, नवविधा सत्ता, इत्येतौ द्वौ विकल्पौ 'एगम्मि जंगे(गमि)क्कारे त्ति' एकस्मिन् पर्याप्तसंज्ञिपञ्चेन्द्रियरूपे एकादश जंगाः, ते च यथा प्राक् सामान्येन संवेधचिन्तायामुक्तास्तथैवात्राप्यन्यूनातिरिक्ता वक्तव्याः ॥

वेयणियाउयगोए विज्जज्ज मोहं परं वोढं ॥ ३६ ॥

टीका-वेदनीये आयुषि गोत्रे च यानि बन्धादिप्रकृतिस्थानानि तानि यथागमं जीवस्थानेषु विज्जजेत् विकल्पयेत् । तत्रेयं वेदनीयगोत्रयोर्विकल्पनिरूपणार्थमन्तर्जाष्यगाथा-"पज्जत्तगसन्नियरे अउ चउक्कं च वेयणिय जंगा । सत्तगतिगं च गोए जीवणाणेषु वत्तवा ॥ १ ॥" पर्याप्ते संज्ञिनि वेदनीयस्याष्टौ जंगाः, तद्यथा-असातस्य बन्धः असातस्योदयः सातासाते सती, अथवा असातस्य बन्धः सातस्योदयः सातासाते सती, एतौ द्वौ विकल्पौ मिथ्यादृष्टिगुणस्थानकात्प्रचृति प्रमत्तगुणस्थानकं यावत् प्राप्येते, न परतः, परतोऽसातस्य बन्धाज्ञावात् । तथा सातस्य बन्धः असातस्योदयः

सातासाते सती, अथवा सातस्य बन्ध सातस्योदय सातासाते सती, एतौ च द्वौ विकल्पौ मिथ्यादृष्टिगुणस्थानका-
दारन्य सयोगिकेद्विगुणस्थानक यावत् प्राप्येते । ततः परतो बन्धाज्ञावे असातस्योदय सातासाते सती, अथवा सात-
स्योदय सातासाते सती, एतौ द्वौ विकल्पौ चायोगिकेवल्लिनि विचरमसमय यावत् प्राप्येते । चरमसमये तु असा-
तस्योदय असातस्य सत्ता यग्य विचरमसमये सात क्षीण, यस्य त्वसात विचरमसमये क्षीणं तस्य सातस्योदय सातस्य
सत्तेति सर्वसख्ययाऽद्यौ जगा । इह सयोगिकेवली अयोगिकेवली च इव्यमनोऽजिसंबन्धात्सङ्गी व्यवहियते । तत
सङ्गिनि पर्याप्ते वेदनीयस्याद्यौ जगा उच्यमाना न विरुध्यन्ते । इतरेषु पर्याप्तसङ्गिव्यतिरिक्तेषु त्रयोदशसु जीवस्थानेषु
प्रत्येक प्रत्येक चत्वारो जगा जवन्ति, तद्यथा—असातस्य बन्ध असातस्योदय सातासाते सती, अथवा सातस्य बन्ध
असातस्योदय सातासाते सती, अथवा असातस्य बन्ध सातस्योदय सातासाते सती, अथवा सातस्य बन्ध सातस्यो-
दय सातासाते सती । 'सत्तगतिग च गोए' इति गोत्रे गोत्रस्य सङ्गिनि पर्याप्ते सप्त जगा, तद्यथा—नीचैर्गोत्रस्य बन्ध
नीचैर्गोत्रस्योदय नीचैर्गोत्र सत्, एष विकल्पस्तेजोवायुजवाद्ब्रह्म तिर्यक्पञ्चेन्द्रियसङ्गित्वेनोत्पन्ने क्रियत्काद प्राप्येते ।
नीचैर्गोत्रस्य बन्ध नीचैर्गोत्रस्योदय उच्चनीचैर्गोत्रे सती, अथवा नीचैर्गोत्रस्य बन्ध उच्चैर्गोत्रस्योदय उच्चनीचैर्गोत्रे
सती, एतौ च विकल्पौ पर्याप्ते सङ्गिनि मिथ्यादृष्टौ सासादने वा प्राप्येते, न सन्धग्मिथ्यादृष्ट्यादौ, तस्य नीचैर्गोत्रबन्धा-
ज्ञावात् । तथा उच्चैर्गोत्रस्य बन्ध नीचैर्गोत्रस्योदय उच्चनीचैर्गोत्रे सती, एष विकल्पो मिथ्यादृष्टिगुणस्थानकादारन्य
देशविरतिगुणस्थानक यावत् प्राप्येते, न परतः, परतो नीचैर्गोत्रस्योदयाज्ञावात् । तथा उच्चैर्गोत्रस्य बन्ध उच्चैर्गोत्रस्यो-

दयः उच्चनीचैर्गोत्रे सती, एष विकल्पः सूक्ष्मसंपरायगुणस्थानकं यावदवसेयः । परतो बन्धाज्ञावे उच्चैर्गोत्रस्योदयः उच्च-
 नीचैर्गोत्रे सती, एष विकल्प उपशान्तमोहगुणस्थानकादारच्यायोगिकेवल्लिचरमसमयं यावदवाप्यते । उच्चैर्गोत्रस्योदयः
 उच्चैर्गोत्रं सत्, एष विकल्पोऽयोगिकेवल्लिचरमसमये । इतरेषु पुनः पर्याप्तसंज्ञिव्यतिरिक्तेषु त्रयोदशसु जीवस्थानेषु प्रत्येकं
 त्रयस्त्रयो जंगाः, तद्यथा—नीचैर्गोत्रस्य बन्धः नीचैर्गोत्रस्योदयः नीचैर्गोत्रं सत्, अयं विकल्पस्तेजोवायुषु उच्चैर्गोत्रोद्भवना-
 नन्तरं सर्वकालं तेजोवायुज्जवाद्गुहृत्य समुत्पन्नेषु वा पृथिव्यादिदीन्द्रियादिषु कियत्कालं प्राप्यते, नान्येषु । तथा नीचै-
 र्गोत्रस्य बन्धः नीचैर्गोत्रस्योदयः उच्चनीचैर्गोत्रे सती । तथा उच्चैर्गोत्रस्य बन्धो नीचैर्गोत्रस्योदयः उच्चनीचैर्गोत्रे सती ।
 शेषा विकल्पा न संभवन्ति तिर्यक्षूच्चैर्गोत्रस्योदयाज्ञावात् । संप्रत्यायुषो जंगा निरूप्यन्ते, तन्निरूपणार्थं चेयमन्तर्ज्ञाप्य-
 गाथा—“पञ्जात्तापञ्जात्तग समणे पञ्जात्त अमण सेसेसु । अठावीसं दसगं नवगं पणगं च आउस्स ॥ १ ॥” समनाः संज्ञी,
 तत्र पर्याप्ते संज्ञिनि आयुषो जंगा अष्टाविंशतिः, अपर्याप्ते संज्ञिनि जंगानां दशकं, पर्याप्तेऽमनसि असंज्ञिनि पञ्चेन्द्रिये
 जंगानां नवकं, शेषेष्वेकादशसु जीवस्थानेषु पुनर्जंगानां प्रत्येकं पञ्चकमिति । तत्र संज्ञिनि पर्याप्ते इमे अष्टाविंशतिजंगाः ।
 नैरयिकस्य नरकायुष उदयो नरकायुः सत्, अयं परज्जवायुर्बन्धकात्पूर्वं, परज्जवायुर्बन्धकाले तिर्यगायुषो बन्धः
 नरकायुष उदयः नरकतिर्यगायुषी सती । अथवा मनुष्यायुषो बन्धः नरकायुष उदयः नरकमनुष्यायुषी सती । परज्ज-
 वायुर्बन्धोत्तरकालं नरकायुष उदयः नरकतिर्यगायुषी सती । अथवा नरकायुष उदयः मनुष्यनरकायुषी सती । इह
 नारका देवायुर्नारकायुश्च जवप्रत्ययादेव न बध्नन्ति, तत्रोत्पत्त्यज्ञावात् । ततो नारकाणां परज्जवायुर्बन्धकाले बन्धोत्तर-

काले च देवायुर्नारकायुर्न्या विकटपात्रावात् सर्वसंख्यया पञ्च विकटपात्रा । एव देवानामपि पञ्च विकटपात्रावनीयाः,
 नवर नारकायु स्थाने देवायुरिति वक्तव्य, तद्यथा-देवायुष उदयः देवायुषः सत्ता इत्यादि । अथवा तिर्यगायुष उदयः
 तिर्यगायुषः सत्ता, अथ विकटपात्रः परजवायुर्वन्धकालात्पूर्व । परजवायुर्वन्धकाले तु नरकायुषो वन्धः तिर्यगायुष उदयः
 नरकतिर्यगायुषी सती । अथवा तिर्यगायुषो वन्धः तिर्यगायुष उदयः तिर्यक्तिर्यगायुषी सती । अथवा मनुष्यायुषो
 वन्धः तिर्यगायुष उदयः मनुष्यतिर्यगायुषी सती । अथवा देवायुषो वन्धः तिर्यगायुष उदयः देवतिर्यगायुषी सती ।
 परजवायुर्वन्धोत्तरकाले तिर्यगायुष उदयो नरकतिर्यगायुषी सती । अथवा तिर्यगायुष उदयः तिर्यक्तिर्यगायुषी सती ।
 अथवा तिर्यगायुष उदयो मनुष्यतिर्यगायुषी सती । अथवा तिर्यगायुष उदयो देवतिर्यगायुषी सती । सर्वसंख्यया
 संज्ञिपर्याप्ततिरश्चा नव विकटपात्राः । एवं मनुष्याणामपि नव जंगात्रावनीयाः । केवलं तिर्यगायुषः स्थाने मनुष्यायुरि-
 त्यभिधातव्य, तद्यथा-मनुष्यायुष उदयो मनुष्यायुषः सत्तेत्यादि । तदेव सर्वसंख्यया संज्ञिनि पर्याप्तेऽष्टाविंशतिर्जंगा ।
 अपर्याप्ते संज्ञिनि आयुषो दश जंगा इमे-तिर्यगायुष उदयः तिर्यगायुषः सत्ता, अथ विकटपात्रः परजवायुर्वन्धकालात्
 पूर्व । परजवायुर्वन्धकाले तिर्यगायुषो वन्धः तिर्यगायुष उदयः तिर्यक्तिर्यगायुषोः सत्ता । अथवा मनुष्यायुषो वन्धः
 तिर्यगायुष उदयो मनुष्यतिर्यगायुषी सती । परजवायुर्वन्धोत्तरकाले तिर्यगायुष उदयः तिर्यक्तिर्यगायुषी सती । अथवा
 तिर्यगायुष उदयो मनुष्यतिर्यगायुषी सती । एवं तिरश्चोऽपर्याप्तसंज्ञिनः पञ्च जंगाः । एवं मनुष्यस्यापि पञ्च वक्तव्याः ।
 सर्वसंख्यया दश । शेषा न सज्जवन्ति । अपर्याप्तो हि संज्ञी तिर्यङ् मनुष्यो वा, न देवनारकौ, न चापि स देवायुर्नारकायुर्वा

बध्नाति, ततो दशैव यथोक्ता जंगः । तथा ये प्राक् संज्ञितिरश्वां नव जंगः उक्तास्त एवासंज्ञिपर्याप्तैऽपि नव जंगः वक्तव्याः । यतोऽसंज्ञी पर्याप्तस्तिर्यगेव जवति न मनुष्यादिः, ततोऽत्र तदाश्रिता जंगः न प्राच्यन्ते । तथा येऽपर्याप्तसंज्ञितिरश्चः पंच जंगः प्रागुक्तास्त एव पञ्च जंगः शेषेष्वप्येकादशसु जीवस्थानेषु वक्तव्याः, सर्वेषामपि तिर्यक्त्वात् देवादिपूत्पादाज्ञावाच्च । 'मोहं परं बोधं' अतः परं मोहं मोहनीयं जीवस्थानेषु ब्रह्मे ॥ ३६ ॥

अष्टसु पंचसु एगे एग दुगं दस य मोह बंधगए । तिग चउ नव उदय गए तिग तिग पन्नरस संतंमि ॥३७॥

टीका-अष्टसु पञ्चसु एकस्मिंश्च यथाक्रमं एकं द्वे दश च मोहनीयप्रकृतिबन्धगतानि स्थानानि जवन्ति । तत्राष्टसु पर्याप्तापर्याप्तसूक्ष्मापर्याप्तवादरद्वीन्द्रियत्रीन्द्रियचतुरिन्द्रियासंज्ञिसंज्ञिरूपेषु एकं बन्धस्थानं द्वाविंशतिरूपं । द्वाविंशति-श्रेयं-मिथ्यात्वं, पोरुश कपायाः, त्रयाणां वेदानामन्यतमो वेदः, हास्यरतियुगलारतिशोकयुगलयोरन्यतरद्युगलं, जयं, जुगुप्सा चेति । अत्र त्रिजिर्वेदैर्द्याज्यां युगलान्यां षड् जंगः जवन्ति । पर्याप्तवादरद्वित्रिचतुरिन्द्रियासंज्ञिरूपेषु पञ्चसु जीवस्थानेषु इमे द्वे द्वे बन्धस्थाने, तद्यथा-द्वाविंशतिरेकविंशतिश्च । तत्र द्वाविंशतिः प्रागिव सप्रज्ञेदा वक्तव्या । सैव च द्वाविंशतिर्मिथ्यात्वहीना एकविंशतिः । सा च केषाञ्चित् करणापर्याप्तावस्थायां सासादनज्ञावे सति लज्यते, न सर्वेषां, शेषकालं वा, द्वाज्यामत्र चत्वारो जंगः, यत इह नपुंसकवेदो न बन्धमायाति, मिथ्यात्वोदयाज्ञावात्, नपुंसकवेदबन्धस्य च मिथ्यात्वोदयनिबन्धनत्वात् । ततो द्वाज्यां वेदाज्यां द्वाज्यां च युगलान्यां चत्वार एव जंगः । एकस्मिंश्च पर्याप्तसंज्ञिरूपे जीवस्थाने द्वाविंशत्यादीनि दश बन्धस्थानानि, तानि च प्राग्वत्सप्रज्ञेदानि वक्तव्यानि । ' तिग चउ नव

उदयगण' इति, यथोक्तरूपेषु अष्टसु जीवस्थानेषु प्रत्येक त्रीणि त्रीण्युदयस्थानानि, तद्यथा—अष्टौ नव दश च । यच्च
 सप्तकमुदयस्थानमनन्तानुबन्ध्युदयरहितं तत्र प्राप्यते, तेषामवश्यमनन्तानुबन्ध्युदयसहितत्वात् । वेदश्च तेषामुदयप्राप्तौ
 नपुसकवेद एव, न स्त्रीवेदपुरुषवेदौ । ततोऽष्टोदये मिथ्यात्वं क्रोधादीनामन्यतमे चत्वार क्रोधादिका नपुसकवेदोऽन्यतर-
 द्युगलमित्येवरूपे चतुर्नि क्रोधादिर्जिघांस्या च युगलान्या अष्टौ जगाः । अष्टोदये एव जये वा जुगुप्साया वा प्रक्षिप्ताया
 नवोदय । अत्रैकैकस्मिन् विकल्पे जगा अष्टौ अष्टौ प्राप्यन्ते इति सर्वसंख्यया नवोदये जगाः पोरुश । जयजुगुप्सयोस्तु
 युगपत्प्रक्षिप्तयोर्दशोदय । अत्राष्टौ जगाः । सर्वसंख्यया अष्टसु जीवस्थानेषु प्रत्येकं चात्रिंशद्वात्रिंशजगाः । तथा उक्त-
 रूपेषु पञ्चसु जीवस्थानेषु प्रत्येकं चत्वारि चत्वारि उदयस्थानानि, तद्यथा—सप्त अष्टौ नव दश । तत्र सासादनज्ञावकाले
 एकविंशतिवन्धे सप्ताष्टनवरूपाणि त्रीण्युदयस्थानानि, वेदश्च तेषामुदयप्राप्तौ नपुसकवेद । ततोऽन्यतमे चत्वार क्रोधा-
 दिका नपुसकवेदोऽन्यतरद्युगलमिति सप्तोदय एकविंशतिवन्धे ध्रुवः । अत्र प्रागिवाष्टौ जगाः । ततो जये वा जुगुप्साया
 वा प्रक्षिप्तायामष्टोदय, अत्र प्रत्येकं जये जुगुप्साया चाष्टौ जगाः प्राप्यन्ते इत्यष्टोदये सर्वसंख्यया जगाः पोरुश । ततो
 जयजुगुप्सयोर्युगपत्प्रक्षिप्तयोर्नवोदय, अत्राष्टौ जगाः, सर्वसंख्यया सासादनज्ञावे जगाः चात्रिंशत् । सासादनज्ञावा-
 ज्ञावे चाविंशतिवन्धे अमूनि त्रीण्युदयस्थानानि, तद्यथा—अष्टौ नव दश च, एतानि च प्रागिव ज्ञावनीयानि । चूर्णिका-
 रस्त्वसङ्गिन्यपि द्विधपर्याप्तके त्रीन् वेदान् यथायोगमुदयप्राप्तानिब्रून्ति, ततस्तन्मतेन तस्य चाविंशतिवन्धे एकविंशति-

बन्धे च प्रत्येकमेकैकस्मिन् सप्तादाबुदयस्थाने त्रिजिर्वेदैश्चतुर्विंशतिजंगा अवसेयाः । एकस्मिन् पर्याप्तसंज्ञिरूपे जीवस्थाने
 नवोदयस्थानानि, तानि च प्रागिव सप्रज्ञेदानि वक्तव्यानि । 'तिग तिग पन्नरस संतंमि' अष्टसु पूर्वोक्तरूपेषु जीवस्थानेषु
 त्रीणि त्रीणि सत्तास्थानानि, तद्यथा—अष्टाविंशतिः सप्तविंशतिः षड्विंशतिश्च । पञ्चस्वपि चोक्तरूपेषु जीवस्थानेषु तान्येव
 त्रीणि त्रीणि सत्तास्थानानि । एकस्मिन् पर्याप्तसंज्ञिपञ्चेन्द्रियरूपे जीवस्थाने पुनः पञ्चदश सत्तास्थानानि, तानि च प्रागिव
 सप्रज्ञेदानि वक्तव्यानि । संप्रति संवेध उच्यते—तत्राष्टसु जीवस्थानेषु द्वाविंशतिबन्धस्थानं त्रीण्युदयस्थानानि, तद्यथा—
 अष्टौ नव दश च । एकैकस्मिन्बुदयस्थाने त्रीणि त्रीणि सत्तास्थानानि, तद्यथा—अष्टाविंशतिः सप्तविंशतिः षड्विंशतिश्च ।
 सर्वसंख्यया नव सत्तास्थानानि । पञ्चसूक्तरूपेषु जीवस्थानेषु द्वे द्वे बन्धस्थाने, तद्यथा—द्वाविंशतिः एकविंशतिश्च । तत्र
 द्वाविंशतिबन्धे प्रागुक्तान्येव त्रीण्युदयस्थानानि, एकैकस्मिंश्च उदयस्थाने तान्येव पूर्वोक्तानि त्रीणि त्रीणि सत्तास्थानानि ।
 एकविंशतिबन्धेऽमूनि त्रीण्युदयस्थानानि, तद्यथा—सप्त अष्टौ नव । एकैकस्मिंश्च उदयस्थाने एकैकं सत्तास्थानं अष्टाविं-
 शतिः, एकविंशतिबन्धो हि सासादनजावमुपागतेशु प्राप्यते, सासादनाश्चावश्यमष्टाविंशतिसत्कर्माणस्तेषां दर्शनत्रिकस्य
 नियमतो जावात्, ततस्तेषु सत्तास्थानमष्टाविंशतिः एवमेकविंशतिबन्धे त्रीणि सत्तास्थानानि, द्वाविंशतिबन्धे च नवेति,
 सर्वसंख्यया पञ्चसु जीवस्थानेषु प्रत्येकं द्वादश द्वादश सत्तास्थानानि जवन्ति, एकस्मिन् संज्ञिपर्याप्ते पुनः जीवस्थाने
 संवेधः प्रागुक्त एव सप्रपञ्चो ऋष्टव्यः ॥ ३७ ॥

सप्रति नामकर्म जीवस्थानेषु चिन्तयन्नाह—

पण दुग पणग पणचउ पणग पणगा हवंति तिन्नेव । पणठप्पणगं ठठप्पणग अठठदसगं ति ॥ ३७ ॥
सत्तेव अपज्जात्ता सामी तह सुहुमवायरा चेव । विगलिदिया य तिन्नि य तह असन्नी य सन्नी य ॥ ३८ ॥

टीका—अनयोर्गाथयो पदाना यथाक्रम सवन्ध , तद्यथा—‘पणदुगपणग’ प्रति ‘सामी सत्तेव अपज्जात्ता’ बन्धोदयस-
त्ताप्रकृतिस्थानाना यथाक्रम पञ्चक षिक पञ्चक च प्रति स्वामिन. सप्तैवापर्याप्ता । इयमत्र ज्ञावना-सप्तानामपर्याप्तानां
पञ्च पञ्च बन्धस्थानानि द्वे द्वे उदयस्थाने पञ्च पञ्च सत्तास्थानानि । तत्र बन्धस्थानान्यमूनि-त्रगोविशति पञ्चविशति पड्डि-
शति एकोनत्रिशत् त्रिशत् । अपर्याप्ता हि सप्तापि तिर्यङ्मनुष्यप्रायोग्यमेव वदन्ति, न देवनारकप्रायोग्य, ततो यथो-
क्तान्येवेह बन्धस्थानानि प्राप्यन्ते, नोनाधिकानि । तानि च तिर्यङ्मनुष्यप्रायोग्यानि प्रागिव सप्रपञ्च वक्तव्यानि । उद-
यस्थाने पुनरपर्याप्तवादरसूक्ष्मैकेन्द्रिययोरिमे एकविशतिश्चतुर्विंशतिश्च । तत्रापर्याप्तवादरस्यैकविशतिरिय-तिर्यग्गति
तिर्यगानुपूर्वी तैजस कार्मण अगुरुदधु वर्णादिचतुष्टयमेकेन्द्रियजाति स्थावरनाम वादरनाम अपर्याप्तकनाम स्थिरास्थिरे
शुजाशुजे दुर्जग अनादेय अयश कीर्तिनिर्माणमिति । एषा चैकविशतिरपान्तरालगतौ वर्तमानस्य प्राप्यते, अत्र चैक
एव जग , अपर्याप्तस्य परावर्तमानशुचप्रकृतीनामुदयाज्ञावात् । सूक्ष्मापर्याप्तकस्याप्येवैव चैकविशतिरवसेया, नवरं वादर-
नामस्थाने सूक्ष्मनामेति वक्तव्य, अत्राप्येक एव जग । उच्यते योरपि तस्यामेकविशतौ औदारिकशरीर हुम्सस्थान उप-
धातनाम प्रत्येकसाधारणयोरेकतरमिति प्रकृतिचतुष्टये प्रक्षिप्ते तिर्यगानुपूर्व्यां ज्ञापनीताया चतुर्विंशति । अत्र प्रत्येक-

साधारणाच्यां सूक्ष्मापर्याप्तस्य वादरापर्याप्तस्य च प्रत्येकं द्वौ द्वौ जंगौ । तदेवं द्वे द्वे उदयस्थाने अधिकृत्य द्वयोरपि
प्रत्येकं त्रयस्त्रयो जंगाः विकलेन्द्रियासंज्ञिसंज्ञ्यपर्याप्तानां प्रत्येकमिमे द्वे द्वे उदयस्थाने तद्यथा—एकविंशतिः पङ्क्तिंशतिश्च ।
तत्रैकविंशतिरपर्याप्तद्वीन्द्रियाणामियं—तैजसं कार्माणं अगुरुलघु स्थिरास्थिरे शुजाशुजे वर्णादिचतुष्टयं निर्माणं तिर्यग्गतिः
तिर्यगानुपूर्वी द्वीन्द्रियजातिः त्रसनाम वादरनाम अपर्याप्तकनाम दुर्जगनाम अनादेयं अपशःकीर्तिरिति । एषा चैक-
विंशतिरपान्तराद्गतौ वर्तमानस्यावसेया । अत्र सर्वाण्यपि पदान्यप्रशस्तान्येवेति कृत्वैक एव जंगः । ततः शरीरस्थ-
स्यौदारिकं औदारिकांगोपांगं हुंरुसंस्थानं सेवार्तसंहननं उपघातं प्रत्येकमिति प्रकृतिपदं प्रक्षिप्यते तिर्यगानुपूर्वी चापनी-
यते ततः पङ्क्तिंशतिर्भवति, अत्राप्येक एव जंगः । एवं त्रीन्द्रियादीनामप्यनगन्तव्यं, नवरं द्वीन्द्रियजातिस्थाने त्रीन्द्रि-
यजातिरित्याद्युच्चारणीयं । तदेवमपर्याप्तद्वीन्द्रियादीनां प्रत्येकं द्वे द्वे उदयस्थाने अधिकृत्य द्वौ द्वौ जंगौ वेदितव्यौ, केवल-
मपर्याप्तसंज्ञिकश्चत्वारः, यतो द्वौ जंगावपर्याप्तसंज्ञिनस्तिरश्चः प्राप्येते, द्वौ चापर्याप्तसंज्ञिनो मनुष्यस्येति । प्रत्येकं च
सप्तानामपर्याप्तानां पञ्च पञ्च सत्तास्थानानि, तद्यथा—द्विनवतिः अष्टाशीतिः पञ्चशीतिः अशीतिः अष्टसप्ततिश्च । एतेषां
च स्वरूपं प्रागिव द्रष्टव्यं । ‘पण चण पणं ति सुहुगा’ इति संबध्यते सूक्ष्मस्य पर्याप्तस्य पञ्च बन्धस्थानानि तद्यथा—त्रयो-
विंशतिः पञ्चविंशतिः पङ्क्तिंशतिः एकोनत्रिंशत् त्रिंशत् । एतानि च तिर्यगानुप्रायोग्यान्येव द्रष्टव्यानि, तत्रैव सूक्ष्म-
पर्याप्तस्योत्पादसंज्ञवात् । एतेषां च स्वरूपं प्रागिव सप्रपञ्चं द्रष्टव्यं । उदयस्थानानि चत्वारि, तद्यथा—एकविंशतिः चतुर्विं-
शतिः पञ्चविंशतिः पङ्क्तिंशतिश्च । तत्रैकविंशतिरियं—तैजसं कार्माणं अगुरुलघु स्थिरास्थिरे शुजाशुजे वर्णादिचतुष्टयं

निर्माण तिर्यग्गतिः तिर्यगानुपूर्वी एकेन्द्रियजाति स्थावरनाम सूक्ष्मनाम पर्याप्तकनाम दुर्जग अनादेय अयश कीतिरिति ।
एषा चैकविंशति सूक्ष्मपर्याप्तस्यापान्तरालगतौ वर्तमानस्य वेदितव्या, अत्रैको जग, प्रतिपक्षपदविकल्पस्यैकस्याप्य-
ज्ञावात् । अस्यामेवैकविंशतौ औदारिकशरीर हुंसस्थान उपघात प्रत्येकसाधारणयोरेकतरमिति प्रकृतिचतुष्टय प्रहि-
प्यते तिर्यगानुपूर्वी चापनीयते, ततश्चतुर्विंशतिर्भवति, सा च शरीरस्थस्य प्राप्यते, अत्र प्रत्येकसाधारणाच्या द्वौ जगौ ।
ततः शरीरपर्याप्त्या पर्याप्तस्य पराघाते प्रहिंसे पञ्चविंशति, अत्रापि तावेव द्वौ जगौ । ततः प्राणापानपर्याप्त्या पर्याप्त-
स्योद्भासे प्रहिंसे पङ्क्तिशक्तिः, अत्रापि तावेव द्वौ जगौ । सर्वसंख्यया सूक्ष्मपर्याप्तस्य चत्वार्यप्युदयस्थानान्यधिकृत्य जगा
सप्त । पञ्च सत्तास्थानानि, तद्यथा-द्विनवति अष्टाशीतिः पडशीति अशीति अष्टसप्ततिश्च । केवलं पञ्चविंशत्युदये
पङ्क्तिशत्युदये च प्रत्येक यः साधारणपदेन सह जगस्तत्राष्टासप्ततिवर्जानि चत्वारि सत्तास्थानानि वक्तव्यानि, शरीरपर्याप्त्या
हि पर्याप्तस्तेजोवायुवर्जः सत्रोंऽपि मनुष्यगतिमनुष्यानुपूर्व्या नियमाद्ब्रूयाति । पञ्चविंशतिपङ्क्तिशत्युदयौ च शरीरपर्याप्त्या
पर्याप्तस्य जवतः । ततः साधारणस्य सूक्ष्मपर्याप्तस्य पञ्चविंशत्युदये पङ्क्तिशत्युदये चाष्टसप्ततिर्न प्राप्यते, प्रत्येकपदे पुनस्ते-
जोवायुकायावप्यन्तर्भवत इति तदपेक्षया तत्राष्टसप्ततिर्लक्ष्यते । तदेव साधारणपदानुगौ पञ्चविंशतिपङ्क्तिशतिसत्कौ द्वौ
जगौ चतुः सत्तास्थानकौ, शेषास्तु पञ्च जगाः पञ्चसत्तास्थानकाः । 'पणगा हवन्ति तिन्नेव' अत्र 'वायरा' इति सवध्यते ।
पर्याप्तवादरैकेन्द्रियस्य पञ्च बन्धस्थानानि, तद्यथा-त्रयोविंशतिः पञ्चविंशति पङ्क्तिशक्ति एकोनत्रिंशत् त्रिंशत् । एतानि
तिर्यङ्गानुष्यप्रायोग्यानि, तानि च प्रागिव ऽष्टव्यानि । उदयस्थानानि पञ्च, तद्यथा-एकविंशतिः चतुर्विंशतिः पञ्चवि-

शतिः षड्विंशतिः सप्तविंशतिश्च । तत्रैकविंशतिरियं-तैजसं कार्मणं अगुरुलघु स्थिरास्थिरे शुजाशुजे वर्णादिचतुष्टयं निर्माणं
तिर्यग्गतिः तिर्यगानुपूर्वी एकेन्द्रियजातिः स्थावरनाम वादरनाम पर्याप्तकनाम दुर्जगं अनादेयं यशःकीर्त्यशःकीर्त्योरे-
कतरेति । एषा चैकविंशतिः पर्याप्तवादरस्यापान्तरालगतौ वर्तमानस्यावसेया । अत्र यशःकीर्त्यशःकीर्तिच्यं द्वौ जंगौ ।
ततः शरीरस्थस्यौदारिकशरीरं हुंससंस्थानं उपघातनाम प्रत्येकसाधारणयोरेकतरमिति प्रकृतिचतुष्टयं प्रक्षिप्यते तिर्यगा-
नुपूर्वी चापनीयते ततश्चतुर्विंशतिर्भवति । अत्र प्रत्येकसाधारणयशःकीर्त्यशःकीर्तिपदैश्चत्वारो जंगाः । वैक्रियं कुर्वतः
पुनर्वादरवायुकायिकस्यैकः यतस्तस्य साधारणयशःकीर्ती उदयं नागच्छतः । अन्यच्च वैक्रियवायुकायिकस्य चतुर्विंशता-
वौदारिकशरीरस्थाने वैक्रियशरीरमिति वक्तव्यं, शेषं तथैव । सर्वसंख्यया चतुर्विंशतौ पञ्च जंगाः । ततः शरीरपर्याप्त्या
पर्याप्तस्य पराघाते प्रक्षिप्ते पञ्चविंशतिः, अत्रापि तथैव पञ्च जंगाः । ततः प्राणापानपर्याप्त्या पर्याप्तस्योद्धासे क्षिप्ते षड्विं-
शतिः, अत्रापि तथैव पञ्च जंगाः । अथवा शरीरपर्याप्त्या पर्याप्तस्योद्धासेऽनुदिते आतपोद्योतान्यतरस्मिन्दिते षड्विंशतिः,
अत्रातपेन प्रत्येकयशःकीर्त्यशःकीर्तिपदैर्द्वौ जंगौ, साधारणस्यातपोदयाच्चावात्तदाश्रितौ तु विकटपौ न भवतः, उद्यो-
तेन प्रत्येकसाधारणयशःकीर्त्यशःकीर्तिपदैश्चत्वारः । सर्वसंख्यया षड्विंशतावेकादश जंगाः । ततः प्राणापानपर्याप्त्या
पर्याप्तस्य उद्धाससहितायां षड्विंशतौ आतपोद्योतयोरन्यतरस्मिन् प्रक्षिप्ते सप्तविंशतिः, अत्र प्रागिवातपेन द्वौ उद्योतेन
सह चत्वारः, इति सर्वसंख्यया सप्तविंशतौ षड्जंगाः । सर्वे वादरपर्याप्तस्य जंगा एकोनत्रिंशत् । सत्तास्थानानि पञ्च,
तद्यथा-दिनवतिः अष्टाशीतिः परुशीतिः अशीतिः अष्टसप्ततिश्च । इह पञ्चविंशत्युदये षड्विंशत्युदये च प्रत्येकं प्रत्येका

यश कीर्तिन्या य एकैको जग यौ च द्वौ जंगावेकविंशतौ ये च त्रैक्रियवाद्वायुकायिकवर्जाश्चतुर्विंशतौ जगाश्चत्वारस्ते
सर्वेऽपि सख्ययाऽष्टौ पञ्चसत्तास्थानका , शेषास्त्वेकविंशतिसख्याश्चतुःसत्तास्थानका । 'पण उप्पणग ति' अत्र 'विगलि-
दिया य तिन्नि उ' इति सवध्यते । विकलेन्द्रियाणा त्रयाणा पञ्च बन्धस्थानानि, तद्यथा-त्रयोविंशति पञ्चविंशति
पड्डिशति' एकोनत्रिंशत् त्रिंशत् । एतान्यपि तिर्यङ्मनुष्यप्रायोग्यानि, तानि च प्रागिव द्रष्टव्यानि । पट्ट उदयस्थानानि,
तद्यथा-एकविंशति पड्डिशति अष्टाविंशति एकोनत्रिंशत् त्रिंशत् एकत्रिंशत् । तत्र पर्याप्तघ्नीन्द्रियस्यैकविंशतिरिय-
तैजस कार्मण अगुरुलघु स्थिरास्थिरे शुभाशुभे वर्णादिचतुष्टय निर्माणे तिर्यग्गति तिर्यगानुपूर्वीं घ्नीन्द्रियजाति, त्रसनाम
वाद्दरनाम पर्याप्तकनाम दुर्जग अनादेय यश कीर्त्ययश कीर्त्योरेकतरेति । एषा चैकविंशति पर्याप्तघ्नीन्द्रियस्यापान्तरा-
लगतौ वर्तमानस्यावसेया, अत्र द्वौ जगौ यश कीर्त्ययश कीर्तिन्या । तत शरीरस्थस्य औदारिक औदारिकागोपाग
हुमसस्थान सेवार्तसहननं उपघात प्रत्येकमिति प्रकृतिपट्ट प्रहिष्यते तिर्यगानुपूर्वीं चापनीयते तत पड्डिशतिर्भवति,
अत्रापि तावेव द्वौ जगौ । तत शरीरपर्याप्त्या पर्याप्तस्य पराघातेऽप्रशस्तविहायोगतौ च प्रहिषायामष्टाविंशति , अत्रापि
तावेव द्वौ जगौ । तत प्राणापानपर्याप्त्या पर्याप्तस्योद्धासे द्विष्टे एकोनत्रिंशत्, अत्रापि तावेव द्वौ जगौ । अथवा
तस्यामेवाष्टाविंशतौ उद्धासेऽनुदिते उद्योतनाम्नि तूदिते एकोनत्रिंशत्, अत्रापि तावेव द्वौ जगौ । सर्वसख्यया एकोन-
त्रिंशति चत्वारो जगा । ततो ज्ञापापर्याप्त्या पर्याप्तस्योद्धाससहितायामेकोनत्रिंशति सुस्वरदुःस्वरयोरेकतरस्मिन् प्रहिष्टे
त्रिंशद्भवति, अत्र जंगा सुस्वरदुःस्वरयश कीर्त्ययश कीर्तिपदैश्चत्वारः । अथवोद्धाससहितायामेकोनत्रिंशति स्वरेऽनुदिते

सत्काश्चाष्टाशीत्यधिकशतद्वयसंख्याः पञ्चसत्तास्थानकाः, शेषाः सर्वेऽपि चतुःसत्तास्थानकाः, युक्तिरत्र प्रागुक्ता द्रष्टव्या ।
‘अष्ट दसगं ति’ संज्ञिपञ्चेन्द्रियपर्याप्तस्य सर्वाणि बन्धस्थानानि, तानि चाष्टौ विंशतिचतुर्विंशतिनवाष्टरहितानि सर्वा-
ण्यप्युदयस्थानानि तान्यप्यष्टौ विंशतिनवाष्टोदया हि केवलिनो भवन्ति, चतुर्विंशत्युदयश्चैकेन्द्रियाणां, अत एते वर्ज्यन्ते,
अत्र केवली संज्ञित्वेन न विवक्षित इतिकृत्वा तद्दुदयप्रतिषेधः । नवाष्टरहितानि सर्वाण्यपि सत्तास्थानानि, तानि, च
दश । अत्राप्येकविंशत्युदयजंगा अष्टौ, षड्विंशत्युदयजंगाश्चाष्टाशीत्यधिकशतद्वयसंख्याः पञ्चसत्तास्थानकाः शेषाश्चतुः-
सत्तास्थानकाः । संप्रति संवेधश्चिन्त्यते—सूक्ष्मैकेन्द्रियाणामपर्याप्तानां त्रयोविंशतिबन्धकानामेकविंशत्युदये पञ्च सत्तास्था-
नानि तद्यथा—द्विनवतिः अष्टाशीतिः षडशीतिः अशीतिः अष्टसप्ततिश्च । एवं चतुर्विंशत्युदयेऽपि । सर्वसंख्यया दश । एवं
पञ्चविंशतिषड्विंशत्येकोनत्रिंशत्रिंशद्वन्धकानामपि द्वे द्वे उदयस्थाने अधिकृत्य प्रत्येकं दश दश सत्तास्थानान्यवगन्तव्यानि ।
सर्वसंख्यया पञ्चाशत् । एवमन्येषामपि पणामपर्याप्तानां साधनीयं, नवरमात्मीये आत्मीये द्वे द्वे उदयस्थाने प्रागुक्त-
स्वरूपे वक्तव्ये । सूक्ष्मपर्याप्तानां त्रयोविंशतिबन्धकानामेकविंशत्यादिषु सर्वेष्वप्युदयस्थानेषु पञ्च पञ्च सत्तास्थानानि ।
सर्वसंख्यया विंशतिः । एवं पञ्चविंशतिषड्विंशत्येकोनत्रिंशत्रिंशद्वन्धकानामपि वक्तव्यं । ततः सूक्ष्मपर्याप्तानां सर्वसंख्यया
सत्तास्थानानि शतं । वादरैकेन्द्रियपर्याप्तानां त्रयोविंशतिबन्धकानामेकविंशतिचतुर्विंशतिपञ्चविंशतिषड्विंशत्युदयेषु पञ्च
पञ्च सत्तास्थानानि, सप्तविंशत्युदये चत्वारि, सर्वसंख्यया चतुर्विंशतिः । एवं पञ्चविंशतिषड्विंशत्येकोनत्रिंशत्रिंशद्वन्धका-
नामपि प्रत्येकं चतुर्विंशतिश्चतुर्विंशतिः सत्तास्थानानि वाच्यानि । सर्वसंख्यया पर्याप्तवादरैकेन्द्रियाणां विंशं शतं सत्ता-

स्थानाना । द्वीन्द्रियपर्याप्तकाना त्रयोविशतिबन्धकाना एकविशत्युदये पङ्क्तिशत्युदये च पञ्च पञ्च सत्तास्थानानि । अष्टावि-
 शत्येकोनत्रिंशत्त्रिंशदेकत्रिंशत्त्रयोदयेषु तु प्रत्येक चत्वारि । सर्वसख्यया पङ्क्तिशति । एव पञ्चविशतिपङ्क्तिशत्येकोनत्रिंशत्त्रि-
 शद्बन्धकाना प्रत्येक पङ्क्तिशति, पङ्क्तिशति सत्तास्थानानि । सर्वसख्यया त्रिंशत् शत । एव त्रीन्द्रियाणां चतुरिन्द्रियाणां
 मपि पर्याप्ताना वक्तव्य । असङ्गिपञ्चेन्द्रियाणामपि पर्याप्ताना त्रयोविशतिबन्धकानामेकविशत्युदये पङ्क्तिशत्युदये च प्रत्येक
 पञ्च पञ्च सत्तास्थानानि । अष्टाविशत्येकोनत्रिंशत्त्रिंशदेकत्रिंशत्त्रयोदयेषु तु चत्वारि चत्वारितीति सर्वसख्यया पङ्क्तिशति । एव
 पञ्चविशतिपङ्क्तिशत्येकोनत्रिंशत्त्रिंशद्बन्धकानामपि वक्तव्य । अष्टाविंशतिबन्धकाना पुनस्तेषां द्वे एवोदयस्थाने, तद्यथा-त्रिंश-
 देकत्रिंशच्च । तत्र प्रत्येक त्रीणि त्रीणि सत्तास्थानानि, तद्यथा-द्विनवति अष्टाशीति पञ्चशीतिश्च । अष्टाविशतिर्हि देव-
 गतिप्रायोग्या नरकगतिप्रायोग्या वा, ततस्तस्या बध्यमानायामवश्यं वैक्रियचतुष्टयादि बध्यते इत्यशीत्यष्टसप्तती न
 प्राप्येते । सर्वसख्यया पर्याप्तसङ्गिपञ्चेन्द्रियाणां पङ्क्तिशत् सत्तास्थानानां शत । पर्याप्तसङ्गिपञ्चेन्द्रियाणां त्रयोविशतिबन्ध-
 काना प्रागिव पङ्क्तिशतिसत्तास्थानानि वाच्यानि । एव पञ्चविशतिबन्धकानामपि, नवर देवानां पञ्चविशतिबन्धकाना
 पञ्चविशत्युदये सप्तविंशत्युदये च द्वे द्वे सत्तास्थाने, तद्यथा-द्विनवतिरष्टाशीतिश्च । एतानि च प्रागुक्तपङ्क्तिशतिसत्ता-
 स्थानापेक्षयाऽधिकानि प्राप्यन्ते इति सर्वसख्यया पञ्चविशतिबन्धकाना त्रिंशत् । एवं पङ्क्तिशतिबन्धकानामपि त्रिंशत् ।
 अष्टाविशतिबन्धकानामष्टावुदयस्थानानि, तद्यथा-एकविशति पञ्चविशति पङ्क्तिशति सप्तविशति अष्टाविशति एको-
 नत्रिंशत् त्रिंशत् एकत्रिंशच्चेति । तत्रैकविशतौ द्वे सत्तास्थाने, तद्यथा-द्विनवतिरष्टाशीतिश्च । एते एव द्वे पञ्चविशति-

पड्विंशतिसप्तविंशत्यष्टाविंशत्येकोनत्रिंशद्दुदयेष्वपि प्रत्येकं वक्तव्ये । त्रिंशद्दुदये चत्वारि, तद्यथा-दिनवतिः एकोननवतिः
 अष्टाशीतिः परुशीतिश्च । एतेषां च ज्ञावना प्रागेवाष्टाविंशतिबन्धे संवेधचिन्तायां विस्तरेण कृतेति न ज्ञूयः क्रियते,
 विशेषाज्ञावात् ग्रन्थगौरवजयाच्च । एकत्रिंशद्दुदये त्रीणि सत्तास्थानानि, तद्यथा-दिनवतिः अष्टाशीतिः परुशीतिश्च ।
 सर्वसंख्यया अष्टाविंशतिबन्धकानामेकोनविंशतिसत्तास्थानानि । एकोनत्रिंशद्बन्धकानां सत्तास्थानानि पञ्चविंशतिब-
 न्धकानामिव ज्ञावनीयानि, तानि च त्रिंशत्, नवरमत्र विशेषो ज्ञेयते-अचिरतसम्यग्दृष्टेर्देवगतिप्रायोग्यामेकोनत्रिंशतं
 बध्नतः एकविंशतिपड्विंशत्यष्टाविंशत्येकोनत्रिंशत्त्रिंशद्दुदयेषु प्रत्येकं द्वे द्वे सत्तास्थाने ज्ञवतः, तद्यथा-त्रिनवतिः एकोन-
 नवतिः । पञ्चविंशत्युदये सप्तविंशत्युदये च वैक्रियसंयत (संयता) संयतानधिकृत्य ते एव द्वे सत्तास्थाने । अथवा आहारकसं-
 यतानधिकृत्य पञ्चविंशत्युदये सप्तविंशत्युदये च त्रिनवतिः । नैरयिकं तीर्थकरसत्कर्माणं मिथ्यादृष्टिमधिकृत्यैकोननवतिः ।
 सर्वाणि चतुर्दश । सर्वसंख्यया एकोनत्रिंशद्बन्धकानां सत्तास्थानानि चतुश्चत्वारिंशत् । त्रिंशद्बन्धकानामपि सत्तास्थानानि
 पञ्चविंशतिबन्धकानामिव ज्ञावनीयानि, तानि च त्रिंशत्, केवलं देवानां मनुजगतिप्रायोग्यां तीर्थकरनामसहितां त्रिंशतं
 बध्नतां एकविंशतिपञ्चविंशतिसप्तविंशत्यष्टाविंशत्येकोनत्रिंशत्त्रिंशद्दुदयेषु प्रत्येकं द्वे द्वे सत्तास्थाने, तद्यथा-त्रिनवतिरेको-
 ननवतिश्च, एतानि च द्वादश, ततः सर्वसंख्यया त्रिंशद्बन्धकानां द्विचत्वारिंशत्सत्तास्थानानि । एकत्रिंशद्बन्धकानामे-
 कमेव त्रिनवतिरूपं सत्तास्थानं, एकत्रिंशतं हि तीर्थकराहारकसहितामेव बध्नाति, ततस्तीर्थकराहारकयोरपि सत्तायां प्रक्षेपे
 त्रिनवतिरेव ज्ञवति । एकविधबन्धकानामष्टौ सत्तास्थानानि, तद्यथा-त्रिनवतिः दिनवतिः एकोननवतिः अष्टाशीतिः

अशीति एकोनाशीति पद्सप्तति पञ्चसप्ततिश्च । तत्राद्यानि चत्वार्युपशमश्रेण्यामथवा ह्यपकत्रेण्या यावन्नाद्यापि त्रयो-
 दश नामानि ह्यीयन्ते, तेषु तु ह्यीणेषु उपरितनानि चत्वारि सत्तास्थानानि लक्ष्यन्ते । बन्धात्तावे सङ्गिपर्याप्तानामष्टौ
 सत्तास्थानानि तानि चानन्तरोक्तान्येव ऋष्टव्यानि । केवलमाद्यानि चत्वार्युपशान्तमोहगुणस्थानके, उपरितनानि तु
 चत्वारि ह्यीणमोहगुणस्थानके । तदेव सर्वसख्यया सङ्गिपर्याप्ताना षे शते सत्तास्थानानामष्टाधिके । यदि पुनर्न्यमनोऽ-
 न्निसबन्धात् केवलिनोऽपि सङ्गिनो विवक्ष्यन्ते, तदानीं केवलिसत्कानि पङ्क्तिशतिसत्तास्थानान्यपि जगन्ति । तथाहि-केव-
 लिना दश उदयस्थानानि, तद्यथा-विंशति एकविंशति पङ्क्तिशति सप्तविंशति अष्टाविंशति एकोनत्रिंशत् त्रिंशत्
 एकत्रिंशत् नव अष्टौ च । तत्र विशत्युदये षे सत्तास्थाने, तद्यथा-एकोनाशीति पञ्चसप्ततिश्च । एते एव पङ्क्तिशत्युदयाष्टा-
 विंशत्युदययोरपि प्रत्येक ऋष्टव्ये । एकविंशत्युदये इमे षे सत्तास्थाने-अशीति पद्सप्ततिश्च । ते एव सप्तविंशत्युदयेऽपि ।
 एकोनत्रिंशत्तुदये चत्वारि सत्तास्थानानि तद्यथा-अशीति पद्सप्तति एकोनाशीति पञ्चसप्ततिश्च । एकोनत्रिंशत्तुदयो
 हि तीर्थकरेऽतीर्थकरे च प्राप्यते । तत्र तीर्थकरमधिकृत्याद्ये षे सत्तास्थाने, अतीर्थकरमधिकृत्य पुनरन्तिमे । एव त्रिंश-
 त्तुदयेऽपि चत्वारि । एकत्रिंशत्तुदये षे-अशीति पद्सप्ततिश्च । नवोदये त्रीणि, तद्यथा-अशीति पद्सप्तति नव च ।
 तत्राद्ये षे तीर्थकरस्यायोगिकेवलिनो द्विचरमसमयं यावत् प्राप्यते, चरमसमये तु नव । अष्टोदये त्रीणि, तद्यथा-एको-
 नाशीति पञ्चसप्ततिः अष्टौ च । तत्राद्ये षे अतीर्थकरस्यायोगिकेवलिनो द्विचरमसमयं यावत्, चरमसमये ताष्टाप्रिति ।
 सर्वसमुदायेन सङ्गिना चतुस्त्रिंशदधिके षे शते सत्तास्थानानाम् ॥ ३९ ॥

तदेवं जीवस्थानान्यधिकृत्य स्वामित्वमुक्तं, संप्रति गुणस्थानान्यधिकृत्याह—

नाणंतराय त्रिविधमपि दशसु दो होंति दोसु षाण्यसु ।

टीका—मिथ्यादृष्टिप्रचृतिषु सूक्ष्मसंपरायपर्यन्तेषु दशसु गुणस्थानकेषु ज्ञानावरणमन्तरायं च त्रिविधमपि बन्धोदयसत्ता-
पेक्षया त्रिप्रकारमपि जवति, मिथ्यादृष्ट्यादिषु दशसु गुणस्थानकेषु ज्ञानावरणस्यान्तरायस्य च पञ्चविधो बन्धः पञ्चविध
उदयः पञ्चविधा सत्ता इत्यर्थः । द्वयोः पुनर्गुणस्थानकयोरुपशान्तमोहक्षीणमोहरूपयोर्बे उदयसत्ते स्तः, न बन्धः, बन्धस्य
सूक्ष्मसंपराये व्यवहृन्नत्वात् । एतदुक्तं जवति—बन्धाच्चावे उपशान्तमोहे क्षीणमोहे च ज्ञानावरणीयान्तराययोः प्रत्येकं
पञ्चविध उदयः पञ्चविधा च सत्ता जवतीति परत उदयसत्तयोरप्यच्चावः ॥

मिथ्यासाणे बिष्णु नव पण चउ नव य संतंसा ॥ ४० ॥

टीका—द्वितीये द्वितीयस्य दर्शनावरणस्य मिथ्यादृष्टौ सासादने च नवविधो बन्धः, चतुर्विधः पञ्चविधो वा उदयः,
नवविधा सत्ता इति द्वौ विकल्पौ । द्वयोरप्यनयोर्गुणस्थानकयोः स्त्यानर्द्वित्रिकस्य नियमतो बन्धात् । 'नव य संतंसत्ति'
नव च सत्तांशाः सत्ताज्जेदाः सत्प्रकृतय इत्यर्थः । एतेन च द्वौ विकल्पौ दर्शितौ, तद्यथा—नवविधो बन्धश्चतुर्विध उदयो
नवविधा सत्ता, अथवा नवविधो बन्धः पञ्चविध उदयो नवविधा सत्ता ॥ ४० ॥

मिस्साई नियट्टी उठ चउ पण नव य संतकम्मंसा । चउबंध तिगे चउ पण नवंस डुसु जुयल ठस्संता । ४१ ।

टीका-मिश्रादिषु मिश्रप्रचृतिषु गुणस्थानकेषु अप्रमत्तगुणस्थानकपर्यन्तेषु, निवृत्तौ च अपूर्वकरणे च अपूर्वकरणा-
 ङ्गाया प्रथमे सख्येयतमज्ञागे चेत्यर्थः । परतो निष्प्राद्विकबन्धव्यवहृदेन पङ्क्तिबन्धासन्नवात् । तत एतेषु पङ्क्तिबन्ध-
 श्चतुर्विध पञ्चविधो वोदय नवविधा सत्तेति द्वौ विकल्पौ । 'चउवधतिगे चउ पण नवस त्ति' इहापूर्वकरणाङ्गाया
 प्रथमे सख्येयतमे ज्ञागे गते सति निष्प्राप्रचलयोर्वन्धव्यवहृदो जवति । ततः अत ऊर्ध्वमपूर्वकरणेऽपि चतुर्विध एव
 बन्ध । ततस्त्रिकेऽपूर्वकरणानिवृत्तिवादरसूक्ष्मसपरायरूपे चतुर्विधो बन्धश्चतुर्विधः पञ्चविधो वोदयः । 'नवस' इति
 नवविधा सत्तेति प्रत्येक द्वौ द्वौ विकल्पौ, अज्ञ इति सत्ताऽजिधीयते । एतच्चोक्तमुपशमश्रेणीमधिकृत्य, रूपकश्रेण्या गुण-
 स्थानकत्रयेऽपि पञ्चविधस्योदयस्य सूक्ष्मसपराये च नवविधायाः सत्ताया अप्राप्यमाणत्वात् । 'इसु जुयल ठस्सत त्ति'
 इह रूपकश्रेण्यामनिवृत्तिवादरसपरायाङ्गायाः प्रथमे सख्येयतमे ज्ञागे गते सति निष्प्राप्रचलयोः सख्येयतमेषु ज्ञागेषु गतेषु
 एकस्मिन् ज्ञागे सख्येयतमेऽवतिष्ठमाने स्थानार्द्धिकस्य सत्ताव्यवहृदो जवति । ततस्तदनन्तरमनिवृत्तिवादरेऽपि पङ्क्ति-
 धेव सत्ता जवति । तत आह 'इसु त्ति' द्वयोरनिवृत्तिवादरसूक्ष्मसंपराययोर्युगलमिति बन्धोदयाबुच्येते । चतुरिति
 चानुवर्तते, ततश्चतुर्विधो बन्धश्चतुर्विध उदय 'ठस्स त्ति' पङ्क्तिधा सत्ता । अत्र पञ्चविध उदयो न प्राप्यते, रूपका-
 णामत्यन्तविशुद्धतया निष्प्राद्विकस्योदयाज्ञावात् । उक्तं च कर्मप्रकृतिचूर्णाबुदीरणाकरणे—“इंदियपङ्कतीए अणतरे
 समए सधो वि निहापयल्लमुदीरगो जवइ, नवर खीणकसायखवगे मोचूण, तेसु उदल नत्थित्ति काउ” ॥ ४१ ॥

उवसंते चउ पण नव खीणे चउरुदय ठच्च चउ संतं ।

टीका- उपशान्तमोहे बन्धो न जवति, तस्य सूक्ष्मसंपराये एव व्यवच्छिन्नत्वात्, ततः केवलश्चतुर्विधः पञ्चविधो बोधयो नवविधा सत्ता । उपशमकोपशान्तमोहा ह्यत्यन्तविशुद्धा न जवन्ति, ततस्तेषु निजादिकस्याप्युदयः संजवति । क्षीणे क्षीणमोहे चतुर्विध उदयः षड्विधा सत्ता, एष विकल्पो द्विचरमसमयं यावत्, चरमसमये तु निजाप्रचलयोः सत्ताव्यवहारे- दात्, अयं विकल्पश्चतुर्विध उदयश्चतुर्विधा सत्ता ॥

वेयणियाउयगोए विज्जं मोहं परं बुद्धं ॥ ४२ ॥

टीका-वेदनीयायुर्गोत्राणां बन्धोदयसत्तास्थानानि यथागमं गुणस्थानकेषु विज्जजेत् विकल्पयेत् । तत्र वेदनीयगोत्रयो- र्जंगनिरूपणार्थमियमन्तर्जाष्यगाथा—

“चउ उस्सु दोस्सि सत्तसु एगे चउगुणिसु वेयणियजंगा । गोए पण चउ दो तिसु एग षसु दोस्सि एकस्मि ॥ १ ॥”

मिथ्यादृष्ट्यादिषु प्रमत्तसंयतपर्यन्तेषु षट्सु गुणस्थानकेषु प्रत्येकं वेदनीयस्य प्रथमाश्चत्वारो जंगाः, ते चेमे-असातस्य बन्धः असातस्योदयः सातासाते सती, असातस्य बन्धः सातस्योदयः सातासाते सती, सातस्य बन्धः असातस्योदयः सातासाते सती, सातस्य बन्धः सातस्योदयः सातासाते सती । तथाऽप्रमत्तसंयतादिषु सयोगिकेवल्लिपर्यन्तेषु सप्तसु गुणस्थानकेषु द्वौ जंगौ, तौ चानन्तरोक्तावेव तृतीयचतुर्थौ ज्ञातव्यौ, एते हि सातमेव वध्नन्ति नासातं । तथा एकस्मि- न्नयोगिकेवल्लिनि चत्वारो जंगाः, ते चेमे-असातस्योदयः सातासाते सती, अथवा सातस्योदयः सातासाते सती । एतौ द्वौ विकल्पावयोगिकेवल्लिनि द्विचरमसमयं यावत्प्राप्येते । चरमसमये तु असातस्योदयः असातस्य सत्ता, यस्य

द्विचरमसमये सातं हीण, यस्य त्वसात द्विचरमसमये हीणं तस्याय विकल्प-सातस्योदय सातस्य सत्ता । 'गोए'
 ज्यादि, गोत्रे गोत्रस्य पञ्च जगा मिथ्यादृष्टौ, ते चेमे-नीचैर्गोत्रस्य बन्ध. नीचैर्गोत्रस्योदय नीचैर्गोत्र सत्, एष विकल्प-
 स्तेजस्कायिकायुकायिकेषु लक्ष्यते, तद्गवाङ्घृत्तेषु वा शेषजीवेषु कियत्काल । नीचैर्गोत्रस्य बन्ध. नीचैर्गोत्रस्योदय
 उच्चनीचैर्गोत्रे सती । अथवा नीचैर्गोत्रस्य बन्ध. उच्चैर्गोत्रस्योदय उच्चनीचैर्गोत्रे सती । अथवा उच्चैर्गोत्रस्य बन्धः
 नीचैर्गोत्रस्योदय उच्चनीचैर्गोत्रे सती । उच्चैर्गोत्रस्य बन्धः उच्चैर्गोत्रस्योदय. उच्चनीचैर्गोत्रे सती । सासादनस्य प्रथमवर्जा-
 शेषाश्चत्वारो जगाः । प्रथमो हि जगस्तेजोवायुकायिकेषु लक्ष्यते, तद्गवाङ्घृत्तेषु वा कियत्काल । न च तेजोवायुषु सासा-
 दनज्ञारो लक्ष्यते, नापि तद्गवाङ्घृत्तेषु तत्काल, अतोऽत्र प्रथमजगप्रतिषेधः । तथा त्रिषु मिश्राविरतदेशविरतेषु चतुर्थ-
 पञ्चमरूपौ द्वौ जगौ जवतः, न शेषाः । मिश्रादयो हि नीचैर्गोत्र न बध्नन्ति । अन्ये त्वाचार्या ब्रुवते-देशविरतस्य पञ्चम
 एतैको जग "सामन्नेण वयजाईए उच्चागोयस्त उदुर्त होइ" इति वचनात् । 'एग छसु त्ति' प्रमत्तसयतप्रचृतिषु अष्टसु
 गुणस्थानेषु प्रत्येकमेकैको जग. । तत्र प्रमत्ताप्रमत्तापूर्वकरणानिवृत्तिवादरसूक्ष्मसपरायेषु केवल पञ्चमो जग, तेषामुच्चै-
 र्गोत्रस्यैव बन्धोदयसञ्जात् । उपशान्तमोहे हीणमोहे सयोगिकेवल्लिनि च बन्धाज्ञावात् प्रत्येकमय विकल्प. उच्चैर्गोत्र
 स्योदय. उच्चनीचैर्गोत्रे सती । 'दोन्नि एकमि त्ति' एकस्मिन्नयोगिकेवल्लिनि द्वौ जगौ-उच्चैर्गोत्रस्योदय उच्चनीचैर्गोत्रे
 सती, एष विकल्पो द्विचरमसमय यावत् । चरमसमये त्वेष विकल्प -उच्चैर्गोत्रस्योदय उच्चैर्गोत्र सत् । नीचैर्गोत्र हि
 द्विचरमसये एव हीणमिति चरमसमये न तत्प्राप्यते ।

संप्रत्यायुर्जंगा निरूप्यन्ते, तन्निरूपणार्थं चेयमन्तर्जाष्यगाथा—“अच्छाहिगवीसा सोलस वीसं च वारस उ दोसु ।
दो चउसु तीसु एकं मिह्वाइसु आउगे जंगा ॥ १ ॥” मिथ्यादृष्ट्यादिषु गुणस्थानकेषु अयोगिकेवलिगुणस्थानकपर्यन्तेषु
क्रमेणैतेऽष्टाधिकविंशत्यादय आयुषि जंगाः । तत्र मिथ्यादृष्टिगुणस्थानकेऽष्टाधिका विंशतिरायुषो जंगाः । मिथ्यादृष्टयो
हि चतुर्गतिका अपि जवन्ति । तत्र नैरयिकानधिकृत्य पञ्च, तिरश्चोऽधिकृत्य नव, मनुष्यानप्यधिकृत्य नव, देवानधि-
कृत्य पञ्च, एते च प्रागेव सप्रपञ्चं ज्ञाविता इति न ज्ञूयो ज्ञान्यन्ते । सासादनस्य परधिका विंशतिः, यतस्तिर्यञ्चो मनुष्या
वा सासादनज्ञावे वर्तमाना नरकायुर्न वधन्ति, ततः प्रत्येकं तिरश्चां मनुष्याणां च परजवायुर्वन्धकाले एकैको जंगो न
प्राप्यते इति षड्विंशतिः । सम्यग्मिथ्यादृष्टेः षोडश । सम्यग्मिथ्यादृष्टयो हि नायुर्वन्धमारजन्ते, तत आयुर्वन्धकाले
नारकाणां यौ द्वौ जंगौ, ये च तिरश्चां चत्वारः, ये च मनुष्याणामपि चत्वारः, यौ च देवानां द्वौ, तानेतान् षादश वर्ज-
यित्वा शेषाः षोडश जवन्ति । अविरतसम्यग्दृष्टेर्विंशतिजंगाः, कथमिति चेदुच्यते—तिर्यङ्मनुष्याणां प्रत्येकमायुर्वन्ध-
काले ये नरकगतितिर्यङ्मनुष्यविषयास्त्रयस्त्रयो जंगाः, यश्च देवनैरयिकाणामायुर्वन्धकाले तिर्यग्गतिविषय एकैको जंगः,
ते अविरतसम्यग्दृष्टेर्न संजवन्ति, ततः शेषा विंशतिरेव जवति । देशविरतेर्द्वादश जंगाः, यतो देशविरतिस्तिर्यङ्मनु-
ष्याणामेव जवति, ते च तिर्यङ्मनुष्या देशविरता आयुर्वन्धन्तो देवायुरेव वधन्ति, न शेषमायुः, ततस्तिरश्चां मनुष्याणां
च प्रत्येकं परजवायुर्वन्धकालात् पूर्वमेकैको जंगः, परजवायुर्वन्धकालेऽपि चैकैकः, आयुर्वन्धोत्तरकालं च चत्वारश्चत्वारः,
यतः केचित्तिर्यञ्चो मनुष्याश्च चतुर्णामेकमन्यतमदायुर्वञ्चा देशविरतिं प्रतिपद्यन्ते, ततस्तदपेक्षया यथोक्ताश्चत्वारश्च-

त्वारो जगा प्राप्यन्ते, सर्वसख्यया द्वादश । 'ठ दोसु त्ति' द्वयो प्रमत्ताप्रमत्तयो प्रत्येकं पद् पङ्गवा । प्रमत्ताप्रमत्तस-
यता हि मनुष्या एव जवन्ति, तत आयुर्वन्धकालात्पूर्वमेक , आयुर्वन्धकालेऽप्येक , प्रमत्ताप्रमत्ता हि देवायुरेवैक वध्नन्ति
न शेषमायु , बन्धोत्तरकाल च प्रागुक्तदेशविरतयुक्त्यनुसारेण चत्वार इति । 'दो चउसु त्ति' चतुर्षु अपूर्वकरणानिवृ-
त्तिनादरसूक्ष्मसपरायोपशान्तमोहरूपेषु गुणस्थानकेषूपशमश्रेणिमधिकृत्य प्रत्येक द्वौ द्वौ जगौ, तद्यथा-मनुष्यायुष उदयो
मनुष्यायुष सत्ता, एष विकल्प परजवायुर्वन्धकालात्पूर्व । अथवा मनुष्यायुष उदयो मनुष्यदेवायुषी सती, एष विकल्प
परजवायुर्वन्धोत्तरकाल । एते ह्यायुर्न वध्नन्ति अतिविद्युद्धत्वात् । पूर्ववद्धे चायुषि उपशमश्रेणि प्रतिपद्यन्ते देवायुष्येव
नान्यायुषि । तद्भुक्तं कर्मप्रकृतौ-"तिसु आउगेसु वद्धेसु जेण सेढि न आरुहइ" । तत उपशमश्रेणिमधिकृत्य एतेषु
द्वौ द्वावेव जगौ । पूर्ववद्धायुष्कास्तु रूपकश्रेणि न प्रतिपद्यन्ते, तत उपशमश्रेणिमधिकृत्येत्युक्त । रूपकश्रेण्या त्वेतेषामे-
कैक एव जंगस्तद्यथा-मनुष्यायुष उदयो मनुष्यायुष सत्तेति । 'तिसु एक ति' त्रिषु शीणमोहसयोगिकेवद्ययोगिरूपेषु
प्रत्येकमेकैको जग , तद्यथा-मनुष्यायुष उदयो मनुष्यायुष. सत्ता । शेषा न सजवन्ति । तदेवमायुषो गुणस्थानकेषु जगा
निरूपिता , सप्रति मोहनीयं प्रत्याह-'मोह पर वोढ' अत पर मोह मोहनीय वदये ॥ ४२ ॥

गुणगणगेषु अष्टसु एकैक मोहवधगणेषु । पंच अनियद्विष्टाणे बंधोवरमो परं ततो ॥ ४३ ॥

टीका-मोहनीयसत्कवन्धस्थानेषु मध्ये एकैक वन्धस्थान मिथ्यादृष्ट्यादिषु अष्टसु गुणस्थानेषु जवति, तद्यथा-मिथ्या-
दृष्टेर्वापिंशतिः, सासादनस्यैकविंशतिः, सम्यग्मिथ्यादृष्टेरविरतसम्यग्दृष्टेश्च प्रत्येक सप्तदश, देशविरतस्य त्रयोदश, प्रम-

त्ताप्रमत्तापूर्वकरणानां प्रत्येकं नव नव । एतानि च द्वाविंशत्यादीनि नवपर्यन्तानि बन्धस्थानानि प्रागेव सप्रपञ्चं ज्ञावि-
तानीति न ज्ञूयो ज्ञाव्यन्ते विशेषाज्ञावात् । केवलमप्रमत्तापूर्वकरणयोर्जंग एकैक एव वक्तव्यः । अरतिशोकयोर्बन्धस्य
प्रमत्तगुणस्थानके एव व्यवहृतात् । प्राक् च प्रमत्तापेक्षया नवबन्धस्थाने द्वौ जंगौ दर्शितौ । 'पंचानियट्टिच्छाणे' अनि-
वृत्तिबादरसंपरायगुणस्थानके पञ्च बन्धस्थानानि, तद्यथा-पञ्च चतस्रः तिस्रः द्वे एका च प्रकृतिरिति । ततोऽनिवृत्ति-
स्थानात्परं सूक्ष्मसंपरायादौ बन्धोपरमो बन्धाज्ञावः ॥ ४३ ॥

संप्रत्युदयस्थानप्ररूपणार्थमाह—

सत्ताइ दस उ मिठे सासायणमीसए नवुक्कोसा । ठाई नव उ अविरए देसे पंचाइ अठेव ॥ ४४ ॥
विरए खउवसमिए चउराई सत्त ठच्चपुवम्मि । अनियट्टिवायरे पुण इक्को व डुवे व उदयंसा ॥४५॥
एगं सुहुमसरागो वेएइ अवेयगा जवे सेसा । जंगाणं च पमाणं पुवुद्धिठेण नायवं ॥ ४६ ॥

टीका-मिथ्यादृष्टेः सप्तादीनि दशपर्यन्तानि चत्वार्युदयस्थानानि जवन्ति, तद्यथा-सप्त अष्टौ नव दश । तत्र मिथ्या-
त्वमप्रत्याख्यानप्रत्याख्यानावरणसंज्वलनक्रोधादीनामन्यतमे त्रयः क्रोधादिकाः, त्रयाणां वेदानामन्यतमो वेदः, हास्यर-
तियुगलारतिशोकयुगलयोरन्यतरद्युगलमित्येतासां सप्तप्रकृतीनामुदयो ध्रुवः । अत्र चतुर्भिः कपायैस्त्रिजिर्वेदैर्दान्यां युग-
दान्यां जंगाश्चतुर्विंशतिः । तस्मिन्नेव सप्तके जये वा जुगुप्सायां वा अनन्तानुबन्धिनि वा प्रहिंसे अष्टानामुदयः । अत्र

जयादौ प्रत्येकमेकैका चतुर्विंशति प्राप्यते इति तिस्रश्चतुर्विंशतयः । तथा तस्मिन्नेव सप्तके जयजुगुप्सयोरथवा जयान-
 न्तानुबन्धिनोर्यद्वा जुगुप्सानन्तानुबन्धिनो प्रह्निस्तयोर्नवानामुदय । अत्राप्येकैकस्मिन् विकल्पे जगाना चतुर्विंशति-
 प्राप्यत इति तिस्रश्चतुर्विंशतय । तथा तस्मिन्नेव सप्तके जयजुगुप्सानन्तानुबन्धिषु युगपत्प्रह्निसेषु दशानामुदयः । अत्रैका-
 जंगाना चतुर्विंशतिः । सर्वं सख्यया मिथ्यादृष्टावष्टौ चतुर्विंशतय । सासादने मिश्रे च सप्तादीनि नवोत्कर्षाणि नवपर्य-
 न्तानि त्रीणि त्रीण्युदयस्थानानि, तद्यथा-सप्त अष्टौ नव । तत्र सासादने अनन्तानुबन्ध्यप्रत्याख्यानप्रत्याख्यानावरण-
 सञ्चलनक्रोधादीनामन्यतमे चत्वारः क्रोधादिका, त्रयाणां वेदानामन्यतमो वेद, द्वयोर्युगलयोरन्यतरद्युगलमित्येतासा-
 सप्तप्रकृतीनामुदयो ध्रुव । अत्र प्रागिवैका जगकाना चतुर्विंशतिः । ततो जये वा जुगुप्साया वा प्रह्निताया अष्टोदयः ।
 अत्र द्वे चतुर्विंशती जगकाना । जयजुगुप्सयोस्तु प्रह्निस्तयोर्नवोदय । अत्रैका जगकाना चतुर्विंशति । सर्वसख्यया
 सासादने चतस्रश्चतुर्विंशतयः । मिश्रेऽनन्तानुबन्धिवर्जास्त्रयोऽन्यतमे क्रोधादिका, त्रयाणां वेदानामन्यतमो वेदः, द्वयो-
 र्युगलयोरन्यतरद्युगल, मिश्रमिति सप्तानां प्रकृतीनामुदयो ध्रुव । अत्रैका चतुर्विंशतिर्जगकाना । ततो जये वा जुगु-
 प्साया वा प्रह्नितायामष्टोदय । अत्र द्वे जगकाना चतुर्विंशती । जयजुगुप्सयोस्तु युगपत्प्रह्निस्तयोर्नवानामुदयः । अत्रैका
 चतुर्विंशतिर्जगकाना । सर्वसख्यया मिश्रेऽपि चतस्रश्चतुर्विंशतयः । 'ठाई नत्र उ अविरए त्ति' अविरतेऽविरतसम्यग्दृष्टौ
 पद्मादीनि नवपर्यन्तानि चत्वार्युदयस्थानानि जवन्ति, तद्यथा-षट् सप्त अष्टौ नव । तत्रानन्तानुबन्धिवर्जास्त्रयोऽन्यतमे
 क्रोधादिका, त्रयाणां वेदानामन्यतमो वेद, द्वयोर्युगलयोरन्यतरद्युगलमिति पञ्चा प्रकृतीनामुदयोऽविरतस्य क्षायिकस-

ततोऽत्रैक एव जंगः, एवमेकोदयजंगाः सर्वसंख्यया पञ्च । तथा शेषा उपरितना उपशान्तमोहादयः सर्वेऽप्यवेदकाः ।
 'जंगाणं च पमाणं' इत्यादि, अत्र मिथ्यादृष्ट्यादिषु गुणस्थानकेषु उदयस्थानजंगानां प्रमाणं पूर्वोद्दिष्टेन पूर्वोक्तेन प्राक्
 सामान्येनोक्तमोहनीयोदयस्थानचिन्ताधिकारोक्तेन प्रकारेण ज्ञातव्यम् ॥ ४६ ॥

संप्रति मिथ्यादृष्ट्यादीनधिकृत्य दशादिष्वेकपर्यवसानेषु जंगसंख्यानिरूपणार्थमाह—

एके षकेकारे सेव एकारसेव नव तिन्नि । एए चउवीसगया बार डुगे पंच एकस्मि ॥ ४७ ॥

टीका-इह दशादीनि चतुरन्तानि उदयस्थानान्यधिकृत्य यथासंख्यमेकादिसंख्या पदयोजना कर्तव्या । सा चैवं-दशो-
 दये एका चतुर्विंशतिः । नवोदये षट् । तत्र मिथ्यादृष्टौ तिस्रः, सासादने मिश्रेऽविरते च प्रत्येकमेकैका । अष्टोदये
 एकादश, तत्र मिथ्यादृष्टौ अविरते च प्रत्येकं तिस्रः, सासादने मिश्रे च प्रत्येकं द्वे द्वे, देशविरते चैका । सप्तोदये एका-
 दश, तत्र मिथ्यादृष्टौ सासादने मिश्रे प्रमत्तेऽप्रमत्ते च प्रत्येकमेकैका, अविरते देशविरते च प्रत्येकं तिस्रस्तिस्त्रः । षरुदये
 एकादश, तत्राविरतसम्यग्दृष्टौ अपूर्वकरणे च प्रत्येकमेकैका, देशविरते प्रमत्तेऽप्रमत्ते च प्रत्येकं तिस्रः तिस्रः । पञ्चकोदये
 नव, तत्र देशविरते एका, प्रमत्तेऽप्रमत्ते च प्रत्येकं तिस्रस्तिस्त्रः, अपूर्वकरणे द्वौ । चतुरुदये तिस्रः, प्रमत्तेऽप्रमत्तेऽपूर्व-
 करणे च प्रत्येकमेकैका च । एते अनन्तरोक्ता एकादिकाः संख्याविशेषाश्चतुर्विंशतिगताश्चतुर्विंशत्यभिधायकाः, एता अनन्त-
 रोक्ताश्चतुर्विंशतयो ज्ञातव्या इत्यर्थः । एताश्च सर्वसंख्यया द्विपञ्चाशत् । द्विके द्विकोदये जंगा द्वादश । एकोदये पञ्च ।
 एते च प्रागेव ज्ञाविताः ॥ ४७ ॥

सप्रत्येतेषामेव जंगाना विशिष्टतरसख्यानिरूपणार्थमाह—

वारसपणसष्ठसया उदयविगप्येहि मोहिया जीवा ।

टीका—इह दशादिषु चतुःपर्यवसानेषु उदयस्थानेषु जगकाना विपश्चाशच्चतुर्विंशतयो लब्धा । ततो विपश्चाशच्चतुर्विंशत्या गुण्यते, गुणिताया च सत्या विकोदयजगा द्वादश एकोदयजगाः पञ्च प्रक्षिप्यन्ते, ततो द्वादशशतानि पञ्चपञ्चदशानि जवन्ति । एतैरुदयविकल्पैर्यथायोग सर्वे संसारिणो जीवा मोहिता मोहमापादिता विज्ञेयाः ॥

सप्रति पदसख्यानिरूपणार्थमाह—

चुलसीई सत्तुत्तरि पयविंदसएहिं विज्ञेया ॥ ४७ ॥

टीका—इह पदानि नाम मिथ्यात्वमप्रत्याख्यानक्रोधः प्रत्याख्यानक्रोध इत्येवमादीनि । ततो वृन्दाना दशाद्युदयस्थानरूपाणा पदानि पदवृन्दानि । आर्पत्वात् राजदन्तादिषु मध्ये पाठाच्युपगमाद्वा वृन्दशब्दस्य परनिपातः । तेषा सप्तसप्तत्यधिकचतुरशीतिशतसख्यैर्मोहिता संसारिणो जीवा विज्ञेयाः । एतावत्संख्याजिः कर्मप्रकृतिजिर्यथायोग मोहिता जीवा ज्ञातव्या इत्यर्थः । अथ कथं सप्तसप्तत्यधिकानि चतुरशीतिशतानि पदाना जवन्ति ? उच्यते—इह दशोदये दश पदानि दश प्रकृतय उदयमागता इत्यर्थः, एव नवोदयादिष्वपि नवादीनि पदानि जावनीयानि । ततो दशोदय एको दश जिर्गुण्यते, नवोदया पद् नवजि, अष्टोदया एकादश अष्टजि, सप्तोदया एकादश सप्तजि, पशुदया एकादश पद्भिः, पञ्चकोदया नत्र पञ्चजिः, चतुरुदयास्त्रयश्चतुर्जिः, गुणयित्वा चैते सर्वेऽप्येकत्र मीढ्यन्ते, जातानि विपश्चाशद-

धिकानि त्रीणि शतानि । एतानि च चतुर्विंशतिगतानि प्राप्यन्ते इति चतुर्विंशत्या गुण्यन्ते । ततो द्विकोदयपदानि चतुर्विंशतिः एकोदयपदानि च पञ्च प्रक्षिप्यन्ते, ततस्तेषु प्रक्षिप्तेषु यथोक्तसंख्यान्येव पदानां शतानि च ऋवन्ति ८४७७ । संप्रति मिथ्यादृष्ट्यादिषु प्रत्येकमुदयजंगनिरूपणार्थं ज्ञाष्यकृदन्तर्गामाह—“अछग चउ चउ चउरछगा य चउरो य होंति चउवीसा । मिह्याइ अपुवंता वारस पणगं च अनियडे ॥ १ ॥” मिथ्यादृष्ट्यादयोऽपूर्वकरणान्ता अष्टादिचतुर्विंशतयो ऋवन्ति । किमुक्तं ऋवति ? मिथ्यादृष्ट्यादिष्वपूर्वकरणपर्यवसानेषु गुणस्थानकेषु चतुर्विंशतयो यथासंख्यं अष्टादिसंख्या ऋवन्ति । तत्र मिथ्यादृष्ट्यावष्टौ, सासादने चतस्रः, मिश्रे च चतस्रः । ‘चउरछग ति’ अविर- तादिषु अप्रमत्तपर्यवसानेषु चतुर्षु गुणस्थानकेषु प्रत्येकमष्टावष्टौ, अपूर्वकरणे चतस्रः, एताश्च प्रागेव ज्ञाविताः । अनि- वृत्तौ अनिवृत्तिवादरे द्विकोदये द्वादश जंगाः एकोदये पञ्च । चशब्दोऽनिवृत्तिवादरे एकोदये च चत्वारः एकः सूक्ष्मसं- परायै इति विशेषं द्योतयति ॥ ४८ ॥

संप्रत्येतेषामेवोदयजंगानामुदयपदानां च योगोपयोगादिजिर्गुणनार्थमुपदेशमाह—

जोगोवउगद्वेसाइएहिं गुणिया ह्वंति कायवा । जे जत्थ गुणछाणेषु होंति ते तत्थ गुणकारा ॥ ४९ ॥

टीका—मिथ्यादृष्ट्यादिषु गुणस्थानकेषु ये योगोपयोगादयस्तैरुदयजंगा गुणिताः कर्तव्याः, तैरुदयजंगा गुणयितव्या इत्यर्थः । कतिसंख्यैर्गुणयितव्या इत्यत आह—ये योगादयो यस्मिन् गुणस्थानके यावन्तो ऋवन्ति तावन्तस्तस्मिन् गुण- स्थानके गुणकाराः, तैस्तावद्भिस्तस्मिन् गुणस्थानके उदयजंगा गुणयितव्या इत्यर्थः । तत्र प्रथमतो योगैर्गुणनञ्जावना

क्रियते-इह मिथ्यादृष्ट्यादिषु सूक्ष्मसपरायपर्यवसानेषु सर्वसख्ययोदयजगाः पञ्चपद्यधिकानि द्वादशशतानि । तत्र वाग्यो-
 गचतुष्टयमनोयोगचतुष्टयौदारिककाययोगा सर्वेष्वपि मिथ्यादृष्ट्यादिषु गुणस्थानकेषु सज्जवन्तीति ते नवजिर्गुण्यन्ते,
 ततो जातान्येकादशसहस्राणि त्रीणि च शतानि पञ्चाशीत्यधिकानि । तथा मिथ्यादृष्टेर्वैक्रियकाययोगेऽष्टावपि चतु-
 र्विंशतयः प्राप्यन्ते । वैक्रियमिश्रे औदारिकमिश्रे कर्मणकाययोगे च प्रत्येक चतस्रः । एताश्च या अनन्तानुबन्ध्युदय-
 सहितास्ता एव दृष्टव्या । यास्त्वनन्तानुबन्ध्युदयरहितास्ता अत्र न प्राप्यन्ते । किं कारणमिति चेदुच्यते-इह येन पूर्वं
 वेदकसम्यग्दृष्टिना सता अनन्तानुबन्धिनो विसयोजिता विसयोज्य च परिणामपरावृत्त्या सम्यक्त्वात् प्रच्युत्य मिथ्यात्व
 गतेन ज्ञयोऽप्यनन्तानुबन्धिनो बद्धुमारज्यन्ते तस्यैव मिथ्यादृष्टेर्वन्धावलिकामात्र काल यावदनन्तानुबन्ध्युदयो न
 प्राप्यते, न शेषस्य । अनन्तानुबन्धिनश्च विसंयोज्य ज्ञयोऽपि मिथ्यात्व प्रतिपद्यते । जघन्यतोऽप्यन्तर्मुहूर्तावशेषा-
 युष्क एव । अनन्तानुबन्ध्युदयरहितस्य मिथ्यादृष्टेः कालकरणप्रतिषेधात् । तथोक्तं-“कुण्डजन्न सो कालं ” इति । ततस्त-
 सिन्नेव ज्ञये वर्तमानो मिथ्यात्वप्रत्ययेन ज्ञयोऽप्यनन्तानुबन्धिनो बध्नाति, बन्धावलिकातीताश्च प्रवेदयति । ततोऽपान्त-
 रालगतौ वर्तमानस्य ज्ञवान्तरे वा प्रथमत उत्पन्नस्य मिथ्यादृष्टेः सतोऽनन्तानुबन्ध्युदयरहिता उदयविकल्पा न प्राप्यन्ते ।
 अथ च कर्मणकाययोगोऽपान्तरालगतौ औदारिकमिश्रकाययोगवैक्रियमिश्रकाययोगौ च ज्ञवान्तरे उत्पद्यमानस्य, तत-
 कर्मणकाययोगादौ प्रत्येक चतस्रश्चतुर्विंशतयोऽनन्तानुबन्ध्युदयरहिता न प्राप्यन्ते । वैक्रियमिश्रकाययोगो ज्ञवान्तरे
 प्रथमत एवोत्पद्यमानस्य ज्ञवतीति यदुक्तं तद्वाहुदयमाश्रित्योक्तं, अन्यथा तिर्यङ्मनुष्याणामपि वैक्रियकारिणा वैक्रिय-

मिश्रमवाप्यते एव, परं चूर्णिकृता तन्नात्र विवक्षितमित्यस्मान्निरपि न विवक्षितं, एवमुत्तरत्रापि चूर्णिकारमार्गानुसरणं
 परिज्ञावनीयं । तथा सासादनस्य कार्मणकाययोगे वैक्रियकाययोगे औदारिकमिश्रकाययोगे च प्रत्येकं चतस्रश्चतस्रश्च-
 तुर्विंशतयः । सम्यग्मिध्याहृष्टेवैक्रियकाययोगे चतस्रः । अविरतसम्यग्दृष्टेवैक्रियकाययोगेऽष्टौ । देशविरतस्य वैक्रिये
 वैक्रियमिश्रयोगे च प्रत्येकमष्टावष्टौ । प्रमत्तसंयतस्यापि वैक्रिये वैक्रियमिश्रे च प्रत्येकमष्टावष्टौ । अप्रमत्तसंयतस्य वैक्रि-
 यकाययोगेऽष्टौ । सर्वसंख्यया चतुरशीतिश्चतुर्विंशतयः । चतुरशीतिश्चतुर्विंशत्या गुणिता जातानि षोडशाधिकानि
 विंशतिशतानि, तानि पूर्वरशौ प्रहिष्यन्ते । तथा सासादनस्य वैक्रियमिश्रे वर्तमानस्य ये चत्वारोऽप्युदयस्थानविक-
 ल्पास्तद्यथा-सप्तोदय एकविधः अष्टोदयो द्विविधो नवोदय एकविधः । अत्र नपुंसकवेदो न लज्यते, वैक्रियकाययो-
 गिषु नपुंसकवेदिषु मध्ये सासादनस्योत्पादाज्ञावात् । ये चाविरतसम्यग्दृष्टेवैक्रियमिश्रे कार्मणकाययोगे च प्रत्येकमष्टा-
 वष्टौ उदयस्थानविकल्पाः, एषु स्त्रीवेदो न लज्यते, वैक्रियकाययोगिषु स्त्रीवेदिषु मध्येऽविरतसम्यग्दृष्टेरुत्पादाज्ञावात् ।
 एतच्च प्रायो वृत्तिमाश्रित्योक्तं, अन्यथा कदाचित् स्त्रीवेदिषु मध्ये तदुत्पादो ज्वति । उक्तं च चूर्णौ-“ कयाऽ होज्ज
 इन्निवेयगेषु विति ” । प्रमत्तसंयतस्य आहारककाययोगे आहारकमिश्रकाययोगे च अप्रमत्तसंयतस्य आहारककाययोगे ये
 प्रत्येकमष्टावष्टावुदयस्थानविकल्पास्तेऽपि स्त्रीवेदरहिता वेदितव्याः । आहारकं हि चतुर्दशपूर्विणो ज्वति “ आहारं
 चोद्दसपुत्रिणो ज ” इतिवचनात् । न च स्त्रीणां चतुर्दशपूर्वाधिगमः संज्वति, सूत्रे प्रतिषेधात् । तदुक्तं-“ तुष्ठा गार-
 वबहुला चक्षिंदिया दुब्बला य धिर्ऽप । इय अऽसेसप्रयणा जूयावाज्ज य नो श्रीणं ॥ १ ॥ ” जूतवादो नाम दृष्टि-

राद. । एते सर्वसंख्यया चतुश्चत्वारिंशत् । एतेषु चोक्तप्रकारेण द्वौ द्वात्रेव वेदौ लब्धौ, तत
 प्रत्येकं पोरुश षोडश जगा, ततश्चतुश्चत्वारिंशत् पोरुशत्रिगुण्यते जातानि सप्तशतानि चतुरधिकानि । तानि पूर्वराशौ
 प्रक्षिप्यन्ते । तथाऽविरतसम्यग्दृष्टेरौदारिकमिश्रकाययोगे येऽष्टावुदयस्थानविकल्पास्ते च पुवेदसहिता एव प्राप्यन्ते, न
 स्त्रीवेदनपुसकप्रेदसहिता, तिर्यङ्गानुष्येषु स्त्रीवेदनपुसकप्रेदिषु मध्येऽविरतसम्यग्दृष्टेरुत्पादाज्ञावात् । एतच्च प्राचुर्यमाश्रि-
 त्योक्तं, तेन मस्त्रिस्वामिन्यादिजिर्न व्यञ्जिचार । एतेषु चैकेन वेदेन प्रत्येकमष्टावष्टावेव जंगा लक्ष्यन्ते । ततोऽष्टौ अष्ट-
 त्रिगुण्यन्ते जाताश्चतुषष्टिः, सा च पूर्वराशौ प्रक्षिप्यते, तत आगतानि चतुर्दशसहस्राणि शत चैकोनसप्तत्यधिक
 १४१६९ । एतावन्तो मिथ्यादृष्ट्यादिप्रपूर्वकरणपर्यवसानेषु गुणस्थानकेषु उदयजगा योगगुणिताः प्राप्यन्ते । तदु-
 क्तं—“चउदस य सहस्साऽसय च गुणहृत्तर उदयमाण” । सप्रति पदवृन्दानि योगगुणितानि जाव्यन्ते, तत्रोदय-
 पदप्ररूपणार्थमियमन्तर्जाप्यगाथा—“अच्छी वत्तीस वत्तीस सछिमेव वावन्ना । चोयाल चोयाल वीसा वि य मित्रमा-
 ईसु ॥ १ ॥” मिथ्यादृष्ट्यादिप्रपूर्वकरणपर्यवसानेषु यथासंख्यमष्टपष्ट्यादिसंख्यानि उदयपदानि जवन्ति, तथाहि—मि-
 थ्यादृष्टौ चत्वार्युदयस्थानानि, तद्यथा—सप्त अष्टौ नव दश । तत्र दशोदय एको दशत्रिगुण्यते, जाता दश । नवो-
 दयस्यो नवत्रि, जाता सप्तत्रिंशति । अष्टोदयास्त्रयोऽष्टत्रिः, जाता चतुर्विंशति । सप्तोदयश्चैक सप्तत्रि, जाता
 सप्त । सर्वसंख्यया अष्टषष्टिः । एव द्वात्रिंशदादीनामपि उदयपदाना ज्ञावना कर्तव्या । सर्वसंख्यया त्रीणि शतानि
 द्विपञ्चाशदधिकानि । एतानि चतुर्विंशतिगतानीति चतुर्विंशत्या गुण्यन्ते, जातानि अष्टचत्वारिंशदधिकानि चतुरशी-

तिशतानि ८४४७ द्विकोदया द्वादश द्वात्रिंशत् गुण्यन्ते, जाता चतुर्विंशतिः । एकोदयपदानि पञ्च । सर्वसंख्यया एकोन-
 त्रिंशत् । सा च पूर्वराशौ प्रहिण्यते, ततो जातानि सप्तसप्तत्यधिकानि चतुरशीतिशतानि ८४७७ एतानि वाग्योग-
 चतुष्टयमनोयोगचतुष्टयौदारिककाययोगसहितानि प्राप्यन्ते इति नवत्रिंशत्गुण्यन्ते, जातानि षड्सप्ततिसहस्राणि द्वे शते
 त्रिनवत्यधिके ७६२६३ । ततो वैक्रियकाययोगे मिथ्यादृष्टेरष्टपष्टिसंख्यानि उदयपदानि । एतानि च प्राग्ब्रह्मवनीयानि ।
 वैक्रियमिश्रे औदारिकमिश्रे कार्मणकाययोगे च प्रत्येकं षड्त्रिंशत् षड्त्रिंशद्दयपदानि । वैक्रियमिश्रादौ हि उदयपदा-
 न्यनन्तानुबन्ध्युदयसहितान्येव प्राप्यन्ते, न शेषाणि, कारणं प्रागेवोक्तं, ततः षड्त्रिंशत् षड्त्रिंशदेव जवन्ति । तथा-
 हि-एकोऽष्टोदयो द्वौ नवोदयो एको दशोदयोऽनन्तानुबन्धिसहितः प्राप्यते । ततोऽष्टोदय एकोऽष्टत्रिंशत्गुण्यते, तत्राष्टौ
 पदानि सन्तीति कृत्वा, ततो जाता अष्टौ । नवोदयो द्वौ नवत्रिंशत्, जाता अष्टादश । दशोदय एको दशत्रिंशत्, जाता
 दश । सर्वसंख्यया षड्त्रिंशत् । एवमन्यत्रापि ज्ञावना स्वधिया कर्तव्या । सासादनस्य वैक्रियकाययोगे औदारिकमिश्रे
 कार्मणकाययोगे च द्वात्रिंशत् द्वात्रिंशत् । सम्यग्मिथ्यादृष्टेवैक्रियकाययोगे द्वात्रिंशत् । अविरतसम्यग्दृष्टेवैक्रियकाययोगे
 षष्टिः । देशविरतस्य वैक्रिये वैक्रियमिश्रकाययोगे च प्रत्येकं द्विपञ्चाशत् द्विपञ्चाशत् । प्रमत्तसंयतस्य वैक्रिये वैक्रियमिश्रे
 च प्रत्येकं चतुश्चत्वारिंशच्चतुश्चत्वारिंशत् । अप्रमत्तसंयतस्य वैक्रियकाययोगे चतुश्चत्वारिंशत् । सर्वसंख्यया षड् शतानि ।
 एतानि च चतुर्विंशतिगतानीति चतुर्विंशत्या गुण्यन्ते, जातानि चतुर्दशसहस्राणि चत्वारि शतानि १४४०० । एतानि
 पूर्वराशौ प्रहिण्यन्ते । तथा सासादनस्य वैक्रियमिश्रे द्वात्रिंशद्दयपदानि । एतेषु नपुंसकवेदो न लच्यते, युक्तिस्तु

प्रागेवोक्ता । अविरतसम्यग्दृष्टैर्वैक्रियमिश्रे कार्मणकाययोगे च प्रत्येक पष्टि पष्टिः, अत्र स्त्रीवेदो न लक्ष्यते, कारण प्रागे-
 वोक्त । प्रमत्तसयतस्य आहारके आहारकमिश्रे च प्रत्येक चतुश्चत्वारिंशच्चतुश्चत्वारिंशत् । अप्रमत्तसयतस्याहारकका-
 ययोगे चतुश्चत्वारिंशत्, अत्रापि स्त्रीवेदो न लक्ष्यते, युक्ति प्रागेवोक्ता । सर्वसख्यया वे शते चतुरशीत्यधिके । एतानि
 चोक्तप्रकारेण द्विवेदसहितान्येव प्राप्यन्ते इति द्विवेदसन्नवैः पौनःशक्तिर्गुण्यन्ते, जातानि चतुश्चत्वारिंशदधिकानि पञ्च-
 चत्वारिंशच्चतानि, तानि पूर्वराशौ प्रक्षिप्यन्ते । अविरतसम्यग्दृष्टेरौदारिकमिश्रकाययोगे पष्टिरुदयपदानि । एतानि पुरु-
 पवेदे एव प्राप्यन्ते, न स्त्रीवेदनपुसकवेदयोः, कारणमत्र प्रागेवोक्त । तत एतानि अष्टत्रिंशत्गुण्यन्ते, जातानि चत्वारि
 शतानि अशीत्यधिकानि । एतान्यपि पूर्वराशौ प्रक्षिप्यन्ते, ततो जात पूर्वराशि पञ्चनवतिसहस्राणि सप्तशतानि
 सप्तदशाधिकानि ७५१७ । एतावन्ति योगगुणितानि पदवृन्दानि । उक्त च—“ सत्तरसा सत्तसया पणनजसहस्स
 पयसखा ” । सप्रत्युपयोगगुणिता उदयजगा जाव्यन्ते—तत्र मिथ्यादृष्टौ सासादने च प्रत्येक मत्यज्ञानश्रुताज्ञानविजग-
 ज्ञानचक्षुरचक्षुर्दर्शनरूपाः पञ्च पञ्च उपयोगा । सम्यग्मिथ्यादृष्ट्याविरतसम्यग्दृष्टिदेशविरताना मतिश्रुतावधिज्ञानचक्षुर-
 चक्षुरवधिदर्शनरूपा प्रत्येक पद् पद् । प्रमत्तादीना सूक्ष्मसपरायान्ताना त एव पद् मनःपर्यवज्ञानसहिता सप्त । मिथ्या-
 दृष्ट्यादिषु च चतुर्विंशतिगता उदयस्थानविकल्पाः । “ अठग चउ चउरठगा य ” इत्यादिना ये प्रागुक्तास्ते यथायोगमुप-
 योगैर्गुण्यन्ते, तद्यथा—मिथ्यादृष्टेरष्टौ, सासादने चत्वार, मिलिता द्वादश, ते पञ्चत्रिरुपयोगैर्गुण्यन्ते जाता पष्टिः ।
 मिश्रस्य चत्वार उदयस्थानविकल्पाः, अविरतसम्यग्दृष्टेरष्टौ, देशविरतस्याप्यष्टौ, सर्वसख्यया विशति, सा च पङ्क्तिरु-

प्रह्रियन्ते, ततो जातानि सप्तनवत्यधिकानि द्विपञ्चाशत्तानि । एतावन्तो लेश्यागुणिता उदयजंगाः । संप्रति लेश्या-
गुणितानि पदवृन्दानि ज्ञायन्ते-तत्रोदयस्थानपदानि चतुर्विंशतिगतानि मिथ्यादृष्टौ अष्टपष्टिः, सासादने द्वात्रिंशत्,
मिश्रेऽपि द्वात्रिंशत्, अविरतसम्यग्दृष्टौ षष्टिः, सर्वसंख्यया दिनवत्यधिकं शतं, एतच्च पङ्क्तिर्लेश्याजिर्गुण्यते, ततो जातानि
द्विपञ्चाशदधिकान्येकादशशतानि । तथा देशविरते द्विपञ्चाशत्, प्रमत्ते चतुश्चत्वारिंशत्, अप्रमत्तेऽपि चतुश्चत्वारिं-
शत्, सर्वे मीलिताश्चत्वारिंशं शतं, तच्च तिसृज्जिर्लेश्याजिर्गुण्यते, जातानि विंशाधिकानि चत्वारि शतानि । अपूर्व-
करणे विंशतिः, सा एकया लेश्यया गुणिता सैव विंशतिर्भवति । ततः सर्वसंख्यया जातानि दिनवत्यधिकानि पञ्चदश-
शतानि । एतानि तु चतुर्विंशतिगतानीति चतुर्विंशत्या गुण्यन्ते, जातान्यष्टत्रिंशत्सहस्राणि द्वे शते अष्टाधिके । ततो
द्विकोदयैकोदयपदान्येकोनत्रिंशत्प्रह्रियन्ते, ततो जातान्यष्टत्रिंशत्सहस्राणि द्वे शते सप्तत्रिंशदधिके ३७२३७ । एतावन्ति
लेश्यागुणितानि पदवृन्दानि । उक्तं च-“ तिगहीणा तेवन्ना सया य उदयाण होंति लेश्याणं ५२५७ । अरुतीससहस्साइं
पयाण सय दो य सगतीसा ३७२३७ ॥ १ ॥” ॥ ४६ ॥

तदेवमुक्तानि सप्रपञ्चमुदयस्थानानि, सांप्रतं सत्तास्थानान्यन्निधीयन्ते—

तिषेगे एगेगं तिग मीसे पंचचउसु नियद्विए तिन्नि(तिग पुवे)।एक्कारवायरंमी सुहुमे चउ तिन्निउवसंते॥

टीका-एकस्मिन् मिथ्यादृष्टौ त्रीणि सत्तास्थानानि, तद्यथा-अष्टाविंशतिः, सप्तविंशतिः, पङ्क्तिः । अत्र ज्ञावना
प्रागेवोक्ता । तथा एकस्मिन् सासादने एकं सत्तास्थानं, तद्यथा-अष्टाविंशतिः । मिश्रे त्रीणि सत्तास्थानानि, तद्यथा-

अष्टाविंशतिः सप्तविंशतिश्चतुर्विंशतिश्च । तथा चतुर्षु अविरतसम्यग्दृष्टिदेशविरतप्रमत्ताप्रमत्तरूपेषु प्रत्येक पञ्च पञ्च सत्ता-
 स्थानानि, तद्यथा-अष्टाविंशतिः चतुर्विंशतिः त्रयोविंशतिः द्वाविंशतिः एकविंशतिः । निवृत्तौ अपूर्वकरणे त्रीणि सत्ता-
 स्थानानि, तद्यथा-अष्टाविंशतिश्चतुर्विंशतिरेकविंशतिश्च । तत्राद्ये द्वे उपशमश्रेण्या, एकविंशतिः श्वायिकसम्यग्दृष्टेरुप-
 शमश्रेण्या रूपकश्रेण्या वा । 'एकारवायरम्मि त्ति' वादरेऽनिवृत्तिवादरे एकादश सत्तास्थानानि, तद्यथा-अष्टाविंशतिः
 चतुर्विंशतिः एकविंशतिः त्रयोदश द्वादश एकादश पञ्च चतस्रः तिस्रः द्वे एका च । तत्राद्ये द्वे श्रौपशमिकसम्य-
 ग्दृष्टेः, एकविंशतिः श्वायिकसम्यग्दृष्टेरुपशमश्रेण्या अथवा रूपकश्रेण्या यावत् कपायाष्टकं न क्षीयते, कपायाष्टके तु
 क्षीणे त्रयोदश, नपुंसकवेदे क्षीणे द्वादश, ततः स्त्रीवेदे क्षीणे एकादश, ततः पदसु नोकपायेषु क्षीणेषु पञ्च, ततः पुरुषवेदे
 क्षीणे चतस्रः, सज्वलनक्रोधे क्षीणे तिस्रः, सज्वलनमाने क्षीणे द्वे, ततः सज्वलनमायाया क्षीणया एकेति । 'सुद्गुमे च उ त्ति'
 सूक्ष्मसपराये चत्वारि सत्तास्थानानि, तद्यथा-अष्टाविंशतिः चतुर्विंशतिः एकविंशतिः एका च । तत्राद्यानि त्रीणि उपशम-
 श्रेण्या, एका प्रकृति रूपकश्रेण्या । उपशान्ते उपशान्तमोहे त्रीणि सत्तास्थानानि, तद्यथा-अष्टाविंशतिः चतुर्विंशतिः एकविंश-
 तिश्च । संप्रति सवेध उच्यते-तत्र मिथ्यादृष्टौ द्वाविंशतिवन्धस्थाने चत्वार्युदयस्थानानि, तद्यथा-सप्त अष्टौ नव दश ।
 तत्र सप्तोदये अष्टाविंशतिरूपमेकं सत्तास्थानं । अष्टादिषु तूदयस्थानेषु प्रत्येकं त्रीणि सत्तास्थानानि, तद्यथा-अष्टावि-
 शतिः सप्तविंशतिः षड्विंशतिश्च । सर्वसख्यया दश । सासादने एकविंशतिवन्धस्थाने त्रीण्युदयस्थानानि, तद्यथा-सप्त
 अष्टौ नव । एतेषु प्रत्येकमेकैकं सत्तास्थानं, तद्यथा-अष्टाविंशतिः । सर्वसख्यया त्रीणि सत्तास्थानानि । सम्यग्मिथ्या-

दृष्टौ बन्धस्थानं सप्तदश, त्रीण्युदयस्थानानि, तद्यथा-सप्त अष्टौ नव । एतेषु प्रत्येकं त्रीणि सत्तास्थानानि, तद्यथा-अष्टाविंशतिः सप्तविंशतिः चतुर्विंशतिश्च । सर्वसंख्यया नव । अविरतसम्यग्दृष्टौ बन्धस्थानं सप्तदश, चत्वार्युदयस्थानानि-षट् सप्त अष्टौ नव । तत्र पडुदये त्रीणि सत्तास्थानानि, तद्यथा-अष्टाविंशतिः चतुर्विंशतिः एकविंशतिश्च । सप्तोदये पञ्च सत्तास्थानानि, तद्यथा-अष्टाविंशतिः चतुर्विंशतिः त्रयोविंशतिः द्वाविंशतिः एकविंशतिः । एतान्येव पञ्च अष्टोदये । नवोदये चत्वारि, तद्यथा-अष्टाविंशतिः चतुर्विंशतिः त्रयोविंशतिः द्वाविंशतिः । सर्वसंख्यया सप्तदश । देशविरते त्रयोदश बन्धस्थानं, चत्वार्युदयस्थानानि, तद्यथा-पञ्च षट् सप्त अष्टौ । तत्र पञ्चकोदये त्रीणि सत्तास्थानानि, तद्यथा-अष्टाविंशतिः चतुर्विंशतिः एकविंशतिः । पडुदये पञ्च सत्तास्थानानि, तद्यथा-अष्टाविंशतिः चतुर्विंशतिः त्रयोविंशतिः द्वाविंशतिः एकविंशतिः । एतान्येव पञ्च सप्तोदये । अष्टोदये एकविंशतिवर्जानि शेषाणि चत्वारि । सर्वसंख्यया सप्तदश । प्रमत्तसंयते बन्धस्थानं नव, चत्वार्युदयस्थानानि, तद्यथा-चत्वारि पञ्च षट् सप्त । तत्र चतुरुदये त्रीणि सत्तास्थानानि, तद्यथा-अष्टाविंशतिः चतुर्विंशतिः एकविंशतिश्च । पञ्चकोदये पञ्च सत्तास्थानानि, तद्यथा-अष्टाविंशतिः चतुर्विंशतिः त्रयोविंशतिः द्वाविंशतिः एकविंशतिः एतान्येव पञ्च पडुदये । सप्तोदये चत्वारि, तद्यथा-अष्टाविंशतिः चतुर्विंशतिः त्रयोविंशतिः द्वाविंशतिः । सर्वसंख्यया सप्तदश । एवमप्रमत्तेऽपि बन्धोदयसत्तास्थानसंवेधोऽन्यूनातिरिक्तो वक्तव्यः । अपूर्वकरणे बन्धस्थानं नव, त्रीण्युदयस्थानानि, तद्यथा-चत्वारि पञ्च षट् । एतेषु प्रत्येकं त्रीणि त्रीणि सत्तास्थानानि, तद्यथा-अष्टाविंशतिः चतुर्विंशतिः एकविंशतिः । सर्वसंख्यया नव । अनिवृत्तिवादेरे पञ्च बन्धस्थानानि,

तद्यथा-पञ्च चत्वारि त्रीणि द्वे एक च । तत्र पञ्चके बन्धस्थाने द्विकोदये षट् सत्तास्थानानि, तद्यथा-अष्टाविंशति
चतुर्विंशति एकविंशति त्रयोदश द्वादश एकादश । चतुष्के बन्धस्थाने एकोदये षट् सत्तास्थानानि, तद्यथा-अष्टा-
विंशति चतुर्विंशति एकविंशति एकादश पञ्च चत्वारि । त्रिके बन्धस्थाने एकोदये पञ्च सत्तास्थानानि, तद्यथा-अष्टा-
विंशति चतुर्विंशति एकविंशति चत्वारि त्रीणि । द्विके बन्धस्थाने एकोदये पञ्च सत्तास्थानानि, तद्यथा-अष्टावि-
विंशति चतुर्विंशति एकविंशति त्रीणि द्वे । एकविधबन्धस्थाने एकोदये पञ्च सत्तास्थानानि, तद्यथा-अष्टाविंशति
चतुर्विंशति एकविंशति द्वे एक च । बन्धाजावे सूक्ष्मसपराये एकोदये चत्वारि सत्तास्थानानि, तद्यथा-अष्टाविंशति
चतुर्विंशति एकविंशति एक च । उपशान्तमोहे बन्धोदयौ न स्तः, सत्तास्थानानि पुनस्त्रीणि, तद्यथा-अष्टाविंशति
चतुर्विंशति एकविंशति । सर्वत्रापि च सत्तास्थाने जावना यथा प्राग्धस्तादोषसवेधचिन्ताया कृता तथात्रापि कर्तव्या ॥१०॥

तदेव चिन्तित गुणस्थानकेषु मोहनीय, सप्रति नाम विचिचिन्तयिपुराह—

ठ ण्व ठक् तिग सत्त डुग डुगतिग डुग तिग ठ चञ्ज।डुगठक् चउ डुग पण चउ चउ डुग चउ पणोग चञ्ज॥
एगेगमठ एगेगमठ ठउमठकेवलिजिणाणं । एगचञ्ज एगचञ्ज अठचञ्ज डु ठक्कुमुदयंसा ॥ ५२ ॥

टीका-मिथ्यादृष्टौ नाम्न षट् बन्धस्थानानि, तद्यथा-त्रयोविंशति. पञ्चविंशति षड्विंशति अष्टाविंशति. एकोनत्रिंशत्
विंशत् । तत्रापर्याप्तकैकेन्द्रियप्रायोग्य वध्नतस्त्रयोविंशति । तस्या च वध्यमानाया चादरसूक्ष्मप्रत्येकसाधारणैर्जगाश्च-
त्वार । पर्याप्तकैकेन्द्रियप्रायोग्यमपर्याप्तद्वित्रिचतुरिन्द्रियतिर्यक्पञ्चेन्द्रियमनुष्यप्रायोग्य च वध्नतः पञ्चविंशति. । तत्र पर्या-

सैकेन्द्रियप्रायोग्यायां पञ्चविंशतौ बध्यमानायां जंग विंशतिः । अपर्याप्तद्वित्रिचतुरिन्द्रियतिर्यक्पञ्चेन्द्रियमनुष्यप्रायोग्यायां
 तु बध्यमानायां प्रत्येकमेकैको जंग इति । सर्वसंख्यया पञ्चविंशतिः । पर्याप्तैकेन्द्रियप्रायोग्यं बध्नतः षड्विंशतिः, तस्यां च
 बध्यमानायां जंगाः षोरुश । देवगतिप्रायोग्यं नरकगतिप्रायोग्यं वा बध्नतोऽष्टाविंशतिः । तत्र देवगतिप्रायोग्यायामष्टाविंशतौ
 अष्टौ जंगाः । नरकगतिप्रायोग्यायां त्वेक इति । सर्वसंख्यया नव । पर्याप्तद्वित्रिचतुरिन्द्रियतिर्यक्पञ्चेन्द्रियमनुष्यप्रा-
 योग्यं बध्नतामेकोनत्रिंशत् । तत्र पर्याप्तद्वित्रिचतुरिन्द्रियप्रायोग्यायामेकोनत्रिंशति बध्यमानायां प्रत्येकं अष्टावष्टौ जंगाः ।
 तिर्यक्पञ्चेन्द्रियप्रायोग्यायां षट्चत्वारिंशत्तान्यष्टाधिकानि ४६०८ । मनुष्यगतिप्रायोग्यायामप्येतावन्त एव जंगाः
 ४६०८ । सर्वसंख्यया चत्वारिंशदधिकानि द्विनवतिशतानि ९२४० । या तु देवगतिप्रायोग्या तीर्थकरनामसहिता एको-
 नत्रिंशत् सा मिथ्यादृष्टेर्न बन्धमायाति, तीर्थकरनाम्नः सम्यक्त्वप्रत्ययत्वात् मिथ्यादृष्टेश्च तदज्ञावात् । पर्याप्तद्वित्रिचतु-
 रिन्द्रियतिर्यक्पञ्चेन्द्रियप्रायोग्यं बध्नतस्त्रिंशत् । तत्र पर्याप्तद्वित्रिचतुरिन्द्रियप्रायोग्यायां त्रिंशति बध्यमानायां प्रत्येकमष्टावष्टौ
 जंगाः । तिर्यक्पञ्चेन्द्रियप्रायोग्यायां त्वष्टाधिकानि षट्चत्वारिंशत्तानि ४६०८ । सर्वसंख्यया चात्रिंशत्तुराणि षट्चत्वारिंश-
 त्तानि ४६३२ । या च मनुष्यगतिप्रायोग्या तीर्थकरनामसहिता त्रिंशत्, या च देवगतिप्रायोग्या आहारकतीर्थकरना-
 मसहिता, ते उभे अपि मिथ्यादृष्टेर्न बन्धमायातः, तीर्थकरनाम्नः सम्यक्त्वप्रत्ययत्वात्, आहारकनाम्नस्तु संयमप्रत्य-
 यत्वात् । उक्तं च—“सम्मत्तगुणनिमित्तं तिष्ठयरं संयमेण आहारं” इति । त्रयोविंशत्यादिषु च बन्धस्थानेषु यथासंख्यं
 जंगसंख्यानिरूपणार्थमियमन्तर्जाष्यगाथा—“चञ्च पणवीसा सोलस नव चत्ताला सया य वाणजया । वत्तीसुत्तरञ्जायाल-

सया मिथ्यस्स बन्धविहा ॥ १ ॥ ” सुगमा । तथा मिथ्यादृष्टेर्नव उदयस्थानानि, तद्यथा-एकविंशति चतुर्विंशति पञ्च-
विंशति षड्विंशति सप्तविंशति अष्टाविंशति एकोनत्रिंशत् त्रिंशत् एरुत्रिंशत् । एतानि सर्वाण्यपि नानाजीवापेक्षया
यथा प्राक् सप्रपञ्चमुक्तानि तथात्रापि वक्तव्यानि, केवलमाहारकसयताना वैक्रियसयताना केवलिना च सवन्धीनि न
वक्तव्यानि, तेषा मिथ्यादृष्टित्वात्तत्त्वात् । सर्वसख्यया मिथ्यादृष्टाबुदयस्थानजगा सप्त सहस्राणि सप्त शतानि त्रिसप्त-
त्यधिकानि ७७७३ । तथाहि-एकविंशत्युदये एकचत्वारिंशत्, तत्रैकेन्द्रियाणा पञ्च, विकलेन्द्रियाणा नव, तिर्यक्पञ्चे-
न्द्रियाणा नव, मनुष्याणा नव, देवानामष्टौ, नारकाणामेक । तथा चतुर्विंशत्युदये एकादश, ते चैकेन्द्रियाणामेव
अन्यत्र चतुर्विंशत्युदयस्यात्तत्त्वात् । पञ्चविंशत्युदये षात्रिंशत्, तत्रैकेन्द्रियाणा सप्त, वैक्रियतिर्यक्पञ्चेन्द्रियाणामष्टौ,
वैक्रियमनुष्याणामष्टौ, देवानामष्टौ, नारकाणामेक । षड्विंशत्युदये षट् शतानि, तत्रैकेन्द्रियाणा त्रयोदश, विकलेन्द्रि-
याणा नव, तिर्यक्पञ्चेन्द्रियाणा षे शते एकोननवत्यधिके, मनुष्याणामपि षे शते एकोननवत्यधिके । सप्तविंशत्युदये एरु-
त्रिंशत्, तत्रैकेन्द्रियाणा षट्, वैक्रियतिर्यक्पञ्चेन्द्रियाणामष्टौ, वैक्रियमनुष्याणामष्टौ, देवानामष्टौ नारकाणामेक । अष्टाविंश-
त्युदये एकादश शतानि नवनवत्यधिकानि ११७७, तत्र विकलेन्द्रियाणा षट्, तिर्यक्पञ्चेन्द्रियाणा पञ्च शतानि षट्सप्तत्यधि-
कानि, वैक्रियतिर्यक्पञ्चेन्द्रियाणा पोरुश, मनुष्याणा पञ्च शतानि षट्सप्तत्यधिकानि, वैक्रियमनुष्याणामष्टौ, देवाना
पोरुश, नारकाणामेक । एकोनत्रिंशत्तुदये सप्तदश शतान्येकाशीत्यधिकानि १७७१ । तत्र विकलेन्द्रियाणा षादश,
तिर्यक्पञ्चेन्द्रियाणामेकादश शतानि द्विपञ्चाशदधिकानि ११५२, वैक्रियतिर्यक्पञ्चेन्द्रियाणा पोरुश, मनुष्याणा पञ्च

शतानि षट्सप्तत्यधिकानि १७६, वैक्रियमनुष्याणामष्टौ, देवानां षोरुश, नारकाणामेकः । त्रिंशद्दुदये एकोनत्रिंशत्तानि
चतुर्दशाधिकानि २१४ । तत्र विकलेन्द्रियाणामष्टादश, तिर्यक्पञ्चेन्द्रियाणां सप्तदश शतान्यष्टाविंशत्यधिकानि १७२७,
वैक्रियतिर्यक्पञ्चेन्द्रियाणामष्टौ, मनुष्याणामेकादश शतानि द्विपञ्चाशदधिकानि ११५२, देवानामष्टौ । एकात्रशद्दुदये
एकादश शतानि चतुःषष्ट्यधिकानि ११६४ । तत्र विकलेन्द्रियाणां द्वादश, तिर्यक्पञ्चेन्द्रियाणामेकादश शतानि द्विप-
ञ्चाशदधिकानि ११५२ । सर्वसंख्यया सप्त सहस्राणि सप्त शतानि त्रिसप्तत्यधिकानि ७७७३ । मिथ्यादृष्टेः षट् सत्तास्था-
नानि, तद्यथा-द्विनवतिः एकोननवतिः अष्टाशीतिः षरुशीतिः अशीतिः अष्टसप्ततिः । तत्र द्विनवतिः चतुर्गतिकाना-
मपि मिथ्यादृष्टीनामवसेया । यदा पुनर्नरके बद्धायुष्को वेदकसम्यग्दृष्टिः सन् तीर्थकरनाम बद्धा परिणामपरावर्तनेन
मिथ्यात्वं गतो नरकेषु च समुत्पद्यमानस्तदा तस्यैकोननवतिरन्तर्मुहूर्तं कालं यावद्ब्रज्यते । उत्पत्तेरूर्ध्वमन्तर्मुहूर्तानन्तरं
तु सोऽपि सम्यक्त्वं प्रतिपद्यते । अष्टाशीतिश्चतुर्गतिकानामपि मिथ्यादृष्टीनां । षरुशीतिरशीतिश्चैकेन्द्रियेषु यथायोगं
देवगतिप्रायोग्ये नरकगतिप्रायोग्ये चोद्बलिते सति लज्यते । एकेन्द्रियज्ञवाद्ब्रुत्य विकलेन्द्रियेषु तिर्यक्पञ्चेन्द्रियेषु मनु-
ष्येषु वा मध्ये समुत्पन्नानां सर्वपर्याप्तिज्ञावाद्ूर्ध्वमप्यन्तर्मुहूर्तं कालं यावद्ब्रज्यते, परतोऽवश्यं वैक्रियशरीरादिबन्धसंज्ञ-
वान्न लज्यते । अष्टसप्ततिस्तेजोवायूनां मनुष्यगतिमनुष्यानुपूर्व्योरुद्बलितयोः प्राप्यते । तेजोवायुज्ञवाद्ब्रुत्य विकलेन्द्रि-
येषु तिर्यक्पञ्चेन्द्रियेषु वा मध्ये समुत्पन्नानामन्तर्मुहूर्तं कालं यावत् परतोऽवश्यं मनुष्यगतिमनुष्यानुपूर्व्योर्बन्धसंज्ञवात् ।
तदेवं सामान्येन मिथ्यादृष्टेर्बन्धोदयसत्तास्थानान्युक्तानि, संप्रति संवेध उच्यते-तत्र मिथ्यादृष्टेस्त्रयोविंशतिं बध्नतः

प्रागुक्तानि नवाप्युदयस्थानानि सप्रज्ञेदानि सज्वन्ति । केवलमेकविंशतिपञ्चविंशतिसप्तविंशत्यष्टाविंशत्येकोनत्रिंशत्रि-
 शद्रूपेषु षड्सुदयस्थानेषु देवनैरयिकानधिकृत्य ये जगा प्राप्यन्ते, ते न सज्वन्ति । त्रयोविंशतिर्हि अपर्याप्तैकेन्द्रिय-
 प्रायोग्या । न च देवा अपर्याप्तैकेन्द्रियप्रायोग्यं वदन्ति, तेषा तत्रोत्पादात्तावात् । नापि नैरयिकास्तेषा सामान्यतोऽप्ये-
 केन्द्रियप्रायोग्यवन्धासज्जवात् । ततोऽत्र देवनैरयिकसत्कोदयस्थानजगा न प्राप्यन्ते । सत्तास्थानानि पञ्च, तद्यथा-दिन-
 वति अष्टाशीति परुशीति अशीति अष्टसप्ततिश्च । तत्रैकविंशतिचतुर्विंशतिपञ्चविंशतिपङ्क्तिशत्युदयेषु पञ्चापि सत्ता-
 स्थानानि । नवर पञ्चविंशत्युदये तेजोवायुकायिकानधिकृत्याष्टसप्तति प्राप्यते, पङ्क्तिशत्युदये तेजोवायुकायिकान् तेजो-
 वायुजगद्गृह्य विकलेन्द्रियतिर्यक्पञ्चेन्द्रियेषु मध्ये समुत्पन्नान्वाऽधिकृत्य प्राप्यते । सप्तविंशत्यष्टाविंशत्येकोनत्रिंशत्रि-
 शदेकत्रिंशद्रूपेषु पञ्चसु अष्टसप्ततिवर्जानि शेषाणि प्रत्येक चत्वारि चत्वारि सत्तास्थानानि । सर्वसख्यया सर्वा-
 ण्युदयस्थानान्यधिकृत्य त्रयोविंशतिवन्धकस्य चत्वारिंशत्सत्तास्थानानि । एव पञ्चविंशतिपङ्क्तिशतिवन्धकानामपि चत्तव्यं ।
 केवलमिह देवोऽप्यात्मीयेषु सर्वेष्वप्युदयस्थानेषु वर्तमान पर्याप्तैकेन्द्रियप्रायोग्या पञ्चविंशति पङ्क्तिशति च वध्नातीत्य-
 वसेय । नवर पञ्चविंशतिवन्धे वादरपर्याप्तप्रत्येकस्थिरास्थिरशुचाशुचदुर्जगानादेययश.कीर्त्ययश कीर्तिपदैरष्टौ जगा
 अवसेया न शेषा, सूक्ष्मसाधारणपर्याप्तकेषु मध्ये देवस्योत्पादात्तावात् । सत्तास्थानजावना पञ्चविंशतिवन्धे पङ्क्तिशति-
 वन्धे च प्रागिज कर्तव्या । सर्वसख्यया चत्वारिंशत् । अष्टाविंशतिवन्धकस्य मिथ्यादृष्टेर्दे उदयस्थाने, तद्यथा-त्रिंशत्
 एकत्रिंशत् । तत्र त्रिंशत्तिर्यक्पञ्चेन्द्रियमनुष्यानधिकृत्य । एकत्रिंशत्तिर्यक्पञ्चेन्द्रियानेव । अष्टाविंशतिवन्धकस्य चत्वारि

सत्तास्थानानि, तद्यथा—द्विनवतिः एकोननवतिः अष्टाशीतिः षडशीतिः । तत्र त्रिंशत्तुदये चत्वार्यपि । तत्राप्येकोननव-
तिर्यो नाम वेदकसम्यग्दृष्टिर्बद्धतीर्थकरनामा परिणामपरावर्तनेन मिथ्यात्वं गतो नारकाग्निमुखो नरकगतिप्रायोग्यामष्टा-
विंशतिं बध्नाति, तमधिकृत्य वेदितव्या । शेषाणि पुनस्त्रीणि सत्तास्थानान्यविशेषेण तिर्यङ्गानुष्याणां । एकत्रिंशत्तुदये
एकोननवतिवर्जानि त्रीणि सत्तास्थानानि । एकोननवतिर्हि तीर्थकरनामसहिता । न च तीर्थकरनाम तिर्यक्षु संज्ञवति ।
सर्वसंख्यया अष्टाविंशतिबन्धे सप्त सत्तास्थानानि । देवगतिप्रायोग्यवर्जां शेषामेकोनत्रिंशतं विकलेन्द्रियतिर्यक्पञ्चेन्द्रि-
यप्रायोग्यां मनुष्यगतिप्रायोग्यां च बध्नतो मिथ्यादृष्टेः सामान्येन नवापि प्राक्तनानि उदयस्थानानि षट् च सत्तास्था-
नानि, तद्यथा—द्विनवतिः एकोननवतिः अष्टाशीतिः षरुशीतिः अशीतिः अष्टसप्ततिः । तत्रैकविंशत्युदये सर्वाण्यपी-
मानि प्राप्यन्ते । तत्राप्येकोननवतिर्बद्धतीर्थकरनामानं मिथ्यात्वं गतं नैरयिकमधिकृत्यावसेया । द्विनवतिरष्टाशीतिश्च
देवनैरयिकमनुजविकलेन्द्रियतिर्यक्पञ्चेन्द्रियैकेन्द्रियानधिकृत्य । षरुशीतिरशीतिश्च विकलेन्द्रियतिर्यक्पञ्चेन्द्रियमनुजैके-
न्द्रियानधिकृत्य वेदितव्या । अष्टसप्ततिरेकेन्द्रियविकलेन्द्रियतिर्यक्पञ्चेन्द्रियानधिकृत्य । चतुर्विंशत्युदये एकोननवति-
वर्जानि शेषाणि पञ्च सत्तास्थानानि, तानि चैकेन्द्रियानेवाधिकृत्य वेदितव्यानि, अन्यत्र चतुर्विंशत्युदयस्याज्ञावात् ।
पञ्चविंशत्युदये षरुपि सत्तास्थानानि, तानि यथैकविंशत्युदये ज्ञावितानि तथैव ज्ञावनीयानि । षड्विंशत्युदये एकोननव-
तिवर्जानि शेषाणि पञ्च सत्तास्थानानि, तानि प्रागिव ज्ञावनीयानि । एकोननवतिस्तु न द्रव्यते, यतो मिथ्यादृष्टेः सत
एकोननवतिर्नैरकेषूत्पद्यमानस्य नैरयिकस्य प्राप्यते, न शेषस्य । न च नैरयिकस्य षड्विंशत्युदयः संज्ञवति । सप्तविंशत्युदये-

ऽष्टसप्ततिवर्जानि शेषाणि पञ्च सत्तास्थानानि । तत्रैकोननवतिः प्रागुक्तस्वरूपं नैरयिकमधिकृत्य । दिनवतिरष्टाशीतिश्च देव-
 नैरयिकमनुजविकलेन्द्रियतिर्यक्पञ्चेन्द्रियैकेन्द्रियानधिकृत्य । परुशीतिरशीतिश्च एकेन्द्रियविकलेन्द्रियतिर्यक्पञ्चेन्द्रियमनु-
 प्यानधिकृत्य । अष्टसप्ततिस्तु न सञ्जवति, यतः सप्तविशत्युदयस्तेजोवायुवर्जानामेकेन्द्रियाणामातपोद्योतान्यतरसहिताना
 ञ्जवति, नारकादीना वा, न च तेषामष्टसप्ततिः, तेषामवश्य मनुष्यविकबन्धसंज्ञवात् । एतान्येन पञ्च सत्तास्थानान्यष्टावि-
 शत्युदयेऽपि, तत्रैकोननवतिर्दिनवतिरष्टाशीतिश्च प्रागिव ज्ञावनीया, षडशीतिरशीतिश्च विकलेन्द्रियतिर्यक्पञ्चेन्द्रियमनुप्या-
 नधिकृत्य वेदितव्या । एवमेकोनत्रिंशदुदयेऽप्येतान्येव पञ्च सत्तास्थानानि ज्ञावनीयानि । त्रिंशदुदये चत्वारि, तद्यथा-दि-
 नवतिः अष्टाशीति परुशीति अशीति । एतानि विकलेन्द्रियतिर्यक्पञ्चेन्द्रियमनुप्यानधिकृत्य वेदितव्यानि । एकोननवतिस्तु
 न प्राप्यते, यतः सा वेदकसम्यग्दृष्टे सतो वज्रतीर्थकरनाम्नो मिथ्यात्व गतस्य नैरयिकस्य प्राप्यते । न च नैरयिकस्य त्रिंशदुदयो-
 ऽस्ति । एकत्रिंशदुदयेऽप्येतान्येव चत्वारि, तानि च विकलेन्द्रियतिर्यक्पञ्चेन्द्रियानधिकृत्य ङ्गृह्यानि । सर्वसख्यया मिथ्यादृ-
 ष्टेरेकोनत्रिंशत् बध्नतः पञ्चचत्वारिंशत्सत्तास्थानानि । या तु देवगतिप्रायोग्या एकोनत्रिंशत् सा मिथ्यादृष्टेर्न बन्धमायाति,
 कारणं प्रागेवोक्तं । मनुष्यगतिदेवगतिप्रायोग्यवर्जा शेषा त्रिंशत् विकलेन्द्रियतिर्यक्पञ्चेन्द्रियप्रायोग्या बध्नतः सामान्येन
 प्रागुक्तानि नवोदयस्थानानि एकोननवतिवर्जानि च पञ्च सत्तास्थानानि । एकोननवतिस्तु न सञ्जवति, एकोननवतिसत्कर्म-
 एस्तिर्यग्गतिप्रायोग्यबन्धारज्ञासञ्जवात् । तानि च पञ्च सत्तास्थानानि एकविंशतिचतुर्विंशतिपञ्चविंशतिषड्विंशत्युदयेषु प्रागिव

ज्ञावनीयानि । सप्तविंशत्यष्टाविंशत्येकोनत्रिंशत्त्रिंशदेकत्रिंशद्रूपेषु च पञ्चसु उदयस्थानेषु अष्टसप्ततिवर्जानि शेषाणि प्रत्येकं चत्वारि चत्वारि ज्ञावनीयानि, अष्टसप्ततिप्रतिषेधे कारणं प्रागुक्तमनुसरणीयं । सर्वसंख्यया मिथ्यादृष्टेस्त्रिंशतं बध्नतश्चत्वारिंशत् सत्तास्थानानि । मनुजगतिदेवगतिप्रायोग्या तु त्रिंशत् मिथ्यादृष्टेर्न बन्धमायाति । मनुजगतिप्रायोग्या हि त्रिंशत्तीर्थकरनामसहिता, देवगतिप्रायोग्या त्वाहारकतीर्थकरनामसहिता, ततः सा कथं मिथ्यादृष्टेर्बन्धमायातीति । तदेवमुक्तो मिथ्यादृष्टेर्बन्धोदयसत्तास्थानसंवेधः, संप्रति सासादनस्य बन्धोदयसत्तास्थानान्युच्यन्ते—‘तिगसत्तद्गुं ति’ त्रीणि बन्धस्थानानि, तद्यथा—अष्टाविंशतिः एकोनत्रिंशत् त्रिंशत् । तत्राष्टाविंशतिर्दिधा देवगतिप्रायोग्या नरकगतिप्रायोग्या च । तत्र नरकगतिप्रायोग्या सासादनस्य न बन्धमायाति, देवगतिप्रायोग्यायाश्च बन्धकास्तिर्यक्पञ्चेन्द्रिया मनुष्याश्च । तस्यां चाष्टाविंशतौ बध्यमानायामष्टौ जंगः । तथा सासादना एकेन्द्रिया विकलेन्द्रियास्तिर्यक्पञ्चेन्द्रिया मनुष्या देवा नैरयिकाश्च तिर्यक्पञ्चेन्द्रियप्रायोग्यां मनुष्यगतिप्रायोग्यां वा एकोनत्रिंशतं बध्नन्ति, न शेषां । अत्र च जंगश्चतुःषष्टिशतानि, तथा हि—सासादना यदि तिर्यक्पञ्चेन्द्रियप्रायोग्यां अथवा मनुष्यगतिप्रायोग्यां एकोनत्रिंशतं बध्नन्ति तथापि न ते हुंडसंस्थानं सेवार्तं च संहननं बध्नन्ति, तथास्वाज्ञाव्यात् । ततश्च तिर्यक्पञ्चेन्द्रियप्रायोग्यामेकोनत्रिंशतं बध्नतः पञ्चजिः संस्थानैः पञ्चजिः संहननैः प्रशस्ताप्रशस्तविहायोगतिच्यां स्थिरास्थिराच्यां शुजाशुजाच्यां सुजगदुर्जेगाच्यां सुस्वरदुःस्वराच्यां आदेयानादेयाच्यां यशःकीर्त्यशःकीर्तिभ्यां च जंगः द्वात्रिंशत्तानि । एवं मनुष्यगतिप्रायोग्यामपि बध्नतो द्वात्रिंशत्तानि । ततः सर्वसंख्यया चतुःषष्टिशतानि जवन्ति । तथा सासादना एकेन्द्रिया विकलेन्द्रियास्तिर्यक्पञ्चेन्द्रिया मनुष्या देवा नैरयिका

वा यदि त्रिशत वध्नन्ति तर्हि तिर्यक्पञ्चेन्द्रियप्रायोग्यामेवोद्योतसहिता, न शेषा । ता च वध्नता प्रागिव जगाना घात्रि-
 शतानि । सर्वबन्धस्थानजगसंख्या अष्टाधिकानि पञ्चवतिशतानि । उक्तरूपजगसंख्यानिरूपणार्थमियमन्तर्जाप्यगाथा-
 अक्षसया चोसधि वत्तीससया य सासणे ज्ञाणिया । अघावीसाईसुं सबाणफहिय षण्णई ॥ १ ॥ ” सुगमा । सासादन-
 स्योदयस्थानानि सप्त, तद्यथा-एकविशति चतुर्विंशति पञ्चविशति पड्विंशति एकोनत्रिशत् त्रिशत् एकत्रिशत् ।
 तत्रैकविशत्युदये एकेन्द्रियविकलेन्द्रियतिर्यक्पञ्चेन्द्रियमनुष्यदेवानधिकृत्य वेदितव्या । नरकेषु सासादनो नोत्पद्यते
 इति कृत्वा तद्विषय एकविशत्युदयो न गृह्यते । तत्रैकेन्द्रियाणामेकविशत्युदये वादरपर्याप्तकेन सह यश कीर्त्ययश की-
 र्तिन्या यौ धौ जगौ तावेव सञ्जवत, न शेषा, सूक्ष्मेषु अपर्याप्तकेषु च मध्ये सासादनस्योत्पादाज्ञावात् । अत एव
 विकलेन्द्रियाणा तिर्यक्पञ्चेन्द्रियाणा मनुष्याणा च प्रत्येकमपर्याप्तकेन सह एकैको जगः स इह न सञ्जवति, किं तु शेषा
 एव । ते च विकलेन्द्रियाणा धौ धौ इति पट् । तिर्यक्पञ्चेन्द्रियाणामष्टौ । मनुष्याणामप्यष्टौ । देवानामप्यष्टौ । सर्व-
 संख्यया एकविशत्युदये घात्रिशत् । चतुर्विंशत्युदय एकेन्द्रियेषु मध्ये उत्पन्नमात्रस्य । अत्रापि वादरपर्याप्तकेन सह
 यश कीर्त्ययश कीर्तिन्या यौ धौ जगौ तावेव संजवत, न शेषा, सूक्ष्मेषु साधारणेषु तेजोवायुषु च मध्ये सासादनस्यो-
 त्पादासंज्ञवात् । पञ्चविशत्युदयो देवेषु मध्ये उत्पन्नमात्रस्य प्राप्यते न शेषस्य, तत्र चाष्टौ जंगा । ते च स्थिरास्थि-
 रशुजाशुजयश कीर्त्ययश कीर्तिपदैरवसेया । पड्विंशत्युदयो विकलेन्द्रियतिर्यक्पञ्चेन्द्रियमनुष्येषु मध्ये उत्पन्नमात्रस्याव-
 सेय., अत्राप्यपर्याप्तकेन सह य एकैको जगः स न सञ्जवति, अपर्याप्तकमध्ये सासादनस्योत्पादाज्ञावात्, शेषास्तु

संज्ञवन्ति, ते च विकलेन्द्रियाणां प्रत्येकं द्वौ घाविति षट् । तिर्यक्पञ्चेन्द्रियाणां द्वे शते अष्टाशीत्यधिके । मनुष्याणा-
मपि द्वे शते अष्टाशीत्यधिके । सर्वसंख्यया पङ्क्तिंशत्युदये पञ्च शतानि प्ल्यशीत्यधिकानि । सप्तविंशत्यष्टाविंशत्युदयौ न
संज्ञवतः, तौ हि उत्पत्त्यनन्तरमन्तर्मुहूर्ते गते सति जवतः । सासादनजावश्चोत्पत्त्यनन्तरमुत्कर्षतः किञ्चिद्नषणावलि-
कामात्रं जवति, तत एतौ सासादनस्य न संज्ञवतः । एकोनत्रिंशदुदयो देवनैरयिकाणां स्वस्थानगतानां पर्याप्तानां प्रथ-
मसम्यक्त्वात्प्रच्यवमानानां प्राप्यते । तत्र देवस्यैकोनत्रिंशदुदये जंगा अष्टौ, नैरयिकस्यैक इति । सर्वसंख्यया नव ।
त्रिंशदुदयस्तिर्यङ्गनुष्याणां पर्याप्तानां प्रथमसम्यक्त्वात्प्रच्यवमानानां देवानां वा उत्तरवैक्रिये वर्तमानानां सासादनानां ।
तत्र तिरश्चां मनुष्याणां च त्रिंशदुदये प्रत्येकं द्विपञ्चाशदधिकान्येकादश शतानि । देवस्याष्टौ । सर्वसंख्यया त्रयोविंश-
तिशतानि द्वादशाधिकानि । एकत्रिंशदुदयस्तिर्यक्पञ्चेन्द्रियाणां पर्याप्तानां प्रथमसम्यक्त्वात्प्रच्यवमानानां । अत्र जंगा
एकादशशतानि द्विपञ्चाशदधिकानि । उक्तरूपाया एव जंगसंख्याया निरूपणार्थमियमन्तर्जाष्यगाथा—“वत्तीस दोन्नि
अठ्ठय वासीयसया य पञ्च नव उदया । वारहिगा तेवीसा वावन्नेक्कारससया य ॥ १ ॥ ” सुगमा । सर्वजंगसंख्या सप्त-
नवत्यधिकानि चत्वारिंशत्तानि ४०९७ । सासादनस्य द्वे सत्तास्थाने, तद्यथा—द्विनवतिरष्टाशीतिश्च । तत्र द्विनवतिर्य
आहारकचतुष्टयं बद्ध्वा उपशमश्रेणीतः प्रतिपतन् सासादनस्य जावमुपगच्छति तस्य लक्ष्यते, न शेषस्य । अष्टाशीतिश्च-
तुर्गतिकानामपि सासादनानां । संप्रति संवेध उच्यते—तत्राष्टाविंशतिं बध्नतः सासादनस्य द्वे उदयस्थाने, तद्यथा—त्रिंश-
देकत्रिंशत् । अष्टाविंशतिर्हि सासादनस्य बन्धयोग्या जवति देवगतिविषया । न च करणापर्याप्तः सासादनो देवगति-

प्रायोग्य वध्नाति, ततः शेषा उदया न संजवन्ति । अत्र मनुष्यान्धिकृत्य त्रिंशद्दुदये द्वे अपि सत्तास्थाने । तिर्यक्पञ्चे-
 न्द्रियसासादनानधिकृत्याष्टाशीतिरेव । यतो दिनवतिरुपशमश्रेणीतः प्रतिपततो वन्यते । न च तिरश्चासुपशमश्रेणी-
 सजव । एकत्रिंशद्दुदयेऽप्यष्टाशीतिरेव । यत एकत्रिंशद्दुदयस्तिर्यक्पञ्चेन्द्रियाणा । न च तिरश्चा दिनवति. सजवति,
 प्रागुक्तयुक्ते. । एकोनत्रिंशत् तिर्यक्पञ्चेन्द्रियमनुष्यप्रायोग्या वध्नत सासादनस्य सप्ताप्युदयस्थानानि । तत्र एकेन्द्रिय-
 विकलेन्द्रियतिर्यक्पञ्चेन्द्रियमनुष्यदेवनैरयिकाणा सासादनाना स्वीयस्वीयोदयस्थानेषु वर्तमानानामेकमेव सत्तास्थानं-
 अष्टाशीति । नवर मनुष्यस्य त्रिंशद्दुदये वर्तमानस्योपशमश्रेणीतः प्रतिपतत सासादनस्य दिनवति । एव त्रिंशद्बन्ध-
 कस्यापि वक्तव्य । सर्वाण्यप्युदयस्थानान्यधिकृत्य सामान्येन सर्वसख्यया सासादनस्याष्टौ सत्तास्थानानि । सप्रति सम्य-
 ग्मिथ्यादृष्टेर्वधोदयसत्तास्थानान्यभिधीयन्ते-‘दुगतिगद्गुं ति’ द्वे बन्धस्थाने, तद्यथा-अष्टाविंशति. एकोनत्रिंशत् । तत्र
 तिर्यङ्मानुष्याणा सम्यग्मिथ्यादृष्टीना देवगतिप्रायोग्यमेव बन्धमायाति, ततस्तेषामष्टाविंशति, तत्र जगा अष्टौ । एको-
 नत्रिंशत् मनुष्यगतिप्रायोग्य वध्नता देवनैरयिकाणा, अत्राप्यष्टौ जगा. । ते चोत्तयत्रापि स्थिरास्थिरशुजाशुजयश.की-
 र्त्ययश कीर्तिपदैरवसेया. । शेषास्तु परावर्तमानप्रकृतय शुजा एव सम्यग्मिथ्यादृष्टीना बन्धमायान्ति, तत शेषजंगा न
 प्राप्यन्ते । त्रीण्युदयस्थानानि, तद्यथा-एकोनत्रिंशत् त्रिंशत् एकत्रिंशत् । तत्रैकोनत्रिंशति देवानधिकृत्याष्टौ जगा, नैरयिका-
 नधिकृत्यैक । सर्वसख्यया नत्र । त्रिंशति तिर्यक्पञ्चेन्द्रियानधिकृत्याष्टाविंशत्यधिकानि सप्तदश शतानि, मनुष्यान्धि-
 कृत्य एकादश शतानि द्विपञ्चाशदधिकानि । सर्वसख्ययाऽष्टाविंशतिशतान्यशीत्यधिकानि । एकत्रिंशद्दुदयस्तिर्यक्पञ्चे-

न्द्रियानधिकृत्य । तत्र जंगा द्विपञ्चाशदधिकान्येकादश शतानि । सर्वोदयस्थानजंगसंख्या चत्वारिंशत्तान्येकचत्वारिं-
 शदधिकानि । द्वे सत्तास्थाने, तद्यथा—द्विनवतिः अष्टाशीतिश्च । संप्रति संवेध उच्यते—सम्यग्मिथ्यादृष्टेरष्टाविंशतिबन्ध-
 कस्य द्वे उदयस्थाने, तद्यथा—त्रिंशदेकत्रिंशत् । एकैकस्मिन्नुदयस्थाने द्वे द्वे सत्तास्थाने, तद्यथा—द्विनवतिरष्टाशीतिश्च ।
 एकोनत्रिंशद्बन्धकस्य एकमुदयस्थानं एकोनत्रिंशत् । अत्रापि ते एव द्वे सत्तास्थाने । तदेवमेकैकस्मिन्नुदयस्थाने द्वे द्वे
 सत्तास्थाने इति सर्वसंख्यया पट् । संप्रत्यविरतसम्यग्दृष्टेर्वन्धोदयसत्तास्थानान्यन्निधीयन्ते—‘तिगच्छत्ति’ त्रीणि
 बन्धस्थानानि, तद्यथा—अष्टाविंशतिः एकोनत्रिंशत् त्रिंशत् । तत्र तिर्यङ्मनुष्याणामविरतसम्यग्दृष्टीनां देवगतिप्रायोग्यं
 बध्नतामष्टाविंशतिः, अत्राष्टौ जंगाः । अविरतसम्यग्दृष्टयो हि तिर्यङ्मनुष्याः न शेषगतिप्रायोग्यं बध्नन्ति, तेन नरकगति
 प्रायोग्या अष्टाविंशतिर्न लभ्यते । मनुष्याणां देवगतिप्रायोग्यं तीर्थकरसहितं बध्नतामेकोनत्रिंशत् । अत्राप्यष्टौ जंगाः । देव-
 नैरयिकाणां मनुष्यगतिप्रायोग्यं बध्नतामेकोनत्रिंशत् । अत्रापि त एवाष्टौ जंगाः । तेषामेव मनुष्यगतिप्रायोग्यं तीर्थकरसहितं
 बध्नतां त्रिंशत् । अत्रापि त एवाष्टौ जङ्गाः । अष्टाबुदयस्थानानि, तद्यथा—एकविंशतिः पञ्चविंशतिः षड्विंशतिः सप्तविंशति
 अष्टाविंशतिः एकोन त्रिंशत् त्रिंशत् एकत्रिंशत् । तत्रैकविंशत्युदयो नैरयिकतिर्यक्पञ्चेन्द्रियमनुष्यदेवानधिकृत्य वेदितव्यः ।
 हायिकसम्यग्दृष्टेः पूर्वब्रह्मायुष्कस्य, एतेषु सर्वेष्वपि तस्य संज्ञवात् । अविरतसम्यग्दृष्टिश्चापर्याप्तकेषु मध्ये नोत्पद्यते । ततो-
 ऽपर्याप्तकोदयवर्जाः शेषा जंगाः सर्वेऽपि वेदितव्याः, ते च पञ्चविंशतिः । तत्र तिर्यक्पञ्चेन्द्रियानधिकृत्याष्टौ, मनुष्यानधिकृ-

त्याष्टौ, देवानप्यधिकृत्याष्टौ, नैरयिकानधिकृत्यैक । पञ्चविशतिसप्तविंशत्युदयौ देवनैरयिकान् वैक्रियतिर्यङ्मनुष्याश्चाधि-
 कृत्याप्रसेयौ । तत्र नैरयिक ऋषिकसम्यग्दृष्टिवेदकसम्यग्दृष्टिर्वा देवस्त्रिविधसम्यग्दृष्टिरपि । उक्तं च चूणौ—“पण-
 वीस सत्तरीसोदया देवनेरऽप्ये विष्विय तिरियमणुए य पडुच्च, नेरऽगो खऽगवेयगसम्महिष्ठी, देवो तिविहसम्महिष्ठी वि-
 त्ति” । जगा अत्र सर्वेऽप्यात्मीयात्मीया ऋष्टव्या । पड्विंशत्युदय तिर्यङ्मनुष्याणा ऋषिकवेदकसम्यग्दृष्टीना । औप-
 शमिकसम्यग्दृष्टिश्च तिर्यङ्मनुष्येषु मध्ये नोत्पद्यते इति त्रिविधसम्यग्दृष्टीनामिति नोक्त । वेदकसम्यग्दृष्टिता च तिरश्चो-
 षाविशतिसत्कर्मणो वेदितव्या । अष्टाविशत्येकोनत्रिंशद्दुदयौ नैरयिकतिर्यङ्मनुष्यदेवाना । त्रिंशद्दुदयस्तिर्यक्पञ्चेन्द्रिय-
 मनुष्यदेवाना । एकत्रिंशद्दुदयस्तिर्यक्पञ्चेन्द्रियाणा । जगा. आत्मीया आत्मीया सर्वेऽपि ऋष्टव्या । चत्वारि सत्ता-
 स्थानानि, तद्यथा—त्रिनवति द्विनवति एकोननवति अष्टाशीतिश्च । तत्र योऽप्रमत्तसयतोऽपूर्वकरणो वा तीर्थकराहारकस-
 हितामेकत्रिंशत वङ्गा यश्चाद्देवोऽविरतसम्यग्दृष्टिर्जातस्तमधिकृत्य त्रिनवति. । यस्त्वाहारक वङ्गा परिणामपरावर्तनेन मि-
 थ्यात्वमनुगम्य चतसृणा गतीनामन्यतमस्या गत्यामुत्पन्नस्तस्य तत्र तत्र गतौ ज्ञयोऽपि सम्यक्त्व प्रतिपन्नस्य द्विनवति. ।
 देवमनुष्येषु मध्ये मिथ्यात्वमप्रतिपन्नस्यापि द्विनवतिः प्राप्यते । एकोननवतिर्देवनैरयिकमनुष्याणामविरतसम्यग्दृष्टीना ।
 ते हि त्रयोऽपि तीर्थकरनाम समर्जयन्ति, तिर्यक्षु तीर्थकरनामसत्कर्मा नोत्पद्यते इति तिर्यङ् न गृहीतः । अष्टाशीति-
 श्चतुर्गतिकानामविरतसम्यग्दृष्टीना । सप्रति सवेध उच्यते—तत्राविरतसम्यग्दृष्टेरष्टाविशतिवन्धकस्य अष्टावप्युदयस्था-
 नानि, तानि तिर्यङ्मनुष्यानाधिकृत्य । तत्रापि पञ्चविशतिसप्तविंशत्युदयौ वैक्रियतिर्यङ्मनुष्यानाधिकृत्य । एकैकस्मिन्नुद-

यस्थाने द्वे द्वे सत्तास्थाने, तद्यथा-त्रिनवतिरष्टाशीतिश्च । एकोनत्रिंशद्विधा-देवगतिप्रायोग्या मनुष्यगतिप्रायोग्या च । तत्र देवगतिप्रायोग्या तीर्थकरनामसहिता, तां च मनुष्या एव वध्नन्ति । तेषां चोदयस्थानानि सप्त, तद्यथा-एकविंशतिः पञ्चविंशतिः षड्विंशतिः सप्तविंशतिः अष्टाविंशतिः एकोनत्रिंशत् त्रिंशत् । मनुष्याणामेकत्रिंशन्न सञ्जवति । एकैकस्मिन्नुदयस्थाने द्वे द्वे सत्तास्थाने, त्रिनवतिः एकोननवतिश्च । मनुष्यगतिप्रायोग्यां चैकोनत्रिंशतं वध्नन्ति देवनैरयिकाः । तत्र नैरयिकाणामुदयस्थानानि पञ्च, तद्यथा-एकविंशतिः पञ्चविंशतिः सप्तविंशतिः अष्टाविंशतिः एकोनत्रिंशत् । देवानां पञ्च तावदेतान्येव, षष्ठं तु त्रिंशत् । सा चोद्योतवेदकानां देवानामवगन्तव्या । एकैकस्मिन्नुदयस्थाने द्वे द्वे सत्तास्थाने, तद्यथा-त्रिनवतिरष्टाशीतिश्च । मनुष्यगतिप्रायोग्यां त्रिंशतमविरतसम्यग्दृष्टयो देवा नैरयिकाश्च वध्नन्ति । तत्र देवानामुदयस्थानानि षट् तान्येव । तेषु उदयस्थानेषु प्रत्येकं द्वे द्वे सत्तास्थाने-त्रिनवतिरेकोननवतिश्च । नैरयिकाणामुदयस्थानानि पञ्च, तेषु प्रत्येकं सत्तास्थानमेकोननवतिरेव, तीर्थकराहारकसत्कर्मणो नरकेपूत्पादाज्ञावात् । तदेवं सामान्येनैकविंशत्यादिषु त्रिंशत्पर्यन्तेषूदयस्थानेषु सत्तास्थानानि प्रत्येकं चत्वारि चत्वारि, तद्यथा-त्रिनवतिर्द्विनवतिरेकोननवतिरष्टाशीतिश्च । एकत्रिंशदुदये द्विनवतिरष्टाशीतिश्च । सर्वसंख्यया त्रिंशत् । संप्रति देशविरतस्य बन्धादिस्थानान्युच्यन्ते-‘दुग्ढकचञ्जं ति’ देशविरतस्य द्वे बन्धस्थाने, तद्यथा-अष्टाविंशतिरेकोनत्रिंशत् । तत्राष्टाविंशतिर्मनुष्यस्य तिर्यक्पञ्चेन्द्रियस्य वा देशविरतस्य देवगतिप्रायोग्या तत्राष्टौ जंगाः । सैव तीर्थकरसहिता एकोनत्रिंशत्, सा च मनुष्यस्यैव । तिरश्च-

स्तीर्थकरसत्कर्मबन्धात् । अत्राप्यष्टौ जगाः । पञ्च उदयस्थानानि, तद्यथा-पञ्चविंशति सप्तविंशति अष्टाविंशति
 एकोनत्रिंशत् त्रिंशत् एकत्रिंशत् । तत्राद्यानि चत्वारि वैक्रियतिर्यङ्मनुष्याणां । अत्र मनुष्याणामेकैक एव जंग,
 तिरश्चा चाद्ययोरेकैकोऽन्तिमयोस्तु द्वौ द्वौ, सर्वपदानां प्रशस्तत्वात् । त्रिंशत् स्वभावस्थानामपि तिर्यङ्मनुष्याणां,
 अत्र जगानां चतुश्चत्वारिंशत् शत । तच्च पङ्क्तिः सस्थानैः पङ्क्तिः सहनैः सुस्वरद्वयस्वरान्या प्रशस्ताप्रशस्तविहायोगतिन्या
 च जायते । दुर्जगानादेयायशःकीर्तानामुदयो गुणप्रत्ययादेव न ज्वतीति तदाश्रिता विकल्पा न प्राप्यन्ते ।
 वैक्रियतिरश्चा एको जगः एकत्रिंशत्, तिरश्चा अत्रापि त एव जंगा । चत्वारि सत्तास्थानानि, तद्यथा-त्रिनवतिः द्विन
 वतिः एकोननवति अष्टाशीतिश्च । तत्र योऽप्रमत्तोऽपूर्वकरणो वा तीर्थकराहारक वद्धा परिणामहासेन देशविरतो
 जात तस्य त्रिनवति । शेषाणां जावनाऽविरतसम्यग्दृष्टेरिव कर्तव्या । संप्रति सवेध उच्यते-तत्र मनुष्यस्य देशविर-
 तस्याष्टाविंशतिपन्धकस्य पञ्च उदयस्थानानि, तद्यथा-पञ्चविंशति सप्तविंशति अष्टाविंशति एकोनत्रिंशत् त्रिंशत् ।
 एतेषु च प्रत्येक द्वे द्वे सत्तास्थाने, तद्यथा-द्विनवतिरष्टाशीतिश्च । एव तिरश्चोऽपि । नवरं तस्यैकत्रिंशद्द्वयोऽपि वक्तव्यं ।
 तत्रापि चैते एत द्वे सत्तास्थाने । एकोनत्रिंशद्बन्धो मनुष्यस्यैव देशविरतस्य, तस्योदयस्थानान्यनन्तरोक्तान्येव पञ्च, तेषु
 प्रत्येकं द्वे द्वे सत्तास्थाने, तद्यथा-त्रिनवतिरेकोननवतिश्च । तदेवं देशविरतस्य पञ्चविंशत्यादिषु त्रिंशत्पर्यन्तेषु चत्वारि

१ सत्कर्म च बन्धश्च सत्कर्मबन्धौ, तीर्थकरस्य सत्कर्मबन्धौ तीर्थकरसत्कर्मबन्धौ, तयोरभावस्तीर्थकरसत्कर्मबन्धाभावस्तस्मात् ।

२ न केवलं वैक्रियतिर्यङ्मनुष्याणां, स्वभावस्थानामपीत्यपिशब्दार्थः ॥

चत्वारि सत्तास्थानानि । एकत्रिंशद्दुदये द्वे सत्तास्थाने । सर्वसंख्यया द्वाविंशतिः । संप्रति प्रमत्तसंयतस्य बन्धादिस्थानान्युच्यन्ते—‘दुग पण चउ त्ति,’ प्रमत्तसंयतस्य द्वे बन्धस्थाने, तद्यथा—अष्टाविंशतिरेकोनत्रिंशत् । एते च देशविरतस्येव ज्ञावनीये । पञ्चोदयस्थानानि, तद्यथा—पञ्चविंशतिः सप्तविंशतिः अष्टाविंशतिः एकोनत्रिंशत् त्रिंशत् । एतानि सर्वाण्यप्याहारकसंयतस्य वैक्रियसंयतस्य वा वेदितव्यानि । त्रिंशत् स्वज्ञावस्थसंयतस्यापि । तत्र वैक्रियसंयतानामाहारकसंयतानां च पृथक् पञ्चविंशतिसप्तविंशत्युदययोः प्रत्येकमेकैको जंगः, अष्टाविंशतावेकोनत्रिंशति च द्वौ द्वौ, त्रिंशति चैकः । सर्वसंख्यया चतुर्दश । त्रिंशद्दुदयः स्वज्ञावस्थस्यापि प्राप्यते । तत्र चतुश्चत्वारिंशं शतं जंगानां, तच्च देशविरतस्येव ज्ञावनीयं । सर्वसंख्ययाऽष्टपञ्चाशदधिकं शतं । चत्वारि सत्तास्थानानि, तद्यथा—त्रिनवतिः द्विनवतिः एकोननवतिः अष्टाशीतिश्च । संप्रति संवेध उच्यते—अष्टाविंशतिबन्धकस्य पञ्चस्वप्युदयस्थानेषु प्रत्येकं द्वे द्वे सत्तास्थाने, तद्यथा—द्विनवतिरष्टाशीतिश्च । तत्राहारकसंयतस्य द्विनवतिरेव । आहारकसत्कर्मा ह्याहारकशरीरमुत्पादयति ततस्तस्य द्विनवतिरेव । वैक्रियसंयतस्य पुनर्द्वे अपि । तीर्थकरनामसत्कर्मा चाष्टाविंशतिं न बध्नातीति त्रिनवतिर्न प्राप्यते । एकोनत्रिंशद्बन्धकस्य पञ्चस्वप्युदयस्थानेषु प्रत्येकं द्वे द्वे सत्तास्थाने, तद्यथा—त्रिनवतिरेकोननवतिश्च । तत्राहारकसंयतस्य त्रिनवतिरेव । तस्यैकोनत्रिंशद्बन्धकस्य नियमतस्तीर्थकराहारकसज्ञावात् । वैक्रियसंयतस्य पुनर्द्वे अपि । तदेवं प्रमत्तसंयतस्य सर्वेष्वप्युदयस्थानेषु प्रत्येकं चत्वारि चत्वारि सत्तास्थानानि प्राप्यन्ते इति । सर्वसंख्यया विंशतिः । इदानीमप्रमत्तसंयतस्य बन्धादीन्युच्यन्ते—‘चउ दुग चउ त्ति,’ अप्रमत्तसंयतस्य चत्वारि बन्धस्थानानि, तद्यथा—अष्टाविंशतिः

एकोनत्रिंशत् त्रिंशत् एकत्रिंशत् । तत्राद्ये द्वे प्रमत्तसयतस्येव जायनीये । सैवाष्टाविंशतिराहारकविकसहिता त्रिंशत् ।
 आहारकविकतीर्थकरसहिता त्वेकत्रिंशत् । एतेषु चतुर्ष्वपि बन्धस्थानेषु जग एकैक एव वेदितव्य । अस्थिराशुजायश-
 कीर्तीनामप्रमत्तसयते बन्धाज्ञावात् । द्वे उदयस्थाने, तद्यथा—एकोनत्रिंशत् त्रिंशत् । तत्रैकोनत्रिंशत् यो नाम पूर्व प्रम-
 त्तसयतः सन् आहारक वैक्रिय वा निर्वर्त्य पश्चादप्रमत्तज्ञाव गच्छति, तस्य प्राप्यते, अत्र द्वौ जगौ, एको वैक्रियस्य अपर
 आहारकस्य । एष त्रिंशद्दुदयेऽपि द्वौ जगौ । स्वज्ञावस्थस्याप्यप्रमत्तसयतस्य त्रिंशद्दुदयो जवति, तत्र जगाश्चत्वारिंश
 शत । सर्वसख्ययाऽष्टचत्वारिंश शत । सत्तास्थानानि चत्वारि, तद्यथा—त्रिनवति द्विनवति एकोननवति अष्टाशी-
 तिश्च । सप्रति सवेध उच्यते—अष्टाविंशतिबन्धकस्य द्वयोरप्युदयस्थानयोरेकैक सत्कर्म (सत्तास्थानं) अष्टाशीति ।
 एकोनत्रिंशद्बन्धकस्यापि द्वयोरप्युदयस्थानयोरेकैक सत्तास्थान एकोननवति । त्रिंशद्बन्धकस्यापि द्वयोरप्युदयस्थानयो-
 रेकैक सत्तास्थान द्विनवति । एकत्रिंशद्बन्धकस्यापि द्वयोरप्युदयस्थानयोरेकैक सत्तास्थान त्रिनवति । यस्य हि तीर्थ
 करमाहारक वा सत्, स नियमात्तद्ब्रूयाति, तेनैकैकस्मिन् बन्धे एकैकमेव सत्तास्थान । सर्वसख्ययाऽष्टौ । सप्रत्यपूर्व-
 करणस्य बन्धादीन्युच्यन्ते—‘पण्णगे चत्ति,’ अपूर्वकरणस्य पञ्च बन्धस्थानानि, तद्यथा—अष्टाविंशति एकोनत्रिंशत्
 त्रिंशत् एकत्रिंशत् एका च । तत्राद्यानि चत्वारि अप्रमत्तसयतस्येव ऽष्टव्यानि । एका तु यश कीर्ति, सा च देवगति-
 प्रायोग्यबन्धव्यवहृदे सति वेदितव्या । एकमुदयस्थान त्रिंशत्, अत्र वज्रर्पजनाराचसंहननपट्टसस्थानसुस्वरदु स्वरप्रश-
 स्ताप्रशस्तप्रिहायोगतिजिर्जगाश्चतुर्विंशति । अन्ये त्वाचार्या ब्रुवते—आद्यसहननत्रयान्यतमसहननयुक्ता अप्युपशमश्रेणी

प्रतिपद्यन्ते । तन्मतेन जंगा द्विसप्ततिः । एवमनिवृत्तिवादरसूक्ष्मसंपरायोपशान्तमोहेष्वपि द्रष्टव्यं । चत्वारि सत्तास्थानानि, तद्यथा-त्रिनवतिः दिनवतिः एकोननवतिः अष्टाशीतिश्च । संप्रति संवेध उच्यते-अष्टाविंशत्येकोनत्रिंशत्रिंशदेकत्रिंशद्वन्धकानां त्रिंशद्दुदये सत्तास्थानानि यथाक्रममष्टाशीतिरेकोननवतिर्दिनवतिस्त्रिनवतिः । एकविधबन्धकस्य त्रिंशद्दुदये चत्वार्यपि सत्तास्थानानि, कथमिति चेदुच्यते-इहाष्टाविंशत्येकोनत्रिंशत्रिंशदेकत्रिंशद्वन्धकाः प्रत्येकं देवगतिप्रायोग्यबन्धव्यवहृदे सत्येकविधबन्धका ज्वन्ति । अष्टाविंशत्यादिवन्धकानां च यथाक्रममष्टाशीत्यादीनि सत्तास्थानानि । तत एकविधबन्धे चत्वार्यपि प्राप्यन्ते । संप्रत्यनिवृत्तिवादरस्य बन्धादिस्थानान्युच्यन्ते-‘एगेगमठ त्ति’ अनिवृत्तिवादारस्यैकं बन्धस्थानं-यशःकीर्तिः । एकमुदयस्थानं-त्रिंशत् । अष्टौ सत्तास्थानानि, तद्यथा-त्रिनवतिः दिनवतिः एकोननवतिः अष्टाशीतिः अशीतिः एकोनाशीतिः षट्सप्ततिः पञ्चसप्ततिश्च । तत्राद्यानि चत्वार्युपशमश्रेण्यां रूपकश्रेण्यां वा यावन्नामत्रयोदशकं न ह्यीयते । त्रयोदशसु च नामसु यथाक्रमं त्रिनवत्यादेः ह्यीणेषूपरितनानि चत्वारि सत्तास्थानानि ज्वन्ति । बन्धोदयस्थानच्चेदाज्ञावादत्र संवेधो न संजवतीति नाजिधीयते । सूक्ष्मसंपरायस्य बन्धादीन्युच्यन्ते-‘एगेगमठ त्ति’ सूक्ष्मसंपरायस्यैकं बन्धस्थानं-यशःकीर्तिः । एकमुदयस्थानं-त्रिंशत् । अष्टौ सत्तास्थानानि, तानि चानिवृत्तिवादारस्येव वेदितव्यानि । तत्राद्यानि चत्वार्युपशमश्रेण्यामेव, उपरितनानि तु रूपकश्रेण्यामेव । ‘उजमत्थकेवद्विजिणाणं’ इत्यादि, उजमत्थजिना उपशान्तमोहाः ह्यीणमोहाश्च, केवद्विजिनाः सयोगिकेवद्विनोऽयोगिकेवद्विनश्च, तेषां यथाक्रममु-

दयसत्तास्थानानि । 'एक चक्र' इत्यादीनि, तत्रोपशान्तमोहस्यैकमुदयस्थान-त्रिशत् । चत्वारि सत्तास्थानानि तद्यथा-त्रि-
 नवति द्विनवति एकोननवति अष्टाशीतिश्च । हीणकपायस्यैकमुदयस्थान-त्रिशत् । अत्र जगाश्चतुर्विंशतिरेव, वज्र-
 र्पजनाराचसंहननयुक्तस्यैव रूपकश्रेण्यारजसजवात् । तत्रापि तीर्थकरसत्कर्मण हीणमोहस्य सर्वसस्थानादि प्रशस्तमित्येक
 एव जग । चत्वारि सत्तास्थानानि, तद्यथा-अशीति एकोनाशीति पट्सप्तति पञ्चसप्ततिश्च । एकोनाशीतिपञ्चसप्तती
 अतीर्थकरसत्कर्मणो वेदितव्ये, अशीतिपट्सप्तती तु तीर्थकरसत्कर्मण । सयोगिकेवलिनोऽष्टावुदयस्थानानि, तद्यथा-वि-
 शति एकविंशति पट्टिंशति सप्तविंशति अष्टाविंशति एकोनत्रिशत् त्रिशत् एकत्रिशत् । एतानि सामान्यतो
 नाम्न उदयस्थानचिन्ताया सप्रपञ्च विवृतानीति न जूयो विव्रियन्ते । चत्वारि सत्तास्थानानि, तद्यथा-अशीतिः एकोना-
 शीति पट्सप्तति पञ्चसप्तति । सप्रति सवेध उच्यते-स च जीवस्थानेषु पर्याप्तसङ्घिद्वारे यथा कृतस्तथाऽत्रापि जावयि-
 तव्य । अयोगिकेवलिनो द्वे उदयस्थाने, तद्यथा-नवाष्टौ च । तत्राष्टोदयोऽतीर्थकरायोगिकेवलिन, नवोदयस्तीर्थकरा-
 योगिकेवलिन । पट्सत्तास्थानानि, तद्यथा-अशीति एकोनाशीति पट्सप्तति पञ्चसप्तति नत्र अष्टौ च । तत्राष्टोदये
 त्रीणि सत्तास्थानानि तद्यथा-एकोनाशीति पञ्चसप्तति अष्टौ च । तत्राद्ये द्वे यावत् द्विचरमसमयस्तावत् प्राप्यते ।
 चरमसमयेऽष्टौ । नवोदये त्रीणि सत्तास्थानानि, तद्यथा-अशीति पट्सप्तति नव च । तत्राद्ये द्वे यावद्विचरमसमय,
 चरमसमये नव ॥ ५२ ॥

तदेवं गुणस्थानकेषु बन्धोदयसत्तास्थानान्युक्तानि, साप्रतं गत्यादिषु मार्गणास्थानेषु तानि विचिन्तयिषुः प्रथमतो गतिषु तावच्चिन्तयन्नाह-

दो षड् चउक्कं पण नव एक्कार षड्कं उदया । नेरइआईसु सत्ता ति पंच एक्कारस चउक्कं ॥ ५३ ॥

टीका-नैरयिकतिर्यङ्गनुष्यदेवानां यथाक्रमं द्वे षट् अष्टौ चत्वारि बन्धस्थानानि । तत्र नैरयिकाणामिमे द्वे, तद्यथा-एकोनत्रिंशत् त्रिंशत् । तत्रैकोनत्रिंशत् मनुष्यगतिप्रायोग्या तिर्यग्गतिप्रायोग्या च वेदितव्या । त्रिंशत् तिर्यक्पञ्चेन्द्रियप्रायोग्या उद्योतसहिता । मनुष्यगतिप्रायोग्या तु तीर्थकरसहिता । जंगाश्च सर्वत्रापि प्रागुक्ताः सर्वेऽपि द्रष्टव्याः । तिरश्चां षट् बन्धस्थानानि, तद्यथा-त्रयोविंशतिः पञ्चविंशतिः षड्विंशतिः अष्टाविंशतिः एकोनत्रिंशत् त्रिंशत् । एतानि प्रागिव सप्रज्ञेदानि वक्तव्यानि । केवलमेकोनत्रिंशत्त्रिंशच्च या तीर्थकराहारकसहिता सा न वक्तव्या, तिरश्चां तीर्थकराहारकबन्धासंज्ञवात् । मनुष्याणांमष्टौ बन्धस्थानानि, तद्यथा-त्रयोविंशतिः पञ्चविंशतिः षड्विंशतिः अष्टाविंशतिः एकोनत्रिंशत् त्रिंशत् एकत्रिंशत् एका च । एतान्यपि प्रागिव सप्रज्ञेदानि वक्तव्यानि, मनुष्याणां चतुर्गतिकप्रायोग्यबन्धसंज्ञवात् । देवस्य चत्वारि बन्धस्थानानि, तद्यथा-पञ्चविंशतिः षड्विंशतिः एकोनत्रिंशत् त्रिंशत् । अत्र पञ्चविंशतिः षड्विंशतिश्च पर्याप्तबादरप्रत्येकसहितमेकेन्द्रियप्रायोग्यं बध्नतो वेदितव्या । अत्र स्थिरास्थिरशुजाशुजयशःकीर्त्यशःकीर्तिञ्जिरष्टौ जंगाः । षड्विंशतिः आतपोद्योतान्यतरसहिता जवति, ततोऽत्र जंगाः षोरुश । एकोनत्रिंशत् मनुष्यगतिप्रायोग्या तिर्यक्पञ्चेन्द्रियप्रायोग्या च सप्रज्ञेदाऽवसेया । त्रिंशत्पुनस्तिर्यक्पञ्चेन्द्रियप्रायोग्या उद्योतसहिता अष्टाधिकषट्चत्वारिंशत्त-

सख्यजेदोपेता प्रागिव सप्रज्ञेदा वक्तव्या । या तु मनुष्यगतिप्रायोग्या तीर्थकरनामसहिता, तत्र स्थिरास्थिरशुजाशुज-
यश कीर्त्ययश कीर्तिजिरष्टौ जगाः । सप्रत्युदयस्थानान्यन्निधीयन्ते—‘पण नव एकार उदया’ नैरयिकाणा पञ्च
उदया उदयस्थानानि, तद्यथा—एकविंशति पञ्चविंशति. सप्तविंशति. अष्टाविंशतिः एकोनत्रिंशत् । एतानि सप्रज्ञेदानि
प्रागिव वक्तव्यानि । तिरश्चा नव उदयस्थानानि, तद्यथा—एकविंशति चतुर्विंशति. पञ्चविंशति पड्विंशति. सप्तविंशति
अष्टाविंशति एकोनत्रिंशत् त्रिंशत् एकत्रिंशत् । एतानि एकेन्द्रियविकलेन्द्रियसवैक्रियावैक्रियतिर्यक्पञ्चेन्द्रियानधिकृत्य
सप्रज्ञेदानि प्रागिव वक्तव्यानि । मनुष्याणामेकादशोदयस्थानानि, तद्यथा—विंशति एकविंशति पञ्चविंशतिः पड्विंशति.
सप्तविंशति अष्टाविंशति. एकोनत्रिंशत् त्रिंशत् एकत्रिंशत् नव अष्टौ च । एतानि च स्वज्ञावस्थमनुष्यवैक्रियमनुष्या-
हारकसंयततीर्थकरातीर्थकरसयोग्ययोगिकेवलिनोऽधिकृत्य प्राग्ज्ञावनीयानि । देवाना पडुदयस्थानानि, तद्यथा—एकवि-
शति पञ्चविंशति. सप्तविंशति अष्टाविंशति एकोनत्रिंशत् त्रिंशत् । एतान्यपि प्रागि(गे)व सप्रपञ्चमुक्तानि, न ज्ञूय
उच्यन्ते । सप्रति सत्तास्थानान्यन्निधीयन्ते—‘संता (सत्ता) ति पच एकारस चउक्क’ नैरयिकाणा सत्तास्थानानि त्रीणि,
तद्यथा—द्विनवति. एकोननवति. अष्टाशीतिश्च । एकोननवतिर्वृद्धतीर्थकरनाम्नो मिथ्यात्वं गतस्य नरकेपूत्पद्यमानस्या-
पसेया । त्रिनवतिस्तु न संजवति, तीर्थकराहारकसत्कर्मणो नरकेपूत्पादाज्ञावात् । तिरश्चा पञ्च सत्तास्थानानि—द्विनवति
अष्टाशीति परुशीति अशीति अष्टसप्ततिश्च । तीर्थकरसंबन्धीनि हृपकसंबन्धीनि च सत्तास्थानानि न सजवन्ति,
तीर्थकरनाम्न हृपकश्रेण्याश्च तिर्यङ्गज्ञावात् । मनुष्याणामेकादश सत्तास्थानानि, तद्यथा—त्रिनवति द्विनवति एकोन

नवतिः अष्टाशीतिः षडशीतिः अशीतिः एकोनाशीतिः पट्सप्ततिः पञ्चसप्ततिः नव अष्टौ । अष्टसप्ततिस्तु न संज्ञवति,
 मनुष्याणामवश्यं मनुष्यद्विकसंज्ञवात् । देवानां चत्वारि सत्तास्थानानि, तद्यथा-त्रिनवतिः द्विनवतिः एकोननवतिः
 अष्टाशीतिः । शेषाणि तु न संज्ञवन्ति । शेषाणि हि कानिचित् एकेन्द्रियसंबन्धीनि कानिचित् रूपकसंबन्धीनि, ततः
 कथं तानि देवानां ज्ञवितुमर्हन्ति ? । संप्रति संवेध उच्यते-नैरथिकस्य तिर्यग्गतिप्रायोग्यामेकोनत्रिंशतं वध्नतः पञ्च
 उदयस्थानानि, तानि चानन्तरमेवोक्तानि, तेषु प्रत्येकं द्वे द्वे सत्तास्थाने, तद्यथा-द्विनवतिः अष्टाशीतिः । तीर्थकरसत्क-
 र्माणस्तिर्यग्गतिप्रायोग्यवन्धासंज्ञवादेकोननवतिर्न लक्ष्यते । मनुष्यगतिप्रायोग्यां त्वेकोनत्रिंशतं वध्नतः पञ्चस्वप्युदयस्था-
 नेषु प्रत्येकं त्रीणि त्रीणि सत्तास्थानानि, तद्यथा-द्विनवतिः एकोननवतिः अष्टाशीतिश्च । तीर्थकरसत्कर्मा हि नरकेषू-
 त्पन्नो यावन्मिथ्यादृष्टिस्तावदेकोनत्रिंशतं वध्नाति । सम्यक्त्वं तु प्रतिपन्नस्त्रिंशतं वध्नाति, तीर्थकरनामकर्मणोऽपि बन्धात् ।
 तिर्यग्गतिप्रायोग्यामुद्योतसहितां त्रिंशतं वध्नतः पञ्चस्वप्युदयस्थानेषु प्रत्येकं द्वे द्वे सत्तास्थाने, तद्यथा-द्विनवतिरष्टाशी-
 तिश्च । एकोननवत्यज्ञावज्ञावना प्रागिव ज्ञावनीया । मनुष्यगतिप्रायोग्यां तीर्थकरनामसहितां त्रिंशतं वध्नतः पञ्चस्वप्यु-
 दयस्थानेषु प्रत्येकमेकैकं सत्तास्थानं-एकोननवतिः । सर्ववन्धस्थानोदयस्थानापेक्षया सत्तास्थानानि त्रिंशत् । संप्रति
 तिरश्चां संवेध उच्यते-त्रयोविंशतिवन्धकस्य तिरश्च एकविंशत्यादीनि नव उदयस्थानानि । तानि चानन्तरमेवोक्तानि ।
 तत्राद्येषु चतुर्षु एकविंशतिचतुर्विंशतिपञ्चविंशतिषड्विंशतिरूपेषु प्रत्येकं पञ्च पञ्च सत्तास्थानानि, तद्यथा-द्विनवतिः अष्टा-
 शीतिः परुशीतिः अशीतिः अष्टसप्ततिः । इहाष्टसप्ततिस्तेजोवायून् तद्गवाऽहृत्तान् वाऽधिकृत्य वेदितव्या । शेषेषु तु

सप्तविंशत्यादिषु पञ्चसूदयस्थानेषु अष्टसप्ततिवर्जानि चत्वारि चत्वारि सत्तास्थानानि । सप्तविंशत्याद्युदयेषु हि नियमतो मनुष्यगतिद्विकसन्नवादष्टसप्ततिर्न लभ्यते । एव पञ्चविंशतिपङ्क्तिशाल्येकोनत्रिंशत्त्रिंशद्वन्धकानामपि वक्तव्यं । नवरमेकोनत्रिंशत् मनुष्यगतिप्रायोग्या वधत सर्वेष्वप्युदयस्थानेष्वष्टसप्ततिवर्जानि चत्वारि चत्वारि सत्तास्थानानि । अष्टाविंशतिवन्धकस्य अष्टावुदयस्थानानि, तद्यथा—एकविंशति पञ्चविंशति पङ्क्तिशतिः सप्तविंशति अष्टाविंशतिः एकोनत्रिंशत् त्रिंशत् एकत्रिंशत् । तनैकविंशतिपङ्क्तिशाल्यष्टाविंशत्येकोनत्रिंशत्त्रिंशद्रूपा पञ्च उदयाः क्षायिकसम्यग्दृष्टीना वेदकसम्यग्दृष्टीना वा षाविंशतिसत्कर्मणा पूर्ववद्वायुपामवगन्तव्या । एकैकस्मिंश्च दे दे सत्तास्थाने, तद्यथा—द्विनवति अष्टाशीतिश्च । पञ्चविंशतिसप्तविंशत्युदयौ वैक्रियतिरश्चा वेदितव्यौ । तत्रापि ते एव दे दे सत्तास्थाने । त्रिंशदेकत्रिंशत्त्रिंशदुदयौ सर्वपर्याप्तिपर्याप्ताना सम्यग्दृष्टीना मिथ्यादृष्टीना वाऽवसेयौ । एकैकस्मिंश्च त्रीणि त्रीणि सत्तास्थानानि, तद्यथा—द्विनवतिरष्टाशीति परुशीतिश्च । परुशीतिर्मिथ्यादृष्टीनामवगन्तव्या । सम्यग्दृष्टीना तु न सन्नवति, तेषामवश्यं देवद्विकादिवन्धसन्नवात् । तदेव सर्ववन्धस्थानसर्वोदयस्थानापेक्षया सत्तास्थानानां दे शते अष्टादशाधिके । तथा हि—त्रयोविंशतिपञ्चविंशतिपङ्क्तिशाल्येकोनत्रिंशत्त्रिंशद्वन्धेषु प्रत्येकं चत्वारिंशच्चत्वारिंशत् । अष्टाविंशतिवन्धे चाष्टादश । सप्रति मनुष्याणां सप्रेष उच्यते—तत्र मनुष्यस्य त्रयोविंशतिवन्धकस्योदया सप्त, तद्यथा—एकविंशति पञ्चविंशति पङ्क्तिशतिः सप्तविंशति अष्टाविंशति एकोनत्रिंशत् त्रिंशत् । शेषाः संयतोदया इति न सन्नवन्ति । त्रयोविंशतिवन्धकस्य पञ्चवि-

१ केवल्युदया इति द्वि ।

शतिसप्तविंशत्युदयौ च वैक्रियकारिणो वेदितव्यौ । एकैकस्मिंश्च चत्वारि चत्वारि सत्तास्थानानि, तद्यथा-द्विनवतिः
अष्टाशीतिः षरुशीतिः अशीतिश्च । नवरं पञ्चविंशत्युदये सप्तविंशत्युदये च द्वे द्वे सत्तास्थाने, तद्यथा-द्विनवतिरष्टाशी-
तिश्च । शेषाणि तु सत्तास्थानानि तीर्थकररूपकश्रेणिकेवलिसंबन्धीनि शेषगतिप्रायोग्यानि चेति कृत्वा न संज्ञवन्ति ।
सर्वसंख्यया चतुर्विंशतिः । एवं पञ्चविंशतिषड्विंशतिबन्धकानामपि वक्तव्यं । मनुजगतिप्रायोग्यां तिर्यग्गतिप्रायोग्यां
चैकोनत्रिंशतं त्रिंशतं च बध्नतामप्येवमेव । अष्टाविंशतिबन्धकानां सप्त उदयाः, तद्यथा-एकविंशतिः पञ्चविंशतिः
षड्विंशतिः सप्तविंशतिः अष्टाविंशतिः एकोनत्रिंशत् त्रिंशत् । तत्रैकविंशतिषड्विंशत्युदयौ अविरतसम्यग्दृष्टेः । करणा-
पर्याप्तस्य पञ्चविंशतिसप्तविंशत्युदयौ । वैक्रियस्याहारकसंयतस्य वा अष्टाविंशत्येकोनत्रिंशतौ । अविरतसम्यग्दृष्टिवैक्रि-
याहारकसंयतानां त्रिंशत् । सम्यग्दृष्टीनां मिथ्यादृष्टीनां वा एकैकस्मिन् द्वे द्वे सत्तास्थाने, तद्यथा-द्विनवतिरष्टाशीतिश्च ।
आहारकसंयतस्य द्विनवतिरेव । त्रिंशद्दुदये चत्वारि सत्तास्थानानि, तद्यथा-द्विनवतिः एकोननवतिः अष्टाशीतिः षरु-
शीतिश्च । तत्रैकोननवतिर्नरकगतिप्रायोग्यामष्टाविंशतिं बध्नतो मिथ्यादृष्टेरवसेया । सर्वसंख्ययाऽष्टाविंशतिबन्धे षरुश-
सत्तास्थानानि । देवगतिप्रायोग्यामेकोनत्रिंशतं तीर्थकरसहितां बध्नतः सप्त उदयस्थानानि, तानि चाष्टाविंशतिबन्धका-
नामिव द्रष्टव्यानि । नवरमिह त्रिंशद्दुदयः सम्यग्दृष्टीनामेव वक्तव्यः, यत एकोनत्रिंशद्बन्धस्तीर्थकरनामसहितस्तीर्थ-
करनाम च बन्धमायाति सम्यग्दृष्टीनामिति । सर्वेष्वपि चोदयस्थानेषु प्रत्येकं द्वे द्वे सत्तास्थाने, तद्यथा-त्रिनवतिरेकोन-
नवतिश्च । आहारकसंयतस्य त्रिनवतिरेव । सर्वसंख्यया चतुर्दश । आहारकसहितां त्रिंशतं बध्नतो द्वे उदयस्थाने,

तद्यथा-एकोनत्रिंशत्त्रिंशत् । तत्र यो नामाहारकसंयतोऽन्तिमकालेऽप्रमत्तस्त प्रतीत्यैकोनत्रिंशद्वेदितव्या । अन्यत्रैकोन-
 त्रिंशति आहारकबन्धहेतोर्विंशष्टसयमस्यासन्नवात् । द्वयोरप्युदयस्थानयो प्रत्येकमेकैक सत्तास्थान द्विनवति । एक-
 त्रिंशद्वन्धकस्य एकमुदयस्थान त्रिंशत्, एक सत्तास्थान त्रिनवति । एकविधबन्धकस्यैकमुदयस्थान त्रिंशत् अष्टौ
 सत्तास्थानानि, तद्यथा-त्रिनवति द्विनवति एकोननवति अष्टाशीति. अशीति एकोनाशीति. षट्सप्तति. पञ्चसप्त-
 तिश्च । सर्वबन्धस्थानोदयस्थानापेक्षया सत्तास्थानानि शतमेकोनपष्ट्यधिक, तद्यथा-त्रयोविंशतिपञ्चविंशतिषड्विंशति-
 यन्धेषु प्रत्येक चतुर्विंशति. । अष्टाविंशतिबन्धे पोरुश । मनुजतिर्यग्यतिप्रायोग्यैकोनत्रिंशत्त्रिंशद्वन्धे प्रत्येक चतुर्विंशति-
 श्चतुर्विंशति । देवगतिप्रायोग्यतीर्थकरनामसहितैकोनत्रिंशद्वन्धे चतुर्दश । एकत्रिंशद्वन्धे एक । एकप्रकृतिबन्धेऽष्टाविति ।
 बन्धाज्ञापे उदयस्थानसत्तास्थानयो परस्परसवेध सामान्यत सवेधचिन्तायामिव वेदितव्य. । सप्रति देवाना सवेध
 उच्यते-देवाना पञ्चविंशतिबन्धकाना षड्स्वप्युदयस्थानेषु प्रत्येक द्वे द्वे सत्तास्थाने, तद्यथा-द्विनवतिरष्टाशीतिश्च । एव
 षड्विंशत्यैकोनत्रिंशद्वन्धकानामपि वेदितव्य । उद्योतसहिता तिर्यकपञ्चेन्द्रियप्रायोग्या त्रिंशतमपि वध्नतामेवमेव । तीर्थ-
 करसहिता पुनस्त्रिंशतमर्थान्मनुष्यगतिप्रायोग्या वध्नत षड्स्वपि उदयस्थानेषु द्वे द्वे सत्तास्थाने, तद्यथा-त्रिनवतिरेकोन-
 नवतिश्च । सर्वसख्यया सत्तास्थानानि षष्टि ॥ ५३ ॥

१ आहारकमोक्षकाले । २ अप्रमत्त विहाय ।

तदेवं गतिमाश्रित्योक्तं, संप्रति इन्द्रियमाश्रित्याजिधीयते—

इगविगलिंदिय सगले पणपंच य अठ बंधठाणाणि । पणठक्केकारुदया पण पण वारसय संताणि ॥ ५४ ॥

टीका—एकेन्द्रियविकलेन्द्रियपञ्चेन्द्रियाणां यथाक्रमं बन्धस्थानानि पञ्च पञ्च अष्टौ । तत्रैकेन्द्रियाणाममूनि पञ्च बन्धस्थानानि, तद्यथा—त्रयोविंशतिः पञ्चविंशतिः षड्विंशतिः एकोनत्रिंशत् त्रिंशत् । तत्र देवगतिप्रायोग्यामेकोनत्रिंशतं त्रिंशतं च वर्जयित्वा शेषाणि सर्वाण्यपि सर्वगतिप्रायोग्यानि सप्रज्ञेदानि बन्धस्थानानि वक्तव्यानि । विकलेन्द्रियाणां त्रयाणामपीमान्येव पञ्च पञ्च बन्धस्थानानि । पञ्चेन्द्रियाणां सर्वाण्यपि बन्धस्थानानि सर्वगतिप्रायोग्यानि सप्रज्ञेदानि द्रष्टव्यानि । संप्रत्युदयस्थानान्युच्यन्ते—‘पणठक्केकारुदय त्ति’ एकेन्द्रियविकलेन्द्रियपञ्चेन्द्रियाणां यथाक्रमं पञ्च षट् एकादश उदयस्थानानि । तत्रैकेन्द्रियाणाममूनि पञ्चोदयस्थानानि, तद्यथा—एकविंशतिः चतुर्विंशतिः पञ्चविंशतिः षड्विंशतिः सप्तविंशतिश्च । एतानि सप्रज्ञेदानि प्रागिव वेदितव्यानि । विकलेन्द्रियाणां पडुदयस्थानानि, तद्यथा—एकविंशतिः षड्विंशतिः अष्टाविंशतिः एकोनत्रिंशत् त्रिंशत् एकत्रिंशत् । एतान्यपि यथाधस्तादुक्तानि तथैव वक्तव्यानि । पञ्चेन्द्रियाणाममून्येकादशोदयस्थानानि, तद्यथा—विंशतिः एकविंशतिः पञ्चविंशतिः षड्विंशतिः सप्तविंशतिः अष्टाविंशतिः एकोनत्रिंशत् त्रिंशत् एकत्रिंशत् नव अष्टौ । एकेन्द्रियविकलेन्द्रियसत्कान्युदयस्थानानि वर्जयित्वा शेषाणि सर्वाण्यपि पञ्चेन्द्रियाणां सप्रज्ञेदानि वक्तव्यानि । संप्रति सत्तास्थानान्युच्यन्ते—‘पण पण वारसय संताणि त्ति’ एकेन्द्रियविकलेन्द्रियपञ्चेन्द्रियाणां यथाक्रमं पञ्च पञ्च द्वादश सत्तास्थानानि । तत्रैकेन्द्रियविकलेन्द्रियाणां पञ्चेमानि, तद्यथा—द्विनवतिः

अष्टाशीति पडशीति अशीतिः अष्टसप्ततिश्च । पञ्चेन्द्रियाणां सर्वाण्यपि सत्तास्थानानि । तदेव सामान्यतो बन्धोदयसत्ता-
 स्थानान्युक्तानि, सप्रति सवेध उच्यते-एकेन्द्रियाणां त्रयोविंशतिबन्धकानामाद्येषु चतुर्षुदयस्थानेषु पूर्वोक्तानि पञ्च पञ्च
 सत्तास्थानानि । सप्तविंशत्युदये त्वष्टसप्ततिवर्जानि शेषाणि चत्वारि । एव पञ्चविंशतिपङ्क्तिशत्येकोनत्रिंशत्त्रिंशद्बन्धकानामपि
 वक्तव्यं । सर्वसख्यया सत्तास्थानानि विंशत् शत । विकलेन्द्रियाणां त्रयोविंशतिबन्धकानामेकविंशत्युदये पङ्क्तिशत्युदये च पञ्च
 पञ्च सत्तास्थानानि । शेषेषु तु चतुर्षुदयस्थानेषु अष्टसप्ततिवर्जानि शेषाणि चत्वारि चत्वारि सत्तास्थानानि । एव पञ्चविंशति-
 पङ्क्तिशत्येकोनत्रिंशत्त्रिंशद्बन्धकानामपि वक्तव्यं । सर्वसख्यया सत्तास्थानानि त्रिंशत् शत । पञ्चेन्द्रियाणां त्रयोविंशतिबन्धकाना
 पट् उदयस्थानानि, तद्यथा-एकविंशति पङ्क्तिशति अष्टाविंशति, एकोनत्रिंशत् त्रिंशत् एकत्रिंशत् । एतानि तिर्यक्पञ्चेन्द्रि-
 यान् मनुष्याश्चाधिकृत्य ज्ञावनीयानि । अत्रैकविंशत्युदये पङ्क्तिशत्युदये च प्रत्येक पञ्च पञ्च अनन्तरोक्तानि सत्तास्थानानि ।
 शेषेषुदयेष्वष्टसप्ततिवर्जानि शेषाणि चत्वारि चत्वारि सत्तास्थानानि । सर्वसख्यया पङ्क्तिशति सत्तास्थानानि । पञ्चविंशति-
 बन्धकस्याष्टौ उदयस्थानानि, तद्यथा-एकविंशति पञ्चविंशति पङ्क्तिशति सप्तविंशति, अष्टाविंशति एकोनत्रिंशत् त्रिंशत्
 एकत्रिंशत् । इहैकविंशत्युदये पङ्क्तिशत्युदये च पञ्च पञ्चानन्तरोक्तानि सत्तास्थानानि । पञ्चविंशत्युदये सप्तविंशत्युदये च
 द्वे द्वे सत्तास्थाने, तद्यथा-द्विनवतिरष्टाशीतिश्च । शेषेष्वष्टाविंशत्यादिषु चतुर्षुदयस्थानेषु प्रत्येकमष्टसप्ततिवर्जानि शेषाणि
 चत्वारि चत्वारि सत्तास्थानानि । सर्वसख्यया त्रिंशत् सत्तास्थानानि । एवं पङ्क्तिशतिबन्धकानामपि । अष्टाविंशतिबन्ध-
 कानामष्टाबुदयस्थानानि, तद्यथा-एकविंशति पञ्चविंशति, पङ्क्तिशति सप्तविंशति, अष्टाविंशति, एकोनत्रिंशत् त्रिंशत्

एकत्रिंशत् । एतानि तिर्यक्पञ्चेन्द्रियमनुष्यानधिकृत्य वेदितव्यानि । एकविंशत्यादिष्वेकोनत्रिंशत्पर्यन्तेषु प्रत्येकं द्वे द्वे
 सत्तास्थाने, तद्यथा—द्विनवतिरष्टाशीतिश्च । त्रिंशद्द्वये चत्वारि—द्विनवतिरेकोननवतिरष्टाशीतिः परुशीतिश्च । एकोननव-
 तिस्तीर्थकरनामसत्कर्मणो मिथ्यादृष्टेर्नरकगतिप्रायोग्यं बध्नतोऽवसेया । शेषाणि पुनः सामान्यतस्तिरश्चो मनुष्यान् वाऽ-
 धिकृत्य वेदितव्यानि । एकत्रिंशद्द्वये त्रीणि, तद्यथा—द्विनवतिरष्टाशीतिः परुशीतिश्च । एतानि तिर्यक्पञ्चेन्द्रियाणाम-
 वसेयानि, अन्यत्र पञ्चेन्द्रियस्य सत एकत्रिंशद्द्वयाच्चावात् । परुशीतिश्च मिथ्यादृष्टीनां तिर्यक्पञ्चेन्द्रियाणामवसेया,
 न सम्यग्दृष्टीनां, सम्यग्दृष्टीनामवश्यं देवदिकबन्धसंज्ञवेनाष्टाशीतिसंज्ञवात् । अत्र सर्वसंख्यया सत्तास्थानान्येकोन-
 विंशतिः । एकोनत्रिंशद्बन्धकस्य तान्येवाष्टावुदयस्थानानि । तत्रैकविंशत्युदये षड्विंशत्युदये च सप्त सप्त सत्तास्थानानि ।
 तद्यथा—द्विनवतिः अष्टाशीतिः परुशीतिः अशीतिः अष्टसप्ततिः त्रिनवतिः एकोननवतिः । तत्र तिर्यग्गतिप्रायोग्या-
 मेकोनत्रिंशतं बध्नत आद्यानि पञ्च, मनुष्यगतिप्रायोग्यं बध्नत आद्यानि चत्वारि, देवगतिप्रायोग्यं बध्नतोऽन्तिमे द्वे ।
 अष्टाविंशत्येकोनत्रिंशत्त्रिंशद्द्वयेषु तान्येवाष्टसप्ततिवर्जानि षट् षट् सत्तास्थानानि । एकत्रिंशद्द्वये आद्यानि चत्वारि ।
 पञ्चविंशतिसप्तविंशत्युदययोः पुनरिमानि चत्वारि चत्वारि, तद्यथा—द्विनवतिः अष्टाशीतिः त्रिनवतिः एकोननव-
 तिश्च । सर्वाकस्थापना । $\frac{37}{8}$ $\frac{39}{6}$ $\frac{41}{8}$ $\frac{43}{6}$ $\frac{45}{8}$ $\frac{47}{6}$ $\frac{49}{8}$ $\frac{51}{6}$ $\frac{53}{8}$ सर्वसंख्ययैकोनत्रिंशद्बन्धे चतुश्चत्वारिंशत् सत्तास्थानानि । त्रिंशद्ब-
 न्धकस्यापि तान्येवाष्टावुदयस्थानानि, तान्येव च प्रत्येकं सत्तास्थानानि । केवलमिहैकविंशत्युदये आद्यानि द्विनवत्यष्टा-
 शीतिपरुशीत्यशीत्यष्टसप्ततिरूपाणि पञ्च सत्तास्थानानि तिर्यग्गतिप्रायोग्यामेव त्रिंशतं बध्नतो वेदितव्यानि, न मनुष्यग-

तिप्रायोग्या, तस्यास्तीर्थकरनामसहितत्वात् । देवगतिप्रायोग्या तु त्रिशदाहारकविकसहिता सा एकविंशत्युदये न सज्ज-
यति । त्रिनवत्येकोननवती मनुष्यगतिप्रायोग्या त्रिशत वधतो देवस्य वेदितव्ये । पञ्चविंशत्युदये च तान्येव पञ्च सत्ता-
स्थानानि, न त्रिनवत्येकोननवती । पञ्चविंशत्युदयो हि तिरश्चा मनुष्याणा वाऽपर्याप्तावस्थाया । न च तदानीं देवगति-
प्रायोग्याया मनुष्यगतिप्रायोग्यायास्त्रिशतो बन्धोऽस्तीति त्रिनवत्येकोननवती न प्राप्येते, शेष तथैव । सर्वाकस्थापना ।
सर्वसख्यया त्रिशति बन्धे विचत्वारिंशत् सत्तास्थानानि । एकत्रिंशद्बन्धकस्य एकविधबन्धकस्य च उदयसत्तास्थानस-
वेधो यथा प्राक् मनुष्यस्योक्तस्तथैव वक्तव्य । तदेवमिन्द्रियाण्यधिकृत्य सवेध उक्त ॥ ५४ ॥

इय कम्मपगइष्ठाणाइ सुष्ठु वधुदयसंतकम्माणं । गइश्चाइएहिं अठसु चउप्पगारेण नेयाणि ॥ ५५ ॥

टीका-इत्युक्तेन प्रकारेण बन्धोदयसत्कर्मणा बन्धोदयसत्ताना सवन्धीनि कर्मप्रकृतिस्थानानि सुष्ठु अत्यन्तमुपयोग
कृत्वा गत्यादिनि “ गइ इदिए य काए जोए वेए कसाय नाणे य । सजमदसणवेसा जव सम्मे सन्नि आहारे ॥ १ ॥ ”
इत्येपरूपैश्चतुर्दशजिर्मार्गणास्थानैरष्टसु अनुयोगद्वारेषु “ सत्तपयपरूवणया दवपमाण च खित्तफुसणा य । कालो य
अतर जाग जावे अप्पाबहु चेव ॥ १ ॥ ” इत्येवरूपेषु ज्ञातव्यानि । तत्र सत्पदप्ररूपणया सवेधो गुणस्थानकेषु सामा-
न्येनोक्तः । विशेषतस्तु गतीरिन्द्रियाणि चाश्रित्य एतदनुसारेण काययोगादिष्वपि मार्गणास्थानेषु वक्तव्यः । शेषाणि
तु इव्यप्रमाणादीनि सप्तानुयोगद्वाराणि कर्मप्रकृतिप्राचृतादीन् ग्रन्थान् सम्यक् परिज्ञाव्य वक्तव्यानि । ते च कर्मप्रकृ-
तिप्राचृतादयो ग्रन्था न सप्रति वर्तन्ते इति लेशतोऽपि दर्शयितुं न शक्यते । यस्त्वैदयुगीनेऽपि श्रुते सम्यगत्यन्तम-

जियोगमास्थाय पूर्वापरौ परिज्ञाव्य दर्शयितुं शक्नोति, तेनावश्यं दर्शयितव्यानि । प्रज्ञोन्मेषो हि सतामद्यापि तीव्रती-
 व्रतरक्षयोपशमज्ञावेनासीमो विजयमानो लक्ष्यते । अपि चान्यदपि यत्किञ्चिदिह क्षुण्णमापतितं तत्तेनापनीय तस्मिन्
 स्थानेऽन्यत्समीचीनमुपदेष्टव्यं । सन्तो हि परोपकारकरणैकरसिका ज्वन्तीति । कथं पुनरष्टस्वप्यनुयोगद्वारेषु बन्धोद-
 यसत्तास्थानानि ज्ञातव्यानीत्यत आह—चतुःप्रकारेण प्रकृतिस्थित्यनुज्ञागप्रदेशरूपेण । तत्र प्रकृतिगतानि बन्धोदयस-
 त्तास्थानानि प्राय उक्तानि, एतदनुसारेण स्थित्यनुज्ञागप्रदेशगतान्यपि ज्ञावनीयानि । इह बन्धोदयसत्तास्थानसंवेधे
 चिन्त्यमाने उदयग्रहणेनोदीरणपि गृहीता ऋष्टव्या, उदये सत्यवश्यं उदीरणाया अपि ज्ञावात् ॥ ५५ ॥

तथा चाह—

उदयस्सुदीरणाए सामित्तार्त्तं न विज्ञाश् विसेसो । मोक्षूण य इगयादं सेसाणं सवपगईणं ॥ ५६ ॥

टीका—इह कालप्राप्तानां कर्मपरमाणूनामनुज्वनमुदयः । अकालप्राप्तानामुदयावद्विकावहिःस्थितानां कषायसहितेना-
 सहितेन वा योगसंज्ञकेन वीर्यविशेषेण समाकृष्योदयप्राप्तैः कर्मपरमाणुभिः सहानुज्वनमुदीरणा । अनयोरुदयोदीर-
 णयोः स्वामित्वात् स्वामित्वमधिकृत्य विशेषो न विद्यते । एतदुक्तं ज्वति—य एव ज्ञानावरणादीनां कर्मणामुदयस्वामी
 स एव तेषां कर्मणामुदीरणाया अपि स्वामी “ जत्थ उदत्तं तत्थ उदीरणा, जत्थ उदीरणा तत्थ उदत्तं ” इतिवचन-
 प्रामाण्यात् । तत्रातिप्रसक्तं लक्षणमित्यपवादमाह—‘ मोक्षूण य ’ इत्यादि, मुक्त्वा एकचत्वारिंशतं एकचत्वारिंशत्प्रकृती-
 मुक्त्वा शेषाणां सर्वासां प्रकृतीनामुदयोदीरणयोः स्वामिनं प्रति न विशेषः ॥ ५६ ॥

तेन वेदेन श्रेणिं प्रतिपन्नस्यान्तरकरणे कृते तस्य तस्य वेदस्य प्रथमस्थितावावलिकाशोपायामुदय एव नोदीरणा । चतु-
र्णामप्यायुषां स्वस्वज्ञवपर्यन्तावलिकायामुदय एव नोदीरणा । अन्यच्च मनुष्यायुषः प्रमत्तगुणस्थानकादूर्ध्वमुदीरणा न
जवति किं तूदय एव केवलः ॥ ५७ ॥

मणुयगश् जाश् तस बायरं च पञ्जात्त सुजगमाश्ज्जां । जसकित्ती तित्थयरं नामस्स ह्वंति नव एया (उच्चं)

टीका—तथा मनुष्यगतिपञ्चेन्द्रियजातित्रसवादरपर्याप्तसुजगादेयशःकीर्तितीर्थकररूपाणां नवनामप्रकृतीनां उच्चै-
र्गोत्रस्य च सयोगिकेवल्लिगुणस्थानकं यावत् युगपद्दयोदीरणे । अयोग्यवस्थायां तूदय एव नोदीरणा ॥ ५८ ॥

संप्रति कस्मिन् गुणस्थानके काः प्रकृतीर्वध्नातीति बन्धविशेषनिरूपणार्थमाह—

तित्थगराहारगविरहियात्त अज्जेश् सवपगईत्त । मिठत्तवेयगो सासणो वि इगुवीससेसात्त ॥ ५९ ॥

टीका—इह बन्धे प्रकृतीनां विंशं शतमधिक्रियते, एतच्च प्रागेव प्रकृतिवर्णनायामुक्तं । तत्र मिथ्यात्ववेदको मिथ्या-
दृष्टिस्तीर्थकराहारकशरीराहारकांगोपांगवर्जाः शेषाः सर्वा अपि प्रकृतीः सप्तदशोत्तरशतसंख्या अर्जयति वध्नाति ।
तीर्थकराहारकद्विके तु न तस्य बन्धमायातः, तयोर्यथासंख्यं सम्यक्त्वसंयमप्रत्ययत्वात् । तथा सासादनोऽपि सासाद-
नसम्यग्दृष्टिरपि एकोनविंशतिशेषा एकोनविंशतिवर्जाः शेषा एकोत्तरशतसंख्याः प्रकृतीर्वध्नाति । तत्र तिस्रः प्रकृतयः
प्राक्तन्य एव, तासां बन्धाज्जावे कारणमिहापि तदेवानुसरणीयं । शेषास्तु षोडश प्रकृतय इमाः—मिथ्यात्वं नपुंसकवेदः
नरकगतिः नरकानुपूर्वीं नरकायुः एकद्वित्रिचतुरिन्द्रियजातयः हुंरुसंस्थानं सेवार्तसंहननं आतपनाम स्थावरनाम

तेन

शद्वन्धयोग्याः प्राक्तन्य एव शेषास्तु चतस्रः प्रकृतयः प्रत्याख्यानावरणक्रोधमानमायालोजरूपाः । एता हि
एव बन्धं प्रतीत्य व्यवहृताः ॥ ६० ॥

संप्रति प्रतिषेद्धव्याः प्रकृतयो बह्व्यो बन्धयोग्यास्तु स्तोका इति बन्धयोग्या एव निर्दिशति—

इगुसष्ठिमप्पमत्तो बंधश् देवाउयस्स इयरो वि । अट्टावण्णमपुवे ठप्पणं वा वि ठवीसा ॥ ६१ ॥

टीका—अप्रमत्तोऽप्रमत्तसंयत एकोनषष्टिप्रकृतीर्बध्नाति । ताश्च प्रमत्तसंयतस्य बन्धयोग्यास्त्रिषष्टिप्रकृतयोऽसातवेद-
नीयारतिशोकास्थिराशुजायशःकीर्तिवर्जा आहारकद्विकसहिता वेदितव्याः । असातवेदनीयादयो हि षट् प्रकृतयः
प्रमत्तसंयतगुणस्थानक एव बन्धं प्रतीत्य व्यवहृताः । आहारकद्विकं चाप्रमत्तो विशिष्टसंयमज्ञावात् बध्नाति । तत
एकोनषष्टिप्रकृतयोऽप्रमत्तस्य बन्धयोग्याः । ‘देवाउयस्स इयरो वित्ति’ इतरोऽपि अप्रमत्तोऽपि देवायुषो बन्धकः ।
तेनैतत् सूच्यते—प्रमत्तसंयत एवायुर्बन्धं प्रथमत आरभते, आरभ्य च कश्चिदप्रमत्तज्ञावमपि गच्छति, तत एव प्रम-
संयतोऽपि देवायुषो बद्धा भवति, न पुनरप्रमत्तसंयत एव सन् प्रथमत आयुर्बन्धमारभते । तथाऽपूर्वोऽपूर्वकर-
णोऽष्टपञ्चाशत्प्रकृतीर्बध्नाति, तस्य देवायुर्बन्धाज्ञावात् । ताश्चाष्टपञ्चाशत्प्रकृतीस्तावद्बध्नाति यावदपूर्वकरणाद्वायाः संख्ये-
यतमो जागो गतो भवति । ततो निजाप्रचलयोरपि बन्धव्यवहेदात् षट्पञ्चाशत्प्रकृतीर्बध्नाति, ता अपि तावद्यावदपूर्व-
करणाद्वाया एकः संख्येयतमो जागोऽवशिष्यते । ततो देवगतिदेवानुपूर्वीपञ्चेन्द्रियजातिवैक्रियशरीरवैक्रियांगोपांगा-
हारकशरीराहारकांगोपांगतैजसकार्मणसमचतुरस्रसंस्थानवर्णरसगन्धस्पर्शागुरुद्रघूपघातपराघातोह्वासप्रशस्तविहायोगतित्र-

सवादरपर्याप्तप्रत्येकस्थिरशुभसुजगसुस्वरादेयनिर्माणतीर्थकररूपाणां त्रिशत्प्रकृतीनां बन्धव्यवहेदात् शेषां पञ्चविंशति-
 प्रकृतीर्वध्नाति, ता अपि तावद्बध्नाति यावदपूर्वकरणाद्वायाश्चरमसमयः, तस्मिन्च समये हास्यरतिजयजुगुप्साबन्ध प्रतीत्य
 व्यवह्रियन्ते ॥ ६१ ॥

वावीसा एगुणं बंधश्च अष्टारसंतमनियद्वी । सत्तरसुहुमसरागो सायममोहो सजोगो ति ॥ ६२ ॥

टीका—अनिवृत्ति अनिवृत्तिवादरो चाविशतिप्रकृतीर्वध्नाति । ताश्च तावद्यावदनिवृत्तिवादरसपरायाद्वाया संख्येया
 जागा गता ज्वन्ति, एकोऽप्रतिष्ठते, तत एकोनामेकैकप्रकृत्यूनं बध्नाति तावद्यावदष्टादशान्त । एतदुक्तं ज्वति—तस्मिन्
 संख्येयतमे जागे शेषे पुरुषपदेबन्धव्यवहेदात् शेषा एकविंशतिप्रकृतीर्वध्नाति, ता अपि तावद्यावत्तस्या शेषीचूताया
 अद्वाया संख्येया जागा गता ज्वन्ति, एकः शिष्यते । तत संज्वलनक्रोधस्यापि बन्धव्यवहेदात् विंशतिप्रकृतीर्व-
 ध्नाति, ता अपि तावद्यावत्तस्या शेषीचूताया अद्वाया संख्येया जागा गता ज्वन्ति, एकोऽप्रतिष्ठते । ततो मानस-
 ज्वलनस्यापि बन्धव्यवहेदादेकोनविंशतिप्रकृतीर्वध्नाति, ता अपि तावद्यावत्तस्या शेषीचूताया अद्वाया संख्येया जागा
 गता ज्वन्ति, एकोऽवतिष्ठते । ततः सज्वलनमायाया अपि बन्धव्यवहेदादष्टादशप्रकृतीर्वध्नाति, ताश्च तावद्यावद-
 निवृत्तिवादरसपरायाद्वायाश्चरमसमयः, तस्मिन्च समये सज्वलनलोकोऽपि बन्ध प्रतीत्य व्यवह्रियन्ते, तत सूक्ष्मसपराय-
 शेषा सप्तदशप्रकृतीर्वध्नाति, ताश्च तावद्यावत् सूक्ष्मसपरायाद्वायाश्चरमसमयः । तस्मिन्च समये ज्ञानावरणपञ्चकान्तराय-
 पञ्चकदर्शनावरणचतुष्टययशःकीर्त्युच्चैर्गोत्ररूपा पौरुषप्रकृतयो बन्धमधिकृत्य व्यग्रह्रियन्ते । ततः 'सायममोहो सजोग

त्ति' अमोहो मोहनीयोदयरहितः सातमेवैकं बध्नाति । स च तावद्यावत् सयोगी सयोग्यवस्थाचरमसमय इत्यर्थः ।
इदमुक्तं जवति-उपशान्तमोहः क्षीणमोहः सयोगिकेवली च सातमेकं बध्नाति । अयोगिकेवली त्वेकस्यापि बन्धहेतोर-
ज्ञावान्न किमपि बध्नातीति ॥ ६२ ॥

एसो उ बंधसामित्तुंधो गश्याइसु वि तहेव । उंहारुं साहिजा जत्थ जहा पगडिसप्रावो ॥ ६३ ॥

टीका-योऽयमनन्तरं प्राग् मिथ्यादृष्ट्यादिषु सयोगिकेवलिपर्यन्तेषु बन्धजेद उक्तः, एष बन्धस्वामित्वौघ उच्यते ।
अस्मादोघात् ओघजणितप्रकारात् गत्यादिष्वपि चतुर्दशसु मार्गणास्थानेषु यत्र मार्गणास्थाने यथा येन प्रकारेण जवप्र-
त्ययादिना प्रकृतिसद्भावो घटते तत्र तथा साधयेत् कथयेत् । यथैताः प्रकृतयोऽस्मिन्मार्गणास्थाने बन्धं प्रतीत्य
घटन्त इति ॥ ६३ ॥

संप्रति किं सर्वा अपि प्रकृतयः सर्वासु गतिषु प्राप्यन्ते किं वा नेति संशये सति तदपनोदार्यमाह—

तित्थगरदेवनिरयाजगं च तिसु तिसु गर्इसु बोद्धवं । अवसेसा पयमीउं हवंति सवासु वि गर्इसु ॥ ६४ ॥

टीका-तीर्थकरनामदेवायुर्नरकायुश्च प्रत्येकं तिसृषु तिसृषु गतिषु बोद्धव्यं । तथाहि-तीर्थकरनाम नरकदेव-
मनुष्यगतिरूपासु तिसृषु गतिषु सत्प्राप्यते, न तिर्यग्गतावपि, तीर्थकरसत्कर्मणस्तिर्यङ्कृत्पादाज्ञावात्, तत्र गतस्य च
तीर्थकरनामबन्धासंज्ञवात्, तथाजवस्वाज्ञाव्यात् । तथा तिर्यङ्मनुष्यदेवगतिषु च देवायुः (न) नरकगतौ नैरयिकाणां

देवायुर्वन्धाजावात् । तिर्यङ्मनुष्यनरकगतिषु च नरकायुः, न देवगतौ, देवाना नरकायुर्वन्धाजावात् । शेषाः प्रकृतयः सर्वास्वपि गतिषु सत्तामधिकृत्य प्राप्यन्ते ॥ ६४ ॥

इह गुणस्थानकेषु प्राक् बन्धोदयसत्तासवेध उक्तः, गुणस्थानकानि च प्राय उपशमश्रेणिगतानि रूपकश्रेणिगतानि च, ततोऽवश्यमिहोपशमश्रेणिरूपकश्रेणी वक्तव्ये, तत्र प्रथमत उपशमश्रेणिप्रतिपादनार्थमाह—

पढमकसायचउक्कं दंसणतिग सत्तगा वि उवसंता । अविरतसम्मत्ताउ जाव नियद्वित्ति नायवा ॥ ६५ ॥

टीका—प्रथमकपाया अनन्तानुबन्धिनो दर्शनत्रिक मिथ्यात्वसम्यग्मिथ्यात्वसम्यक्त्वरूपं । एताः सप्तका अपि सप्तापि प्रकृतय उपशान्ता । अविरतसम्यक्त्वात् अविरतसम्यग्दृष्टिगुणस्थानकादारन्य यावन्नवृत्तिवादरोऽपूर्वकरणगुणस्थानकं तावज्ज्ञातव्या । अविरतसम्यग्दृष्टिदेशविरतप्रमत्ताप्रमत्तसयतापूर्वकरणेषु यथायोगमेताः सप्तापि प्रकृतय उपशान्ता लन्यन्ते । अपूर्वकरणवर्जा शेषा यथायोगमुपशमकाः । अपूर्वकरणे त्वेता नियमत उपशान्ता एव प्राप्यन्ते । तत्र प्रथमतोऽनन्तानुबन्धिनामुपशमनाऽन्निधीयते—अविरतसम्यग्दृष्टिदेशविरतविरतानामन्यतमोऽन्यतमस्मिन् योगे वर्तमानस्तेजःपद्मशुक्लेश्यान्यतमलेश्यायुक्त साकारोपयोगोपयुक्तोऽन्तःसागरोपमकोटीकोटीस्थितिसत्कर्मा करणकालात्पूर्वमपि अन्तर्मुहूर्तकाल यावदवदायमानचित्तसंततिरवतिष्ठते । तथावतिष्ठमान परावर्तमानाः प्रकृती शुजा एव वध्नाति, नाशुजाः । अशुजाना च प्रकृतीनामनुजागं चतुःस्थानक सन्तं विस्थानक करोति, शुजाना च विस्थानक सन्त चतुःस्थानक । स्थितिबन्धेऽपि च पूर्णे सत्यन्यं स्थितिवन्ध पूर्वस्थितिवन्धापेक्षया पट्योपमसख्येयजागहीन करोति । इत्थं

करणकालात् पूर्वं अन्तर्मुहूर्तं कालं यावदवस्थाय ततो यथाक्रमं त्रीणि करणानि प्रत्येकमान्तमौहूर्तिकानि करोति ।
 यद्यथा—यथाप्रवृत्तकरणं अपूर्वकरणं अनिवृत्तिकरणं च, चतुर्थी तूपशान्ताद्वा । तत्र यथाप्रवृत्तकरणे प्रविशन् प्रतिस-
 मयमनन्तगुणवृद्ध्या विशुद्ध्या प्रविशति, पूर्वोक्तं च शुभप्रकृतिवन्धादिकं तथैव तत्र कुरुते, न च स्थितिघातं रसघातं
 गुणश्रेणिं गुणसंक्रमं वा करोति, तद्योग्यविशुद्ध्यन्नावात् । प्रतिसमयं च नानाजीवापेक्षयाऽसंख्येयलोकाकाशप्रदेशप्र-
 माणानि अध्वसायस्थानानि ज्वन्ति, षट्स्थानपतितानि च । अन्यच्च प्रथमसमयापेक्षया द्वितीयसमयेऽध्वसायस्था-
 नानि विशेषाधिकानि, ततोऽपि तृतीयसमये विशेषाधिकानि, एवं तावद्वाच्यं यावद्यथाप्रवृत्तिकरणचरमसमयः । अत
 एवैतानि स्थाप्यमानानि विषमचतुरस्रं क्षेत्रमास्तृणन्ति । स्थापना चेयं । तत्र प्रथमसमये जघन्या विशोधिः सर्वस्तोका,
 ततो द्वितीयसमये जघन्या विशोधिरनन्तगुणा, ततोऽपि तृतीयसमये जघन्या विशोधिरनन्तगुणा, एवं तावद्वाच्यं
 यावद्यथाप्रवृत्तकरणाद्वायाः संख्येयो जागो गतो ज्वति । ततः प्रथमसमये उत्कृष्टा विशोधिरनन्तगुणा, ततोऽपि
 यतो जघन्यस्थानान्निवृत्तस्तस्योपरितनी जघन्या विशोधिरनन्तगुणा, ततोऽपि द्वितीयसमये उत्कृष्टा विशोधिरनन्तगुणा,
 तत उपरि जघन्या विशोधिरनन्तगुणा, एवमुपर्यधश्चैकैकं विशोधिस्थानं अनन्तगुणतया तावन्नेयं यावद्यथाप्रवृत्तकर-
 णस्य चरमसमये जघन्यं विशोधिस्थानं, तत उत्कृष्टानि यानि विशोधिस्थानानि अनुक्तानि तिष्ठन्ति, तानि निरन्तर-
 मनन्तगुणया वृद्ध्या तावन्नेतव्यानि यावच्चरमसमये उत्कृष्टं विशोधिस्थानं । तदेवमुक्तं यथाप्रवृत्तकरणं । संप्रत्यपूर्वकरण-
 मुच्यते—तत्रापूर्वकरणे प्रतिसमयमसंख्येयलोकाकाशप्रदेशप्रमाणान्यध्वसायस्थानानि ज्वन्ति । प्रतिसमयं च षट्स्थान-

पतितानि । तत्र प्रथमसमये जघन्या विशोधि सर्वस्तोका, सा च यथाप्रवृत्तकरणचरमसमयोत्कृष्टविशोधिस्थानादनन्त-
 गुणा, तत प्रथमसमय एवोत्कृष्टा विशोधिरनन्तगुणा, ततोऽपि द्वितीयसमये जघन्या विशोधिरनन्तगुणा, ततोऽपि
 तस्मिन्नेव द्वितीयसमये उत्कृष्टा विशोधिरनन्तगुणा, ततोऽपि तृतीयसमये जघन्या विशोधिरनन्तगुणा, ततोऽपि तस्मि-
 न्नेव तृतीये समये उत्कृष्टा विशोधिरनन्तगुणा, एव प्रतिसमय तावत्तद्व्यं यावच्चरमसमये उत्कृष्टा विशोधि । स्थापना
 चेय । अस्मिन्प्रापूर्वकरणे प्रथमसमये एव स्थितिघातो रसघातो गुणश्रेणिर्गुणसक्रमोऽन्यश्च स्थितिवन्ध इति पञ्च पदार्था
 युगपत्प्रवर्तन्ते । तत्र स्थितिघातो नाम स्थितिसत्कर्मणोऽग्निमजागाद्भुत्कर्षत प्रचूतसागरोपमशतप्रमाणे जघन्यत. पटयो-
 पमसख्येयजागमात्रं स्थितिखडमुत्किरति खरुयतीत्यर्थः । उत्कीर्य च या स्थितीरधो न खरुयिष्यति, तत्र तद्वद्विक
 प्रक्षिपति, अन्तर्मुहूर्तेन च कालेन तत् स्थितिखरुमुत्कीर्यते । तत. पुनरप्यधस्तात्पटयोपमसख्येयजागमात्रं स्थितिखड-
 मन्तर्मुहूर्तेन कालेनोत्किरति, पूर्वोक्तप्रकारेणैव च निक्षिपति । एवमपूर्वकरणाद्वाया प्रचूतानि स्थितिखरुसहस्राणि व्यति-
 क्रामन्ति । तथा च सति अपूर्वकरणस्य प्रथमसमये यत् स्थितिकर्मासीत्तस्यैव चरमसमये सख्येयगुणहीन जात । रस-
 घातो नाम अशुभप्रकृतीना यदनुजागसत्कर्म तस्यानन्ततमं जाग मुक्त्वा शेषाननुजागानन्तर्मुहूर्तेन कालेनाशेषानपि
 विनाशयति, तत पुनरपि तस्य प्राग्मुक्तस्यानन्ततमजागस्यानन्ततम जाग मुक्त्वा शेषाननुजागानन्तर्मुहूर्तेन कालेन
 विनाशयति, तत पुनरपि तस्य प्राग्मुक्तस्यानन्ततम जाग मुक्त्वा शेषाननुजागानन्तर्मुहूर्तेन कालेन विनाशयति । एव-
 मनेकान्यनुजागखरुसहस्राण्येकस्मिन् स्थितिखरुमे व्यतिक्रामन्ति । तेषा च स्थितिखरुाना सहस्रैरपूर्वकरण परिसमाप्यते ।

गुणश्रेणिर्नाम अन्तर्मुहूर्तप्रमाणानां स्थितीनामुपरि याः स्थितयो वर्तन्ते तन्मध्याददिकं गृहीत्वा उदयावदिकाया उपरि-
 तनीषु स्थितिषु प्रतिसमयमसंख्येयगुणतया निक्षिपति । तद्यथा—प्रथमसमये स्तोकं द्वितीयसमयेऽसंख्येयगुणं, ततोऽपि तृतीये
 समयेऽसंख्येयगुणं, एवं तावज्ज्ञेयं यावदन्तर्मुहूर्तचरमसमयः, तच्चान्तर्मुहूर्तमपूर्वकरणानिवृत्तिकरणकादाच्यां मनागतिरिक्तं
 वेदितव्यं । एष प्रथमसमयगृहीतददिकस्य निक्षेपविधिः । एवं द्वितीयादिसमयगृहीतानामपि ददिकानां निक्षेपो वक्तव्यः ।
 अन्यच्च—गुणश्रेणिरचनाय प्रथमसमये यददिकं गृह्यते तत् स्तोकं, ततोऽपि द्वितीयसमयेऽसंख्येयप्रमाणं, ततोऽपि तृती-
 यसमयेऽसंख्येयगुणं । एवं तावज्ज्ञेयं यावत् गुणश्रेणिकरणचरमसमयः । अपूर्वकरणसमयेषु अनिवृत्तिकरणसमयेषु चानु-
 जवतः क्रमशः ह्यमाणेषु गुणश्रेणिददिकनिक्षेपः शेषे शेषे जवति, उपरि च न वर्धते । गुणसंक्रमो नाम अपूर्वकरणस्य
 प्रथमसमयेऽनन्तानुबन्ध्यादीनामशुभप्रकृतीनां ददिकं यत् परप्रकृतिषु संक्रमयति तत् स्तोकं, ततो द्वितीयसमये परप्र-
 कृतिषु संक्रम्यमाणमसंख्येयगुणं, ततोऽपि तृतीयसमयेऽसंख्येयगुणं, एवं वक्तव्यं । अन्यः स्थितिवन्धो नाम अपूर्वक-
 रणस्य प्रथमसमयेऽन्य एवापूर्वः स्तोकः स्थितिवन्ध आरच्यते । स्थितिवन्धस्थितिघातौ च युगपदारच्येते युगपदेव च
 निष्ठां यातः । एवमेते पञ्च पदार्था अपूर्वकरणे प्रवर्तन्ते । अनिवृत्तिकरणं नाम यत्र प्रविष्टानां सर्वेषामपि तुल्यकादा-
 नामेकमेवाध्यवसायस्थानं । तथाहि—अनिवृत्तिकरणस्य प्रथमसमये ये वर्तन्ते ये च वृत्ता ये च वर्तिष्यन्ते, तेषां सर्वेषा-
 मप्येकरूपमेवाध्यवसायस्थानं । द्वितीयसमयेऽपि च ये वर्तन्ते ये च वृत्ता ये च वर्तिष्यन्ते, तेषामपि सर्वेषामेकरूपम-
 ध्यवसायस्थानं । नवरं प्रथमसमयज्ञाविविशोधिस्थानापेक्षयाऽनन्तगुणं, एवं तावद्वक्तव्यं यावदनिवृत्तिकरणचरमसमयः ।

अत एवास्मिन् करणे प्रविष्टाना तुल्यकालानामसुमता संग्रन्धिनामध्यवसायस्थानाना परस्पर निवृत्तिर्व्यावृत्तिर्न विद्यते
 इत्यनिवृत्तिकरणमिति नाम । अस्मिन्निवृत्तिकरणे यावन्त समयास्तावन्त्यध्यवसायस्थानानि पूर्णस्मात् पूर्वस्मादन-
 न्तगुणवृद्धानि । तानि च मुक्तावलीसस्थानेन स्थापयितव्यानि । अत्रापि च प्रथमसमयादेवारण्य पूर्वोक्ता पञ्च पदार्था
 युगपत्प्रवर्तन्ते । अनिवृत्तिकरणाच्चाद्याश्च सख्येयतमेपु ज्ञागेषु गतेषु सत्सु एकस्मिन् ज्ञागेषुवतिष्ठमानेऽनन्तानुवन्धिना-
 मधस्तादावलिक्लामात्र मुक्त्वाऽन्तर्मुहूर्तप्रमाणमन्तरकरणमजिनवस्थितिवन्धाच्चासमेनान्तर्मुहूर्तप्रमाणेन कालेन करोति,
 अन्तरकरणसत्कं च दक्षिणमुत्कीर्यमाण परप्रकृतिषु वध्यमानासु प्रक्षिपति, प्रथमस्थितिगत च दक्षिणमावलिक्लामात्र
 वेद्यमानासु परप्रकृतिषु स्तिवुकसक्रमेण सक्रमयति । अन्तरकरणे कृते सति द्वितीये समयेऽनन्तानुवन्धिनामुपरितन-
 स्थितिगत दक्षिणमुपशमयितुमारजते । तद्यथा-प्रथमसमये स्तोकमुपशमयति, द्वितीयसमयेऽसख्येयगुण, ततोऽपि
 तृतीयसमयेऽसख्येयगुण, एव यावदन्तर्मुहूर्त काल । एतावता च कालेन साकल्यतोऽनन्तानुवन्धिना उपशमिता ऋवन्ति ।
 उपशमिता नाम यथा रेणुनिकर सखिलविन्दुनिवहैरजिपिच्यजिपिच्य द्रुघणादिजिनिंकुडितो नि स्यन्दो ऋवति, तथा
 कर्मरेणुनिकरोऽपि विशोधिसखिलप्रवाहेण परिपिच्य परिपिच्यनिवृत्तिकरणरूपद्रुघणजिकुडित संक्रमणोदयोदीरणनिधत्त-
 निकाचनाकरणानामयोग्यो ऋवति । तदेवमेकेषामाचार्याणा मतेनानन्तानुवन्धिनामुपशमनाऽजिहिता । अन्ये त्वाचरुते-अ-
 नन्तानुवन्धिनामुपशमना न ऋवति, कि तु विसयोजनैः । विसयोजना ह्यपणा, सा चैव-इह श्रेणिमप्रतिपद्यमाना अपि
 अपिरताश्चतुर्गतिना अपि वेदकसम्यग्दृष्टयो देशविरतास्तिर्यञ्चो मनुष्या वा सर्वविरता मनुष्या एव सर्वाणि पर्याप्तिजि

ततो देशविरतप्रमत्ताप्रमत्तसंयतेष्वपि मिथ्यात्वमुपशान्तं लक्ष्यते । संप्रति वेदकसम्यग्दृष्टेस्त्रयाणामपि दर्शनमोहनीयानामुपशमनाविधिरुच्यते—इह वेदकसम्यग्दृष्टिः संयमे वर्तमानः सन् अन्तर्मुहूर्तमात्रेण कालेन दर्शनत्रितयमुपशमयति, उपशमयतश्च करणत्रिकविधिः पूर्ववत् तावत्कव्यो यावदनिवृत्तिकरणाद्वायाः संख्येयेषु जागेषु गतेषु सत्सु अन्तरकरणं करोति, अन्तरकरणं कुर्वन् सम्यक्त्वस्य प्रथमस्थितिमन्तर्मुहूर्तप्रमाणां स्थापयति, मिथ्यात्वमिश्रयोश्चावलिकामात्रां, उत्कीर्यमाणं च दक्षिकं त्रयाणामपि सम्यक्त्वस्य प्रथमस्थितौ प्रक्षिपति, मिथ्यात्वमिश्रयोः प्रथमस्थितिदक्षिकं सम्यक्त्वस्य प्रथमस्थितिदक्षिकमध्ये स्तिबुकसंक्रमेण संक्रमयति । सम्यक्त्वस्य पुनः प्रथमस्थितौ विपाकानुभवतः क्रमेण क्षीणायां सत्यामौपशमिकसम्यग्दृष्टिर्भवति । उपरितनदक्षिकस्य चोपशमना त्रयाणामपि मिथ्यात्वादीनामनन्तानुबन्धिनामुपरितनदक्षिकस्यैवावसेया । एवमुपशान्तदर्शनमोहनीयत्रिकश्चारित्रमोहनीयमुपशमयितुकामः पुनरपि यथाप्रवृत्तादीनि त्रीणि करणानि करोति । करणानां च स्वरूपं प्राग्वदवगन्तव्यं । केवलमिह यथाप्रवृत्तकरणमप्रमत्तगुणस्थानके द्रष्टव्यं । अपूर्वकरणमपूर्वकरणगुणस्थानके । अनिवृत्तिकरणमनिवृत्तिवादरसंपरायगुणस्थानके । तत्र चापूर्वकरणे स्थितिघातादयः पूर्ववदेव प्रवर्तन्ते । नवरमिह सर्वासामशुभप्रकृतीनामवध्यमानानां गुणसंक्रमः प्रवर्तते इति वक्तव्यं । अपूर्वकरणाद्वायाश्च संख्येयतमे जागे गते सति निजाप्रचलयोर्वन्धव्यवहृदेः । ततः प्रचूतेषु स्थितिखंभसहस्रेषु गतेषु सत्सु अपूर्वकरणाद्वायाः संख्येया जागा गता भवन्ति, एकोऽवशिष्यते । अस्मिंश्चान्तरे देवगतिदेवानुपूर्वापञ्चेन्द्रियजातिवैक्रियाहारकतैजसकार्मणसमचतुरस्रवैक्रियांगोपांगाहारकांगोपांगवर्णादिचतुष्टयागुरुलघूपघातपराघातोद्धासत्रसवादरपर्याप्तप्र-

त्येकप्रशस्तविहायोगतिस्थिरशुभसुजगसुस्वरादेयनिर्माणतीर्थकरसङ्गिताना त्रिशत प्रकृतीना बन्धव्यवहृदः । तत स्थिति-
 खडपृथक्त्वे गते सति अपूर्वकरणाद्वायाश्चरमसमये हास्यरतिजयजुगुप्साना बन्धव्यवहृद हास्यरत्यरतिशोकजयजुगु-
 प्सानामुदयः सर्वकर्मणा च देशोपशमनानिधत्तिनिकाचनाकरणानि व्यवहृद्यन्ते । ततोऽनन्तरसमयेऽनिवृत्तिकरणे प्रवि-
 शति । अत्रापि स्थितिघातादीनि पूर्ववत् करोति । ततोऽनिवृत्तिकरणाद्वायाः सख्येयेषु जागेषु गतेषु सत्सु दर्शनसप्त-
 कशेषाणामेकविंशतिमोहनीयप्रकृतीनामन्तरकरण करोति । तत्र चतुर्णां सज्वलनानामन्यतमस्य वेद्यमानस्य सज्वलनस्य
 त्रयाणां च वेदानामन्यतमस्य वेद्यमानस्य वेदस्य प्रथमा स्थिति स्वोदयकालप्रमाणा । अन्येषां चैकादशकपायाणाम-
 षट्पानां च नोकपायाणां प्रथमा स्थितिरावलिकामात्रा । स्वोदयकालप्रमाणं च चतुर्णां संज्वलनानां त्रयाणां च वेदाना-
 मिदं । स्त्रीवेदनपुंसकवेदयोरुदयकाल सर्वस्तोकः, स्वस्थानेषु परस्पर तुल्यः । तत पुरुषवेदस्य सख्येयगुणः । ततोऽपि
 सज्वलनक्रोधस्य विशेषाधिकः । ततोऽपि सज्वलनमानस्य विशेषाधिकः । ततोऽपि सज्वलनमायायां विशेषाधिकः ।
 ततोऽपि सज्वलनलोचस्य विशेषाधिकः । उक्तं च—“थीश्रपुमोदयकालो, सखेज्जगुणो ऽपु रिसवेयस्त । तस्त वि विसे-
 सश्रहिष्ठं, कोहे ततो वि जहकमसो ॥ १ ॥ ” तत्र सज्वलनक्रोधेनोपशमश्रेणि प्रतिपन्नस्य यावदप्रत्याख्यानप्रत्याख्या-
 नावरणक्रोधोपशमो न भवति तत्सज्वलनक्रोधस्योदयः । सज्वलनमानेनोपशमश्रेणि प्रतिपन्नस्य यावदप्रत्याख्यानप्र-
 त्याख्यानावरणमानोपशमो न भवति तावत्संज्वलनमानस्योदयः । मायया चोपशमश्रेणि प्रतिपन्नस्य यावदप्रत्याख्यान-
 प्रत्याख्यानावरणमायोपशमो न भवति तावत्संज्वलनमायायां उदयः । सज्वलनलोचनेनोपशमश्रेणि प्रतिपन्नस्य यावद-

प्रत्याख्यानप्रत्याख्यानावरणलोचोपशमो न भवति तावत्संज्वलनलोचस्योदयः । तदेवमन्तरकरणमुपरितनजागापेक्षया
 सममधोजागापेक्षया चोक्तनीत्या विषममिति यावता कालेन स्थितिखंडं घातयति, यद्वाऽन्यं स्थितिवन्धं करोति तावता
 कालेन अन्तरकरणमपि करोति । त्रीण्यपि युगपदारजते युगपदेव च निष्ठां नयति । अन्तरकरणसत्कदक्षिकप्रक्षेपविधि-
 श्रायं-येषां कर्मणां तदानीं बन्ध उदयश्च विद्यते तेषामन्तरकरणसत्कं दक्षिकं प्रथमस्थितौ द्वितीयस्थितौ च प्रक्षिपति
 यथा पुरुषवेदोदयारूढः पुरुषवेदस्य । येषां तु कर्मणामुदय एव केवलो न बन्धस्तेषामन्तरकरणसत्कं दक्षिकं प्रथमस्थि-
 तावेव प्रक्षिपति न द्वितीयस्थितौ यथा स्त्रीवेदोदयारूढः स्त्रीवेदः (स्य) । येषां पुनरुदयो न विद्यते किं तु केवलो बन्धस्तेषामन्तर-
 करणसत्कं दक्षिकं द्वितीयस्थितावेव क्षिपति न प्रथमस्थितौ यथा संज्वलनक्रोधोदयारूढः शेषसंज्वलनानां । येषां पुनर्न
 बन्धो नाप्युदयस्तेषामन्तरकरणसत्कं दक्षिकं परप्रकृतिषु प्रक्षिपति यथा द्वितीयतृतीयकषायाणां । इहानिवृत्तिकरणे च
 बहु वक्तव्यं तत्तु ग्रन्थगौरवज्ञयान्नोच्यते, केवलं विशेषार्थिना कर्मप्रकृतिसंग्रहणिटीका निरीक्षितव्या । अन्तरकरणं च
 कृत्वा ततो नपुंसकवेदमुपशमयति । तं चैवं-प्रथमसमये स्तोकं, द्वितीयसमयेऽसंख्येयगुणं, ततोऽपि तृतीयसमयेऽसंख्ये-
 यगुणं, एवं प्रतिसमयमसंख्येयगुणं तावद्रुपशमयति यावच्चरमसमयः । परप्रकृतिषु च प्रतिसमयमुपशमितदक्षिकापेक्षया-
 ऽसंख्येयगुणं तावत्प्रक्षिपति यावद्विचरमसमयः । चरमसमये पुनरुपशम्यमानं दक्षिकं परप्रकृतिषु संक्रम्यमाणदक्षिका-
 पेक्षयाऽसंख्येयगुणं द्रष्टव्यं । तदेवं नपुंसकवेद उपशमितः । तस्मिंश्चोपशान्तेऽष्टौ कर्माण्युपशान्तानि जातानि । तत
 उक्तप्रकारेणान्तर्मुहूर्तेन कालेन स्त्रीवेदमुपशमयति । तस्मिंश्चोपशान्ते नव । ततोऽन्तर्मुहूर्तेन कालेन हास्यादिपङ्कमुपशमयति ।

लिकादिकवज्रं चोपरितनस्थितिगतं दक्षिणं मुक्त्वा शेषमन्यत्सर्वमुपशान्तं । ततस्तां प्रथमस्थितिगतामेकावलिकां संज्वलन-
माने स्तिबुकसंक्रमेण प्रक्षिपति समयोनावलिकादिकवज्रं च दक्षिणं पुरुषोदोक्तप्रकारेणोपशमयति संक्रमयति च । ततः
समयोनावलिकादिकेन कालेन संज्वलनक्रोध उपशमितः, तस्मिंश्चोपशान्ते एकोनविंशतिकर्माण्युपशान्तानि ज्वन्ति ।
यदा च संज्वलनक्रोधस्य बन्धोदयोदीरणव्यवहृदस्ततोऽनन्तरसमयादारभ्य संज्वलनमानस्य द्वितीयस्थितेः सकाशाद्दक्षि-
कमाकृष्य प्रथमस्थितिं करोति वेदयति च । तत्रोदयसमये स्तोकं प्रक्षिपति, द्वितीयस्थितौ असंख्येयगुणं, ततोऽपि तृती-
यस्थितावसंख्येयगुणं, एवं तावद्वाच्यं यावत्प्रथमस्थितेश्चरमसमयः । प्रथमस्थितिकरणप्रथमसमयादेव चारभ्य त्रीनप्य-
प्रत्याख्यानप्रत्याख्यानावरणसंज्वलनरूपान् मानान् युगपद्गुपशमयितुमारभते संज्वलनमानस्य प्रथमस्थितौ समयोनाव-
लिकात्रिकशेषायामप्रत्याख्यानप्रत्याख्यानावरणमानदक्षिणं न संज्वलनमाने प्रक्षिपति, किं तु संज्वलनमायादौ । आव-
लिकादिकशेषायां त्वागालो व्यवहृद्यते । तत उदीरणैव केवला प्रवर्तते । सापि तावद्यावदावलिका शेषा ज्वति ।
आवलिकायां च शेषीञ्चूतायां संज्वलनमानस्य बन्धोदयोदीरणव्यवहृदः । अप्रत्याख्यानप्रत्याख्यानावरणौ च मानावु-
पशान्तौ । तयोश्चोपशान्तयोरेकविंशतिकर्माण्युपशान्तानि ज्वन्ति । तस्मिंश्च समये संज्वलनमानस्य प्रथमस्थितिगतामेका-
मावलिकां समयोनावलिकादिकवज्रं चोपरितनस्थितिगतं दक्षिणं मुक्त्वा शेषमन्यत्सर्वमुपशान्तं । ततस्तां प्रथमस्थितिग-
तामेकामावलिकां स्तिबुकसंक्रमेण संज्वलनमायायां प्रक्षिपति । समयोनावलिकादिकवज्रं च दक्षिणं पुरुषवेदोक्तप्रकारे-
णोपशमयति संक्रमयति च । ततः समयोनावलिकादिकेन कालेन संज्वलनमान उपशमितः । तस्मिंश्चोपशान्ते द्वाविंशतिक-

माण्युपशान्तानि ज्वन्ति । यदा सञ्चलनमानस्य बन्धोदयोदीरणव्यवष्टेदस्ततोऽनन्तरसमयादारज्य सञ्चलनमायाया
 द्वितीयस्थिते सकाशाद्विषयमाकृष्य पूर्वोक्तप्रकारेण प्रथमा स्थितिं करोति वेदयते च । तत्समयादेव चारज्य तिष्ठोऽपि
 माया गुणपद्मपशमयितुमारजते । सञ्चलनमायायाश्च प्रथमस्थितौ समयोनावलिकात्रिकशेषायामप्रत्याख्यानप्रत्याख्याना-
 परणमायाद्विक्रम न सञ्चलनमायायां प्रक्षिपति, किं तु सञ्चलनलोचने । आवलिकाद्विकशेषाया त्वागालो न ज्वति,
 किं तूदीरणैव केवला । सापि तावत्प्रवर्तते यावदावलिकाशेषो न ज्वति । आवलिकाया च शेषीजूताया सञ्चलनमा-
 याया बन्धोदयोदीरणव्यवष्टेदः । अप्रत्याख्यानप्रत्याख्यानावरणे च माये उपशान्ते । तयोश्चोपशान्तयोश्चतुर्विंशति-
 कर्माण्युपशान्तानि ज्वन्ति । तस्मिंश्च समय सञ्चलनमायाया प्रथमस्थितिगतामेकामावलिका समयोनावलिकाद्विक-
 यञ्च चोपरितनस्थितिगत दक्षिणं मुक्त्वा शेषमन्यत्सर्वमुपशान्त । ततस्ता प्रथमस्थितिगतामेकामावलिका स्तिबुकसंक्रमेण
 सञ्चलनलोचने संक्रमयति । समयोनावलिकाद्विकयञ्च च दक्षिणं पुरुषवेदोक्तप्रकारेणोपशमयति सक्रमयति च । तत-
 समयोनावलिकाद्विकेन कालेन सञ्चलनमाया उपशान्ता । तस्या चोपशान्ताया पञ्चविंशतिकर्माण्युपशान्तानि ज्वन्ति ।
 यदा च सञ्चलनमायाया बन्धोदयोदीरणव्यवष्टेदस्ततोऽनन्तरसमयादारज्य सञ्चलनलोचस्य द्वितीयस्थिते सकाशा-
 द्दक्षिणमाकृष्य लोचनेदक्षात्रिजागव्यप्रमाणा प्रथमस्थितिं पूर्वोक्तप्रकारेण करोति, वेदयति च । प्रथमश्च त्रिजागोऽ-
 श्वकर्णकरणाद्वासङ्गो द्वितीय किट्टीकरणाद्वासङ्गः । प्रथमे चाश्वकर्णकरणाद्वासङ्गे त्रिजागे वर्तमान पूर्वस्पर्धकेन्यो
 दक्षिणमादायापूर्वस्पर्धकानि करोति । अथ किमिदं स्पर्धकमित्युच्यते-इह तावदनन्तानन्तेः परमाणुजिनिष्पन्नान् स्कन्धान्

जीवः कर्मतया गृह्णाति । तत्र चैकैकस्मिन् स्कन्धे यः सर्वजघन्यरसः परमाणुस्तस्यापि रसः केवलिप्रज्ञया द्विच्यमानः सर्व-
जीवेभ्योऽनन्तगुणान् रसाविज्ञागान् प्रयच्छति । अपरस्तु तानप्येकजागाधिकान् । अन्यस्तु ह्यधिकान् । एवमेकोत्तरया
वृद्ध्या तावन्नेयं यावदन्यः (न्त्यः) परमाणुः सिद्धानन्तजागाधिकान् रसाविज्ञागान् प्रयच्छति । तत्र जघन्यरसा ये केचन परमा-
णवस्तेषां समुदायः समानजातीयत्वादेका वर्गणेत्युच्यते । अन्येषां त्वेकाधिकरसाविज्ञागयुक्तानां समुदायो द्वितीया
वर्गणा । अपरेषां तु ह्यधिकरसाविज्ञागयुक्तानां समुदायस्तृतीया वर्गणा । एवमनया दिशा एकैकरसाविज्ञागवृद्धानाम-
णानां समुदायरूपा वर्गणाः सिद्धानामनन्तजागकटपाः अज्ञव्येभ्योऽनन्तगुणा वाच्याः । एतासां च समुदायः स्पर्धक-
मित्युच्यते । स्पर्धन्त इवोत्तरोत्तरवृद्ध्या परमाणुवर्गणा अत्रेति कृत्वा । इत ऊर्ध्वमेकोत्तरया निरन्तरवृद्ध्या प्रवर्द्धमानो
रसो न दृश्यते, किं तु सर्वजीवानन्तगुणैरेव रसाविज्ञागैः । ततस्तेनैव क्रमेण ततः प्रच्यति द्वितीयं स्पर्धकमज्जिधानीयं,
एवमेव च तृतीयं, एवं तावद्वाच्यं यावदनन्तानि स्पर्धकानि जवन्ति । एतानि च पूर्वं कृतत्वात् पूर्वस्पर्धकान्यज्जिधीयन्ते
तत एतेन्य एव चेदानीं प्रतिसमयं दक्षिणं गृहीत्वा तस्य चात्यन्तहीनरसतामापाद्यापूर्वाणि स्पर्धकानि करोति । आसं-
सारं हि परिभ्रमता न कदाचनापि बन्धमाश्रित्येदृशानि स्पर्धकानि कृतानि, किं तु संप्रत्येव विशुद्धिप्रकर्षवशात् करोति,
ततोऽपूर्वाणीत्युच्यन्ते । अश्वकर्णकरणाद्वायां च गतायां किट्टीकरणाद्वायां प्रविशति । तत्र च पूर्वस्पर्धकेभ्योऽपूर्वस्पर्ध-
केभ्यश्च दक्षिणं गृहीत्वा प्रतिसमयमनन्ताः किट्टीः करोति । किट्टयो नाम पूर्वस्पर्धकापूर्वस्पर्धकेभ्यो वर्गणा गृहीत्वा तासा-
मनन्तगुणहीनरसतामापाद्य बृहदन्तरालतया यद्भवस्थापनं, यथा यासामनन्तानन्तानामप्यसत्कटपनयाऽनुजाग-

प्रागाना शतमेकोत्तर द्युत्तर वासीत् । तासामेवानुजागजागाना पञ्चकं पञ्चदशकं पञ्चविंशतिरिति । किट्टीकरणाद्वा-
 याश्च चरमसमये युगपदप्रत्याख्यानप्रत्याख्यानावरणलोजावुपशान्तौ । तत्समयमेव च संज्वलनलोचवन्धव्यवहृदो वाद-
 रसंज्वलनलोचोदयोदीरणव्यवहृदो निवृत्तिवादरसपरायगुणस्थानव्यवहृदश्च । तदेवमनिवृत्तिवादरे सप्तन्य आरन्य
 पञ्चविंशति यावदुपशान्तानि कर्माणि लन्यन्ते । तथा चाह—“सत्त ष्ट नव य पनरस सोलस अठारसेव इग्वीसा ।
 एगाहि दुग चउवीस पणवीसा वायरे जाण ॥ १ ॥ ” सुगमा । अप्रत्याख्यानप्रत्याख्यानावरणलोचोपशान्तौ च सप्त-
 विशतिकर्माण्युपशान्तानि ज्वन्ति । तानि च सूक्ष्मसपराये प्राप्यन्ते । आह च—“सत्तावीस सुदुमे अठावीसं पि मोहपयडीजं ।
 उवसतवीयरगे उवसता होंति नायघा ॥ १ ॥ ” सूक्ष्मे सूक्ष्मसंपराये सप्तविंशतिकर्माण्युपशान्तानि लन्यन्ते । सूक्ष्मसंपरा-
 याद्वा चान्तर्मुहूर्तप्रमाणा । सूक्ष्मसपरायाद्वाया च प्रविष्टः सन् उपरितनस्थितेः सकाशात् कतिपया किट्टीः समाकृष्य
 प्रथमस्थितिं सूक्ष्मसपरायाद्वातुड्या करोति वेदयति च । शेष च सूक्ष्मकिट्टीकृत दलिक समयोनावलिकाधिकवज्र चोप-
 शमयति । सूक्ष्मसपरायाद्वायाश्चरमसमये संज्वलनलोच उपशान्तो ज्वति । तत्समयमेव च ज्ञानावरणपञ्चकदर्शनावरण-
 चतुष्कान्तरायपञ्चकयशःकीर्त्युच्चैर्गोत्राणा वन्धव्यवहृद । ततोऽनन्तरसमये उपशान्तकपायो ज्वति । तस्मिश्चोपशान्त-
 कपाये वीतरागेऽष्टाविशतिरपि मोहनीयप्रकृतय उपशान्ता ज्ञातव्याः । उपशान्तकपायश्च जघन्येनैक समय ज्वति,
 उत्कर्षेण त्वन्तर्मुहूर्तकालं यावत् । तत ऊर्ध्वं नियमादसौ प्रतिपतति । प्रतिपातश्च द्विधा—ज्वहयेण अद्वाहयेण च ।
 तत्र ज्वहयो धियमाणस्य, अद्वाहय उपशान्ताद्वाया समाप्ताया । अद्वाहयेण च प्रतिपतन् यथैवारूढस्तथैव प्रतिप-

तति । यत्र यत्र बन्धोदयो व्यवहिनस्तत्र तत्र प्रतिपतता सता ते आरच्यन्त इति यावत् । प्रतिपतंश्च तावत्प्रतिपतति यावत्प्रमत्तसंयतगुणस्थानकं । कश्चित्पुनस्ततोऽप्यधस्तनं गुणस्थानद्विकं याति, कोऽपि सासादनज्ञावमपि । यः पुनर्जवह-
येण प्रतिपतति स प्रथमसमय एव सर्वाण्यपि बन्धनादीनि करणानि प्रवर्तयतीत्येष विशेषः । उत्कर्षतश्चैकस्मिन् ऋवे
द्वौ वारावुपशमश्रेणिं प्रतिपद्यते । यश्च द्वौ वारावुपशमश्रेणिं प्रतिपद्यते तस्य नियमात्तस्मिन् ऋवे ह्यपकश्रेण्यज्ञावः ।
यः पुनरेकं वारं प्रतिपद्यते तस्य ह्यपकश्रेणिर्नवेदपि । उक्तं च चूर्णौ—“जो ऋवे वारे उवसमसेढिं पन्निवज्जइ, तस्स नियमा
तम्मि ऋवे खवगसेढी नड्ढि, जो एकसिं उवसमसेढीं पन्निवज्जइ, तस्स खवगसेढी होज्ज वि त्ति” । आगमाजिप्रायेण
त्वेकस्मिन् ऋवे एकामेव श्रेणिं प्रतिपद्यते । तदुक्तं—“मोहोपशम एकस्मिन् ऋवे द्विः स्यादसन्ततः । यस्मिन् ऋवे तूप-
शमः ह्यो मोहस्य तत्र न ॥ १ ॥ ” इति ॥ ६५ ॥

तदेवमुक्ता सप्रपञ्चमुपशमश्रेणिः, संप्रति श्रेणिप्रस्तावात् ह्यपकश्रेणिमजिधातुकाम आह—

पढमकसायचउक्कं एत्तो मिहत्तमीससम्मत्तं । अविरयदेसे विरणे पमत्ति अपमत्ति खीयंति ॥ ६६ ॥

टीका—इह यः ह्यपकश्रेणिमारजते सोऽवश्यं मनुष्यो वर्षाष्टकाच्चोपरि वर्तमानः, स च प्रथमतः प्रथमकपायचतुष्कम-
नन्तानुबन्धिसंज्ञं विसंयोजयति । तद्विसंयोजना च प्रागेवोक्तां । तत इतः प्रथमकपायचतुष्कह्यादनन्तरं मिथ्यात्वमिश्र-
सम्यक्त्वानि ह्यपयति । सूत्रे चैकवचनं समाहारविवहणात् । समाहारविवह्ना चामीषां त्रयाणामपि युगपत्ह्यपणाय यतते
इति ज्ञापनार्था । मिथ्यात्वादीनि च ह्यपयन् यथाप्रवृत्तादीनि त्रीणि करणान्यारजते । करणानि च प्रागिव वक्तव्यानि ।

नपरमपूर्वकरणस्य प्रथमसमयेऽनुदितयोर्मिथ्यात्वसम्यग्मिथ्यात्वयोर्दक्षिक गुणसंक्रमेण सम्यक्त्वे प्रहिपति । उच्चरनासं-
क्रममपि तयोरेवमारजते, तद्यथा-प्रथमस्थितिखड्ग बृहत्तरमुच्चलयति, ततो द्वितीय विशेषहीन, ततोऽपि तृतीय विशे-
पहीन, एव तावच्चकव्य यादपूर्वकरणचरमसमय । अपूर्वकरणप्रथमसमये च यत् स्थितिसत्कर्मासीत्तस्यैव चरमस-
मये सख्येयगुणहीन जातं । ततोऽनिवृत्तिकरणे प्रविशति । तत्रापि स्थितिघातादीन् सर्वानपि तथैव करोति । अनिवृ-
त्तिकरणप्रथमसमये च दर्शनत्रिकस्यापि देशोपशमनानिधत्तिकाचना व्यवच्छिद्यन्ते । दर्शनमोहनीयत्रिकस्य च स्थिति-
सत्कर्मानिवृत्तिकरणप्रथमसमयादारभ्य स्थितिघातादिजिर्घात्यमान घात्यमान स्थितिखरुसहस्रेषु गतेष्वसङ्घिपञ्चेन्द्रिय-
स्थितिसत्कर्मसमान जवति । तत स्थितिखरुसहस्रपृथक्त्वे गते सति चतुरिन्द्रियस्थितिसत्कर्मसमान जवति । ततोऽपि
तावन्मात्रेषु तंकेषु गतेषु त्रीन्द्रियस्थितिसत्कर्मसमानं । ततोऽपि तावन्मात्रेषु गतेषु द्वीन्द्रियस्थितिसत्कर्मसमान । ततो-
ऽपि तावन्मात्रेषु खरुषु गतेष्वेकेन्द्रियस्थितिसत्कर्मसमान । ततोऽपि तावन्मात्रेषु खरुषु गतेषु पञ्चोपमासख्येयजागप्र-
माण जवति । ततस्त्रयाणामपि प्रत्येकमेकैक सख्येयजाग मुक्त्वा शेष सर्वमपि घातयति । ततस्तस्यापि प्राग्मुक्तस्य
सख्येयजागस्यैक सख्येयतम जाग मुक्त्वा शेष सर्व विनाशयति । एव स्थितिघाता सहस्रशो ब्रजन्ति । तदनन्तर च
मिथ्यात्वस्यासख्येयान् जागान् खरुयति । सम्यक्त्वसम्यग्मिथ्यात्वयोस्तु सख्येयान् । तत एव स्थितिखरुषु प्रचूतेषु
गतेषु सत्सु मिथ्यात्वस्य दक्षिक आवलिकामात्र जात । सम्यक्त्वसम्यग्मिथ्यात्वयोस्तु पञ्चोपमासंख्येयजागमात्र ।
अमूनि च स्थितिखरुानि खड्गमानानि मिथ्यात्वसत्कानि सम्यक्त्वसम्यग्मिथ्यात्वयो प्रहिपति । सम्यग्मिथ्यात्वस-

त्कानि सम्यक्त्वे । सम्यक्त्वसत्कानि त्वधस्तात् स्वस्थाने इति । तदपि च मिथ्यात्वदलिकमावलिकामात्रं, स्तिबुकसंक्रमेण
 सम्यक्त्वे प्रक्षिपति । तदनन्तरं सम्यक्त्वसम्यग्मिथ्यात्वयोरसंख्येयान् जागान् खंडयति, एकोऽवशिष्यते । ततस्तस्याप्यसंख्ये-
 यान् जागान् खंडयति, एकं मुञ्चति । एवं कतिपयेषु स्थितिखंडेषु गतेषु सम्यग्मिथ्यात्वमावलिकामात्रं जातं । तदानीं
 च सम्यक्त्वस्य स्थितिसत्कर्म वर्षाष्टकप्रमाणं जवति । तस्मिन्नेव च काले सकलप्रत्यूहापगतो निश्चयमतेन दर्शनमोहनी-
 यरूपक उच्यते । तत ऊर्ध्वं सम्यक्त्वस्य स्थितिखंडं अन्तर्मुहूर्तप्रमाणमुत्किरति । तदलिकं तूदयसमयादारभ्य प्रक्षि-
 पति । केवलमुदयसमये सर्वस्तोकं । ततो द्वितीयसमयेऽसंख्येयगुणं । ततोऽपि तृतीयसमयेऽसंख्येयगुणं । एवं तावद-
 क्तव्यं यावत् गुणश्रेणीशिरः । तत ऊर्ध्वं तु विशेषहीनं यावच्चरमा स्थितिः । एवमान्तर्मुहूर्तिकान्यनेकानि खंडान्युत्कि-
 रति निक्षिपति च । तानि च तावद्यावत् द्विचरमं स्थितिखंडं । द्विचरमात्तु स्थितिखंडाच्चरमखंडमसंख्येयगुणं । चरमे च
 स्थितिखंडे उत्कीर्णं सति असौ रूपकः कृतकरण इत्युच्यते । अस्यां च कृतकरणाद्वायां वर्तमानः कश्चित्कालमपि कृत्वा
 चतसृणां गतीनामन्यतमस्यां गतावुत्पद्यते । लेश्यायामपि च पूर्वं शुक्ललेस्यायामासीत्, संप्रति त्वन्यतमस्यां गच्छति ।
 तदेवं प्रस्थापको मनुष्यो निष्ठापकश्चतसृष्वपि गतिषु प्राप्यते । उक्तं च—“पट्टवगो अ मणूसो निठ्वगो चउसु वि
 गर्ईसु ।” इह यदि वद्वायुः रूपकश्रेणिमारजते, अनन्तानुबन्धिनां च ह्यादनन्तरं मरणसंभवतो व्युपरमते । ततः
 कदाचिन्मिथ्यात्वोदयाद्भूयोऽप्यनन्तानुबन्धिन उपचिनोति, तद्बीजस्य मिथ्यात्वस्याविनाशात् । ह्रीणमिथ्यात्वदर्शनस्तु
 नोपचिनोति, बीजात्वात् । ह्रीणसप्तकस्त्वप्रतिपतितपरिणामोऽवश्यं त्रिदशेषूत्पद्यते । प्रतिपतितपरिणामस्तु नानापरिणा-

मसंज्ञवाद्यथापरिणाममन्यतमस्या गतावुत्पद्यते । उक्तं च—“वज्राज्ज पञ्चिवन्नो पढमकसायरकए जइ मरिक्का । तो मिञ्चत्तोदयउं
 चिणेज्ज ज्ञयो न खीणम्मि ॥ १ ॥ तम्मि मउं जाइ दिव तप्परिणामो य सत्तए खीणे । उवरयपरिणामो पुण पढ्ढा नाणामइग-
 ईउ ॥ २ ॥” वज्रायुष्कोऽपि यदि तदानीं कालं न करोति, तथापि सप्तके क्षीणे नियमादवतिष्ठते न तु चारित्रमोहरूपणाय
 यत्नमारजते, यत आह—“वज्राज्ज पञ्चिवन्नो नियमा खीणम्मि सत्तए छाइ” । अथोच्यते—क्षीणसप्तको गत्यन्तर सक्रामन्
 कतितमे जवे मोहमुपयाति ? उच्यते—तृतीये चतुर्थे वा जवे, तथाहि—यदि देवगतिं नरकगतिं वा सक्रामति ततो देवजवा-
 न्तरितो नरकजवान्तरितो वा तृतीयजवे मोहमुपयाति । अथ तिर्यङ्क्षु मनुष्येषु वा समुत्पद्यते, तर्हि सोऽवश्यमसंख्येयवर्षायु-
 ष्केषु मध्ये गच्छति, न संख्येयवर्षायुष्केषु । ततस्तत्रानन्तर देवजवे, तस्माच्च्युत्वा मनुष्यजवे, ततो मोहं यातीति चतुर्थजवे
 मोहगमन । उक्तं च पञ्चसग्रहे—“तइयचउहे तम्मि व जवम्मि सिप्रति दसणे खीणे । ज देवनिरयसखाउ चरिमदेहेसु ते
 होंति ॥ १ ॥” एतानि च सप्त कर्माणि ह्यप्यन्ति अविरतसम्यग्दृष्टि देशविरतिः प्रमत्त अप्रमत्तो वा । तत एतेषु चतु-
 र्वपि सप्तकह्यं प्राप्यते । तथा चाह सूत्रकृत्—‘अविरत’ इत्यादि अविरते देशे देशविरते प्रमत्तेऽप्रमत्ते च प्रथमकपायचतु-
 ष्कादीनि सप्त कर्माणि क्षीयन्ते ह्यमुपयान्ति । यदि पुनरवज्रायु रूपकश्रेणिमारजते, तत सप्तके क्षीणे नियमादनु-
 परतपरिणाम एव चारित्रमोहनीयरूपणाय यत्नमारजते । यत आह ज्ञाप्यकृत्—“इयरो अणुवरउं चिय सयलं सेढि
 समाणोइ” । चारित्रमोहनीयं च ह्यपयितुं यत्मानो यथाप्रवृत्तादीनि त्रीणि करणानि करोति, तद्यथा—यथाप्रवृत्तकरण-
 मपूर्वकरणमनिवृत्तिकरण च । एषा च स्वरूप पूर्ववदेवावगन्तव्य । नवरमिह यथाप्रवृत्तकरणमप्रमत्तगुणस्थानके इष्टव्य,

अपूर्वकरणमपूर्वगुणस्थानके, अनिवृत्तिकरणमनिवृत्तिबादरसंपरायगुणस्थानके । तत्रापुर्वकरणे स्थितिघातादिजिरप्रत्या-
 ख्यानप्रत्याख्यानावरणकपायाष्टकं तथा ह्यपयति स्म, यथा अनिवृत्तिकरणाद्वायाः प्रथमसमये तत्पह्योपमासंख्येयज्ञागमा-
 त्रस्थितिकं जातं । अनिवृत्तिकरणाद्वायाश्च संख्येयेषु ज्ञागेषु गतेषु सत्सु स्त्यानर्द्धिन्निकनरकगतितिर्यग्गतिनरकानुपूर्वीति-
 र्यगानुपूर्व्यैकद्वित्रिचतुरिन्द्रियजातिस्थावरातपोद्योतसूक्ष्मसाधारणरूपाणां पोरुशप्रकृतीनामुद्वलनासंक्रमेणोद्वह्यमानानां
 पह्योपमासंख्येयज्ञागमात्रा स्थितिर्जाता । ततो वध्यमानासु प्रकृतिषु तानि षोडश कर्माणि गुणसंक्रमेण प्रतिसमयं प्रहि-
 प्यमाणानि प्रह्विप्यमाणानि निःशेषतः ह्यीणानि ज्वन्ति । इहाप्रत्याख्यानप्रत्याख्यानावरणकपायाष्टकं पूर्वमेव ह्यपयि-
 तुमारब्धं, परं तन्नाद्यापि ह्यीणं, केवलमपान्तराल एव पूर्वोक्तप्रकृतिपोरुशकं ह्यपितं । ततः पश्चात्तदपि कपायाष्टकम-
 न्तर्मुहूर्तमात्रेण ह्यपयति । तथा चाह—“अनियद्विबायरं श्रीणगिद्धितिगनिरयतिरियनामात् । संखेज्जइमे सेसे तप्पाज्जगात्
 खीयंते ॥ १ ॥ एत्तो हणइ कसायत्तगं पि पत्ता नपुंसगं इत्थीं । तो नोकसायत्तकं बुअइ संजलणकोहम्मि ॥ २ ॥ ” अनि-
 वृत्तिबादरगुणस्थानके संख्येयतमे ज्ञागे शेषे स्त्यानर्द्धिन्निकं निरयगतितिर्यग्गतिनाम्नी तत्प्रायोग्याश्च निरयगतितिर्यग्ग-
 तिप्रायोग्याश्च एकेन्द्रियद्वीन्द्रियत्रीन्द्रियचतुरिन्द्रियजातिनिरयानुपूर्वीतिर्यगानुपूर्वीस्थावरातपोद्योतसूक्ष्मसाधारणरूपाः
 सर्वसंख्यया पोरुशप्रकृतयः ह्यीयन्ते । तत इतः प्रकृतिपोरुशकह्यादनन्तरं निःशेषतः कपायाष्टकं हन्ति । अन्ये पुन-
 राहुः—पोरुश कर्माण्येव पूर्वं ह्यपयितुमारजते, केवलमपान्तरालेऽष्टौ कपायान् ह्यपयति, पश्चात् पोरुश कर्माणि । ततोऽ-
 न्तर्मुहूर्तमात्रेण नवानां नोकपायाणां चतुर्णां संज्वलनानामन्तरकरणं करोति । तच्च कृत्वा नपुंसकवेददक्षिकमुपरितन-

स्थितिगतमुज्वलनविधिना ह्यपयितुमारजते । तच्चान्तर्मुहूर्तमात्रेण पृथोपमासख्येयज्ञागमात्र जात । तत प्रचृति वध्य-
 मानासु प्रकृतिषु गुणसक्रमेण दक्षिक प्रक्षिपति । तच्चैव प्रक्षिप्यमाणमन्तर्मुहूर्तमात्रेण नि शेष क्षीण, अधस्तनदक्षिकं च
 यदि नपुसकवेदेन ह्यपकश्रेणिमारूढस्ततोऽनुजवत ह्यपयति, अन्यथा त्वावलिकामात्र, तच्च वेद्यमानासु प्रकृतिषु स्तिबु-
 कसक्रमेण सक्रमयति । तदेव ह्यपितो नपुसकवेद । ततोऽन्तर्मुहूर्तमात्रेण स्त्रीवेदोऽप्यनेनैव क्रमेण क्षिप्यते । तत पद्
 नोकपायान् युगपत्क्षपयितुमारजते । तत प्रचृति च तेषामुपरितनस्थितिगत दक्षिक न पुरुषवेदे सक्रमयति, कि तु
 सज्वलनक्रोधे । तथाचाह सूत्रकृत्-‘पञ्चा’ इत्यादि, कपायाष्टकहयानन्तर पश्चान्नपुंसक नपुसकवेदं ह्यपयति । तत
 ‘इत्थीति’ स्त्रीवेद । ततः पद् नोकपायान् । तेषामुपरितनस्थितिगत दक्षिक सज्वलनक्रोधे ‘क्षुप्रइति’ क्षिपति, न पुरुष-
 वेदे । एतेऽपि च पद् नोकपाया सज्वलनक्रोधे पूर्वोक्तविधिना क्षिप्यमाणा अन्तर्मुहूर्तमात्रेण नि शेषा क्षीणा । तत्स-
 मयमेव च पुरुषवेदस्य बन्धोदयोदीरणव्यवहृद समयोनावलिकाद्विकवद्भ मुक्त्वा शेषदक्षिकस्य ह्यश्व, ततोऽसावि-
 दानीमवेदको जात । एव पुरुषवेदेन ह्यपकश्रेणि प्रतिपन्नस्य इष्टव्य । यदा तु नपुसकवेदेन ह्यपकश्रेणि प्रतिपद्यते तदा
 प्रथमत स्त्रीवेदनपुसकवेदौ युगपत् ह्यपयति । स्त्रीवेदनपुंसकवेदह्यसमकालमेव पुरुषवेदस्य बन्धो व्यवहृद्यते । तद-
 नन्तर चावेदक सन् पुरुषवेदहास्यादिपट्टे युगपत्क्षपयति । यदा तु स्त्रीवेदेन प्रतिपद्यते तदा प्रथमतो नपुसकवेद ततः स्त्रीवेदं,
 स्त्रीवेद ह्यसमकालमेव पुरुषवेदस्य बन्धव्यवहृदः । ततोऽवेदक पुरुषवेदहास्यादिपट्टे युगपत्क्षपयति । सप्रति पुरुषवेदेन
 ह्यपकश्रेणि प्रतिपन्नमधिकृत्य प्रस्तुतमजिधीयते-क्रोध वेदयमानस्य सत तस्याः क्रोधाध्यायास्त्रयो विज्ञागा जवन्ति, तद्यथा-

अश्वकर्णकरणाद्वा किङ्कीकरणाद्वा किङ्कीवेदनाद्वा च । तत्राश्वकर्णकरणाद्वायां वर्तमानः प्रतिसमयमनन्तानि अपूर्व-
 स्पर्धकानि चतुर्णामपि संज्वलनानामन्तरकरणाद्गुपरितनस्थितौ करोति । अस्यां चाश्वकर्णकरणाद्वायां वर्तमानः पुरुष-
 वेदमपि समयोनावलिकादिकेन कालेन क्रोधे गुणसंक्रमेण संक्रमयन् चरमसमये सर्वसंक्रमेण संक्रमयति । तदेवं क्षीणः
 पुरुषवेदः । अश्वकर्णकरणाद्वायां च समाप्तायां किङ्कीकरणाद्वायां प्रविशति । तत्र च प्रविष्टः सन् चतुर्णामपि संज्वलना-
 नामुपरितनस्थितिगतस्य दक्षिकस्य किङ्कीः करोति । ताश्च किङ्कियः परमार्थतोऽनन्ता अपि स्थूरजातिजेदापेक्षया द्वादश
 कल्प्यन्ते । एकैकस्य च कषायस्य तिस्रस्त्रिस्रः, तद्यथा—प्रथमा द्वितीया तृतीया च । एवं क्रोधेन रूपकश्रोणिं प्रतिपन्नस्य
 द्रष्टव्यं । यदा तु मानेन प्रतिपद्यते, तदा उद्वलनविधिना क्रोधे रूपिते सति त्रयाणां पूर्वक्रमेण नव किङ्कीः करोति । मायया
 चेत् प्रतिपन्नस्तिर्हि क्रोधमानयोरुद्वलनविधिना रूपितयोः सतोः शेषद्विकस्य पूर्वक्रमेण षट् किङ्कीः करोति । यदि पुनर्लोभेन
 प्रतिपद्यते तत उद्वलनविधिना क्रोधादित्रिके रूपिते सति दोत्रस्य किङ्कित्रिकं करोति । एष किङ्कीकरणविधिः । किङ्कीकर-
 णाद्वायां निष्ठितायां क्रोधेन प्रतिपन्नः सन् क्रोधस्य प्रथमकिङ्किदक्षिकं द्वितीयस्थितिगतं आकृष्य प्रथमस्थितिं करोति वेद-
 यते च तावद्यावत्समयाधिकावलिकामात्रं शेषः । ततोऽनन्तरसमये द्वितीयकिङ्किदक्षिकं द्वितीयस्थितिगतमाकृष्य प्रथम-
 स्थितिं करोति वेदयते च तावद्यावत्समयाधिकावलिकामात्रं शेषः । ततोऽनन्तरसमये तृतीयकिङ्किदक्षिकं द्वितीयस्थिति-
 गतमाकृष्य प्रथमस्थितिं करोति वेदयते च तावद्यावत्समयाधिकावलिकामात्रं शेषः । तिसृष्वपि चामूषु किङ्किवेदनाद्वासूपरि-
 तनस्थितिगतं दक्षिकं गुणसंक्रमेणापि प्रतिसमयमसंख्येयगुणवृद्धिरूपेण संज्वलनमाने प्रक्षिपति । तृतीयकिङ्किवेदनाद्वायाश्च

चरमसमये सञ्जलनक्रोधस्य बन्धोदयोदीरणाना युगपद्ब्रवञ्चेद*, सत्कर्माऽपि च तस्य समयोनावलिकाधिकवच्च मुक्त्वाऽन्य-
 त्नास्ति, सर्वस्य माने प्रक्षिप्तत्वात् । ततोऽनन्तरसमये मानस्य प्रथमकिट्टिदलिकं द्वितीयस्थितिगत आकृष्य प्रथमस्थिति करोति
 वेदयते च तावद्यावदन्तर्मुहूर्त । क्रोधस्यापि च बन्धादौ व्यवञ्चिन्ने सति तस्य सवन्धि दलिक समयोनावलिकाधिकमा-
 त्रेण कालेन गुणसक्रमेण सक्रमयन् चरमसमये सर्वसक्रमेण सक्रमयति । मानस्यापि च प्रथमकिट्टिदलिक प्रथमस्थिती-
 कृत वेद्यमान समयाधिकावलिकाशेष जात । ततोऽनन्तरसमये मानस्य द्वितीयकिट्टिदलिकं द्वितीयस्थितिगतमाकृष्य
 प्रथमस्थितिं करोति वेदयते च तावद्यावत्समयाधिकावलिकामात्र शेष । ततोऽनन्तरसमये तृतीयकिट्टिदलिक द्विती-
 यस्थितिगतमाकृष्य प्रथमस्थिति करोति वेदयते च तावद्यावत्समयाधिकावलिकामात्र शेष । तस्मिन्नेव च समये
 मानस्य बन्धोदयोदीरणाना युगपद्ब्रवञ्चेद , सत्कर्माऽपि च तस्य समयोनावलिकाधिकवच्चमेव, शेषस्य मायाया प्रक्षि-
 पत्वात् । ततो मायाया प्रथमकिट्टिदलिक द्वितीयस्थितिगतमाकृष्य प्रथमस्थिति करोति वेदयते च तावद्यावदन्तर्मु-
 हूर्त । मानस्यापि च बन्धादौ व्यवञ्चिन्ने सति तस्य सवन्धि दलिक समयोनावलिकाधिकमात्रेण कालेन गुणसक्रमेण
 मायाया प्रक्षिपति । मायाया अपि च प्रथमकिट्टिदलिक द्वितीयस्थितिगत प्रथमस्थितीकृत वेद्यमान समयाधिकावलिका-
 शेष जात ततोऽनन्तरसमये मायाया द्वितीयकिट्टिदलिक द्वितीयस्थितिगतमाकृष्य प्रथमस्थिति करोति वेदयते च ताव-
 द्यावत्समयाधिकावलिकामात्रं शेषः । ततोऽनन्तरसमये तृतीयकिट्टिदलिक द्वितीयस्थितिगतमाकृष्य प्रथमस्थिति करोति
 वेदयते च तावद्यावत्समयाधिकावलिकामात्र शेष । तस्मिन्नेव समये मायाया बन्धोदयोदीरणाना युगपद्ब्रवञ्चेद*,

सत्कर्माऽपि च तस्याः समयोनावलिकादिकबद्धमात्रमेव, शेषस्य गुणसंक्रमेण लोत्रे प्रक्षिप्तत्वात् । ततोऽनन्तरसमये लोत्रस्य प्रथमकिट्टिदलिकं द्वितीयस्थितिगतमाकृष्य प्रथमस्थितिं करोति वेदयते च तावद्यावदन्तर्मुहूर्तं । संज्वलनमायायाश्च बन्धादौ व्यवहृत्ते तस्याः संबन्धि दलिकं समयोनावलिकादिकमात्रेण कालेन गुणसंक्रमेण लोत्रे सर्वं संक्रमयति । लोत्रस्य च प्रथमकिट्टिदलिकं प्रथमस्थितीकृतं वेद्यमानं समयाधिकावलिकामात्रं शेषं जातं । ततोऽनन्तरसमये लोत्रस्य द्वितीयकिट्टिदलिकं द्वितीयस्थितिगतमाकृष्य प्रथमस्थितिं करोति वेदयते च । तां च वेदयमानस्तृतीयकिट्टिदलिकं गृहीत्वा सूक्ष्मकिट्टीः करोति, तावद्यावद्वितीयकिट्टिदलिकस्य प्रथमस्थितीकृतस्य समयाधिकावलिकामात्रं शेषः । तस्मिन्नेव च समये संज्वलनलोत्रस्य बन्धव्यवहृदोबां दरकषायोदयोदीरणव्यवहृदोऽनिवृत्तिवादरसंपरायगुणस्थानकव्यवहृदश्च युगपज्जायते । ततोऽनन्तरसमये सूक्ष्मकिट्टिदलिकं द्वितीयस्थितिगतमाकृष्य प्रथमस्थितिं करोति वेदयते च । तदानीमसौ सूक्ष्मसंपराय उच्यते । पूर्वोक्ताश्चावलिकास्तृतीयकिट्टिगताः शेषीचूताः सर्वा अपि वेद्यमानासु परप्रकृतिषु स्तिबुकसंक्रमेण संक्रमयति । प्रथमद्वितीयकिट्टिगताश्च यथास्वं द्वितीयतृतीयकिट्ट्यन्तर्गता वेद्यन्ते । सूक्ष्मसंपरायश्च लोत्रस्य सूक्ष्मकिट्टीर्वेद्यमानः सूक्ष्मकिट्टिदलिकं समयोनावलिकादिकबद्धं च प्रतिसमयं स्थितिघातादिजिस्तावत् रूपयति यावत्सूक्ष्मसंपरायाद्वायाः संख्येया ज्ञागा गता भवन्ति, एकोऽवशिष्यते । ततस्तस्मिन् संख्येयज्ञागे संज्वलनलोत्रं सर्वापवर्तनयाऽपवर्त्य सूक्ष्मसंपरायाद्वासमं करोति । सा च सूक्ष्मसंपरायाद्वा अद्याप्यन्तर्मुहूर्तप्रमाणा । ततः प्रचृति च स्थितिघातादयो निवृत्ताः शेषकर्मणां तु प्रवर्तन्त एव । तां च लोत्रस्यापवर्तितां स्थितिमुदयोदीरणान्यां वेदयमानस्ताव-

ज्ञतो यात्रत्समयाधिकात्रलिकामात्रं शेष । ततोऽनन्तरसमये उदीरणा स्थिता । तत उदयेनैव केवलेन ता वेदयते याव-
 चरमममय । तस्मिंश्चरमसमये ज्ञानावरणपञ्चकदर्शनावरणचतुष्कयश कीर्त्युच्चैर्गोत्रान्तरायपञ्चकरूपाणा पोरुशकर्मणा
 ग्रन्धव्यग्रहेद मोहनीयस्योदयसत्ताव्यवष्टेदश्च ॥ ६६ ॥

अमुमेवार्थं सकलस्य सूत्रकृत्प्रतिपादयति—

पुरिस कोहे कोहं माणे माण च बुहइ मायाए । मायं च बुहइ लोहे लोहं सुहुमं पि तो हणइ ॥ ६७ ॥

टीका-पुरस्य पुरुपदेद वन्धादौ व्यवच्छिन्ने सति गुणसक्रमेण क्रोधे सज्वलनक्रोधे 'बुहइ ति' संक्रमयति । क्रोधस्यापि
 च वन्धादौ व्यवच्छिन्ने त क्रोध माने सज्वलनमाने सक्रमयति । सज्वलनमानस्यापि वन्धादौ व्यवच्छिन्ने त सज्वलनमानं
 गुणसक्रमेण मायाया सज्वलनमायाया प्रक्षिपति । सज्वलनमायाया अपि वन्धादौ व्यवच्छिन्ने ता सज्वलनमाया लोहे
 सज्वलनलोहे गुणसक्रमेण सक्रमयति । सज्वलनलोहस्यापि च वन्धादौ व्यवच्छिन्ने तं सज्वलनलोहं सूदममपि,
 अपिशब्दात्त्रेपमपि हन्ति स्थितिघातादिजिर्विनाशयति । लोहे च साकद्वयेन विनाशिते सत्यनन्तरसमये क्षीणकपायो
 जायते । तस्य च क्षीणकपायस्य मोहनीयवर्जाना शेषकर्मणा स्थितिघातादय पूर्ववत् प्रवर्तन्ते तावद्यात्रक्षीणकपाया-
 ज्ञायाः सत्येया जागा गता ज्ञान्ति, एक सख्येयो जागोऽवतिष्ठते । तस्मिंश्च ज्ञानावरणपञ्चकदर्शनावरणचतुष्टयान्त-
 रायपञ्चकनिष्ठाद्विकरूपाणा पोरुशकर्मणा स्थितिसत्कर्म सर्वापवर्तनया अपवर्त्य क्षीणकपायाज्ञासमं करोति । केवल
 निष्ठाद्विकस्य स्वरूपापेक्षया समयन्यून, कर्मत्वमात्रापेक्षया तु तुल्य । सा च क्षीणकपायाज्ञाऽद्याप्यन्तर्मुहूर्तप्रमाणा, तत

प्रचृति च तेषां स्थितिघातादयः स्थिताः, शेषाणां तु ज्वन्त्येव । तानि च षोडशकर्माणि निद्राद्विकहीनानि उदयोदीर-
 णाज्यां वेदयमानस्तावज्जतो यावत्समयाधिकावद्विकामात्रं शेषः । ततोऽनन्तरसमये उदीरणा निवृत्ता, तत आवल्लिका-
 मात्रं कालं यावद्दुदयेनैव केवलेन वेदयते यावत्क्षीणकषायाज्जाया द्विचरमसमयः तस्मिंश्च द्विचरमसमये निद्राद्विकं स्वरू-
 पसत्तापेक्षया क्षीणं, चतुर्दशानां च शेषप्रकृतीनां चरमसमये क्षयः । तथा चाह सूत्रकृत्—“क्षीणकसायुचरिमे निहा-
 पयत्ता य हण्ड उजमत्थो । आवरणमंतराए उजमत्थो चरिमसमयमिमि ॥ १ ॥” व्याख्यातार्था । ततोऽनन्तरसमये सयो-
 गिकेवली ज्वति । स च लोकमलोकं वा सर्वं सर्वात्मना परिपूर्णं पश्यति । न हि तदस्ति जूतं ज्वद्भविष्यद्वा यद्भगवान्
 न पश्यति । उक्तं च—“संजिन्नं पासंतो लोगमलोगं च सबुं सबं । तं नत्थि जं न पासइ जूयं ज्वं जविस्सं च ॥१॥”
 इत्थं जूतश्च सयोगिकेवली जघन्यतोऽन्तर्मुहूर्तमुत्कर्षतो देशोनां पूर्वकोटीं विहृत्य कश्चित् कर्मणां समीकरणार्थं समुद्घातं
 करोति । यस्य वेदनीयादिकमायुषः सकाशादधिकतरं ज्वति । अन्यस्तु न करोत्येव । तथा चोक्तं प्रज्ञापनायां—“सवो-
 वि णं जंते केवली समुग्घायं गह्वति ? । गोयमा ! नो इण्ठे समठे, जस्साजएण तुह्वाइं वंधणेहिं ठिइए य जवोवग्गह-
 कम्माइं स न समुग्घायं गह्वइ—अगंतूणं समुग्घायमणंता केवलीजिणा । जरमरणविप्पमुक्का सिद्धिं वरगइं गया ॥ १ ॥”
 अत्र ‘बंधणेहिं ति’ बध्यन्ते इति बन्धनाः कर्मपरमाणवः । कृत् “बहुलमिति” (५-१-३) वचनात् कर्मण्यनद् प्रत्ययः ।
 तैः । शेषं सुगमम् । गत्वा चागत्वा च समुद्घातं ज्वोपग्राहिकर्मक्षपणाय लेश्यातीतमत्यन्ताप्रकंपं परमनिर्जराकारणं
 ध्यानं प्रतिपित्सुर्योगनिरोधायोपक्रमत एव । तत्र पूर्वं वादरकाययोगेन वादरमनोयोगं निरुणद्धि, ततो वाग्योगं । ततः

सूक्ष्मकाययोगेन वादरकाययोगं । ततस्तेनैव सूक्ष्मकाययोगेन सूक्ष्ममनोयोग, तत सूक्ष्मवाग्योग निरुन्धान. सूक्ष्मक्रिया-
 ऽप्रतिपातिध्यानमारोहति । तत्सामर्थ्याच्च घदनोदरादिप्रिवरपूरणेन सकुचितदेहत्रिजागवर्तिप्रदेशो ज्वति । तस्मिंश्च
 ध्याने वर्तमान स्थितिघातादिजिरायुर्वर्जानि सर्वाण्यपि ज्वोपग्राहिकर्माणि तावदपवर्तयति यावत्सयोग्यवस्थाचरमस-
 मय । तस्मिंश्च चरमसमये सर्वाण्यपि कर्माणि अयोग्यवस्थासमस्थितिकानि जातानि । नवर येपा कर्मणामयोग्यवस्था-
 यामुदयाजावस्तेषा स्थिति स्वरूप प्रतीत्य समयोना विधत्ते । कर्मत्वमात्ररूपता त्वाश्रित्यायोग्यप्रस्थासमानामेव । तस्मिंश्च
 सयोग्यवस्थाचरमसमयेऽन्य(तर)वेदनीयमौदारिकतैजसकर्मणशरीरसवज्जे बन्धनसघातन(न)सस्थानपट्टप्रथमसंहननौदारि-
 कागोपागवर्णादिचतुष्टयागुरुघृषघातपराघातोच्चासशुजाशुजविहायोगतिप्रत्येकस्थिरास्थरशुजाशुजसुस्वरदु.स्वरनिर्माण-
 नाम्नामुदयोदीरणव्यग्रद्येद. । ततोऽनन्तरसमयेऽयोगिकेवली ज्वति । अयोगिकेवली च ज्वस्थोऽजघन्योत्कर्षमन्तर्मुहूर्त
 काल ज्वति । स च तस्यामप्रस्थाया वर्तमानो ज्वोपग्राहिकर्मक्षयणाय व्युपरतक्रियमप्रतिपातिध्यानमारोहति । एवमसावयो-
 गिकेवली स्थितिघातादिरहितो यान्युदयवन्ति कर्माणि तानि स्थितिह्येणानुज्वन् ह्यपयति । यानि पुनरुदयवन्ति
 तदानीं न सन्ति तानि वेद्यमानासु प्रकृतिषु स्तिवुकसक्रमेण संक्रमयन् वेद्यमानप्रकृतिरूपतया वेद्यमानस्तावद्याति
 याप्रदयोग्यवस्थाच्चिचरमसमय ॥ ६७ ॥

देवगऽसहगयाउ डुचरमसमयज्वियम्मि (डुचरमज्वसिद्धियंमि) खीयंति ।

सवित्रागेपरनामा नीयागोयं पि तत्रेव ॥ ६८ ॥

टीका-देवगत्या सह गता स्थिता. देवगतिसहगता. देवगत्या सह एकान्तेन बन्धो यासा ता देवगतिसहगता

सत्ताव्यवहृदः । आनुपूर्वीनाम्नां तु चतुर्णामपि क्षेत्रविपाकितया ज्ञवापान्तरालगतावेवोदयः, तेन न ज्ञवस्थस्य तदुदयसंज्ञवः, तदसंज्ञवाच्चायोग्यवस्थाद्विचरमसमय एव मनुष्यानुपूर्व्याः सत्ताव्यवहृद इति । एतदेव मतमधिकृत्य प्राक् द्विचरमसमये सप्तचत्वारिंशत्प्रकृतीनां सत्ताव्यवहृदो दर्शितः । चरमसमये तूत्कर्षतो द्वादशानां जघन्यत एकादशानामिति । ततोऽनन्तरसमये कोशबन्धमोक्षलक्षणसहकारिसमुच्चस्वज्ञावविशेषादेरंफलमिव जगवानपि कर्मसंबन्धमोक्षलक्षणसहकारिसमुत्प्रस्वज्ञावविशेषादूर्ध्वं लोकान्ते गच्छति । स चोर्ध्वं गच्छन् रुजुश्रेण्या यावत्स्वाकाशप्रदेशेष्विहावगाढस्तावतः प्रदेशानूर्ध्वमप्यवगाहमानो विवक्षितसमयाच्चान्यत्समयान्तरमस्पृशन् गच्छति । उक्तं चावश्यकचूर्णैः—“जत्ति ए जीवोऽवगाढो तावइया ए उगाहणा ए उहं उज्जुगं गत्रइ नवकं वीयं च समयं न फुसइ ति” । इत्थं चानेके जगवन्तः कर्मक्षयं कृत्वा गताः सन्तः सिद्धिसुखं शाश्वतं कालमनुजवन्तोऽवतिष्ठन्ते ॥ ७२ ॥

तथा चाह—

अह सुश्यसयलजगसिहरमरुयनिरुवमसहावसिद्धिसुहं।अनिहणमवावाहं तिरयणसारं अणुहवंति ७३
टीका—अथेत्यानन्तर्ये कर्मक्षयादनन्तरं शुचिकं एकान्तशुद्धं, न रागादिदोषव्यामिश्रं । तथा सकलं संपूर्णं । तथा जगद्विखरं सकलसांसारिकलोकसंज्ञविमुखनिकुरुंवशेखरञ्जितं कर्मक्षयात् । कथमिति चेदत आह—अरुजं देशतोऽपि तत्र व्याधेरज्ञावात्, उपलक्षणमेतत् आधेरप्यज्ञावस्तत्र द्रष्टव्यः । सांसारिकं च सुखमाधिव्याधिसंकुलं । तथा निरुपमं उपमातीतं, न हि तत्सदृशं किञ्चिदपीह संसारेऽस्ति सुखं येन तदुपमीयते, तस्मान्निरुपमं । तथा ‘सहाव ति’ स्वज्ञा-

यच्छूतं, न संसारसुखमिदं कृत्रिमं, अतस्तत्सकलदेवासुरमनुजसंज्ञविमुखसमूहशेखरकटपं । इच्छूतं सिद्धिसुख मोक्षसुख
 अनिधनमपर्यवसान । कथमपर्यवसानतेति चेदत आह-अव्यावाध व्यावाधारहितं वाधयितुमशक्यमिति ज्ञावार्थ ।
 तथाहि-रागादयस्तत्सुख वाधयितुमीशास्त्रे च सर्वात्मना क्षीणा । न च क्षीणा अपि पुन प्राप्नुर्त्तविमश्रुवते, तत्कारण-
 पुञ्जलानामज्ञावात् । न च तेऽपि पुञ्जला ज्ञयोऽपि वध्यन्ते, सक्लेशमन्तरेण तद्वन्धाज्ञावात् । न च सर्वात्मना रागा-
 दिक्लेशविमुक्तस्य ज्ञयः सक्लेशोत्थान, तत्कारणकर्मपुञ्जलाज्ञावात्, अतो रागादिसंक्लेशोत्थानाज्ञावात् सिद्धिसुखमव्या-
 वाधं । पुन तत्कथञ्छूतमित्याह-त्रिरत्नसार त्रीणि रत्नानि सम्यग्दर्शनज्ञानचारित्र्यलक्षणानि तेषां सार फल । तथाहि-
 सम्यग्दर्शनज्ञानचारित्र्याण्येव कर्मक्षयकारण, कर्मक्षयाच्च सिद्धिसुखसंप्राप्ति, अत सिद्धिसुख त्रिरत्नसार । एतेन किमुक्त
 ज्ञवति ? इत्यञ्छूत सिद्धिसुखमज्जिलपताऽवश्य रत्नत्रये प्रेक्षावता यत्न आस्थेय, उपायमन्तरेणोपेयसिद्धयज्ञावात् । उपा-
 यञ्छूत च सिद्धिसुखस्य रत्नत्रय, कर्मक्षयकारणत्वात् । तथाहि-अज्ञानादिनिमित्तं कर्म, अज्ञानादिप्रतिपन्थि च ज्ञानादि,
 ततोऽवश्य ज्ञानाद्यासेवाया कर्मक्षय इति । इत्यञ्छूत सिद्धिसुख, तत्र गता सन्तोऽनुजवन्ति वेदयन्ति ॥ ७३ ॥

इह बन्धोदयसत्कर्मणा सप्रेधश्चिन्तित, सोऽपि सामान्येन, ततो बन्धोदयसत्कर्मसु विशेषजिज्ञासायामतिदेशमाह-
 दुरधिगम-निपुण-परमठ-रुचिर-बहुजग-दिष्टिवायाउ । अथा अणुसरियवा बंधोदयसंतकम्माणं ॥ ७४ ॥

टीका-इ खेन महता कष्टेन प्रमाणनयनिक्षेपादिजिरधिगम्यत इति दुरधिगम । निपुणं सूक्ष्मबुद्धिगम्य. । परमार्थो
 यथावस्थितार्थ. । रुचिर. सूक्ष्मसूक्ष्मतरार्थनेतृपदुप्रज्ञाना मन.प्रहादकर । बहुजगो बहुविकल्प । यो दृष्टिवादस्तस्मात् ।

बन्धोदयसत्कर्मणां विषयेऽर्था विशेषरूपा अनुसर्तव्याः ज्ञातव्याः । इह तु संहिसरुचिसत्त्वानुग्रहप्रवृत्ततया ग्रन्थगौरवत्तयाज्ञोच्यन्ते ॥ ७४ ॥

संप्रत्याचार्योऽनुद्धतत्वेनात्मनोऽदृशागमत्वं ख्यापयन् शेषबहुश्रुतानां च बहुमानं प्रकटयन् प्रकरणपरिपूर्णताविधिविषये तेषां प्रार्थनां विदधान आह—

जो जह अपनिपुन्नो अहो अप्पागमेण बद्धो वि । तं खमिज्जण बहुसुया पूरेज्जणं परिकहंतु ॥ ७५ ॥

टीका—अत्र सप्ततिकाख्ये प्रकरणे यत्र बन्धे उदये सत्तायां वा योऽर्थोऽपरिपूर्णः खंनोऽदृशागमेनादृशश्रुतेन मया बद्धो निबद्धः । इतिशब्दः समासिवचनः, स च गाथापर्यन्ते वेदितव्यः । तमपरिपूर्णमर्थं तत्र बन्धादौ ममापरिपूर्णार्थान्निधानलक्षणमपराधं ह्मित्वा बहुश्रुता दृष्टिवादज्ञाः पूरयित्वा तत्तदर्थप्रतिपादिकां गाथां प्रक्षिप्य शिष्यजनेभ्यः परिकथयन्तु सामस्त्येन प्रतिपादयन्तु । बहुश्रुता हि परिपूर्णज्ञानसंज्ञारसंपत्समन्विततया परोपकारकरणैकरसिकमानसा ज्वन्ति, ततो मम शिष्याणां च परमुपकारमाधित्सवस्तेऽवश्यं ममास्फुटापरिपूर्णार्थान्निधानलक्षणमपराधं विषह्य(ह्या) परिपूर्णमर्थं पूरयित्वा शिष्येभ्यः कथयन्तु ॥ ७५ ॥

निरुपममनन्तमनघं शिवपदमधिरूढमपगतकलंकम् । दर्शितशिवपुरमार्गं वीरजिनं नमत परमशिवम् ॥ १ ॥

यस्योपान्तेऽपि संप्राप्ते प्राप्यन्ते संपदोऽनघाः । नमस्तस्मै जिनेशश्रीवीरसिद्धान्तसिन्धवे ॥ २ ॥

धैरेया विषमार्था सप्ततिका सुस्फुटीकृता सम्यक् । अनुपकृतपरोपकृतश्रुणीकृतस्तान्नमस्कुर्वे ॥ ३ ॥

प्रकरणमेतद्विषयं सप्ततिकाख्य विवृण्वता कुशलम् । यदवापि मलयगिरिणा सिद्धिं तेनाश्रुता लोकः ॥ ४ ॥
अर्हतो मगल सिद्धान्मंगलं सयतानहम् । अशिथ्रियं जिनाख्यात धर्म परममंगलम् ॥ ५ ॥
मगल लेखकस्यापि पाठकस्यापि मगलम् । मगल सर्वलोकाना चूमिचूपालमंगलम् ॥ ६ ॥

१ प्रक्षिप्तोऽय लेखनेन केनापि पंडितमानिना सूरिग्रथितशब्दार्थद्वादशादित्यस्याग्रत प्रत्यक्षमीक्ष्यमाण प्रेक्षावद्भिर्ज्योतिरिगणप्रभ
रुक्षिभृताव्ययत्रजो लेखकप्राधान्यख्यापक श्लोक ।

॥ इति श्रीमलयगिरिविरचिता सप्ततिका टीका ॥

॥ सटीकषट् कर्मग्रन्थाः संपूर्णाः ॥

॥ आगमिकाचार्यश्रीजयतिदकरचित ॥

॥ संस्कृतकर्मग्रन्थः ॥

प्रकृतिविच्छेदप्रकरणम् ॥ १ ॥

श्रीमद्दीरजिन नत्वा वदये सक्षेपतस्तथा । गुणस्थानेषु त्रि(त्रि)घन्ते कर्मप्रकृतयो यथा ॥ १ ॥
मिथ्यादृष्टिगुणस्थान १ तत सास्वादनाजिधम् २ । मिश्र ३ चाविरत चैव ४ विरताविरतं तथा ५ ॥ २ ॥
प्रमत्त ६ चाप्रमत्त च ७ निवृत्तेर्नादर तथा ८ । वादर चानिवृत्ते ९ स्यात्ततः सूक्ष्मकपायकम् १० ॥ ३ ॥
उपशान्त ११ क्षीण १२ मोहे गुणस्थाने क्रमाद्बुद्धे । सयोगकेत्रलिस्थान १३ मन्त्य चायोगिकेत्रलि १४ ॥ ४ ॥
जिनादिष्टेषु तत्त्वेषु न श्रद्धान ज्ञेदिह । श्रद्धान चापि यन्मिथ्याऽन्यथा या च प्ररूपणा ॥ ५ ॥
सदेहकरणं यच्च यदेतेऽप्यनादरं । तन्मिथ्या पञ्चधा तस्मिन् दृग्मिथ्यादृष्टिको गुण १ ॥ युग्मम् ॥ ६ ॥
न प्राप्तं यत्र मिथ्यात्व सम्यक्त्व वमताऽङ्गिना (म्) । तदे (त्रै) व गन्तुकामेन स्वाद्यः सास्वादनो गुण २ ॥ ७ ॥

१ आगमिग्रहिकम् । २ आभिग्रहिकम् । ३ आभिनिवेशिकम् । ४ साशयिकम् । ५ अनाभोगिकम् ।

गुरुदघ्नोर्यथास्वादो मिश्रयोर्जेमतामिह । मिथ्यासम्यक्त्वयोरेवं मिश्रयोर्मिश्रको गुणः ३ ॥ ७ ॥
 सम्यक्त्वे सति विरतिर्यत्र स्तोकाऽपि नो ऋवेत् । सोऽत्राविरतिसम्यक्त्वगुणस्तुर्यो निगद्यते ४ ॥ ८ ॥
 देशतो विरतिर्यत्र स देशविरतिर्गुणः ५ । विकथादिरतो यत्र यतिः स्यात्स प्रमत्तकः ६ ॥ १० ॥
 अप्रमत्तो यतिर्यत्राप्रमत्तयतिकः स तु ७ । निवृत्तिवादरापूर्वकरणौ त्वेकवाचकौ ॥ ११ ॥
 क्रियन्तेऽपूर्वापूर्वाणि पञ्चामून्यत्र संस्थितैः । निवृत्तिवादास्तेनापूर्वकरण उच्यते ॥ १२ ॥
 स्थितिघातो रसघातो गुणश्रेण्यधिरोहणम् । गुणसंक्रमणं चैव स्थितिवन्धश्च पञ्चमः ॥ १३ ॥
 निवर्तन्तेऽङ्गिनोऽन्योऽन्यं यत्रैकसमयाश्रिताः । निवृत्तिः कथ्यते ७ तेनानिवृत्तिस्तद्विपर्ययात् ८ ॥ १४ ॥
 स्थूलानां दोषखंडानां वेदको वादरस्तु सः । सूक्ष्माणां तु ऋवेत्सूक्ष्म १० उपशान्तः प्रशान्तितः ११ ॥ १५ ॥
 मोहनीये ततः क्षीणे क्षीणमोहो गुणो ऋवेत् १२ । सयोगः केवली यत्र स सयोगाख्यकेवली १३ ॥ १६ ॥
 अयोगः केवली यत्र स गुणोऽयोगकेवली १४ । गुणानां स्थानकान्याहुस्तेनैतेषां चतुर्दश ॥ १७ ॥

अत्रव्यानां तु मिथ्यात्वमनाद्यन्तेन वर्जितम् । सान्तमनादि ऋव्यानां सम्यक्त्वेऽन्तो यतो ऋवेत् १ ॥ १८ ॥
 पन्नावलीप्रमाणं स्यात् सास्वादनगुणास्पदम् २ । साधिकानि त्रयस्त्रिंशदतराणि तु तुर्यकम् ४ ॥ १९ ॥
 पूर्वकोटीं च देशानां द्वे त्रयोदशपञ्चमे । पञ्चह्रस्वाद्गुरोच्चारकालमानं तथान्तिमम् १४ ॥ २० ॥
 पष्ठादि षादशं यावत्सप्त मिश्रं तथाष्टमम् । अन्तर्मुहूर्तमानानि स्थानान्यष्टौ पृथक् पृथक् ॥ २१ ॥

मिश्ररूपसयोगेषु म्रियन्ते त्रिषु नाङ्गिनः । एकादशसु शेषेषु म्रियन्ते स्थानकेषु तु ॥ २२ ॥
 त्रिजि सार्धं परं लोकं यान्त्येप्तेकादशस्वपि । सास्वादनेन मिथ्यात्वेनाश्रवाऽविरतेन च ॥ २३ ॥
 यान्ति जीवा परं लोकं शेषान्मुक्त्वा गुणानिह । गुणस्थानविचारोऽयं कथितः पूर्वसूरिजि ॥ २४ ॥
 अष्टौ प्रकृतयो मूला कर्मणामुत्तराः पुनः । ज्ञातमेकं समाख्यातमष्टपञ्चाशदुत्तरम् ॥ २५ ॥
 ज्ञानावृत्तिर्दृगावृत्तिर्वेदनीया च मोहिनी । आयुष्कनामगोत्रान्तरायप्रकृतयः क्रमात् ॥ २६ ॥
 मतिश्रुतावधिमन पर्यायकेवलाजिधा । ज्ञानावृत्ते पटाज्ञायाः पञ्च ज्ञेया प्रकीर्तिता ॥ २७ ॥
 प्रतीहारसम दृष्ट्यावरणं नवधा पुनः । दर्शनानीह चत्वारि निज्राणा पञ्चकं तथा ॥ २८ ॥
 अचक्षुश्चक्षुरवधिकेवलादर्शनावृत्तेः । चत्वारि दर्शनान्याहुर्निज्राणा पञ्चकं त्विदम् ॥ २९ ॥
 सुखावबोधिनी निज्रां दुर्वोधा च विरुक्तिका । उत्थापितस्य यायाति प्रचला सा स्मृता बुधैः ॥ ३० ॥
 यानेऽप्यायाति या निज्रा प्रचलाप्रचलेति सा । दिनचिन्तितकार्यस्य स्त्यानैर्धि साधिका पुनः ॥ ३१ ॥
 वेदनीयं विज्ञेयं स्यादसात सातमेव च । मधुलिप्तासिधारायाः स्वादतुल्यमुदीरितम् ॥ ३२ ॥
 मद्यान्नं मोहनीयं च तस्याष्टाविंशतिर्जिदः । कषायाः पोरुशं प्रोक्ता नोकषायास्तथा नव ॥ ३३ ॥
 क्रोधो मानो माया लोचश्चत्वारोऽपि चतुर्विधाः । सज्वलनप्रत्याप्रत्याख्यानानन्तानुबन्धिनः ॥ ३४ ॥

पद्मं संज्वलनाः प्रत्याख्याना मासचतुष्टयम् । अप्रत्याख्यानका वर्षे जन्मानन्तानुबन्धिनः ॥ ३५ ॥
 हासो रत्यरती ज्ञीतिः कुत्सा शोकः षडप्यमी । पुंस्त्रीनपुंसका वेदा नोकषाया अमी नव ॥ ३६ ॥
 पञ्चविंशतिज्ञेदं स्यादिदं चारित्रमोहकम् । मिथ्यात्वमिश्रसम्यक्त्वत्रिविधं दर्शनाज्जिधम् ॥ ३७ ॥
 आयुषो हृदिकल्पस्य ज्ञेदाश्चत्वार एव हि । श्वत्रतिर्यङ्नरामर्त्यगतिज्ञेदेन निर्मिताः ॥ ३८ ॥
 नाम्नश्चित्रकराजस्य द्विचत्वारिंशदुत्तराः । सप्तषष्टिस्त्रिनवतिरथवा त्र्युत्तरं शतम् ॥ ३९ ॥
 गतिजातिशरीराङ्गोपाङ्गबन्धननामकाः । संघातनं च संस्थानं संहननानुपूर्विके ॥ ४० ॥
 वर्णगन्धरसस्पर्शाः खगतिश्चेति संज्ञया । पिंरुप्रकृतयो नाम्नः सर्वा एताश्चतुर्दश ॥ ४१ ॥
 पराघातं तथोद्ध्वासमातपोद्योतकेऽपि च (अपि) । अगुरुलघु तीर्थं च निर्माणमुपघातकम् ॥ ४२ ॥
 अगुरुलघुकोद्ध्वासपराघातोपघातकम् । तीर्थंकरं च निर्माणमातपोद्योतकं तथा ॥ ४३ ॥ (पाठान्तरं)
 अष्टौ प्रकृतयो नाम्न एताः प्रत्येकसंज्ञिताः । त्रसवादरपर्याप्तप्रत्येकानि स्थिरं शुभम् ॥ ४४ ॥
 सुभगं सुस्वरादेये यशश्चेति त्रसादयः । स्थावरसूक्ष्मापर्याप्तसाधारणास्थिराशुभम् ॥ ४५ ॥
 दुर्भगं दुःस्वरं चैवानादेयमयशोऽपि च । स्थावराद्या दशैते स्युस्त्रसाद्यैः सह विंशतिः ॥ ४६ ॥
 चतुष्कं स्थावरवर्णागुरुलघुत्रसादिकम् । स्थिरास्थिरादिषट्कं च त्रिकं सूक्ष्मादिसंज्ञकम् ॥ ४७ ॥
 तैजसकार्मणागुरुलघुनिर्माणकर्मणाम् । चतुष्कं तैजसस्येदं ज्ञातव्यमिह संज्ञया ॥ ४८ ॥

द्विचत्वारिंशदेव स्यात्सप्तपटिरथोच्यते । चतुर्विंश गति श्वत्रतिर्यङ्मरसुराजिधा ॥ ४९ ॥
 एकद्वित्रिचतुष्पञ्चेन्द्रियाख्याः पञ्च जातयः । औदारिकवैक्रियाहारकतैजसकार्माणम् ॥ ५० ॥
 पञ्चाङ्गानि त्र्युपाङ्गयाद्याङ्गाना सहनानि षट् । वज्ररूपचनाराच नाराचमृपञ्जादिकम् ॥ ५१ ॥
 नाराचमर्धनाराच कीदिका द्वेदवृत्तकम् । षट् सस्थानानि चामूनि समन्ताच्चतुरस्रकम् ॥ ५२ ॥
 न्यग्रोधसादिवामनकुब्जहुडाजिधानि च । वर्णगन्धरसस्पर्शा शुजाशुजनजोगती ॥ ५३ ॥
 चतुर्धागतिजेदेनानुपूर्वी च चतुर्विंश । त्रसादिविशतिश्चाष्टौ प्रत्येकाश्चेति ता जिद ॥ ५४ ॥
 अथ बन्धनसघातौ पञ्चजेदौ पृथक् पृथक् । पुराङ्गग्रहणेनात्तौ दश जेदास्तयोरमी ॥ ५५ ॥
 वर्णाः पञ्च रसाः पञ्चाष्टौ स्पर्शा गन्धयुग्मकम् । पूर्वत्रिपट्टियुक्ताः स्युर्जेदास्त्रिनवतिस्त्वमी ॥ ५६ ॥
 अथवा पञ्चदशजिजेदैर्वन्धनकर्मणः । अष्टाशीत्या सम नामजेदा स्युर्छयुत्तर शतम् ॥ ५७ ॥
 औदारिकादिदेहानामन्योऽन्यं पुञ्जलानिह । यद्वधाति तदङ्गाख्यबन्धन तज्जतूपमम् ॥ ५८ ॥
 औदारिकस्य चत्वारो निजतैजसकार्माणैः । छान्या च वैक्रियस्यापि ष तथैवाहारकस्य च ष ॥ ५९ ॥
 स्वकार्माणकृतौ द्वौ च तैजसस्यैककार्माणः । बन्धनानाममी जेदा ज्ञेयाः पञ्चदश क्रमात् ॥ ६० ॥
 यदौदारिकाद्यङ्गाना सघातयति पुञ्जलान् । सघातं पञ्चधा ज्ञेय तत्तदङ्गाजिधानतः ॥ ६१ ॥
 कृष्णो नीलश्च रक्तश्च पीतः श्वेतश्च वर्णकाः । तिक्तकटुकपायाम्लमधुराख्या रसा स्मृता ॥ ६२ ॥

सयोगस्थानके बन्धस्यान्तो ऋव्यस्य सर्वथा । अन्नव्यस्य पुनर्नैव बन्धस्यान्तोऽत्र कर्हिचित् ॥८९॥
इति बन्धविज्ञेदः ॥ २ ॥

स्युर्षाविंशं शतं जेदाः सामान्येनोदये यतः । मिश्रसम्यक्त्वजेदौ वावधिकौ बन्धजेदतः ॥ ९० ॥
मिथ्यादृष्टौ पुनर्ज्ञेयं शतं सप्तदशोत्तरम् । मिश्रं सम्यक्त्वमार्हन्त्यमाहारकघयं विना ॥ ९१ ॥
मिथ्यात्वमातपं सूक्ष्मत्रयं चात्र निवर्तितम् । सास्वादनगुणे शेषं शतमेकादशाधिकम् ॥ ९२ ॥
नरकस्यानुपूर्व्या नोदयः सास्वादने पुनः । अत्रानन्तकषायाणां स्थावरस्य च कर्मणः ॥ ९३ ॥
एकेन्द्रियादिजातीनामन्तश्चतसृणामपि । मिश्रे शतं यतो मिश्रे मिश्रस्यास्ति ध्रुवोदयः ॥ ९४ ॥
तिसृणामानुपूर्वीणां शेषाणामुदयो न तु । मिश्रस्यैवैकजेदस्य मिश्रस्थाने त्रुटिर्नवेत् ॥ ९५ ॥
चतुर्युक्तमविरतिसम्यग्दृष्टौ शतं ऋवेत् । सम्यक्त्वस्यानुपूर्वीणां पञ्चानां वृद्धितः पुनः ॥ ९६ ॥
नरकामरगत्यानुपूर्व्यायुरपकीर्तयः । तिर्यङ्नरानुपूर्व्यां च दुर्जगं वैक्रियद्वयम् ॥ ९७ ॥
संपराया द्वितीयाश्चानादेयं दश सप्त च । प्रक्षीणा देशविरतौ सप्ताशीतिः स्थिता परम् ॥ ९८ ॥
तिर्यग्गत्यायुषी नीचैः संपरायास्तृतीयकाः । उद्योतमष्टमं चेति जेदा देशव्रते गताः ॥ ९९ ॥
एकाशीतिः प्रमत्ते ते शेषाः साहारकघयः । स्त्यानार्द्धित्रितयस्यान्तोऽत्राहारकघयस्य च ॥ १०० ॥
षट्सप्ततिरप्रमत्ते चतुर्णामिह तु त्रुटिः । सम्यक्त्वस्य तथा प्रान्त्यसंहतीनां त्रयस्य च ॥ १०१ ॥

द्विसप्ततित्रिदोऽपूर्वेऽत्रान्तो हास्यादिपङ्क्तिदाम् । पट्टपट्टिरनिवृत्त्याख्ये पष्ठा वेदोऽत्र निश्चितम् ॥ १०२ ॥

वेदानां च कपायाणां तुर्याणां त्रितयस्य च । सूक्ते पट्टि ह्यस्तत्र तुर्यलोचस्य सर्वथा ॥ १०३ ॥

उपशान्तादिमोहाख्ये स्थाने चैकोनपट्टिका । नाराचर्पन्नाराचसहस्योरिह तु त्रुटिः ॥ १०४ ॥

द्वाणस्योपान्त्यसमये पञ्चाशत् सप्तसयुता । निष्ठाप्रचल्लयोरन्तः पञ्चपञ्चाशदन्तिमे ॥ १०५ ॥

दर्शनानीह चत्वारि विघ्नज्ञानत्रिदो दश । चतुर्दशेति तिष्ठन्ति ततस्तीर्थकरोदय ॥ १०६ ॥

सयोगस्थानके तेन द्विचत्वारिंशद्भुक्ताः । श्रौदारिकास्थिराकाशगतियुग्मानि निर्मिति ॥ १०७ ॥

पट्टसस्थानानि पर्याप्तत्रय वर्णचतुष्टयम् । तैजसकर्मणाङ्गे द्वे आदिमा सहतिस्तथा ॥ १०८ ॥

चत्वारोऽगुरुलघ्नाद्याः सुस्वर ङ् स्वर तथा । असातसातयोरेक वेदनीय द्वयोरपि ॥ १०९ ॥

त्रिंशदेषा स्थिता पश्चादयोगे द्वादशोदयः । त्रसादित्रिकमादेयं यशः सौजाग्यमुच्चकैः ॥ ११० ॥

वेदनीय द्वयोरेक जाति पञ्चेन्द्रियात्रिधा । मनुष्यायुर्गती तीर्थमेतेऽत्यन्तसमहया ॥ १११ ॥

इत्युदयविष्टेदः ॥ ३ ॥

उदीरणपि सर्वत्र ज्ञातव्योदयसनिष्ठा । विशेषोऽस्ति पुनस्तस्या त्रिषु स्थानेषु तद्यथा ॥ ११२ ॥

ये सयोगपदे जेदा द्विचत्वारिंशद्भुक्ताः । सातासाते नरायुश्च तन्मध्यात्रयमुद्धृतम् ॥ ११३ ॥

एतत्रयं च ता पञ्च याः पूर्वमुदयोदिता । बुध्यन्तेऽष्टौ प्रकृतयः प्रमत्तयतिनामनि ॥ ११४ ॥

॥ सूक्ष्मार्थसंग्रहप्रकरणम् ॥ १ ॥

सूक्ष्मार्थसार्थवक्तारं दातारं स्वमहाश्रियः । सूक्ष्मात्सूक्ष्मतमाकारं चिदपारं जिनं स्तुमः ॥ १ ॥
षमशीतिकमालोक्य कुर्वे सूक्ष्मार्थसंग्रहम् । जीवानां मार्गणानां च गुणानां स्थानकेषु च ॥ २ ॥
योगानुपयोगालेश्याः कर्मबन्धादिजंगकान् । प्रायोऽदृष्टवहुतां वक्ष्ये ज्ञावान् संख्यातकादि च ॥ ३ ॥ युग्मम् ॥
जीवस्थानेषु ज्ञाव्यानि गुणस्थानपुरस्सरम् । पूर्वं जीवगुणस्थानैर्मार्गणास्थानकेषु तु ॥ ४ ॥
गुणस्थानेषु चामूनि जीवस्थानकपूर्वकम् । योगादीनि सत्तान्तानि प्रायोऽदृष्टवहुतादि च ॥ ५ ॥ युग्मम् ॥
एकाह्वा बादराः सूक्ष्माः सद्भिन्निचतुरिन्द्रियाः । असंज्ञिसंज्ञिनामानो विधा पञ्चेन्द्रियास्तथा ॥ ६ ॥
अपर्याप्ताः पर्याप्ताश्च सप्तैते त्रिगुणाः क्रमात् । जीवस्थानानि संसारे ज्ञातव्यानि चतुर्दश ॥ ७ ॥ युग्मम् ॥
बादरासंज्ञिपञ्चाह्विकलेन्द्रियजन्तुषु । अपर्याप्तेषु प्रथमे गुणस्थाने उच्चे उच्चे ॥ ८ ॥
आद्यद्वयं चतुर्थं चापर्याप्तेषु तु संज्ञिषु । सर्वाणि संज्ञिपर्याप्तेष्वन्येष्व्वाद्यगुणास्पदम् ॥ ९ ॥
सत्या मृषा च मिश्रा च वागसत्यामृषा तथा । चतुर्विधं मनोऽप्येवं काययोगाः क्रमादमी ॥ १० ॥
औदारिकश्च तन्मिश्रो वैक्रियस्तेन मिश्रितः । आहारकश्च तन्मिश्रः कार्मणः सप्तमस्तथा ॥ ११ ॥
कार्मणौदारिकमिश्रावपर्याप्तेषु पदस्विह । एतौ वैक्रियमिश्रश्चापर्याप्ते संज्ञिनि त्रयः ॥ १२ ॥

अपर्याप्तैरपि प्राहुस्तनुपर्याप्तिज्ञागिषु । केचिदौदारिकं योग पर्याप्तत्वात्तनोरिह ॥ १३ ॥
 पर्याप्तत्वादेरेणौदारिको वैक्रियकषयम् । योगा सङ्गिषु सर्वेऽपि पर्याप्तेषु शरीरिषु ॥ १४ ॥
 सूक्ष्मेण्वौदारिकश्चैको विकलासङ्गिजन्तुषु । जापायुक्त स एवैको योग पर्याप्तिज्ञागिषु ॥ १५ ॥
 षादशाथोपयोगा स्युर्मतिज्ञानादिपञ्चकम् । उच्चे मतिश्रुताज्ञाने विज्ञग ज्ञानमष्टमम् ॥ १६ ॥
 चत्वार्यचक्षुरादीनि दर्शनान्यथ जावना । अचक्षुर्दृष्टिरज्ञानक्षय च दशसु त्रय ॥ १७ ॥
 अष्टस्वाद्येष्वपर्याप्तचतुः (५) खासङ्गिनोरपि । पर्याप्तचतु (५) खासङ्गिष्वेते चक्षुर्दृग्निताः ॥ १८ ॥
 विना केवलयुग्मेन ते चक्षुर्दर्शनेन च । अमन पर्यवज्ञाना पर्याप्तेतरसङ्गिषु ॥ १९ ॥
 पर्याप्तकेषु सर्वेऽपि सङ्गिपञ्चेन्द्रियेष्वमी । लेश्या क्रमविशुद्धा पद् पद्मजवूग्राहकोपमा ॥ २० ॥
 ता कृष्णनीलकापोततेजपद्मसिताजिधा । वादरेष्वपर्याप्तेषु चतस्र प्रथमा पुन ॥ २१ ॥
 अपर्याप्तपर्याप्तिकसङ्गिस्थानक्षयेऽपि पद् । जीवस्थानेषु शेषेषु तिस्रो लेश्यास्तदादिमा ॥ २२ ॥
 बन्ध सोदीरणोऽष्टाना सप्ताना वाथ कर्मणाम् । अष्टाना सोदया सत्ता त्रयोदशपदागिषु ॥ २३ ॥
 स्यात्सप्ताष्टपडेकाना बन्ध स्थाने चतुर्दशे । सत्ताष्टाना सप्ताना च चतुर्णामुदयोऽपि च ॥ २४ ॥
 अत्र सप्ताष्टपद्पञ्चक्षयाना स्यादुदीरणा । इत्युक्त्वाङ्गिपदे वच्मि मार्गणास्थानकेष्वथ ॥ २५ ॥
 गतेः स्वकाययोगाना द्वारं वेदकपाययोः । ज्ञानचारित्रदृष्टीना लेश्यासम्यक्त्वयोस्तथा ॥ २६ ॥

नव्यान्नव्यकयोः संज्ञ्यसंज्ञिनोरुन्नयोरपि । आहारकान्ययोर्घारं द्विषष्टिः सर्वसंख्यया ॥ २७ ॥
 चतुर्विधा गतिस्तत्र श्वन्नतिर्यङ्गनरामरात् । एकद्वित्रिचतुष्पञ्चसंख्यया खानि पञ्च च ॥ २८ ॥
 पृथ्व्यप्तेजोऽनिलवनस्पतयः सत्रसाश्च षट् । योगा मनोवचःकाया वेदाः पुंस्त्रीनपुंसकाः ॥ २९ ॥
 क्रोधो मानो माया लोचश्चत्वारोऽत्र कषायकाः । मतिश्रुतावधिमनःपर्यायाणि च केवलम् ॥ ३० ॥
 पञ्च ज्ञानानि चाज्ञानत्रयं तत्र विजंगकम् । मतिश्रुताग्निधे द्वे चाष्टौ साकाराण्यमूनि तु ॥ ३१ ॥
 सामायिकं तथा ह्येदोपस्थापनमतः परम् । परिहारविशुद्ध्याख्यं तथा सूक्ष्मकषायकम् ॥ ३२ ॥
 यथाख्यातं तथा देशविरत्यविरतिद्वयम् । चारित्रं सप्तधैवं स्याद्दृष्टिज्ञेदाः पुरोदिताः ॥ ३३ ॥
 ज्ञातव्यास्तेऽत्र चत्वारो निराकारा अमी पुनः । षड् देश्याः कथिताः पूर्वं षट् सम्यक्त्वन्निदस्त्वमूः ॥ ३४ ॥
 वेदकं ज्ञायिकं चैव तथौपशमिकाग्निधम् । मिश्रं सासादनं मिथ्या चान्ये ज्ञेदाः पुरोदिताः ॥ ३५ ॥
 संज्ञियुग्मं सुरश्वन्नगत्योः सार्धमसंज्ञिनाम् । अपर्याप्तेन मानव्यां तैरश्यां च चतुर्दश ॥ ३६ ॥
 एकखे मुख्यचत्वारि द्वे द्वे द्वित्र्यब्धिखेषु तु । पञ्चखेष्वन्त्यचत्वारि जीवस्थानानि संसृतौ ॥ ३७ ॥
 चत्वारि स्थावरे काये पूर्वाण्यन्यानि च त्रसे । वाग्योगे पर्याप्तासंज्ञिविकलेन्द्रियसंज्ञिनः ॥ ३८ ॥
 मनोयोगे च संज्ञ्येकमन्त्यचत्वारि नृस्त्रियोः । क्लीबवेदेऽङ्गयोगे च कषायाविरताख्ययोः ॥ ३९ ॥
 द्वयोरज्ञानयोराद्यत्रिद्वेश्याहारकेषु च । मिथ्यात्वाचक्षुषोर्जव्यान्नव्ययोः सकलानि च ॥ ४० ॥

मतिश्रुतत्रिजंगाख्यज्ञानेष्वप्यवधिष्ये । पद्माया शुक्लेश्याया सम्यक्त्वत्रयसङ्गिनो ॥ ४१ ॥
जीवस्थाने च पर्याप्तापर्याप्तसङ्गिनोरुत्ते । त्रीणि पद् वान्त्यपर्याप्तापर्याप्तानि च चक्षुषि ॥ ४२ ॥
मिश्रदृक्पञ्चचारित्रकेवलज्ञानदृष्टिषु । देशव्रते मनोज्ञाने चैक पर्याप्तसङ्गिकम् ॥ ४३ ॥
वादरैकैन्द्रियादीनि स्युरपर्याप्तकानि पद् । पर्याप्तसङ्गियुक्तानि सप्त सासादनाजिधे ॥ ४४ ॥
तेजोलेश्यापदे द्वेधा सङ्गपर्याप्तवादरम् । षादशाद्यान्यसङ्ग्याख्येऽनाहारकेऽष्टाविमानि च ॥ ४५ ॥
अपर्याप्तानि सप्तापि पर्याप्तसङ्गि चाष्टमम् । गत्यादिमार्गणास्थानेष्वेव स्थानानि देहिनाम् ॥ ४६ ॥
गुणस्थानानि चत्वारि देवश्वन्नगतिष्ये । पञ्चाद्यानि च तैरश्या मानव्या च चतुर्दश ॥ ४७ ॥
एकद्वित्र्यवधिष्ये षे पञ्चाष्टेषु चतुर्दश । जलज्जतरुषु द्वे द्वे एक वाताग्निकाययोः ॥ ४८ ॥
चतुर्दश त्रसे काये योगस्थाने त्रयोदशम् । वेदेषु त्रिकपायेषु नव लोके पुनर्दश ॥ ४९ ॥
नवाधिरतिमुख्यानि मतिश्रुतावधिष्ये (ज्ञान-द) । प्रमत्तयतिमुख्यानि मनोज्ञानेऽत्र सप्त च ॥ ५० ॥
द्वे केवलयुगे त्रीणि द्वे चाज्ञानेषु मुख्यत । प्रमत्तादीनि चत्वारि द्वेदे सामायिकेऽपि च ॥ ५१ ॥
प्रमत्तादिष्ये स्थाने परिहारविशुद्धिके । देशव्रते तथा सूक्ष्मसंपराये निज निजम् ॥ ५२ ॥
यथाख्याते च चत्वार्यन्त्यानि चाद्यान्यसंयमे । षादश प्रथमानि स्युरचक्षुश्चक्षुषोर्दशो ॥ ५३ ॥

१ प्रमत्ताप्रमत्तौ ।

षमाद्यासु त्रिलेश्यासु षयोः सप्त त्रयोदश । शुक्लायां किल सर्वाणि ज्ञव्ये चैकमज्ञव्यके ॥ ५४ ॥
 वेदके द्वायिके चैव तथौपशमिके क्रमात् । चत्वार्येकादशाष्टौ च चतुर्थादीनि तान्यपि ॥ ५५ ॥
 सास्वादने च मिथ्यात्वे मिश्रे स्थानं निजं निजम् । वे असंज्ञिपदे चाद्ये चतुर्दश च संज्ञिनि ॥ ५६ ॥
 आहारकेऽथ पूर्वाणि स्थानकानि त्रयोदश । तुर्यमाद्यान्त्ययुग्मे वे पञ्चानाहारके पुनः ॥ ५७ ॥
 गुणस्थानानि गत्यादावुक्त्वा योगानथ ब्रुवे । सुरश्वजगतौ योगा एकादश मता अमी ॥ ५८ ॥
 अष्टौ वचोमनोयोगाः कार्मणो वैक्रियद्वयम् । सौदारिकद्वयास्तिर्यग्गतावेते त्रयोदश ॥ ५९ ॥
 नृगतौ काययोगे च त्रसे पञ्चेन्द्रिये नरे । क्लीबे वेदे कषायेषु मतौ श्रुतेऽवधिद्वये ॥ ६० ॥
 अचक्षुर्दर्शने लेश्याषट्के ज्ञव्ये च संज्ञिनि । सम्यक्त्वद्वितये चाद्ये योगाः पञ्चदशाप्यमी ॥ ६१ ॥
 वैक्रियौदारिकद्वन्द्वे कार्मणः पञ्च चैकखे । विकलाक्षेषु ज्ञापान्त्या कार्मणौदारिकद्वयम् ॥ ६२ ॥
 कार्मणौदारिकद्वन्द्वं काये स्थावरनामनि । वैक्रियद्वयसंयुक्तं वाते त्रयमिदं पुनः ॥ ६३ ॥
 प्रथमान्तिमयोर्वाचोर्मूनसोश्च युगं युगम् । कार्मणौदारिकद्वन्द्वं सप्तैते केवलद्वये ॥ ६४ ॥
 अज्ञानत्रितयेऽज्ञव्ये स्त्रीवेदे संयमोज्जिते । सास्वादनौपशमिकमिथ्यात्वेषु त्रयोदश ॥ ६५ ॥
 आहारकद्वयं नात्र मनोवाग्योगयोरथ । सामायिके मनोज्ञाने ह्येदे चाक्षुपदर्शने ॥ ६६ ॥
 कार्मणौदारिकमिश्रौ विनैतेषु त्रयोदश । नवामी सूक्ष्मचारित्रे परिहाराजिधेऽपि च ॥ ६७ ॥

चतुर्धा वाङ् मनश्चाप्यौदारिको नवमस्तथा । ते सौदारिकमिश्रा. स्युर्यथाख्याते सकारमणा ॥ ६८ ॥
 सवैक्रियद्वया देशे मिश्रे ते वैक्रियान्विता. । वैक्रियौदारिकद्वन्द्वे अन्त्या ज्ञापा च कारमणा ॥ ६९ ॥
 असङ्गिनि पनेते स्युराहारकपदे पुन. । कारमणेन विना सर्वे निराहारे तु कारमणा ॥ ७० ॥
 गतौ षादश भानव्यामुपयोगास्तथा नव । अन्यासु केवलद्वन्द्वमनोज्ञानविवर्जिताः ॥ ७१ ॥
 स्थावरेषु तथैकद्वित्रिखेष्वज्ञानयुग्मकम् । अचक्षुर्दर्शनं चैते चतुष्वेषु सचक्षुषः ॥ ७२ ॥
 पञ्चाक्षेषु त्रसे काये योगवेदेषु सङ्गिषु । ज्ञानाहारकयो शुक्लदेश्याया षादशाप्यमी ॥ ७३ ॥
 पञ्चलेश्याकपायेषु दृशोश्चक्षुरचक्षुषोः । हीना केवलयुग्मेन दश शेषा ज्वन्ति ते ॥ ७४ ॥
 स्वयुग केवलयुगे सम्यक्त्वे ह्यायिके नव । अज्ञानाना त्रिक नात्र सप्तैतेषु पदेष्वथ ॥ ७५ ॥
 वेदके चौपशमिके ज्ञानेषु चरणेषु च । प्रथमेषु चतुर्ष्वेव तथैवावधिदर्शने ॥ ७६ ॥
 प्रथम ज्ञानचतुष्क दर्शनाना त्रय तथा । सप्तैते केवलद्वन्द्व यथाख्याते पुनर्नव ॥ ७७ ॥
 ज्ञानाना दर्शनाना च त्रिके द्वे देशसयमे । अज्ञानमिश्रिता मिश्रे उपयोगास्त एव पद् ॥ ७८ ॥
 मन.पर्यायकैवल्यद्विकोना अयते नव । निराहारे मनोज्ञानचक्षुर्द्विग्वर्जिता दश ॥ ७९ ॥
 अज्ञानत्रयमिथ्यात्वाज्वयसास्वादनेषु तु । अज्ञानाना त्रय द्वे च दर्शने पञ्च समता ॥ ८० ॥
 अविज्ञगास्त एव स्युश्चत्वारोऽसङ्गिसंज्ञके । उपयोगा इति प्रोक्ता गत्यादिषु पदेष्विह ॥ ८१ ॥

कैश्चित्केवलयोगेषु नानात्वं त्विष्यते यथा । मनोवाकृतनुषु प्राणिगुणयोगोपयोगकाः ॥ ८२ ॥
 द्वियक्ष्यक्षरवयो वसुंस्त्वंबुधिसौगराः । युंगद्विशैरैरामाः स्युः प्रत्येकं क्रमतस्त्रिषु ॥ ८३ ॥ युग्मम् ॥
 तिस्रो देश्याः श्वन्नगतिविकलाहानिवायुषु । चतस्र एकखासंज्ञिचूवृक्षाम्बुषु चादिमाः ॥ ८४ ॥
 शुक्लैव स्याद्यथाख्याते ससूक्ते केवलवये । स्वस्थानं पदसु देश्यासु परुष्यन्यपदेषु तु ॥ ८५ ॥
 सामान्येनाथ गत्यादौ वचम्यदपवहुतामपि । नरा नैरयिका देवास्तिर्य्यचो गतिषु क्रमात् ॥ ८६ ॥
 स्तोका वयेऽसंख्यगुणास्ततोऽनन्तगुणाः परे । स्तोकाः पञ्चेन्द्रियास्तेन्योऽधिका विकलखास्त्रयः ॥ ८७ ॥
 तेन्योऽनन्तगुणाः सन्ति जीवा एकेन्द्रिया ज्ञवे । त्रसाग्निद्वितीवावायुहरित्कायाः क्रमादथ ॥ ८८ ॥
 स्तोका असंख्यगुणितास्ततः समधिकास्त्रयः । तेन्योऽनन्तगुणाश्चाथ मनोवाक्काययोगिनः ॥ ८९ ॥
 स्तोकाः संख्यातकानन्तगुणाश्चैते क्रमात्रयः । नराः स्तोकास्ततस्तेन्यः स्युः संख्यातगुणाः स्त्रियः ॥ ९० ॥
 ताच्योऽनन्तगुणाः क्लीवाः स्तोका मानयुतास्तथा । स्युर्विशेषाधिकाः क्रोधमायादोजयुताः क्रमात् ॥ ९१ ॥
 मनःपर्यविणः स्तोका अवधिज्ञानिनस्ततः । असंख्यातगुणास्तेन्यो मतिश्रुतविदोऽधिकाः ॥ ९२ ॥
 मतिश्रुतविदोऽन्योऽन्यं तुल्या एच्यो विज्ञंगिनः । असंख्येयास्ततोऽनन्तगुणाः केवलिनः पुनः ॥ ९३ ॥
 मतिश्रुताविदस्तुह्याः प्राग्न्योऽनन्तगुणाः पुनः । स्तोकाः सूक्ष्मकपायाः स्युस्तेन्यः संख्यातका अमी ॥ ९४ ॥
 परिहारयथाख्यातहेदसामाधिकव्रताः । देशव्रतास्ततोऽसंख्या अनन्ता अयुताः पुनः ॥ ९५ ॥

स्तोका अवधिहृग्जीवा असंख्येयास्ततः पुन । चक्षुर्दर्शनोऽनन्तगुणा केवलदृष्टय ॥ ९६ ॥
अचक्षुर्दृष्टयस्तेन्य सन्त्यनन्तगुणा क्रमात् । शुक्लेश्यायुता स्तोका असंख्यातगुणास्ततः ॥ ९७ ॥
पद्मलेश्यायुतास्तेन्यस्तेजोलेश्यायुता अपि । तेन्यः कापोतिनोऽनन्तगुणा शेषा विशेषिणः ॥ ९८ ॥
सासादनौपशमिकमिश्रवेदकसयुता । क्रमात्क्षायिकसम्यक्त्वास्तथा मिथ्यादृशोऽपि च ॥ ९९ ॥

स्तोका द्वि संख्यातगुणा असंख्यातगुणास्तत । तेन्योऽपि द्वितयेऽनन्तगुणा सन्ति पृथक् पृथक् ॥ १०० ॥
जघन्ययुक्तानन्तकतुट्या स्तोका अन्नव्यका । तेन्योऽनन्तगुणा ऋष्या योग्या निर्वाणशर्मणः ॥ १०१ ॥
स्तोका स्यु संज्ञिनोऽनन्तगुणास्तेन्योऽप्यसंज्ञिन । निराहारा इह स्तोका असंख्यातगुणा परे ॥ १०२ ॥

उक्तवैप्रमहपवहुता मार्गणास्थानकेष्विह । गुणस्थानेषु जीवादिस्थानकान्यथ ज्ञावये ॥ १०३ ॥
सर्वेऽपि सन्ति मिथ्यात्वे सप्त सासादने त्वमी । पर्याप्तसह्यपर्याप्ता पट् चतुर्ये (च तुर्ये) द्विसंज्ञिनौ ॥ १०४ ॥
सङ्गी शेषेषु पर्याप्तो वच्मि योगान् गुणेष्वथ । मिथ्यात्वाविरतिसम्यग्दृष्टिसासादनेष्विह ॥ १०५ ॥
आहारकषयेनोनास्त्रिषु योगास्त्रयोदश । मिश्रे वाक्चित्तयोरष्टौ द्वौ चौदारिकवैक्रियौ ॥ १०६ ॥
ते सर्वैक्रियमिश्रा स्युरेकादश गृह्णन्ते । त्रयोदश प्रमत्ते ते साहारकषयाः पुन ॥ १०७ ॥
अप्रमत्ते वाक्चित्तौदारिकाहारकवैक्रिया । सौदारिकमनोवाचो नवापूर्वादिपञ्चके ॥ १०८ ॥
आद्यान्ते मनसी वाचौ कार्मणौदारिकषये । सप्तैते योगिनो योगा अयोगी योगवर्जित ॥ १०९ ॥

अथाज्ञानत्रयं चक्षुरचक्षुर्दर्शनप्रथमम् । सासादने च मिथ्यात्वे स्युः पञ्चैवोपयोगकाः ॥ ११० ॥
 ज्ञानानां दर्शनानां च त्रिके पञ्चमतुर्ययोः । उपयोगाः पुनर्मिश्रे परेवाज्ञानमिश्रिताः ॥ १११ ॥
 मनोज्ञानयुताः सप्त प्रमत्तादिषु सप्तसु । सयोगायोगयोर्दे तु केवलज्ञानदर्शने ॥ ११२ ॥
 ज्ञानं सासादने ज्ञावे स च नैकेन्द्रियेष्विह । स्यादौदारिकमिश्रोऽपि वैक्रियाहारके पुनः ॥ ११३ ॥
 सूत्राधिगतमप्येतन्न कार्मग्रन्थिकैर्मतम् । अधिक्रियेत नात्रापि तेन तन्मतसंश्रयात् ॥ ११४ ॥
 लेश्यास्तिष्ठः प्रमत्तान्ता अप्रमत्तान्तके उजे । शुक्ला यावत्सयोगाख्यं निर्लेश्यं स्यादयोगिकम् ॥ ११५ ॥
 अथ बन्धस्य चत्वारो हेतवः प्रथमा अमी । मिथ्यात्वं चाप्यविरतिः कषाया योगका अपि ॥ ११६ ॥
 पञ्च षादश पञ्चादिविंशतिः पञ्चयुग्दश । सप्तपञ्चाशदित्येषां क्रमाज्ञेदाः स्युरुत्तराः ॥ ११७ ॥
 आजिग्रहिकमनाजिग्रहिकाजिनिवेशिके । सांशयिकमनाजोगि मिथ्यात्वमिति पञ्चधा ॥ ११८ ॥
 दीर्घितानां किलाद्यं स्यादन्येषां च द्वितीयकम् । गोष्ठामाहिलमुख्यानां मिथ्यात्वं च तृतीयकम् ॥ ११९ ॥
 जिनेन्द्रोक्तेषु तत्त्वेषु या शंका तच्चतुर्थकम् । यच्चैकेन्द्रियमुख्यानां ख्यातं तदनाजोगिकम् ॥ १२० ॥
 मनसः पञ्चखानां चायन्त्राणं मारणं तथा । पष्ठां जीवनिकायानां जेदा अविरताव (तेर) मी ॥ १२१ ॥
 पूर्वोदिताः पनर्जेयाः कषायाः पञ्चविंशतिः । पञ्चदश त एवात्र योगा ये पूर्वज्ञापिताः ॥ १२२ ॥

हेतवः सप्तपञ्चाशत् सामान्येन ज्वन्त्यमी । आहारकषयेनोनाः पञ्चपञ्चाशदादिमे ॥ १२३ ॥
 सासादने च पञ्चाशद्दिना मिथ्यात्वपञ्चकम् । मरणान्नावतो मिश्रे त्रिचत्वारिंशदित्यमी ॥ १२४ ॥
 वैक्रियौदारिकमिश्रकर्मणानन्तवन्धिन । पञ्चाशतो विनाकृत्य शेपाः सर्वेऽपि सन्ति ते ॥ १२५ ॥
 सह पूर्वेस्त्रिजिर्गै सज्ञावान्मरणस्य तु । चत्वारिंशद्युताः पङ्क्तिर्हेतवस्तुर्यसश्रये ॥ १२६ ॥
 विनौदारिकमिश्राख्यकर्मणत्रसमारणैः । अप्रत्याख्यानकैश्चापि सप्तोनास्ते तु पञ्चमे ॥ १२७ ॥
 प्रत्याख्यानास्तथैवैकादशधा विरति विना । आहारकषयाधिक्यात् पष्टे पङ्क्तिशक्तिः पुनः ॥ १२८ ॥
 वैक्रियाहारकमिश्रोना द्विर्द्वादश च सप्तमे । वैक्रियाहारकोनास्ते स्युर्द्वाविंशतिरष्टमे ॥ १२९ ॥
 विना हास्यादिपट्टेन नवमे ते तु पोरुश । विना वेदकपायाणां त्रिकाज्या दशमे दश ॥ १३० ॥
 एकादशे विना लोचं गुणस्थाने नवैव ते । द्वादशेऽपि हि तावन्त एवैते बन्धहेतवः ॥ १३१ ॥
 मनसी वचसी चाद्यचतुर्थे द्वे च कर्मण । औदारिकषय चेति सयोगे सप्त हेतवः ॥ १३२ ॥
 निर्वन्धहेतुकं ज्ञेय गुणस्थानं चतुर्दशम् । अष्टौ कर्माणि बध्यन्ते हेतुन्यस्तत्तथोदितम् ॥ १३३ ॥
 सप्ताष्टावप्रमत्तान्त यावद्ब्रह्मन्ति जन्तवः । अपूर्वकरणे मिश्रे वादराख्येऽपि सप्त तु ॥ १३४ ॥
 पट्ट सूक्ष्मेऽनायुर्मोहानि वेद्यमेक तदग्रतः । नैवायोगिपदे बन्धः कलयाम्युदयाद्यथ ॥ १३५ ॥
 सत्तायामुदये चाष्टौ यावत्सूक्ष्मकपायकम् । अष्टौ सप्तोपशान्तराख्ये क्षीणे सप्तान्य (न्त्य) योर्युगाः ॥ १३६ ॥

उदीरयन्ति सप्ताष्टावाप्रमत्तगुणास्पदम् । मिश्रेऽष्टावप्रमत्तानिवृत्त्यपूर्वेषु षट् पुनः ॥ १३७ ॥

वेदनीयायुषी नैषु सूक्ष्मे षट् पञ्च वा पुनः । उपशान्तेऽथ पञ्चैव ह्रीणे पञ्चाशवा द्वयम् ॥ १३८ ॥

सयोगे नामगोत्रे द्वे अयोगे नैव किञ्चन । बन्धादय इति प्रोक्ता वच्म्यद्वपबहुतामथ ॥ १३९ ॥

उपशान्तजिनाः स्तोका ह्रीणमोहा जिनास्ततः । संख्यातगुणिताः सूक्ष्मानिवृत्तिस्थनिवृत्तिगाः ॥ १४० ॥

सविशेषास्त्रयश्चेते पुनस्तुह्याः परस्परम् । योग्यप्रमत्तप्रमत्ताः संख्यातगुणिताः क्रमात् ॥ १४१ ॥

देशे सास्वादने मिश्राविरत्योर्जन्तवः स्थिताः । असंख्येयगुणा एते चत्वारोऽपि यथोत्तरम् ॥ १४२ ॥

अयोगिनस्ततोऽनन्तगुणा मिथ्यादृशोऽपि च । अथ चारक्रमायाता ये ज्ञावा विवृणोमि तान् ॥ १४३ ॥

धैधौपशमिको ज्ञावो नवजिः ह्याधिकस्तथा । अष्टादशविधो ज्ञावः ह्यायोपशमिकः पुनः ॥ १४४ ॥

एकविंशतिज्ञेदोऽत्र ज्ञाव औदधिकस्तथा । स्यात्पारिणामिकस्त्रेधा षष्ठोऽथो सान्निपातिकः ॥ १४५ ॥

आद्ये सम्यक्त्वचारित्रे ज्ञेतां च द्वितीयके । ज्ञानदर्शनचारित्रत्रितयं प्रवरं ज्ञेत् ॥ १४६ ॥

लब्धयः पञ्च दानाद्याः सम्यक्त्वं ह्याधिकं नव । तृतीये सन्ति चत्वारि ज्ञानान्यज्ञानकत्रयम् ॥ १४७ ॥

दर्शनानां त्रयं पञ्च दानाद्या लब्धयस्तथा । सम्यक्त्वं चरणं देशत्रतमष्टादशेति च ॥ १४८ ॥

चतस्रो गतयस्तुर्ये चत्वारश्च कषायकाः । लिंगत्रयं च क्षेत्र्याः षड्ज्ञानासिद्धते अपि ॥ १४९ ॥

मिव्यात्त्रासयमौ चेति जेदा स्युरेकविंशति । अत्रव्यत्व च जव्यत्वं जीवत्वं त्रीणि पञ्चमे ॥ १५० ॥
 पद्यानामपि ज्ञानाना त्रिपञ्चाशन्नवत्यमी । सान्निपातिकज्ञापस्य जेदा सन्नविनो यथा ॥ १५१ ॥
 पारिणामिकज्ञापस्य ह्यायोपशमिकस्य च । योगेनौदयिकस्यापि चत्वारो गतिजेदतः ॥ १५२ ॥
 एत्तिः ह्यायिरुमंयुक्तैश्चत्वार मास्निपातिकाः । चत्वार ह्यायिकाज्ञावे स्युः सौपशमिकैरपि ॥ १५३ ॥
 पञ्चसयोग एत्रैक स्थितस्योपशमाध्वनि । सिद्धस्य द्विकसयोग केवली त्रिकयोगज्ञाक् ॥ १५४ ॥
 जेदाः संज्ञविन पञ्चदशेत्येव्याद्यपिद्ध । स्युरसन्नविन शेषा विशतिः पद् द्विका समे ॥ १५५ ॥
 द्विकयोगोऽस्ति सिद्धाना ज्ञिकेत्तलिनामुजौ । त्रिकयोगौ चतुर्योगद्वय गतिचतुष्टये ॥ १५६ ॥
 पञ्चयोगो मनुष्येषु शेषा सख्याप्रपूरकाः । मोहस्यैवास्त्युपशमो नान्येषामिह कर्मणाम् ॥ १५७ ॥
 ऋयोपशम एत्राय चतुर्णां घातिकर्मणाम् । ह्योदयपरीणामा अष्टानामपि कर्मणाम् ॥ १५८ ॥
 चतुर्ण्यरिताद्येषु चत्वारः स्युस्त्रयोऽथवा । चत्वार पञ्च वा ज्ञावा अनिवृत्त्यादिषु त्रिषु ॥ १५९ ॥
 त्रीणेषुपूर्वेषु च चत्वारस्त्रय शेषेषु पञ्चसु । इत्येकजीवमाश्रित्य सर्वान् सर्वेऽपि ते पुनः ॥ १६० ॥
 सर्वे धर्मास्तिकायाद्या अजीवा पारिणामिके । ज्ञावे जगति वर्तन्ते स्कधा औदयिकेऽपि च ॥ १६१ ॥
 सख्यात्तमेकमेव स्यादसख्यात् त्रिधा पुनः । परीत्तयुक्तस्वपदपूर्व त्रेधाप्यनन्तकम् ॥ १६२ ॥
 तद्वन्यमध्यमोत्कृष्टान्येतानि निखिलान्यपि । सप्त त्रिगुणितान्येव स्युः पदान्येकविंशतिः ॥ १६३ ॥

संख्यात (तं तु) जघन्यं स्यात् षावेवातः परं पुनः । मध्यमं बहुधा यावदुत्कृष्टं तद्यथोच्यते ॥ १६४ ॥

जंबूद्वीपसमा वृत्ताः सहस्रं योजनान्यधः । जित्वा रत्नप्रज्ञाकांमं वज्रकांमान्तसंस्पृशः ॥ १६५ ॥

पट्टयाश्चत्वार ऊर्ध्वं तु जगतीवेदिकान्विताः । सशिखाः सर्पपैः पूर्णा यथाविध्यजिधा इमाः ॥ १६६ ॥

अनवस्थितनामाद्यः शलाकाख्यो द्वितीयकः । ततः प्रतिमहापूर्वो शलाकाख्यौ क्रमादुत्तौ ॥ १६७ ॥

ततः कटपनया कश्चिद्देवस्तं पट्टयमादिमम् । वामेनोत्पाद्य हस्तेन सशिखं सर्पपैर्नृतम् ॥ १६८ ॥

एकैकं सर्पपं द्वीपे समुद्रे च ह्रिपेत्क्रमात् । तावत्सर्वेऽपि ते यावन्निष्ठिताः सर्पपास्ततः ॥ १६९ ॥

द्वीपे वा सागरे वान्त्यं सर्पपं यत्र मुक्तवान् । पूर्ववत्तं सुरो नृत्वा ह्रिपत्येकैकमग्रतः ॥ १७० ॥

ह्रिपत्येकं शलाकाख्ये सर्पपं तत्र निष्ठिते । तदन्तकारिणं नृत्वा पूर्ववच्च ह्रिपेत्पुरः ॥ १७१ ॥

द्वितीयं निष्ठिते मुञ्चेत्शलाकाख्ये स सर्पपम् । तृतीयं चैवमेवेति कृत्वा पूरणरेचने ॥ १७२ ॥

अनवस्थितपट्ट्यानां शलाकासर्पपैस्ततः । पौनःपुन्येन निह्निस्तैः शलाकाख्यं स पूरयेत् ॥ १७३ ॥

क्रमायातानवस्थारख्ये शलाकाख्ये च संनृते । तमे (मि) वैप शलाकाख्यमुत्पाद्य पुरतः ह्रिपेत् ॥ १७४ ॥

पूर्ववन्निष्ठिते तस्मिन् ह्रिपत्येकं स सर्पपम् । पट्टये प्रतिशलाकाख्येऽनवस्थितमनूज्वरेत् ॥ १७५ ॥

शलाकान्तकरात्तस्मात्ह्रिपत्यस्य कणान् पुरः । ततोऽनवस्थिते ह्रीणे शलाकाख्ये कणं ह्रिपेत् ॥ १७६ ॥

अनवस्थितपट्ट्यानामन्योऽन्येषां नृतोऽज्जनात् । शलाकाख्यं जरत्येप शलाकासर्पपैः पुनः ॥ १७७ ॥

शलाकाख्ये ऋते तस्मिंस्तमेवोत्पाद्य सोऽमरः । ऋतानवस्थिताख्याग्रे द्विपत्येकैकसर्पपम् ॥ १७७ ॥
 पट्ये प्रतिशलाकाख्ये तदन्ते सर्पप द्विपेत् । अनवस्थितपट्यस्य ततो मुञ्चति सर्पपान् ॥ १७८ ॥
 इत्यन्योऽन्यशलाकान्निर्ऋतयोः पट्ययोर्द्वयोः । क्रमागतानवस्थाख्ये पट्ये पूर्णेऽपि सर्पपैः ॥ १७९ ॥
 प्राह प्रतिशलाकापट्य द्विपत्या चाग्रेऽनवस्थितम् । तुर्ये महाशलाकाख्ये द्विपत्येक स सर्पपम् ॥ १८० ॥ युग्मम् ॥
 ततः शलाकापट्यस्य द्विपत्याग्रे सर्पपानसो । पट्ये प्रतिशलाकाख्ये सर्पप चैकमस्यति ॥ १८१ ॥
 ततोऽनवस्थिताख्य त पट्यमुत्पाद्य सोऽमरः । शलाकान्तकरान्मुञ्चत्येकैकं सर्पप पुरः ॥ १८२ ॥
 पूरणी रेवन्तरे चरत्याद्यैर्द्वितीयकम् । द्वितीयैश्च तृतीय स तृतीयैस्तुर्यपट्यकम् ॥ १८३ ॥
 सशितेषु ऋतेऽग्रे पट्यकेषु चतुर्णपि । चतुष्पट्यकणान् द्वीपोदधिमुक्तकणानपि ॥ १८४ ॥
 मेषुयित्वा महाराशौ करोत्येकत्र सर्पपैः । रूपोनः सैष सख्यातमुत्कृष्ट कथ्यतेऽत्र तत् ॥ १८५ ॥
 मध्ये मध्य च सख्यात त्रिधैव ज्येष्ठमेव तत् । परीक्षासंख्यात ज्ञेयं जघन्यं रूपसयुतम् ॥ १८६ ॥
 अन्यासेऽस्य पुना राशेर्युक्तासंख्यातक लघु । एतावन्त स्युरेकस्यामावह्या समया इह ॥ १८७ ॥
 वान्या त्रिजिश्चतुर्जिश्च पञ्चजिर्गुणिते क्रमात् । अन्योऽन्यान्यासराशौ स्युः पदान्येतान्यनुक्रमात् ॥ १८८ ॥
 असख्यात सप्तमक्रमाद्यं तुर्यं च सप्तमम् । त्रीष्टनन्तानि रूपेण युतानि मध्यमानि च ॥ १८९ ॥
 रूपोनापि च पाश्चात्योत्कृष्टानीत्यागमोदितम् । केऽप्याहुः सप्तम तुर्यासख्य वर्गितमेकशः ॥ १९० ॥

रूपयुक्तं च तन्मध्ये रूपो न ज्येष्ठमादिमम् । सर्वत्रेति दश क्षेपस्तत्र त्रिवर्गिते पुनः ॥ १९२ ॥
 लोकाकाशस्य धर्मस्याधर्मस्यैकस्य देहिनः । प्रदेशाश्च निगोदानां कायाः प्रत्येकजन्तवः ॥ १९३ ॥
 स्थितिवन्धाध्यवसाया अनुज्ञागास्तथैव च । योगह्येदप्रतीजागा द्विकालसमया अपि ॥ १९४ ॥
 एते दशाप्यसंख्यातास्तस्मिंस्त्रिवर्गिते पुनः । परीत्तानन्तकं ह्रस्वं ततोऽन्यासे कृते पुनः ॥ १९५ ॥
 युक्तानन्तकमाख्यातं जघन्यं जिनशासने । अत्रव्यासुमतामेतत्प्रमाणं परिकीर्तितम् ॥ १९६ ॥
 वर्गे तस्य जघन्यं स्यादनन्तानन्तकं पुनः । त्रिवर्गितेऽप्यत्रवर्ति प्रक्षेपाः षडमी इह ॥ १९७ ॥
 सिद्धा निगोदजीवाश्च वनस्पत्यङ्गिनोऽखिलाः । कालश्च पुञ्जला लोकालोकाकाशप्रदेशकाः ॥ १९८ ॥
 प्रक्षिप्तेष्वेव नन्तेषु पुनस्त्रिवर्गिते सति । केवलज्ञानदर्शनपर्यायक्षेपतः पुनः ॥ १९९ ॥
 अनन्तानन्तमुत्कृष्टं व्यवहारे तु मध्यमम् । वर्गितसंवर्गितं केऽप्यन्यासेन समं विद्मः ॥ २०० ॥
 इत्थं प्राकृतकर्मशास्त्रविवृतेराद्योक्त्य सर्वात्मना सर्वार्थाननु सूत्रितं प्रकरणं सूक्ष्मार्थसंग्राहकम् ।
 यत्किञ्चिन्न मयाऽतिमन्दमतिना प्रोक्तं च हीनाधिकं तन्नोध्यं सकलं वरैः श्रुतधरैः कृत्वा प्रसादं मयि ॥ २०१ ॥
 इत्यागमिकाचार्यश्रीजयतिलकरचितं निजस्मृत्यै । सूक्ष्मार्थसंग्रहाख्यं प्रकरणमेतद्वितीयं च ॥ २०२ ॥
 ॥ इति सूक्ष्मार्थसंग्रहं नाम द्वितीयं प्रकरणम् ॥

॥ प्रकृतिस्वरूपसंरूपण प्रकरणम् ॥ ३ ॥

देवज्ञं सकल्याण जिनेन्द्र रत्नसप्रज्ञम् । चारित्रप्रज्ञमानौमि देवं चागमिकं गुरुम् ॥ १ ॥
शतकं लघु सकृत्य देवेन्द्रगुरुगुफितम् । प्रकृतीना प्रवक्ष्यामि स्वरूपं सुखबुद्ध्यै ॥ २ ॥
ध्रुवबन्धोदयाध्रुवसत्ताकाघातिनी शुजा । अपरावर्तमानार्थं परुष्येताश्च सेतरी ॥ ३ ॥
चतुर्विधविपाकार्थं चतुर्वन्धविधा अपि । प्रकृती स्वामिसयुक्ता क्षाराणा वच्मि विशतिम् ॥ ४ ॥ युग्मम् ॥
त्रिंश वरुणचतुष्कं त्रीकुत्सातैजसकर्मणम् । निर्माणागुरुलघुनी मिथ्यात्वमुपघातकम् ॥ ५ ॥
कपार्याऽऽवृत्तयस्त्र्यूनपञ्चाशद्भुवबन्धका । त्रिसप्ततिप्रकृतयः शेषा अध्रुवबन्धका ॥ ६ ॥
अनाद्यनन्तकोऽनादिसान्तक साद्यनन्तक । सादिसान्तश्च चत्वार प्रकृतीना तु जङ्गका ॥ ७ ॥
ध्रुवोदयासु मुख्यौ द्वौ ध्रुवबन्धासु सान्तिमौ । मिथ्यात्वे ते त्रयस्तुर्यो वेधाप्यध्रुवजातिषु ॥ ८ ॥
अगुरुलघु निर्माण स्थिरास्थिरशुजागुजम् । ज्ञानान्तरायमिथ्यात्व दर्शनानि च कर्मणम् ॥ ९ ॥
वर्णादि तैजस सप्तविंशति स्युर्ध्रुवोदयाः । पञ्चनवतिरन्यास्तु ज्ञातव्या अध्रुवोदया ॥ १० ॥
वैक्रियैकादशायुपि तथाहारकसप्तकम् । मिश्रसम्यक्त्वतीर्थोच्च मनुष्यद्वयके तथा ॥ ११ ॥
अष्टाविंशतिरध्रुवसत्ताका सर्वसख्यया । ध्रुवसत्ता परा सर्वा शतं त्रिशत्समन्वितम् ॥ १२ ॥

नियमेनास्ति मिथ्यात्वं त्रिष्वद्येषु गुणेषु तु । विकल्पेनायताद्येषु गुणेष्वष्टसु वर्तते ॥ १३ ॥

सास्वादने हि सम्यक्त्वं सत्स्याद्दशसु वादितः । ध्रुवं मिश्रं द्वयोः सत्स्यान्मिश्रसास्वादनाख्ययोः ॥ १४ ॥

वा मिथ्यात्वादिनवसु तथानन्तानुबन्धिनः । आद्यद्वये ध्रुवं ज्ञाज्या मिश्रादिनवके पुनः ॥ १५ ॥

वा सप्ताहारकी सर्वेष्वद्वित्रिषु तु वा जिनम् । द्वयोः सतोर्न मिथ्यादृक् स्यात्तीर्थेऽन्तर्मुहूर्तकम् ॥ १६ ॥

मिथ्यात्वं पञ्च निद्राश्चै केवलद्वयावृत्ती । द्वादशाद्याः कषायाश्चै विंशतिः सर्वघातकाः ॥ १७ ॥

विघ्नं ज्ञानानि चत्वारि नोकषायास्त्रिदर्शनी । संज्वलनैः समं पञ्चविंशतिर्देशघातकाः ॥ १८ ॥

शेषाः प्रकृतयः पञ्चसप्ततिः स्युरघातकाः । नैरामरत्रये सातमङ्गोपाङ्गत्रयं वपुः ॥ १९ ॥

त्रसादिदर्शकं वज्रकृषकं चतुरस्रकर्म । उच्चैर्गोत्रं तिर्यगार्युः प्रत्येकाद्युपघातकाः ॥ २० ॥

शुजाः खर्गतिर्वर्णाद्यां जातिः पञ्चेन्द्रियाजिधा । शुजाख्या द्विचत्वारिंशद्द्वयशीतिरितराः पराः ॥ २१ ॥

शुजाशुजत्वरूपेण वर्णाद्या उच्चयोरपि । नव ध्रुवबन्धा नाम्नो ज्ञानानि दर्शनानि च ॥ २२ ॥

पराघातं ज्ञं कुत्सां मिथ्यात्वोच्चासतीर्थकृत् । विघ्नानि त्रिंशदेकोनाऽपरावर्तिन्य एतकाः ॥ २३ ॥

अपराः परिवर्तिन्यः सैका नवतिरङ्गतः । क्षेत्रविपाकानुपूर्वी त्वार्युर्जवविपाककम् ॥ २४ ॥

नामध्रुवोदयार्थ्यङ्गोपाङ्गसंस्थानसंहति । प्रत्येकं सातपद्वन्द्वं पराघातोपघातके ॥ २५ ॥

साधारणं च पट्त्रिंशत् स्युः पुञ्जविपाकिकाः । व्यूनाशीतिः पुनर्जीवविपाकाः कथिताः पराः ॥ २६ ॥
 वन्धश्चतुर्धा प्रकृतिस्यतिरसप्रदेशजित् । मूढानामुत्तराणां च प्रकृतीनां तु कर्मणाम् ॥ २७ ॥
 सप्ताष्टपदेकत्रन्धा मूढास्तासु त्रयस्त्रयः । ज्युस्कारा अष्टपतराश्चत्वारः स्युरवस्थिताः ॥ २८ ॥
 एकेनाप्यधिको ज्युयानेकाद्यूनोऽष्टपतस्तरः । तन्मात्रोऽवस्थितोऽवाच्यः प्रथमे समये पुनः ॥ २९ ॥
 नवपट्चतसृणां स्युस्त्रयो वन्धास्तु दर्शने । ज्युस्कारादयो द्वौ द्वौ त्रयो द्वौ च क्रमादिह ॥ ३० ॥
 द्वाविंशतेस्तथैकविंशतेऽन्यूनविंशते । यद्द्विप्रहोश्चैवेदांश्चिद्व्येकांता मोहनामनि ॥ ३१ ॥
 नवाष्ट दश च द्वौ च ज्युस्कारादयस्त्विह । त्रिपञ्चैर्पञ्चैर्नवेदशान्यधिकविंशते ॥ ३२ ॥
 एकत्रिंशत् एकस्यां अष्टौ वन्धास्तु नाम्नी । पट् सप्ताष्टौ त्रयो ज्युस्काराद्यास्त्वेकमन्यतः ॥ ३३ ॥
 नव सप्तवतो ज्युस्कारस्वष्टपतरावुचौ । वेदनीयेऽप्यवक्तव्यो द्वावेकश्चान्यतस्ततः ॥ ३४ ॥

इति प्रकृतिवन्धः ।

सप्ततिमोहनीयस्य विंशतिर्नामगोत्रयोः । चतुर्णां त्रिंशदन्येषामब्धीनां कोटिकोटयः ॥ ३५ ॥
 अतराणां त्रयस्त्रिंशत् सुरनारकिकायुषोः । तिर्यङ्गनरायुषोर्न्येष्टस्थितिः पट्योपमत्रयी ॥ ३६ ॥
 अकपायस्थितिं मुक्त्वा जघन्या वेदनीयके । स्थितिर्द्वादश मुहूर्तान्यष्टाष्ट नामगोत्रयोः ॥ ३७ ॥
 प्रकृतीनां तु शेषाणां जघन्यान्तर्मुहूर्तकम् । अथावरणं (५-९) विघ्नानां त्रिंशत्सातेतरस्य च ॥ ३८ ॥

अष्टादशैव सूक्ष्मादिविकलाह्निकवये । दशाद्याकृतिसंहत्योर्विवृद्धिश्च दशोर्दयोः ॥ ३९ ॥
 मधुरश्वेतसुरजित्तघूष्णयुग्मके दश । पीताम्लादिषु प्रत्येकं सार्धं वे त्वधिकाधिके ॥ ४० ॥
 चत्वारिंशत्कषायेषु पुंवेदे रतिहासयोः । सुरदिके स्थिरपद्वे सुखगत्युच्चयोर्दश ॥ ४१ ॥
 मिथ्यात्वे सप्ततिः पञ्चदश स्त्रीसातनृद्वये । कोटीकोट्यस्तथासु द्विचत्वारिंशति विंशतिः ॥ ४२ ॥
 नरकौदारिकैतिर्यग्वैक्रिययुग्मनीचकैः । श्रीशोकारतिकुत्सासु गुरुकर्कशरूढके ॥ ४३ ॥
 दुर्गन्धेऽस्थिरपद्वे च चतुष्के च त्रसादिके । स्थावरे कुनजोगत्याद्यान्त्यजातिनपुंसके ॥ ४४ ॥
 निर्माणोपघातांगुरुदधुतैजसंकामणौ । शीतस्पर्शं पराघातोह्वासोद्योतांतपेष्वपि ॥ ४५ ॥
 यत्र यावत्कोटाकोट्यस्तावद्वर्षशतानि तु । तत्रावाधा विना तां तु निषेककाल उच्यते ॥ ४६ ॥
 अन्तःकोटाकोटि ज्येष्ठा तीर्थाहारकयुग्मयोः । अन्तर्मुहूर्तं चावाधा हीना संख्यगुणैर्दधुः ॥ ४७ ॥
 बध्नन्ति विकलैकाह्नाः पूर्वकोटीं परां स्थितिम् । पट्यासंख्यांशतुड्यानि चत्वार्यायूष्यमानसाः ॥ ४८ ॥
 अवाधा खलु षणमासान्निरुपक्रमजीविनाम् । अन्येषां तु जघन्यंशं जघन्यान्तर्मुहूर्तिकी ॥ ४९ ॥
 जघन्यस्थितिवन्धोऽथ लोत्रे संज्वलनाग्निधे । दर्शनंज्ञानंविघ्नेषु जघेदान्तर्मुहूर्तिकः ॥ ५० ॥
 साते षादश मुहूर्तान्यष्टौ च यशउच्चयोः । द्व्येकार्धकान् क्रमान्मासांस्त्रिषु संज्वलनेषु तु ॥ ५१ ॥

अष्टौ वर्षाणि पुवेदे शेषासु स्यात्तदेव यत् । विज्जकाया मिथ्यात्वोरुस्थित्या लब्धं गुरुस्थिते ॥ ५२ ॥
 एकादशेऽयमुत्कृष्टं पट्यासख्याशहीनकं । लघुर्वन्ध पुनस्तेषु विकलाक्षामन स्वयम् ॥ ५३ ॥
 पञ्चविंशतिपञ्चाशच्चतसहस्रकैर्हत । क्रमाज्ज्येष्ठ कनिष्ठस्तु पट्यसख्याशहानितं ॥ ५४ ॥
 दश वर्षसहस्राणि सुरनारकिञ्चा (का) युपोः । शेषायुपोर्नव ह्युषः स्थितिवन्धो लघुः स्मृतः ॥ ५५ ॥
 सर्वासामप्यवाधाया वन्धेऽद्वेषेऽन्तर्मुहूर्तकम् । ज्येष्ठेऽप्यायुःस्थितेर्वन्धे कनिष्ठेऽपीयमेव च ॥ ५६ ॥
 केचिदाहुः सुपर्वायुस्तुत्र्य तीर्थं जघन्यत । अन्तर्मुहूर्तमानाल्पस्थिति चाहारकक्षयम् ॥ ५७ ॥
 एकानापानके सप्तदश ह्युषःत्रयग्रहाः । साधिकास्ते मुहूर्ते तूष्वासनि श्वासका इति ॥ ५८ ॥
 सप्तत्रिंशद्युतानि त्रिसप्तत्या सहितानि (३७७३) च । जवन्त्येकमुहूर्ते त्वेतावन्तः क्षुब्धका जवाः ॥ ५९ ॥
 पञ्चपटि सहस्राणि सार्धानि त्रिशतोऽपि पट् ६५५३६ । पद्भ्युक्ते वै शते सार्धे २५६ आत्रल्य ह्युषके जवे ॥ ६० ॥
 अविरतसम्पद्दृष्टिस्तीर्थं साधुः प्रमत्तक । आहारकक्षयं वध्नात्यायुश्चामरजन्मन ॥ ६१ ॥
 मिथ्यादृक् शेषप्रकृतिस्थितीर्ज्येष्ठा इहान्दति । तिर्यङ्नरास्तया सूक्ष्मविकलाक्षायुपा त्रयम् ॥ ६२ ॥
 वध्नन्ति देवनरकपैक्रियाणा द्वय च ते । ईशानान्ता सुराज्येष्ठानेकाक्षस्थावरातपान् ॥ ६३ ॥
 तिर्यगौदारिकवन्धे सेवार्तोद्योतके अपि । सुरा नारकाश्चान्या* स्तु चातुर्गतिकजन्तवः ॥ ६४ ॥

अपूर्वस्तीर्थकृत्कर्माहारकं चानिवृत्तिकः । संज्वलनकषायान् पुंवेदं च लघुमन्दति ॥ ६१ ॥
 सातावरणविघ्नोच्चयशांस्यन्दति सूक्ष्मकः । वैक्रियषट्कमसंज्ञी संह्यप्यायुश्चतुष्ककम् ॥ ६६ ॥
 पर्याप्तबादरैकाक्षाः शेषाः कुर्युर्लघुस्थितिः । उत्कृष्टजघन्यौ सान्यौ साद्यनादिध्रुवाध्रुवाः ॥ ६७ ॥
 ऋद्धा एते चतुर्जगः सप्तानामजघन्यकः । शेषास्त्रयोऽपि चत्वारोऽप्यायुषो द्विविधाः पुनः ॥ ६८ ॥
 नवानामावरणानां पञ्चान्तरायकर्मणाम् । संज्वलनकषायाणां चतुर्जदोऽजघन्यकाः ॥ ६९ ॥
 आसां शेषास्त्रयो ऋद्धाः शेषाणां सकला अपि । सादिकाध्रुवजंगान्यां द्विजेदाः परिकीर्तिताः ॥ ७० ॥
 बन्धोऽनाद्यापूर्वान्तेष्वतरान्तःकोटिकोटिकः । नोर्ध्वो नोनो न तौ मिथ्याद्ग्नव्यान्नव्यसंज्ञिनोः ॥ ७१ ॥
 यत्यद्वयबन्धतोऽसंख्यगुणः पर्याप्तबादरे । साधिकः सूक्ष्मपर्याप्तेऽतोऽदोऽपर्याप्तयोर्लघू ॥ ७२ ॥
 ततोऽपर्याप्तपर्याप्तसूक्ष्मबादरयोर्गुरु । ततः पर्याप्तापर्याप्तद्वयोरुन्नयोर्लघू ॥ ७३ ॥
 ततोऽपर्याप्तपर्याप्तद्वयोरुन्नयोर्गुरु । ततोऽधिकश्चतुर्ष्वेवं त्रिचतुष्वापचेतसाम् ॥ ७४ ॥
 बन्धः संख्यातगुणितः कार्यः केवलमेतयोः । पर्याप्तद्वीन्द्रिये स्थाने पर्याप्तासंज्ञिके तथा ॥ ७५ ॥
 ततो यतेर्गुरुबन्धः संख्यातगुणितस्ततः । देशव्रतस्य ह्रस्वोरु सम्यग्दृष्टेश्चतुर्जिदः ॥ ७६ ॥
 चत्वारः संज्ञिनोऽपि स्युः स्थितिवन्धाः क्रमेण ते । संख्यातगुणिताः सर्वे यतेरुत्कृष्टबन्धतः ॥ ७७ ॥
 सर्वासामपि महती स्थितिः स्यादशुजा यतः । साऽन्धते*ऽतिसंक्लेशेन विशुद्धान्या तु सा शुजा ॥ ७८ ॥

तिर्यङ्गनरामरायुस्तु विशुद्धौव विधाऽन्वयते । अथ सूक्ष्मनिगोदाद्यक्षणः स्यादहपयोगजाक् ॥ ७९ ॥
 वादरेत्रिकलेन्द्रियाऽमनसमनसामपि । अपर्याप्तानामेतेषा क्रमादाद्यक्षणो लघुः ॥ ८० ॥
 सूक्ष्मवादरयोज्येष्ठौ तत पर्याप्तयोस्तयो । इस्वौ ज्येष्ठौ च पञ्चाथो अपर्याप्तत्रसोरवः ॥ ८१ ॥
 पञ्च पञ्चाहपगुरव पर्याप्तत्रसदेहिनाम् । अष्टाविशतिरेते स्युरसख्यातगुणा क्रमात् ॥ ८२ ॥
 स्थितिस्थानेष्वपर्याप्तसूक्ष्मः स्तोकस्थितिस्थिति । अपर्याप्तवादराख्यस्तत पर्याप्तसूक्ष्मकः ॥ ८३ ॥
 पर्याप्तवादरः सख्यगुणा एते यथोत्तरम् । अपर्याप्तद्विखोऽसख्यगुणः सख्यगुणास्ततः ॥ ८४ ॥
 पर्याप्तक्षीन्द्रियरुयक्ष्मुख्या घेधा चतुर्जिदः । अपर्याप्ता असख्येयगुणवीर्याः प्रतिक्षणम् ॥ ८५ ॥
 लोकासंख्येयज्ञागस्य खप्रदेशैः समा समे । जेदा अध्वसायानामेकामेका स्थिति प्रति ॥ ८६ ॥
 सप्ताश्रित्येति प्रकृतीरन्योऽन्यमधिकास्तु ते । आन्योऽसख्यातगुणिता सर्वान्यः पुनरायुषि ॥ ८७ ॥
 स्थित्य (तेर) वन्धोऽज्येष्ठोऽन्विशतं त्रिपष्टिसयुतम् । श्वत्रैतिर्यङ्गैत्रिकोद्योतकर्मणा नृजवान्वितम् ॥ ८८ ॥
 सचतुष्पष्टयमन्धीना पञ्चाशीत्याधिक शतम् । सातपानन्त्यजातीना स्थावरादिचतुर्जिदाम् ॥ ८९ ॥
 अनाद्याहृतिसहस्र्यनन्तमिथ्यात्वनीचकैः । स्त्यानैर्द्विजुर्जगैत्रिककृवीस्त्रीकुर्नजोगते ॥ ९० ॥
 अयन्ध पञ्चसेप्तेव शत घात्रिशताधिकम् । त्रयाणा ज्ञावनाथैवमन्धाना यथाक्रमम् ॥ ९१ ॥

जोगार्पणे त्रयः पट्याः सौधर्मे पट्य एककः । जवप्रत्ययतः प्रान्ते सम्यक्त्वेन नृजन्मनि ॥ ९२ ॥
 सर्वविरतिको जूत्वा मिथ्यात्वी जवप्रत्ययात् । ग्रैवेयकेऽन्तर्मुहूर्तो नैकत्रिंशत्समुद्रकः ॥ ९३ ॥
 तत्र लब्ध्वा च सम्यक्त्वं विरतेन नृजन्मना । अन्तरितोऽनुत्तरस्वःसुरः षट्षष्टिसागरः ॥ ९४ ॥
 स्पृष्टैकमुहूर्तमिश्रो मनुष्यो विरतः पुनः । अच्युते षट्षष्ट्यतरो विरतचिह्नवान्तरः ॥ ९५ ॥
 सचतुष्पट्यमित्यब्धिशतं त्रिषष्टिसंयुतम् । अबन्धकालः सप्तानां प्रकृतीनामुदीरितः ॥ ९६ ॥
 षष्ट्यां नारकिको जन्मप्रत्ययात् सद्दिविंशतिम् । प्रतिपात्य पयोधीनां सदेशविरतः पुनः ॥ ९७ ॥
 सौधर्मेऽथ चतुष्पट्यायुःसुरः पूर्वकालयुक् । एवं तु सचतुष्पट्यं पञ्चाशीत्याधिकं शतम् ॥ ९८ ॥
 द्वात्रिंशं शतमब्धीनामबन्धः पञ्चविंशतेः । अधिको नृजवैर्देवजवैः सम्यक्त्वसंयुतैः ॥ ९९ ॥
 परो बन्धस्त्रयः पट्याः सुरे वैक्रिययुग्मके । समयादसंख्यकालं नीचे तिर्यग्घयेऽपि च ॥ १०० ॥
 पूर्वकोटी सुखे न्यूनांतर्मुहूर्तं तथायुषि । औदारिके परावर्ताः पुज्जलानामसंख्यकाः ॥ १०१ ॥
 पराघातोद्वासपञ्चेन्द्रियत्रसचतुष्कके । सागराणां परो बन्धः पञ्चाशीत्याधिकं शतम् ॥ १०२ ॥
 सद्वात्रिंशत्तं तेषां पुंस्युच्चैः सुजगत्रये । चतुरस्रे च संस्थाने शुजाकाशगतावपि ॥ १०३ ॥
 अनाद्याकृतिसंहत्योराद्यजातिचतुष्टये । असांते कुनजोगत्यां नरैकाहारैकघये ॥ १०४ ॥

शुचोद्योतातपक्वीवस्त्रीयश कीर्तिकर्मसु । स्थिरे स्थावरदशके रत्यरत्योर्दये ष्ये ॥ १०५ ॥
 समयादन्तर्मुहूर्त यापद्धन्ध पर स्मृत । वज्ररूपजनाराचे तीर्थे च मनुजष्ये ॥ १०६ ॥
 औदारिकाङ्गोपाङ्गे च स त्रयस्त्रिंशदब्धिकः । आयुष्यन्तर्मुहूर्त स्यात् कनिष्ठोऽपि जिने तथा ॥ १०७ ॥
 ॥ इति स्थितिवन्ध ॥

रसोऽनुजागस्तद्धन्धस्तीव्रो मन्दश्च स विधा । अशुचाना संक्लेशेन विशुद्ध्या च शुचात्मनाम् ॥ १०८ ॥
 गिरिज्मिरजोनीररेखासदृशचेष्टितैः । बन्धस्तस्य कपायै स्याच्चतुर्जिश्च चतुर्विधै ॥ १०९ ॥
 अशुचाना चतु स्थानादि शुचाना तु सोऽन्यथा । एकस्थानो ज्वल्यत्र निवेक्ष्वो. सहजो रसः ॥ ११० ॥
 पक्वो द्वित्रिचतुर्जागैर्जागशोपोऽशुचः शुचः । अशुचाना शुचाना च द्विस्थानप्रमुखो जवेत् ॥ १११ ॥
 देशघात्यावरणानि (४-३) विघ्नैसज्वलनां पुमान् । एकद्वित्रिचतु स्थानां शोपा द्विस्थानकादय ॥ ११२ ॥
 सुरा मिथ्यादृशस्तीव्रमेकाहस्थावरातपम् । तिर्यङ्नरा विकलाहसूक्ष्मादिनारकैत्रयम् ॥ ११३ ॥
 तिर्यङ्नरायुपी चापि सुरनारकिकास्तथा । तिर्यग्घय च सेवार्त कुर्युस्तीव्ररस त्रयम् ॥ ११४ ॥
 सूदमसपरायोऽपूर्वादिकश्च ह्यपकाबुजौ । द्वात्रिंशत्प्रकृतीस्तीव्ररसाः कुरुत एतका ॥ ११५ ॥
 वैक्रियाहारकामर्त्ययुग्मानि त्रीणि तैजसम् । अगुरुदधु निर्माण कार्मण सुनजोगतिम् ॥ ११६ ॥
 पशोन्जिय पराघात सुवर्णाश्चतुरस्रकम् । त्रसादिदशतीर्थोच्चोच्चाससाताजिधा अपि ॥ ११७ ॥ युग्मम् ॥

उद्योतं तमस्तमकाः सम्यग्दृष्टिसुराः पुनः । मनुष्यौदारिकघन्धे संहतिं चादिमामपि ॥ ११८ ॥
अप्रमत्तः सुरायुश्च शेषा मिथ्यादृशः पुनः । तीव्रानुजागाः कुर्वन्ति चातुर्गतिकजन्तवः ॥ ११९ ॥
स्त्यानर्द्धित्रयमिथ्यात्वानन्तान्मन्दरसान् पुनः । अष्टौ करोति मिथ्यात्वी प्रस्थितः संयमं प्रति ॥ १२० ॥

द्वितीयानथ विरतस्तृतीयान् देशसंयमी । शोकारती प्रमत्तश्चाप्रमाद्याहारकक्षयम् ॥ १२१ ॥
निज्राघ्यं जयं हास्यं रतिकुत्सोपघातकम् । असुवर्णचतुष्कं चापूर्वो मन्दरसं तथा ॥ १२२ ॥
ससंज्वलनपुंवेदं ह्यपकश्चानिवृत्तिकः । पञ्च सूक्ष्मसंपरायी विघ्नान्यावरणान्यपि ॥ १२३ ॥

तिर्यङ् मर्त्याश्च विकलाहसूक्ष्मत्रयजीवितम् । तथा वैक्रियषट्कं च कुर्युर्मन्दानुजागकम् ॥ १२४ ॥
औदारिकं द्योद्योते सुरनारकिका अपि । तमस्तमात्रवास्तिर्यग्युग्मं नीचं च जन्तवः ॥ १२५ ॥
तीर्थं चाविरतं कुर्यादश्वत्रगतिजन्तवः । स्थावरैकेन्द्रिये द्वे च सौधर्मान्तास्तथातपम् ॥ १२६ ॥

मिथ्यात्वी सम्यग्दृष्टिर्वा सातं स्थिरं शुभ्रं यशः । सेतराः प्रकृतीरष्टौ कुर्यान्मन्दरसा इमाः ॥ १२७ ॥
तैजसं कार्मणागुरुलघुनिर्माणमुच्चकैः । सुवर्णादित्रसोदीनां चतुष्के द्वे नरक्षयम् ॥ १२८ ॥
खगतिद्वयपञ्चाहोह्वासंस्थानसंहतीः । पराघातं त्रिके द्वे च सुज्ञैर्गह्वर्जगादिके ॥ १२९ ॥

स्त्रीक्रीबौ चेति चत्वारिंशतं मन्दरसा इमाः । मिथ्यादृग्जविनः कुर्युः पुनर्वेदौ विशुद्धितः ॥ १३० ॥ त्रिजिः संबन्धः ॥
तैजसशुभ्रवर्णादिचतुष्कक्षयकर्मसु । नाम्नि वेदनीयेऽपि स्यात्सोऽनुत्कृष्टश्चतुर्विधः ॥ १३१ ॥

शेषध्रुवचन्धिनीप्रजघन्यो घातिनीष्वपि । गोत्रेऽप्येतावुच्चावेवं शेषेष्वध्रुवसादिकौ ॥ १३२ ॥

॥ इति रसबन्ध ॥

एकक्षयप्रादितो यावदज्ञव्यानन्तसख्यया । गुणिताणवः स्कन्धाः स्युस्ते तुभ्या एकवर्गणाः ॥ १३३ ॥

श्रौदारिकोचितास्तास्त्यग्रहणान्तरितास्तथा । एव वैक्रियोहारकैतैजसैजापणौजिधाः ॥ १३४ ॥

श्रानार्पानमन कर्मवर्गणा क्रमसूदमकाः । न्यूनन्यूनागुह्यासख्याशोऽगगाहोऽदसीयकः ॥ १३५ ॥

एकेकान्यधिकाः सिञ्चानन्तजागसमा इमा । अग्रहणा (हां) न्तरिताः सर्वा ज्ञातव्या स्थापनाक्रमात् ॥ १३६ ॥

सर्वत्रोचितहीनाया महती वर्गणोचिता । निजानन्तप्रिजागेनान्यधिका कथिता जिनैः ॥ १३७ ॥

एकप्रदेशागगाढ यदनन्तप्रदेशकम् । सर्वजीवानन्तगुणरसहेदयुतोचितम् ॥ १३८ ॥

गृहात्पान्त्यचतु स्पर्श विगन्ध पञ्चवर्णकम् । जीव पञ्चरस कर्मस्कन्धस्य दक्षिक किल ॥ १३९ ॥ युग्मम् ॥

तजागमायुषः स्तोत्रमधिकं नामगोत्रयो । अन्योऽन्य तु तयोस्तुष्टयमधिक विघ्नकर्मणः ॥ १४० ॥

आपरणक्षयस्यापि त्रयाणा तु सम मित्र । मोहस्याधिकमेतेन्योऽधिक वेद्यस्य यद्यति ॥ १४१ ॥ युग्मम् ॥

अद्वयप्रदेश येनैतत्रैवाह मुखद्वययो । स्वस्वस्थितिविशेषेण जागासि शेषकर्मणाम् ॥ १४२ ॥

म्यजात्यासाशानन्ताशः सर्वघातिजिदा जवेत् । शेष विज्ञय्य शेषासु वध्यमानास्वनुक्षणम् ॥ १४३ ॥

उभ्यगृह्य देशत्रिरते सर्वतो विरताजिधैः । अनन्ताना त्रिसयोगो दर्शनक्षपको गुण ॥ १४४ ॥

मोहस्य शर्मकः शान्तमोहंस्तत्क्षपको गुणः । क्षीणो योगी^{१०} वियोगंश्च गुणश्रेणीति संमता ॥ १४५ ॥
गुणकारेण सा श्रेणी दलानां रचनोदधात् । असंख्यातगुणेनानुसमयं क्रियतेऽङ्गिना ॥ १४६ ॥
एतद्गुणाः पुनर्जीवा असंख्यगुणनिर्जराः । ज्वन्ति क्रमशो लोके गुणश्रेण्यधिरोहणात् ॥ १४७ ॥
पद्यसंख्येयजागोऽत्र सास्वादनेऽन्तरं लघु । गुणस्थानेषु शेषेषु तत्तथान्तर्मुहूर्तकम् ॥ १४८ ॥
द्विः षट्षष्टिश्च मिथ्यात्वेऽतराणामन्तरं गुरु । गुणस्थानेषु शेषेषु तच्चान्तःपुजलार्धकम् ॥ १४९ ॥
उच्चारः १ ज्वा २ क्षेत्रसंज्ञं ३ पद्योपमत्रयं यतः । समयेन १ समानां च शतेन २ समयेन च ३ ॥ १५० ॥
उच्चारः केशखंडानां तत्कृतैः सागरोपमैः । क्षीपाब्ध्यायुस्त्रसादीनां प्रमाणं परिकीर्तितम् ॥ १५१ ॥ युग्मम् ॥
स्यात्पुजलपरावर्तोऽनन्तावोत्सर्पिणीमितः । इव्यक्षेत्रकालजावज्जैः स तु चतुर्विधः ॥ १५२ ॥
एकैकः स पुनर्धेधा सूक्ष्मः स्थूलश्च संज्ञया । औदारिकाद्यन्यतरेणाणून् स्पृष्ट्वाऽखिलानपि ॥ १५३ ॥
मुञ्चत्येकः क्रमेणांगी यावत्कालेन संसृतौ । स इव्यपुजलः सूक्ष्मः स्थूलस्तैः सप्तभिः पुनः ॥ १५४ ॥
एवं लोकप्रदेशांश्च द्विकालसमयानपि । रसबन्धस्य स्थानानि स्पृष्ट्वा मुक्तानि मृत्युना ॥ १५५ ॥
क्रमेणाप्यक्रमेणापि यत्र ते सूक्ष्मवादराः । पुजलानां परावर्ता धेधा क्षेत्रादिकास्त्रयः ॥ १५६ ॥ पञ्चभिः कुक्षकम् ॥
करोत्युत्कटयोग्यदपतरप्रकृतिबन्धकः । संज्ञी पर्याप्त उत्कृष्टप्रदेशं चान्यथा परः ॥ १५७ ॥

समिथ्यात्वमचिरतिचतुर्कमायुषीश्वरा । मोहनीये नव द्वित्रिहीना मिथ्यात्वमुख्यका ॥ १५७ ॥
सूक्ष्म पदसु तथा सप्तदशस्वासुत्तरास्वपि । नवावरणविघ्नोच्चैर्गोत्रसातयश स्वपि ॥ १५८ ॥
द्वितीयेषु कपायेषु सम्यग्दृष्टिरसंयमी । तृतीयेषु कपायेषु देशव्रतगुणस्थित ॥ १६० ॥
संज्वलनेषु पुवेदे' पञ्चस्वेप्पनिवृत्तिक' । नरायुं सुरसुचर्गात्रिकवैक्रिययुग्मके' ॥ १६१ ॥
समचतुरस्रासातवज्रे सुखगतावपि । मिथ्यादृग्वा सम्यग्दृग्वा स्वामी त्रयोदशस्विति ॥ १६२ ॥
निजामचलयोस्तीर्थे पङ्के हास्यादिके तथा । सम्यग्दृष्टिरप्रमत्तयतिराहारकषये ॥ १६३ ॥
प्रदेशचन्ध शेषासूक्तृष्ट मिथ्यादृश पुन । यान्तो योगान्तरं कुर्युरनुत्कृष्टममु त्वमी ॥ १६४ ॥
आहारकषये साधुरप्रमत्तगुणाश्रित । असंज्ञी वीर्यव्यत्याशी सुरायुर्नारकत्रये ॥ १६५ ॥
वैक्रियामरयोर्युग्मे तीर्थे तुर्यगुणाश्रित । शेषा सूक्ष्मनिगोदाद्यक्षणे शेषासु जन्तव ॥ १६६ ॥ युग्मम् ॥
पणां मूलप्रकृतीना पङ्क्तिदा दर्शनावृते । अननन्तकपायाणां ज्ञानावृत्त्यन्तरायथो ॥ १६७ ॥
कुत्साजीत्योरनुत्कृष्ट साद्यादि स चतुर्विध । शेषास्त्रयोऽपि सर्वेऽपि परासा ते द्विजेदका ॥ १६८ ॥ युग्मम् ॥
तुल्यानि श्रेण्यसंख्येयजागाकाशप्रदेशकै । योगस्थानानि प्रकृतिजेदकां स्थितिजेदकां ॥ १६९ ॥
स्थितिवन्धाध्यवसायां रसवन्धास्पदानि च । यथोत्तरमसख्येयगुणान्येतानि पञ्च तु ॥ १७० ॥

१ अमोहायुषा । २ चक्षुरादिप्रयस्त्यानार्द्धत्रिफम् ।

तेज्योऽनन्तगुणाः प्रोक्ताः सर्वे कर्मप्रदेशकाः । अविज्ञागपद्विहेदास्तेज्योऽनन्तगुणाः स्मृताः ॥ १७१ ॥

प्रकृतिप्रदेशबन्धं योगेज्यः कुरुते चृशम् । कषायेज्यः पुनर्जीवो बन्धं स्थित्यनुज्ञागयोः ॥ १७२ ॥

द्विसप्तरज्जुको लोकः सप्तरज्जुर्धनीकृतः । तद्दीर्घैकप्रदेशाली तद्घर्गः प्रतरः पुनः ॥ १७३ ॥

अनन्तान् दृष्टिमोहाख्यान् पंडस्त्रीषट्कपुंजिदः । षौ द्वावेकोऽन्तरे तुड्यान् कषायांश्चोपशान्तयन् ॥ १७४ ॥

करोत्युपशमश्रेणीश्चतस्रो जीव एककः । आज्ञवं जव एकस्मिन् द्वे त्वेकां हृपकाजिधाम् ॥ १७५ ॥ युग्मम् ॥

अनन्तान् मिथ्यात्वं मिश्रं सम्यक्त्वं विश्वतुष्कं । पंडस्त्रीषट्कपुंवेदान् क्रोधादीन् हृपति क्रमात् ॥ १७६ ॥

आयुस्त्रयं चतस्रः प्राक् जातेः स्यान्धिकां त्रयं । साधारणं श्वत्रैतिर्यक्स्थावरातपर्युग्मकम् ॥ १७७ ॥

सम्यक्त्वाष्टकयोर्मध्ये हृपत्येकोनविंशतिम् । निजाद्यं च श्रेष्यन्ते विघ्नान्यावरणानि च ॥ १७८ ॥

॥ इत्यन्तकरणम् ॥

यत्रोपशमकस्तत्र जवे न हृपको जवेत् । मोहस्यैवोपशमकः हृपकः सर्वकर्मणाम् ॥ १७९ ॥

हृपकाणां शतं साष्टं समये समयावनौ । उपशमकानां चोर्ध्वं सद्रिपष्टि शैतं द्वयोः ॥ १८० ॥

॥ इति प्रदेशबन्धः ॥

इत्येवं शतकं समीक्ष्य लघुकं संस्कृत्य गाथा वरास्ता एव प्रकृतिस्वरूपमखिलं स्मर्तुं मयेदं कृतम् ।

यद्भीनाधिकमुक्तमत्र किमपि प्राज्ञैः प्रसन्नैर्मयि कर्मग्रन्थविचारसारमतिजिः शोध्यं तदत्यादरात् ॥ १८१ ॥

॥ इति प्रकृतिस्वरूपसंरूपणं नाम तृतीयं प्रकरणम् ॥

